T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI

NURMIRAT SARIHANOV'UN SEÇİLİ HİKÂYELERİNİN EDEBÎ TAHLİLİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Selenay ARVAS

DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi Zeynep YILDIRIM

2024-Muğla

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI

NURMIRAT SARIHANOV'UN SEÇİLİ HİKÂYELERİNİN EDEBÎ TAHLİLİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Selenay ARVAS

DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi Zeynep YILDIRIM

2024- Muğla

T.C.

MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI

NURMIRAT SARIHANOV'UN SEÇİLİ HİKÂYELERİNİN EDEBÎ TAHLİLİ

Selenay ARVAS
2241020003

Sosyal Bilimler Enstitüsünce
Tezli Yüksek Lisans
Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tez

Tezin Sözlü Savunma Tarihi: 06.09.2024
Tezin Enstitüye Verildiği Tarih: 24.09.2024

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Zeynep YILDIRIM
Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi İsmail Turan KALLİMCİ
Jüri Üyesi: Doç. Dr. Berdi SARIYEV

Enstitü Müdürü: Prof. Dr. Muzaffer DEMİR

2024 – Muğla

TUTANAK

Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 06/08/2024 tarih ve 1160/4 sayılı Yönetim Kurulu kararı ile tez jürisi olarak atandığımız, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi **Selenay Arvas**'ın **"Nurmırat Sarıhanov'un Seçili Hikâyelerinin Edebî Tahlili"** adlı tezi incelemiş ve aday 06/09/2024 tarihinde saat 15.30'da tez savunma sınavına alınmıştır.

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 24**.** maddesi doğrultusunda yapılan tez savunma sınavı sonucunda tezin **kabul** edilmesine **oy birliği** ile karar verilmiştir.

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Zeynep YILDIRIM

Üye
Dr. Öğr. Üyesi İsmail Turan KALLİMCİ

Üye
Doç. Dr. Berdi SARIYEV

YEMİN

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum **“Nurmırat Sarıhanov’un Seçili Hikâyelerinin Edebî Tahlili”** adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

24/09/2024
Selenay ARVAS

Nurmırat Sarıhanov'un Seçili Hikâyelerinin Edebî Tahlili

ÖZET

Türkmen edebiyatının tarihsel süreç içerisinde incelenmesi, Türkmen nesrinin doğuşunu ve gelişimini anlayabilmek açısından önem arz etmektedir. Türkmen edebiyatı incelendiğinde özellikle XX. yüzyılda kaleme alınmış olan eserlerin, İkinci Dünya Savaşı sebebiyle tema ve dil bakımından ayrı bir önem taşıdığını söylemek mümkündür. O yıllarda halkın gündelik yaşantısı, cephe veya cephe gerisindeki kahramanların mücadeleleri, vatan sevgisi, kahramanlık, kadınların eşitliği vb. konular eserlerin konusunu oluşturmaktaydı. O yıllarda kaleminin gücünü kanıtlayarak, kısa süreli ömrüne rağmen Türkmen edebiyatında önemli bir iz bırakmayı başaran Nurmırat Sarıhanov da Türkmen nesrinin gelişiminde büyük rol oynamıştır.

Bu çalışmada Türkmen edebiyatı açısından önem arz eden, nesir türüne birçok önemli eser kazandırmış Nurmırat Sarıhanov'un hikâyeciliği kaleme aldığı *Yagtılıga Çıkanlar* adlı eserinden tarafımızca seçilen hikâyeleri Türkiye Türkçesine aktarılıp edebî yönden değerlendirilmiştir. Bu surette Türkmen edebiyatının yeterince araştırmaya konu olmayan II. Dünya Savaşı yıllarına ait bir yazarının hikâyelerinin Türkiye Türkçesine kazandırılması ve Türk dünyası edebiyatı sahasında yapılacak diğer araştırmalara kaynak sağlayacak bir çalışma ortaya konulması amaçlanmıştır.

Tez çalışmamız da Nurmırat Sarıhanov'un *Yagtılıga Çıkanlar* adlı kitabından seçtiğimiz "Av", "Sevgi", "Beyin Öfkesi", "Talih", "Arzu", "Kahraman", "Anne", "Şirin", "Ümidi Bittikten Sonra", "Keskin Nişancı", "Sadap" ve "Kitap" adlı on iki hikâye; olay örgüsü, şahıs kadrosu, zaman, mekân, bakış açısı ve anlatıcı ile anlatım tarzları ve üslup özellikleri açısından incelenecektir. Çalışmamız yazarın hayatı ve edebî kişiliği, seçili hikâyelerin edebî tahlili, metinlerin transkripsiyonu ve aktarımı olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Nurmırat Sarıhanov, Türkmen Türkçesi, Yagtılıga Çıkanlar, hikâye, edebî tahlil.

The Literary Analysis of Selected Stories by Nurmirat Sarihanov

ABSTRACT

An examination of Turkmen literature throughout its historical process is crucial for understanding the birth and development of Turkmen prose. When studying Turkmen literature, it becomes evident that works written, particularly in the XXth century, hold a distinct significance in terms of theme and language due to the Second World War. During those years, topics such as people's daily lives, the struggles of heroes on or behind the frontlines, patriotism, heroism, women's equality, and so on, formed the subject matter of literary works. Nurmirat Sarihanov, who proved the power of his pen during those years and left a significant mark on Turkmen literature despite his short life, played a major role in the development of Turkmen prose.

In this study, we have translated selected stories from Nurmirat Sarihanov's work "Yagtiliga Çikanlar," a significant figure in Turkmen literature who contributed many important works to the genre of prose, into Turkish and conducted a literary evaluation. The aim of this study is to introduce the stories of a Turkmen author from the World War II era, a period that has not been sufficiently researched in Turkmen literature, to Turkish readers and to create a source for further research in the field of Turkmen world literature.

In our thesis, we will analyze twelve stories selected from Nurmyrat Saryhanov's book "Yagtılıga Çıkanlar": "Av", "Sevgi", "Beyin Öfkesi", "Talih", "Arzu", "Kahraman", "Anne", "Şirin", "Ümidi Bittikten Sonra", "Keskin Nişancı", "Sadap", and "Kitap". The analysis will focus on the plot, characters, time, place, point of view, narrator, narrative techniques, and stylistic features of these stories. Our study consists of four parts: the author’s life and literary personality, literary analysis of the selected stories, and transcription and translation of the texts.

Keywords: Nurmirat Sarihanov, Turkmen Turkish, Yagtiliga Çikanlar, story, literary analysis.

ÖN SÖZ

Türkmen edebiyatının tarihsel süreç içerisinde incelenmesi, Türkmen nesrinin doğuşunu ve gelişimini anlayabilmek açısından önem arz etmektedir. Türkmen edebiyatı incelendiğinde özellikle XX. yüzyılda kaleme alınmış olan eserlerin, İkinci Dünya Savaşı sebebiyle tema ve dil bakımından ayrı bir önem taşıdığını söylemek mümkündür. Bu sebeple Türkmen dil ve edebiyatına ilişkin çalışmalara kaynak olabilmesi adına Yüksek lisans tez çalışmamızda XX. yüzyıla damgasını vurmuş Nurmırat Sarıhanov'un *Yagtılıga Çıkanlar* adlı eserinden seçili hikâyeleri incelenmiştir.

Yüksek lisans tez çalışmam boyunca desteğini ve yardımı esirgemeyen, tüm sorularıma sabırla cevap veren, sadece bir eğitimci değil aynı zamanda bir rol model olan danışman hocam Sayın Dr. Öğr. Üyesi Zeynep YILDIRIM'a teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek lisans eğitimim esnasında maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen, her zaman yanımda olan annem Yasemin ARVAS ve babam Seyit ARVAS'a en içten teşekkürlerimi sunarım.

Selenay ARVAS
06/08/2024
MUĞLA

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....I

KISALTMALAR.....IV

TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ..... V

GİRİŞ..... 1

BİRİNCİ BÖLÜM

NURMIRAT SARIHANOV'UN HAYATI VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ

1.1. NURMIRAT SARIHANOV'UN HAYATI VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ……...8

İKİNCİ BÖLÜM

NURMIRAT SARIHANOV'UN SEÇİLEN HİKÂYELERİNİN EDEBÎ TAHLİLİ

2.1. OLAY ÖRGÜSÜ.....11

2.2. ŞAHIS KADROSU..... 42

2.3. ZAMAN..... 75

2.4. MEKÂN..... 105

2.5. BAKIŞ AÇISI VE ANLATICI..... 130

2.6. ANLATIM TARZLARI VE ÜSLUP..... 146

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YAGTILIGA ÇIKANLAR KİTABINDAN SEÇİLEN HİKÂYELER (TRANSKRİPSİYONLU METİNLER)

3.1. AV..... 171

3.2. SÖYGİ 178

3.3. BAYIŇ GAHARI..... 201

3.4. TÄLEY..... 218

3.5. ARZUV 225

3.6. BATIR..... 251

3.7. ENE..... 264

3.8. ŞİRİN 271
3.9. UMIDI ÜZÜLENSOŇ 293
3.10. MERGEN 299
3.11. SADAP 308
3.12. KİTAP 318

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

AYDINLIĞA ÇIKANLAR KİTABINDAN SEÇİLEN HİKÂYELER (TÜRKİYE TÜRKÇESİNE AKTARMA)

4.1. AV 339
4.2. SEVGİ 346
4.3. BEYİN ÖFKESİ 369
4.4.TALİH 385
4.5. ARZU 392
4.6. KAHRAMAN 417
4.7. ANNE 430
4.8. ŞİRİN 437
4.9. ÜMİDİ BİTTİKTEN SONRA 458
4.10. KESKİN NİŞANCI 463
4.11. SADAP 473
4.12. KİTAP 483
SONUÇ 504
KAYNAKÇA 507

KISALTMALAR

Kısaltmalar	**Açıklama**
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
vb.	ve benzeri
vs.	vesaire

TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ

Türkmen-Kiril Alfabesi	Transkripsiyon Alfabesi
A a	A a
Б б	B b
В b	V v
Г г	G g
Д д	D d
Е e	E e (kelime başlarında Ye, ye)
Ё ё	Yo yo
Ж ж	J j
Җ җ	C c
З з	Z z
И и	İ i
Й й	Y y
K k	K k
Л л	L l
M m	M m
Н н	N n
Ң ң	Ň ň
O o	O o
Ө ө	Ö ö
П п	P p
Р р	R r
С с	S s
T t	T t
У у	U u
Ү Ү	Ü ü
Ф ф	F f
Х х	H h
Ц ц	Ts ts
Ч ч	Ç ç

Ш ш	Ş ş
Щ щ	Şç şç
Ъ ъ	Ayırma
Ы ы	I ı
Ь	İnceltme
Э э	E e
Ю ю	Yu yu
Я я	Ya ya

GİRİŞ

TÜRKMEN EDEBİYATINA GENEL BİR BAKIŞ

Farklı coğrafyalara göç eden Türk boyları, kendi içlerinde ve ortak edebiyatın etkisinde bir edebiyat oluştururlarken, göç etmeyen ve ata topraklarında kalan Türk boyları ise aynı hayat tarzı içerisinde ve ortak edebiyatın tesiriyle, kendi edebiyatlarını geliştirmeyi sürdürmüşlerdir. Bu bağlamda en dikkat çeken de Türkmen edebiyatıdır. Türkmen edebiyatının tarihi, bütün Türk boylarında ortak olan İslâmiyet Öncesi Sözlü ve Yazılı Edebiyat dönemine kadar gitmektedir. Bu nedenle Türkmen edebiyatı tarihinin başlangıcı da çok eskilere dayanmaktadır (Toz, 2012: 1-2).

Tarihsel yolculuğunu incelediğimizde Türkmen edebiyatının dönemlerini aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür (Çonoğlu, 2011: 336-343):

1. Oğuz Han'dan Başlayan En Eski Oğuznameler, Destanlar
2. Türkmen Edebiyatının Korkut Ata Dönemi ve İslam'a Geçiş
3. Türkmen Edebiyatında Selçuklular ve Türkmen Beylikleri Dönemi
4. Türkmen Edebiyatında XVIII. Yüzyıl ve Parçalanma Dönemi
5. XVIII. Yüzyıl ve XIX. Yüzyıl Türkmen Edebiyatı
6. XIX. Yüzyıl Sonu ve İkinci Dünya Savaşı Yıllarına Kadar Türkmen Edebiyatı
7. İkinci Dünya Savaşı Yılları
8. İkinci Dünya Savaşı Sonrası Türkmen Edebiyatı
9. 1950-1960 Yıllarda Türkmen Edebiyatı
10. 1960'lı Yılların Sonu ve 1970'li Yıllarda Türkmen Edebiyatı
11. 1980'li Yılların Edebiyatı ve Yeni Bir Nesil
12. Bağımsızlık Dönemi Edebiyatı

Çonoğlu tarafından beş döneme ayrılan Türkmen edebiyatı, eski zamanlardan başlayarak, bugüne kadar halkın yaşamı, örf âdetleri, milli kalkınması, komşu devletlerle kültürel ve ekonomik ilişkileri, yaşadıkları trajik vakalar ve

kahramanlıklarıyla ilgili bilgiler vermektedir (Begmekov, Rejebov, & Tuvakbayema, 2010: 8). Türkmen edebiyatının söz konusu dönemlerini genel olarak şu şekilde değerlendirebiliriz:

Oğuz Han'dan başlayan en eski Oğuznameler ve destanlar dönemi olarak adlandırılan Türkmen Edebiyatı'nın ilk dönemine ait eski destancılık geleneğinin ozanlar tarafından halen yaşatılması, sözlü edebiyatın zengin kaynaklara dayandığının en önemli delilidir (Çonoğlu, 2011: 336).

Türkmen edebiyatının Korkut Ata Dönemi ile İslam'a Geçiş dönemine ait Dede Korkut hikâyeleri; içerik, dil ve üslup mükemmeliyeti bakımından Türkçe'nin şaheserleri arasında yerini daima koruyan çok değerli bir eserler topluluğudur. Oğuzların savaşları, doğaüstü yaratıklarla yapılan mücadeleler, kahramanlar, sevgililerin hayatı gibi temalar eserlerde ele alınmaktadır (Efe, 2019: 292).

Orta Çağ'da Hazar Denizi'nin güneydoğu ve doğu bölgelerinde kurulan Büyük Selçuklu Devleti ve onların bir kolu olarak devam eden Anadolu Selçuklu Devleti, İran ve Anadolu coğrafyasının tarihinde önemli bir rol oynamıştır. Kaşgarlı Mahmut'un Divan-ü Lügati't-Türk eserinde veya Ebülgazi Bahadır Han'ın Şecere-i Terakime adlı eserinde söz edilen Oğuzların Kınık boyundan olan Türkmenlerin Horasan bölgesine gelip yerleşmeleri ve daha sonra İran topraklarına hâkim olarak Bizans'la karşılaşmaları, onlara Anadolu'nun kapılarını açmıştır (Soofizadeh, 2019:159). Türkmen edebiyatında Selçuklular ve beylikler dönemi olarak adlandırılan bu dönemde Büyük Selçuklu Devleti'nin köşk şairlerinden başlayarak Türkmen beylikleri dönemindeki eserleri, Kaşgarlı Mahmut'un, Mevlana'nın, Yunus Emre'nin, Karacaoğlan ve Hindistan'daki komutan şair Bayram Han Türkmen'in eserlerini de kapsayarak XVII. Yüzyıla kadar uzanmaktadır (Çonoğlu, 2011:336).

Türkmen tarihinin X.-XVII. yüzyıllar arasındaki dönemini incelediğimizde ortaya konulan eserlerdeki siyasi, iktisadi, manevi ve ahlaki bakış açısı önem arz etmektedir. Bu asırlara bakıldığında Türkmen halkının söz konusu alanlarda kendilerini kalkındırmaya başladıklarını görmek mümkündür. Türkmen edebiyatının Doğu edebiyatıyla ilişkisi gelişmiş, dünya edebiyatı açısından önemli Türkmen edipleri bu dönemde ortaya çıkmıştır. Bu devirde kurulan Türkmen devletleri,

Türkmen milli ruhunun yükselmeye başladığının tarihi bir kaydı niteliğindedir (Akatov, 2010: 9). Bu husus devrin eserlerinde de hissedilmekte tamamen milli bir yazılı edebiyatın oluşumunun ilk basamağı inşa edilmektedir.

XVIII. yüzyıl, önceki yüzyıllarla karşılaştırıldığında, edebiyat son derece hayata yakınlaşmış, milliyetçilik ve halkçılık duyguları güçlenmiş, eserler anlam ve içerik bakımından zenginleşmiştir. Şairlerin eserlerinde ise vatanseverlik, kahramanlık, yiğitlik, insan sevgisi, özgürlük, bağımsızlık, çalışkanlık, dostluk, sakinlik vb. konulardaki fikir ve düşünceler öne çıkmaya başlamıştır (Atayev, 2010: 8). Türkmen edebiyatı açısından XVIII. yüzyılda yaşamış önemli şahsiyetler ve eserleri son derece önem arz etmektedir. Devletmehmet Azadi, XVIII. yüzyıl Türkmen edebiyatının önde gelen isimlerinden biridir. Şairin yaratıcılığı ve şahsiyeti, yaşadığı dönemde Türkmenler arasında ünlü olmasını sağlamıştır. Azadi'nin büyüklüğü ve ünü aynı zamanda oğlu Mahtumkulu'nun önemiyle de ilişkilendirilmektedir (Şıhnepesov, 2010: 8). XVIII. yüzyıl şairlerinden Mahtumkulu, Türkmen dilinin edebi dile dönüşmesinde çok önemli bir mihenk taşı olduğu gibi aynı zamanda Türkmen yazılı edebiyatının da ilk temsilcisi kabul edilmektedir (Ağca, 2014: 114).

XIX. yüzyıl, Türk dünyasında köklü değişimlerin ve kaotik olayların yaşandığı bir dönem olarak kabul edilmektedir. Rus çarlığına bağlı ordu birlikleri 1869 yılından itibaren savaşlarla bölgeyi yıpratarak iyice zayıflatmış, ardından Türkmenistan topraklarını Rusya'ya bağlamıştır. Bu gelişme Türkmenistan'da başta siyaset olmak üzere ekonomi, kültür ve edebiyat alanlarında büyük değişikliklere yol açmıştır (Morkoç, 2022: 18). Özellikle kültürel kimliğin gelişiminde bu durum büyük önem arz etmektedir. İnsanların dünya görüşü, sanat anlayışı yeniden şekillenmiş veya zorla şekillendirilmiştir (Akpınar, 1994: 74).

XX. yüzyılın ilk yarısında ekim devrimiyle birlikte Türkmenistan'la birlikte Rusya'nın tesiri altındaki diğer ülkelerde de Sovyetler egemen olmuş ve edebiyata siyaset bulaşmıştır. Yirmili yılların edebiyatında toprak ve su reformu, kadınların serbestliği gibi temalar hararetli bir şekilde işlenmiştir. Bunun yanı sıra zenginle fakir birbirinin ezeli düşmanı olarak gösterilmiştir (Durdıyev, Kara, 1993: 4).

İkinci Dünya Savaşı yılları, Sovyetler birliğinde yaşayan tüm Türk topluluklarını her yönden etkileyecek bir dönemdir. Dolayısıyla İkinci Dünya Savaşı Türkmenistan için önemli bir milattır. Türkmen Edebiyatının bu yıllarda kaleme alınan eserlerinde savaş, bütün edebi metinlerin arkasında önemli bir fon olarak yer almaktadır. Bu savaştan her ne kadar Sovyetler galip olarak çıksa da pek çok edebiyatçı, aydın cephede hayatını kaybetmiştir. Savaşın sona ermesiyle birlikte sadece edebiyatta değil siyasi, toplumsal, iktisadi vb. alanlarda da yeni bir döneme girildiğini söylemek doğru olacaktır. Savaş sonrası edebiyat ise; kalkınma, sanayi ve tarıma bağlı bir edebiyattır. Bu dönem edebiyatında savaş yerine barış ve huzur gibi temalar ön plandadır. (Çonoğlu, 2011: 340-341).

1950'li yılların ikinci yarısında ve 1960'ta Sovyetler Birliğinde gerçekleşen değişimler edebiyatın gelişmesine olumlu yönde tesir etmiştir. Stalin rejiminin, şahsiyet kültünün eleştirilmesi, Rus edebiyatında gerçek realist eserler yazılmaya başlanması, Türkmen nesrine de tesir etmiştir. Gerçek realist eserler hemen ortaya çıkmasa da Türkmen nesrinin sınırları epey genişletilmiştir (Çarı, 2013: 17).

27 Ekim 1991'de Türkmenistan bağımsızlığını ilan etmiştir. Böylece edebiyat için yeni bir devir başlamıştır. Bağımsızlık ve milli uyanış edebiyatı olarak adlandırılan bu edebiyat, nesir, şiir, tiyatro, çocuk edebiyatı vb. alanlarda, gelişerek zenginleşmiştir (Durdıyev, Kara, 1993: 8-9).

Türkmen edebiyatının tarihsel yolculuğu incelendiğinde XX. yüzyılda Türkmen edebiyatının bir dönüşüm ve zenginleşme yaşamış olduğunu görmekteyiz. Edebiyatın zenginleşmesini etkileyen önemli faktörler mevcuttur. XX. yüzyılın ilk yarısında 1920 yılından itibaren yayımlanmaya başlayan "Türkmenistan" gazetesi 1925 yılına kadar Sovyet yazarlarının eserlerini halka ulaştıran önemli bir yayın organı olmuştur. 1925 yılının şubat ayından itibaren yayımlanmaya başlayan "Tokmak" dergisi Türkmen Sovyet edebiyatının gelişiminde önemli bir rol oynamıştır. Sovyet yazar ve şairlerinin eserlerinin halka ulaşmasına yardımcı olmuştur (Abdalov, Aşırov, Gurbansehedov & Kekilov, 1950: 28).

XX. yüzyıl radikal değişim ve gelişmelerle nesir sahasında da önemli adımların atıldığı bir dönemdir. İlk Türkmen hikâyeleri yirmili yılların ikinci yarısında ortaya

çıkmaya başlamıştır. Berdi Kerbabayev'in "Bir Mevsimzadenin Dilinden", "Kanlı Düğün", "İki Oğul", "Kinaye", "İki Çoban", "Karşılıklı Dünür" vb. hikâyeleri basılmış, Agahan Durdıyev'in de 1927 yılında "Bal Tutan Parmağını Yalar", "Hayal Deryasında" gibi hikâyeleri yayımlanmıştır. Bu eserlere baktığımız zaman, bu yıllarda Türkmen nesrinin yeni kurulan Sovyet Hükümetinin propagandacısı görevini üstlendiğini görmekteyiz (Çarı, 2013: 9).

1930 yılında nesir sahasında kaleme alınan eserlerin sayısı çoğalmakla birlikte Türkmen edebiyatında şiire daha fazla değer verildiği de anlaşılmaktadır. Romanlarda ve hikâyelerde 1920'li yıllara ait toplumsal olaylar 1930'lu yıllara uzanacak biçimde ele alınmıştır. Bu süre zarfında kısa hikâyeye ilgi artmış, bunun yanı sıra povest olarak adlandırılan uzun hikâye türünde de başarılı örnekler görülmeye başlanmıştır (Morkoç, 2022: 26).

1931 senesinde Abdılhekim Gulmuhammedov ve Oraz Vepayev, 1937'de ise Oraz Täçnazarıv ve Hocanepes Çarıyev siyasi suçlarla tutuklanmış ve kurşuna dizilerek idam edilmişlerdir. Bunların yanı sıra Berdi Kerbabayev, Garaca Burunov, Şalı Kekilov, Ruhı Alıyev, Hıdır Deryayev'in de tutuklanması edebiyatın gelişmesini olumsuz etkilemiştir (Durdıyev, Kara, 1993: 4).

Bu sebeplerden ötürü Türkmen edebiyatının 1920-1945 yılları arası duraklama dönemi şeklinde nitelendirilmektedir. Bu dönemi incelediğimizde, yazarların Türkmen halkının geçmişindeki tarihi şahısların karakterlerini kendi eserlerinde yaratma arzusu da fark edilmektedir. B. Kerbabayev, H. Deryayev, B. Seytekov, N. Sarıhanov, A. Govşudov, B. Hudayazarov, K. Gurbannepeseov vb. birçok şair ve yazarın eserlerini incelediğimizde Azadi, Mahtumkulu, Seydi, Zelili, Kemine gibi edebi miras niteliği taşıyan eserlerden güç aldıklarını görmekteyiz. Bu yazarların eserlerindeki bağımsızlık, özgürlük, vatanseverlik, mertlik vb. fikirler halkın sevgisini kazanmıştır (Tuvakov, 2010: 23-28).

Otuzlu yılların ilk yarısından itibaren Rus yazarların eserlerinin Türkmenceye tercümesi faaliyeti hızlandırılmıştır. 1934 senesinde gerçekleştirilen Türkmen Yazarları Birinci Dil Kurultayında sosyal realizm metodunun temellerini atan yazarlardan biri kabul edildiği için Maksim Gorki'nin makalelerine özellikle dikkat

çekilmiştir. Nurmırat Sarıhanov'da yazarlığa bu yıllarda başlamış kısa sürede kendisini geliştirerek otuzlu yılların sonlarında "Kitap", "Şükür Bagşı" gibi önemli eserler kaleme almıştır (Çarı, 2013: 14).

İkinci Dünya Savaşı yıllarında özellikle roman alanında önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Ata Govşudov'un Mehri Vefa isimli romanı ilk realist roman olarak edebiyat tarihinde yerini almıştır. Berdi Kerbabayev Aylar isimli eserini yayınlamıştır. Ç. Aşırov, R. Seyidov, Ş. Kekilov vb. yazarlar düşmanın yenilmesi gerektiğini işleyen eserler yazmışlardır. Berdi Kerbabayev ve Hacı İsmayilov'un hikâyelerinde savaşın izleri çok daha belirgindir. Sadece roman, öykü ve şiir de değil tiyatroda da vatan, kahramanlık, cephe ve cephe gerisi konuları işlenmiştir (Çonoğlu, 2011: 340).

İkinci Dünya Savaşının başlamasıyla, SSCB'ye bağlı diğer Türk topluluklarındaki aydınlar gibi Türkmen edebiyatının şair ve yazarları da Rusların yanında savaşa katılmışlardır. Sovyetler Birliği'nin kastedildiği vatan kavramı ve düşmanlara karşı vatanın bağımsızlaştırılması konusu ve bu çerçevede dile getirilen coşkun duygular, bu yıllarda yazılmış eserlerin konusunu oluşturmaktadır. Savaşa katılan Sarıhanov, Kekilov, Nıyazov, Ahındov Gürgenli gibi bazı Türkmen şair ve yazarlar savaşta hayatını kaybetmişlerdir (Ağca, 2014: 120).

XX. yüzyıl Türkmen edebiyatının tarihsel sürecini incelediğimizde İkinci Dünya Savaşı yıllarına kadar uzanan süreç ve edebiyat alanındaki gelişmeler dikkat çekmektedir. İkinci Dünya Savaşında hayatını kaybeden Türkmen yazar Nurmırat Sarıhanov da o yıllara damgasını vurmuş bir isimdir. Türk dili ailesine ait çeşitli lehçelerle ilgili çok sayıda bilimsel çalışma mevcut olmasına rağmen Türkmen edebiyatı açısından önem arz eden, İkinci Dünya Savaşı yıllarına damgasını vurmuş Nurmırat Sarıhanov'la ilgili kaynaklara ulaşılabilirliğin zor olması nedeniyle sınırlı sayıda çalışma ortaya konulabilmiştir. Türkmen edebiyatı üzerine yapılan çalışmalar ve bu eserlerin Türkiye Türkçesine kazandırılması, bilimsel açıdan yapılacak diğer çalışmalara kaynak niteliği taşıyacaktır.

Tez çalışmamızda Nurmırat Sarıhanov'un *Yagtılıga Çıkanlar* adlı kitabından seçtiğimiz "Av", "Sevgi", "Beyin Öfkesi", "Talih," "Arzu", "Kahraman", "Anne", "Şirin", "Ümidi Bittikten Sonra", "Keskin Nişancı", "Sadap" ve "Kitap" adlı on iki

hikâyesi edebî tahlilleri yapılarak olay örgüsü, şahıs kadrosu, zaman, mekân, bakış açısı ve anlatıcı, anlatım tarzları ve üslup özellikleri yönünden incelenecektir. Aynı zamanda Türkmen edebiyatı açısından önemli eserler kaleme almış yazarın seçili eserlerinin Türkiye Türkçesine aktarımı yapılarak, Türkmen dil ve edebiyatı çalışmalarına kaynak olması amaçlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. NURMIRAT SARIHANOV'UN HAYATI VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ

Nurmırat Sarıhanov, 1906 yılında Türkmenistan'ın Göktepe ilçesi İkinci Göktepe köyünde dünyaya gelmiştir (Morkoç, 2022: 60). 1925 yılında toprak reformu gerçekleştirildiğinde, Göktepe köyünden ailesiyle birlikte yeni bir yere göçmüşlerdir. Aynı yılın başında Sarıhanov, Aşgabat'a giderek, Politeknikum okuluna girmiştir. 1926'dan 1929'a kadar "Türkmenistan" gazetesinde Berdi Kerbabayev'in yönetimi altında edebî bölümde çalışmıştır. O dönemde genç gazeteci B. Kerbabayev'in ve A. Durdıyev'in hikayeleriyle tanışmıştır (Begmekov, Recebov & Tuvakbayeva, 2010: 270). Gazetecilik kursunu tamamlamasının hemen ardından da 1929 yılında Yaş Komünist gazetesinde görev yapmaya başlamıştır (Morkoç, 2022: 60).

Sarıhanov, otuzlu yılların başlarında yazarlığa adım atmıştır. İlk hikâyelerinin çok zayıf olmasına rağmen kısa sürede kendisini geliştirerek, otuzlu yılların sonlarında "Kitap", "Şükür Bagşı" gibi dikkatleri kendine çekecek eserler yazmayı başarmıştır (Çarı, 2013: 14). Tarihi konuların ciddi bir mesele olarak ele alınışı Nurmırat Sarıhanov'un "Şükür Bagşı" başlıklı uzun hikâyesinde açıkça görülmektedir. Hikâye hem bireyler hem de halklar arasındaki anlaşmazlıkların silah kullanılmadan çözülebileceğini gösteren ilgi çekici bir örnektir (Morkoç, 2022: 31).

Nurmırat Sarıhanov, devlet yöneticilerinin yönlendirmesine göre hikâyeler yazarken bu durum onu tatmin etmemeye başlamıştır. Rus yazar A. P. Çehov'un eserleriyle tanışmasının onun eserlerinde büyük etkisinin olduğunu söylemek mümkündür. O. P. Skosırev adlı edebiyatçıyla konuşmasında ilk eserleriyle son eserlerini karşılaştırarak: *"Bunların hepsi işe yaramaz hikâyelerdi. Onlar hatta hikâye de değil, fabla benzer şeylerdi. Küçük resimler ve ahlak. Eğer yeni hikâyelerim hoşunuza gidiyorsa sebebi Çehov'u tanımış olmamdır."* demiştir. Sarıhanov, sosyal realizm denen metodun gerçek eser yazmaya engel olduğunu fark etmiştir (Çarı, 2013: 14-15).

Polk gazetesini çıkartmasının ardından, 1937 yılında Yazarlar Genel Kongresi'ne katılmıştır (Koç, 2007: 3). 1937 yılından 1941 yılına kadar rejime ait

gazeteler ve edebiyat dergilerinin redaksiyon bölümlerinde çalışmaya devam eden yazar, Türkmen edebiyatına duyduğu ilgi ile Rus dilini, Rus edebiyatını ve dünya edebiyatını öğrenmeye çalışmıştır. 1929 yılından 1937'ye kadar uzun yıllar orduda askerlik yapmasıyla birlikte, Sarıhanov harp muhabirliğinden, harp gazetesi kâtipliği görevine kadar yükselmeyi başarmıştır. Buraya gelene dek küçük büyük haberler, makaleler ve denemeler yazmış, en dikkate değer gelişimi ise hikâye ve povestlerinde olmuştur (Aman, 2017: 13). Bu dönemde "Kızıl Ordu" adlı cumhuriyet harbi gazetesinde sekreter olarak çalışmıştır. Askerden döndükten sonra da savaş başlayana dek gazete ve dergi idarelerinde görev yapmıştır (Rahimguliyev, 2013: 165).

Edebiyat dünyasına gazetecilikle adım atan Nurmırat Sarıhanov'un otuzlu yılların başlarında ilk hikâyesi olan "Mektup" yayımlanmıştır. Ardından "Silahının İhtiyarı Elinde", "Atıcılık İçin", "Annenin Kıvancı", "İki Yıl" ve "Av" isimlerini taşıyan ürünleri ardı ardına matbaa yüzü görmüştür. Bu hikâyelerinde sade anlatım ve didaktik ifadeler ön planda olmakla birlikte özgünlük de dikkat çekmektedir. 1930 ile 1940 yılları arasında kaleme aldığı "Son Ev", "Ak Dam", "Şirin", "Arzu" gibi eserlerinde Sarıhanov'un kendine has bir söyleyiş tarzı geliştirdiği görülmektedir. Türkmen Türklerinin edebî geleneklerini eserlerine başarıyla yansıtmıştır. Bu yaklaşımının, 1940'lı yılların başlarında yazdığı "Güveyi", "Beyin Öfkesi", "Kitap" gibi roman ve hikâyelerinde gittikçe olgunlaştığı anlaşılmaktadır (Morkoç, 2022: 60).

Türkmen yazarlar, vatan için fedakârlık sözlerini eylemleriyle de kanıtlamışlardır. İkinci Dünya Şavaşı'nın patlak vermesiyle yüzlerce Türkmen gencin yanı sıra Nurmırat Sarıhanov, Ş. Kekilov, A. Niyazov, Ç. Aşırov, Haldurdı Durdıyev, R. Aliyev gibi birçok önemli isim de savaş meydanına gitmiştir (Gurbanova, Kulıyev & Orazova, 2011: 4-5).

Savaş başladığında savaşa katılan yazar, Ukrayna ve Moldova'yı işgalcilerin elinden kurtarmak için Ukrayna Cephesinin ikinci kısmına katılmıştır. 15 Aralık 1943'te yazdığı "Ene" hikâyesi konusunu savaştan almıştır. Bu Sarıhanov'un yazmış olduğu son eseridir. 4 Mayıs 1944'te savaşta vefat etmiştir. Diğer askerler ile aynı safta Bender'in eteğinde Delakeu Moldov köyüne gömülmüştür (Aman, 2017: 14).

1992 yılında N. Sarıhanov'a Şükür Bagşı isimli povestinden uyarlanan aynı adlı film için Magtımgulı adındaki uluslararası ödül verilmiştir (Cumayev, 1998: 123).

Çağdaş Türkmen Edebiyatının önde gelen isimlerinden biri olan Nurmırat Sarıhanov'un eserleri, dünyada pek çok dile tercüme edilmiştir. Kısa süreli ömrüne rağmen vermiş olduğu eserlerle kendisini Türkmen halkına sevdirmeyi başarmıştır. Yazarın başarılı povestleri ve keskin zekâsıyla oluşturduğu hikâyeleri büyük ciltler oluşturmuştur (Aman, 2017: 13). Yazar daha çok köy insanını anlatan eserler kaleme almıştır. Bunun sebebi çiftçilerin yaşamına, karakterine, âdetlerine son derece hâkim olmasıdır. O yıllarda Sarıhanov, köydeki değişimlere şahitlik etmiş, eski kara çadırların (kara öy) yerini, çiftçilerin elektrik yanan evlerinin aldığını görmüştür. Dönemin diğer yazarlarının aksine, o yeni aydınlık geleceği tasvir etmektedir. Yeniyle eskinin savaşı, onun kaleminin esasını oluşturmaktadır (Begmekov, Recebov & Tuvakbayeva, 2010: 270).

İKİNCİ BÖLÜM

NURMIRAT SARIHANOV'UN SEÇİLEN HİKÂYELERİNİN EDEBÎ TAHLİLİ

Metin tahlili, dille vücut bulmuş her türlü metni (dini, ilmi, edebî, fikrî) inceleyerek çözümlemek demektir. Tahlil esnasında edebî eserin parçaları üzerinde değil, bütünü üzerinde yoğunlaşılmaktadır. Burada amaç bütünü ve bütünü oluşturan sistemi deşifre ederek anlamlandırmaktır (Çetişli, 2021: 144-146).

Bu bütünü ve onu oluşturan sistemi incelerken edebî eserin, hiç şüphesiz onu vücuda getiren yazarın hayatı, tarihi ve sosyal çevresiyle de yakından ilgili olduğunu da unutmamak gerekir. Her insan gibi sanatçı da belli bir aile içinde doğmuş, bir mahallede büyümüş, belli okullarda okumuş, geçimini temin için çeşitli vazifelerde bulunmuş, sevmiş, sevilmiş, pek çok insan tanımış, yaşamış ve okumuştur. Eserini yaratırken de bunlardan faydalanmıştır (Kaplan, 2014: 11-12).

Bu doğrultuda Türkmen nesri açısından önem arz eden Nurmırat Sarıhanov'un Yagtılıga Çıkanlar (Aydınlığa Çıkanlar) kitabında yer alan hikâyelerinin seçkisi; olay örgüsü, şahıs kadrosu, zaman, mekân, bakış açısı ve anlatıcı ile anlatım tarzları ve üslup özellikleri açısından incelenecektir.

2.1. OLAY ÖRGÜSÜ

Olay örgüsü, romanın hikâyesinde yer alan olayların sıralanış ve düzenleniş sistemidir. Bir başka ifadeyle olaylar zincirinden oluşan vakadır. Vakayı, olayların belli bir anlayış, mantık ve esasa göre, edebî değer gözetilerek düzenlenişi olarak tanımlamak mümkündür. Olay örgüsü, hikâye ve romanlardaki olayları anlamlandırma, aralarında birtakım bağıntılar kurma, ilişkilendirme faaliyetidir (Çetin, 2021: 189-190). Tüm bu faaliyetlerin birleşimiyle meydana gelen bütünlük duygusu romanın organizmasını oluşturan elemanların uyumlu beraberliğinden doğmaktadır. Nihayet bütünselliğin doğmasında rol oynayan en etkili eleman ise, kuşkusuz olay örgüsüdür (Tekin, 2019: 73-74).

Av

Tek zincirli olay örgüsü çok büyük ölçüde tek bir merkezi kişiye bağlı olarak başlayıp gelişen; bu sebeple de dallanıp budaklanmayan olay örgüsü tarzıdır (Çetişli, 2021: 85). Hikâye türünde önemli eserler vermiş olan N. Sarıhanov'un, sürükleyici bir olay hikâyesi olan "Av" adlı eseri de tek zincirli olay örgüsü ile kaleme alınmıştır. Olaylar arasında devamlı olarak bir neden sonuç ilişkisi bulunan eser, betimleyici bir anlatımla mekân tasviri ile başlayarak, Atamurat Ağa'nın atını öldüren kaplanı yakalamak için köylülerin verdikleri mücadele etrafında şekillenmiştir. Yalın bir üslubun hâkim olduğu eserde söz konusu kaplan avının çevresinde gelişen olaylar silsilesi, hikâyenin başından sonuna kadar okuyucunun heyecanının diri tutmaktadır. Eserlerinde köy insanlarına sıkça yer veren Sarıhanov'un "Av" isimli hikâyesindeki söz konusu kaplan avı, köylülerin birlik beraberliğine de güzel bir örnek teşkil etmektedir.

Vaka halkalarını şu şekilde sıralamamız mümkündür:

1. Bir kızın, Atamurat Ağa'nın tayının öldüğünü haber vermeye geldiği vaka halkası.
2. Atamurat Ağa'nın, tayın ölüm sebebini öğrenmesi için Aşır'ı görevlendirdiği vaka halkası.
3. Tayı, kaplanın öldürdüğünü anladıkları vaka halkası.
4. Atamurat Ağa'nın, tayının ölmesinden dolayı yakındığı vaka halkası.
5. Atakulu ve Aşır'ın kaplanı yakalamak için köylülerle birlik oldukları vaka halkası.
6. Aşır ve Atakulu'nun köyden dört kişi ile birlikte kaplanı tuzağa düşürmek için tayın yanına kapan kurmaya gittikleri vaka halkası.
7. Kapanı kurup başına da bekçi diktikleri vaka halkası.
8. İkinci gece tayın eti çürüyünce kaplanın eti yemek için geldiği, yedikten sonra tam geri dönecekken arka ayağını kapana kıstırdığı vaka halkası.
9. Kaplanın kapanla beraber canı yanarak kaçtığı vaka halkası.
10. Kapandan kurtulup ayağı kanlar içinde bir mağaraya saklandığı vaka halkası.

11. Atamurat Ağa'nın kapana bakması için tekrar oğlunu yollaması üzerine, Aşır'ın oraya vardığında bekçinin uyuduğunu, tayın etinin yenmiş kapanın ise orada olmadığını gördüğü vaka halkası.
12. Aşır Bekçi Durdu'yu uyandırdıktan sonra, izleri takip ederek birlikte kaplanı aramaya koyuldukları vaka halkası.
13. Oğlu dönmeyince Atamurat Ağa'nın telaşlandığı vaka halkası.
14. Köydeki herkesin birlik olup izleri takip ederek Aşır ve Durdu'yu aramaya çıktıkları vaka halkası.
15. Aşır ve Durdu'nun, kan izlerini takip ederek kapanı buldukları vaka halkası.
16. Kan izlerini izleyerek kaplanın olduğu mağaraya gelen Aşır ve Durdu'yu aramak için köyden yola koyulan dört adamın, onları bularak yanlarına geldikleri vaka halkası.
17. Kaplanı oyuktan çıkartmak için çalı çırpı ile mağaranın girişinde ateş yaktıkları vaka halkası.
18. Kükreyerek oyuktan çıkan kaplanın adamları görünce Atakulu Ağa'ya saldırdığı vaka halkası.
19. Adamlardan birinin kaplana tüfeğini ateşlemesiyle, yaralanan kaplanın Atakulu'yu bırakarak o adama saldırdığı vaka halkası.
20. Adamın kendisini korumak için kaplana hançeriyle karşılık vermeye çalıştığı vaka halkası.
21. Adamlardan başka birinin kaplanın hassas noktasına tek dolumluk tüfekle ateş açıp, kaplanı öldürdüğü vaka halkası.
22. Yaralananlara yoldaşlarının yardım ederek yaralarını sardıkları vaka halkası.
23. İkisi yaralı dört adamın, kaplanın derisi de alarak Atamurat Ağa'nın evine döndükleri vaka halkası.

Eserlerindeki karakterleri genellikle köy insanlarından seçen yazar, halkın zor durumda kaldığında nasıl dayanışma içerisinde olduğuna dikkat çekmeye çalışmıştır. *"01/53 -Vay seni, Atamurat, sen hiçbir şeyi dert etme, kaplanı yakalamak sadece senin veya benim yararıma değil, onu tutarsak tüm milletin faydasına, onu tutmaya köylülerin hepsi yardım eder."* Yazar, kahramanların

karşılıklı diyalogları arasına sıkıştırılmış Atakulu'nun söylediği bu cümle aracılığıyla, metinde asıl anlatmak istediği ana temayı ortaya koymaktadır. Alt metninde birlik, beraberlik, dayanışma gibi kavramları barındıran hikâyede, köyün bir ferdinin yaşadığı sıkıntı, öteki tarafından da tıpkı kendi derdi gibi benimsenmektedir. Kişilerin kaplan saldırısı esnasında zorlu şartlar altında bile olsalar kaçıp gitmeyerek birbirlerini kurtarmak için verdikleri destek, hikâyeye katılan heyecan ve gerilimin yanı sıra her koşulda hiç düşünmeden uzatılan yardım elinin de güzel bir örneğidir.

Sevgi

1939 Yılında kaleme alınan Sarıhanov'un "Sevgi" adlı hikâyesinde çok zincirli olay örgüsü kullanılmıştır. Bu tarz olay örgüsünde, kendi içinde birden fazla zincir meydana gelmektedir. Daha doğru bir ifadeyle, asıl vaka zinciri, kendi içinde birden çok dala ayrılabilmektedir (Çetişli, 2021: 86). Asıl vaka zinciri Kömek'in kızı Dursuncemal'in babasının onaylamadığı birine kaçması, yan zincirler ise kardeşi Muhammed'in evlenmesi ve Kömek'in sevgi hakkındaki nasihat niteliğindeki konuşmalarından oluşmaktadır. Hacim olarak da fazla olan hikâyeyi yazar, iki bölüme ayırmıştır. İlk bölümde yaşanan olayın baştan sona nasıl geliştiği anlatılmıştır. İkinci kısmın konusu ise Dursuncemal'in kaçışının sonucunda vuku bulan hadiselerden oluşmaktadır.

Hikâyenin birinci bölümündeki vaka halkaları şu şekildedir:

1. Olayın yaşandığı zamanı belirten vaka halkası.
2. Kömek ve ailesinin tiyatro izlemeye gittikleri vaka halkası.
3. Tiyatro oyununu seyredip Kömek ve eşinin evlerine geri döndükleri vaka halkası.
4. İhtiyar çiftin, oğlu ve kızının akranlarıyla oyunu izledikleri ve aileleri ile dönmeyerek salonda arkadaşlarıyla kaldıkları vaka halkası.
5. Evlerine varıp, çocuklarının da geri dönmesini bekledikleri vaka halkası.
6. Çay içtikleri esnada, Oğulgerek'in kocasına sandıktan çıkarttığı kumaşları gösterdiği vaka halkası.

7. Oğulgerek’in kızı gelmediği için evham yapmaya başladığı vaka halkası.
8. Kömek’in karısını sakinleştirmeye çalıştığı vaka halkası.
9. Oğulgerek’in panikle evden dışarı çıktığı vaka halkası.
10. Oğulgerek’in divanda uzanan Kömek’e gösteri salonundan kızlarını alıp gelmesi için söylendiği vaka halkası.
11. Oğulgerek ve Kömek’in evlatları hakkındaki düşüncelerinin anlatıldığı vaka halkası.
12. Kömek’e kızını evlendirmesi konusunda verilen nasihatlerden bahsedilen vaka halkası.
13. Kömek’in iğneleyici laflar söyleyen kadınlardan yakındığı vaka halkası.
14. Kömek’in düşünceli biçimde evin içinde dolandığı, Oğulgerek’in ise evham yaparak dışarı çıktığı vaka halkası.
15. Kömek’in kızını ve oğlunu evlendirme konusundaki fikirlerinden söz ettiği vaka halkası.
16. Oğulgerek’in kocasına sitemle kızını alıp gelmesini buyurduğu vaka halkası.
17. Oğulgerek’in kızını boş bıraktığı, okuttuğu için eşine söylendiği vaka halkası.
18. Kömek’in de eşine oğlunu öne sürerek onu neden merak etmediğini sorguladığı vaka halkası.
19. Kömek’in modernliği savunduğu vaka halkası.
20. Oğulgerek’in kızının mesleği ile ilgili gelen övgüleri anımsadığı vaka halkası.
21. Kömek’in karısının rahatlaması için kızını almaya gittiği vaka halkası.
22. Kömek’in alelacele evine dönüp geldiği vaka halkası.
23. Oğulgerek’in kocasındaki ani değişimi anlamlandırmaya çalıştığı vaka halkası.
24. Karısının sorularına cevap vermeden Kömek’in apar topar yatağına yattığı vaka halkası.

25. Oğulgerek'in sorguladığı, Kömek'in ise vaziyetinin sebebini açıklamadığı vaka halkası.
26. Oğulgerek'in iyice telaşlanarak kızına bakmak için dışarı çıktığı vaka halkası.
27. Kömek'in dışarıda yaşadıklarının, kızıyla bir delikanlıyı baş başa gördüğünün anlatıldığı vaka halkası.
28. Kömek'in onları görüp utandırdığı için mahcup olduğu vaka halkası.
29. Kömek'in bu mesele ile ilgili kendisine kızıp karısına tek kelime etmemek için kendi kendine söz verdiği vaka halkası.
30. Oğulgerek'in dışarı çıkıp, kızını bulamayınca Tuvak'ın kızı hakkındaki sözlerini aklına getirdiği vaka halkası.
31. Kızlarının biriyle kaçıp gittiğini anladıkları, kiminle kaçtığı hakkında varsayımlarda bulundukları vaka halkası.
32. Dursuncemal'in, babasının onu anlayışla karşılayacağını bilmediği için utancından eve geri dönemeyerek Meretdurdu ile kaçtığı vaka halkası.
33. Dursuncemal'in aklından geçirdiklerinin ve olayın nasıl geliştiğinin anlatıldığı vaka halkası.

Hikâyenin ikinci kısmındaki vaka halkaları ise şu şekildedir:

1. Oğulgerek'in uyanır uyanmaz, kızları kaçtığı için kocasını sorumlu tutarak feryat ettiği vaka halkası.
2. Kömek'in sinirle uyanıp karısına olan biteni anlatmaya çalıştığı vaka halkası.
3. Oğulgerek'in kocasını ve oğlunu suçladığı vaka halkası.
4. Muhammed'in Dursuncemal'in kaçışı hakkındaki tepkisinden bahsedilen vaka halkası.
5. Kömek'in karısını sakinleştirmeye çalıştığı vaka halkası.
6. Kömek kızının sevdiğiyle evlenmesini onayladığını, yalnızca rızasını almadığı için üzüldüğünü anlattığı vaka halkası.
7. Kızlarının kaçışı hakkında tartışırlarken evlerine ara bulmak için misafirlerin geldiği vaka halkası.
8. Kızlarının elektrikçi Meretdurdu ile kaçtığını öğrendikleri vaka halkası.

9. Kömek'in Meretdurdu'yu kızına eş, kendisine ise damat olmaya layık görmeyerek, misafirlere kızının bir daha baba evine gelmemesini söylediği vaka halkası.
10. Aradan geçen zaman diliminde Oğulgerek'in dünürleri ile ahbaplık etmeye başladığı, Kömek'in de sinirinin yatıştığı vaka halkası.
11. Oğulgerek'in kocasıyla kızlarını affetmesi için konuştuğu vaka halkası.
12. Muhammed'in evlenmek için anne ve babasından onay istediği vaka halkası.
13. İhtiyar çiftin oğullarının Ceren ile evlenmesi için onay vererek düğün yemeği hazırlamaya koyuldukları vaka halkası.
14. Düğün hazırlıklarının yapılarak, misafirlerin geldiği vaka halkası.
15. Kömek'in misafirlerin arasında kızı Dursuncemal'i aradığı vaka halkası.
16. Muhammed'e düğün yemeğine kız kardeşini ve damadını çağırmasını buyurduğu vaka halkası.
17. Kızı ve damadının da düğün yemeğine geldikleri vaka halkası.
18. Meretdurdu ve Kömek'in misafirlerin yanına, sofraya oturdukları vaka halkası.
19. Kömek'in şarap kadehini kaldırarak, konuşma yaptığı vaka halkası.
20. Kömek'in sevgi hakkında konuşma yaparak kendi evlilik hikâyesinden bahsettiği, evlatlarını zorla evlendirenleri onaylamadığını, kızların da tıpkı erkekler gibi sevdikleriyle evlenmeye hakları olduğunu vurgulayarak, aşkın özgürlüğüne kadeh kaldırdığı vaka halkası.

Olaylar hikâyenin ana karakterleri Oğulgerek ve Kömek'in kızları Dursuncemal'in kendisinden eğitim ve statü olarak daha düşük biri olan elektrikçi Meretdurdu'ya kaçması ile başlamaktadır. Kömek, karısının aksine kızının tahsili ile gururlanan, kendi ayakları üzerinde durması konusunda destek veren bir babadır. Aşkın, sevginin özgür olması gerektiğini savunduğu için kızların ve erkeklerin birbirleri ile buluşup görüşmelerinden son derece memnundur. Kömek, kızını asla kısıtlamayarak tam tersi oğlu ile her konuda eşit olduğunu karısına inatla anlatmaya çalışmaktadır. Lakin kızının kendisinden alt statüde biri ile kaçmasına sinirlenen baba, söylediği sözlerden pişman olsa da bir süre kızı ile dargın kalmak

zorunda kalmıştır. Bu olaylar çevresinde şekillenen hikâyede, eski ve yeni neslin çatışması anlatılmaktadır. Kızların para karşılığı satılamayacak kadar değerli olduğunu savunan Kömek örnek bir baba profili ile karşımıza çıkmaktadır.

Hâkim bakış açısıyla yazılan eserde, zaman zaman kahramanımız Kömek'in kendi iç dünyasındaki duygu durumları ve yaşadıklarına da yer verilmiştir. Bu sayede Kömek'i daha yakından tanımamıza ve anlamamıza yardımcı olunmuştur. Hikâyede bazı bölümlerde geri dönüş tekniği kullanılarak eski anıların, kişilerin arasında geçen diyalogların hatırlaması da sağlanmıştır. Geri dönüş tekniği sayesinde Oğulgerek Anne'nin kızı Dursuncemal konusunda endişelenmesinin sebebi, daha iyi anlamamız için geçmiş anılarla desteklenmiştir. Kömek'in, karısının kızına karşı olan tavırlarını sorgularken, bir süre önce evlerine gelen bir kadının: *"02/79 ...Kız dediğin başka birinin ailesidir, o ne olursa olsun, bir gün elinizden çıkar ama sen çabucak gelin edinmiş ol"* sözlerini hatırına getirdiği kısım da yine geri dönüş tekniğine bir örnektir.

Modernliği savunan, eski örf adetlerin artık değişmesi gerektiğini vurgulayan hikâyede, aslında toplumsal aksaklıklara ve değiştirilmesi gereken yönlere değinilmiştir. Yazarın hayata bakış tarzı ve bulunduğu dönem içerisinde şikâyetçi olduğu hususlar hikâye kahramanı Kömek aracılığıyla bir nevi dile getirilmiştir.

Beyin Öfkesi

"Beyin Öfkesi" hikâyesinde, adından da anlaşılacağı üzere varlıklı biri olan Hümmet Bey isimli bir adamın yaşadıkları anlatılmaktadır. Bir ana karakter çevresinde şekillenen hikâye tek zincirli olay örgüsü ile yazılmıştır. Mekân tasviri ve kahramanın iç dünyasındaki duygu ve düşüncelerini bizlere aktararak başlayan eser, üç bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümdeki vaka halkaları şu şekildedir:

1. Hümmet Bey'in uyandıktan sonra korkunç düşüncelerle boğuştuğu vaka halkası.

2. Gulca'nın Hümmet Bey'e kötü haber vermeye geldiği vaka halkası.
3. Çoban Hankulu'nun, Hümmet Bey hakkında dilekçe vereceğinden bahsettiği vaka halkası.
4. Hümmet Bey'in panikleyerek telaşa kapıldığı vaka halkası.
5. Oğulsultan'ın kumalarını şikâyet ettiği vaka halkası.
6. Hümmet Bey'in kumalarını dövdüğü vaka halkası.

Hikâyenin ikinci bölümündeki vaka halkaları şu şekildedir:

1. Hümmet Bey'in, dostu Nuri Bey'in yanına gitmek için yola koyulduğu vaka halkası.
2. Nuri Bey'in evindeki misafirle selamlaşarak sohbet ettiği vaka halkası.
3. Hümmet Bey'in, Hankulu'dan bahsederek yakındığı vaka halkası.
4. Dostlarının Hümmet Bey'e nasihat verdikleri vaka halkası.
5. Hankulu'nun dilekçesinden dolayı neler olacağını beklerken, Hümmet Bey'in yaşadığı huzursuzluktan dolayı zayıfladığı vaka halkası.
6. Hümmet Bey'in kaçakçılarla iş yaptığı vaka halkası.
7. Şehre gidip geldikten sonra sevdiği karısına köydeki karışıklıklardan, dedikodulardan bahsettiği vaka halkası.
8. Bir habercinin, Hümmet Bey'e köy şurasının binasına çağırıldığını haber verdiği vaka halkası.
9. Hankulu'nun borçlarının yazılı olduğu defteri de yanına alarak Hümmet Bey'in yola koyulduğu vaka halkası.
10. Muhtarlık binasında gizli sırları hakkında kendisine sorulan soruları yanıtlayarak, şaşırıp kaldığı vaka halkası.
11. Gizli sırlarını kimin ortaya çıkarttığını düşünerek evine geri döndüğü vaka halkası.
12. Avlusundaki misafirlere olan bitenden bahsetmeyerek, Hankulu'yu ortaya atarak kendisine iftira atıldığını söylediği vaka halkası.
13. Üçüncü bölümdeki vaka halkaları ise şu şekildedir:
14. Hümmet Bey'in kendisi hakkında işittiklerini anlatmak için gelen Suhan Molla'yı yolcu ettiği vaka halkası.
15. Oğulsultan'ın Hümmet Bey'e darıldığı vaka halkası.

16. Oğulsultan ve Maral'ın atıştığı vaka halkası.
17. Maral'ın, Hümmet Bey'i tehdit ettiği vaka halkası.
18. Hümmet Bey'in Maral'a öfkelenerek onu dövmeyi düşündüğü vaka halkası.
19. Kara ve polislerin Hümmet Bey'i almaya geldiği vaka halkası.
20. Hankulu ve Durdulu Pehlivan'ın olan biteni izlemek için geldikleri vaka halkası.
21. Hümmet Bey ve Oğulsultan'ın arabaya bindirilerek mahkûm olarak götürüldüğü vaka halkası.
22. Hümmet Bey'in, Hankulu ve cariyelerine öfkeyle nefretini kustuğu vaka halkası.
23. Hümmet Bey'in giderken karılarına boş olun diyerek onları boşadığı vaka halkası.

Sovyet sistemi o dönemlerde hikâyede ele alınan zengin ve fakir çatışmasını sipariş konu olarak yazarlara dayatmaktaydı. Sarıhanov'un da temasını zengin tarafından uygulanan bir sömürü düzeninin oluşturduğu bu eserindeki, emek ve sömürü karşıtlığı kahramanlar üzerinden somut bir görünüm kazanmaktadır.

"Beyin Öfkesi" hikâyesindeki olay örgüsünü oluşturan ana tema da zengin ve fakir çatışmasıdır. Hikâyenin başından sonuna kadar zengin ve fakir birbirinin ezeli düşmanı olarak gösterilmiştir. Hikâye, Hümmet Bey isimli kahramanımızın yanında uzun yıllardır çalışan Hankulu isimli çobanının yer, su paylaşımı sürecinde hak ettiğinin daha fazlası olduğunu düşünerek Hümmet Bey'den şikâyetçi olmasıyla başlamaktadır. İllegal yollarla da gelir elde etmeye çalışan Hümmet Bey, bu gizli sırrını kimsenin bilmediğini zannetmektedir. Lakin cariyeleri ve çobanı Hankulu bu konulara vakıftır. En sevdiği karısı olan Oğulsultan'ı diğer karılarından ayırması, bir dediğini iki etmemesi diğer cariyelerin kıskançlıklarına, dolayısıyla da beye ve Oğulsultan'a kin gütmelerine sebep olmuştur. Bundan dolayı da onlar ilk fırsatta Hümmet Bey'in ayağını kaydırmaktan hiç çekinmemişlerdir.

Zengin, fakir çatışması üzerine kurulu hikâyenin birinci bölümü olaylara giriş mahiyetindedir. İkinci ve üçüncü bölüm Hümmet Bey hakkındaki şikâyetlerin dile

getirilmeye başlandığı ve yaptıklarının ortaya çıktığı bölümlerdir. Farklı şekillerde işlenebilen zengin ve fakir teması, okuyucuda derin izler bırakırken aynı zamanda sosyal farklılıklara, toplumdaki adaletsizliklere ve insan ilişkilerine dair önemli mesajlar da içermektedir.

"Beyin Öfkesi" adlı hikâyede aynı zamanda zengin bir adam olan Hümmet Bey'in bu varlıklı hayatı sürdürmesindeki ana etken, yanındaki emekçilerin hakkını çalması olarak okuyucuya yansıtılmaya çalışılmıştır. Hikâyede Hankulu isimli çobanın Hümmet Bey hakkında söylediği şu sözler bu duruma güzel bir örnek teşkil etmektedir: *"03/60-65 Bana Hümmet Bey lazım değil, iş onsuz da devam eder. Durdulu Pehlivan, sen şimdi benim Hümmet Bey ile alacağımı vereceğimi nasıl hesaplıyorsan ödeştiriver. Yedi yılın hakkı! Her ay için ondan bir koyun alsam, koyun sürüsü olan bir adam olurdum. Lakin beyim beni çalıştırıyordu. Onun koyununu çoğaltıveren, valla bendim…"*

Yukarıdaki alıntıda olduğu gibi zengin karakter, fakirin hakkına giren, emeğinin karşılığını vermeyen bunların yanı sıra illegal yollardan gelir elde etmeye çalışan, harama el uzatan biri olarak gösterilmektedir.

Hikâyede Hümmet Bey'in Hankulu hakkında söylediği: *"03/187 Yetim oğlanı beslersen, ağzın burnun kan olur!"* cümlesinden de anlaşılacağı üzere zengin karakterin bakış açısından da fakir olan kişi her zaman ötekinin yerine geçmek isteyen, onu kıskanan, ilk fırsatta ihanet etmekten, sırtından bıçaklamaktan çekinmeyen biridir.

Talih

"Talih" 1942'de savaş yıllarında kaleme alınmış, tek zincirli olay örgüsüne sahip bir hikâyedir. Savaşın getirdiği duygularla gelişen vatan ve bağımsızlık düşünceleri etrafında Türkmen edebiyatının çeşitlendiğini, daha üretken bir hâl aldığını ifade etmek mümkündür. Vatan kavramı ve düşmanlara karşı vatanın bağımsızlaştırılması konusu ve bu çerçevede dile getirilen coşkun duygular, bu yıllarda yazılmış eserlerin belli başlı konularını da oluşturmaktadır (Ağca, 2014: 120). Sarıhanov'un "Talih" adlı hikâyesi de General Şvarts isimli bir Alman General'in yaşadığı acı dolu talihsiz bir olayı konu edinmektedir.

“Talih” hikâyesinin vaka halkaları şu şekildedir:

1. General Şvarts’ın viran edip, zarar verdiği yerlere doğru geri kaçtığı vaka halkası.
2. Generalin gördüğü zulümlerin anlatıldığı vaka halkası.
3. Generalin uykusuzluktan bitkin düşüp, dinlenecek bir yer aradığı vaka halkası.
4. İşgal ettiği “N” köyüne vardığı vaka halkası.
5. İşgalden sonra gözü kulağı olması için köyde bıraktığı muhtar Kotlyarov’un yanına giderek, dinlenmek için bir ev bulmasını istediği vaka halkası.
6. Savçenko’nun evinin generalin kalması için uygun bulunarak, General Şvarts’ın oraya yerleştirildiği vaka halkası.
7. Generalin, Savçenko’nun evinde bir geceliğine dinlenmek için uyuduğu vaka halkası.
8. Kotlyarov’un general uyuduktan sonra kendi evine döndüğü vaka halkası.
9. Kotlyarov evine dönünce, karısının ona köyden birinin partizanlara generalin köyde olduğunu haber vermeye gittiği söylediği vaka halkası.
10. Muhtarın tehdit ederek birkaç kişiye sorduktan sonra meselenin aslını öğrendiği vaka halkası.
11. Kotlyarov’un durumu generale haber vermeye gittiği vaka halkası.
12. Generalin uyandıktan sonra yorgunluktan sersemleyerek Kotlyarov’u tanımakta güçlük çektiği vaka halkası.
13. Kotlyarov’un köylülerin Alman sömürgesine boyun eğmek istemediği için generalin geldiğini partizan gruplarına haber vermeye gittiklerini anlattığı vaka halkası.
14. Generalin telaşla köyden kaçmak için panikleyerek bir çare aradığı vaka halkası.
15. Generalin kendisini partizanların eline düşmüş vaziyette hayal ettiği vaka halkası.
16. Generalin kaçıp saklanmak için kadın kılığına girmeye çabalarken, partizanlar tarafından evin ateşe verildiği vaka halkası.
17. Savçenko’nun ailesi ve komşularıyla evin yanışını izlediği vaka halkası.

İkinci Dünya Savaşı döneminde Almanların önce Fransa'ya karşı yaptıkları işgalden olay örgüsü içerisinde *"04/04 Ordusu ile Paris şehrine gittiğinde, önünde kendisi için sabah özel hazırlanmış yemeğin buharı tütüyordu."* şeklinde bahsedilmiştir. Fransa'nın ardından Doğu Cephe'sine giden Alman generalin kurduğu "*04/08 Doğu Cephesi'ne de bu yüzden çok istekli gitmişti."* bu cümlesinden yola çıkarak Sovyetler Birliği'ne saldırmak için gittiğini fakat mağlubiyetle geri döndüğünü anlamamız mümkündür.

"Talih" hikâyesi savaşın izlerinin yanı sıra intikam duygusunu içerisinde barındırmaktadır. Hikâyede "N" köyünü zarara uğratan General Şvarts'ın insanlık dışı eylemlerinin sonucunda, intikam alarak hesap sormak için fırsat kollayan ve buldukları ilk fırsatta da dökülen kanların, çekilen acıların hesabını sormak isteyen bir halk karşımıza çıkmaktadır. General Şvarts'ın talihsiz sonu da intikamını alan halkın kendi içerisinde bir nevi zaferidir. Savçenko'nun torununa söylediği *"04/163 Boşver yansın, oğlum, evimizin aynısından yaptırmaya bu faşist piçleri mecbur bırakırız"* şeklindeki gurur dolu sözleri de bunu tescillemektedir.

Arzu

1938'de yayımlanan "Arzu" hikâyesi Sarıhanov'un seçtiğimiz diğer hikâyelerine kıyasla hacim olarak daha fazla, tek zincirli olay örgüsüne sahip bir eserdir. Nurmırat Sarıhanov'un bu hikâyesinde, samimi hitap cümleleri ve kendisine has bir söyleyiş tarzı geliştirdiğini görmemiz mümkündür. Kolhoz ve köy insanının ananelerine olan bağlılıklarını işleyen ve başından itibaren sonunda ne olacağını tahmin edemediğimiz, okuyucuyu ters köşe yaparak şaşırtıcı bir mutlu sonla biten başarılı bir olay hikâyesidir. Eserin gelişme bölümünde yazar yeni kahramanlar dahil ederek gidişatı tamamen değiştirmiş ve hikâye tahmin edemeyeceğimiz bir şekilde son bulmuştur.

Beş bölümden oluşan Arzu hikâyesinin birinci bölümündeki vaka halkaları şu şekildedir:

1. Aman ile Cemal'in evlerine geldikleri vaka halkası.

2. Çayı kimin demlemesi gerektiği konusunda karı kocanın birbiriyle atıştığı vaka halkası.
3. Oğullarını evlendirmek için para biriktirdikleri sandığı, kazandıkları paradan artırdıklarını koymak için açtıkları vaka halkası.
4. Nasıl para kazandıkları hakkında muhabbete tutuştukları vaka halkası.
5. Kolhoz sayesinde refaha ulaştıklarından bahsettikleri vaka halkası.
6. Çay demleyerek ocağın başında oturdukları halkası.

İkinci bölümdeki vaka halkaları şu şekildedir:

1. Aman'ın Kolhoz yönetiminin orada köy halkıyla selamlaşarak sohbet ettiği vaka halkası.
2. Eve döndüğünde karısı Cemal'e gününün nasıl geçtiğinden, insanların birbirleriyle iyi ilişkiler içerisinde olduğundan bahsettiği vaka halkası.
3. Ocağın başında çay içerken karı kocanın bitmek bilmeyen arzularının tekrar gün yüzüne çıktığı vaka halkası.
4. Bu büyük arzuları için verdikleri emeğin anlatıldığı vaka halkası.
5. Cemal'in kocası Aman'a artık bu arzularını gerçekleştirmek için önlerinde bir engel kalmadığını, harekete geçme zamanının geldiğini söylediği vaka halkası.
6. Oğullarını köyden kiminle evlendirerek bu arzularını gerçekleştirebileceklerini düşündükleri vaka halkası.
7. Aman'ın, oğlu Mehmet'in kendi istediği kızla evlenmesi gerektiğini savunduğu vaka halkası.
8. Mehmet'e mektup yazarak Kızıl Ordu'daki görevini bir süreliğine bırakıp köye gelmesini söylemeyi düşündükleri vaka halkası.
9. Cemal'in, oğlunun eski mektuplarında anne babasını yanına çağırdığı için yine gelmeyeceğini düşünerek kocasına karşı çıktığı vaka halkası.
10. Cemal'in oğullarını evlenmeye ikna etmek için trenle yanına gitme fikrini kocasına sunduğu vaka halkası.
11. Aman'ın bu sefer yazdıracakları mektubun farklı olduğunu karısına anlatmaya çalıştığı vaka halkası.

12. Aman’ın mektuba yazdırmaya düşündüğü şeyleri tıpkı bir kâğıttan okuyormuş gibi karısına anlattığı vaka halkası.
13. Cemal’in kocasının fikrini saçma bularak itiraz ettiği vaka halkası.
14. Aman’ın karısına hak vererek oğlunun yanına evlilik meselesini konuşmak için gitmeye karar verdiği vaka halkası.

Üçüncü bölümdeki vaka halkaları şu şekildedir:

1. İhtiyar çiftin heybelerini sırtlarına yükleyerek şehre oğullarının yanına gittikleri vaka halkası.
2. Askeri eğitim verilen alana geldikleri vaka halkası.
3. Süvari takımlarını seyrettikleri vaka halkası.
4. Aman’ın oğlu Mehmet’in atlı süvarilerden biri olduğu için içten içe gururlandığı vaka halkası.
5. Atlıların arasında oğullarını bulmaya çalıştıkları vaka halkası.
6. Cemal’in atlı askerlerden birinin oğlu Mehmet olduğunu zannettiği vaka halkası.
7. İhtiyar çiftin yanına komutanlardan birinin geldiği vaka halkası.
8. Cemal’in, komutana oğlu Mehmet’i tanıyıp tanımadığını sorduğu vaka halkası.
9. Cemal’in, oğlunu diğer askerlerin arasında ayırt edemediği için kendisine sitem ettiği vaka halkası.
10. Komutanın, yaşlı çifte oğullarını gösterdiği vaka halkası.,
11. Komutanın Mehmet’i övdüğü vaka halkası.
12. Yaşlı anne babanın oğullarını hayranlıkla seyrettikleri vaka halkası.

Dördüncü bölümdeki vaka halkaları şu şekildedir:

1. Komutan’ın, Mehmet’e ailesinin geldiğini haber vermeye gittiği vaka halkası.
2. Mehmet’in eğitimi bitirdikten sonra anne babasının yanına gelerek onlarla selamlaştığı vaka halkası.
3. Aman’ın oğlunun küçüklüğünü anımsadığı vaka halkası.

4. Mehmet işlerini hallederken, anne ve babasının da tarif ettiği eve doğru gitmelerini istediği vaka halkası.
5. Anne ve babasının biraz itiraz ettikten sonra tarif edilen eve doğru yola koyuldukları vaka halkası.
6. Aman ile Cemal'in yolda nereye gittiklerini düşündükleri vaka halkası.

Beşinci bölümdeki vaka halkaları şu şekildedir:

1. Mehmet'in yanında bir arkadaşı ile beraber, anne ve babası eve varmadan yolda onlara yetiştikleri vaka halkası.
2. Eve vardıklarında nazik, güler yüzlü bir gelinle karşılaştıkları vaka halkası.
3. Aman'ın evin dekoruna hayran kaldığı vaka halkası.
4. Cemal'in, beyaz yüzlü gelinden gözünü ayırmadığı vaka halkası.
5. Hep birlikte yemek masasına geçtikleri vaka halkası.
6. Erkeklerin birlikte votka içtikleri vaka halkası.
7. Aman'ın, oğluna köydeki yeniliklerden bahsettiği vaka halkası.
8. Mehmet'in arkadaşının ve gelinin odadan çıktıkları esnada, Aman ile Cemal'in oğullarına evlilik konusundan bahsettikleri vaka halkası.
9. Mehmet'in arkadaşı odaya girince Aman'ın cümlesini toparlayarak konuyu değiştirdiği vaka halkası.
10. Mehmet'in arkadaşının yaşlı çift ile vedalaşarak evden ayrıldığı vaka halkası.
11. İhtiyarların, ev sahibi sandıkları Mehmet'in arkadaşı olan komutanın gitmesi üzerine şaşkınlığa uğradıkları vaka halkası.
12. Gelin'in aslında Mehmet'in eşi olduğunu ve bir torunları olduğunu öğrendikleri vaka halkası.
13. Cemal'in torununu sevgiyle kucakladığı vaka halkası.
14. Mehmet'in mektuplarında, anne ve babasını sürekli yanına çağırma sebebini anladıkları vaka halkası.
15. Aman'ın, torununu kucağına alarak sevdiği vaka halkası.

Hikâyenin birinci bölümü esas konuya giriş niteliğindedir. Birinci bölümde Aman ile Cemal'in neden para biriktirmek için uğraştıklarından bahsedilerek bir nevi diğer bölümlere geçiş için bir zemin hazırlanmıştır.

İhtiyar bir çift olan Aman ile Cemal'in, yaşlandıkça git gide artan büyük arzuları, Kızıl Ordu'da görev yapan oğulları Mehmet'in mürüvvetini görmektir. Oğullarını evlendirebilmek için, kolhozda çalışıp kazandıkları paradan dişlerinden tırnaklarından artırdıklarını biriktirmektedirler. Onlar, oğullarını bu konuda nasıl ikna edeceklerini düşünüp fikir yürütürlerken, günlerden bir gün ani bir kararla Kızıl Ordu'da görev yapan oğulları Mehmet'in yanına gidip onunla yüz yüze konuşmaya karar veren yaşlı çift, kendilerini hesaba katmadıkları bir sürprizin beklediğinden habersizdir. Oğulları Mehmet anne ve babasının haberi olmadan zaten kendisine bir aile kurmuş, evlat sahibi olmuştur. Bu beklenmedik sürpriz karşısında önce şaşkınlığa uğrayan ihtiyarlar, torunları Karlen'i kucaklarına aldıklarında, kendilerini uzun zamandır belirsizlikle boğuşturan bu büyük arzuları, yerini sıcacık bir huzura bırakmıştır.

Hikâyede sürekli karşımıza çıkan, Aman ve Cemal'in oğulları Mehmet'in görev yaptığı Kızıl Ordu, işçi ve köylülerin eğitilmesi ile subay ağırlıklı askerler yetiştiren, İkinci Dünya Savaşı yıllarının en büyük kara güçlerinden birini oluşturmaktadır. Ekim devriminden sonra kurulan ordu da atlı süvari birlikleri son derece önem arz etmektedir.

Eserde, kolhozun iyi bir geçim kaynağı kapısı olduğu da sıkça vurgulanmıştır. Sovyet yöneticileri tarafından edebiyatta oluşturulan tek tip şablon konular arasında bulunan, kadın hak ve özgürlükleri teması bu hikâyede kolhozda çalışarak kendi parasını kazanan bir kadın figürü olan Cemal karakteri ile karşımıza çıkmaktadır. Eserlerinde kadın erkek eşitliğine sıkça yer veren Sarıhanov, yukarıda olay örgüsünü işlerken bahsedilen "Sevgi" adlı hikâyesinde de kadınların para karşılığı satılmasının yanlış olduğunu vurgulamış, sevdikleri kişilerle evlenmelerinin en büyük hakları olduğundan dem vurmuştur. "Arzu" metninde de Cemal yaşlı bir kadın olmasına rağmen kolhozda çalışarak evin geçimine yardımcı olmakta, kocası ile hayallerini kurdukları büyük arzularını gerçekleştirebilmek için yaptıkları birikime de katkı

sağlamaktadır. Toplumsal cinsiyet normları ve ayrımcılığın kol gezdiği o dönemlerde, kendi ayakları üzerinde duran güçlü kadınların, edebiyat aracılığıyla sadece aile hayatında var olmadıkları gösterilmeye çalışılmaktadır.

Kahraman

Sovyet ideologlarına göre eserlerde bir savaş kahramanı ana karakter olmalıydı. Bu doğrultularda şekillenen edebi eserlerde o dönemin yazarları tarafından savaş kahramanlarına sıkça yer verilmiştir. Kızıl Ordu'da görev yapan bir yiğidin kahramanlık madalyası alması üzerine kurgulanan, anılara geri dönüş tekniğinden yararlanılarak başka bir kahramanın yaptığı yiğitliklerin anımsanması üzerine farklı olaylara geçiş yapılan Sarıhanov'un "Kahraman" isimli hikâyesi çok zincirli olay örgüsüne sahiptir.

Hikâyedeki vaka halkaları şu şekildedir:

1. İlyas'ın, size bir fotoğraf göstereceğim diyerek heyecanla diğer delikanlıların yanına geldiği vaka halkası.
2. Gazeteyi delikanlıların önüne koyarak, fotoğraftaki kişinin kim olduğu hakkında fikir yürütmelerini istediği vaka halkası.
3. İlyas'ın, gazetenin eline nasıl geçtiğini anlattığı vaka halkası.
4. Delikanlıların, fotoğraftaki kahramanlık madalyası alan komutanın köylerinin yiğidi Amandurdu olduğunu anladıkları vaka halkası.
5. Gazetede yazılanları okuyarak coşkuyla Amandurdu'nun kahramanlığını kutladıkları vaka halkası.
6. Diğer odada oturan Kutlumurat Yiğit'in konuşulanları işiterek neler olduğunu sorduğu vaka halkası.
7. Kutlumurat'a, Amandurdu'nun yaptığı kahramanlığın anlatıldığı vaka halkası.
8. Kutlumurat'ın, Amandurdu'ya madalyayı kendi elleriyle takan Kali'yi gördüğünden bahsettiği vaka halkası.
9. İlyas'ın, Amandurdu'nun madalya alma sebebini gazeteden okuduğu vaka halkası.
10. Kutlumurat'ın, Kılıç Kahraman ile yaşadığı bir anıyı anlatmaya başladığı vaka halkası.

11. Oğlu kaçırılan bir kadının, Kılıç Kahraman'dan evladını kurtarması için yardım istemeye geldiği vaka halkası.
12. Kutlumurat'ın, Kılıç Kahraman önderliğinde kadının oğlunu kurtarmaya gittiği vaka halkası.
13. Kılıç Kahraman'ın, hanı kendi kalesinde korkutarak, yardım dilenen kadının oğlunu kurtardığı vaka halkası.
14. Geri dönerken hanın yanından kaçan kadınlardan birinin Kılıç Kahraman'a sığınarak, kendisini de yanlarında götürmelerini istediği vaka halkası.
15. Kutlumurat ve delikanlıların, Amandurdu'nun geldiğini duyunca madalyasını kutlamak için onun yanına gitmek üzere yola koyuldukları vaka halkası.

Hikâyenin ilk zinciri İlyas'ın gazetedeki haberi ve fotoğrafı arkadaşlarına göstermesiyle başlamaktadır. Leningrad şehrini düşmandan arındırmak için yapılan savaşta üstün başarı gösteren Amandurdu'nun kahramanlık madalyası almasıyla başlayan hikâye, ikinci zincirde Kahraman Kutlumurat'ın Amandurdu'nun yiğitliğinden etkilenerek, gençlere eski hatıralarını anlatmasıyla devam etmektedir.

Hatıralarında gençlik anılarından bahseden ihtiyar Kutlumurat, yiğitliğiyle tanıtan Kılıç Kahraman'la yaşadığı bir hatırasından söz etmiştir. Köylerinin delikanlısı Amandurdu'nun kahramanlık madalyası alması üzerine anlattığı bu anısıyla Türkmen gençlerinin cesaretinin, yiğitliğinin, yardımseverliğinin ve vatanperverliğinin nesilden nesile aktarılarak devam ettiğini vurgulamaya çalışmıştır.

Anne

Yazarın ölmeden önce kaleme aldığı son eseri olan "Anne" hikâyesinde yazar tek zincirli olay örgüsü kullanmıştır. Sarıhanov'un eserlerinde sıkça karşımıza çıkan savaş teması bu hikâyede vatan sevgisi, hürriyet, birlik ve beraberlik kavramları ile daha da derinlik kazanmıştır.

Hikâyedeki vaka halkaları şu şekildedir:

1. Olayın yaşandığı zamanın anlatıldığı vaka halkası.
2. Askerlerin ölen faşistin torbasını karıştırdıkları vaka halkası.

3. İhtiyar kadının kulübeden çıkarak askerlerin yanına geldiği vaka halkası.
4. Askerlerinin dönmesine sevinen yaşlı kadının, hasretle onlara sarılıp, okşadığı vaka halkası.
5. Yaşlı kadının, evinin yanına gelen iki kişiyi görünce kendi askerleri zannederek, onlara da sarılmak için yanlarına gittiği vaka halkası.
6. Yaşlı kadın tam sarılmak üzereyken, o kişinin düşman askeri olduğunu fark ettiği vaka halkası.
7. Düşman Alman askerini, köyünü yerle bir eden birkaç suçlu Alman'a benzettiği vaka halkası.
8. Kızıl askerlerden, Alman askerini öldürmesini istediği vaka halkası.
9. İhtiyar kadının yaşadığı kötü anıları hatırına getirince kulübesine girerek ağladığı vaka halkası.
10. Yaşlı kadının, askerleri için yemek pişirmeye koyulduğu vaka halkası.
11. Yüzbaşının, yaşlı kadını da yanına alarak arabayla gezmeye gittikleri vaka halkası.
12. Yüzbaşıya oğlu Saşa ve gelinini tanıyıp tanımadığını sorduğu vaka halkası.
13. Yüzbaşının, yaşlı kadına ölen faşistleri göstererek intikam alındığını anlattığı vaka halkası.
14. Yaşlı kadının, askerleri için yaptığı yemeğini sobanın üzerinde unuttuğunu hatırlamasıyla, evine geri dönmek istediği vaka halkası.

Hikâye Almanların T… köyünden kovularak, halkın düşman işgalinden ve zulmünden kurtulmasını konu edinmektedir. Başkahramanımız olan "anne" karakteri, savaş esnasında torununu ve sevdiklerini kaybetmiş, evi viraneye dönmüş, oğlu ve gelini uzaklarda yaşayan yaşlı, gariban bir kadındır. Ümidini her zaman diri tutan bu kadının, kimliğini oluşturan en büyük etken vatanına duyduğu sevgidir. Hikâyenin en sıcak ve duygu dolu kısmı ihtiyar annenin *"07/32 -Geldiniz mi, oğullarım, gelişiniz olsun, oğullarım, gidişiniz olmasın, oğullarım! -diyerek, önce Bogdanov'u, sonra Aman'ı, en son da İvan'ı okşadı."* şeklinde, askerleri kucakladığı bölümdür. Olay örgüsü içerisinde kahramanlara sürekli oğlunu tanıtıp tanımadıklarını soran ihtiyar kadın, oğlu uzakta olduğu için duyduğu özlemi vatanının askerini evladı gibi bağrına basarak bir nebze de olsa hafifletmeye çalışmaktadır. Yurdunun askerlerine aynı zamanda "oğullarım" diye seslenen kadın, onları bir kurtarıcıdan daha çok bir evlat

olarak görmektedir. Bütün Türk topluluklarında olduğu gibi Türkmenlerde de "vatan" kutsal bir hazinedir; onu korumak, bekâsını sağlamak genç yaşlı demeden her bireyin aslî vazifesidir (Erol Çalışkan, Başaran, 2017: 1715). Hikâyenin çatısının da savaş temasından çok vatan sevgisine dayandığını söylememiz de mümkündür.

Savaş yıllarında, Alman işgal girişimlerinin son bulmak üzere olduğu dönemlerde geçen hikâyede, kızıl askerlerden sıkça söz edilmektedir. Kızıl Ordu bünyesinde yurdu için savaşan askerlere kızıl askerler denmektedir. Sarıhanov'un hikâyelerinde de "kızıl askerler" terimi sıkça yer edinmiştir.

Şirin

1939 yılında kaleme alınan "Şirin" adlı hikâyede, tek zincirli olay örgüsü kullanılarak, hâkim bakış açısına sahip anlatıcı ile kaleme alınmıştır. Eserde, tek bir konu çevresinde şekillenen olaylar üç farklı bölümde okuyucuya sunulmuştur. Yalın bir üslup ile kaleme alınan hikâyede karakterler gündelik hayattan seçilen kişilerdir. Kadın hak ve özgürlükleri konusunu eserlerinde sıkça işleyen Sarıhanov, Şirin hikâyesinde de tekrar bu tema ile karşımıza çıkmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitliği açısından kadınların eğitim öğretim hakkı kritik bir faktördür. "Şirin" adlı hikâyede bu çerçevede okuma arzusu ile tutuşan küçücük bir kızın, ailesi tarafından hiç tanımadığı biri ile zorla evlendirilmeye çalışılmasını konu edinmektedir.

Üç bölümden oluşan "Şirin" hikâyesinin birinci bölümündeki vaka halkaları şu şekildedir:

1. Mehri Öğretmen'in, Şirin'in okula gelmediğini fark ettiği vaka halkası.
2. Öğretmenin, Şirin'in kardeşi Sultancığa, ablasının neden okula gelmediğini sorduğu vaka halkası.
3. Sultancığın, en sevdiği öğretmeninin sorusu karşısında olan biten her şeyi anlattığı vaka halkası.
4. Öğretmenin, Şirin'in zorla verildiğini öğrendiği vaka halkası.
5. Öğretmenin sınıfa girince, öğrendiği tatsız haberi Şirin'in arkadaşlarına anlattığı vaka halkası.

6. Şirin'in evlendirileceğini duyan arkadaşlarının şaşırarak, kendi aralarında zorla mı yoksa isteyerek mi evlendiği hususunda tartıştıkları vaka halkası.
7. Öğretmenin tartışmayı sonlandırarak derse başladığı vaka halkası.

İkinci bölümdeki vaka halkaları şu şekildedir:

1. Şirinlerin avlusunun betimlendiği vaka halkası.
2. Bike Yenge'nin, Şirin'i kaçmış gibi göstermek için evi dağıtarak, komşularına dert yanmaya gittiği vaka halkası.
3. Öğretmen ve gençlik parti sekreteri Aşır'ın, Şirin'in annesi Bike ile konuşmaya geldikleri vaka halkası.
4. Bike'nin, öğretmen ve Aşır'a Şirin'in kiminle kaçtığı konusunda hiçbir şey bilmediğini iddia ederek yalan söylediği vaka halkası.
5. Şirin'i zorla evlendirmeleri hakkında öğretmenin Bike'ye sitem ettiği vaka halkası.
6. Öğretmen ve Aşır muhtarın yanına giderken yolda Şirin'in akrabası Arzıgül ile karşılaştıkları vaka halkası.
7. Arzıgül'ün, Bike'nin kızını zorla birine vermesi hakkında söylendiği vaka halkası.
8. Aşır ve öğretmenin, köy muhtarına Şirin'in zorla birine verildiğini anlatarak, yardım istedikleri vaka halkası.
9. Kızların para karşılığı satılışı hakkında konuştukları vaka halkası.
10. Muhtar, öğretmen ve Aşır'ın, Şirin'in gelin gittiği Yalkım kolhozuna gerçekleri öğrenmek için gitmeye karar verdikleri vaka halkası.

Üçüncü bölümdeki vaka halkaları şu şekildedir:

1. Keriz köy başkanının betimlendiği vaka halkası.
2. Muhtarın, Şirin'in zorla birine verilişini, başkana anlattığı vaka halkası.
3. Keriz köy başkanının, Şirin'in köyün bir delikanlısını sevip kendi rızasıyla geldiğinden bahsettiği vaka halkası.
4. Muhtar, öğretmen ve Aşır'ın, Keriz köy başkanının hiçbir şeyden haberdar olmadığını anladıkları vaka halkası.

5. Nasıl evlendiğini öğrenmek için Şirin'in kendisine sormaya karar verdikleri vaka halkası.
6. Köyün habercisinin, Şirin'in kayınlarına muhtarlık binasına çağırıldıklarını haber vermeye gittiği vaka halkası.
7. Kaynanasının, Şirin'i yanlış bir şey söylememesi konusunda tembihlediği vaka halkası.
8. Şirin, yengesi ve kayınlarının muhtarlık binasına gittikleri vaka halkası.
9. Şirin'in, annesinin kendisine söylediği sözleri anımsadığı vaka halkası.
10. Şirin'e kendi rızasıyla gelip gelmediği sordukları vaka halkası.
11. Şirin'in kendi rızasıyla geldiğini söylemesine rağmen evlenmek üzere olduğu Durdumurat'ı tanıyor musun sorusu karşısında cevapsız kaldığı vaka halkası.
12. Durdumurat ve birkaç delikanlıyı daha muhtarlık binasına çağırıp, Şirin'e aralarından hangisinin Durdumurat olduğunu sordukları vaka halkası.
13. Henüz nikah kıyılmadığı için daha önce Durdumurat'ı hiç görmeyen Şirin'in sorular karşısında çaresiz kaldığı vaka halkası.
14. Şirin'in, öğretmenini görünce dayanamayarak ona sarıldığı vaka halkası.
15. Şirin'in öğretmenine sarıldıktan sonra cesaret bularak, yüzüne örtülen örtüyü yere çalıp, Durdumurat'ı tanımadığını, ailesinin onu zorla evlendirmeye çalıştıklarını anlattığı vaka halkası.
16. Durdumurat ve ana babasının kaçar gibi muhtarlık binasından ayrıldıkları vaka halkası.

Hikâyede hâkim bakış açılı anlatıcı tekniğinden faydalanılmıştır. Kahramanların içsel, duygu, düşünce ve çatışmalarına yer verilerek onları daha iyi anlamamıza olanak sunulmuştur. N. Sarıhanov'un hikâyelerinin hemen hemen hepsinde karşımıza çıkan karakterler adeta günlük yaşamımızdan, içimizden birileridir. Öğretmen Mehri ve Şirin gibi birçok örneğe çevremizde veya kendi hayatımızda rastlamamız mümkündür. Kızların küçük yaşlarda eğitim hakları ellerinden alınarak, onlara bir tercih hakkı bırakmadan evlendirilmelerinin yanlış olduğu eserde üstüne basılarak durulan esas konudur. Bu önemli sorunla mücadele etmek adına dönemin Türkmen yazarlarının, özellikle de Nurmırat Sarıhanov'un eserlerinde sıklıkla işlediği kadın hakları konusu, "Şirin" adlı hikâyede erken yaşta

evlilik ve eğitim hakkından mahrumiyet problemi ile dile getirilmeye çalışılmıştır. Fakat hikâyede dikkat çeken bir başka unsur, öğretmen Mehri'nin bir eğitimcinin yanı sıra aynı zamanda öğrencilerinin hayatlarına dokunan, onları koruyup kollayan bir karakter olarak karşımıza çıkmasıdır. Öğrencilerini sadece mesleğinin bir parçası olarak görmeyen Mehri Öğretmen, Sultancığın söylediği: *"08/25 Şu an ona Şirin'i soran, kendisinden bir cevap bekleyen, geçen yıl kendisine alfabeyi öğreten, elini kalem tutmaya alıştıran, birçok önemli şiiri ezberinde tutan, kendisinin bir numaralı öğretmeniydi."* cümlesinden de anlaşılacağı üzere, öğrencilerinin hayatlarında derin izler bırakan, onlar için önemli bir rol model olan örnek bir öğretmendir. Öğrencileriyle güvenilir bir ilişki kurmasının yanı sıra her birinin derdini kendi problemi gibi benimsemekte ve çözüm yolu aramaktadır. "Şirin" *08/216-218 "Böyle bir meselede daha evvel aldanmıştı. 'Kız kaçtı' bahanesiyle iki öğrencisi elinden kayıp gitmişti. Artık buna inanacak değildi."* Öğretmen Mehri'nin söylediği bu sözlerden de anlaşılacağı üzere, eğitim hakkı elinden alınmaya çalışılan çaresiz küçük bir kızın ve hayallerinin, eğitimcinin rolü ve müdahalesi sayesinde kurtuluşunun hikâyesidir.

Erken yaşlarda evlilik sorunsalı, eğitimsizlik, yoksulluk, aile baskısı ve toplumsal normlar gibi birçok faktörden kaynaklanmaktadır. Şirin'in annesi Bike'nin *"08/229 Aslında, kızlık çağı, okula versen oğlanların arasında gezdirip dolaştırsan bir laf, evden çıkartsan iki laf, sorumsuz davranıp çıkarıp başıboş koyuversen, işte bu üçüncü laf."* bu cümlesini incelediğimizde, kızların bu gibi sebeplerden ötürü en temel haklarının ellerinden alınarak mahrum bırakılmaya çabalanması normalleştirilmeye çalışılmaktadır. Eserde amaç küçük yaşta evliliğe maruz bırakılan bir çocuğun yaşadığı acıyı ortaya koymaktır. Hikâyenin son bölümünde artık bu gibi insan hakları ihlallerinin basite indirgenmediğine, kadın hakları konusunun geçmişten günümüze git gide değiştiği hususuna dem vurulmuştur.

Ümidi Bittikten Sonra

"Ümidi Bittikten Sonra" hikâyesi tek zincirli olay örgüsü ile kaleme alınmıştır. Hâkim bakış açısı ile yazılan eser, hacim bakımından da oldukça azdır.

Hikâyenin vaka halkaları şu şekildedir:

1. Pollı'nın çevresindeki insanları değiştirerek, yeni insanlarla ahbap olduğundan bahsedilen vaka halkası.
2. Karısının, Pollı'daki değişimi fark ettiği ve bir tülbent dolusu parayı nereden bulduğunu sorguladığı vaka halkası.
3. Yeni dostlarının Pollı'ya kimseye hiçbir şey anlatmamasını öğütlemelerine rağmen, karısının ısrarlarına dayanamayarak olanları anlattığı vaka halkası.
4. Pollı'nın, daha önce evlerine misafir olarak gelen yün ve deri satın alan toptancılarla buluştuğundan, köylerine geri dönmeleri için yardımcı olacaklarından ve Bolşevik hükümetini devirecek kişiler olduklarından bahsettiği vaka halkası.
5. Karısının, köylerine dönecekleri için heyecanlandığı vaka halkası.
6. Ertesi sabah, Kızıl Ordu'nun uçaklarla ve tanklarla geldiği vaka halkası.
7. Pollı'nın karısının, olan biteni görünce telaşla kocasını uyandırdığı vaka halkası.
8. Pollı'nın uçak ve tankları görünce korkudan taş gibi kesilerek ne yapacağım diye düşünürken, öldürüldüğü vaka halkası.

"Ümidi Bittikten Sonra" Sovyetler Birliği'ne saldırmayı planlayan bir grup Alman'ın planlarının suya düşmesi üzerine yazılan kısa bir hikâyedir. Eserin hangi yılda kaleme alındığına dair net bir bilgi bulunmamaktadır ancak savaş yıllarında Nazi Almanyası'nın Sovyetler Birliğine saldırdığı dönemlerde, İran sınırının Sovyetler Birliğine karşı bir saldırı alanı olduğunu hesaba katarak, Pollı'nın: "*09/72-73 Buraları iyice tanıdıktan sonra, İran'ın içini bir gecede askerle dolduracaklar. Sonra doğrudan Bolşevik hükümetinin üstüne sürecekler."* cümlelerinden de yola çıkarak yazıldığı dönem hakkında tahminde bulunabilmemiz mümkündür.

O dönemde Sovyetler Birliği, Alman casuslarına ve onların işbirlikçilerine karşı sert önlemler almıştı. Kızıl Ordu tarafından yakalanan casusların ağır bir şekilde cezalandırılmasıyla casusluk faaliyetlerine katılmaların azaltılması amaçlanmaktaydı. Alman casuslar tarafından yürütülen eylemlere karşı halk önlem almaya teşvik edilerek, Alman casusların fark edildiği anda onlara karşı mücadele edilip hemen Kızıl Ordu'ya bildirilmeleri sağlanmaktaydı (Gülada, 2019: 55). Pollı'nın iletişim içerisinde olduğu "büyük adamlar" diye nitelendirdiği kişiler de bu casusluk faaliyetlerini

yürüten kişilerdir. Hikâyenin son bölümünde Kızıl Ordu'nun gelişini sevinçle karşılayan halkın *"09/130 -Geldiniz, iyi ettiniz, tam vaktinde geldiniz, yoksa biz namussuzların zulmü altında kalacaktık, diye sesler işitildi."* şeklindeki sözleri ve Kızıl Ordu tarafından cezalandırılarak öldürülen Pollı'nın hazin sonu bu görüşü desteklemektedir.

Keskin Nişancı

"Keskin Nişancı" isimli hikâyesinde, tek zincirli olay örgüsü kullanılmıştır. Yazar, girişe başkahramanı tasvir ederek başlamıştır. Hikâyenin giriş bölümünde anne karakterinin geçmiş anıları zihninde canlandırması, onu rahatsız eden düşüncelerin sebebini anlamamızı sağlamakta, neden sonuç ilişki kurabilmemize yardımcı olmaktadır.

Hikâyedeki vaka halkaları şu şekildedir:

1. Nuri'nin gece geç bir vakitte evine geldiği vaka halkası.
2. Annesinin, Nuri gelmediği için telaşlanarak aklından kötü düşünceler geçirdiği vaka halkası.
3. Dedikoducu kadınların Nuri'nin annesine, oğlunun Anna'nın dul kızıyla ilgilendiğini söyledikleri vaka halkası.
4. Annesinin, Nuri'yi evlendirmeyi düşündüğü vaka halkası.
5. Annesinin sitemle kapıyı açıp Nuri'yi karşıladığı vaka halkası.
6. Nuri'nin eve neden geç geldiğini sorduğu vaka halkası.
7. Nuri'nin toplantıdan geldim diyerek annesini geçiştirerek odasına gittiği vaka halkası.
8. Nuri'nin yatağına uzanarak ertesi gün düzenlenecek olan yarışı ve Şeker'i düşündüğü vaka halkası.
9. Nuri'nin duvarda asılı duran tüfeğini alarak atış talimi yapıyormuş gibi tüfeğin çakmağını vurdurduğu vaka halkası.
10. Annesinin sesin nereden geldiğine bakmak için Nuri'nin kapısının önüne geldiği ve tüfeği görünce telaşa kapıldığı vaka halkası.
11. Aklına kötü düşünceler getiren Nuri'nin annesinin, kocasını uyandırdığı vaka halkası.

12. Mele'nin karısının ısrarlarına dayanamayarak uyanıp oğluna bakmaya gittiği vaka halkası.
13. Babasının Nuri'ye neden uyumadığını sorduğu fakat Nuri'nin umursamayarak gazete okumaya başladığı vaka halkası.
14. Annesi de sorgulamaya başlayınca Nuri'nin ertesi sabahki keskin nişancı yarışına hazırlandığını söylediği vaka halkası.
15. Annesinin yüreği ferahlayarak, oğluna nasihatlerde bulunmaya başladığı vaka halkası.
16. Babasının, eşinin sözlerine katılmadığını söylediği vaka halkası.
17. Babasının Nuri'ye, dayılarının da keskin nişancı olduğundan, onlara çektiğinden bahsettiği vaka halkası.
18. Anne ve babasının kendi odalarına gittiği vaka halkası.
19. Nuri'nin uzanarak, Şeker'e söyleyeceği şeyleri düşlediği vaka halkası.

1938-1939 yılları arasında kaleme alınan hikâyenin yazıldığı o dönemde, kolhozda yaşamlarını idame ettiren gençlerin hayatları, aile içi ilişkileri eserlerde ele alınmaktaydı. Eser, Kızıl Ordu'da göreve başlayacak olan Nuri isimli bir delikanlının keskin nişancı yarışmasına katılmasını konu etmektedir. Nuri'nin alkole düşkünlüğünden dolayı endişelenen annesi, aynı zamanda Anna'nın kocasından boşanmış olan kızı Şeker ile oğlu Nuri hakkında çıkan dedikodulardan dolayı da huzursuzdur. Oğlunun yarışma için atış talimi yaptığı esnada olayları yanlış anlayarak oğlunun başının belada olduğunu düşünen annesi, telaşla kocasını uyandırarak, oğlu ile konuştuktan sonra meselenin aslını öğrenmiştir. Lakin Nuri'nin annesinin asıl derdi oğlunun kendi istediği bir kız ile evlenmesidir ve bunu da sık sık dile getirmektedir.

Sadap

"Sadap" isimli hikâye tek zincirli olay örgüsü ile yazılmıştır. Sarıhanov'un hikâyelerinin çoğunda karşımıza çıkan, kadınların toplumdaki rolü ve eğitimin önemini konu edinen hikâyelerine "Sadap" adlı eserini de ekleyebiliriz. Sadap okuma yazma bilmeyen, öğrenmeye de asla niyeti olmayan bir kadındır. Ona göre kadının okuma yazma bilmesine değil, evlenip yuva kurmaya ihtiyacı vardır. Fakat kızı Altın tahsilli, mektebini bitirmek üzere olan bir kızdır. Babası kızı Altın ile gururlanıp,

toplumun beklentilerine karşı çıkarken, Sadap ise tam tersi bir anlayışı benimseyerek, kız evladın tahsilli olmasının gereksiz olduğunu savunmaktadır.

"Sadap" hikayesinin vaka halkaları şu şekildedir:

1. Başkentte tiyatro mektebinde okuyan Altıncemal'den ve yazdığı mektuplardan bahsedildiği vaka halkası.
2. Meret'in, kızının mektuplarına olan büyük ilgisinin anlatıldığı vaka halkası.
3. Altın'ın yazdığı mektupların, diğer insanların mektuplarına benzemediğinden, eşsiz olduğundan bahsedilen vaka halkası.
4. Altıncemal'in mektubundan kesitlere yer verilen vaka halkası.
5. Altıncemal'in mektuplarıyla ilgilenmeyen ve köyde okuma yazma bilmeyen tek kadının Sadap olduğundan bahsedildiği vaka halkası.
6. Sadap'ın kızı hakkındaki tek düşüncesinin, mektebi bitirir bitirmez münasip biriyle evlendirmek olduğundan bahsedilen vaka halkası.
7. Sadap'ın, kızlarını on dört yaşında bir çocukken mektebe gönderdikleri için pişman olduğu ve kocasını suçladığı vaka halkası.
8. Sadap ve kocasının sohbet ettikleri esnada postacının mektup getirdiği vaka halkası.
9. Altıncemal'in mektubunda, annesine okuma yazma bilmediği için yakındığı, gizli bir sırdan söz ettiği vaka halkası.
10. Sadap'ın okuma yazma öğrenmesi konusunda, kocasının ve oğlunun fikir verdikleri vaka halkası.
11. Sadap'ın, kızına mektup yazabilmek için okuma yazma öğrenmeye karar verdiği vaka halkası.
12. Muallim Amandurdu'nun, Sadap'a okuma yazma öğretmeye başladığı vaka halkası.
13. Sadap'ın okuma yazma öğrendikten sonra kızı Altıncemal'e kendi elleriyle mektup yazdığı vaka halkası.
14. Altıncemal'in, annesinin mektubuna karşılık yolladığı mektubunda tüm bunların Sadap'ın okuma yazma öğrenmesi için, babasının planı olduğunu anlattığı vaka halkası.

15. Sadap'ın, Altıncemal'in mektubu okuduğu ve gerçekleri öğrendiği vaka halkası.

Meret adlı kahramanımız karısının okuma yazma öğrenmesi için küçük bir oyun oynamıştır. Kızı Altıncemal'e bir mektup yazmasını tembihleyerek, özellikle annesinin okuma yazma öğrenmesi gerektiğine dem vurmasını öğütlemiştir. Sadap, kızının zor durumda olduğunu düşünerek, birkaç ay içerisinde okuma yazma öğrenmiştir. Hikâyenin son kısmında Sadap'ın kendisine oynanan bu masum oyunu öğrenmesi okuyucunun yüzünde tatlı bir tebessüm oluşmasına da vesile olmaktadır. Başlarda kadının okuma yazma bilmeye ihtiyacı olmadığını savunan Sadap karakterinin, son kısımda bunun kendi yararına faydalı bir şey olduğunu anlayarak bu konudaki düşüncelerini değiştirdiğini görmekteyiz.

Kitap

"Kitap" N. Sarıhanov'un en önemli eserlerinden biridir. Çok zincirli olay örgüsü ile kaleme alınmıştır. Hikâyenin ilk zincirinde, halk edebiyatının tanınmış eserlerini toplayan bir delikanlının, yaşlı bir adamda çok önemli bir kitap olduğunu duymasıyla, bu eseri o ihtiyardan alabilmek uğruna verdiği çaba anlatılmaktadır. Diğer yan zincirler de ise bu önemli kitabın ihtiyarın eline geçişi, okuma yazma bilmediği için oğlunun okuma yazma öğrenmesini sağlayarak karısına ve diğer insanlara, uzun uğraşlar sonucu bu kitabı okutarak, paha biçilemez bir eser olduğuna onları ikna etme süreci konu edinmiştir.

Üç kısımdan oluşan hikâyenin, birinci bölümündeki vaka halkaları şu şekildedir:

1. Halk edebiyatının tanınmış eserlerini toplayan delikanlıya, misafir olduğu bir köyde, elinde önemli bir kitap olan yaşlı bir adamdan bahsedildiği vaka halkası.
2. Delikanlının, tarif edilen ihtiyarın evine gittiği vaka halkası.
3. İhtiyarın, kitabın önemini, yavrulu dişi bir deveye denk olduğunu anlattığı vaka halkası.
4. Delikanlının, kitaba göz atarak çok kıymetli bir kitap olduğunu anladığı vaka halkası.

5. Delikanlının, eseri ihtiyarın elinden almayı planladığı vaka halkası.
6. İhtiyarın kitabı ile övündüğü vaka halkası.
7. Delikanlının misafir olduğu eve giderek, ihtiyardan kitabı alamadığından ve bir çare bulmalarını istediğinden bahsettiği vaka halkası.
8. Delikanlının tekrar ihtiyarın evine gittiği vaka halkası.
9. Kitabı vermesini istediğinde, Velmurat Ağa'nın sinirlenerek, delikanlının elinden kitabı hiddetle aldığı vaka halkası.
10. Velmurat Ağa'nın, kitabın eline nasıl geçtiğini anlattığı vaka halkası.
11. Kırk sene önce, çobanlık yaparken, misafir olarak kaldığı bir tesiste, kepçe sakallı bir Molla'nın okuduğu bu kitabı işitince hayran kalarak, bir deve karşılığında, okuma yazma bilmemesine rağmen kitabı satın alarak köyüne döndüğünü anlattığı vaka halkası.
12. Karısının deve ile kitabı takas ettiğini öğrendiğinde, Velmurat Ağa'ya ne kadar sinirlendiğinden bahsettiği vaka halkası.
13. Velmurat Ağa'nın okuma yazma bilmediği için kitabı kimin okuyabileceği konusunda köyün bilge kişisine danıştığı vaka halkası.
14. İhtiyarın, kitabı okutacak birini bulamadığı için sinirle eve dönerek, çuvalın dibine koyup yedi sene orada kaldığını anlattığı vaka halkası.
15. Oğlu Murat'ın okuma yazma öğrenip, kitabı okuyabilmesi için Akca Molla'ya götürdüğü vaka halkası.
16. Akca Molla'nın üç dört sene sabretmelerini söylediği vaka halkası.
17. İhtiyar üç sene sonra oğluna bakmak için gittiğinde, hala okuma yazma öğrenmediğini görünce, sorup soruşturduktan sonra mollanın kendisinin de okuma yazma bilmediğini öğrendiği vaka halkası.
18. Velmurat Ağa'nın, Akca Molla'yı sorduğu kişiden onun nefesinin çok kuvvetli olduğunu öğrendiği vaka halkası.
19. Murat'ı mollanın elinden alarak, çobanlık yapması için birinin yanına bıraktığı vaka halkası.
20. Kitabı okuyacak kimse olmamasından dolayı, deveyle takas ettiği için karısının feryat ettiği vaka halkası.

İkinci bölümdeki vaka halkaları şu şekildedir:

1. Sovyet hükümetinin köye muallim getirdiği vaka halkası.

2. Velmurat Ağa'nın muallime kitabından bahsettiği vaka halkası.
3. Kitabı okuyan muallimin, bu eseri kendisine oğlu Murat'ın okuyabilmesi için ona okuma yazma öğretmeyi teklif ettiği vaka halkası.
4. Velmurat Ağa'nın, Murat'ın çobanlık yaptığı yere giderek, okuma yazma öğretmesi için muallimin yanına gitmeye ikna ettiği vaka halkası.

Üçüncü bölümdeki vaka halkaları şu şekildedir:

1. Muallimin sözünü tutarak Murat'a okuma yazma öğrettiği vaka halkası.
2. Murat'ın, kitabı çuvaldan çıkartarak anne ve babasına okuduğu vaka halkası.
3. Kitabın içindeki şiirlerden birkaçının köyün yakınlarındaki çöllerde söylenen şiirler olduğunu anladıkları vaka halkası.
4. Velmurat Ağa'nın kitaba karşılık devesini verdiği bu alışverişte kazançlı olduğunu karısının ve tüm köyün anladığı vaka halkası.
5. Velmurat Ağa'nın, kitabın eline nasıl geçtiğini anlattıktan sonra asla elden çıkartmayacağının tekrar üzerinde durduğu vaka halkası.
6. Delikanlının vazgeçmeyerek tekrar kitabı satın almak istediğini söylediği vaka halkası.
7. Delikanlının, kitabı kopya etmeyi önerdiği vaka halkası.
8. Delikanlının şairin başka yerlerden de bulduğu şiirlerini de ekleyip eseri baskıya verdiği vaka halkası.
9. Delikanlının, kitap baskıdan çıkar çıkmaz ihtiyara müjdeyi vereceği için heyecanlandığı vaka halkası.
10. Sözü edilen kitabın Mahtumkulu'nun önemli bir eseri olduğunun ortaya çıktığı vaka halkası.

Sarıhanov'un hikâyesinde bahsettiği kitap Mahtumkulu'nun divanıdır. Nurmırat Sarıhanov miras araştırıcı bir yazar olmasından dolayı Mahtumkulu'nun doğumunun üçüncü yıldönümünde "Kitap" adlı eseri kaleme almıştır. Türkmen edebiyatının en büyük şairi sayılan Mahtumkulu 1724 yılında doğmuş, 1807 yılında da vefat etmiştir. Yaşadığı dönemin toplumsal sıkıntılarına ilgisiz kalmayan, Türkmen halkına yol göstermeye ve umut vermeye çalışan bir şair olarak, ferdi olduğu toplumun hislerine tercüman olmuştur. Dolayısıyla Mahtumkulu'nun şiirleri Türkmen hayatının

her yönünü kapsamaktadır (Sağlam, 2013: 161). Türkmenler, "beyik akıldar", "adatın, adamkerçiligin, agzıbirligin aydımçısı" dedikleri Mahtumkulu'yu şair, düşünür, bağımsızlık fikrinin güçlü sesi ve Türkmen boylarının tek çatı altında toplanmasının hayalini kuran bir bilge olarak görmektedirler (Gökçimen: 2014: 36). "Kitap" adlı hikâyede Velmurat Ağa'nın *"12/415-417 Kitap gökyüzünden düşmemiş, bize bilinmeyenden de yollanmamış, bizden uzakta da değilmiş. Bunun içindeki şiirlerin birkaçı bizim köyümüzde de çöllerde de söylenip okunmuş şiirlerimizmiş. Bu tümüyle kahramanlık, insanlık nasihatleriymiş."* sözlerinden de Mahtumkulu'nun şiirlerinin, Türkmen kültürünün derinliklerine ışık tuttuğunu, tarihi süreçte yaşanan deneyimlerin aktarımı için önemli edebî değerler olduğunu anlayabiliriz. *"12/496 Sonra o ihtiyar Sovyet hükümetinin, halkımızın altın hazinesini, edebî mirasını – halkın cesurluğundan, özgürlüğünden, çekilen acıların sonunda oluşan güzel eserlerini…"* kitabı ve yazarın diğer şiirlerini derleyen genç delikanlının, hikâyenin son bölümünde söylediği bu sözler de Mahtumkulu'nun şiirlerinin önemini vurgulamak açısından güzel bir örnektir.

Yazar, hikâyelerinde tek zincirli ve çok zincirli olay örgülerini tercih etmiştir. İncelediğimiz eserlerde yazar tarafından "Av", "Beyin Öfkesi", "Talih", "Arzu", "Anne", "Şirin", "Ümidi Bittikten Sonra", "Keskin Nişancı" ve "Sadap" olmak üzere dokuz hikâyede tek zincirli olay örgüsü, "Sevgi", "Kahraman" ve "Kitap" adlı üç eserde ise çok zincirli olay örgüsünün kullanıldığı görülmektedir. Yazarın seçtiğimiz eserlerinde genellikle savaş, kadın hak ve özgürlük temalarını işlemesi göze ilk çarpan unsurlardır. Özellikle kadınların eğitim hakkı, başlık parası karşılığı satılmaları konularında işlenen eserlerinde daima kadının hakkını savunan karakterlere yer verdiği görülmüştür. Bu temaların yanı sıra yer ve su paylaşımı, zengin ve fakir çatışması gibi dönemin eserlerinde sıklıkla yer alan konular Sarıhanov'un eserlerinde karşımıza çıkmaktadır.

2.2. ŞAHIS KADROSU

Şahıs kadrosunu meydana getiren fertler, her iki yapma ve yaratma tarzında, insani vasıflarla itibari eserde yer almaktadırlar. Onların da fiziki görünüşleri, ruh halleri, istek ve arzuları vardır (Aktaş, 1984: 131-132). Anlatıcıyı tespit ederken de en önemli metin elemanlarından birisi karakterin kimliğinin aktarılmasıdır. Burada

anlatıcının üstlendiği rol, karaktere yaklaşımında, onu okuyucuya sunuşundaki tarza bağlıdır. Kimlikle alakalı hususiyetler, anlatıcının kişi hakkındaki temel bilgileri olarak değerlendirilmektedir (Demir, 1995: 94).

Şahıs kadrosunun takdiminde genelde iki ana tavır benimsenmektedirler. Bunlar; blok/statik tanıtma ve dinamik tanıtma tarzlarıdır. Blok tanıtmada kahraman, eserin herhangi bir yerinde olay örgüsü durdurularak bütün yönleriyle ve bir bütün halinde tanıtılmaktadır. Bu tanıtmada söz, anlatıcıdadır. Dinamik tanıtmada ise, bir öncekinin aksine, kahramanın tanıtımı eserin başından sonuna kadar devam etmektedir. Tanıtım için olay örgüsünün akışı kesilmez. Yaşanan olaylar, gelişmeler ve durumlar karşısında kahramanın aldığı tavır, onun dolaylı bir tanıtımı olmaktadır (Çetişli, 2021: 93).

Av

Statik tanıtma yöntemi "Av" hikâyesinde karşımıza çıkmaktadır. Statik tanıtmayı, anlatıcının karakteri boyu posu, dış görünüşü, iyi, kötü, ruhsal durumu, fiziksel ve kişisel özellikleri hakkında tanıtması olarak tanımlamamız mümkündür (Küçükekşi, 2021: 33).

Atamurat Ağa hikâyenin asıl kahramanıdır. Metnin olay örgüsü Atamurat Ağa'nın malına zarar veren kaplanı yakalamak üzerine kuruludur. Asıl kahraman tanıtılırken, dinamik tanıtma tekniği kullanılmıştır. *"01/47-50 Atamurat Ağa, Atakulu'na doğru: -Beni bilirsin Atakulu, yaşım ortadan geçkin. Belimde dermanım yok, yerimden kalkamam, kemiklerim desen, şakırdıyor. Gözüm desen, hiçbir şey göremiyorum, ellerim ayaklarım desen, zangırdıyor."* Atamurat Ağa'nın karşılıklı diyaloglar esnasında söylediği bu sözlerinden, yaşlı ve sağlık durumu pek iyi olmayan bir adam olduğunu anlayabiliriz. Tayının ölüm haberini almasının ardından zenginin değil de daima fakirin zarar gördüğünden dem vurarak yakınan kahraman, yoksul sıradan bir köy insanıdır.

Yardımcı kahramanlardan Atakulu, Atamurat Ağa'nın tayının ölüm haberini almasının ardından yaşadığı üzüntüyü görerek, ona yardımcı olmak için çabalayan bir karakterdir. Hikâyede Atakulu karakteri, statik tanıtma yöntemi ile tanıtılmıştır.

"01/43-54 -Atamurat Ağa, sen lafı ağzından sıcak süt gelen oğlanınki gibi yapıp, kendini dağa taşa vuruyorsun. Oturup konuşalım da kaplanı yakalamanın yolunu bulalım. Yoksa o malı yemeye alışırsa, köyde hiç mal bırakmaz. Onu öldürüp, derisine saman tıkamalıyız.", "-Vay seni, Atamurat, sen hiçbir şeyi dert etme, kaplanı yakalamak sadece senin veya benim yararıma değil, onu tutarsak tüm milletin faydasına, onu tutmaya köylülerin hepsi yardım eder. Şimdi ben köyde işi olmayan herkese haber vereyim, Aşırcığım ile köydeki kapanları toparlayıp, tayın yanında bir yere kuralım." Atakulu karakterinin, asıl kahramanımız Atamurat Ağa'nın tayının ölümünün ardından, ne yapması gerektiği konusunda fikir vererek yol gösterdiği yukarıdaki sözlerinden dolayı yönlendirici kahraman özelliği taşıdığını da söyleyebiliriz.

Yardımcı kahramanlardan bir diğeri Atamurat Ağa'nın oğlu Aşır'dır. Statik tanıtma yöntemi ile tanıtılmıştır. Hikâyenin başında tayın ölüm nedenini öğrenmek için tarif edilen yere yollanan Aşır, ilerleyen kısımlarda Atakulu ile beraber ölen tayın etrafına kapan kurarak kaplanı yakalamaya yardımcı olan şahıslar arasındadır.

Tayın yanına kapan kurduktan sonra orada bekçi bırakılan Durdu karakteri de yardımcı kahramandır. *"01/65 'Sen burada bekçi ol, bir şey düşerse haber verirsin' diyerek, onu tayın berisine koyup, karanlık çökerken, köye döndüler."* Bekçilik yaparken çok uykusu gelen Durdu karakterinin uyuyakalmasından dolayı, kaplan tayı yemeye geldiği esnada kapana yakalanır fakat kaçmayı başarır. Durdu'dan haber gelmediği için onu kontrol etmeye gelen Aşır olanları görünce çok sinirlenerek Durdu'yu uyandırır ve birlikte kan izlerini takip ederek, kapanla birlikte kaçan kaplanı aramaya koyulurlar.

Hikâyenin gidişatını belirleyen bu olayların ardından, Aşır ve Durdu'yu merak eden Atamurat Ağa, köyden bir adamı onlara bakmak için yollamıştır. Olanları öğrendikten sonra, köyden eli sopa tutan dört adam Atakulu önderliğinde Aşır ve Durdu'yu aramak için yola çıkmışlardır. Atakulu'nun yanındaki dört kişi, kaplanın saldırısına uğrayarak onunla mücadele etmişlerdir. Hikâyede bu dört adamın kimlikleri hakkında bir bilgi verilmese de kaplanı öldürmek için Atakulu'ya yardım ettikleri için yardımcı kahraman niteliği taşımaktadırlar.

Olay örgüsünün atmosferini gerçek kılmak adına yazar çok sayıda dekoratif unsur durumundaki kahramana yer vermiştir. Örneğin eserin giriş kısmında yer alan Atamurat Ağa'ya tayının öldüğünü haber vermeye gelen, dekoratif unsur durumundaki kahramanlardan biri olan genç kızın fiziksel özelliklerinden bahsedilerek statik tanıtma yöntemi kullanılmıştır. Genç kız gelmeden önce mekânsal gerçekçiliği sağlamak adına avluda oynayan çocuklardan söz edilerek figüran olarak onlardan da faydalanılmıştır. Atakulu ve Aşır ile birlikte kapanları kurmaya giden köyden dört kişi ve Atamurat Ağa'nın yolladığı haberci de dekoratif unsur durumundaki kahramanlardır. Kapanı tasarlayan kişi olan Annamurat Ağa'dan hikâyede *"01/85 Annamurat Ağa'nın yaptığı cam gibi beş parmaklı pencereli bu kapanın ağzı zincirine kilitenmişti."* şeklinde bahsedilmiştir. Annamurat Ağa'yı sadece ismi geçtiği, bir işlevi ve rolü olmadığı için dekoratif unsur durumundaki kahramanlardan biri olarak nitelendirmek mümkündür.

Hikâyenin olay örgüsünde büyük payı olan tay ve kaplan, varlık kadrosunda yer almaktadırlar. Onların tanıtımlarında *"01/72 Gece yarımı geçerken, kaplan çok dikkat etmeden, etin çürüdüğünü anlayıp, yavaşça yürüyerek, hiçbir şeyden korkmadan, yüzünü aydınlık göğe kaldırıp, kendisinden başka canlı vardır diye düşünmeden, saldırıp, ağzını hatap gibi açarak, parmak büyüklüğündeki dişlerini bileyip, kükreyerek, tayın yanına geldi."* örneğinden de anlaşılacağı üzere statik tanıtma yöntemi kullanılmıştır.

Sevgi

"Sevgi" hikayesinin şahıs kadrosunu incelediğimizde şahısların fiziksel görünümlerinden ziyade ruh hali, düşünce yapısı, tavır ve hareket gibi detaylı ayrıntılarla okuyucuya sunulduğunu görmekteyiz.

Hikâyenin asıl kahramanı baba tipiyle karşımıza çıkan Kömek karakteridir. Yaşamını köyde idame ettirmiş bir adam olarak, modern düşünceleriyle dikkat çekmektedir. Kızı Dursuncemal'e fazlasıyla düşkün, onun özgürlüğü konusunda karısıyla zaman zaman ters düşse de kızını koruyup, savunmaktan vazgeçmeyen, eski örf adetleri hiçe sayarak, modernliği savunan bir babadır. Kahramanlar genelde statik tanıtma yöntemi ile okuyucuya tanıtılırken, Kömek karakterinde dinamik tanıtma

yöntemi de kullanılmıştır. Dinamik tanıtma yöntemi sayesinde asıl kahraman Kömek'in yaşanan olaylar, gelişmeler ve durumlar karşısında aldığı tavır, okuyucuya onun dolaylı bir tasvirini yapmıştır (Çetişli, 2021: 93). İç monologlarla zenginleştirilen Kömek karakterinin ruhsal durumunu, iç hesaplaşmalarını, beklentilerini, hayal kırıklıklarını ve romantizm yüklü bir karakter olduğunu anlamamız sağlanmıştır (Çetin, 2021: 179). Kömek aynı zamanda yazarın sözünü emanet ettiği kahramandır. Hikâyede yazarın okuyucuya iletmek istediği fikir, düşünce, kanaat, dünya görüşü vb. düşünceleri iletmekle görevlidir (Çetişli, 2021: 93).

Kömek'in karısı Oğulgerek ve kızı Dursuncemal yönlendirici kahramanlardır. Oğulgerek karakteri, hikâyede zaman zaman dekoratif unsur durumundaki kadın kahramanlardan Dursuncemal hakkında işittiği dedikodular sebebiyle, kızına baskı yaparak, bu konuda kocası Kömek'i de kızlarını çok boş bıraktığı konusunda suçlayan bir kadındır. Olay örgüsünün gidişatını belirleyen, Kömek'in kızı Dursuncemal'in bir oğlanla buluştuğuna şahit olmasının sebebi de dolaylı yoldan Oğulgerek karakteridir. Fiziksel görünümü hakkında detaylı bilgilere yer verilmemesine rağmen baskın karakterli, aile içerisinde olan biten her şeye hâkim ve yeri geldiğinde aile fertlerine sözünü geçiren bir karakter olduğunu söylemek mümkündür.

Yönlendirici kahramanlardan bir diğeri olan Dursuncemal'den *"02/59-60 Gözünün önünde yirmi üç yaşına giren oğlunun ardından büyüttüğü kızı Dursuncemal'in çoktan on sekiz yaşına bastığının farkında değildi. Onun uzun boyuna, göğsünü geçen gür siyah saçlarına, dışardan bakan gözlerin değdiğini fark etmiyordu."* bu alıntıdan gördüğümüz üzere statik tanıtma yöntemi ile tanıtılarak, yaşı, boyu ve fiziki görünümü hakkında da bilgiler verilmiş, ihtişamlı bir genç kız olduğundan bahsedilmiştir. Aynı zamanda *"02/62 Dursuncemal, insanların önüne çıkıp bildiri sunsa da okumaya gelen çiftçilere mektup yazıverse de onlara gazete okuyup anlatsa da…"* tahsilli bir kız olduğu ayrıntısı, Kömek'in kızının kaçtığı kişiyi onaylamayarak, sinirlenmesinin sebebini anlayabilmemiz için hikâyenin birinci bölümünde okuyucuya belirtilmiştir. Karakteri incelediğimizde, babasının çok kıymet verdiği bir kız evlat olarak karşımıza çıkmaktadır. Olay örgüsünün akışı içerisinde babasının ona olan güvenini kırarak, hayal kırıklığına uğratacak tercihler yapmıştır. Lakin babası, Dursuncemal'e duyduğu sevgi sebebiyle hatalarını göz ardı etmiştir.

Dursuncemal'in kaçtığı, Kömek'in kızına layık görmeyerek "mühendis değil de neden elektrikçi" dediği, Meretdurdu yardımcı karakterdir. Dursuncemal'in kaçmasının ardından Kömek uzun uzun düşünmüş fakat kızının köyden kiminle kaçtığını bir türlü bulamamıştır. Dursuncemal'in kaçtığı Meretdurdu kendi halinde sıradan bir emekçidir. Bu sebeple de Kömek, damadının tahsilli ve zeki bir kız olan Dursuncemal'e denk olmadığını düşünmektedir.

Bunların yanı sıra Meretdurdu ve Dursuncemal'in kaçmalarının ardından konuşmaya gelen aracılar Atalık ve Şıhı, yardımcı kahraman olarak hikâyeye kısa süreliğine dahil olmuşlardır. Kömek ve dünürleri arasında ara bulmak için görevlendirilmişler fakat Kömek'in ters tepkisi ile karşılaşmışlardır.

Kömek ve Ogulgerek'in oğulları Muhammed de yardımcı kahramandır. Muhammed'in düğünü Kömek ve Dursuncemal'in barışmaları için vesile olmuştur. Annesi tarafından yaptığı her şey cinsiyetinden ötürü hoş karşılanarak, her ne olursa olsun onaylanmaktadır. Fakat babasının oğlu Muhammed'e karşı tutumu daha serttir. Kardeşi Dursuncemal'in kaçmasının ardından sergilediği umursamaz tavırlarıyla dikkat çekmektedir.

Eserde, dekoratif unsur durumundaki kahramanlar, sadece anlatılan olay, durum, kahraman, zaman ve mekânın daha gerçekçi ve tabiî bir görünüm kazanabilmesi için lüzumlu olan sosyal atmosferi sağlamakla yükümlüdürler (Çetişli, 2021: 93). Örneğin, Muhammed'in evlenmek istediği Ceren hikâyedeki dekoratif kahramanlar arasındadır. Ceren'in anne babası olan ve iyi durumlu insanlar şeklinde yansıtılan Haluk ve Annabike de fon karakterlerdir.

Giriş bölümünde Kömek ve ailesinin tiyatro oyunu izlemek için salona gittiklerinden bahsedilirken *"02/03-04 Salona onlardan önce gelen seyirciler, kalabalık, neşeli ve eğlenceliydi. Kömek, seyircilerin arasında akranı olan ve konuşup kaynaştığı kişilerle karşılaşıp, onlarla selamlaşarak, hâl hatır sorduktan sonra Oğulgerek ile biletlerinin yerlerine, ikinci sıraya geçip oturdular."* şeklindeki alıntıda da gördüğümüz üzere salondaki seyirciler dekoratif unsur niteliği taşıyan kahramanlar olarak karşımıza çıkmaktadırlar.

Meretdurdu'nun hikâyeye dahil olmasıyla, atmosferi güçlendirmek adına Berdi Ağa isimli baba karakteri metne dekoratif unsur durumundaki kahraman olarak eklenmiştir. Aynı zamanda Oğulgerek'e, Dursuncemal ile Meretdurdu'nun dedikodusunu yapan Tuvak isimli kadın da fon karakterdir. Hikâyede tabiî bir görünüm açısında çok fazla dekoratif unsur durumunda kahraman kullanıldığını söylemiştik. Özellikle Dursuncemal karakterinin okuyucuya aktarımında bu fon kahramanlardan sıkça yararlanılmıştır. Örneğin Oğulgerek'in, Kömek'e kızlarını eve getirmesi için ısrar ettiği bölümde Şeker ve Keyik adlı fon karakterlerden çok kısa söz edilmiş, Oğulgerek'in daha çok evham yapmasının sebebi bu kahramanlarla bağdaştırılmıştır. Oğulgerek'in kızı hakkında son zamanlarda artan endişelerinin sebebinin de Topal Poltı'nın kızı Sultan'ın Alta'ya kaçmasından sonra olduğu hikâyenin başında vurgulanarak yine fon karakter aracılığıyla Oğulgerek Anne'nin kaygısının başlıca nedeni okuyucuya hissettirilmiştir. Cahap, Aysultan, Beşim, Annaberdi, Kurbandurdu, Annememmet adlı kahramanları da fon karakter olarak örnek gösterebiliriz.

Beyin Öfkesi

"Beyin Öfkesi" hikâyesinin şahıs kadrosunu incelediğimizde kahramanların psikolojik tahliller aracılığıyla okuyucuya sunulmuş olduğunu görmekteyiz.

Hümmet Bey asıl kahraman olarak karşımıza çıkmaktadır. Kahramanların aktarımında statik ve dinamik tanıtma yöntemi birlikte kullanılmıştır. Hümmet Bey'in içe dönük konuşmalarına yer verilmiş, yaşadığı olaylar karşısındaki tasa, kaygı, korku vb. psikolojik durumları dinamik tanıtma yoluyla okuyucuya aktarılmıştır. Varlıklı bir adam olan Hümmet Bey, parasını illegal yollardan kazanan, yanında çalışan çobanı Hankulu olmak üzere diğer emekçilerinin de hakkını vermeyen ve bu yaptığı haksızlıklar ve kötülükler neticesinde refah dolu hayatının önüne taş koyulmuş bir adamdır. Olay örgüsünde önce kahramanın iç huzursuzluğuna yer verilmiştir. Giriş bölümünde yapılan bu psikolojik tasvir, sonrasında yaşanacak sıkıntılı sürecin bir ön işaretidir.

Feodal sistemin dayattığı bey ve ırgat ilişkisini ele alan eserde, ana kahramanın karşısında karşı güç yani hasım karakter olarak Hankulu isimli çobanı karşımıza

çıkmaktadır. Zengin fakir çatışması üzerine kurulu bir hikâye olan Beyin Öfkesi'nde; Hankulu karakteri, Hümmet Bey'in illegal yollarla kurduğu düzenini bozmak isteyen ve hakkı olanın daha fazlası olduğunu savunan, bu sebeple de senelerce yanında büyüdüğü ve çobanlığını yaptığı patronuna tereddüt etmeden ihanet eden bir kahraman olarak yer edinmiştir. Hankulu'nun: *"03/60-65 Bana Hümmet Bey lazım değil, iş onsuz da devam eder. Durdulu Pehlivan, sen şimdi benim Hümmet Bey ile alacağımı vereceğimi nasıl hesaplıyorsan ödeştiriver. Yedi yılın hakkı! Her ay için ondan bir koyun alsam, koyun sürüsü olan bir adam olurdum. Lakin beyim beni çalıştırıyordu. Onun koyununu çoğaltıveren, valla bendim…"* sözlerinden de anlaşılacağı üzere, kendisinin hakkının yendiğini düşünmektedir. Hümmet Bey'in servetini elde etmek için her şeyi yapmış ve hikâyenin sonunda başarılı da olmuştur. Hikâyeyi okuduktan sonra okuyucunun zihninde canlanan; Hankulu karakteriyle ne anlatılmak isteniyor? Olay örgüsündeki işlevi nedir? Emeğinin karşılığı alamayan gariban bir emektar mı? Yoksa senelerce ekmeğini yediği patronuna ihanet eden bir alçak mı? sorularının cevabı herkes için değişmektedir. Olumlu bir karakter mi yoksa olumsuz bir karakter mi olduğuna okuyucu kendi inisiyatifi ile karar verebilmektedir. Olay örgüsü içinde asıl kahramanın Hümmet Bey olmasından dolayı ve ona yapılan ihanetin ele alınmasından dolayı biz karşı güç durumunda sınıflandırmayı doğru bulduk. Lakin okurun acımasız bir sömürü düzeni içerisinde verdiği ekmek kavgasından başarıyla çıkmasından dolayı, bu yoksul kahramana takdirle bakması da doğaldır (Moran, 1997: 54).

Sarıhanov'un hikâyelerinde hasım/karşı güç karakterine nadiren rastlanılmaktadır. Hümmet Bey'in cariyeleri Maral ve Sadap'ı da beye karşı cephe alıp, Hankulu ile iş birliği yapmalarından ötürü karşı güç olarak nitelendirmek mümkündür.

Hümmet Bey'in en sevdiği karısı olan Oğulsultan, yardımcı kahramandır. Hümmet Bey diğer eşlerine davrandığının aksine, Oğulsultan'ın söylediklerini önemseyerek, ona kıymet vermektedir. Oğulsultan ağzından çıkan tek bir söz ile Hümmet Bey'e istediği her şeyi yaptırabilecek güce sahiptir. Bu sebepten ötürü de karşı güç olarak nitelendirebileceğimiz cariyeleri Maral ve Sadap kıskançlıklarına yenik düşerek, Hümmet Bey'e ihanet ederek Hankulu ile iş birliği yapmışlardır.

Hikâyenin giriş kısmında *"03/02-04 Geçen akşamki düşüncesine göre, kalkınca, mahsulünün yalnızca kırk tonunu oluşturan siyah üzümlü avlusuna bakacak, ondan sonra yeni dostu Nuri Bey'in yanına gidecekti. Nuri Bey'in görüp geçirmişliği onunkinden daha fazlaydı. Onunla sohbet edip oturduğu zaman, Hümmet Bey'in yüreği biraz da olsa ferahlıyor, yaşadığı tasa ondan uzaklaşıyor gibi hissediyordu."* şeklinde bahsedilen, ilerleyen bölümlerde tekrar karşımıza çıkan Nuri Bey, Hümmet Bey'in dostu olarak tasvir edilerek yardımcı kahraman kategorisinde karşımıza çıkmaktadır.

Hankulu'nun yaptığı ihaneti Hümmet Bey'e haber vermeye gelen, hikâyede çok az yer verilen Gulca, yardımcı kahramandır. *"03/38 ...Bu esnada üstü eski kıyafetli, vücudu, kolları yırtık pırtık, başı eski kalpaklı bir yaya, avlu kapısından koşarak girdi."* şeklinde, fakir olduğu dış görünüşü ile betimlenmeye çalışılan karakter, blok tanıtma yöntemiyle tanıtılmıştır.

Hikâyenin son bölümünde Hümmet Bey'i yakalamaya gelen Kara da yardımcı karakterdir. Hümmet Bey'e o güne kadar ismiyle seslenmemiştir. *"03/322 Ağzını 'Hümmet Ağa' diyerek açan, bugüne kadar henüz benimle yüz yüze konuşamayan, ağzından sütün sıcağı gitmeyen köyün oğlanından daha önce böyle bir şey çıkmamıştı."* Kara adlı kahramanın, Hümmet Bey'i tutuklamaya geldiği esnada ona "Hümmet" şeklinde hitap etmesi beyin saltanatının bittiğinin, düştüğü kötü durumun vurgulanması açısından önemli bir detaydır.

Kara'nın, Hümmet Bey'i tutuklamak için yanında getirdiği polisler ve arabayı süren Kel Aman dekoratif unsur durumundalardır.

Gulca'nın Hümmet Bey'e getirdiği haberde, Hankulu'nun Orazlarda olduğundan bahsedilmektedir. Sadece isimleri geçen ve dekor durumundaki karakterler olarak yer verilen Oraz, Hankulu'nun gelini, Durdulu Pehlivan, Melece ve Kerim, hikâyede olayların akışı açısında önem arz etmektedirler. Durdulu Pehlivan hikâyenin son bölümünde de adı geçen bir kahramandır. Fakat hiç diyaloğu olmamasından ve okuyucuya tanıtımına dair hiçbir bilgi verilmemesinden dolayı onu da fon karakter olarak değerlendirilmesi uygun olacaktır.

Hümmet Bey, hikâyenin giriş kısmında huzursuz bir şekilde yarı uykulu vaziyette yatmaktadır. Bu esnada aklından kötü düşünceler geçerken sebep sonuç ilişkisi kurulabilmesi adına *"03/24 Toprak, su paylaşımı bitmez' deyip, 'buna karşılık hükümetin kendi içindekiler de az değil', diye, kölelik yapan Aşır bana dün anlattı…"* şeklinde Aşır isimli bir fon karakterin Hümmet Bey ile yaptığı eski bir konuşmaya yer verilmiştir. Bu tarz kötü düşüncelere kapılmış olan Hümmet Bey'in boş yere vesvese yaptığının okuyucuya aktarımında da Annadurdu ve Begenç Molla isimli dekoratif unsur durumundaki karakterlerden söz edilmiştir.

Hümmet Bey, dostuna akıl danışmak için gittiği bölümde Nuri Bey'in evinde Berdi isimli bir misafirle karşılaşarak ondan da fikirler almıştır. *"03/124 Nuri Bey evinde kalpaklı, beli ipek kuşaklı, ayağı kara çizmeli bir yiğit ile oturup konuşurken, Hümmet muhabbetin üstüne giriverdi."* alıntıda gördüğümüz Berdi isimli dekoratif kahraman tasvir edilirken statik tanıtma yönteminden faydalanılmıştır. Kahramanın hikâyeye dahil edilmesiyle daha gerçekçi bir atmosfer sağlamak adına *"03/126-130 Nuri Bey misafirini tanıttıktan sonra, o: -Berdi misin? -diyerek, ona elini ikinci kez uzattı. -Seni Eğrilerin düğününde, Beynazar'ın atının üstünde görmüştüm. Baban Annalı iyi mi, görüşmeyeli çok uzun zaman oldu. Artık yaşlanmıştır."* metinde geçen bu sohbetten gördüğümüz üzere Eğri, Beynazar, Annalı adlı dekoratif kahramanlara yer verilmiştir.

Hikâyenin birçok bölümünde gerçekçilik ve olay örgüsünün akışını sağlamak açısından dekoratif unsur durumundaki karakterlere yer verildiğini görmekteyiz. Örneğin, Hümmet Bey'in yanına sohbet etmek amacıyla gelen misafirler fon karakterlerdir. Sohbet esnasında Hümmet Bey'in *"03/171 Köyü karıştıran yok, yer, su paylaşımı yapmak isteyen Kör Serdar köyü it pislemiş gibi pisliyor."* bu cümlesinde ismi geçen Kör Serdar da yine figüran durumundadır. Hümmet Bey'in dostlarıyla gerçekleştirdiği bu sohbeti esnasında, köy şurasının binasına çağırıldığını haber vermeye gelen haberci ve köy şurasının binasına gitmeden önce, Oğulsultan'dan Murat isimli birine Hankulu'nun borçlarının yazılı olduğu defterini getirmesini istediği kısımda adı geçen "Murat" kim olduğu bilinmeyen fon karakterlerden bir diğeridir. Muhtarlık binasına gittiğinde Hümmet Bey'e sandığının aksine Hankulu hakkında tek kelime edilmeyerek, silah kaçakçılığı gibi gizli işleri hakkında sorular sorulmasının

ardından kendisini ifşa edeni düşündüğü esnada "*03/234 Bu Övez'in işi."* şeklindeki tahmininde adı geçen Övez'de dekoratif unsur durumundadır.

Hümmet Bey'i ziyarete gelen ve sıkıntılarından bahseden Suhan Molla'yı, hikâyede çok az yer verildiği ve olay örgüsünün ilerleyişinde bir payı olmadığı için yardımcı karakter olarak değerlendirmenin doğru olmayacağını düşünerek fon karakter olarak nitelendirmeyi uygun gördük.

Talih

"Talih" hikâyesinin şahıs kadrosunda kahramanlar dinamik tanıtma yöntemi ile tasvir edilmiştir.

Hikâyenin asıl kahramanı General Şvarts'tır. Zalim, acımasız, kendi çıkarları için hareket eden biri olarak tanıtılmıştır. Asıl kahraman kadrosundaki bu kötü kalpli general gittiği her yeri cehenneme çevirmiş ve kendisine yeni düşmanlar edinmiştir. Şvarts, İkinci Dünya Savaşı esnasında Fransa'nın işgalinde rol oynamıştır. Orada kendisine sunulan türlü imkân onun gözünü boyayarak Doğu Cephesi'ne hiç düşünmeden gitmesine vesile olmuştur. Lakin Doğu Cephesi'nde yaşadığı mağlubiyetin ardından onurunu hiçe sayarak kaçmıştır. Ulaşabildiğimiz bu bilgiler, generalin kaçarken hatıralarında yer verdiği kadarıyla sınırlıdır. Okuyucuya kötü bir karakter olarak yansıtılan general, planının suya düşmesinin ardından hazin bir sonla yaşamını yitirmiştir. Hikâyede general karakterinin yaşadıklarıyla, Almanlar dahil olmak üzere Sovyetler Birliği'ne saldırmayı planlayan her türlü statü veya mertebedeki kişinin karşılaşacağı sona işaret edilmiştir.

Generalin dinlenmek için sığındığı "N" köyünde *"04/39-41 Onun bu köyde güvendiği biri vardı. Bu kişi basit bir adam değildi. Başlarda onun kulağıydı, general bu köyü basıp işgal ettiği günün sabahı, onu köyün muhtarı belleyip gitmişti."* şeklinde bahsedilen, kendisinin emri altında olan muhtar Kotlyarov isimli bir adam vardır. Kotlyarov hikâyede yardımcı kahraman durumundadır. General'in "N" köyünü dört ay önce ordusuyla birlikte yakıp yıkmasının ardından tekrar oraya dönebilmesinin sebebi de muhtara olan güvenidir.

Muhtar Kotlyarov evine vardığında karısı ona, köyden birinin generalin geldiğini öğrenerek partizanlara haber vermeye gittiğini söylemiştir. Karısı *"04/66-68 İşittin mi? Kononenko, generalin geldiğini görüp bu gece burada kalacağını işitince köyden hızlıca koşup gitmiş. O nereye gidiyor biliyor musun, doğruca partizanlara haber vermeye…"* diyerek, kocasını temkinli davranması konusunda uyarmıştır. Kotlyarov'un karısı yardımcı kahraman durumundadır.

Partizanlara haber vermeye giden Kononenko adlı kişi de hikâyede olay örgüsünün gidişatı açısından dekoratif bir unsurdur. Bu haberin ardından muhtar generali haberdar etmiştir. Generalin ilk planı şoförü çağırarak arabayla kaçmaktır. Burada adı geçen, hikâyede çok kısa yer edinen şoför karakteri de fon kahramandır. Generalin, açlıktan ve uykusuzluktan bitap düşmüş vaziyette Bolşeviklerden kaçarken "N" köyüne sığınması metnin olay örgüsünü oluşturmaktadır. Bolşevikler dekoratif unsur durumundalardır. Generalin köye gelmesini hoş karşılamayan köy halkı da fon karakterlerdendir. General'in yaptığı kötülüklerden dolayı insanların ona olan kinini ve düşmanlığını vurgulamak açısından "köy halkı" şahıs kadrosunda fon karakterler olarak yer almıştır.

Dinlenmek için "N" köyüne gelen general, muhtardan kendisine bir ev bulmasını istemiştir. Bu sebeple Savçenko isimli bir adam, ailesi ile birlikte yaka paça dışarı atılarak, evi general için hazırlanmıştır. Savçenko da hikâyedeki fon kahramanlarındandır. Savçenko'nun torunu, ailesi ve komşuları da dekoratif unsur durumundalardır.

Arzu

Hikâyede "kişi" olmadan genel anlamda bir anlatı da söz konusu değildir. Çünkü hikâyeyi sürükleyecek, okuyucunun ilgisini çekecek olan odur. Bu nedenle hikâyeci, anlatı için böyle bir değer taşıyan "kişi"yi, özenle çizmeli, ona inandırıcı nitelikler kazandırmalıdır (Tekin, 2019: 83). "Arzu" hikâyesinin şahıs kadrosunu incelediğimizde de Aman ve Cemal isimli iki asıl kahramandan oluştuğunu görmekteyiz. Günlük hayattan seçilmiş kişiler olan kahramanlar eserin başından sonuna kadar dinamik tanıtma yöntemiyle tanıtılmaktadır.

Aman karakteri hikâyede baba tipiyle ele alınmış, kolhozda çalışarak para kazanan bir çiftçidir. Yıllarca yoktan var etmeye çalışan, gençliği borçlarını ödemek uğruna didinirken yitip giden, lakin oğluna iyi bir hayat sunmaya uğraşan, kolhozda çalışmaya başladığından beri refaha ulaşmış bir adamdır. Oğlunun Kızıl Ordu'da görev almasından dolayı gururlanmaktadır. Aman, oğlu için en iyisini isteyen ve bunun için çabalayan klasik bir baba figürüdür. Günlük hayattan, her yerde rastlayabileceğimiz tanıdık bir sima olarak okuyucunun zihninde yer etmektedir. Fiziksel özellikleri hakkında pek fazla bilgi verilmemiş, sadece sakalı ak, dişi seyrek olarak tasvir edilmiştir. Karısından yaş olarak da on beş yaş büyük olduğu karşılıklı diyalogları esnasında verilen bir bilgidir.

Cemal isimli kahraman ise anne tipiyle karşımıza çıkmaktadır. Cemal de kolhozda domuz bakarak evin geçimine katkı sağlamaya çalışan vefakâr bir kadındır. Oğullarını evlendirmek, tek hayalidir. Karı koca dişlerinden tırnaklarından artırarak para biriktirip, büyük arzularını gerçekleştirmek için çabalamaktadırlar. Cemal Anne kendi parasını kazanan, güçlü, kendi ayakları üzerinde duran bir kadın figürü olarak tasvir edilmektedir. Kocasından on beş yaş küçük olduğu bilgisinden başka fiziksel özelliği veya dış görünüşü hakkında bilgi verilmeyen karakterin hikâye içerisinde sadece taktığı eşarbı üzerine dikkat çekilmiştir.

Aman ile Cemal'in oğulları Mehmet, hikâyede yönlendirici kahramandır. Hikâyenin gidişatını bir anda değiştirerek, olayların beklenmedik bir şekilde sonlanmasına vesile olmuştur. Asker tiplemesiyle karşımıza çıkan Mehmet, Kızıl Ordu'da görev yapan başarılı bir komutandır. Üniformalı, kılıcı kınında asılı ve omzunda dikili kızıl damgası olan bir komutan olarak betimlenmiştir. Rejimin bünyesindeki bir asker olan Mehmet, ailesinin yanından üç sene evvel ayrılarak kendisine köyünden uzakta bambaşka bir hayat kurmuştur. Mehmet, hikâyede değişimi sembolize etmektedir. Nesiller arasındaki beklentilerin ve gerçeklerin çatıştığı, kimi zamanda kesiştiği noktalarda Mehmet karakteri önemli bir rol oynamaktadır.

Aman ve Cemal, atlı süvarilerin arasında oğullarını ararken yanlarına gelen nöbetçi komutan yardımcı kahramandır. Nöbetçi komutan Mehmet'in, *"05/339*

Mehmet'in hazırlık eğitimlerinde önde gelen bir albay..." olduğundan bahsetmektedir. Kızıl askerler olarak bahsedilen süvariler ise fon karakterler arasındadır.

Hikâyede Mehmet'in yoldaşı olarak yer edinen karakter, yardımcı kahraman durumundadır. *"05/419 Delikanlı panik içerisindeydi, yanındaki yoldaşı ise konuşması ve yürüyüşüyle Rus'a benziyordu."* şeklinde, statik tanıtma yöntemiyle tasvir edilmiştir. Statik tanıtma yöntemi sadece bu kahraman üzerinde kullanılmıştır.

Mehmet'in karısı olarak hikâyeye sonradan dahil olan "gelin" karakteri de yardımcı kahramandır. Diyaloğu olmamasına rağmen ihtiyar çifte saygılı davranarak, hürmet etmesiyle dikkat çekmektedir. Gelinin hikâyeye dahil olmasıyla ters köşe yapılarak, olaylar okuyucuyu şaşırtacak şekilde sonlanmıştır.

Mehmet ve karısının oğulları Karlen, sadece ismi geçen fakat bir rolü bulunmayan dekoratif unsur durumundaki karakterlerden biridir.

Nurmırat Sarıhanov, eserlerinde fon karakterlere sıkça yer vermektedir. Arzu hikâyesinde de bu durumun değişmediğini görmekteyiz. Hikâyenin ikinci bölümünde Aman, kolhoz yönetiminin orda yaşadığı olayları karısına anlatırken, anlatımını güçlendirmek açısından köy halkı dekoratif unsur durumunda kullanılmıştır. *"05/55 Daha sonra Nuri ile Polat'ın yıllardır ters düştükleri, kendisinin de dost olduğu insanlardan birkaçından zamanında çok kötülük gördüğü aklına geldi."* Bu esnada Nuri ve Polat isimli iki fon karaktere de yer verilmiştir.

"05/88- 89 Sen Mehmetciğime alacak olsan, köyden kimin kızını isterdin? Dilersen, biz gidip kızlarını istersek, Annakululara, Atalılarda buyrun gelin derler…" Cemal'in kocasına yönelttiği bu soruda geçen Annakulular, Atalılar diye bahsedilen aileler, olay örgüsünün gerçekçi olması adına dekoratif unsur durumundaki kahramanlardır. *"05/93 Eğer bu dediğim olacaksa babası, bu işte sen ben diye bir şey yok, Aysultan, kızı Oğulhallı'yı hemen gelin ediverecek."* Cemal'in oğluyla evlendirmeyi düşündüğü Aysultan'ın kızı Oğulhallı hikâyede işlevi olmayan sadece ismi geçen fon karakterlerdendir.

Kahraman

Çok zincirli olay örgüsü ile yazılan "Kahraman" hikâyesinin şahıs kadrosuna baktığımızda iki asıl kahraman karşımıza çıkmaktadır. Baştan sona kadar akış kesilmeyerek, kahramanlar dinamik tanıtma yöntemiyle tanıtılmışlardır.

Hikâyenin birinci zincirindeki olay örgüsü, Amandurdu adlı genç bir delikanlının kahramanlık madalyası alması üzerine kurulmuştur. *"06/109 ...Durdu'nun oğlu Aman'ın o şehirde enstitüde okuduğunu ihtiyar biliyordu."* şeklinde kimliği hakkında bilgi verilen Amandurdu, hikâyede sadece ismi geçen, diyaloğu olmayan bir karakterdir. Fakat buna rağmen olay örgüsünün başlayıp gelişmesinde birinci derecede rol oynamaktadır. Hikâyede sadece diyaloglarla varlık belirtisi gösteren, yardımcı kahraman niteliğine sahip olmalarına rağmen isimleri geçmeyen "delikanlılar" kendi aralarındaki sohbetleri esnasında Amandurdu'nun karakteristik ve fiziksel özellikleri hakkında bilgiler vermektedirler. *"05/46-48 Amandurdu, köyden gittiğinden beri değişmişti. Kızıl Ordu'nun kapısı onu güzelleştirmiş, cüsseli sırtına insanın oturuveresi geliyordu. Yüzü gözünün siması, oğlanlıktan çıkıp gittiğini gösteriyordu."* Alıntıda gördüğümüz üzere, Amandurdu'nun, büyüdükçe yağız bir delikanlıya dönüştüğünden bahsedilmektedir. Aynı zamanda Amandurdu'nun güçlü, kuvvetli, yetenekli ve gözü kara bir yiğit olduğu çıkarımını da aşağıdaki alıntılardan yapmamız mümkündür:

"*06/57-63 Sonra Amandurdu'nun köydeki günlerini anımsamaya başladılar. İçlerinden biri: -Amandurdu bizden güçlü çıktı, yoksa mücadele de bana yenilirdi -dedi. -Fakat senin hesabını kesen kimdi? -diyerek, diğerleri ona karşı çıktılar. -Osoaviakhim üyelerinin arasından en iyi keskin nişancı olup çıkan kimdi? Gece, Artıkların ilerisindeki kara üzümlü avluya girip gizlenen iki kaçakçıyı yakalayıp, önüne geçirip, köydeki Sovyet bürosuna getirip gelen kimdi? Amandurdu değil miydi? -dediler…"*

"06/99-100 İşte gazetenin şu kısmında; 'Leningrad şehrimize korku salıp, şehrimizde yeterli top mesafesinde bulunan ve sınırı aşan düşmanları -Faşistleri, Kızıl Ordumuzun bozguna uğratmak için girdikleri savaşta, Kızıl Ordu'nun küçük komutanı

Amandurdu, korku ürkü bilmeden, kendi canını düşünmeden, kahramanlığını gösterdi, çelikle güçlendirilmiş füze atıp, karın üstünde yavaşça hareket ederek, birkaç kez top mermisi attı. O her defasında top mermisi attığında, siperde yatan düşmanların külünü göğe savurdu…' diye yazılmış."

Kutlumurat isimli yaşlı yiğit, yönlendirici kahramandır. Geri dönüş tekniğini kullanarak, gençlik anılarını anımsaması üzerine, hikâyenin ikinci zincirinin oluşumunda etkin rol oynamaktadır. *"06/64-68 O an da köyün seksen yaşındaki ihtiyarı Kutlumurat Yiğit içerideki odada, demir sobanın yanında bir yer bulup, büzülmüş oturuyordu. Gençlerin sohbetlerine kulak asmayarak, kendisinin kahramanlık bilgisini saklayıp, kendi kendine konuşuyordu…. Kendisinin akranı, gün aşırı çıkıp, ta sabahtan akşama kadar satranç oynadığı -Torum Yiğit öldüğünden beri, evden çıkmadan, böyle içine atıp oturuyordu."* Kutlumurat hakkında, alıntıdan yola çıkarak psikolojik tahlil yaptığımızda, içe dönük bir karakter olduğu çıkarımını yapmamız mümkündür. Yaşlı bir kahraman olan Kutlumurat'ın, Amandurdu'nun kahramanlık madalyası alması üzerine gençliğindeki anılarını yâd etmesiyle hikâyenin ikinci zincirindeki olayları onun ağzından dinlemekteyiz. Kutlumurat karakterinde geriye dönüş tekniği birden fazla kez kullanılmıştır. Kahramanlık madalyasının *"06/85 …Amandurdu'nun göğsüne Kali'nin kendi elleriyle takıldı."* şeklinde Kutlumurat'a bilgi verilmesiyle, fon karakterlerden biri olan Kali ile seneler önce yaşadığı bir anısının zihninde tekrardan canlanmasına sebep olmuştur.

Metnin giriş kısmında, arkadaşlarına Amandurdu'nun kahramanlık madalyası aldığının haberini getiren İlyas karakteri yönlendirici kahramandır. Olay örgüsü İlyas'ın gazetedeki haberi dostlarına göstermesiyle başlamaktadır. İlçeye giden İlyas'ın gazetedeki haberi görmesi ve devamında gelişen olaylar silsilesi şu şekilde işlenmiştir. *"06/31-41 Vay be, bu gazetenin bugün benim elime nasıl geçtiğini soracak olursanız: Bugün sabah erkenden ilçeye gitmiştim. Kıraathaneye vardım, orada oturanların hepsinin elinde bu gazete, kafalarını kaldırmadan okuyorlar. Bana onların gözü ilişince, oturdukları yerden; 'gözümüz aydın, gözünüz aydın' dediler. Onların neden böyle dediklerini anlamadan, hayretler içerisinde kalakaldım. İşte o an da onlar bana bu fotoğrafı gösterdiler. Ben o vakit kendisini tanıdım. Sonra bu gazeteyi aldım, atımı geri teptim. Çarşıda ne işim olduğu o kıraathanede aklımdan çıktı. Bakın, ben*

nasıl bahtlıyım, bu gazete önce benim elime geçti. Postacımız gazete almaya giderken, yolun ortasında benim önüme çıktı…" İlyas'ın anlatımını kuvvetlendirmek adına, başta Amandurdu'nun anne babası olmak üzere, yazar çeşitli fon karakterlerden faydalanmıştır. Kıraathanedeki insanlar ve postacı da dekoratif unsur durumundaki karakterlerdir. Olayların gelişiminde, bu dekoratif karakterler tabiî bir görünüm açısından son derece önem arz etmektedirler.

"06/104 Ak Padişah'ın külünü göğe savuranlar, o şehrin işçileriydi; şimdi şehir kendilerinindi, eski adına son verilip, Leningrad şehri olan, köylerindeki kolhoz meydanlarını süren traktörleri ve köylülerini yok eden elektrikli arabaların olduğu şehirden -Leningrad şehrinden çıkıp geldiklerini, çiftçilerin sorumlusu, İvan'ın ve onun karısı köylerinin doktoru Galina'nın Leningrad'lı olduğunu, yakın komşuları Durdu'nun oğlu Aman'ın o şehirde enstitüde okuduğunu ihtiyar biliyordu." Alıntıda, Kutlumurat'ın aklındaki düşüncelerinde ismi geçen, aynı zamanda Amandurdu'nun mağlup ederek madalya almasına sebep olan Ak Padişah dekoratif unsur durumundadır. İvan, İvan'ın karısı, Doktor Galina adlı karakterlerde figüran niteliği taşımaktadırlar. Aynı zamanda yine Kutlumurat'ın tanıtımında ismi geçen Torum Yiğit de fon karakterler arasındadır.

Çok zincirli olay örgüsü ile kaleme alınan eserde, iki farklı olay örgüsü olmasından dolayı ikinci zincirin şahıs kadrosu şu şekildedir:

Metnin ikinci zincirindeki asıl kahraman, Kutlumurat'ın anılarında canlanan, kendisinin kahramanlık talimi aldığı, gururlandığı bir yiğit olan Kılıç Kahraman'dır. Kutlumurat, Kılıç Kahraman'la bahsettiği anılarının yaşandığı yılları *"06/131 O seneler Almanların yağmacılık seneleriydi."* şeklinde açıklamaktadır. Kılıç Kahraman cesur, gözü kara, haklının yanında, kötünün karşısında olan, garibanın yardımına koşan bir yiğit olarak betimlenmektedir.

Kılıç Kahramanın cesaretinin, yiğitliğinin ve kahramanlığının vurgulanması için ondan yardım dilenen gariban bir kadınla yaşadığı bir anısına yer verilmiştir. *"06/138-143 Ben Kılıç kahraman için, uzak yerden geldim. Siz, güzel yiğit, ömrünüz uzun olsun, bana Kılıç kahramanı gösteriverin. Dün benim biricik oğlumun, dağdaki çapulcular gelip, meydanda odun yığarken yanındaki eşyalarını ve devesini alıp*

gitmişler. Ben Kılıç Kahraman'dan oğlumu, biricik evladımı alıp gelmesini isteyeceğim. Ben gariban dul bir kadınım. Oğlumu para verip alabilecek durumum yok…" Alıntıdaki sözlerin sahibi olan, hikâyede yardımcı kahraman kategorisinde yer alan yoksul kadın karakteri, Kılıç Kahraman'dan çapulcular tarafından kaçırılan oğlunu kurtarması için yardım dilemektedir. İkinci zincir bu olay örgüsü etrafında şekillenmiştir.

Yoksul kadının yardım istemesi üzerine Kılıç Kahraman'ın, yanına birkaç delikanlı ve Kutlumurat'ı da alarak, gariban kadının oğlunu kurtarmaya gidişi *"06/160-162 Kadının anlattıklarından, onun verdiği tariften oğlunu hangi civardaki çapulcuların kaçırdığını biliyordu. Atının başını belli bir yöne doğrultup, doğruca o tarafa sürdü. Korku ürkü bilmeden, önden atını dizginleyip gidiyordu."* bu satırlarla anlatılmıştır. Kılıç Kahraman isimli karakterde de gördüğümüz üzere kahramanın yanında her zaman bir atı vardır. At motifi kahramanın yardımcısıdır ve adeta kahramanla bütünleşmektedir.

Yoksul kadının oğlunu kaçıran "han" hasım/karşı güç durumundadır. *"06/170-176 Muhafızlardan biri hana haber vermek için kalenin içine girdi. Bizim sonradan işittiğimize göre, kadınlarının arasında zevk ve sefa içinde oturuyormuş, kahramanın gelişinden de hoşlanmamış. Ancak, herhalde kendisini muhafızlarının arasında, kalesinin içinde korkusuz hissediyordu. Onun fikri zikri başka tarafa gitmişti. O, bizim gelişimizle ilgili: 'Esirlerini para verip almaya gelmişlerdir' diyerek, kendi kendine tahminde bulunmuş. Bu sebeple de kahramanın yanına gelmesini muhafızlara buyurmuştu."* Han, kalesinde muhafızlarının arasında, zayıflar üzerinde kurduğu güç ile kendisini dokunulmaz hisseden kötü kalpli, kibirli bir hükümdardır. *"06/179 Han, vaktini sefa içerisinde geçirirken odasında bıyık altından çalım satarak, mavi çuha giysisinin içinde yayılmış vaziyette oturuyordu."* Dış görünüşünün tasviri için "mavi çuha giysisi" betimlemesi yapılarak, zengin tipindeki hanın ihtişamlı görünümü okuyucuya aktarılmaya çalışılmıştır.

Sovyetler Birliği döneminde Petersburg şehrinin adı Leningrad olarak değiştirilmiştir. Kutlumurat'ın *"06/104 … eski adına son verilip, Leningrad şehri olan…"* şeklindeki ifadesinde şehrin Ak Padişah'ın elinden kurtulduğundan söz

edilmektedir. Bunun üzerine ikinci zincirde hatıralarında yer verdiği Kılıç Kahraman'ın alt ettiği, karşı güç durumundaki "han"ın da bir nevi rejim karşısındakilerin çöküşüyle bağdaştırılması mümkündür. Han karakteriyle verilmek istenen mesaj, rejim karşıtlarının hangi dönemde olduğu fark etmeksizin mağlup olmalarının kaçınılmaz olduğudur.

"06/177-178 Kahraman, hanın yanına vardı. Meret'in babasıyla ikimizde onun ardından gittik." Olay örgüsünün atmosferini güçlendirmek için Kılıç Kahraman'a eşlik eden Meret'in babası, dekoratif unsur olarak kullanılmıştır. Aynı zamanda topluluk ismi olarak kullanılan "hanın muhafızları" da figüran karakterlerdir.

Kılıç Kahraman, yoksul kadının fon karakter durumundaki oğlunu kurtararak eve dönerken, önüne çıkan hanın beşinci karısı *"06-246-250 -Ben sizin için geldim. Beni de yanınıza alıp götürün. Ben sizin gibi bir kahraman görmedim. Sadece kahramanlığınız için, önünüze çıktım. Beni bu korkak hanın zulmünden kurtarın!"* diyerek yardım dilenmiştir. Hanın beşinci karısı olan bu kadın fon kahraman durumundadır ve hanın acımasız kötü bir karakter olduğunun vurgulanması için sembolik bir karakter olarak da metne dahil olmuştur. Kılıç Kahraman, kadının yardım isteğini geri çevirmeyerek onu da yanında götürmüştür.

Nurmırat Sarıhanov'un "Kahraman" adlı bu hikâyesi, şahıs kadrosu açısından çok zengindir. İki asıl kahraman, iki yönlendirici kahraman, birden fazla yardımcı kahraman ve dekoratif unsur durumundaki kahramanlara yer verilmiştir. Bu hikâyede asıl kahramanların olay örgüsü içinde diyaloglarına pek fazla yer verilmemiş olsa da farklı teknikler kullanılarak anlatım güçlendirilmiş ve olaylar bu kişiler çevresinde şekillenmiştir.

Anne

"Anne" isimli hikâyenin asıl kahramanı, askerlerin "anne" şeklinde hitap ettiği, yaşlı bir kadındır. Şahıs kadrosunun tanıtımında dinamik tanıtma yöntemi kullanılmıştır. *"07/97 O an faşistten dolayı içini soğutamayan, kaçan Alman'lar tarafından gördüğü bütün zulümleri; Alman mayınına basıp ölen sekiz yaşındaki torunu, kendisinden ayrı düşen oğlu ve gelini aklına gelen ihtiyar, Alman top mermisi*

değdiği için yamulan üç odalı evine yüreği sızlayarak bakıp ağlamaklı oldu." Alıntıda görüldüğü üzere, yaşlı anne sekiz yaşındaki torununu savaş sebebiyle kaybederek bu felaketin her türlü kötü getirisi ile tanışan, insanlara yaşatılan acı dolu tecrübelerle karşı karşıya kalmış olan bir kadındır. İhtiyar annenin acısı bireysel bir acı olmaktan ziyade *"07/112 Benim ağlamamı dindirmek için bu kadarcık aydınlık yeterli değil, tüm köyün aydınlanması gerek."* sözlerinden de anlaşılacağı üzere, toplumsal bir acıdır. Hikâyede kullanılan dinamik tanıtma yöntemiyle "anne" karakteri, giriş bölümünden son bölüme kadar milliyet sevgisini yüreğinin derinliklerinde barındıran, hayata vatanına duyduğu bağlılık ile tutunmaya çalışan, yurdunun askerini öz evladından ayırmayan bir kadın şeklinde tasvir edilmiştir. Kendi halkının askerlerinin yurda dönmesinin ardından yaşadığı sevinci *"07/33 Ben sizin geldiğinizi görmeden ölürüm diye korkuyordum, sefa getirdiniz, artık ölsem de gam yemem, ah, oğullarım, ölenlerim az olmadı…"* sözlerinden anlamamız mümkündür. Oğlu ve gelini uzakta olan ihtiyar annenin, her fırsatta gördüğü herkese oğlu Saşa'yı tanıyıp tanımadıklarını sorması, aslında derinlerde yatan evlat hasretinin bir göstergesidir. Yurdunun askerini "oğullarım" hitap şekliyle bağrına basarak sevmesini bu özlem duygusuyla bağdaştırmak da mümkündür.

Almanlarla yaşanılan savaşın ardından, yaşlı kadının evinin önünde galibiyetlerini kutlayan üç asker; Aman, Bogdanov ve İvan ve düşman Alman askerinin yanında gelen kızıl asker yardımcı kahraman işlevindedir. "Anne" onların geldiklerini gördüğünde "oğullarım", "evlatlarım", "kızıl askerlerim" tabirlerini kullanarak, sıcacık bir kucaklamayla onları karşılamıştır.

Hikâyenin akışı içerisinde şahıslar hakkında sürekli bilgi edinebilmemiz mümkündür. Yaşlı annenin kızıl askere, Alman askerini öldürmesi konusunda direttiği esnada yanlarına bir "yüzbaşı" gelmiştir. İhtiyar anneyi sakinleştiren, arabasıyla onu gezdirerek ölen faşistleri gösteren, oğlu ve gelini hakkında bilgi vererek içini rahatlatan bu yüzbaşı, yardımcı kahraman niteliği taşımaktadır.

"07/43-53 O esnada onun harabeye dönmüş evinin yakınına üniformalı iki kişi geldi. .... İhtiyar onun oturuşunu görünce ona acıyıp yüreği sızladı. -Vah, yavrum, yoruldun mu? Yaralandın mı? Almanlar kurusun, evladım, onların acıdığı insan kaldı

mı? Ben seni şimdi evime alırım, yaralandıysan yaranı sararım, ekmek, çay veririm. Böyle diyerek ilerlerken, oturan, gözüne çarpan kişinin yanına vararak, kucağını açtı, iki elini uzattı, ancak elini uzatırken, gördüğü yeşilimsi kaputa, yerde oturan kişinin içinde kaybolduğu kaputuna, iğrenç şapkasına, paçasından dizine kadar gelen çirkin çizmesine gözü çarptı. İhtiyar kadının evinin yakınına gelen bu iki kişiden bir tanesi kızıl askerlerden biridir. Diğeri düşman Alman askeridir. İhtiyar kadın hikâyede betimlendiği gibi, Alman askerini yeşil kaputundan, şapkasından kısacası üniformasından tanımıştır. Alman askerini hasım/karşı güç olarak konumlandırabiliriz.

Yaşlı annenin ölen torunu ve kendisinden uzakta yaşayan, her fırsatta karşısına çıkan herkese sorduğu oğlu Saşa ve gelini Lyuba hikâyede sadece isimleri geçen dekoratif unsur durumundaki kahramanlardır.

Yüzbaşının şoförü ve ölü faşistler olay örgüsünde dekoratif unsur durumundadır. Aynı zamanda Kaçan faşistlerin ardından eşyalarına bakarlarken, *"07/07- 08 -Büyük iğne kime lazım, ayna tarak kime gerekli! -dedi. Doğrusu, İvan böyle deyince, benim aklıma kaftan giyinen, sakalını kınayla boyayan Seyit Ağa denilen çerçi düştü."* İvan'ın sorusunun ardından Aman'ın aklından geçirdiği bu sözlerinde bahsi geçen Seyit Ağa, hikâyeye durum ve olay açısından tabiî bir görünüm yaratmak amacıyla dekoratif unsur durumunda kullanılmıştır.

Şirin

"Şirin" adlı hikâye gayet zengin bir şahıs kadrosuna sahiptir. Kahramanların tanıtımı dinamik tanıtma yöntemiyle yapılmıştır.

Hikâyenin asıl kahramanı esere ismini veren Şirin'dir. Şirin zeki, terbiyeli, öğretmenleri tarafından sevilen, okuma arzusuyla dolu bir kızdır. Regl görmesinin ardından anne ve babası Şirin'i evlendirmek için baskı yaparak, onu hiç tanımadığı birine zorla vermişlerdir. Kadınların eğitim hakkının ellerinden alınması hususuna dikkat çeken yazar, "Şirin" adlı hikâyesinde bu konunun üzerinde ihtiyatla durmuştur. *"08/464-471 -Ben bu paçavrayı başıma takacak değildim. Bunu benim başıma takabilmek için anam babam rahat vermediler. Ben okuyacaktım. Gelecek yıl okulumu bitirip, enstitüye gidecek, öğretmen olup, sonrasında pilot olma hayalim vardı. Siz beni*

bu hayallerimden vazgeçirmeye çalışıyorsunuz! Benim okuluma gitmem lazım. Durdumurat ise mümkünse kendi büyüklerini önüne geçirip zorla değil, tanıdığı sevdiği kızı, kendisini tanıtıp, sevdirip alsın. Onun benle işi olmasın…" Hikâyenin son bölümünde Şirin'in söylediği bu sözlerinden yola çıkarak, okuyup kendi ayakları üzerinde durmak isteyen, hayalleri olan, aklı başında bir kız olduğunu söylemek mümkündür. Aynı zamanda Şirin karakterine, yazarın sözünü emanet ettiği kahraman demek de doğru olacaktır. Şirin, erken yaşta evlenerek tek vasfı çocuk doğurup, kocasının yemeğini yapıp, çamaşırını yıkamaktan ibaret bir kadın olmak istememektedir. Ailesinin onun için belirlediği ve direttiği hayatı yaşamayı reddetmektedir. Şirin'in kalbinden geçeni, hayallerinin sesini duyan tek bir kişi vardır; ana dili öğretmeni Mehri.

Öğretmen Mehri ise idealist yönüyle dikkat çeken bir yönlendirici kahramandır. Öğrencilerinin iyiliğini istemekte ve daima bunun için çabalamaktadır. *"08/216-218 Böyle bir meselede daha evvel aldanmıştı. 'Kız kaçtı' bahanesiyle iki öğrencisi elinden kayıp gitmişti. Artık buna inanacak değildi."* Sözlerinden anlaşılacağı üzere, daha önce iki öğrencisi bu şekilde zorla evlendirildiği için, Şirin'in de aynı kaderi yaşamaması konusunda kararlıdır. Öğretmenin idealist kişiliği sayesinde, ebeveynlerin yanlış tutumlarının önüne geçilmiştir. Mehri aynı zamanda edebî yönü güçlü, okuduğu şiirlerle öğrencilerinin hayranlıkla baktığı ve sevdiği bir karakterdir.

Mehri, Gençlik parti sekreteri Aşır ve Bereket kolhozu muhtarı, Sultancığın anlattıklarından yola çıkarak Şirin'in gelin verildiği Yalkım kolhozu muhtarıyla konuşmak ve Şirin'i kurtarmak için yola koyulmuşlardır. Keriz köyü muhtarı, Mehri, Aşır ve Bereket kolhozu muhtarının şikayetlerinin ardından Şirin'i ve kayınlarını, muhtarlık binasına çağırmak için haberci yollamıştır. Keriz köyü muhtarı, Bereket kolhozu muhtarı ve Aşır yardımcı kahraman niteliği taşımaktalardır.

Mehri Öğretmen, Şirin'in birine kaçtığı yönündeki dedikodulara inanmayarak gerçekleri Şirin'in kardeşi Sultancık'tan öğrenmiştir. Sultancık, onun için bir rol model olan öğretmenini, yalan söyleyemeyecek kadar çok sevdiği için kendisini gerçekleri anlatmak zorunda hissetmiştir. Yengesi Nurcemal'in evinde otururken Yalkım

kolhozundan gelen bir arabaya Şirin'in ağlayarak bindiğini öğretmenine anlatmıştır. Sultancık karakteri de yardımcı kahraman niteliğindedir.

Şirin'in annesi Bike de yardımcı kahramanlar arasındadır. Normalde dürüstlüğü ile tanınan bir kadındır. Ancak kızını zorla verdiğinin ertesi günü komşularına kızının kaçtığını söyleyerek, kendisinin suçlanmaması için bu yalan haberi köyde yaymıştır. Kızının ergenlik çağına basmasından ve insanların dedikodularına maruz kalmamak adına başlık parası karşılığı kızını satmayı uygun görmüştür. Bike'ye göre belli bir yaşa gelen kız evladın okumaya değil, evlenip yuva kurmaya ihtiyacı vardır.

Şirin'in daha önce hiç görmediği, zorla evlendirilmeye çalışıldığı Durdumurat, kayınpederi ve kayınvalidesi olay örgüsündeki çatışmanın sebebi oldukları için karşı güç fonksiyonundalardır.

Şirin'in kayınlarına muhtarlık binasına çağırıldıklarının haber verilmesi için yollanan haberci ise olay örgüsünün akışına gerçekçilik katması açısından dekoratif unsur durumundadır. Şirin, Durdumurat'ın yengesi Annaceren ile kayınlarından önce muhtarlık binasına gitmiştir. Annaceren de hikâyede sadece ismen var olan, işlevi ve rolü bulunmayan fon karakterlerden biridir. Dekoratif unsur durumundaki kahramanların kullanımı açısından zengin olan hikâyede, Bike'nin "kız kaçtı" diye yakınmaya gittiği komşu kadınlar da mahallî atmosfer açısından kullanılmış fon karakterlerdir. Şirin'in babası da hikâyede sadece ismen var olan, bir işlevi olmayan dekoratif bir karakterdir.

Mehri Öğretmen'in gerçekleri öğrenmeye çalışırken Sultacığa söylediği *"08/49-50 Sen bana Şirin'i nasıl verdiğinizi anlat… Peki, sen anlatmazsan anlatma, Velce anlatır…"* bu sözlerinde ismini geçirdiği Velce karakteri dekoratif unsur durumundadır. Şirin'in verilmesinde aracı olan Nurcemal Yenge de sadece ismi geçen figüran karakterlerdendir.

Mehri, Şirin'in zorla birine verilişini öğrendikten sonra sınıfta Şirin'in arkadaşlarıyla konuyu paylaşmıştır. Şirin'in akranı kız arkadaşları da dekoratif unsur durumundalardır. Aynı zamanda Şirin'in birine zorla verilişi hakkında fon karakter

olan Bike'nin eltisi Arzıgül, Menli Ana isimli başka bir dekoratif kahraman ile sohbeti esnasında, bildiklerini Mehri'ye anlatmıştır. Arzıgül'ü olay örgüsünde çok kısa yer edinmesine rağmen bir işlevi olmadığı için fon karakter olarak nitelendirmek mümkündür.

Ümidi Bittikten Sonra

"Ümidi Bittikten Sonra" hikâyesi hacim olarak az olmasından dolayı, şahıs kadrosu da bununla doğru orantılıdır. Eserin başından sonuna kadar dinamik tanıtma yöntemi kullanılmıştır.

Pollı kendi çıkarları için Alman casusluğu yapmaya çalışmış fakat başarısız olarak bedelini canıyla ödemiştir. Hikâyenin giriş kısmında *"09/01 O, ilişki içerisinde olduğu insanları yenilemişti."* şeklinde, Pollı'nın hem çevresindeki hem de kendisindeki değişikliklerden bahsedilmiştir. Günlerini "büyük adamlar" şeklinde adlandırdığı kişiler ile geçirerek, planlar yaparken bir anda tüm planları başına yıkılmıştır.

Pollı'nın karısı konumundaki kadın yardımcı kahramandır. Pollı'nın büyük adamlarla yaptığı planlarını öğrendikten sonra büyük bir sevinçle kocasına eşlik eden "Pollı'nın eşi" bu hususta doğru yanlış gözetmeden, kendi çıkarları için Pollı'yı destelemekten geri kalmamış bir karakterdir.

Pollı "büyük adamlar" diye adlandırdığı, sözde yün ve deri satın alan, Bolşevik Hükümeti'ni devirmeyi planlayan karşı güç durumundaki kişilerle iş birliği içerisindedir.

Dekoratif unsur durumundaki Kızıl Ordu'nun askerleri tarafından Pollı'nın bu planı suya düşürülmüştür. Bir sabah evine yapılan baskın ile hayata veda etmiştir. Pollı'nın karısına sarfettiği şu sözlerinde, *"09/76-77 Ben onlarla Kutlu Murat'ı, Kırık Berdi'yi dahi bulup yolladım. Onlar önce Kırık Berdi'ye birkaç vazife verip onu dağdan öte tarafa aşırıp koyuverdiler."* isimleri geçen kişiler, anlatımı kuvvetlendirmek ve örnek teşkil etmesi açısından dekoratif unsur durumunda kullanılmışlardır.

"09/115 -Ay, babası, şimdi Amangeldi'yi (Amangeldi 'G' köyündeki kolhozun başkanı, madalyalı) ırgat diye kapında bekletme sakın!" Pollı'nın planlarını gerçekleştirdiği takdirde, yapması gerekenleri kocasına öğütleyen karısının, yukarıdaki sözlerinden ismi geçen Amangeldi adlı kolhoz başkanı da fon karakterlerden biridir.

Keskin Nişancı

"Keskin Nişancı" hikâyesinde şahısların tanıtımında statik tanıtma yöntemi kullanılmıştır.

Hikâyede şahıs kadrosunda asıl kahraman durumundaki Nuri isimli bir delikanlı dikkat çekmektedir. Örnek verecek olursak giriş bölümünde *"10/03 Bu toy genç, uzun boylu, kırmızı cüppesinin üzerine palto, beyaz nakışlı takkesinin üstüne de papak giyen, salonun tiyatro kursuna katılan, arkadaşlarıyla oturmayı, sonrasında da içmeyi seven kolhozcu Nuri idi."* şeklinde, Nuri karakteri statik tanıtma yöntemiyle tanıtılmıştır. Kolhozda ailesiyle yaşayan bir genç olan Nuri, aynı zamanda Kızıl Ordu'ya kabul almış, yetenekli, keskin nişancılık konusunda önde gelen bir isimdir. Henüz toy bir genç olmasına rağmen gayretli tavırlarıyla göze çarpmaktadır. Eserin kimi bölümlerinde Nuri'nin iç dünyasını yansıtan düşüncelerine de yer verilmiştir. Şeker adlı bir kıza duyduğu aşk, iç konuşmalarında oldukça yer etmektedir.

Nuri'nin annesi olarak hikâyede yer edinen Sona karakteri, yönlendirici kahraman niteliğindedir. Anne tipiyle okuyucuya tanıtılan Sona, oğlu için en iyi olanı bildiğini düşünen, kendi istediği kızla evlenmesini arzulayan ve evladı için endişelenen klasik bir anne figürüdür. *"10/15-22 Onun başına kötü bir şey gelmese bari, bana ellerinki gibi huzur yok' diyordu. 'Bunu evlendirsek, hakkından geliriz. Nürberdiciğim de bunun gibiydi. O kart oyununa bağımlı olmuştu. Evlendirdik, aile kurdurduk. Sonra aklı başına geldi. Şimdi karısından izinsiz beş kuruş bile harcamıyor. Bunu da artık muhakkak evlendirmemiz gerek' diyerek, yaşlı anne öfkeyle yorganı başına çekti.", "10/101-103 Oğlunun bu saatte tüfeğiyle oynaması, yaşlı annenin yüreğine yine telaş saldı. 'Vay, tanrım, sen beterinden sakla, bu gecenin köründe ne yapıyor? Bir fenalık yapıp gelmemiş olsa."* Sona'nın iç diyalogları ve oğlu Nuri için içten içe kaygılandığı kısımlar, hikâyenin duygusal derinliğini artırmaktadır.

Nuri'nin babası, *"10/133 Kır saçlı, heybetli adam, içliğini geniş omzuna atıp, Nuri'nin odasının kapısına vardı ve kapıyı usulca yarıya kadar açtı."* şeklinde, statik tanıtma yöntemiyle okuyucuya tanıtılan Mele karakteri, yardımcı kahraman işlevindedir. Mele, karısı Sona'nın aksine oğlunun aklı başında olduğunu düşünen, onun yanlış kararlar vermesinden endişe etmeyen, kiminle evleneceğine karışmayan ve bu konuda da kaygılanmayan bir adamdır. Eser içerisinde anne ve baba karakterleri dıştan tanıtılmakta, meslek vb. bilgilere değinilmemektedir.

Dekoratif unsur durumundaki karakterlerden bu hikâyede de sıklıkla faydalanıldığını görmekteyiz. *"10/79-84 Önceden Annasehet Ağa ile ava gittiğimde, o benim tüfek atışımı, uçan kuşu olduğum yerden vuruşumu görüp: -Sen keskin nişancısın, nişan alışını, tüfeği tutuşunu beğendim -demişti. Sonra Annamurat dayımın elinden de av kurtulmadığını söyledi. "Tüfek atma öğreten kursta da benim dengim yok. Ancak 'Bereket' kolhozunda ve 'Özgürlük' kolhozundaki gençlik partisinin üyelerinden öne geçebilir miyim? Onlar geçen seneki yarışta birincilik ödülü aldılar…"* Alıntıda ismi geçen Annasehet Ağa, Annamurat dayı ve kolhoz gençleri de dekoratif karakterlerdendir. Sona'nın oğlu için uygun gördüğü kızdan bahsederken kurduğu şu cümlede *"10/191 Ben, Annagül teyzenin kızı Yazcemal'i gelin alacağım."* ismi geçen Annagül teyze ve kızı Yazcemal'i de bu dekoratif karakterlere örnek olarak göstermemiz mümkündür.

Aşağıdaki alıntılarda ismi geçen, hikâyede olay örgüsü için aslında önem arz eden lakin metin içerisinde sadece zaman zaman Nuri'nin düşüncelerinde yer verilen, iç dünyasında savaşlar vermesine sebep olan, âşık olduğu kadın olarak karşımıza çıkan yardımcı kahraman işlevindeki Şeker; Şeker'in annesi Annalı ve Meretli ismindeki ağabeyi dekoratif unsur durumunda okuyucuya aktarılan kahramanlardır:

"*10/63 Şu an onun aklına, bakınca sımsıcak olduğu, dışarıdayken gece gündüz kapısını çaldığı, olabildiği kadar kendisini iyi göstermeye çalıştığı, ancak henüz yüreğinde düğümlenen şeyleri söyleyemediği -Meretli'nin kız kardeşi Şeker geliyordu."*

"10/231-234 Onun aklına tekrardan Şeker ve yarın çıkaracağı Duvar Gazetesi geldi. Sabah erkenden Şeker'i görecekti. Kolhozlarının arabasına binip, savunma işi

için hazırlıklarını gözden geçirecekler, yarış meydanına gideceklerdi. Yarın Şeker'e diyeceği şeyleri düşündü."

Nuri'nin erkek kardeşi olarak Sona'nın sözlerinde yer edinen Nürberdi ve karısı, eserde sadece tek bir cümlede isimleri geçen figüran karakterlerdir.

Sadap

Hikâyeci bize insanları tanıtır, fakat genel olarak insanları değil, teker teker her insanı (Kaplan, 2014: 325). Eserde de özellikle dış görünüşleriyle değil de tutum ve davranışlarıyla şahısların hüviyetleri oluşturulmuştur.

"Sadap" hikâyesinin şahıs kadrosunda esere ismini veren "Sadap" karakteri anne tipiyle asıl kahraman durumundadır. Olay örgüsü de bu kahramanın etrafında vücut bulmuştur. Sadap başta olmak üzere, tüm kahramanların tanıtımı dinamik tanıtma yöntemiyle yapılmıştır. Asıl kahramanımız, toplum normlarının belirlediği ölçüde yaşayan, tipik bir ev kadınıdır. Alt metninde eğitimin önemini vurgulayan eser de Sadap vakalar karşısında tutumunu değiştirerek, süreç içerisinde değişim gösteren bir karakterdir. Sadap için bu farklılık sadece kişisel gelişim açısından değil esasen fikirsel bir değişimdir. Kadınlar için okuma yazmanın önemsiz olduğunu, kadının yuva kurması gerektiğini savunan kahraman, olay örgüsü içerisinde yaşadığı olayların etkileriyle, okuma yazma öğrenmeye karar vererek tahsilli bir kadına dönüşmüştür. Karakterin bu değişimindeki en büyük etken kızının zor durumda olduğu düşüncesidir. Kızına yardım edebilmek için okuma yazma öğrenmesi gerektiğini düşünen anne karakteri, senelerdir kayıtsız kaldığı harf öğrenimine dört elle sarılarak kısa bir sürede okur yazar olmuştur. Bu durum anne karakterindeki Sadap'ın evlatlarına olan sevgisinin de bir göstergesidir.

Sarıhanov'un eserlerinde işlediği, tipik bir baba figürü mevcuttur. Çoğu hikâyesinde olduğu gibi "Sadap" hikâyesinde de kızının tahsilli olmasıyla gururlanan, oğlundan hiçbir eksiği olmadığı savunan Meret isimli baba karakteri, yönlendirici kahraman olarak karşımıza çıkmaktadır. Sarıhanov hikâyelerinde "baba" tipleri vesilesiyle kadınlar için okuma yazmanın önemini sıklıkla vurgulamaktadır. Meret'in tahsilli bir adam olduğunu şu satırlardan anlamaktayız:

"11/07-12 Altın'ın mektuplarını özellikle ellili yaşlarındaki babası merak ediyordu. O kızından gelen mektubu diğerleri okuyup bitirdikten sonra, eline alıyordu. Sonra hangarın gölgesine döşek yazıp, önüne bir çaydanlık yeşil çayını alıp, gözlüğünü de takarak, rahat rahat oturup okuyordu. Meret, evvelden tahsilliydi. Mektup okumayı mektepte, yazmayı ise varlıklı bir adam olan Kutlu'nun dükkanına gittiği senelerde öğrenmişti. O zamanlarda duadan başka bir şey yazamayan köyün mollası Mele'yi hesaba katmazsak köyde mektup yazıp okuyabilen sadece Meret'ti."

Sadap ve Meret'in kızları Altın, yönlendirici kahramandır. Hikâyede, ailesine yazdığı mektuplarıyla ve güçlü kalemiyle dikkat çekmektedir. Tahsilli olmasından dolayı annesinin sitemlerinin aksine, babası tarafından yüceltilen bir kızdır. Altın'ın uzak bir şehirde okuması anne ve babası arasında sürekli bir tartışmaya sebep olmaktadır. *"11/45-56 Kızı ön dört yaşında bir çocukken, onun mektebi bitirinceye kadar büyük bir kız olacağını düşünmeden, uzak bir şehire, birkaç senelik mektebe gitmesine kendisinin razı olmasına şimdi pişman olmuş, önünü arkasını düşünmemişti. Fakat bu konuda kendisini değil, Altın'ın babasını suçluyordu. Onunla baş başa kaldıkları vakitlerde, 'Altıncığım koca kız oldu. Onun gözümüzün önünden uzak bir memlekete gitmesi beni huzurumdan etti. Onun yerine Nuri okusaydı, benim için bir farkı olmazdı. Genç kız… Bir sene… Bunların hepsi sonunu hesap etmediğin için senin yüzünden oldu, yoksa on dört yaşında kızı okula yollamak şart mıydı? … Sadap, böyle konuşmaya başlayınca, Meret kendisinin tüm heybetiyle ona 'pişmanlığın neden! Kızın okula gitti, iyi yaptı, sağlık olursa, bir seneye de tahsilli kız olarak gelecek' diyordu.* Altın, henüz on dört yaşındayken ailesinin yanından ayrılarak okumak için başka bir şehre giden, kendi ayakları üzerinde duran bir genç kız olarak tasvir edilmiştir. Bir yıl sonra okulunu bitirecek olması babasını gururlandırırken, annesinin ise kaygılanmasına sebep olmaktadır. Altın olay örgüsü içerisinde önemli bir yere sahiptir. Başlarda kadının okuma yazma öğrenmesinin gereksiz olduğunu savunan annesi Sadap'ın, bu düşüncelerini yıkarak tahsilli bir kadın olmasına vesile olmuştur.

Sadap'a göre kızların okuması lüzumsuzdur. Altın yerine okuması gereken kişi cinsiyet normlarından dolayı oğlu Nuri'dir. Altın'ın erkek kardeşi Nuri, yardımcı kahraman işlevindedir. Annesinin okuma yazma öğrenmesi konusunda desteğini esirgememiştir. Hikâyede çok az yer edinen silik bir karakterdir. Aynı zamanda

Sadap'ın, Altın hariç evlenen iki kızı daha vardır. Hikâyede sadece dekoratif unsur durumundalardır.

"11/71-72 ...Kapıdan kolhozun postacısı bisikletinden inip geldi. -Mektubunuzu alın! -deyip, çantasından yeşil zarfı çıkarttı." Kolhozun postacısı gerçekçi bir atmosfer oluşturması için dekoratif unsur olarak kullanılmıştır. Sadap karakteri, postacının Altın'dan getirdiği bir mektup sayesinde okuma yazma öğrenmeye karar vererek tahsilli bir kadına dönüşmüştür. Sadap'ın fikirlerinin değişimine sebep olan o mektubu aldıktan sonraki düşüncelerini, aşağıdaki alıntıdan anlayabiliriz:

"11/153-158 Sona'nın bile öğrenebildiği okuma yazmayı ben neden öğrenemeyeyim? ... Sadap kafasını öne eğip, biraz su içip düşündükten sonra, bir daha başını iki yana sallayıp, yüzünü kaldırdı: -O zaman ben gecemi gündüz edip öğreneyim -diyerek, konuşmaya başladı. -Altıncemal'e kendi ellerimle mektup yazacağım, sizin dediğiniz içime sindi. Ben bir ayda da olsa, iki ayda da olsa, üç ayda da olsa, artık okuma yazmayı öğrenmezsem olmaz. Ancak sizden değil, en iyi okuttuğu söylenen muallim Amandurdu'dan öğreneceğim." Sona, Sadap'ın kendisiyle kıyaslayarak küçümsediği bir fon karakterdir. Muallim Amandurdu ise hikâyede Sadap'a okuma yazma öğrettiğinden bahsedilen fakat olay örgüsünde bir işlevi olmayan figüran karakterlerden biridir.

"11/67-69 Sadap, sabah kooperatife iyi kumaşlar geleceğini duyduğunu söyledi, Meret, Annasehet'e birkaç günlüğüne ava gitmesini önerdiğinden bahsetti. Onların muhabbeti daha öncekiler gibi dönüp dolaşıp, Altın'a geldi. 'Annacemal dediğim dedik kadın, kızını sakince yerine lafsız sözsüz yerleştiriverdi de oturuverdi…' diyerek, Sadap derin bir nefes aldıktan sonra…" Başlarda kocasıyla kızı Altın'ı evlendirme konusunda sürekli çatışma yaşayan Sadap'ın, kızını evlendirmesi hususunda örnek gösterdiği diyalogda ismi geçen Annecemal fon karakterdir. Meret'in sohbet esnasında bahsettiği Annasehet'te bu dekoratif karakterlere bir örnektir.

Meret karakterinin okuma yazmayı öğrendiği Kutlu isimli kişi ve o dönemlerde köyde tahsilli sayılan tek kişi olan Mele adlı molla, bahsedilen olayı güçlendirmek adına dekoratif unsur durumundaki kahramanlardır.

Kitap

"Kitap" hikâyesinin şahıs kadrosunda asıl kahraman, ismi belli olmayan kahraman anlatıcıdır. Hikâyedeki olaylar onun ağzından anlatılmaktadır. Eserde statik ve dinamik tanıtma yöntemi birlikte kullanılmıştır.

Asıl kahraman, edebiyatın usta eserleri hakkında araştırma yaparak, edindiği bilgileri derleyen biridir. Misafir olarak gittiği bir köyde, ev sahiplerinden yaşlı bir adamda değerli bir kitap olduğunu öğrenerek bu kitabın peşine düşmüştür. *"12/496-498 Sonra o ihtiyar Sovyet hükümetinin, halkımızın altın hazinesini, edebî mirasını – halkın cesurluğundan, özgürlüğünden, çekilen acıların sonunda oluşan güzel eserlerini, çölün kumunda da olsa çuvalın dibinde, bohçanın içinde de olsa, başka bir yerde de olsa, buluşturup, toparlayıp, hepsine dokunma zahmetine de giriştiğini düşünür ve kitabı öncekinden daha yeni bir hevesle okur… Sonra onun bu eski kitabını tüm kalbiyle bana vereceğine inanıyorum. Bu kitap -Türkmen şiirinin esasını oluşturan Mahtumkulu'nun kitabıdır."* Alıntıda gördüğümüz üzere, asıl kahramanımız aynı zamanda anlatıcının sözünü emanet ettiği kahramandır. Hikâyenin sonunda yaşlı adamdan türlü uğraşlarla almaya çalıştığı bu kitabın Mahtumkulu'nun eseri olduğunu açıklamıştır. Velmurat Ağa'nın senelerdir kimseye anlatmadığı sırlarını anlattığı bu kahraman anlatıcı, kitaba verdiği değer sebebiyle karakter üzerinde olumlu bir izlenim oluşturmuştur. Aksi bir ihtiyar olan Velmurat Ağa'dan kitabı alabilmek için uzun süre uğraşmıştır. Kitabın değerini anlayarak, onu elde etmek için verdiği çaba mesleğine duyduğu sevgiyi de göstermektedir.

Kitabın sahibi, Velmurat Ağa isimli yaşlı adam, yönlendirici kahramandır. Okuma yazma bilmemesine, tahsilli bir adam olmamasına rağmen, bahsedilen kitabı ezbere bilmesiyle dikkat çekmektedir. Hikâyede bazı kısımlarda anlatım durdurularak, kahramanların tanıtımı yapılmıştır. *"12/212 İçerden bir ihtiyar (kendi karısından on beş yaş büyük olmasına rağmen ihtiyar diyor) çıktı."* Velmurat Ağa'nın, karısından on beş yaş büyük olduğu bilgisi yukarıdaki alıntıda, statik tanıtma yöntemiyle verilmiştir. *"12/25 Heybetli ve sakalı göğsüne kadar uzanan bir adamdı."* şeklinde, giriş bölümünde ihtiyarın dış görünüşü betimlenmiştir. Zaman zaman geri dönüş tekniğinden de faydalanılmıştır. *"12/158-162 O, geçmişten bir hatırayı anımsamaya*

çalışır gibi biraz düşündükten sonra, şöyle dedi: -Şimdi altmış beşimdeyim, oturup dinleyeceksen güzel delikanlı, muhabbet kırk sene evvele dayanıyor. Bu kitabın elime geçmesinden bu yana geçen tam kırk sene, kara kış denilebilecek bir yıldı. O seneler çobanlık yapıyordum. Sen, benim mantonun içine girdiğime, kabarıp oturduğuma bakma, ben ömrümün çoğunu bozkırda koyun peşinde geçirdim." İhtiyar adamın hatıraları sayesinde, gençlik yılları hakkında bilgi edinmemiz mümkündür.

Velmurat Ağa, kırk sene evvel yün ve kömür satmaya gittiği dönemlerde, bir tesiste misafir olmuştur. O gece kepçe sakallı bir mollanın okuduğu kitap, onu derinden etkilemiştir. Kepçe sakallı molla hikâyede yardımcı kahraman durumundadır. Mollanın kitabı okuyuşuna hayran kalmış ve dinledikten sonra Velmurat Ağa'nın gözüne o gece uyku girmemiştir.

Velmurat Ağa'nın, ismi belirtilmeyen karısı ise yardımcı kahramandır. Hikâyenin ilk bölümlerinde kocasının bir tomar kâğıt parçasıyla, geçim kaynakları olan develerini takas etmesini anlamlandıramayarak, feryat eden bir kadın olarak karşımıza çıkmaktadır. İlerleyen bölümlerde ise kendisi de kitabın kıymetini anlayarak, kocasına hak vermiştir.

Velmurat Ağa'nın tahsilli bir adam olmadığından yukarıda söz etmiştik. Satın aldıktan sonra kitabın okunabilmesi için çeşitli yollara başvuran kahramanımızın bu sürecini anlatırken pek çok yardımcı ve dekoratif kahramandan faydalanılmıştır. *"12/249-265 ...Sonrasında bu alışverişten pişman olup, köyümüzdeki akıllı, bilge kişinin yanına vardım. Kitabımdan ona bahsederek 'köyümüzde onu kim okuyabilir' diyerek, ona danıştım…. Kim var onu okuyabilecek? Sen bu tarafını hiç düşünmedin mi? Ben onun sözlerine hak verdim ancak hanımın feryadını işitip yerimde oturmaya da yüreğim el vermedi. Bir iki kişiye sordum, komşu köylere gidip sordum. Okuma yazma bilen yok."* Velmurat Ağa'nın kitabı okuyacak birini bulabilmek adına akıl danıştığı "bilge kişi" yardımcı kahraman işlevindedir.

İlerleyen bölümlerde köye insanlara okuma yazma öğretmek için gelen "muallim", Velmurat Ağa'nın oğluna okuma yazma öğretmeyi teklif eder. Murat'a okuma yazma öğreterek, Velmurat Ağa'nın kıymetli kitabını okuyabilmesini sağlayan muallim, yardımcı kahramandır.

Velmurat Ağa'nın oğlu Murat, yardımcı kahramandır. Okuma yazma öğrenerek, kitabı okuyabilmesi için Akca Molla isimli bir mollanın yanına çıraklığa verilmiştir. Fakat Akca Molla'nın kendisi de okuma yazma bilmeyen, sahtekâr bir adamdır. Velmurat Ağa'yı oğluna okuma yazma öğreteceğim diyerek senelerce kandırmıştır. Sonrasında senelerce bir beyin yanında çobanlık yapmıştır. Köye gelen muallimin okuma yazma öğretmeyi teklif etmesi üzerine, okur yazar olarak tahsilli biri olmuştur.

Velmurat Ağa'yı oğluna okuma yazma öğretme vaadiyle senelerce kandırmıştır. Yalancı ve düzenbaz bir karakterdir. Tuza nefesini üfleyerek, derdi olanın derdini çözdüğü, hasta olana şifa verdiği iddia edilmektedir. Tabiat üstü güçleri olduğu öne sürülmektedir.

Velmurat Ağa, oğlunun Akca Molla'nın okuma yazma bilmediği konusundaki ısrarlarına dayanamayarak soruşturmaya karar vermiştir. *"12/321-325 Mollayı kendi köyünden bir adama soralım bakalım, oğlum bu molladan okuma yazma öğrenebilir mi öğrenemez mi diye sormaya herhangi bir kişinin yanına gittim. Ona oğlumu ne için mollaya getirip verdiğimi anlattım. O yoksul bir adammış, bildiklerini bana anlattı. - Oğlun doğru söylüyor, molla efendi okuma yazma bilmiyor. Onun tahsili yok."* Yukarıda bahsedilen "yaşlı adam" olay örgüsünü gerçek kılmak adına kullanılan bir fon karakterdir. Murat bu mollanın yanında yıllarca karısına hizmet ederek, odunlarını taşımış, verdikleri her işi mecburen yerine getirmek zorunda kalmıştır. Akca Molla'nın karısı da dekoratif unsur durumundaki bir kahramandır.

> *"12/326-334 Ancak büyük büyük medreseleri bitiren mollalardan daha iyidir. Bunun arkası; büyükbabası güçlüymüş. Köyümüz ondan korkuyor. Mollamızın atasına kusur bulan, malına el değdiren olmuyor. O hemen görür. Hala hiç kimsenin unutamadığı bir şey olmuştu: 'Köyümüzden biri (onun kimliğini söylemeye gerek yok dedi, mollanın kendi buyruğuymuş) onun yoncalı avlusunda toparlanmış duran kuru otları çalmış. Kuru otları arkasına alıp, sırtlayıp gitmiş. Evine alıp geldiğinde otlar arkasından düşmezmiş elle tutuluyor gibi, karısı deniyor indiremiyormuş, oğlu deniyor düşüremiyormuş…"*

Akca Molla'nın okuma yazma bilmediğinden lakin nefesinin ne kadar güçlü olduğundan bahsedilirken yukarıdaki alıntıda isimleri geçen; mollanın büyükbabası, hırsız adam, karısı ve oğlu dekoratif unsur durumundadırlar. *"12/353 ...Ancak mollanın okuma yazma bilen oğulları var, onlar senin oğluna okuma yazma öğretir mi öğretmez mi, ben orasını bilmiyorum."* Akca Molla'nın oğulları da figüran durumundaki karakterler arasında yer almaktadır.

"12/361 ...Sonra oğlumu hocanın elinden alıp döndüm de bir beye çobanlık yapsın diye verdim." Murat'ın çobanlık yapması için verildiği "bey" dekoratif unsur durumundaki bir kahramandır.

Anlatıcı durumundaki asıl kahramana, kitaptan bahseden ve onu misafir olarak ağırlayan kişiler de figüran karakterlerdir. Aynı zamanda Velmurat Ağa'nın anılarında bahsettiği, kitabı satın almak için fiyat sorduğu kişiler de dekoratif unsur durumundalardır. "Velmurat Ağa'nın sevdası" şeklinde tasvir edilen kitap ve takas karşılığı verilen ak deve hikâyede varlık kadrosundadır.

Nurmırat Sarıhanov'un hikâyelerinde, şahıs kadrosunun zenginliği dikkat çekmektedir. Şahısların tanıtımında genellikle dinamik tanıtma yönteminden faydalanılmıştır. Zaman zaman "Av", "Sevgi", "Beyin Öfkesi", "Arzu", "Kitap" hikâyelerinde olduğu gibi dinamik ve statik tanıtma yöntemleri beraber de kullanılmıştır. Yazarın seçtiğimiz on iki eserini incelerken, on bir eserinde dinamik tanıtma yöntemi kullanılırken sadece altı eserinde statik tanıtma yöntemine başvurmuş olduğunu görmekteyiz. Sarıhanov'un eserlerinde yer alan kahramanlar çoğunlukla günlük hayattan kişilerdir. Özellikle "baba" tipiyle karşımıza çıkan kahramanların, kadın hakları konusunun işlenmesinde önem arz ettiklerini söyleyebiliriz. "Sevgi", "Sadap" adlı eserlerdeki örneklerde de gördüğümüz kahramanlarımız, genellikle kızlarını eğitim konusunda destekleyen, erkek evlatlarından asla ayırmayan, onların hak ve özgürlükleri konusunda zaman zaman eşleriyle tartışmalara giren, eski örf ve adetleri kabul etmeyen, modernize edilmiş kişilerdir. Şahıs kadrolarını incelediğimiz eserlerdeki karakterler sayıları toplamı şu şekildedir; "Av" hikâyesinde on altı, "Sevgi" hikâyesinde yirmi iki, "Beyin Öfkesi" hikâyesinde yirmi altı, "Talih" hikâyesinde yedi, "Arzu" hikâyesinde on üç, "Kahraman" hikâyesinde on beş, "Anne" hikâyesinde on,

“Şirin” hikâyesinde on altı, “Ümidi Bittikten Sonra” hikâyesinde altı, “Keskin Nişancı” hikâyesinde on iki, “Sadap” hikâyesinde on iki ve “Kitap” adlı hikâyede de on sekiz kahraman mevcuttur. Bunların yanı sıra “Talih” hikâyesinde Bolşevikler ve köy halkı şeklinde sayısı net olmayan, belirli bir zümreyi ifade eden topluluk adlarına da yer verilmiştir. “Arzu” hikâyesinde de aynı durum söz konusudur. Kızıl askerler ve köy halkı, bir grup genç şeklindeki topluluk adları dekoratif unsur durumunda kullanılmışlardır fakat sayıları net değildir. “Keskin Nişancı” adlı eserde de “kolhoz gençleri” şeklinde dekoratif unsur durumundaki kahramanlara yer verilmiştir. Aynı zamanda “Kahraman” adlı hikâyede muhafızlar ve çapulcular şeklinde yine sayısı net olmayan fon kahramanların yanı sıra, “delikanlılar” diye adlandırılan bir grup genç de yardımcı kahraman işlevindedir.

2.3. ZAMAN

Gerçek dünyadaki bütün oluş ve hareketler, zamandan bağımsız olmadığı gibi, kurmaca dünyadaki bütün durum ve hareketler de bir zaman dilimi içinde gerçekleşir ve az veya çok her olay veya şahıs, içinde olduğu zamanın izlerini taşımaktadır. Bu yüzden okuyucular olayların ne zaman oluştuklarını merak etmektedir. Olayların sırası, süresi ve sıklığı bu zaman dilimi içinde düzenlenmektedir (Narlı, 2002: 94).

Bir romanda zaman tablosu, ilk başta, “vaka zamanı” ve “anlatma zamanı” olmak üzere iki düzeyde şekillenmektedir. Bir vaka veya olay hiçbir zaman sıcağı sıcağına anlatılamayacağına göre, vaka zamanı ve anlatma zamanı arasında geçen süreyi de hesaba katmak gerekmektedir (Tekin, 2019: 125). İncelediğimiz hikâyelerde zaman hususuna ilişkin şu tespitlerde bulunabiliriz:

Av

Sarıhanov, “Av” isimli hikâyesini vaka zamanı ile kaleme almıştır. Roman, tiyatro ve hikâyede, olayların başlama noktası ile bitiş noktası arasında geçen zamana vaka zamanı denilmektedir. Başka bir söyleyişle, vaka zamanı; roman, tiyatro ve hikâyede anlatılan olayların veya olay örgüsünün içinde yaşadığı zamandır (Çetişli: 2021, 96). Hikâyede zaman unsuru net bir şekilde tarih olarak belirtilmemiştir. Fakat giriş bölümündeki *“01/02 Bu dağın eteğine, birkaç köylü yazlamak için göçüp gelmişti.”* şeklindeki söylemden, mevsimsel bir ifade ile zaman bilgisiyle ilgili ipucu

verildiğini görebilmekteyiz. Yaz mevsiminde zuhur etmiş bir olay olduğu çıkarımını yapmamız mümkündür.

"Av" hikâyesinde de olduğu gibi vaka zamanı genelde bireyin başından geçen olayları konu edinmektedir. Olaylar birkaç günlük zaman dilimi içerisinde gerçekleşmektedir. Atamurat Ağa'ya tayının ölüm haberini veren küçük kızın kurduğu *"01/13 -Atamurat Baba biraz önce… biraz önce… köyün doğu tarafında oynuyorduk…"* cümlesinde geçen, "biraz önce" şeklinde belirtilen zaman dilimi ile hikâyenin kendi içerisinde kronolojik bir sıra oluşturmasına vesile olmuştur.

Tayı öldüren kaplanı yakalamak için, kapan kurmaya gittikleri zaman dilimi şu şekilde ifade edilmiştir:

*"01/65-69 Sen burada bekçi ol, bir şey düşerse haber verirsin' diyerek, onu tayın berisine koyup, karanlık çökerken, köye döndüler. Atamurat Ağaların evinde çay içip, gece yarısı olunca, evli evine yatmaya döndü. Adamlar işlerini tamamlayıp, tayın izinden döndükten sonra, gün batıp, dağın arasına karanlık çökmeye başlamıştı. İlk gece değişiklik olmadan, şafak söktü. Gün doğup hava ışıyınca, tayın eti baykuşunki gibi, hemen çürümeye başladı." "*Karanlık çökerken" ifadesiyle, kızın Atamurat Ağa'ya kötü haberi verdiği aynı günün akşamı olduğu belirtilmek istenmiştir. O günün gecesi Atamurat Ağa'nın evinde çay içtikten sonra herkesin "gece yarısı" evlerine döndüğü ve devamında kronolojik bir biçimde; şafağın söküp bir sonraki güne geçildiği hususunda okuyucu bilgilendirilmiştir.

"01/71-72 Gün batıp, karanlık düştü. Gece yarımı geçerken, kaplan çok dikkat etmeden, etin çürüdüğünü anlayıp, yavaşça yürüyerek, hiçbir şeyden korkmadan, yüzünü aydınlık göğe kaldırıp, …. tayın yanına geldi." Kaplanın gelmesiyle vuku bulan olayların o günün gecesinde, gece yarımı geçerken gerçekleştiği yukarıdaki cümlelerle ifade edilmiştir. Hikâyede zaman dilimi örneklerde de gördüğümüz üzere betimleyici bir dille, okuyucunun zihninde o anı canlandıracak biçimde tasvir edilmiştir.

Kaplanı yakalayacakları kapanın başında bıraktıkları bekçiden haber gelmeyince merak eden Atamurat Ağa *"01/97 Kaplanın kapana düştüğü gecenin ertesi Atamurat Ağa, 'belki de gelmedi' deyip, içi rahat etmeyerek, oğlunu kapanlara*

bakmaya yolladı." şeklindeki cümlesiyle, bir sonraki güne geçiş yapıldığının haberini vermektedir.

"01/106 Oğlu da vaktinde gelmeyince, Atamurat Ağa'nın yüreğine korku düştü ve başka bir adamını da kapana bakmaya gönderdi." Olaylar arasındaki birkaç saatlik periyodu bu cümleden anlamamız mümkündür.

"01/120 Adamlar bunları görüp, yarım saat geçmeden yanlarına vardılar." İfadesinde, arama ekibinin diğer kişileri bulduktan sonra yanlarına varmaları esnasında geçen zaman dilimi belirtilmiştir.

Hikâyenin son kısmında kaplanı yakalayarak geri döndükleri zaman dilimi "karanlık çökerken" tasviri ile yapılmıştır:

"01/141 Bu halde, ikisi yaralı, dört adam, karanlık çökerken kaplanın derisini de alıp Atamurat Ağa'nın kapısına geldiler."

Burada yer alan ifadelere karşın, olay akışının birkaç günlük periyotlar içerisinde gerçekleştiği çıkarımı yapılabilir.

Sevgi

Bir olay etrafında biçimlenen tahkiyeli eserlerde biçim ögesi olarak yer alan zaman, olay örgüsünün ayrılmaz parçasıdır. Olayların gerçekliğini ve inandırıcılığını göstermek için ihtiyaç duyulan zaman kavramı, çok hızlı akıp giden bir seyir olarak ilerler ve kendisine yönelik ayrıntılı olarak işlenmez. Olayların ne kadar süre içerisinde gerçekleştiğinin ötesinde, kahramanların başından geçen eylemler önemlidir (İlhan, 2018: 16). "Sevgi" hikâyesinin zaman unsurunu incelediğimizde de zamansal hızlı atlamalarla karşılaşmaktayız. Geçen sürenin takdiminden ziyade okuyucunun dikkatini çekecek eylemlere ağırlık verilmiştir. Olayların başlangıcının gerçekleştiği zaman dilimine baktığımızda, *"02/01-02 Bu Kömekler ilçeye göçtükten sonra, ayaz bir gece yaşandı. Geçen akşam Kömek, ailesiyle birlikte tiyatro izlemeye salona gitti."* giriş bölümündeki bu alıntıdan yola çıkarak, anlatma zamanı ile vaka zamanı arasında geçen sürenin oldukça az olduğu kanısına varmamız mümkündür. Metinde içinde bulunulan zamansal süreci kesin olarak belli eden göstergeler bulunmamaktadır. Yalnızca, bu zaman dilimleri ile ilgili birtakım ipuçlarını değerlendirerek birtakım tahminlerde bulunmak mümkündür (Atik, 2011: 157).

"02/06-13 Oyun uzun sürmeden bitti ve bu iki ihtiyar bir sürü hatıra ile evlerine döndüler. İhtiyarların oğlu ve kızı kendi yaşıtlarına katılıp gittiler. Anne ve babalarının yanına oyunu seyretme vaktinde de gelmediler. Onların kızları bir tarafta, oğulları ise diğer tarafta biriyle oturup oyunu seyretti. Dönüşleri de şu şekilde oldu; ihtiyarlar onlarsız geri döndüler ve evlerine vardılar. Sonra oğullarını ve kızlarını beklerken çay demlediler." Alıntıda gördüğümüz üzere olaylar yaşandıktan sonra, anlatma zamanı ile okuyucuya aktarılmaktadır. Anlatma zamanı; roman ve hikâyedeki olayların, anlatıcı tarafından görülüp, öğrenilip, yaşanıp, idrak edildikten sonra, kendi tercih ve imkanlarına göre okuyucuya nakledildiği zamandır (Çetişli, 2021: 98).

Hikâyede günün belli saatlerini içeren zaman dilimleri de yer almaktadır: *"02/19-22 Oğulgerek kara çadırda oturup, üstündeki delikten gökyüzüne bakınca gecenin hangi vakti olduğunu tahmin edebilirdi. O, şu an bunu yaptı. Oturduğu yerden yukarıya baktı. Gözlerine, griye çalan gökyüzünde, dağınık duran yıldızlar görünmedi."* Oğulgerek karakterinin kara çadırın tepesindeki delikten gökyüzüne baktığında saatin kaç olduğunu tahmin edebilmesi, doğal göstergeler sayesinde zaman dilimi hakkında bilgi alınabileceğini belirtmektedir. Gökyüzünün aydınlık olması da tahmin yürütebilmek açısından önemli bir detaydır.

"02/28-31 Oğulgerek fincan ve kâseleri de masanın üzerinden kaldırıp dolaba yerleştirdikten sonra, dışarı koşar gibi çıkıp gitti. O, dışarda en fazla iki dakika civarında kalmıştır. -Eğlence bitmek üzeredir -diyerek, içeri girdi. Takımyıldızı arka tarafa ilerlemiş…" Oğulgerek'in dışarıda kaldığı ortalama iki dakikalık zaman dilimi net bir biçimde belirtilmiştir. Oğulgerek'in gökyüzüne bakınca gecenin hangi saati olduğunu anladığından bahsedilmişti. *"02/31 Takımyıldızı arka tarafa ilerlemiş"* cümlesi de bu hususa örnek gösterilebilir. Ancak yıldızların konumu zaman dilimi hakkında tahmin yürütebilmek için tek başına yeterli değildir. Yukarıda "griye çalan gökyüzü" tasviri aslında önemli bir ayrıntıdır. Çünkü gökyüzünün aydınlık olması, mevsimler vb. etkenler yıldızların konumu açısından önem arz etmektedir.

Anlatılan olayların yaşandığı zaman dilimi içerisinde Oğulgerek'in kızı için endişelenmesinin sebebini anlayabilmek adına, geri dönüş tekniğiyle olaylar arasında zamansal ileri geri oynatmalar yapılarak, okuyucunun sebep sonuç ilişkisi kurmasına yardımcı olunmaktadır. *"02/53-56 Dursuncemal işten gelene dek, onun yolunu*

gözlüyordu. Eğer o akşamları toplantıya kalıp, geldiği vakitten geçe kalırsa, o daha beter endişeye kapılıyordu. Sonra, kızını tek döndürmemek için ya kendisi kızının yanına eşlik etmeye gidiyor, ya da Kömek'i gönderiyordu. Onun kızını böyle göz hapsine alması yakın zamandan beri, yani Topal Poltı'nın kızı Sultan'ın köyün delikanlısı Alta ile evlenişinden sonra, daha da artmaya başlamıştı."

Oğulgerek'in ısrarlarına dayanamayarak kızını eve getirmek için dışarı çıkan Kömek'in evine geri döndüğü kısa süreli zaman dilimi anlatıcının ağzından aktarılmıştır. *"02/152-153 Paltosunu sırtına attı da emin bir tavırla dışarı çıkıp gitti. Ancak dışarı çıktıktan sonra, aradan çok zaman geçmeden, hatta Oğulgerek oğlunun yattığı divanın üstüne döşeği sermeyi bitirmeden, tıpkı evde bir şeyi unutmuş gibi, içeri girdi."*

Geri dönüş tekniği sıkça kullanılarak, o an ki zaman dilimi içerisinde kısa süreli bir zamansal geri dönüş yapılarak karakterlerin yaşadıklarına değinilmiştir:

> *"02/174-179 Şöyle olmuştu; Kömek kızının peşinden gitmeye niyetlenip dışarı çıktığında, saat bire geliyordu; ... Giderken: 'İşte, gece, karanlık gece, sakin ve huzurlu gece! -diyerek, sakince etrafını seyrediyordu. 'Eskiden böyle karanlık gecelerde köy halkı korkup rahatsız olur, el kadar kuzusu olan bir köylü hırsızdan korktuğu için geceleri yatıp kana kana uykusunu alamaz, atların ve develerin ayaklarına zincir vurulup saklanırdı. Sonra gece yarısı olur olmaz köylünün malını hırsız çalıp kaçardı. Köyün yiğitleri ertesi gün hırsızın ardından sersefil olurlardı. 'İhtiyar adam bu olanları aklına getirince, şu günlerdeki huzurun, rahatlığın kıymetini daha iyi bildi ve yüreğini bir huzur kapladı…"*

Yukarıdaki alıntıda görüldüğü üzere zaman unsuru betimleyici bir dille aktarılmaktadır. Zaman soyut olarak değil de yılların akışı içerisinde yaşanılan canlı hayat sahneleri ile tasvir edilmektedir (Kaplan, 2014: 77). "Karanlık gece, sakin ve huzurlu gece" şeklindeki tasvir bir örnek teşkil etmektedir. "Saat bire geliyordu" ifadesiyle net bir saat aralığı da verilmiştir. Kömek karakterinin geçmiş anılarını zihninde canlandırmasıyla da asıl konudan uzaklaşarak, okuyucunun dikkati kısa süreli olarak başka bir yöne çekilmiştir.

Anlatma zamanı ile vaka zamanı arasındaki iki saatlik zaman dilimine Kömek'in olaylar esnasında verdiği tepkilerinden bahsedilirken değinilmiştir: *"02/180-186 Henüz kendi tarlalarının içinden çıkmadan, önünde iki kişinin fısıldaştığını gördü. Bir çifte benzeyen bu kişiler, ihtiyarın aklına gece yarısı sularında şehir köşelerinde pamuk fabrikasından pamuk aldıkları zamanları getirmişti. .... Bundan iki saat önce de salonda delikanlılar ile kızların birada oturup oyunu seyrettiklerini gözleriyle görmüş ve evine büyük bir mutlulukla dönmüştü. Bu saate kadar kızının evlerine gelmemesine onun gönlünün rahatlığı da bu sebeptendi."*

Kömek'in kızını bir delikanlıyla görmesinin altı aylık periyot içerisinde süre gelen olaylar silsilesinin ortaya çıkmasına vesile olduğu, alıntıda aktarılmıştır: *"02/230 Kömek'in biraz önce yanlarından geçmesi, bunun üzerine de onlara dikkatle bakması, böylece kızını tanıması ve tanıyınca da doğruca arkasına öfkelenmiş gibi dönmesi, orada oturan kız ile delikanlının arasındaki altı aydır çözülmeden devam eden ve aslında bir süre daha çözülmesi mümkün olmayacak meselenin, çok kolay halledilmesine sebep olmuştu."*

Hikâyenin ikinci bölümünde Dursuncemal'in bir delikanlıyla kaçmasının ardından, bir sonraki gün yaşanan olaylara yer verilmiştir: *"02/261-263 Oğulgerek şafak söktüğünde kalktı. O geçen gece uyumadığı gibi kendisiyle aynı odada yatan Kömek işitse de işitmese de: -Hepsi senin yüzünden, 'gençler geziversinler' diyen sendin gördün mü, şimdi gözlerin ne gördü? -diye homurdanarak, her saati laf söylemekle geçiriyordu."*

Oğulgerek'in tavırlarının yanı sıra, Dursuncemal'in kaçtığı gece ve ertesi gün ki süreç içerisinde Kömek ve oğulları Muhammed'in de tutum ve davranışlarına da değinilmiştir: "*02/348-349 Geçen akşam, hatta bugün sabah bile karısı: 'Kız Berdi'nin oğlu Meretdurdu ile gitti.' -deyip, dürüstçe açıklayıp, Tuvak denen kadının bu konuda anlattıklarını da örneklendirerek söylediğinde, Kömek ona: 'Bırak otur, böyle bir şey olamaz, başkasını düşün' demişti. Fakat geçen akşamki delikanlıların arasında tahminen Meretdurdu da vardı."* Kömek'e kızının Meretdurdu ile kaçtığının haberi verildiğinde karısıyla aralarında geçen diyalogları anımsadığı esnada kısa süreli bir geriye dönüş tekniği kullanılmıştır.

"02/369-370 Yaşananların üzerinden ortalama bir ay geçti. Kömek'in öfkesi azalmaya başlamıştı." Kronolojik bir zaman dilimi içerisinde geçen hikâyede Dursuncemal'in kaçmasının ardından geçen bir aylık süre içerisinde Kömek karakterinin duygu durumundaki değişimlerden söz edilmiştir. Bu süreç içerisinde karakterlerin tutumlarının değişmesiyle hikâyenin atmosferinin değiştiğine de şahit olmaktayız.

Zaman dilimi içerisinde hızlı bir geçiş yapılarak olayların üzerinden bir ay geçtiğini aşağıdaki alıntılardan anlayabiliriz. Zamanın hızlı bir şekilde akışıyla birlikte heyecan diri tutulmaya çalışılarak, karakterlerin sergilediği tavırlarındaki değişimi okuyucunun daha hızlı bir şekilde görmesine vesile olunmuştur. Düğünün hemen yapılmasından da anlaşılacağı üzere hikâyede tempo hiç düşmeyerek, olaylar arasındaki ilişki hızlandırılmış bir şekilde aktarılmıştır:

"02/400 Muhammed bir ay sonra, işte bugün sabah erkenden annesine söylediği o sözünü açıklayıp, nasıl evleneceğini, anne ve babasına baştan aşağı anlattı ve onların rızalarını istedi."

"02/409 Onlar ertesi akşam düğün yemeği hazırlamaya koyuldular."

İleri doğru yapılan bir atlama edimi söz konusudur. Belli bir zamandan tasarruf etmek için belli bir zamanı kullanmak gerektiği izlenimi verilmektedir. Okur belli sayfaları atlamakta olduğunu bilmeli ve hissetmelidir (Eco, 1996: 69). Esas konuya geçiş hızlı bir geçiş ile hem okuyucu gereksiz detaylarda boğulmamakta hem de heyecan diri tutulmaktadır.

"02/462-464 Aşk kendisinin boğulmasına, atılıp kesilmesine bakmadan, bundan kırk yıl evvel de vardı. Sevip, beğenip evlenen adamın en heyecan veren sohbeti evliliği hakkında olduğundan dolayı, ben burada size, kendi evlenişim hakkında iki çift edeceğim. Bundan kırk sene önce, biz çocuklarımın annesi ile ölüm korkusuna aldırmadan, birbirimizi beğenip sevdik, sonra bu sevgili köyümüzü bırakıp kaçtık." Hikâyenin son kısmında Kömek'in yaptığı konuşmada geriye dönüş tekniğiyle gençlik hatıralarından bahsettiğini görmekteyiz. Bu sayede Kömek karakterinin o an ki zaman dilimi içerisindeki tutum ve davranışlarının üzerinde daha net bir çıkarım yapabilmemiz sağlanmıştır.

Beyin Öfkesi

"Beyin Öfkesi" hikâyesinde vaka zamanı kullanılmıştır. Hümmet Bey isimli kahramanın *"03/01 Avlunun ortasında yayılıp duran gür yapraklı dut ağacının büyük gölgesinde, sabah erkenden, yaylı yatağın üstünde Hümmet Bey gözlerini kapatıp, yarı uykulu vaziyette yatıyordu.*" şeklinde sabahın erken saatlerinde uyanmasıyla başlayan hikâyede, zaman unsuru gün, ay, yıl şeklinde değil de sabah, öğle, akşam gibi daha genel tanımlamalarla aktarılmıştır.

Hümmet Bey'in, çobanı Hankulu'nun ihanetini öğrenmesini sağlayan kişi, olayın yaşandığı mekânda bulunduğu zaman dilimini *"03/67 Ben onların sohbetini bir bardak çay içip bitene dek oturup dinledim."* şeklinde ifade etmiştir.

Hankulu'nun, Hümmet Bey'den şikâyet ettiği esnada yer verdiği ifadeleri şu şekildedir:

"03/60-63 Hankulu: 'Bana Hümmet Bey lazım değil, iş onsuz da devam eder. Durdulu Pehlivan, sen şimdi benim Hümmet Bey ile alacağımı vereceğimi nasıl hesaplıyorsan ödeştiriver. Yedi yılın hakkı! Her ay için ondan bir koyun alsam, koyun sürüsü olan bir adam olurdum." Bu cümlelerden yola çıkarak Hankulu'nun, Hümmet Bey'in yanında yedi yıldır çalıştığını net bir şekilde anlayabiliriz. Hümmet Bey'in, çobanı Hankulu'nun kendisine ihanet ettiğini öğrendiğinde şaşırmasının temel nedeni de yedi yıl gibi uzun bir süredir ekmeğini yiyen kişiden bunu beklememesidir.

Hikâyenin ikinci bölümündeki olayların başladığı zaman dilimi *"03/116 Hümmet Bey, avlusuna karanlık çöktüğünde ayaklandı."* cümlesinden de anlayacağımız gibi akşam saatleridir.

"03/117-120 Avlu kapısından çıkınca direkt daracık ve eğri büğrü patika yola girdi. Derhal bir yere yetişecekmiş gibi, çok acele yürüyordu. Elbette şu an da üzümlü avlulara, işçilerin çalışmalarına bakmaya gitmiyordu. Çok acelesi vardı; önüne çıkıp selam verenlerle bile eskisi gibi bir saat muhabbet etmiyordu." Alıntıda yer alan "önüne çıkıp selam verenlerle bile eskisi gibi bir saat muhabbet etmiyordu" cümlesinden, olaylar karşısında karakterin süreç içerisindeki değişimini de görebilmekteyiz.

Hümmet Bey, Hankulu'nun kendisi hakkında dilekçe yazdırıp şikâyet edeceğini öğrendikten sonra yaşadığı kaygıyla, günlerini diken üstünde geçirmiştir:

"03/144-146 ...Böyle bir talihsizlik sebebiyle saatlerce bekleyip, bir günü, sonra bir ayı geçirdi. Bu şekilde tekrar altı gün daha geçti. Bu süre zarfında hiçbir kötü haber işitmedi."

"03/158-159 Malum günden, Gulca'nın Hankulu'nun haberini getirdiği günden bir ay, altı gün geçtikten sonra şehre gitti. Akşamüstü bohçasını doldurup geldi."

Hankulu'nun Hümmet Bey'i şikâyet etmesinin ardından geçen zaman diliminin net bir şekilde ifade edilmesinden dolayı kronolojisi daha belirgindir. Bu durum okuyucunun geçen süreyi daha net anlaması ve zaman çizgisini kolaylıkla takip edebilmesi açısından etkilidir.

Hikâyenin üçüncü bölümünde yine günün hangi zaman diliminde bulunulduğu *"03/248-249 Öğle saatlerini geçmişti. Daracık sokağa vuran, yazın ateş gibi sıcağı beyin nazik yüzünü yakıyordu."* ifadeleriyle okuyucuya aktarılmıştır

> *"03/252-265 Bey, mollanın anlattıklarını tekrardan düşünüp, avlusuna girdi. İçi daralmaya başladı. Onun içinin daralmasının sebebi yalnızca mollanın anlattıklarından dolayı değil, başka bir sebebi daha vardı. Bu da şu vakit avlusunun içinde kendisinin lafına sözüne alıştığı kişinin yokluğuydu. Bir iş edinip, kendisinin beğendiğini beğenen, kınadığını kınayan karısı Oğulsultan'ı, sabahtan beri kafasını yorganın altından çıkartmadan, dönüp yatıyordu. ... Eğer bey onun dediğini yapmazsa, o da bu şekilde yatmaya birkaç gün, belki, haftalarca devam edecekti. Şöyle olmuştu: Oğulsultan'ın bugün öğleye doğru, kimden duyduğu bilinmese de; Maral'ın dün Atalılara gitme bahanesiyle gidip, Hankulu'nun gelinini kutladığını hem de onun gelinine keten bir elbise götürüp verdiğini biliyordu. ... Sonra Maral'ı korkutmak isteyerek: 'Cariye, dün nereye gittin? Ne gördün?' diyerek, onun yanından umursamazca gülümseyerek geçip gitti."*

Hümmet Bey'in en sevdiği karısı olan Oğulsultan'ın, Maral isimli cariyeyle tartışmasının sebebi, yukarıdaki alıntıda da gördüğümüz üzere bir önceki gün gizlice, gitmemesi gereken bir yere gitmiş olmasıdır. Burada hikâyenin akışı kısa süreli de olsa

değiştirilerek, okuyucunun dikkati başka bir yöne çekilmeye çalışılmıştır. Aynı zamanda bir önceki gün yaşanan olaylara da yer verilerek zaman diliminde ileri geri oynamalar yapılmıştır.

Hümmet Bey, şikâyetler sonucunda suçlu bulunmasının ardından tutuklanmıştır. Tüm illegal işlerinin ortaya çıkmasından sonra kendisini ele veren kişilere şu sözleri söylemiştir: *"03/362-364 Arabanın tekerleğinin dönmeye başlaması ile bey parmağıyla işaret edip, düşmanlarına şöyle dedi. -Ben şimdilik dünyanın öbür ucuna gidecek de olabilirim. Ancak er ya da geç dönüp geleceğim."* Hümmet Bey'in "er ya da geç dönüp geleceğim" ifadesinde net bir zaman dilimi olmamasına karşın, gerçekleşmesi muhtemel bir durum anlatılmaya çalışılmıştır. Hikâyenin son kısmında söylenen bu sözler okuyucuda belirsizlik ve beklenti duygularını da harekete geçirmektedir.

Talih

Savaş temalı "Talih" adlı hikâyede Şvarts isimli bir generalin, savaştaki mağlubiyetinin ardından kaçarak, "N" köyüne sığınmasıyla yaşadığı olaylar vaka zamanı ile anlatılmıştır.

"04/02 Onun kaçıp gerisin geri dönmesi muhtemelen gördüğü zulümdendi: uzun zamandır kafesteki bir kuş gibi zayıflamış, bıyığının burgusu sökülmüş aşağı sallanmış, gözleri ise içine çöküp çapaklanmıştı." Alıntıda belirli bir süredir devam eden olaydan üstü kapalı bir şekilde "uzun zamandır" ifadesiyle söz edilmiştir. Bu ifade yaşanan zulmün, generalin kaçtığı zaman dilimine kadar devam ederek, süreklilik arz ettiğinin göstergesidir.

"04/04 Ordusu ile Paris şehrine gittiğinde, önünde kendisi için sabah özel hazırlanmış yemeğin buharı tütüyordu." Cümlesinde yer alan "gittiğinde" kelimesiyle olayın geçmişte yaşandığından bahsedilmiştir. "Talih" hikâyesinde geçmiş zaman kipi kullanılarak, giriş kısmında kahramanın geçmiş deneyimleri hakkında okuyucuya bilgiler verilmektedir. Generalin Doğu Cephesi'ne gitmesinin sebebi ve yaşadığı olaylar neticesindeki sonuçları geçmiş zaman kipi kullanımı sayesinde, hikâye içerisinde daha net gösterilmiştir. Aynı zamanda Paris'e gittiği dönemin, İkinci Dünya Savaşı yıllarında Fransa'nın işgal edildiği süreç içerisinde olduğunu da söylemek mümkündür. Fransa'nın işgalinin ardından Doğu Cephesi'ne Sovyet hükümetini

devirmek için giden general, umduğunu bulamamış ve geldiği yöne doğru geri kaçmıştır.

"04/34 Onun bu köyü tamamen viran edip gitmesinin üzerinden henüz dört ay bile geçmemişti." Hikâyede net bir zaman ifadesi sadece bu cümlede yer almaktadır. Bu sayede generalin işgal ettiği köye geri döndüğünde karşılaştığı tepkilerin sebebi de anlaşılmaktadır. Henüz dört ay gibi kısa bir süre önce kan akıtıp, köyü yağmalayan "general" karakterine karşı insanların öfkesinin hâlâ diri olması olağan bir durumdur.

"04/61-62 Kotlyarov onun uykusunu bölmeden, konuşmayı kesip, adımlarını sessizce atarak, dışarı çıkıp gitti. Gün batıyor, karanlık çöküyordu." "Gün batıyor, karanlık çöküyor" ifadesiyle, olayın akşam saatlerinde yaşandığı anlatılmıştır. Zaman unsurunun betimlenmesi sayesinde, özellikle günün belirli bir dilimi, mevsimler veya zamansal geçişlerin aktarımında tasvir yöntemi ile atmosfer zenginleştirilerek, okuyucunun zamanı daha iyi kavramasına yardımcı olunmuştur.

"04/67-77 Kononenko, generalin geldiğini görüp bu gece burada kalacağını işitince köyden hızlıca koşup gitmiş. O nereye gidiyor biliyor musun, doğruca partizanlara haber vermeye" deyip, karısı ona anlattı. .... Doğu tarafına doğru gittiğini görenler var, lakin onun nereye, ne için gittiğini bilen yok. ... 'O kesin partizanlara haber vermeye gitti. Dışarı çıkmış mıdır? Peşinden gitsem yetişebilir miyim? Vah, o köyden çoktan gitmiştir." Generalin köye gelmesinin ardından, Kononenko isimli bir köylü partizanlara haber vermeye gitmiştir. Bu haber muhtara uzun süre sonra verildiği için müdahale de bulunamamış ve çaresiz kalmıştır. Generalin köye geldiği ve Kononenko isimli şahsın partizanların yanına gittiği zaman dilimi arasındaki süre net bir şekilde verilmemiş olsa da hikâyenin son kısmında muhtarın her şey için çok geç kalarak generali kurtaramadığını görmekteyiz.

Arzu

"Arzu" hikâyesinde anlatma zamanı ile vaka zamanı arasındaki boşluk çok kısa süreli bir zaman dilimidir. Kahramanların mekâna intikal ettiği ve olayların başladığı zaman dilimi *"05/01 Aman ile Cemal akşamüstü evlerine dönüp geldiler."* şeklinde belirtilmiştir. Net bir saat kavramı olmamasına karşılık "akşamüstü*"* kelimesi ile hikâyedeki zaman akışının atmosferinin anlaşılmasına yardımcı olunmuştur.

"05/09-10 Bugün sabah, bu ocağın başında değil miydi: 'Kimin maaşı az ise o çayı kaynatıp, yemeği pişirsin' demiştik." Kahramanların karşılıklı sohbetleri esnasında, gün içerisindeki ileri geri oynatmalarla geriye dönük yaşanan olaylar hakkında bilgiler verilmektedir.

"05/20-21 Gel hesaplaşıp görelim, ben senden tam on beş yaş küçük değilsem ne olayım. Bundan otuz sene evvel, benim şu kapıdan girdiğim gün de sen aynı böyleydin; sakalın böyle ak, dişin böyle seyrekti…" Zaman zaman kronolojik sıraya uymadan, geriye dönüş tekniği vasıtasıyla kahramanların geçmiş yaşantıları hakkında bilgi sahibi olarak, okuyucunun bugünü anlaması için yardımcı olunmaktadır. Yukarıdaki alıntıdan yola çıkarak kahramanlarımız Aman ile Cemal'in yaklaşık otuz yıldır evliliklerini sürdürdüklerini, kadın kahramanımızın yaşça daha küçük olduğunu anlayabiliriz.

Hikâyenin akışının sürekliliği, okuyucunun ayrıntılarda boğulmaması ve heyecanını koruyarak devam ettirebilmesi için zaman zaman *"05/46 Aradan yarım saat geçtikten sonra, ateşin üzerine konulmuş kara güğüm fokurdayarak kaynadı.", "05/186 Ertesi gün ne yazdıracağını, kâğıttan okuyormuş gibi karısına ayrıntılarıyla anlatıverdi."* şeklinde, kısa süreli zamansal atlamalar yapılmaktadır.

Eserin ikinci bölümünde Aman'ın dışarıda geçirdiği süre anlatma zamanı ile ele alınmış, eve geldikten sonraki kısım vaka zamanı ile devam ettirilmiştir.

Kahramanların hikâyeye de ismini veren büyük arzuları hakkında okuyucunun bilgilendirildiği kısım *"05/60 Onlar önceden kendilerinin bu büyük arzuları hakkında ekim başlangıcından hasat toplama zamanına kadar, yılın başından sonuna kadar düşünürlerdi."* şeklinde, anlatma zamanı ile okuyucuya nakledilmiştir. Yaşlı çiftin bu büyük arzularının boy göstermeye başladığı süreç *"05/62 Kısacası, yaşlandıktan sonra başlayan bu arzularını gerçekleştiremeden, bir yıldan yeni bir yıla geçip giderlerdi."* şeklinde, "yaşlandıktan sonra" kavramıyla okuyucuya sunulmuştur. Bu sayede geçmişten gelen deneyimlere de yer verilerek, hikâyede dün ile bugün arasında bir bağlantı kurulmasına da vesile olunmuştur. Yaşlılık kavramının bir zaman unsuru gibi entegre edilmesi, karakterlerin süreç içerisindeki gelişimlerine, değişimlerine ve tecrübelerine değinilmesine sebebiyet vermiştir.

"05/162-166 Benim gençliğim pişman olduğum şeylerin peşinde yitip gitti. Kadın, biliyorsun. Hatırlasana; ben seni nasıl bir yangına düşüp almıştım. Seni alacağım vakit, borç batağından çıkamadan gençliğim, sağlığım bu uğurda geçti. Şimdi o günleri aklıma getirmek çok korkunç, diyerek, geçmişteki kara günlerini hatırladı." Yaşlılık ve gençlik gibi kavramlar, zaman unsuru ile ilişkilendirilerek metin içerisinde geri dönüş tekniği başta olmak üzere farklı anlatım teknikleriyle de kullanılmıştır.

Aşağıdaki alıntılardan yola çıkarak anlatma zamanı ile vaka zamanı arasındaki boşluk hakkında fikir yürütmek mümkündür:

"05/63 Onlar yılın başında, şu ocağın önünde, yeşil çay içip oturdukları yerde yitip gitmeyen büyük arzuları hakkında yine konuşmuşlardı."

"05/69-71 -Babası, her sene bana yeni yıl deyip, tekrardan yeni yılı bekletiyorsun. İşte sana yine yeni bir yıl! Beni artık yeni bir seneye kadar bekletme.

"05/70 İşte sana yine yeni bir yıl!" cümlesinden yola çıkarak hemen hemen bir yıllık zaman dilimi olduğunu anlayabiliriz.

Üçüncü bölümde Aman ve Cemal çiftinin büyük arzuları hakkında konuşmak için oğullarının yanına vardıkları süre zarfı ve mekânsal atmosfer *"05/216… Şehrin şafağın söktüğü tarafına çıkılan yerinde sıra sıra dizilmiş kızıl çatılı kışlalar görünüyordu." "05/219 …Karı, koca yol tarifi alarak, ağır bir heybeyi yüklenip evlerinden çıktıktan sonra, yolda bir gece, bir gündüz geçirip, meydanın karşı tarafına geldiler."* şeklinde ifade edilmiştir. Net bir zaman dilimi, saat ifadesi ilk kez *"05/221 Sabah saat sekiz civarıydı."* şeklinde belirtilmiştir. Sabahın, yeni bir günün başlangıcı olarak *"05/223 Yeni doğan gün güneş ışınlarını dört bir yana saçarak, kışlaların çatılarının tepesinden yukarı doğru çıkıyordu."* betimlemesi yapılmıştır. Yeni bir günün başlangıcı aynı zamanda da karakterlerin ve konunun yeni bir yola doğru ilerlemesi olarak da algılanmaktadır.

"05/226-229 …Fakat ihtiyar çiftçilerin şansına çıplak arazide üşüyüp, sıkılmaları çok uzun sürmedi. Ne kadar beklemiş olsalar da bekledikleri süre çok heyecanlı geçti. …. Kızıl askerler meydanı doldurdular, biraz önce ihtiyarların gözlerinde kocaman gözüken meydan dakikalar içerisinde daralmaya başladı."

İhtiyarların oğullarını beklerken geçirdikleri süre zarfı atlamalar yapılarak, okuyucuyu sıkmadan esas olayların başlaması için hızlandırılmıştır.

İhtiyar çift atlı süvarilerin arasında oğullarını tanıyamadıkları için, çaresizce beklerlerken yanlarına gelen nöbetçi komutana Cemal annenin sitem niteliğindeki şu sözlerinden *"05/293 Biz onu üç senedir, bu süvarilerin yanına gönderdiğimizden beri görmedik."* oğulları Mehmet'in, Kızıl Ordu'da üç yıldır görev yaptığı bilgisine ulaşılmaktadır.

Dördüncü bölümde *"05/347 ...İhtiyarlar kışlalarda çalınan zilin hazırlık eğitimini tamamlamak için çalındığını düşündüler."* şeklinde, hazırlık eğitiminin bittiği zaman dilimi "zil sesi" ile ifade edilmiştir.

Hikâye de kahramanının olaylar ve diğer kişiler tarafından tetiklenmesi, fikirlerinde değişikliklere yol açabilmektedir. Örneğin; *"05/367 Bundan yarım saat önce Aman kendisine 'kulak asmayan' oğlunu azarlayarak akıl vermeyi düşünüyordu."* cümlesinde de görüldüğü gibi Aman karakterinin kısa süreli bir zaman dilimi içerisinde değişen düşüncelerine değinilmiştir.

Beşinci bölümde *"05/473 Mehmet'in yoldaşının, geçen sonbahardaki pamuğun türü ve miktarını sormasıyla, ihtiyar adam oğlunun Kızıl Ordu'ya gelmesinden evvel, Volga civarlarında dokumacılık yaptıklarını anlatmaya başlamıştı."* ifadesiyle, geçmiş zaman dilimi hakkında bilgi verilmiş, okuyucunun karakterle daha fazla bağ kurması için eski mesleklerinden söz edilerek, kahramanlar ayrıntılar sayesinde daha detaylı tanıtılmaya çalışılmıştır.

"05/487-489 ... -Doğru, oğul, üç senedir dünyada çok şey gelip geçti, diyerek, karısının sözlerine kulak asmadan, önüne bakarak konuşmaya devam etti. -Oturup konuşacak olsak sana çok şey anlatırım oğul ama bizim vaktimiz az. Kolhoz bize sadece üç gün izin verdi." Zaman unsuru olmasının yanı sıra "üç sene", "üç gün" ifade şekillerinde özellikle "üç" sayısının vurgulanması dikkatimizi çekmiştir. Üç sayısı sembolik bir değer olarak anne, baba ve çocuk şeklinde kutsal bir birleşimi ve beden, can, ruh üçlemesini sembolize etmek için kullanılmaktadır (Bozkurt, Bozkurt, 2012: 721). "Arzu" hikâyesinin de konusunu oluşturan ve temelinde yatan aile, yuva kurma, evlilik kavramlarının öneminden ve bunlara yapılan vurgudan yola çıkarak, üç sayısının tesadüfi olarak kullanılmadığını söylemek de yanlış olmaz.

Aman'ın oğluna evlilik konusunu daha önce açmış olduğunu *"05/499 Ben geçen yıl sonbaharda sana bu meseleden bahsetmiştim."* sözlerinden anlamamız mümkündür.

"05/557-558 -Biz artık sabah gideriz. Ben sabah pazardan gelinime en kıymetli pahalı ipek elbiselerden alıvereyim." Okuyucuyu şaşırtarak ve ters köşe yaparak sonlanan hikâyede Mehmet'in aslında evli ve çocuk sahibi bir adam olduğunu öğrenen anne ve babası, tüm planlarını değiştirerek köylerine sabah dönmeye karar vermişlerdir. Sabah, akşam, gece vb. zaman kavramları hikâyede sıkça yer almaktadır. Zaman unsuru bu tarz günlük zaman dilimi ifadeleriyle belirtilmeye çalışılmıştır. Geriye dönüş tekniklerine de yer verilmesine rağmen, okuyucu açısından zaman konusunda karmaşıklık yaratacak bir durumla karşılaşılmamıştır.

Kahraman

"Kahraman" hikâyesinin giriş kısmında vaka zamanı içerisinde yaşanan olaylar ve olay örgüsü ilerleyen kısımlarda farklılık göstererek, geriye dönüş tekniği aracılığıyla anlatma zamanı ile okuyucuya nakledilmiştir.

Yönlendirici kahraman işlevindeki İlyas karakteri, kahramanlık madalyası alan Amandurdu'nun müjdeli haberini nasıl öğrendiğini arkadaşlarına anlatırken, olayların başlangıcına inerek *"06/32 Bugün sabah erkenden ilçeye gitmiştim."* ifadesiyle, haberi öğrendiği zaman diliminin sabah saatleri olduğunu okuyucuya aktarmıştır.

Amandurdu hakkındaki haberi gören dostlarının sohbetleri esnasında, *"06/44 Kendi köylerinin yiğidi, kendileri ile ufacık çocukluktan beri oynayıp sevdikleri, mektepte bile beraber okudukları, geçen yıl birlikte Kızıl Ordu'nun karargahına uğurladıkları, sonra da mektuplaşıp durdukları -Amandurdu."* anlatıcı aracılığıyla, Amandurdu'nun Kızıl Ordu'da göreve başladığı tarihe de değinilmiştir.

Kutlumurat isimli kahramanımızın "Kali" ismini duyunca hatıralarının canlanması ile *"06/86-89 -Ona, madalyayı Kali'nin kendisi mi taktı dedin? -diyerek, Kahraman Kutlumurat, kendisinin yaşlanmış gözlerini komutanın kızıl madalyasının üstünde sevecenlikle gezdirdi. -Ben yoldaş Kali'yi görmüştüm. Bundan on beş sene evvel görüp, onunla tokalaşıp selamlaşmıştım. Aşkabat şehrinde, çiftçilerin binasında…"* on beş sene önce tanıştığı bir dostunu anımsamıştır. Geriye dönüş tekniği Kutlumurat kahramanımız tarafından sıklıkla kullanılmaktadır.

"06/118-120 İşte, o gün Kahraman Kutlumurat'ın da keyfi yerine geldi, gözleri güldü, dili bülbül gibi şakıdı. Komşu evlerden mutluluklarını paylaşmak için toplananlara Göktepe Savaşı'nı anlatıyordu. Bundan dört beş yıl önce 'Sovyet hükümeti zenginlerin toprağını, suyunu ele geçirip, onları toprağı suyu olmayan yoksul işçilere verecek' haberi köye yayıldığı gün, 'Türkmen halkının tarihi, toprak su için savaştan ibarettir' deyip, yoksul işçilerin topraksız susuz nasıl zorluklar çektiklerini anlatıverdi." Türkmenistan'da Rus işgalinin başlamasına yol açan Göktepe savaşı yılları, dört beş sene evvel yaşanan sıkıntılı günler gibi zaman ifadeleri geriye dönük anıların canlanması ile Kutlumurat tarafından anlatılmıştır (Çonoğlu, 2011: 340).

Kutlumurat, Kılıç kahramanla yaşadığı eski hatıralarını gençlere aktarırken *"06/131 O seneler Almanların yağmacılık seneleriydi."* şeklinde bir zaman ifadesi kullanmıştır. Gün, ay, yıl şeklinde net bir tarih verilmemesine karşılık, olayların yaşandığı yılların az çok tahmin edilebilmesi açısından "Almanların yağmacılık seneleri" ifadesi zaman unsuru niteliğinde kullanılmıştır. Seksen yaşındaki Kutlumurat bu anılarından bahsederken o tarihlerde kendisinin yaşı hakkında bilgi sahibi olabilmemiz ve olayların kaç sene evvel yaşandığı hakkında tahmin yürütebilmemiz için yine *"06/155 Yiğitler, henüz yirmisine basmamış sizin gibi bir oğlandım."* ifadesini kullanmıştır.

Anlatma zamanı ile Kutlumurat tarafından gençlere sohbet esnasında bahsettiği, Kılıç kahramanla yaşadığı anılarında, oğlu kaçırıldığı için yardım isteyen kadının oğlunun kaçırıldığı ve Kılıç kahraman tarafından kurtarıldığı süre zarfı kısa süreli (bir, iki gün) bir zaman dilimine dayanmaktadır:

> *"06/203-211 -O zaman haberimi kendim vereyim, diyerek, kahraman kılıcının sapına sertçe yapışıp, bir dizinin üzerine çökerek, şöyle dedi: -Dün senin muhafızların meydanda odun yığan birini, bizden birini alıp götürmüş. Han tekrar kahramana bakarak, eski halini aldı. Sonra gözlerini belerterek: -Yanındaki devesiyle mi? -diyerek, kendisi kahramanın önüne düşüp, hatta, onu verip, kellesini kurtarmaya binde bir razı oldu. Sonra, biraz önce yanına gelen muhafızlardan birine öfkeyle bağırarak, şöyle buyruk verdi: -Dün getirilen*

esiri hemen bunların önüne salın! Yanındaki devesi ve eşyalarıyla! Çabuk olun!"

Kutlumurat'ın, Kılıç kahramanla yaşadığı anılarını anlattığı esnada Amandurdu köye gelmiştir. Aşağıdaki alıntıdan yola çıkarak kış mevsimi olduğunu anlayabiliriz. Bununla birlikte zaman unsurunun değişmesi ile şahıs kadrosunun çeşitlendiğini aynı zamanda mekânsal değişiklere de yol açtığını görmekteyiz.:

"06/254-255 Yaşlı sohbetin bu kısmına geldiğinde, bir oğlan kapıya doğru koşarak geldi. -Amandurdu geldi! -deyip, geldiği gibi koşarak gitti."

"06/266-270 -Biz Amandurdu'ya gidiyoruz, kahraman ağa, deyip, gençler, yaşlılarından izin isteyip kalktılar. ... Huzurlu bir kış günü sabahtan beri devam eden sıcaklığını geride bırakıp ortadan kayboluyordu. Dışarı çıkınca fark ettiler ve kendilerinin ne kadar uzun zamandır burada oturup kaldıklarına hayret ettiler."

Anne

"Anne" hikâyesinin zaman unsurlarını incelediğimizde vaka zamanı ile anlatma zamanı arasındaki boşluğun çok kısa olduğunu görebilmekteyiz. *"07/01 Bu olay Almanları T... köyünden kovup yollamamızın ardından, girilen avlunun içinde, yıkılan evin yanında durduğumuzda, şafak söküp, gökyüzünü kızıla bürüdüğünde yaşandı."* şeklinde, tasvir edilen zaman dilimine ait bilgi edinmek için, *"07/18 Sonbahar gecesi otların üzerine çiğ düştüğü için, onun mısırlarını kopartıp, üstlerine oturmuştuk."* cümlesinden yola çıkmamız mümkündür. Arada kısa bir süre olmasından dolayı, eserde konu edinen olayın, sonbahar mevsiminde, sabah saatlerinde yaşandığını söylememiz doğru olacaktır.

Kızıl askerlerin yurtlarına döndüğünü öğrenen ihtiyar annenin, onları sevinçle karşılamasının ardından, *"07/34 İhtiyar bunları söyleyip, köyünün son iki yıldır çektiği gamı kederi anlatmaya niyetlenince boğazı düğümlendi, gözleri yaşlarla doldu."* söylediği bu sözleriyle, iki yıllık bir zulmün izlerini taşıdığını anlayabilmekteyiz. Kızıl askerlerini büyük bir coşkuyla karşılayan ihtiyar annenin, düşman Alman askerini görmesi zamanda ileri geri oynatmalar yapmasına sebep olarak, kalbindeki acıları tekrar gün yüzüne çıkartmıştır:

"07/65-66 İhtiyar onu biraz anımsar gibi, burgusu çözülmüş bıyığından dolayı sürekli gördüğü birine benzetir gibi oldu. O, evini dağıtıp, işine yarayan eşyaları alıp gidene de sonra bir gün sığırını alıp gidene de benziyor, komşusu Bondarenko'nun kızına tecavüz edene, bundan beş altı gün önce köydeki tavukları tüfekle vurana da benziyordu…"

"07/97-98 O an faşistten dolayı içini soğutamayan, kaçan Alman'lar tarafından gördüğü bütün zulümleri; Alman mayınına basıp ölen sekiz yaşındaki torunu, kendisinden ayrı düşen oğlu ve gelini aklına gelen ihtiyar, Alman top mermisi değdiği için yamulan üç odalı evine yüreği sızlayarak bakıp ağlamaklı oldu. Şu an onu sakinleştirmenin mümkün olmadığını yüzbaşı da biliyordu, saatine bakıp, ihtiyarın derdine ortak olmaya vakti kalmadığını fark etti."

Geri dönüş tekniği vasıtasıyla, bazı kısımlarda anılar anımsanarak, kronolojik oynatmalar yapılmıştır. Bu sayede okuyucu tarafından, asıl kahramanın kalbinin derinliklerinde yatan acı ve buna sebep olan unsurların daha iyi anlaşılmasına vesile olunmuştur.

Asıl konudan sapmamak adına, olay örgüsünde zaman konusunda hızlandırmalar yapılmıştır. *"07/102 Aradan biraz zaman geçtikten sonra yüzbaşı arabayla gelip, askerlerin yanında durdu…"*

Geriye dönüş tekniği, kronolojik ileri geri oynatmalar, zaman diliminin betimleyici anlatımı gibi farklı yöntemlerle sunulan "zaman unsuru" hikâyede başarılı bir şekilde işlenerek, okuyucunun esas konuyu daha iyi anlayabilmesine yardımcı olmaktadır.

Şirin

"Şirin" hikâyesinde anlatma zamanı ile vaka zamanı arasında yaklaşık on günlük bir zaman dilimi bulunduğu *"08/01-02 Bugün sınıfta Şirin'in yeri boş kaldı. Son on gün içerisinde Şirin üçüncü kez okula gelmiyordu."* giriş bölümünde, yazar tarafından verilmiştir.

Şirin isimli kahramanımızın zorla evlendirilmeye çalışılmasını konu edinen hikâyede, Mehri karakteri idealist bir öğretmen profili çizmektedir. Şirin'in başarılı bir öğrenci olmasına rağmen son zamanlar okula gelmemeye başlaması dikkatini

çekmektedir. *"08/11-13 Öğretmen kendi kendine söylenerek, keyifsizce derse başladı. Sabah okulun ilk saatlerini büyük bir keyifsizlikle geçirdi. Her teneffüste hava almak için dış kapıya çıkıp durdu."* Alıntıda görüldüğü üzere, Mehri'nin duygu durumu ve zaman dilimi iç içe verilmiştir.

Mehri Öğretmen'in, Şirin'in küçük kardeşi Sultacığa, ablasının okula neden gelmediğini sorması üzerine ne yapacağını bilemeyen Sultacık karakteri, geriye dönüş tekniği ile eski anılarını anımsamıştır:

"08/25-26 Şu an ona Şirin'i soran, kendisinden bir cevap bekleyen, geçen yıl kendisine alfabeyi öğreten, elini kalem tutmaya alıştıran, birçok önemli şiiri ezberinde tutan, kendisinin bir numaralı öğretmeniydi. Onun içinde bulunduğu bu durum gözlerinin önüne Şirin'i getirdi, annesinin bir gün önce tembihlediklerini aklından geçirdi."

Yukarıdaki alıntıda yer alan bilgiler vasıtasıyla, Mehri Öğretmen ve Sultancığın bir yıl önceki ilişkilerine değinilmiş, Sultacık ve Şirin karakterlerinin öğretmenlerine olan sevgilerinin sebebine dair küçük çaplı bağlantılar kurulmasına da olanak sağlanmıştır.

Öğretmenin, Şirin'in neden okula gelmediğini sorması üzerine şu cevapları vermiştir:

"08/52-53 Az önceki gibi yüzünü yerden kaldırarak, öğretmeninin yüzüne kara gözlerini dikip gözlerini tekrar tekrar kırpıştırarak baktı. Annesinin bu sabah tembihlediği sözler aklına geldi."

"08/58-64 -Geçen akşam annemler beni yatmam için azarlasa da Şirin ve ben uyumamıştık, diyerek, çatallaşan sesi ile dili vardığınca anlatmaya başladı. Gece yarısı bizim eve bir araba geldi. …. Gelenler aynı zamanda Şirin'i de alıp gittiler. Ben, Şirin gittikten sonra tan yeri ağarınca anca yatabildim."

Sultancık, sabah okula giderken annesinin Şirin'i soran herkese "Şirin kaçtı" demesini tembihlemesine rağmen, sevdiği öğretmenine yalan söyleyemeyerek doğruları anlatmıştır. Sultacığın sözlerinden, Şirin'in bir önceki akşam verildiğini, gece yarısı zorla arabaya bindirilerek götürüldüğünü öğrenmekteyiz.

"08/73-78 -Şirin'i kime verdiniz? -Bilmiyorum, düğün alayının arasından ben bir tek yaşlı bir adamı tanıdım. Siz geçen gün bizim yanımıza uğradığınızda, o ihtiyar bizim evimizde oturuyordu. .... Şirin'in okulu yarıda bıraktığını anlayarak; onun son günlerde okula gelmeme sebebi öğretmeninin gözünün önünden geniş bir perdede geçti. Sultancığı konuşturduktan sonra, 'çocuklu evde yalan olmaz' derler, 'Şirin ekimin on yedisinde satılmış' diye içinden geçirerek sınıfa girdi." Öğretmene göre, Sultacığın anlattıklarından yola çıkarak, Şirin başlık parası karşılığı ekimin on yedisinde satılmıştır. Şirin'in zorla evlendirilmeye çalışılması hakkında sınırlı bilgi sahibi olmasına rağmen Mehri karakteri, zaman dilimiyle ilgili varsayım yaparak, karakterin süreç içerisindeki duygu durumunu daha iyi anlamaya çalışmıştır.

Hikâyenin ikinci bölümünde Şirin'in verildiği günün sabahı, Bike karakteri kızının kaçtığı dedikodusunu yayarak, zorla biriyle evlendirdiklerini gizlemeye çalışmıştır:

> *"08/138-146 Şirin geçen gece yine bu sokağın başında, kim olduğunu bilmediği geveze kadınlar tarafından, bürümcük örtünerek, sabahın erken saatlerinde arabaya bindirilip gönderilmişti. Bike Yenge, kızını verdiği gecenin ertesi sabahı işe gitmemişti. ... Sonrasında 'kız kaçtı' haberini tüm köye yaymak için aceleyle komşularının avlularına gitti. Avluya varınca, birkaç kadına ... Geçen akşam o yüzü kara Şirin bizim yüzümüzü yere eğip, çıkıp gitmiş. Yüreğim daralıyor, evde oturamadım, çıktım. Biz şimdi ne yapalım? -diyerek, kızından dert yandı. Kızından yakındıktan sonra, aceleyle kendi avlusuna, evine geldiği sırada, öğretmen Mehri ile gençlik partinin sekreteri Aşır'ın avlunun ağzından girip ona doğru geldiklerini gördü."*

Şirin'in verildiği zaman unsuru, "sabah erken saatlerinde" şeklinde, günlük zaman dilimi ile belirtilmiştir. Bike, "kız kaçtı" dedikodusunu sabah komşularına yayarak, dilden dile dolaşmasını sağlamaya çalışmıştır. Bu dedikoduyu yaymaya çabaladığı esnada, Şirin'in zorla birine verilişinin peşine düşen Mehri ve Aşır karakterleri de olaylara dahil olmuşlardır. Zaman unsuru betimlemelerle iç içe verilmiştir.

"08/177-178 Dış kapıda başını kaldırmadan kapının önünü süpürmeye devam ederken bu sözlerine de öğretmen yanına gelinceye kadar mahsustan devam etti. -Ne

diyorsun, yenge, ne oldu, neden böyle yakınıyorsun? -diyerek, Aşır onun yanına gelip sordu." Geniş zaman ve geçmiş zaman kipleri sıklıkla kullanılmıştır. Hikâyenin dokusunun zenginleşmesi konusunda iyi bir olanak sağlamaktadır. Geçmiş zaman kullanımıyla olayların karmaşıklığının artmasının yanı sıra, karakterler ve olaylar çeşitlenerek, konunun ilerleyişine de yardımcı olunmaktadır.

"08/229 Aslında, kızlık çağı, okula versen oğlanların arasında gezdirip dolaştırsan bir laf, evden çıkartsan iki laf, sorumsuz davranıp çıkarıp başıboş koyuversen, işte bu üçüncü laf." Bike'nin kızı hakkındaki bu sözleri, Şirin'in yaş ortalaması hakkında bizleri aydınlatmadır. Küçük yaşta evlendirilmeye çalışılan Şirin karakterinin, "kızlık çağı" terimiyle ergenlik döneminde olduğunu anlayabiliriz. Bu terim, bizlere Şirin'in yaşı konusunda bilgi vermesinin yanı sıra evlilik için uygun bir zaman olmadığının vurgusu yapılarak hikâyenin teması açısından da büyük önem taşımaktadır.

Küçük yaşta eğitim hakkı elinden alınarak evlendirilmeye çalışılan Şirin'i kurtarmak için muhtar, Aşır ve Mehri seferber olmuşlardır. Şirin'in verildiği kolhoza gitmeye karar veren kahramanlarımızın bu süreci, şimdiki zaman ile ifade edilmiştir. *"08/306-308 Eğer gidelim derseniz, gidelim ve konuşalım. -Başkan böyle diyerek, onların dediklerine kendisinin de katıldığını söyledi ve: -O zaman şimdi gidelim, dedi."*

Üçüncü bölümde "Yalkım" kolhozunun bulunduğu Keriz köyü muhtarının, Şirin'in haberini alışı şu cümlelerle ifade edilmiştir; *"08/310 O günün sabahı biri ona 'geçen akşam Durdumurat 'Bereket' kolhozundan iyi bir kızı alıp gelmiş' diye anlattığında, o kendisinin hemen memnuniyetini belirtti."* Olayların aslından haberi olmayan Keriz köy muhtarına, o günün sabahı Durdumurat ve Şirin'in severek kaçtıkları söylenmiştir.

"08/312 Sonra birkaç yeri dolaşıp, iş yerine geldiği sırada, Mehriler oraya vardılar." Muhtarın ve Mehrilerin binaya varışı, geçmiş zaman ile ifade edilmiştir.

"08/393-396 Çağırıldıkları yere Şirin'le beraber, onun kayınları olan iki ihtiyar ve oğullarından birinin karısı da geliyordu. Şirin örtüsünü büründükten sonra, uzunca bir yol gitti. Eğilerek yürüyor, yüzünü sıkıca bastırıyordu. Muhtarın binasına varana kadar ihtiyarlar Şirin'i öğütlediler. Geçmiş zaman ve geniş zamanın bir arada

kullanıldığını "Şirin" adlı hikâyede sık sık görmekteyiz. "Muhtarın binasına varana kadar" terimiyle, bir noktadan başka bir noktaya kadar geçen zaman dilimi vurgulanmaya çalışılmıştır.

"08/446-451 Şirin henüz Durdumurat'ı görmemişti. Geçen gece kendisini buraya alıp getiren arabanın içinde, şoförün yanında oturan Durdumurat'ın varlığından kendisinin haberi yoktu. Ayrıca o gün tan yeri ağarıp şafak söktükten sonra getirilmişti. Bu yüzden nikah bu akşama ertelenmişti. Burada Durdumurat'ı nasıl bulabilirim diye bir umut düşünen Şirin yüzünün yarısını bir kerecik açtı. O esnada gözleri karşısında duran öğretmenine ilişti." Zamanda geri dönüşlerle okuyucu bilgilendirilerek, olağan durum hakkında daha net bilgi sahibi olmalarına yardımcı olunmuştur. Zaman dilimi genellikle örnekte de görüldüğü gibi "tan yeri ağarıp şafak söktükten sonra" şeklinde, betimleyici ifadelerle sunulmuştur.

Şirin karakterinin, olaylar karşısındaki tepkilerinin daha şeffaf algılanabilmesi için gelecekteki hedefleri de okuyucuya aktarılmıştır. *"08/467 Gelecek yıl okulumu bitirip, enstitüye gidecek, öğretmen olup, sonrasında pilot olma hayalim vardı."* şeklindeki, gelecekte gerçekleşmesi planlanan hayaller, geçmiş ve gelecek zaman ile iç içe yansıtılmıştır. Geçmiş zaman; başlangıçtan, yani sıfır noktasından sözün söylendiği ana kadar olan, bölümdür. Yaşanmışlık, ifade etmektedir. Gelecek zaman, bitmemişlik, yaşanmamışlık anlatarak, "gelecek yıl okulumu bitirip, enstitüye gidecektim" ifadesindeki gibi gelecekte planlanan tasarıları, niyetleri göstermektedir (Üstünova, 2005: 188).

Ümidi Bittikten Sonra

"Ümidi Bittikten Sonra" hikâyesindeki zaman unsurlarını incelediğimizde vaka zamanı ile anlatma zamanının okuyucuya iç içe sunulduğunu görmekteyiz. Zaman ifadeleri genellikle *"09/12 Pollı, geçen akşam onların yanına güneş batıp, karanlık çöker çökmez gitti ve gece yarısı evine döndü."* cümlesinden de gördüğümüz üzere, anlatıcı ağzından, betimlemelerle aktarılmıştır.

Sarıhanov hikâyelerinde, genellikle zaman ifadelerinde günlük zaman dilimlerine yer vermektedir:

"09/19-21 Pollı, içeri girer girmez karısı onu bu sorularıyla karşıladı: -Ay, babası, sen hayatta dışarı çıkmaz, düşüncelere dalar otururdun, sana bu günlerde ne oluyor? Gün batınca, nereye gidiyorsun, şafak sökünce dönüyorsun?"

Yukarıdaki alıntıda da benzer bir örneğe rastlamaktayız. "Gün batınca", "şafak sökünce" vb. tabirlerin yer aldığı cümleler aracılığıyla, zaman kavramı aktarılmaya çalışılmaktadır.

Geçmişte yaşanan ancak hala etkisini sürdüren olaylardan bahsederken *"09/53 O geçen bu evde çay içip gidenler değil mi?"* cümlesindeki örnekten de görüldüğü üzere, genellikle geçmiş zamandan yararlanılmaktadır. Yukarıdaki cümlede "geçen" kelimesiyle sunulan geçmiş zaman, benzer sıfatlar aracılığıyla da karşımıza çıkmaktadır.

"09/72-75 Buraları iyice tanıdıktan sonra, İran'ın içini bir gecede askerle dolduracaklar. Sonra doğrudan Bolşevik hükümetinin üstüne sürecekler. Sen, Tanrı deyip otur. Biz birkaç güne köyümüze gideriz." Geniş bir zaman aralığından bahsedilen alıntıda, net bir tarih verilmemesine karşılık, suikast girişiminin zamanlamasının ne şekilde yapıldığından kısaca bahsedilmiştir.

"09/81-83 Kocaman açılan gözü, kocasının kır düşmüş sakalına, burgusuz bıyığına, derisi buruş buruş olan boynuna bakarak 'G' köyünü, onun kara üzümlü avlusunu, önceden kendilerinin olan balkonlu beyaz evlerini, büyük büyük erik ağaçlarını… görüyordu. Biraz sonra kendine geldi. İçinde oturacak bir karış bile yer verilmeyen, kendilerinin on beş yıl evvel zor kaçtıkları köyleri çok uzaklardaydı." Hikâyenin esas kahramanları olan çiftimizin, evlerinden uzakta, gurbette geçirdikleri süre "on beş yıl" ifadesi ile ilk defa bu alıntıda verilmiştir. Bu sayede geri dönüş tekniği vasıtasıyla, zaman unsurunun daha net bir tahlili de söz konusu olmuştur. Tasvir yönteminden de faydalanılarak, geçen süre zarfında kahramanların fiziki değişimlerine de değinilmiştir.

"09/91-101 -Köyümüze ne zaman gideriz? Hangi gün? Tekrar anlatsana? Bir ay dedin değil mi? Bir ay -otuz gün. Ne çok! -Sen tanrına seslen! -Ben eşyaları toparlayayım mı? -Eşyaların her zaman hazır olsun! Bu iş önden konuşulacak mesele değil. Her şey bir gün içinde olup bitecek." Kahramanımız Pollı'nın karısının, köylerine dönecekleri haberini almasının ardından, yaşadığı sevinç ve heyecanla

kocasına söylediği alıntıdaki sözlerinde "bir ay", "otuz gün" gibi zaman ifadelerine rastlamaktayız. Köylerine dönüş konusunda net bir tarih verilmemesine karşılık, kadın kahramanımız ortalama bir zaman dilimi tasavvur etmeye çabalamaktadır.

Hikâyenin olay örgüsüne göre gerçekleşmesi beklenen planların uzun vadeli olmasına karşın vaka zamanı, Pollı'nın karısına gerçekleri anlattığı akşam ve sonraki günün sabahındaki hazin olaydan ibarettir.

Keskin Nişancı

"Keskin Nişancı" hikâyesindeki zaman unsurlarını incelediğimizde vaka zamanı ile anlatma zamanı arasında kısa bir boşluk olduğunu *"10/01 O, geçen akşam, karanlık, ayın gözükmediği gece, evlerine saat bir civarında geldi ve böyle geç gelmesine hiç de aldırmadan, kapılarına sertçe vurdu."* cümlesinden anlamamız mümkündür. Ancak zaman diliminin "geçen akşam" şeklinde belirtilmesinden, net bir tarih vs. değinilmemesinden dolayı, vaka zamanı ve anlatma zamanı arasındaki boşluğun net bir açıklamasının yapılabilmesi güçleşmektedir.

"10/05-08 Bu saatte, onun gittiği yeri, gezip geldiği yeri bilmeyen 'erken gittin ya da geç geldin' demeyen ihtiyar babası horlayarak yatıp uyumuş olsa da hüzünlü yaşlı annesinin gözüne uyku girmiyordu. Oğlunun bu saat olup hâlâ gelmemesi onu rahatsız ediyordu. Yattığı yerde yarı uykulu vaziyette, oğlunun görüştüğü delikanlıları, gittiği yerleri teker teker gözlerinin önünden geçiriyordu. Önceki gece bu vakitlerde oğlunun sarhoş olup geldiği onun aklına takıldı." Bu alıntıdan, anlatma zamanında bahsedilen zaman diliminin gecenin geç saatleri olduğu çıkarımını yapmamız mümkündür. Geri dönüş tekniği aracılığıyla, gece geç saatlerde oğlu eve gelmeyen ihtiyar annenin, yüreğindeki endişenin sebebini de okuyucunun anlamasına yardımcı olunmaktadır.

"10/63-67 Şu an onun aklına, bakınca sımsıcak olduğu, dışarıdayken gece gündüz kapısını çaldığı, olabildiği kadar kendisini iyi göstermeye çalıştığı, ancak henüz yüreğinde düğümlenen şeyleri söyleyemediği -Meretli'nin kız kardeşi Şeker geliyordu. O, demin 'sabahki yarışta birinciliği almalıyız', demişti. Bu sözleri söylerken, bana da baktı. Ona toplantıda yarınki yarışın her şeyini derleyip, gazete çıkartma görevi verilmişti. Eğer birinciliği alabilirsem, onun elleriyle gazeteye yazılırım." Kahramanımızın hatıralarını anımsamasının ardından, ertesi gün

düzenlenecek yarış için endişeleri de gün yüzüne çıkmıştır. "Yarın, sabah, demin" vb. yakın zamanı kasteden ifadelere, hikâyede sıklıkla rastlamaktayız. Bu tarz zaman ifadeleri sayesinde, vaka zamanı ve anlatma zamanı arasındaki boşluğun uzun süreli olmadığını anlamaktayız.

"10/74-76 Sonra aklından geçirdi: 'Ben mektebimizi çok iyi bitirdim, kolhozumuzda usta olarak çalıştım. Emek verdiğim dört yüz günüm var." Kahramanın alıntıda yer alan cümlelerinden yola çıkarak, kolhozda yaklaşık bir yıldır görev yaptığını anlayabilmekteyiz.

Keskin nişancılık yarışında birinciliği alamayacağı konusunda endişelenen kahramanın *"10/83-84 Ancak 'Bereket' kolhozunda ve 'Özgürlük' kolhozundaki gençlik partisinin üyelerinden öne geçebilir miyim? Onlar geçen seneki yarışta birincilik ödülü aldılar…"* şeklindeki cümlelerinden, bu yarışın her sene düzenlenen bir yarış olduğu çıkarımını yapabilmekteyiz.

> *"10/96-102 O, kâğıdın siyah gülünü nişan alıp, tüfeğin çakmağını birkaç defa vurdurdu. Çakmağın sesi içeride hüküm süren sessizliği bozdu. Onun sesine yarı uyur vaziyette yatan yaşlı annesi kalktı. İlk başta çakmağın sesinin ne sesi olduğunu ve nereden geldiğini anlayabilmek için dirseğinin üzerine doğrularak kulak kesildi. Gidip, oğlunun odasının kapısına vardı ve onun tüfeğin çakmağını vurdurduğunu fark etti. Oğlunun bu saatte tüfeğiyle oynaması, yaşlı annenin yüreğine yine telaş saldı. 'Vay, tanrım, sen beterinden sakla, bu gecenin köründe ne yapıyor?"*

Yukarıdaki alıntıda gördüğümüz üzere, karakterler ve anlatıcı olayı yaşamakta ve anlatıcı olayları "şu an" da anlatmaktadır. Gecenin ilerleyen saatlerinde yaşanan bir olay olmasından dolayı, okuyucunun atmosferi daha iyi algılayabilmesi için mekân ve zaman unsuru harmanlanarak, betimleme yöntemi ile aktarılmıştır.

Nuri'nin gece yarısı tüfeğiyle oynamasının sebebi ertesi gün düzenlenecek olan keskin nişancı yarışı için atış talimi yapmasıdır. "Yarın" kelimesi ile gelecek zamana vurgu yapılmaktadır. Yarış için sıklıkla "ertesi sabah", "yarın", "yarın sabah" vb. kelimelerinin kullanılması fakat hikâyenin ilerleyen kısımlarında bu yarışa değinilmemesi, olayların gidişatının okuyucunun hayal dünyasına bırakılmasına olanak sağlamıştır:

"10/134-135 -Nuri, henüz yatmadın mı sen? Geceyi yarı edip, neden yatmıyorsun?"

"10/156-161 Sen isabetli atmayı gecenin bir yarısında mı öğrenmeye çalışıyorsun? Bize onu söyle? -diyerek, konuştu. -Baba, bilmiyor musun? -diyerek, Nuri, babası yüzünü ciddileştirip, sesini de kestikten sonra, tüfeğiyle bu saatte meşgul olmasının sebebini anlattı. -Biz gençlik parti üyeleri yurdumuzu savunmaya hep hazır olmak zorundayız. Bu yüzden savaş yöntemlerini öğreniyoruz. Yarın bölgedeki kolhozlardaki gençlerin yarışı olacak."

Nuri'nin annesinin oğlu için gereğinden fazla endişelenmesini, kocası olumlu karşılamamaktadır. Oğlunun büyüdüğünü kabullenemeyen anneye *"10/203-204 Oğlun artık küçük çocuk değil. O, birkaç ay sonra Kızıl Ordu'ya göreve gidecek; 'gelin alacağım' lafına da katılmıyorum."* cümlelerini sarf eden baba karakterimiz, Nuri'nin Kızıl Ordu'da ilerleyen zamanlarda göreve başlayacağı zaman dilimini de "birkaç ay sonra" şeklinde belirtmiştir.

Hikâyenin son kısmında, 1938-1939 yılları arasında yazıldığı da net bir şekilde belirtilmiştir. Sovyetler Birliği tarafından edebiyatın bir ideolojik araç olarak kullanıldığı ve dönemin yazarlarının da bu doğrultuda eserler verdiğini hesaba katarsak, bu edebi politikalar esnasında kaleme alınmış bir eser olduğunu söylemek mümkündür.

Sadap

"Sadap" hikâyesinin zaman unsurlarını incelediğimizde vaka zamanı ve anlatma zamanının bir arada kullanıldığını görmekteyiz. Kahramanlarımız Meret ve Sadap'ın kızları Altın'ın, dört yıldır evinden uzakta tiyatro mektebinde eğitim alması ve ailesine sık sık mektup yazmasını konu edinen hikâyede *"11/02 Geçen yaz izninde Soçi'de kaplıcalara gitmiş, evlerini ziyarete etmemişti."* şeklinde, geçen yaz tatilinde ailesini ziyarete gelmemesine değinilmiştir.

Yazar tarafından çeşitli zaman unsurlarına yer verildiğini görmekteyiz. Sadap'ın kırk yaşında, birkaç senedir okuma yazma öğrenmeye çalışan bir kadın olduğunu anlayabilmekteyiz. Fakat kırk yaşından sonra okuma yazma öğreneceği konusunda inançsız ve isteksiz olan Sadap karakterimiz, kızının da mektuplarıyla ve tahsilli olmasıyla ilgilenmemektedir:

"11/25-34 Altın'ın yazdığı mektuplarıyla ilgilenmeyen tek kişi annesiydi. Onun okuma yazması yoktu. ... Onun ismi köyün okuma yazma bilmeyenler listesinden birkaç seneden beri düşmüyor, sadece düşmemekle kalmayıp, son sene o listede sadece kendisi kalmıştı. ... Genelde, her sene az çok, okuma yazma öğrenmeye giderdi. Ancak kendisinin yazmayı öğrenebileceğine inançsızdı, bu sebeple de gayretsiz ve 'kırktan sonrası pert' diyerek, 'şükür, yazı bilene ihtiyaç olsa, evimizde yazmayı bilen az değil' diyerek, kendisini böyle sözlerle avutuyordu. Bu yüzden onun yıl boyunca okuyup öğrendiklerinin toplamı, bir 'a', bir 't' ve bir 'h' den ibaret oluyordu. ... Bu öğrendikleri de o gün veya gün aşırı hemen aklından çıkmış oluyordu."

"11/39 Onun kızı hakkında işitip, bildiği şey; -Altın bir yıl daha okursa, mektebini bitirecekti." Bu cümle sayesinde Altın'ın eğitiminin bitiş tarihiyle ilgili de bilgi verilmiştir. Sadap'ın tek arzusu, kızını bir sene sonra okulunu bitirir bitirmez evlendirmektir. Kocası ile bu konuda zaman zaman ters düşmektedirler, çünkü Sadap'ın aksine Meret evladının tahsilli bir genç kız olmasından dolayı gurur duymaktadır. Sadap'ın bu konudaki düşüncelerine şu şekilde yer verilmiştir:

"11/44-45 Onun aklındaki bu fikir son iki senedir kafasını kurcalıyor, arkasına yaslanıp oturmasına müsaade etmeyerek huzurunu kaçırıyordu. Kızı ön dört yaşında bir çocukken, onun mektebi bitirinceye kadar büyük bir kız olacağını düşünmeden, uzak bir şehire, birkaç senelik mektebe gitmesine kendisinin razı olmasına şimdi pişman olmuş, önünü arkasını düşünmemişti." Kronolojik biçimde işlenen vaka zamanında bazı geri dönüşler söz konusudur. Örneğin alıntıda da görüldüğü gibi Altın'ın mektebe on dört yaşında gittiği vurgulanmış, Sadap'ın kızını evlendirme düşüncesinin yeni bir düşünce olmadığı, son iki yıldır aklını kurcaladığına değinilmiştir. Sadap ve Meret, Altın'ın uzakta eğitim almasından dolayı sık sık tartışırlar *"11/62 Sonra aralarında Altın hakkında bir, iki ay boyunca benzer hiçbir muhabbet geçmezdi..."* bu tartışmaların ardından da alıntıda da görüldüğü gibi bir iki ay boyunca aynı meseleden hiç bahsetmemektelerdir.

İncelediğimiz hikâyelerin hiçbirinde gün, ay, yıl şeklinde bir tarih verilmemiştir. Ancak "Sadap" adlı hikâyede, Altın isimli kahramanımızın yazdığı mektubun sonunda *"11/104 Küçük Kızın Altıncemal 10.12.1940"* şeklinde, tam bir tarih söz konusudur. 1940 yılının son ayında gönderilen mektubun ardından, *"11/185-*

186 Anne merhaba! İlk kez yazdığın ve annelik şefkatinin saçıldığı mektubunu 03.03.1941'de aldım." şeklinde, 1941 yılının mart ayında teslim alınan bir mektuptan da söz edilmiştir. Mektuplarda zaman unsurunun net bir şekilde verilmesinden dolayı, okuyucu da bu sayede eserin yazıldığı dönem hakkında aydınlatılmıştır.

"11/114-120 -Kırk yaşından sonra benden okur yazar olur mu? Çoktan geçti, saçımda aklar göründü. Şimdi ben nasıl okuma yazma öğrenirim, nasıl Altın ile mektuplaşırım? -Okuyacaksan, sana bir ayda harf öğretirim -deyip, Meret, Sadap'ın yüzüne ciddiyetle baktı. -Senden okuma yazma öğrenemem! -O halde, anne, seni ben okutayım? -diyerek, Nuri kendisini işaret etti. -Okumayı düşünürsen, on beş günde Altın'ın mektubunu okuyup, ona cevap yazabilecek hale getiririm." Sadap'ın yaş faktöründen dolayı okuma yazma öğrenemeyeceği konusundaki kalıplaşmış düşüncelerini, Meret ve oğlu yıkmaya çalışmıştır. Okuma yazma öğrenmenin belli bir yaşı olmadığını vurgulayan kahramanlarımız "bir ay", "on beş gün" gibi kısa süreli zaman dilimlerinde, Sadap'ı okur yazar yapmayı vadetmektedirler. Altın'ın yaz tatilinde evine gelmesine beş altı aylık bir zaman dilimi olduğunu öğrenen Sadap, okuma yazma öğrenerek, kızının kendisinden isteğini yerine getirmeye karar kılmıştır.

Sadap'ın okuma yazma öğrendiği süre zarfı, "bir ay", "üç ay … gün" şeklindeki zaman unsurları ile ele alınmıştır:

"11/172 Bir ay kadar sonra, okuma yazma öğrendi."

"11/178 O gayretle üç ay ... gün eğitimden sonra kızı Altın'a kendi elleriyle ve kendi cümleleriyle şöyle bir mektup yazdı; 'Kızım Altıncemalciğim, benden sana çok selam olsun."

Okuma yazma öğrenme süresi hızlandırılarak, hikâyede zaman diliminde atlamalar yapılmıştır. Okuyucunun esas konu dışına çıkmaması ve sıkılmaması için atlama edimi son derece dikkatli ve uygun biçimde kullanılmıştır.

Kitap

"Kitap" hikâyesinin zaman unsurlarını incelediğimizde vaka zamanı ve anlatma zamanı arasındaki boşluğun ne kadar olduğuna dair net bir tanım yapmamız mümkün değildir. Hikâye, Mahtumkulu'nun önemli eserlerini barındıran bir kitabın yaşlı Velmurat Ağa'nın eline geçişini ve ismi belirsiz, halk edebiyatının önemli eserlerini toplayan aynı zamanda anlatıcı görevi üstlenen kahramanımızın, kitabı elde etmek uğruna yaşadıklarını konu edinmektedir. Bahsi geçen kitabın *"12/55-56*

Kağıtların kenarı yırtık yırtık, sayfalara da el kiri bulaşıp iz bırakmıştı. Uzun yıllardan beri elden ele geçerek, okunmuş olmalıydı…" alıntılardan yola çıkarak, fiziksel durumu ve kullanım geçmişi hakkında bilgi sahibi olmamız mümkündür. Kağıtların durumu ve sayfalardaki el kiri, kitabın kullanım sıklığı ve uzun yıllardır okunduğunun bir göstergesidir. Net bir zaman tanımı olmamasına karşılık, yukarıdaki alıntılar da geçmişten günümüze uzanan bir süreçten bahsedilmektedir.

Anlatıcının, Velmurat Ağa'nın evine gidip geldiği zaman unsuru genellikle *"12/110 O günün akşamı onun yanına tekrar gittim."* örneğindeki gibi, "akşam, sabah, gece" vb. kavramlarla verilmiştir. Hikâyede zaman unsurları çoğunlukla günlük zaman dilimi ifadeleriyle sunulmuştur. Aynı şekilde Velmurat Ağa'nın bahsi geçen kitabı görüp etkilendiği süreçteki zaman unsurlarını da bu duruma örnek gösterebiliriz:

"12/191 O gece bunun arzusundan gözüme uyku girmedi."

"12/194-195 Ertesi gün uyandıktan sonra, misafir olduğum mekânda: -Akşam okunan kitabın değeri ne kadar? -diye sordum."

Kitabın, Velmurat Ağa'nın eline geçme süreci, *"12/118-119 -Velmurat Ağa, bu kaç seneden beri sizin elinizde? -Kırk yıldır, güzel yiğit, diye cevap verdi."* şeklinde net bir biçimde "kırk yıl" ifadesiyle verilmiştir. Geri dönüş yöntemiyle kırk yıl önceki anılara gidilmiş, kitabın kahraman için önemini okuyucunun da anlamasına yardımcı olunmuştur.

"12/159-160 -Şimdi altmış beşimdeyim, oturup dinleyeceksen güzel delikanlı, muhabbet kırk sene evvele dayanıyor. Bu kitabın elime geçmesinden bu yana geçen tam kırk sene, kara kış denilebilecek bir yıldı." Geçmişe yönelik deneyimler, yaşantılardan bahsedilirken zaman unsurunun "kırk sene" terimiyle verilmesinin yanı sıra "kara kış denilebilecek bir yıldı" cümlesiyle de mecazi olarak zor geçen bir kışın tanımlaması yapılmıştır. Zaman unsuru aracılığıyla sadece tarihe değinilmemiş, yaşanan dönemin zorluklarına da vurgu yapılmıştır.

Okuma yazma bilmeyen Velmurat Ağa ve eşi kitabı okutacak birini bulamadıkları için çaresiz bir şekilde senelerce beklemişlerdir. Kitabın çuvalın dibinde beklediği süre zarfı hikâyede yıl ifadeleriyle belirtilmiştir:

"12/271 Bir ay orada kaldı, bir yıl, sonra iki derken yedi sene yattı."

"12/276-180 Bir gün ikimiz kaçak çay içip otururken, o bana şöyle dedi. -Ay, oğlan, yazıyı hocalardan mollalardan öğrenip okuyabilirmiş. Okumayı öğretenler

onlarmış. Gel, Muratcığımı Akca Molla'ya verelim. Orada beş altı sene geçirince, okuma yazma öğrenirmiş."

"12/291-292 Oğlun okuma yazma öğrenir, edep öğrenir. Siz aradan dört sene geçtikten sonra gelin, dedi."

"12/296 Kitap bohçanın içinde, çuvalın dibinden çıkmadan tekrar üç sene kaldı."

"12/364-366 Gün geçiyor, günden sonra ay geçiyor, sonra yıl geçiyor. Kum tozuyor, köy yazlığa göçüyor, tekrar bu tarafa geliyor. İşte bu kitapta hanımın bohçasından çıkmadan yatıyor."

Yukarıdaki alıntılarda gördüğümüz üzere, senelerce çuvalın dibinde bekleyen kitabın okunma süreci, yıllar üzerinde atlamalar yapılarak, hızlandırılmış şekilde verilmiştir. Yazar tarafından heyecanı düşürmeden, okuyucu açısından da kafa karışıklığına sebebiyet vermeyecek biçimde, ustalıkla kronolojik atlamalar yapılmıştır.

İkinci bölümdeki zaman unsurlarını incelediğimizde *"12/373 Günlerden bir gün Sovyet hükümeti köyümüze geldi."* şeklinde, yine vaka zamanının net biçimde verilmediğini görmekteyiz.

"12/377-381 İlk başlarda köylüler ondan kendilerini kaçarak saklamaya çalışmış olsalar da ben onunla ısınmış, ona kitabımın tarihinden bahsetmiştim. Dediklerimi dinleyip biraz düşündükten sonra: -Getir, bakıp okuyayım -dedi. Götürüp verdim. -Bir iki gün bende kalsın, dedi." Muallimin köye gelmesinin ardından, Velmurat Ağa'nın kitabını okuyup incelediği süre "bir iki gün" şeklinde verilmiştir. Genellikle zaman unsurlarının geçmiş zaman üzerinde ele alındığını da görmekteyiz.

"12/390-391 Siz mollanın kapısında gezip okuma yazma öğretilmeyen, çobanlık yapsın diye bıraktığınız oğlunuzu getirinde bu mektebe yerleştirin! Ben ona şu kadar günde okuma yazma öğretip kitabınızı okuyabilecek duruma getireyim." Alıntıda geçmiş ve gelecek zaman üzerine yoğunlaşıldığını görmekteyiz. Aynı zamanda "şu kadar gün" ifadesiyle de net bir zaman unsuru verilmemesine karşılık, eylemin gerçekleşeceği süre zarfı mecazi olarak belirtilmiştir.

Üçüncü bölümde karşımıza çıkan zaman unsurlarını incelediğimizde *"12/412 Muallim verdiği sözü, Akca Molla'nınki gibi, sonu görünmeyen bir uzaklığa taşımadı, sonrasında yalanda çıkmadı, Muratcığım annesinin gözünün önünden ayrılmadan, birinin işini de yapmadan, okuma yazma öğrendi."* cümlesinde de yola çıkarak,

yukarıdaki alıntıda bahsi geçen "şu kadar gün" ifadesinin çok uzun bir zamanı kastetmediğini de anlamak mümkündür.

"12/479 İşte, böyle yapıp, malının kıymetini bilen ihtiyar beni horladı, kitabını almak için yarım ay boyunca uğraştırdı." Sonuç olarak kahraman anlatıcının, kitabı Velmurat Ağa'dan alma sürecinin, alıntıda görüldüğü üzere "yarım ay" şeklinde belirtilmesinden yola çıkarak, on beş günlük bir zaman zarfı olduğu çıkarımını yapmak mümkündür.

Hikâyenin temel yapı taşlarından biri olan zaman unsuru, olay örgüsü içerisinde olayların gelişme sürecini kavrayabilmek ve okuyucunun belli bir zaman çizgisi çizerek, anlatılmak isteneni daha iyi anlayabilmesi açısından önem arz etmektedir. Sarıhanov'un bazı hikâyelerinde vaka zamanı ve anlatma zamanı arasındaki boşluğun net bir tanımlamasını yapmamız mümkün değildir. Hikâyelerde zaman unsuru genellikle net bir tarih olarak değil de günlük zaman dilimleriyle veya betimlemelerle ifade edilmiştir. Olay örgüsü çoğunlukla kronolojik biçimde ilerlemektedir fakat zaman zaman atlamalar, hızlandırmalar, geriye dönüş tekniği vasıtasıyla eski anılara dönerek kronolojik ileri geri oynatmalar da söz konusudur. Geri dönüş tekniği yazar tarafından sıklıkla kullanılmaktadır. Bu sayede okuyucu kahramanın o an ki eyleminin veya düşüncesinin sebebini daha iyi bir şekilde kavrayabilmektedir. Bunların yanı sıra zaman unsuru savaşın getirilerini konu edinen hikâyelerde dolaylı bir anlatım yolu ile sunulmaktadır. Olayların İkinci Dünya Savaşı döneminde geçtiğinin anlaşılabilmesi adına "Fransanın işgali", "Doğu Cephesi'ne gittiğinde" vb. şeklindeki zaman ifadeleri barındıran tamlamalar, mekân unsuruyla da harmanlanmıştır.

2.4. MEKÂN

Şahıs kadrosunu oluşturan insan veya varlıklar, itibari dünyada yaşadıkları olaylar karşısında, hayali veya gerçek bir mekân ihtiyacı hissederler. Bu sebeple hikâye türünün bir başka önemli unsuru, mekân olarak karşımıza çıkmaktadır. Dünyadaki gerçek mekânla, itibari eserlerdeki mekân birbirinden farklıdır. Eserdeki mekân; olay, insan ve zamanda olduğu gibi yazar tarafından detaylı bir kurmaca ürünü de olabilmektedir (Çetişli, 2021: 99-100). Mekân, hikâyede olayın geçtiği yerin atmosferini oluşturmaktadır. Yazar anlattığı olaya bağlı olarak, olayın geçtiği yerleri

de tanıtmak durumunda ve okuyucunun mekân ile zaman, insan ve olay örgüsü arasında bir bağlantı kurabilmesine yardımcı olmak durumundadır. (Aytaş, 2006: 11).

Romancı, mekân unsurunu olayların cereyan ettiği çevreyi tanımak, roman kahramanlarını çizmek, toplumu yansıtmak, atmosfer yaratmak cihetinde kullanabilir ve olayları şekillendirirken bunlardan birini devreye sokabileceği gibi, birkaçını da dikkate alabilmektedir (Tekin, 2019: 137).

Av

Anlatma esasına dayalı eserlerde, olayları gerçekleştiren şahıslar, olayların gerçekleşme süresi ve bir de bunlar için gerekli "yer", temel unsurları oluşturmaktadır. Gerçek başarıya ulaşmış eserler, saydığımız bu unsurlarla muhteva arasındaki bağlantıyı iyi kuran eserlerdir (Nemutlu, 1997: 52-53). "Av" hikâyesinde de yazar konu, şahıs, zaman ve mekân bağlantısını başarılı bir şekilde kurmuştur.

Eserin giriş bölümünde mekân olarak iç ve dış olmak üzere farklı pek çok mekâna yer vermiştir. Olayların yaşandığı mekânın, *"01/01-02 Gökbil'in öte tarafında Karaca Dağ diye küçücük bir dağ vardı. Bu dağın eteğine, birkaç köylü yazlamak için göçüp gelmişti."* şeklinde, coğrafi bölge olarak spesifik genel bir tanıtımı yapılmıştır.

Hikâyenin asıl kahramanı olan Atamurat Ağa'nın evi, mekân olarak en önemli yerlerden bir tanesidir. Birlik, beraberlik ve dayanışmaya kavramlarına vurgu yapan eserde, iç mekân olarak kullanılan tek yer de Atamurat Ağa'nın evidir. Köyün doğu tarafında, yoksul bir ev olarak tasvir edilen mekân hakkında, zihinde daha net bir görsel çizebilmek adına *"01/04-05 Rüzgâr evi geriye doğru eğmişti. Yıkılmasın diye içine beş tane direk dikilmişti."* şeklinde bir betimleme de yapılmıştır. İç mekânın tanıtımı aracılığıyla, hikâye kahramanlarının ekonomik durumuyla ilgili bir bağlantı kurmamıza da vesile olunmuştur. Buradan yola çıkarak asıl kahramanın yoksul biri olduğunu söylemek de doğru olacaktır.

"01/11 Avluda birkaç çocuk oynuyorlardı." Alıntıda görüldüğü üzere, hikâyenin atmosferini güçlendirmek adına dekoratif unsur durumundaki kahramanlardan sıklıkla yararlanılmıştır. Mekân ve insan ilişkisinin de tabiî bir görünüm kazanabilmesi ve okuyucunun kafasında bir görsel canlandırabilmesi adına bu esnada bazı mekânlara da değinilmiştir.

Kahramanımız Atamurat Ağa'nın tayını öldüren kaplanı yakalama girişiminde bulunan köylüler, farklı dış mekânlarda bulunarak, hikâyenin atmosferini zenginleştirmişlerdir. Farklı dış mekân kullanımı ile olayların hareketliliği ve dinamizmi de daima canlı kalmaktadır. Kuru çay, dağ, mağara vb. dış mekânlara yer verilen hikâyede, baştan sona olay örgüsünü oluşturan tayın ölü bulunduğu mekân şu şekilde tasvir edilmiştir:

"01/25 Aşır vardığında, bir zamanlar sel akan kuru çayın içinde, tay arka ayağını yukarı kaldırmış, ölüye de benzemeyen vaziyette yatıyordu."

"01/28 On, yirmi adım ileride etrafı kürekle kazılmıştı."

Atamurat Ağa'nın tayının ölü bulunduğu dış mekân; kurumuş, eskiden içerisinden sel akan bir çay yatağıdır. Mekânın ve ölü tayın okuyucunun kafasında iyice canlanabilmesi adına "etrafı kürekle kazılmış" şeklinde bir tasvir de söz konusudur.

Tayın ölümüne sebep olan kaplan, kendisinin yakalanması için kurulan kapana tek ayağını kıstırmasının ardından, hızlıca kapanla birlikte dağa kaçmıştır. Dağ, hikâyede olayların derinleştiği ve kahramanlar için dönüm noktasının yaşandığı dış mekânlardan bir tanesidir.

*"01/89 Mesafeye aldırmadan beş adımda geriye dönüp, sinirle, güneş yavaşça güneye inerken, zar zor dağın başına çıktı."*Alıntıda bahsi geçen dağ hakkında, "güneş yavaşça güneye inerken" ifadesinden yola çıkarak, yüksek bir mevkide olduğu çıkarımını yapabiliriz. Kahramanlarımız için ulaşılması güç, fazlasıyla emek ve efor sarfetmelerine sebep olacak bir dış mekân olduğunu söylememiz mümkündür.

Kaplanın avcılardan kaçarak dağın tepesinde saklandığı mağara da hikâyedeki dış mekânlardan bir tanesidir:

"01/96 Vadide dağın büyük bir mağarasına girip, ayağı kanamaya devam etse de çok ağrısa da avcıların eline düşmediği için mutlu bir şekilde uzandı."

"01/118 Kan izi onları büyük bir mağaraya getirdi."

"Büyük" kelimesinin sıklıkla vurgulanmasından dolayı ebat olarak oldukça geniş bir mekândan bahsedildiğini söylememiz mümkündür. Aynı zamanda mağara, olayların çözüldüğü ve sonuçlandığı yerdir.

Sevgi

"Sevgi" hikâyesinde yazar, iç mekân ve dış mekândan hemen hemen aynı ölçüde yararlanmıştır. Olay örgüsünün geçtiği yerle alakalı, okuyucunun coğrafi ve kültürel özellikleri daha iyi algılayabilmesi adına *"02/01 Bu Kömekler ilçeye göçtükten sonra, ayaz bir gece yaşandı."* şeklinde, giriş kısmında "ilçe" terimi kullanılmıştır. Başta geniş bir dış mekândan söz edilirken, ilerleyen kısımlarda dış mekânlar daha spesifik bir hâl almaya başlamıştır.

Hikâyede Kömek karakteri, kızını eve getirmek için dışarı çıktıktan kısa süre sonra, evlerinin yakınındaki bir tarlada kızını bir delikanlıyla görerek şaşkınlığa uğramıştır:

"02/174 Şöyle olmuştu; Kömek kızının peşinden gitmeye niyetlenip dışarı çıktığında, saat bire geliyordu; salonun kapısındaki büyük lambanın hâlâ yandığını gördükten sonra: Dursuncemal muhtemelen hâlâ salonda, Muhammed de oradadır, her neyse, gidip geleyim diyerek, o kapıdan çıktıktan sonra bahçenin içinden salona doğru sakince, adımlayarak ilerledi."

"02/180 Henüz kendi tarlalarının içinden çıkmadan, önünde iki kişinin fısıldaştığını gördü."

Tarla, açık arazi olarak nitelendirebileceğimiz bir dış mekân olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yazar tarafından kullanılan iç mekânlardan bahsedecek olursak *"02/02 Geçen akşam Kömek, ailesiyle birlikte tiyatro izlemeye salona gitti."* şeklinde bahsedilen "tiyatro salonu" kapalı bir mekândır. Giriş kısmında konu edilen bu iç mekânın kullanım sebebini, hikâyenin ilerleyen kısımlarında anlamaktayız. Kömek ve Oğulgerek'in kızları Dursuncemal tiyatro oyununu ailesiyle değil de görüşüp arkadaşlık ettiği Meretdurdu ile izlemiştir. Kızları Dursuncemal'in bir delikanlıyla kaçtığından şüphe eden ailesinin, kaçtığı kişi hakkında net bir bilgileri yoktur. Meretdurdu ile kaçtığını öğrendiklerinde, karakterlerin zihinlerinde bir geri sayım başlar ve tiyatro oyununu Dursuncemal ve Meretdurdu'nun birlikte seyrettiklerini hatırlamalarıyla, beraber kaçtıklarından emin olmuşlardır.

Eserde yer verilen iç mekânlardan biri de Türkmenlerin milli kimliklerini ve kültürlerini yansıtan Türkmen kara çadırıdır:

"02/19 Oğulgerek kara çadırda oturup, üstündeki delikten gökyüzüne bakınca gecenin hangi vakti olduğunu tahmin edebilirdi."

Türkmen kara çadırının yapısında yerel özellikler söz konusudur. Kara çadır, ağaç iskeletten (çatı, kafes) ve keçe bir örtüden oluşmaktadır. Beyaz ve siyah olmak üzere iki farklı keçe rengi kullanılmaktadır. Beyaz renkli keçe ile örtülü olana ak ev, siyah keçe ile örtülü olana ise hikâyede de söz edildiği gibi kara çadır denilmektedir. Yerel gelenekleri içeren bu evler, iklim ve yaşantı özellikleri göz önünde bulundurularak, üç dört odadan oluşmaktadır. Odalar el işi ve milli Türkmen halıları keçeler ve mobilyalar ile döşelidir (Cıkıyev, 1998: 260-261). Kahramanların yaşadıkları iç mekân olarak sunulan kara çadır aynı zamanda hikâyedeki daimî mekândır. Kahramanlar üzüntü, kaygı, keder ve sevinç gibi farklı duygularını bu çatı altında yaşamış, sorunlarını da yine bu çatı altında çözmüşlerdir.

İkinci bölümde Türkmen kara çadırında devam eden vaka zamanında, iç mekân genel olarak aynı kalsa da kahramanların yatak odası, düğün yemeği kurulan diğer odalar vb. şeklinde iç mekânlar işlenmeye devam etmiştir:

"02/262 O geçen gece uyumadığı gibi kendisiyle aynı odada yatan Kömek işitse de işitmese de…"

"02/411-412 Dursuncemal gittikten sonra, darmadağın olan ev eşyalarını düzenlediler. İçerdeki odaya da yemek masası koyuldu."

Mekân unsuru değişmese de daimî mekân kabul edilen evin içerisinde bulunan odaların ve farklı alanların kullanımı ile karakterlerin hareketliliği ve olayların devamlılığı sağlanmıştır.

Beyin Öfkesi

"Beyin Öfkesi" hikâyesindeki mekân unsurlarını incelediğimiz avlu, ev, şura binası, kahramanın misafir olduğu evler vb. farklı iç ve dış mekânlara rastlamaktayız. Ancak baştan sona olay örgüsünde büyük bir yer tutan avlu, hikâyede en sık yer verilen dış mekândır:

"03/01 Avlunun ortasında yayılıp duran gür yapraklı dut ağacının büyük gölgesinde, sabah erkenden, yaylı yatağın üstünde Hümmet Bey gözlerini kapatıp, yarı uykulu vaziyette yatıyordu."

"03/116-117 Hümmet Bey, avlusuna karanlık çöktüğünde ayaklandı. Avlu kapısından çıkınca direkt daracık ve eğri büğrü patika yola girdi."

Yukarıdaki alıntılarda da gördüğümüz üzere hikâyede daimî mekân Hümmet Bey'in evinin avlusudur. Avlu betimlenirken özellikle dut ağacına vurgu yapılması da dikkatimizi çekmektedir:

"03/160 Daha güzel olan karısı onun pazardan getirdiği şeyleri diğer karılarına göstermeden, kendisi toparladı ve dut ağacının altına döşek serdi."

Asıl kahramanımız Hümmet Bey genellikle bu dut ağacının altında uyuyup, gölgesinde çayını kahvesini içerek, yere serdiği döşeğin üzerinde de misafirlerini ağırlayıp sohbet etmektedir.

Hikâyede farklı kahramanların evlerine de yer verilmektedir. Zaman zaman asıl kahramanımızın konuk olduğu, zaman zaman ise sadece olay örgüsünün atmosferini güçlendirmek adına değinilmiş olan birden fazla haneye, iç mekâna rastlamaktayız. Olay örgüsünde gerçekçi bir atmosfer oluşturmak adına yer verilen dekoratif kahramanların yanı sıra, insan ve mekân ilişkisinin de tabiî bir görünüm kazanabilmesi adına da bu mekanlara ihtiyaç duyulmaktadır:

"03/45-48 -Ben, Orazmuratlardan geliyorum! -Sonra? diyerek, bey onun yüzüne eskisinden daha dikkatli baktı. -Senin çobanın Hankulu'da onlarda dedi ve birbiri ardına hızlı hızlı konuşmaya devam etti. Ben orada senin hakkında konuşulanları işitince duramadım, senin yanına geldim, işte, buradayım."

Yukarıdaki alıntıda "Orazmuratlardan geliyorum" şeklinde bahsedilen mekân, Orazmurat isimli dekoratif kahramanımızın evidir. Hikâyedeki olayların gelişimi esnasında bu tarz sadece isim olarak yer verilen mekânlara zaman zaman rastlamaktayız.

Hikâyede daimî mekân olan Hümmet Bey'in avlusunun bulunduğu evin içerisinde gelişen olaylara pek fazla yer verilmemiştir. Sadece *"03/109 Eline bir kamçı alıp, ilk kadının sonra da Sadap'ın odasına koşarak girip çıktı."* şeklinde veya

"03/143-144 Sonra içinden: 'Sakinleşince kalkıp evime gideyim' diye düşünerek kalktı. Bey böyle bir talihsizlik sebebiyle saatlerce bekleyip, bir günü, sonra bir ayı geçirdi." örneğinde yer verildiği gibi, ev unsuruna üstü kapalı biçimde değinilmiştir.

Kahramanımız Hümmet Bey'in dostu Nuri Bey'in evi de hikâyede yer alan iç mekânlar arasındadır:

"03/122-124 O, bu kez önüne çıkan avlulardan birine sokularak girdi. Girdiği avlu Nuri Bey'indi. Nuri Bey evinde kalpaklı, beli ipek kuşaklı, ayağı kara çizmeli bir yiğit ile oturup konuşurken, Hümmet muhabbetin üstüne giriverdi."

Hümmet Bey başı sıkışınca akıl almak için dostu Nuri Bey'in evine gitmiştir. Hankulu'nun yazdıracağı dilekçeden söz ederek, başının dertte olduğundan bahsetmiş, bir çözüm yolu bulmasını istemiştir. Nuri Bey'in evinde oturan yiğit, Hümmet Bey'e akıl vererek, sorununu çözmesinde yardımcı olacağını söylemiştir. Hümmet Bey, içini bir nebze de olsa rahatlatarak evine dönmüştür. Nuri Bey'in evine yaptığı kısa ziyareti esnasında, konu, şahıs ve mekân uyumu da dikkatimizi çekmektedir. Hikâyenin giriş kısmında da Hümmet Bey'in, Nuri Bey'i ziyaret edeceğine değinilmiş fakat olayların farklı gelişmesinden dolayı söz konusu ziyaret sekteye uğrasa da nihayetinde gerçekleşmiştir.

Hikâyede yazar tarafından kullanılan iç mekânlardan bir diğeri de şura binasıdır. *"03/176 Seni hemen köy şurasının binasına çağırıyorlar!"* Alıntıda gördüğümüz üzere, Hümmet Bey yaptığı illegal işlerin ortaya çıkmasıyla hesap vermek üzere köy şurasının binasına çağırılmıştır. Burada kısa süreli bir sorgudan geçtikten sonra tekrar evine dönmüştür. Kapalı mekân olarak da tanımlayabileceğimiz şura binası, hikâyenin konusunun ilerleyişi açısından önem arz etmektedir.

Açık mekânlara da yer veren yazar, *"03/158 Malum günden, Gulca'nın Hankulu'nun haberini getirdiği günden bir ay, altı gün geçtikten sonra şehre gitti."* örneğinde olduğu gibi "şehir" kelimesi yer bildiren bir zarf görevi görmesinin yanı sıra, geçici bir mekân olarak da nitelendirilebilir.

Talih

"Talih" hikâyesinde, asıl kahramanımız General Şvarts'ın işgal ederek, Almanlaştırmaya çalıştığı "N" köyüne kaçıp sığınması olay örgüsünün esasını

oluşturmaktadır. "N" köyünü, geniş bir dış mekân olarak nitelendirmemiz doğru olacaktır. Yazarın İkinci Dünya Savaşı döneminde Sovyetler Birliğini devirmek için Doğu Cephesi'ne giden bir generalin istikamet yönünü "*04/01 Bozguna uğrayan General Şvarts, ordusu ile geldiği tarafa doğru geri kaçıyordu."* şeklinde tasvir ederek sunduğunu görmekteyiz. İlerleyen bölümlerde ise *"04/31 Sonunda bir karara varıp; yanına birini alıp, arabasını sertçe sürüp, ordusuyla arasını bir menzil açtı ve 'N' köyüne vardı.", "04/34 Onun bu köyü tamamen viran edip gitmesinin üzerinden henüz dört ay bile geçmemişti."* şeklinde bahsettiği açık mekânın, ilk alıntıda "ordusu ile geldiği tarafa" cümlesinde kastettiği "N" köyü olduğu açıklığa kavuşmuştur.

Mekân unsurunun sunumunda zaman zaman coğrafi ifadelerden de yararlanılmıştır. *"04/08 Doğu Cephesi'ne de bu yüzden çok istekli gitmişti."* Alıntıda yer alan savaş bölgesinde stratejik bir konum niteliği taşıyan "Doğu Cephesi" hem mekânsal hem de askeri bir terim olarak kullanılmaktadır. Bu cümleden yola çıkarak, General Şvarts'ın hayatı, mesleği, uğraşları ve davranışları üzerinden bir tahmin yürütmemiz de mümkündür.

"04/04-05 Ordusu ile Paris şehrine gittiğinde, önünde kendisi için sabah özel hazırlanmış yemeğin buharı tütüyordu. Konaklayacakları evi Fransız generalleri önlerine ak kumaş serip bezemişlerdi…" Alıntıda kahramanımızın geriye dönüş tekniği vasıtasıyla anılarını anımsaması üzerine değinilen mekân unsurlarında, "Paris" şehrinin geniş kapsamlı bir dış mekân olduğunu söylememiz mümkündür. Paris şehrinde, General Şvarts'ın konakladığı evi değerlendirirken ise Paris'in geniş, Paris şehrindeki evin ise dar mekân olduğunu söylememiz mümkündür. Aynı zamanda mekân unsuru olayların yaşandığı zaman ile ilgili de bilgi vermektedir. İkinci Dünya Savaşı esnasında Fransa'nın işgal edildiği dönemden kahramanın anıları esnasında bahsedilerek, zaman mekân ilişkisi kurulmuştur.

Hikâyenin olay örgüsüne göre geçici mekân olarak değerlendirebileceğimiz, Şvarts'ın tek gece konaklayıp dinlenmek istediği Savçenko'nun evi, aynı zamanda bir iç mekândır:

"04/51-56 Generale layık, köyde kimin güzel evi var? deyip, muhtar içinden düşündü ve eski Stahanovçı Savçenko'nun evini buldu. Savçenko'nun evi boşaltıldı; Alman askerleri tarafından onun küçük çocukları ve eski eşyaları dışarı, karın üstüne

fırlatıldı. Sonra ev düzenlendi, içinde ateş yakıldı. Muhtar o eve generali alıp geldi: -İşte, beyefendi, bu ev sizin karargâhınız olur -dedi. General bu evde bir gün kalabileceğini farkında olsa da içerdeki ve dışardaki odalara bakıp çıktı."

"04/63 Kotlyarov kıymetli misafirini uyutup geri dönüp evine geldi." General Şvarts'ın "N" köyünde güvenerek yanına sığındığı muhtar Kotlyarov'un evi de hikâyede kısaca değinilen iç mekânlar arasındadır.

Tema bakımından savaşı konu edinen eserde, yazar tarafından mekân unsuruna pek fazla yer verilmemesini yorumlayacak olursak, hacim olarak az olmasının yanı sıra olayların hızlı ilerleyişinden kaynaklı, okuyucunun esas konu dışına çıkmaması için bu şekilde bir yol izlediğini söyleyebiliriz. Aynı zamanda iç mekân unsurunun daha sık kullanıldığını tespit ettiğimiz hikâyede, generalin çaresizliğinin ve sıkışmışlığının sembolik bir göstergesi olarak daha fazla iç mekâna yer verildiğini de söylemek mümkündür.

Arzu

"Arzu" hikâyesinde yazar, farklı iç ve dış mekânların yanı sıra geniş mekân unsurlarına da yer vermiştir. Beş bölümden oluşan hikâyede, olayların gidişatına göre mekân unsuru da sürekli olarak farklılaşmıştır. Birinci ve ikinci bölüm de daimî mekân kapsamında, kahramanların evi iç mekân olarak kullanılmıştır:

"05/01-03 Aman ile Cemal akşamüstü evlerine dönüp geldiler. Kapılarının önündeki yeni yaptırdıkları evlerine girmeden, geldikleri gibi, çürüyüp gitmiş kararmış evlerine girdiler. Aman evinin eşiğinden atlayarak, ayağını atıp içeri girdikten sonra, elini kabarık vaziyetteki koltuğa atıp, şöyle dedi…"

Kahramanlarımız Aman ve Cemal'in evleri ilk iki bölümde daimî iç mekândır. Aynı zamanda oğulları Mehmet için yeni yaptırdıkları evin, hikâyede zaman zaman üzerinde durulmaktadır. Kahramanların evinin okuyucunun zihninde daha iyi canlanabilmesi ve karakterlerin yaşadığı mekân göz önünde bulundurularak, şahıs kadrosunun daha net anlaşılabilmesi için betimleme yöntemine sıklıkla başvurulmuştur:

"05/06-25 -Elini koltuğunun altından çıkartmadan, böyle dedikten sonra, evin ortasına, keçenin üstüne geçti. -Sandığın ağzı açılmasına açılır… -

diyerek, Cemal, üstündeki büyük yün baş örtüsünün ucundaki anahtarı bulmak için, etrafına bakınarak sandığa doğru ilerledi. ... Bugün sabah, bu ocağın başında değil miydi: ... Aman, koltuk altından yepyeni mavi yirmilikleri art arda deste deste çıkartıp döşeğin üstünde toparladıktan sonra: ... Cemal birbiri ardına tek nefeste söylediği bu sözlerden sonra sandığın üstüne kaldırılmış yükleri düşürdü. Sonra sandığın ağzını gıcırdatarak açıp, kapağını yavaşça yukarı kaldırdı. Aman, keçenin üstüne koyduğu paralardan bir kısmını alıp, bir kısmını elinde tuttuktan sonra, onları sandığın dibine titizlikle yerleştirdi."

Betimleme yöntemiyle yapılan mekân tasvirlerinde, görsel ayrıntılar sayesinde bahsedilen yerin zihinde bir resmi canlanmaktadır. Evin ortasındaki keçe, biriktirilen paranın koyulduğu sandık, ihtiyar çiftin ocak başı sohbetleri ve daha nice ayrıntı sayesinde, adeta günlük yaşantımızdan kişilerin hayat hikâyelerine şahit oluyormuş hissiyatı oluşturulmaktadır. Şahısların duygu durumları ve mekânla etkileşimlerinin zengin bir anlatımla daha gerçekçi bir hal almasının, okuyucuyu derinden etkileyebildiği söylemek mümkündür.

"05/43-49 Hadi artık acı yeşil çayı demleyip içelim, dedi ve Aman içerde gezerken, siyah paltosunu çıkartıp duvara astı. Cemal anne ise, başındaki eşarbı başka eşarp ile değiştirip, çabucak ocakta ateş yakmaya girişti. İçerisi hemen ısındı. Aradan yarım saat geçtikten sonra, ateşin üzerine konulmuş kara güğüm fokurdayarak kaynadı. İhtiyarlar ocağın başında, keçenin üstüne yan yana, rahat rahat oturdular. ... Ocağın başı sıcacık ve içerisi sessizdi." İç mekânın tasviri sayesinde, sıcacık bir aile evi hissiyatı oluşmaktadır. Örneğin, yanan ocağın üzerine koyulan kara güğüm bizleri eski zamanlara götürerek, hatıralarımızdaki güzel anıları canlandırmaktadır. Sıcak ve sessiz bir yuva, işten yorgun dönen fakat ocağın başında çaylarından aldıkları her yudumla dinginleşen bir çift... Yaşlı kahramanlarımızın evlerindeki huzur adeta okuyucu tarafından bile hissedilmektedir.

Hikâyenin ikinci bölümünün dış mekânda başlamasına rağmen tekrar ilk bölümden beri daimî mekân olan eve, yani iç mekâna dönülmüştür:

"05/51-53 Köy halkı kolhoz yönetiminin orada Aman ile saygıyla selamlaşarak onunla içtenlikle sohbet etti. ... Bu yüzden olsa gerek, eve geldiğinde karısına bu

meseleden, insanların birbirleriyle çok iyi anlaşmalarıyla ilgili gördüklerinden bahsetti."

Aynı zamanda geniş mekân durumundaki kolhoz, Sovyetler Birliği'nde kollektif işgücü ve iş birliğinin bir sembolüdür. O dönemde her köylünün evinin önünde kendi bahçesi ve birkaç hayvanı bulunmakta ve üretilen ürünler devlete satılmaktaydı (Emek, Raslan Awad Bin, Mishinadzade, 2015: 423-424).

"05/39 -Kolhoz iyi; şu dört duvarın içinde rahat rahat oturup, bulamaç pişirmekten başka bir işi olmayan seni bile benle rekabete soktu." Aman'ın, Cemal ile karşılıklı sohbeti esnasında kurduğu bu cümleden yola çıkarak geniş mekân olarak nitelendirebileceğimiz kolhozun, kolektifleşmeden sonra çiftçilerin hayatını tamamen değiştirdiğini söyleyebiliriz. Devrimden önce günlük ihtiyaçlarını bile zorlukla karşılayan insanlar üretim gayesi ve kolhoz hedefleri için çalışarak, sabit gelir güvencesine sahip olmuşlardır (Charyyeva, 2017: 52).

Üçüncü bölümde geniş mekân tasvirlerine yer verilmeye devam edilmiştir. *"05/126-127 ... Şehrin şafağın söktüğü tarafına çıkılan yerinde sıra sıra dizilmiş kızıl çatılı kışlalar görünüyordu. Onların önünde dümdüz topraklı meydan uzanıyordu."* İhtiyar çiftimizin oğulları Mehmet'i, görev yaptığı Kızıl Ordu'da ziyaret etmek için şehre gitmişlerdir. Kahramanların olay örgüsü içerisinde bir anda şehre gitmeleri ve mekânın aniden değişmesi, rejimin bünyesinde bulunan oğullarıyla hayatlarının farklılaştığının sembolik bir ibaresidir. "Şehir" ve *"05/238 İhtiyar, eğitim arenasının dışına çekilen çitin kenarından, diğer ucuna kadar gidip geldi."* şeklinde, Kızıl Ordu'nun eğitim arenası olarak tasvir edilen "kumlu meydan" geniş ve dar mekânlar olarak nitelendirilebilir.

"05/222-225 Masmavi, duru gökyüzü şehri bürümüştü. Yeni doğan gün güneş ışınlarını dört bir yana saçarak, kışlaların çatılarının tepesinden yukarı doğru çıkıyordu. ... Bu yüzden kuzey tarafından esen şiddetli rüzgâr ihtiyarların yüzlerini yalayıp geçiyordu." Geniş mekân olarak tanımladığımız şehrin, genel atmosferi hakkında bilgi vermek için tasvir yönteminden faydalanılmıştır. Örneğin "yeni doğan gün" ifadesiyle, kahramanlarımızın şehre varış saati hakkında bilgi verilmekte, zaman ve mekân ilişkisi kurulmasına yardımcı olunmaktadır. Geniş mekân unsurunun detayları bu yöntemle öne çıkmaktadır.

Dördüncü bölüm de eğitim arenası olarak tanımlanan "kumlu meydan" da devam etmektedir. Aynı dış mekânda devam eden dördüncü bölümde, beşinci bölümdeki iç mekâna zemin hazırlanmıştır. *"05/383-389 -Anne, baba, ben bu atlarla biraz ilgilenmeliyim. Siz şu tarafa doğru gidiverin. Bak, baba, şu beyaz duvara doğru. Görüyor musun? İşte şu aralıktan görünüyor. Kızıl kapılı büyük yeri görürsün. Siz yavaştan oraya doğru gidin."* Mehmet, anne ve babasını "beyaz duvar", "kızıl kapı" sıfatlarını kullanarak farklı bir mekâna göndermiştir. Kahramanların gidecekleri yönün tasvirinde, aynı zamanda mekânın dış görselinin de okuyucunun zihninde canlanması sağlanmıştır.

Beşinci bölüm, beklenmedik bir şekilde sonlanarak, hikâyenin okuyucuyu ters köşe yaptığı kısımdır. İç mekân tasvirlerine bu bölümde sıklıkla yer verilmiş, mekânın tasviri genellikle diyaloglarla değil de anlatıcı yoluyla yapılmıştır. *"05/425-431 Aman, eşikten girer girmez karısının ve diğerlerinin de içeriye gireceklerini düşünemeyip, kapının girişini kaplayarak durdu, evin dekoru onun gördüğü evlerin hepsinden çok farklıydı. ... Mehmet'in yoldaşı, ona odanın köşesindeki divanı göstererek oraya oturttu. ... Babası, onun dönmesini beklerken odanın duvarlarına göz gezdiriyordu. Divanın arkasına koyulan halıya birkaç dakika gözlerini dikti, o tarafa dönüp, dokunarak inceledi."* Aman ile Cemal, oğullarını evliliğe ikna etmek için şehre gitmişlerdir. Fakat beklenmedik bir olayla karşı karşıya kalmışlardır. Misafirliğe gittiklerini zannettikleri evdeki Rus gelinin, oğulları Mehmet'in eşi olduğunu öğrenmişlerdir. Evin dekorasyonuna ilk andan itibaren hayran kalan ihtiyar çiftimiz, diğer odada ağlayan torunlarıyla da tanışmalarının ardından, şaşkınlıkla karışık bir mutluluk yaşamışlardır. İç mekân tasvirinde kültürel ögelere de yer verilmiştir. Türkmen kadınlarının dokudukları halılardan da söz edilmiş, *"05/437 Türkmen kadınları senelerdir halı dokuma konusunda fark yaratırlar."* şeklinde, Türkmen kadınlarının bu konudaki maharetlerine de değinilmiştir. Bu tarz kültürel ögeler sayesinde hikâyenin geçtiği mekânın atmosferi aktarılarak, eserin dokusu zenginleştirilmektedir.

Kahraman

"Kahraman" hikâyesi, *"06/01 Size bir fotoğraf göstereceğim, hanginiz tanıyabilirse tanısın! -diyerek, İlyas, kahraman Kutlumurat'ın evinde oturan kendi*

akranı delikanlıların yanına geldi." alıntıdan da anlaşılacağı üzere, Kutlumurat isimli kahramanın evinde, bir iç mekân da geçmektedir. Kutlumurat'ın evine aynı zamanda kapsanan mekân dememiz de mümkündür. Kapalı mekânlar (ev, oda, hastane, fabrika vs.) bazı şahısların içinde yaşadıkları diğer şahısların giremedikleri "kapsanan" mekânlardır (Narlı, 2002: 100). Sarıhanov'un çoğu hikâyesinde kapalı mekân olarak evin kullanılmasının sebebi, kahramanların günlük yaşamdan, halkın içerisinden seçilmiş kişiler olmasıdır. Bundan dolayı kullanılan mekânlar da çoğunlukla şahıs-mekân ilişkisinin uyumlu olabilmesi adına ev, avlu, tarla, okul vb. yerlerdir.

Hikâyenin daimî iç mekânı Kutlumurat'ın evidir. *"06/64 O an da köyün seksen yaşındaki ihtiyarı Kutlumurat Yiğit içerideki odada, demir sobanın yanında bir yer bulup, büzülmüş oturuyordu."* İç mekânın içerisinde, farklı bir odada oturan Kutlumurat'tan bahsedilirken evin fiziksel konumu hakkında da kısa bir bilgi verilmiştir.

İlyas isimli kahramanımız, aldığı müjdeli haberden bahsederken olayların başlangıç noktasına inmiştir. Olay örgüsünün kökeni, İlyas'ın sabah ilçeye gittiğinde, kıraathanede gördüğü bir gazete haberidir. *"06/32-33 Bugün sabah erkenden ilçeye gitmiştim. Kıraathaneye vardım, orada oturanların hepsinin elinde bu gazete, kafalarını kaldırmadan okuyorlar."* Bu alıntıdan yola çıkarak ilçeyi açık mekân olarak nitelendirirken, kıraathaneyi kapalı mekân olarak nitelendirmemiz de mümkündür.

Amandurdu'nun kahramanlık madalyası alması üzerine eski dostları geri dönüş tekniğiyle geçmişteki anılarını yâd etmişlerdir:

"06/62-63 Gece, Artıkların ilerisindeki kara üzümlü avluya girip gizlenen iki kaçakçıyı yakalayıp, önüne geçirip, köydeki Sovyet bürosuna getirip gelen kimdi? Amandurdu değil miydi? -dediler…" Bu esnada avlu ve Sovyet bürosu gibi farklı açık ve kapalı mekânlara da değinilmiştir.

Geri dönüş tekniği hikâyenin ilerleyen kısımlarında farklı şekillerde tekrar karşımıza çıkmaktadır. *"06/86-89 -Ona, madalyayı Kali'nin kendisi mi taktı dedin? -diyerek, … -Ben yoldaş Kali'yi görmüştüm. Bundan on beş sene evvel görüp, onunla tokalaşıp selamlaşmıştım. Aşkabat şehrinde, çiftçilerin binasında…"* On beş sene evvele dayanan anıların hatırlanması ile sözü edilen Aşkabat şehrini geniş mekân

olarak nitelendirebiliriz. Çiftçilerin binasını ise kapalı mekân olmasının yanı sıra dar mekân olarak sınıflandırmamız ve genişlik darlık birlikteliği kurmamız mümkündür.

Kutlumurat'ın başka bir hatırasında *"06/126 Onun bu oturuşundan eski seneleri gözünün önüne getirip, vatanın özgürlüğü uğruna verdiği mücadeleleri, on beş yaşındayken at üstüne çıktığı, beline kılıç kuşandığı, Köpetdağ'ın dar derelerinin içinde, uçurum kayalıklarında, atın üstünde adeta bir kurt gibi gezdiği anılarının birbiri ardına aklına geldiği fark ediliyordu."* şeklinde söz edilen, Türkmenistan'ın kuzeydoğusunda yer alan Köpetdağ ise dış mekânlar arasındadır.

Kutlumurat isimli kahramanımızın seneler öncesine dayanan hatıralarından biri, olay örgüsünün ikinci zincirini oluşturmaktadır. Kılıç Kahraman ile yaşadığı anılarını anlattığı olay; *"06/132-141 O yıllarda bir gün, köyün ileri kıyısından tepenin altından bir kadın: ..."Ben Kılıç kahraman için, uzak yerden geldim. ... Dün benim biricik oğlumun, dağdaki çapulcular gelip, meydanda odun yığarken yanındaki eşyalarını ve devesini alıp gitmişler. Ben Kılıç Kahraman'dan oğlumu, biricik evladımı alıp gelmesini isteyeceğim."* şeklinde, yoksul bir kadının Kılıç Kahraman'dan oğlunu kurtarmasını istemesiyle başlamıştır. Yaşadığı yerin tasviri yapılarak tanıtılan kadın kahramanın "köyün ileri kıyısından tepenin altından" şeklinde bahsedildiği "köy" geçici bir açık mekândır.

Yoksul kadının oğlunun hapsedildiği zindanı ise kapalı bir iç mekân olarak nitelendirmemiz mümkündür. *"06/159-166 Kahraman çok akıllıydı. Kadının anlattıklarından, onun verdiği tariften oğlunu hangi civardaki çapulcuların kaçırdığını biliyordu. Atının başını belli bir yöne doğrultup, doğruca o tarafa sürdü. Korku ürkü bilmeden, önden atını dizginleyip gidiyordu. Onun ardından gitmek de bir kahramanlıktı. Köpetdağ'ın içine girip, dar derelerin içinden geçip gittik. Onun önüne çıkan, yolunu kesebilen olmadı. Atının başını B... Han'ın küçücük, iki dağın arasına kısılıp kalmış kalesine çekti."* Köpetdağ'ın dış mekân olduğundan yukarıda söz etmiştik. Aynı zamanda geniş mekân olarak nitelendirmemiz de mümkündür. Dış mekân tasviri çevredeki doğal unsurların tanıtımı ile yapılmıştır. Hanın kalesi ise anlatıcının gözünde "küçücük" sıfatı ile önemsiz, coğrafi konum olarak da yapı olarak da ihtişamını yitirmiş, değersiz bir nokta olarak temsil edilmektedir.

Anne

"Anne" hikâyesinde mekân unsurunu incelediğimizde, asıl kahramanımız olan "anne" karakterinin yaşadığı ev ana mekândır. Hikâyenin hacim olarak az olmasından dolayı, mekân ve konu ilişkisinin zarar görmemesi adına yazar tarafından mekân sayısı sınırlı tutulmuştur. *"07/01-02 Bu olay Almanları T... köyünden kovup yollamamızın ardından, girilen avlunun içinde, yıkılan evin yanında durduğumuzda, şafak söküp, gökyüzünü kızıla bürüdüğünde yaşandı. Biz, sıvasız, üst üste koyulan taş duvara yüzümüzü verip, arkalarına bakmadan süratle kaçan faşistlerin ardından bir silahın şarjörünü boşalttık."* Zaman ve mekân unsurunun bir arada sunulması, mekânın atmosferi ve fiziksel durumu hakkında daha net bir çıkarım yapabilmemize yardımcı olmaktadır. "T… köyü" şeklinde bahsedilen yeri, vaka parçalarının yaşandığı açık mekân olarak değerlendirmek mümkündür. Asıl kahramanımız olan anne karakterinin evi ve avlusu daimî mekânlarımız arasındadır. Dış mekân niteliği de taşıyan avlu, taş duvar, *"07/18 Sonbahar gecesi otların üzerine çiğ düştüğü için, onun mısırlarını kopartıp, üstlerine oturmuştuk."* şeklinde avludaki mısırlar vb. detaylarla, tasvir yöntemi ile okuyucuya aktarılmıştır. Anne karakterimizin savaş sebebiyle hasar alarak yıkılan evinin sunumunda da betimleme yöntemi karşımıza çıkmaktadır. *"07/15-16 Biz konuşurken yakınımızda, üstü yerle bir olan kulübenin içinden yaşlı bir kadın iki elinden tutup çekmemizi ister gibi kollarını yukarı kaldırdı. İhtiyar, kulübenin merdiveninin son basamağında bastonuna dayanıp, kulak kesildi."* Savaş esnasında iç mekânın aldığı hasara net bir şekilde vurgu yapılmaktadır.

"07/97 O an faşistten dolayı içini soğutamayan, kaçan Alman'lar tarafından gördüğü bütün zulümleri; Alman mayınına basıp ölen sekiz yaşındaki torunu, kendisinden ayrı düşen oğlu ve gelini aklına gelen ihtiyar, Alman top mermisi değdiği için yamulan üç odalı evine yüreği sızlayarak bakıp ağlamaklı oldu." Yamulan üç odalı ev şeklinde betimlenen mekânın yapısı hakkında bilgi edinmemizin yanı sıra, asıl kahramanın yaşadığı acılar, kayıplar ve trajedilerin ipuçlarına da mekân unsurunun tanıtımı sayesinde ulaşmamız mümkündür. *"07/100-101 İhtiyar kulübesine girip, yüzüstü yatıp ağlarken, birden aklına bir şey gelmiş gibi susup, kafasını kaldırıp, sonra sobanın başına geçip ateş yakarak büyük sepeti yanına çekiştirdi. "Askerlerim, yemek yesin" diyerek, onun içinden patates alıp arkasına yaslanarak bir yandan da sözsüz bir şarkı mırıldanmaya başladı."* İç mekânın tasviri esnasında, kahramanın vatanına

olan sevgisini de hissetmekteyiz. Savaş sebebiyle evinin viran olmasına aldırmayıp, bundan söz bile etmeyerek sadece askerlerini ve vatanının selametini düşünmektedir. Kahramanın, iç mekân işlevindeki aynı zamanda yuvası olan yıkık dökük vaziyetteki eviyle yüreğinde yaşadığı acıları bağdaştırmak da yanlış olmayacaktır.

Genellikle iç mekânda geçen hikâyede dış mekân unsurlarına da yer verilmiştir. *"07/134-135 O günün sabahı, Almanların siper hatlarını yıktıkları yere getirmişti. Yüzbaşı, ihtiyarın önüne düşüp, içi ölü faşistlerle dolu çukurları, gittikleri yol boyunca gezdirdi."* Dış mekân, "Almanların siper hatlarını yıktıkları yer" şeklinde tasvir edilmiştir. Mekân, zaman, konu ve şahıs unsurları, özellikle "Anne" hikâyesinde yazar tarafından ustalıkla harmanlanmıştır.

Şirin

"Şirin" hikâyesinde yazar, iç mekâna daha çok ağırlık vermiştir. Hikâye, küçük yaşta eğitim öğretim hakkı elinden alınarak, zorla tanımadığı biriyle evlendirilmeye çalışılan Şirin adlı bir kızın başından geçen olayları konu edinmektedir. *"08/01-05 Bugün sınıfta Şirin'in yeri boş kaldı. Son on gün içerisinde Şirin üçüncü kez okula gelmiyordu. Bu sebepten olsa gerek, öğrencilerden hiçbiri Şirin'i fark etmedi fakat onun bugün de okula gelmemesi müdürü ve ana dili öğretmeni Mehri'yi sinirlendirdi. O, Şirin'in oturduğu tarafa gözlerini belerterek baktı, belki, onun aklına Şirin'in okuldaki eski anıları gelmişti. Sonrasında yoklama defterine okula gelmeyenlerin işaretlendiği yere kalemini bastırarak sertçe yatay bir çizik attı."* Okul kapalı mekân olmasının yanı sıra, öğrencilerin ve öğretmenlerin içinde bulunduğu bir kurum olmasından dolayı kapsanan mekân şeklinde de nitelendirmemiz doğru olacaktır. Aynı zamanda okul ve sınıf birlikteliğinde, genişlik ve darlık bağlantısı kurmamız da mümkündür. Okulu geniş mekân olarak nitelendirirken, sınıfı da bununla bağlantılı olarak dar mekân olarak sınıflandırmamız mümkündür.

"08/12-13 Sabah okulun ilk saatlerini büyük bir keyifsizlikle geçirdi. Her teneffüste hava almak için dış kapıya çıkıp durdu." Alıntıda açıkça belirtilmemesine rağmen, "teneffüste hava almak için dış kapıya çıktı" ibaresinden, teneffüste çıkılan yerin okul bahçesi, yani bir dış mekân olduğu kanısına varmamız mümkündür.

Ana dili öğretmeni Mehri, Şirin'in okula gelmeme sebebini kız kardeşi Sultancıktan öğrenmeye çalışmıştır. Sultancık, öğretmenine yalan söylemek istemeyerek olan biteni açıkça anlatmıştır:

"08/59-68 Gece yarısı bizim eve bir araba geldi. ... Düğün alayıyla gelen arabanın bir tarafında büyük harflerle 'Yalkım' kolhozu yazılıydı. .... Şirin, Nurcemal Yengemlerde oturuyordu, bende onun yanına gittim. Yengemlerde oturmuş ağlıyordu.", "08/73-75 -Şirin'i kime verdiniz? -Bilmiyorum, düğün alayının arasından ben bir tek yaşlı bir adamı tanıdım. Siz geçen gün bizim yanımıza uğradığınızda, o ihtiyar bizim evimizde oturuyordu." Şirin'in gelin verildiği Yalkım kolhozu açık mekândır. Olayların yaşandığı, Şirinlerin evi ve yengesinin evi ise iç mekân konumundadır. Hikâyede daimî bir mekân söz konusu değildir. Çünkü olay örgüsüne bağlı olarak sürekli farklı mekânlara geçiş durumu mevcuttur.

İkinci bölümde yazar mekân unsurunun tanıtımında betimleme yönteminden faydalanmıştır. *"08/135-140 Şirinlerin avlusu köyün yukarı başında, kuytu bir yerdeydi. Dışardan baktığında, büyük büyük erik ve iğde ağaçlarının arasından biraz görünebiliyordu. Avlunun kapısından çıkınca iki tarafı gür dutlu, çoğunlukla hareketlilik olmayan bir sokaktan geçiliyordu. .... Bike Yenge, kızını verdiği gecenin ertesi sabahı işe gitmemişti. Ev işlerini hevesle eline alıp; erkenden içerdeki eşyalarını düzenleyip, köşedeki büyük sandığın ağzını (üstündeki üst üste konmuş yorgan ve döşekleri yere yıkıp, kaldırmaya yeltenmeden) iki üç kere açtı."* İç mekânın tanıtımında tasvir yöntemine başvurularak, evin dışarıdan görünümü ve çevresel faktörler hakkında bilgi verilmiştir.

"08/141-146 Sonrasında 'kız kaçtı' haberini tüm köye yaymak için aceleyle komşularının avlularına gitti. Avluya varınca, birkaç kadına "kardeşler, şimdi ben evdekilere ne diyeceğim ne anlatacağım, benim insan içine çıkacak yüzüm suratım kalmadı. .... Kızından yakındıktan sonra, aceleyle kendi avlusuna, evine geldiği sırada, öğretmen Mehri ile gençlik partinin sekreteri Aşır'ın avlunun ağzından girip ona doğru geldiklerini gördü." Komşuların avluları ve Şirinlerin evin avlusunu dış mekân olarak nitelendirebiliriz. Sarıhanov'un seçili hikâyelerinin çoğunda avlu, sıkça kullanılan dış mekânlar arasındadır.

Kahramanlarımız Mehri ve Aşır, Şirin'in zorla evlendirildiğini haber vermek için muhtarın yanına gitmeye karar vermişlerdir. *"08/233-235 Onlar muhtarın evine doğru yola koyuldular. Vardıklarında üzüm yığan kadınların olduğu bir yere geldiler. Orada biraz mola verdiler."* "Üzüm yığan kadınların olduğu bir yer" ifadesiyle, net bir mekân unsuru belirtilmemesine rağmen, bir dış mekândan söz edildiğini söylemek mümkündür.

"08/256-258 Köyün muhtarının yanına Aşır ile beraber varır varmaz şöyle dedi: -Sayın başkan, sizin yanınıza bu tarz bir mesele için üçüncü kez gelişim. Bir çare bulmak gerek." Köy muhtarının evi geçici iç mekânlar arasındadır. Aşır ve Mehri, Şirin'i kurtarmak için büyük bir çaba içine girerler ve muhtardan yardım isterler. Hep birlikte Şirin'in verildiği Yalkım kolhozunun bulunduğu Keriz köyüne giderek Şirin ile yüz yüze konuşmaya karar verirler. *"08/299 "Yalkım" kolhozu Keriz köyünde uzak değil, biz Şirin'in yanına gidelim."* Keriz köyünü geniş mekân olarak nitelendirmek mümkündür. Ayrıca Şirin'in yaşadığı Bereket kolhozunu da tıpkı yukarıda Yalkım kolhozunu sınıflandırdığımız gibi açık mekân klasmanına ayırabiliriz. Aynı zamanda burada bir genişlik ve darlık ilişkisi de söz konusudur. Keriz köyü geniş mekân iken, Yalkım kolhozunu dar mekân olarak sınıflandırabiliriz.

Üçüncü bölüm Keriz köyünde yer alan Yalkım kolhozunda geçmektedir. Şirin'in zorla gelin olarak verildiği kolhoza giderek, gerçekleri öğrenmek isteyen muhtar, Aşır ve Mehri, Keriz Köy Meclisi'nin başkanının yanına gitmişlerdir. *"08/309-312 Keriz Köy Meclisi'nin başkanı orta yaşlı, sevecen ve kibirli bir adamdı. O günün sabahı biri ona 'geçen akşam Durdumurat 'Bereket' kolhozundan iyi bir kızı alıp gelmiş' diye anlattığında, o kendisinin hemen memnuniyetini belirtti. ... Sonra birkaç yeri dolaşıp, iş yerine geldiği sırada, Mehriler oraya vardılar."* Keriz köyünün muhtarlık binası son bölümde yer alan iç mekânlardandır.

Şirin ile yüz yüze konuşmak ve gerçekleri öğrenmek için muhtarlık binasına çağırılmasına karar vermişlerdir. *"08/345-346 Şirin'e haber verildi. Gelininiz muhtarlık binasına çağırılıyor -deyip, köyün habercisinin gelip söyledikleri, Şirin'in kayınpederi ve kayınvalidesi olacak ihtiyarları büyük kedere boğdu."* Şirin'in kayınlarının evine Şirin'in çağırılması için bir haberci yollanmıştır. Şirin'in kayınpederi ve kayınvalidesinin evi geçici bir iç mekândır.

Muhtarlık binası olayların olumlu sonuçlandığı, her şeyin gün yüzüne çıkarak, problemlerin çözüldüğü mekândır.

Ümidi Bittikten Sonra

"Ümidi Bittikten Sonra" hikâyesinin hacim olarak az olması, mekân unsurlarını da etkilemiştir. Olay örgüsünün asıl kahraman Pollı'nın evinde karısı ile aralarında geçen diyaloglardan ve yaşadıklarından ibaret olması sebebiyle, daimî mekân da bu kahramanlarımızın evidir:

"09/12-25 Pollı, geçen akşam onların yanına güneş batıp, karanlık çöker çökmez gitti ve gece yarısı evine döndü. .... Pollı, içeri girer girmez karısı onu bu sorularıyla karşıladı: -Ay, babası, sen hayatta dışarı çıkmaz, düşüncelere dalar otururdun, sana bu günlerde ne oluyor? Gün batınca, nereye gidiyorsun, şafak sökünce dönüyorsun? ... Esrar içilen yere gidip, esrar mı içiyorsun ya da kâğıt mı oynuyorsun? ... Söyle, sen şimdi nereden geldin?"

Pollı'nın yeni dostlar edindiğinden haberi olmayan karısı, kocasının nereye gittiğini bilmediği için endişelenmektedir. Üçüncü şahıs ile anlatılan yukarıdaki alıntıda yer alan Pollı'nın yeni dostlarının evi, iç mekân durumundadır ancak anlatıcının dolaylı anlatımı ile bu mekân hakkında kısa bir bilgi sahibi olmaktayız. Pollı ve karısının evi daimî iç mekân unsurudur. Bu hikâyedeki mekân unsurlarına diyaloglardaki ipuçları aracılığıyla ulaşabilmekteyiz.

Yeni dostları Pollı'nın köyüne dönebilmesi için kendisine yardımcı olacaklarını söylemişlerdir. *"09/66 Sen şunu bil, onlar seni yurduna götürüp, eskisi gibi oturtacak ayrıca elinden yağmalanıp alınan şeyleri kurtarıp geri verecek insanlar."* Şeklinde, bu müjdeli haberi karısına verdiğinde, kadın karakterimizin hatıralarını anımsamasıyla, eski köyleri hakkında bilgi sahibi olabilmekteyiz:

"09/80-83 Karısı hayran kaldı. Kocaman açılan gözü, kocasının kır düşmüş sakalına, burgusuz bıyığına, derisi buruş buruş olan boynuna bakarak 'G' köyünü, onun kara üzümlü avlusunu, önceden kendilerinin olan balkonlu beyaz evlerini, büyük büyük erik ağaçlarını… görüyordu. ... İçinde oturacak bir karış bile yer verilmeyen, kendilerinin on beş yıl evvel zor kaçtıkları köyleri çok uzaklardaydı." "G" köyünden bahsedilirken geriye dönüş tekniği kullanılmıştır. "G" köyü olarak isimlendirilen, kahramanlarımızın esas yuvalarını açık mekân olarak sınıflandırmamız mümkündür.

Pollı ve karısının köylerinden kaçtıktan sonra sığınıp yerleştikleri ülkeden alıntıda bahsedilmiştir. İran geniş mekân niteliği taşımaktadır: *"09/72 Buraları iyice tanıdıktan sonra, İran'ın içini bir gecede askerle dolduracaklar."*

"09/124-147 Birdenbire motor sesi işitilmeye başladı. .... Uçak, bulut misali gökyüzünü ele geçirmişti, tanklar yerden yavaş yavaş ilerliyorlardı. .... Bunları Pollı'nın karısı görüp, korkudan ödü patlamış vaziyette hızla içeri girdi. .... -Kalk da bir yukarıya bak, Bolşeviklerin uçakları, gökyüzünü ele geçirmiş geliyorlar. .... Adam sersemleyip kalktı, tahta yatağından üstünden elle tutulup fırlatılmış gibi düşüp, kapıdan koşarak çıktı. Uçakları, tankları ve onların önünden çekilmiş halkı gördü. .... O böyle derken, yüz üstü yere yıkıldı. Ağzı kum doldu, dişleri taşa değdi." Alıntıda görüldüğü üzere daimî iç mekân olan kahramanlarımızın evi, Pollı'nın suikastçılar ile yaptığı görüşmelerin öğrenilmesi üzerine Kızıl Ordu tarafından yerle bir edilmiştir.

Keskin Nişancı

"Keskin Nişancı" hikâyesinin, daimî mekânda geçen, karakter odaklı kısa bir eser olmasından dolayı, mekân unsurlarına diğer hikâyelere kıyasla daha az yer verilmiştir. Sona ve Mele isimli kahramanlarımızın oğulları Nuri'nin keskin nişancılık yarışmasına katılmadan önce vuku bulan olayları konu edinen eserde, tek bir konuya odaklanılmıştır. Nuri karakterinin okuyucuya tanıtımı *"10/01 O, geçen akşam, karanlık, ayın gözükmediği gece, evlerine saat bir civarında geldi ve böyle geç gelmesine hiç de aldırmadan, kapılarına sertçe vurdu."* şeklinde; mekân, zaman ve şahıs unsurları ile ilişkilendirilerek yapılmıştır. Olay örgüsü iç mekânda başlamış ve orada sona ermiştir.

Hikâyede daimî iç mekân konumundaki ise yer kahramanlarımızın evidir. Mekân unsuru betimlenirken, özellikle kahramanımız Nuri'nin odasına değinilmiştir:

"10/60 Odasına girmesiyle, dışarıda giydiği kıyafetlerini çıkartmadan, yatağına yatıp uzandı."

"10/86-97 Bu saatte evlerinin içinde ses seda yoktu. .... Alevi yanmakta olan gaz lambasının ışığını artırdı. Sonra tüfeğini eline alıp, etrafına baktı. 'Tüfeğim, güzel tüfeğim' deyip, elinde oynuyordu. .... Duvara siyah güllü kâğıdı yapıştırdı. Ona doğru tüfeğini doğrultup, denemeye koyuldu. O, kâğıdın siyah gülünü nişan alıp, tüfeğin

çakmağını birkaç defa vurdurdu. Çakmağın sesi içeride hüküm süren sessizliği bozdu."

Yukarıdaki alıntılarda mekânın tasviri yapılırken, aynı zamanda kahramanın içsel çatışmalarıyla da harmanlanmıştır. Sessiz, sakin, gaz lambasının ışığıyla aydınlanan ev tasviriyle, günlük hayattan sıradan bir aile, sıcak bir yuva gözümüzde canlanmaktadır.

Hikâyenin konusunu oluşturan keskin nişancı yarışmasına yer verilmemesine rağmen, yarışmanın yapılacağı mekândan bahsedilmiştir. *"10/211 Yarınki yarışınız Gonur köyünün ön tarafındaki ak meydanda mı olacak dedin?"* Gonur köyünü geniş mekân olarak nitelendirmemiz mümkündür. "Gonur köyünün ön tarafındaki ak meydan" şeklinde tasvir edilen yarış alanı ise dış mekân olmasının yanı sıra geniş ve dar mekân ilişkisine göre de dar mekân niteliği taşımaktadır.

Sadap

"Sadap" hikâyesinde yazar, mekân unsurunu olay örgüsünün atmosferini güçlendirmek adına ustalıkla kullanmıştır. Kahramanımız Sadap'ın okuma yazma öğrenmesi için, kocasının ve kızının ona oynadığı bir oyunu konu edinen hikâyede, geri dönüş tekniği ile geçici mekânlara da zaman zaman yer verilmiştir. Örneğin Meret karakterinin okur yazar olduğundan bahsedilirken *"11/11 Mektup okumayı mektepte, yazmayı ise varlıklı bir adam olan Kutlu'nun dükkanına gittiği senelerde öğrenmişti."* şeklinde, anlatıcı tarafından farklı mekân unsurlarına değinilmiştir.

Meret ve Sadap'ın kızları Altın tiyatro mektebinde okumaktadır. On dört yaşında eğitimi için başkente, ailesinden uzağa gitmek zorunda kalmıştır. Babası Meret kızının tahsilli bir genç kız olması konusunda destek verirken, annesi tam tersi bir düşünce yapısı benimseyerek, tek başına uzakta yaşamasındansa kızını evlendirmek istemektedir:

"11/01-02 Onların küçük kızları başkentte tiyatro mektebinde okuyordu. Geçen yaz izninde Soçi'de kaplıcalara gitmiş, evlerini ziyarete etmemişti." Altın'ın okumak için gittiği başkent ve Rusya'nın bir tatil beldesi olan Soçi'yi açık mekân unsurları olarak nitelendirmek mümkündür.

Altıncemal ailesine sık sık mektup yazarak yaşadığı olaylardan, anılardan, okulda aldığı eğitimlerden vb. şeylerden bahsetmektedir. Mektuplarında gezip gördüğü yerleri anlatırken görsel ve imgesel dili ustalıkla kullanmasından dolayı, babası yazdıklarını hayranlıkla okumaktadır. *"11/09 Sonra hangarın gölgesine döşek yazıp, önüne bir çaydanlık yeşil çayını alıp, gözlüğünü de takarak, rahat rahat oturup okuyordu."* Meret'in kızının yazdığı mektupları okuduğu "hangarın gölgesi" tamlaması ile okuyucuya sunulan yeri, dış mekân unsuru olarak tanımlamamız doğru olacaktır.

Altın'ın yazdığı mektuplardan bazı kesitlere hikâyede yer verilmiştir:

"11/17-20 O mektubu şöyle yazıyordu. Birinde; 'Ben şu an Volga'nın kenarındayım. Gözümün önünde masmavi cam gibi berrak suyun üzerinden vapurlar yüzerek geçiyorlar. Ben onlara baktığım yerden size bu okuduğunuz mektubu yazmaya koyuldum…' diyerek, kendisinin Volga'da gezdiğini ve onda bıraktığı tesirleri, gördüklerini ve işittiklerini betimleyerek yazıyordu." Mektuplarından birinde Rusya'da bulunan Volga Nehri kıyılarında dolaştığından bahsetmektedir. Volga Nehri geçici bir açık mekân unsurudur. Hikâyenin atmosferini zenginleştirmek adına yer verilmiştir. Mektupta kullanılan betimleme yöntemi vasıtasıyla mekân unsuruyla ilgili bazı detaylara da değinilmiştir. Örneğin "vapurlar yüzerek geçiyorlar" ifadesiyle, nehrin büyüklüğüne vurgu yapılmaya çalışılmıştır. "Masmavi cam gibi berrak su" ifadesiyle ise suyun temiz, berrak olmasına vurgu yapılırken, okuyucunun zihninde de bir görsel canlanmasına yardımcı olunmaktadır.

Hikâyede olay örgüsünün geçtiği mekân ise kahramanlarımız Meret ve Sadap'ın evidir. Ev başlıca iç mekân unsuru olarak, sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. *"11/74 Meret, zarfa büyük bir saygı duyarcasına ocağın başına geçip oturduktan sonra açtı."* Kahramanlarımızın her zaman sohbetleri, yukarıdaki alıntıda bahsedilen ocağın başında geçmektedir. Tartışmalar, sohbetler, fikir alışverişleri, daima bu ocağın başında yapılmaktadır.

Kitap

"Kitap" adlı hikâye üç bölümden oluşmaktadır. Geri dönüş tekniği vasıtasıyla farklı mekân unsurlarına yer verilmiştir. Halk edebiyatının tanınmış eserlerini toplayan aynı zamanda anlatıcı rolü de üstlenen kahramanın, Velmurat Ağa isimli bir adamda

bulunan önemli bir kitabı satın alma çabasını anlatmaktadır. *"12/03-06 Benim işim köyleri ziyaret etmekti. Karakum'un iç taraflarını bile gezdim. Halk edebiyatının tanınmış eserlerini topluyordum. Gezerken, çölün bir tarafını kaplayan güzergahın üzerindeki köye vardım."* Kahraman anlatıcı hakkında bilgi verilen yukarıdaki alıntıda yer alan açık mekân konumundaki Karakum, Orta Asya'da bulunan bir çöldür.

Kahraman anlatıcı bahsedilen köyde bir evde misafir olarak kalmıştır. Köyü de açık mekân olarak nitelendirmek mümkündür. Kahramanın misafir olduğu hanede ona *"12/10 -İleride sıralı evlerin birinde, yaşlı bir adam da bir kitap var, sizin sorduğunuz şey olsa gerek."* şeklinde, önemli bir kitabın varlığından bahsetmişlerdir. "İleride sıralı evlerin birinde" betimlemesiyle tarif edilen Velmurat Ağa'nın evi hikâyedeki daimî iç mekân konumundadır:

"12/23-26 Ben bu uğurdaki çoğu tecrübeme dayanarak, tarif edilen ihtiyarın yanına vardım. Onu evinde buldum. Heybetli ve sakalı göğsüne kadar uzanan bir adamdı. Beni saygıyla karşıladı."

Velmurat Ağa, kitabının parayla satın alınamayacak kadar önemli bir eser olduğunu öne sürmektedir. Kahraman anlatıcı uzun süre Velmurat Ağa'dan kitabı alabilmek için çeşitlin uğraşlar vermiştir. Yazar, bu çekişmeli süreci anlatırken mekân ve konuyu da ustalıkla harmanlayarak işlemiştir:

"12/131-132 Ben sorularımdan dolayı içinde oturduğumuz evin titrediğini düşündüm. Asılı duran iplerdeki torbaların saçakları, şişirilip koyulan tulumlar oldukları yerde kımıldamaya başladı." Olay örgüsü, mekân tasvirleriyle zenginleştirilerek okuyucuya sunulmuştur.

Hikâye için bir önem arz etmeyen fakat atmosferi zenginleştirmek adına yer verilen geçici mekân unsurlarına da rastlamaktayız:

"12/90 Ancak, o hayvan çiftliklerinin geliştirilmesinden, kendilerinin şimdilerde Amuderya'ya göçüp çiftçilik yapacaklarından kısacık bahsettikten sonra, muhabbeti yine esere getirdi." Velmurat Ağa'nın sohbet esnasında bahsettiği Amuderya, açık mekân niteliği taşımaktadır. Türkmenistan'ın genelinde Amuderya nehri en önemli sulama kaynaklarından biridir (Charyyeva, 2017: 63). Çiftçilik için de çok uygun bir mekândır.

Kahramanımızın ticaret için gittiği Karaca geniş mekân niteliği taşımaktadır. Velmurat Ağa'nın misafir olduğu, tesise kurulmuş yer ise iç mekân unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır:

"12/165-167 Ben evlenip, iki tane hayvan edinip, çoluk çocuğa karıştıktan sonra, kışlık kumanya edineyim diye bir iki çuval yün, bir iki çuval kömür ile Karaca'ya ticaret için gittim. Bildiğim bir yer olmadığı için yünümü ve kömürümü satana kadar bir yerde misafir oldum. Tesise kurulan bir yermiş."

İç mekânın tasviri, şahıs kadrosu ve olay örgüsü ile ilişkilendirilerek yapılmıştır. Velmurat Ağa'nın misafir olduğu hanenin altı odalı bir yer olduğundan bahsedilmiştir. Odalardan birinde, olay örgüsünün esasını oluşturan Mahtumkulu'nun önemli eserlerinin toplandığı o kitap okunmuş, Velmurat Ağa ise hayran kalmıştır:

"12/169-172 Alacakaranlık düşerken, misafir olduğum altı odalı eve köy halkı toplanmaya başladı. .... Odanın bir köşesine geçip oturdu. -Molla ağa, otur da okuyuver, diyerek, önüne kitabı koydular."

Velmurat Ağa, kitabı bir deve karşılığı satın alarak köyüne döndükten sonra kendisi de dahil okuma yazma bilen kimse olmadığı için kitap bir çuvalın dibinde senelerce okunmak için beklemiştir.

Velmurat Ağa'nın karısı, Akca Molla isimli bir mollanın oğullarına okuma yazma öğretebileceğini söylemiştir. Bu sayede oğullarının, kitabı kendilerine okuyabileceği için bu fikir Velmurat Ağa'nın aklına yatmış ve oğlunu mollanın yanına götürmüştür:

"12/285-296 Birkaç gün yol gidip Muratcığımı, Akca Molla'ya götürdüm. .... Siz aradan dört sene geçtikten sonra gelin, dedi. Mollanın yanından uçar gibi döndüm. Eve gelince hanıma: -Üç dört yıl sabret, ondan sonra benim alışverişime saygısızlık et de göreyim! -dedim. Kitap bohçanın içinde, çuvalın dibinden çıkmadan tekrar üç sene kaldı." Molla'nın evi de iç mekân unsurları arasındadır. Ancak mollanın kendisi de okuma yazma bilmediği için senelerce Velmurat Ağa'nın oğlunu hizmetçi gibi çalıştırmıştır. Üç sene bekledikten sonra oğlunu almak için mollanın yanına gittiğinde hala okuma yazma öğrenmediğini gören Velmurat Ağa, köyden birilerine molla hakkında bilgi almak için sorular sormuştur:

"12/332-346 Köyümüzden biri (onun kimliğini söylemeye gerek yok dedi, mollanın kendi buyruğuymuş) onun yoncalı avlusunda toparlanmış duran kuru otları çalmış. .... Evine alıp geldiğinde otlar arkasından düşmezmiş elle tutuluyor gibi, karısı deniyor indiremiyormuş, oğlu deniyor düşüremiyormuş. .... Mollanın yanına yüküyle gidip, ondan af dilemiş. .... Molla onun günahını görmezden gelmiş… 'Gidin de kuru otları aldığınız yere koyun sonra arkanızdan düşer' demiş."

Köyden yoksul bir adama molla hakkında sorular soran Velmurat Ağa, yukarıdaki alıntıda yer alan, halk arasında dilden dile dolaşan efsaneyle karşılamıştır. Yoksul adam, mollanın okuma yazma bilmediğinden ancak tuza üflediği nefesinin çok kuvvetli olduğundan bahsetmiştir. Halk arasında köyün yaşlılarından işitilerek dilden dile dolaşan efsanede mollanın "yoncalı avlusu" şeklinde tabir edilen yer, dış mekân niteliği taşımaktadır.

İkinci bölümde yer alan mekân unsurlarını incelediğimizde *"12/373-375 Günlerden bir gün Sovyet hükümeti köyümüze geldi. Yanında muallimiyle geldi; muallim kitabıyla geldi. O gelişiyle, işte, bu içinde oturduğumuz gibi kara çadırda köyün oğlanlarını, büyüklerini okutmaya başladı."* şeklinde, Türkmen kültürüne ait olan kara çadıra, "Kitap" hikâyesinde de yer verilmiştir. Mekânı daha iyi anlayabilmek adına, kültürel detaylara da değinilerek, okuyucunun zihninde net bir görsel çizilmesine yardımcı olunmaktadır. Muallimin ders verdiği kara çadır, iç mekân işlevindedir.

Üçüncü bölümde muallimin sözünde durarak, Velmurat Ağa'nın oğlu Murat'a okuma yazma öğrettiğinden bahsedilmektedir:

"12/413 O, şu an hayvan çiftliğinin müdürü olarak çalışıyor." Murat, tahsilli bir delikanlı olarak, hayvan çiftliğinde müdürlük yapmaya başlamıştır. Kahramanların kendi aralarındaki sohbetleri esnasında verilen bu kısa bilgide, geçici mekân unsuruna da değinilmiştir.

Yazar, olay örgüsü için önem arz eden diğer unsurlar gibi mekân unsurunu da zenginleştirerek sunmuştur. Hacim bakımından az olan eserlerde bile oldukça fazla mekân unsuruna rastlamaktayız. Hikâye kahramanlarının genellikle günlük yaşamdan kişiler olmasından dolayı, mekân unsurları da bu durumla doğru orantılıdır. Bu sebeple de en sık rastlanılan ve olay örgüsünde daimî konumda olan yerler, iç mekân unsuru

konumundaki kahramanların evi veya dış mekân niteliği taşıyan avludur. Kahramanların yaşadıkları evlerinden bahsedilirken kültürel ögelere de değinilmiştir. Örneğin, Türkmen kültüründe önemli bir yer arz eden "kara çadır" iç mekân unsuru olarak "Sevgi" ve "Kitap" adlı eserlerde yer almaktadır. Bunların yanı sıra "şehir", "başkent", "ilçe" vb. geniş mekân unsurlarına da sıkça yer verilmiştir. Geniş mekân ile dar mekân birlikteliklerine de rastlanmaktadır. Hikâyelerde geçici mekânlara da yer verilmiş olduğunu tespit ettik. Özellikle geri dönüş tekniği vasıtasıyla okuyucuya sunulan anılar esnasında geçici mekânlara değinilmektedir. Şahıs, konu, zaman ve mekân birbiri ile uyum içerisinde okuyucuya sunulmaktadır. Aynı zamanda hayali mekânlara da yer verilmemiştir.

2.5. BAKIŞ AÇISI VE ANLATICI

Hikâye ve roman başta olmak üzere, anlatma esasına bağlı edebî türlerde, metin halkası, vaka zinciri ve eserin dili, bakış açısına göre şekil almaktadır. Bakış açısı, vaka zincirinin meydana gelmesinde yardımcı olan mekân, zaman, şahıs gibi unsurların kim tarafından görülüp, idrak edildiği sorularına verilen cevapları kapsamaktadır (Aktaş, 1991: 81-84) Anlatıcı ise masal, efsane, hikâye, roman vb. türleri okuyucu/dinleyici durumundaki kişilere anlatandır. Roman ve hikâyedeki anlatıcı çoğu zaman sanıldığı gibi yazar değildir. Çünkü itibari bir metinde gerçek dünyaya ait bir anlatıcıdan bahsetmek mümkün değildir (Çetişli, 2021: 102-103).

Anlatıcı, hikâyede yer alan kişilerden biri veya hikâyede rol almayan, olay örgüsünün dışında kalmış birisidir. Bu sebeple yazar ile anlatıcıyı aynı kişi kabul etmek doğru değildir. Anlatıcı, kurgusal dünyaya ait bir kişiyken, yazar ise içerisinde yaşadığımız gerçek dünyanın insanıdır (Çetin, 2021: 105).

Av

"Av" hikâyesinde yazar hâkim bakış açılı anlatıcıyı kullanmıştır. Bu bakış açısı ve anlatıcı tarzında üçüncü tekil (o) ağzıyla konuşulmaktadır. Bu üzerinde durduğumuz teknikte anlatıcı, anlattığı olayların dışında durmaktadır. Yaşayan değil, gören durumundadır (Çetişli, 2021: 106). Kahramanların olaylar karşısındaki tepkilerini ve duygularını daha iyi yansıtabilmek adına zaman zaman diyaloglara da yer verilmiştir. Fakat bu tekniğin kullanımı esnasında da üçüncü tekil şahıs kullanımı devam etmektedir.

Köy insanının dostluk, birlik, beraberlik ve dayanışma gibi duygularını içerisinde barındıran eserde, zaman, mekân ve şahıs tasvirlerine sıklıkla yer verilirken, bu yöntem sayesinde anlatım tarzı daha da güçlendirilmiştir:

"01/04-10 Rüzgâr evi geriye doğru eğmişti. Yıkılmasın diye içine beş tane direk dikilmişti. Evin içinde üç kişi ocağın önünde oturuyordu. Biri yaşı altmıştan fazla, sakalı kuşağına kadar uzanan bir ihtiyardı. Öteki yaşı elliden geçkin, köse sakallı, zinde bir adamdı. Diğeri de olsa olsa yirmi beş, yirmi sekiz yaşlarında cahil bir delikanlıydı. Adamlar şekersiz yeşil çayı içerken, muhabbet edip oturuyorlardı." Alıntıda da görüldüğü üzere hâkim bakış açısıyla kaleme alınan mekân ve şahıs betimlemeleri ile metnin atmosferi zenginleştirilmiştir.

Türkler için uzun yıllardan beri önem arz eden hayvancılık ve avcılık, eserde birlik ve beraberlik temalarıyla harmanlanarak işlenmiştir. Aynı zamanda Türk kültüründe derin köklere sahip olan at yetiştiriciliği geleneğine de yer verilmiştir. Eserde varlık kadrosu için büyük önem taşıyan "tay" kültürümüzde önemli bir sembolik değeri olan atların hayatlarının başlangıcını teşkil etmektedir. At, yalnızca binek hayvanı olarak değil, ekonomik bir değer olarak da önemli bir role sahiptir (Çınar, 1993:133). Eserde kullanılan at motifinin amacı da ekonomik ve maddi unsuru temsil etmesidir.

Sevgi

"Sevgi" adlı iki bölümden oluşan hikâye, hâkim bakış açılı anlatıcı ile kaleme alınmıştır. Hâkim bakış açısında anlatıcı, anlattığı olayların dışında durarak, yaşayan değil gören durumundadır (Yücel Çetin, 2016: 56). Anlatıcının hüviyetinin üçüncü tekil şahıs olmasından dolayı, eserin genelinde objektif bir bakış açısı vardır. Sarıhanov eserlerinde sıklıkla kadın hakları konusunu işlemektedir. Bu tema ile geleneksel ve modern yaşamdaki çatışmaların birleştirildiği eserde, diyaloglar sayesinde iki zıt görüşü benimseyen kahramanların fikir ve düşünceleri hakkında da bilgi sahibi olabilmekteyiz:

"02/50-53 Oğulgerek oğluna: 'çocukluktan çıktın' demiyor, 'parayı çok savuruyorsun' demiyor, 'evlenmelisin' demiyor, gidip, 'oğlum sana iyi bir kız alıverelim' diyordu. Kömek ise oğluna: 'yüzsüz' diyor, 'parayı tutumsuz harcıyorsun, evin gelir giderini umursamıyorsun' diyordu. Oğulgerek, Dursuncemal gözünün

önünden ayrıldığı zaman ne yapacağını bilemiyordu. Dursuncemal işten gelene dek, onun yolunu gözlüyordu." Kömek, kızını ve oğlunu cinsiyet normlarından dolayı birbirinden ayırmayan, ikisinin de eşit haklara sahip olduğunu savunan bir babadır. Geleneksel ananelerin nesiller boyu aynı kalamayacağını ve değişmesi gerektiği savunarak, kadınlar konusunda toplumun dayatmaya çalıştığı düşünce yapısını reddetmektedir. Oğulgerek ise kocasının aksine kızını ve oğlunu cinsiyetlerinden ötürü birbirinden ayırarak, erkek evladını üstün tutan bir annedir. Ona göre kızının okuması ve tahsilli olması gereksizdir. Çünkü kadının tek vazifesi evlenerek yuva kurmaktır. Genç bir kızın gece geç saatlerde dışarıda gezmesini onaylamayarak, bu konuda kızına müsamaha gösteren kocasını da suçlamaktadır. Hikâyenin olay örgüsünün büyük bir kısmını oluşturan bu çatışma, Kömek ve Oğulgerek'in evlatlarının evlenmesi ile son bulmuştur. Yazar eserde bu çatışmayı işlerken asıl anlatmak istediği alt metni itibari alemde yarattığı bakış açısı ile sunduğu için, anlatıcının bakış açısıyla eserinki birbirinden ayrılamayacak tarzda birleşmektedir (Aktaş, 1991: 99).

Anlatıdaki diyaloglar bilgi vermek ve karakterlerin kişilik özelliklerini açığa çıkartmak için iki ayrı işlevde kullanılmıştır. Örneğin Oğulgerek ve Kömek karakterleri düşünce biçimlerini ifade ettikleri diyaloglarda ters düşerek birbirlerinden ayrışmışlardır. Bilgi verme hususunda da yardımcı olan diyaloglar, kişiler arasındaki durumu aktarmak, özellikle geçmişte yaşananlar hakkında okuyucunun bilgi sahibi olabilmesi ve yeni olayların belireceği çerçeveyi oluşturabilmek için de kullanılabilmektedir (Oker, 2017: 77).

Aynı zamanda monolog tarzı anlatım tekniği de dikkat çekmektedir. Kömek karakteri üzerinden kullanılan dış monolog yöntemi, bir kişinin karşısındakine veya diğer insanlara konuşma fırsatı vermeden tek taraflı ve uzun biçimde konuşmasıdır (Çetişli, 2021: 127). Kömek'in dış monolog yöntemiyle sevgi hakkında yaptığı konuşma şu şekildedir:

> *"02/458-479 Delikanlılar, ben bu kadehteki şarabı sakalım kunduz gibi ağarmış olsa da özgür aşka, sevginin özgür olduğunu söyleyen delikanlılara, sağlığınıza içeceğim! Sevgiye denk bir şey olamaz. Bu insanın gününü, ömrünü güzelleştirendir ve onun yaşamını hareketlendirendir. Sevgi vardır, sevgi ölmez, yitmez. Aşk kendisinin boğulmasına, atılıp kesilmesine bakmadan, bundan kırk*

yıl evvel de vardı. Sevip, beğenip evlenen adamın en heyecan veren sohbeti evliliği hakkında olduğundan dolayı, ben burada size, kendi evlenişim hakkında iki çift edeceğim. Bundan kırk sene önce, biz çocuklarımın annesi ile ölüm korkusuna aldırmadan, birbirimizi beğenip sevdik, sonra bu sevgili köyümüzü bırakıp kaçtık. Eskiden böyleydi. Övünerek anlattığımdan değil, o senelerde de sevmeyi, beğenmeyi başaranlar severek beraber oluyorlardı. Kızları mal gibi satın alıp kadın edinmeye, sevilmeye ve kendisini sevdirmeye meziyeti olmayan, elinden bir şey gelmeyen, işsiz ama parası olan aptallar başladılar ve onlar aşka karşı çıktılar. Sevip beğenip evlenenleri ve onların güzel yaşayışlarını kıskandılar. Sevgi ancak şimdi özgür, kadınlar ancak şimdi içerden dışarı çıkma hakkı buldular. Bana 'oğlunu ever' diyenler oldu, 'evlendirmeyeceğim' dedim. 'Kızını evlendir' diyenler oldu, 'evlendirmeyeceğim' dedim. Neden oğlumu ben evlendirmeliymişim? O, kendi sevdiğiyle evlenmemeli mi? Eğer oğluma gelini Kurbandurdu'nun oğluna gelin alıp verdiği gibi, ben de alıp vereceksem, kızımı Annamemmet gibi birine satacaksam, hani orada sevgi? İşte, soruyorum! Eğer sevgi izin verilmeyen bir şey olsaydı, eğer kızlar evden çıkartılmadan saklansaydı, kızların ana babaları kızlarını satıp, onun başlık parasına göz dikselerdi, o zaman bizim gibi ihtiyarların aralarına girerlerdi. Şimdi böyle şeyler yok, tek tük olanlar da yarın öbür gün yok olup gidecek. Sevip beğenip evlenmeliler. Örneğin kendi ailemle gurur duyuyorum."

Kömek karakterinin hikâyenin son bölümünde yaptığı bu konuşma, hâkim bakış açısıyla harmanlanan dış monolog tekniğine güzel bir örnek teşkil etmektedir. Kızların ve kadınların para karşılığı ve zorla evlendirilmesine karşı olduğunu, severek evlenme haklarının olduğunu vurguladığı konuşması sayesinde eserin başından beri işlenen konuyu açıklamasının yanı sıra, yazarın sözünü emanet ettiği kahraman statüsüne de bürünmüştür.

Beyin Öfkesi

"Beyin Öfkesi" hikâyesinde hâkim bakış açılı anlatıcı tercih edilmiştir. 1940 yılında kaleme alınan eserde rejimin etkileri net bir şekilde göze çarpmaktadır. Zengin ve fakir çalışması, toprak ve su reformu gibi konular hikâyenin olay örgüsünü şekillendirmektedir. O yıllarda edebiyata siyaset bulaşması sebebiyle genellikle işlenen konular birbirleriyle benzerdir. Zengin ve fakir, birbirinin ezeli düşmanı olarak gösterilmektedir. Zengin kişi daima fakirin hakkını gasp eden, art niyetli, illegal işlerle para kazanarak mal mülk sahibi olan biridir. "Beyin Öfkesi" hikâyesi de bu temaları konu edinen bir eserdir. Hümmet Bey isimli varlıklı bir adamın, illegal yoldan para kazandığının ortaya çıkması ile başına gelen olayları işlemektedir.

Eserde özellikle asıl kahramanın içsel çatışmaları dikkat çekmektedir. *"03/06-12 Şu an onun kafasından gelip geçen olur olmaz fikirler, adeta karabasan gibi, kalkmasına müsaade etmiyordu. 'Zamanla işler daha da kötüleşir mi?' diyerek, günlük hayattaki korkutan kötü şeyleri gözünün önüne getirip, kendi kendine soruyordu. 'Allah var. Her şeyi yaratan Allah'tır. Benim her şeyde onun emrettiği gibi yaratan Allah'a sığınmam gerek' deyip, kendi kendine cevap veriyordu. Sırtına yatağın yayı batar gibi oluyor, bir o yana bir bu yana dönüyordu. Allah'ım ahirete layık olduk mu?"* İçten içe korku ve endişe gibi duygu karmaşalarıyla boğuşan, bu sebeple de huzursuz olan kahramanın bu sıkıntıları, "sırtına yatağın yayı batar gibi oluyor" cümlesi ile de bağdaştırılmıştır. Yatağın yayı, yaşadığı çatışmanın fiziksel bir sonucu olarak tasvir edilmektedir.

Psikolojik ve duygusal çatışmaların da yaşandığı eserde, son bölümünde asıl kahramanın beklenmedik bir şekilde yanındaki emektarı ve eşleri tarafından ihanete uğraması, hayal kırıklığı, öfke ve umutsuzluk gibi duygusal zorluklar yaşamasına sebep olmuştur. Bu olay vesilesiyle kahramanımızda intikam duygusu da gün yüzüne çıkmıştır. Eserin hâkim bakış açısına sahip anlatıcıyla kaleme alınması bu noktada olaylar arasında neden sonuç ilişkisi kurulabilmesine olanak tanımakta ve üçüncü şahıs bakış açısı sayesinde içsel çatışmalar detaylandırılabilmektedir.

Talih

Yazar, savaş izlerini barındıran "Talih" hikâyesini, sıklıkla kullandığı hâkim bakış açılı anlatıcı ile kaleme almıştır. Tahkiye/anlatma tarzı ile yazılan eserde zaman

zaman okuyucunun kendisini o itibari dünyada hissedebilmesi adına sorular yöneltmiştir. *"04/32 O bu köye ne sebeple geldi?", "04/37 Yoksa o eceline mi susamıştı?"* şeklinde, okuyucunun olayların içerisine çekilmesi ve kendisini de o atmosferde hissedebilmesi adına, cevabı hikâyenin devamında ortaya çıkan sorular mevcuttur.

Eser, ortadan başlatma tekniği kullanılarak, okuyucunun dikkatini çekmek adına dinamizmi en yüksek noktadan başlamıştır:

> *"01/01-12 Bozguna uğrayan General Şvarts, ordusu ile geldiği tarafa doğru geri kaçıyordu. Onun kaçıp gerisin geri dönmesi muhtemelen gördüğü zulümdendi: uzun zamandır kafesteki bir kuş gibi zayıflamış, bıyığının burgusu sökülmüş aşağı sallanmış, gözleri ise içine çöküp çapaklanmıştı. General, mağlubiyeti kendisine yediremiyordu, tabanlarının altı soyulmuş vaziyette, onun var gücüyle kaçtığı ne zaman ve nerede görülmüştü. Ordusu ile Paris şehrine gittiğinde, önünde kendisi için sabah özel hazırlanmış yemeğin buharı tütüyordu. Konaklayacakları evi Fransız generalleri önlerine ak kumaş serip bezemişlerdi… Böyle hürmetler, böyle saygılar onun düşüncelerini azdırıyor aynı zamanda gözlerini kızartıyordu. Bu tarz bir saygıyı vardığı her yerde göreceğine kendince çok inanıyordu. Doğu Cephesi'ne de bu yüzden çok istekli gitmişti. Hitler'in buyruklarını yerine getirip, ondan bir demir madalya almayı umut ediyordu. Lakin her yer her yurt benzer değildi. Her yurdun kendisine has bir örf adeti vardı… General Şvarts düşünmüş ve umutlarından bin defa pişman olmuştu."*

Bu tekniğin kullanımını sonrasında, ileri doğru gidildikçe ve geri dönüş teknikleriyle hikâyenin başlatıldığı orta noktadaki olayların sebep ve sonuçları daha net biçimde anlaşılmaktadır. Kronolojik sıraya uygun sunulmayan olay örgüsü için bu sayede merak ve heyecan duyguları daha fazla ortaya çıkmaktadır.

Asıl kahraman için trajik bir sonla biten hikâyede kahramanların ve mekân unsurlarının hâkim bakış açılı anlatıcı tarafından sunumunda tasvir yöntemi dikkat çekmektedir. *"04/38-41 Generalin 'N' köyüne gelmesinin kendince başka bir nedeni vardı. Onun bu köyde güvendiği biri vardı. Bu kişi basit bir adam değildi. Başlarda*

onun kulağıydı, general bu köyü basıp işgal ettiği günün sabahı, onu köyün muhtarı belleyip gitmişti." Muhtar, generalin güvendiği bir karakter olarak betimlenmiştir.

Açık mekân durumundaki köyün ise işgal sonrasındaki durumu da yine tasvir yöntemi ile sunulmuştur. *"04/35 Köyün yaşlılarından ve zavallı çocuklarından akan kanlar bile henüz kurumamıştı."* Asıl kahramanın trajik sonunun ve köy halkının intikam duygusunun sebebi bu yöntem vesilesiyle okuyucuya aktarılmıştır.

Arzu

"Arzu" hikâyesinde yazarın diğer eserlerinde olduğu gibi hâkim bakış açılı anlatıcı kullanılmıştır. Bu anlatıcı tekniği sayesinde zaman ve mekân unsurları sınırsızdır. Kahramanların bütün geçmişi, her türlü hususiyetleri, zihinlerinden geçenler bilinir ve iç konuşmalara hâkim olunabilir (Aktaş, 1991: 96). Örneğin Aman karakterinin tasvirinde yer verilen, *"05/362 Aman Ağa'nın bir zamanlar oğula ihtiyacı vardı, sonra oğlu Mehmet dünyaya geldi, köyde babasıyla birlikte şehre üzüm taşırdı."* cümlesiyle, kahramanımızın yıllar öncesine dayanan arzusuna ve sonrasında oğlu Mehmet ile yaptıkları işe değinilmiştir. Hâkim bakış açısıyla yazılan eserlerde anlatıcı geçmişte olan biten her şey hakkında bilgi sahibidir.

Seçili diğer eserlere kıyasla hacim olarak daha fazla olan "Arzu" hikâyesi beş bölümden oluşmaktadır. Yazar her bölümdeki olay geçişlerini ustalıkla işlemiştir. Bölümlerde kahramanlar arasındaki diyaloglar en çok dikkat çeken anlatım tarzıdır. İki veya daha fazla insanın karşılıklı ve sesli biçimde konuşma şekilleri olarak tanımlanan dış diyaloglara, hikâyede sıklıkla yer verilmiştir (Çetişli, 2021: 126). Özellikle Aman ve Cemal isimli kahramanlarımız üzerinden kullanılan bu anlatım tarzı ile karakterleri daha yakından tanıma imkanına erişmekteyiz.

Hikâye son bölümde beklenmedik bir şekilde sonlanarak, okuyucuyu şaşkınlığa uğratmaktadır. Aman ve Cemal isimli kahramanların yaşlandıkça ortaya çıkan büyük bir arzuları vardır. Kızıl Ordu'da görev yapan oğulları Mehmet'i evlendirmek, yaşlı çiftin ölmeden önce son istekleridir. Oğullarıyla bu mevzuyu konuşmak için şehre giden ihtiyarlar orada öğrendikleri gerçekle hayrete düşmüşlerdir. Evlendirmeyi arzuladıkları oğulları aslında evlenmiş hatta çocuk sahibi bile olmuştur. Yazarın ters köşe yaptığı bu eserde, diğer hikâyelerinde de ustalıkla kullandığı tasvir yöntemi sayesinde zengin bir anlatım sağlanmıştır:

"05/02 Kapılarının önündeki yeni yaptırdıkları evlerine girmeden, geldikleri gibi, çürüyüp gitmiş kararmış evlerine girdiler."

"05/216-217 ... Şehrin şafağın söktüğü tarafına çıkılan yerinde sıra sıra dizilmiş kızıl çatılı kışlalar görünüyordu. Onların önünde dümdüz topraklı meydan uzanıyordu." şeklinde örnek gösterebileceğimiz, üçüncü şahıs ile kaleme alınmış mekân ve çevre tasvirleri dikkat çekmektedir.

Kahraman

"Kahraman" isimli hikâye çok zincirli olay örgüsü ile kaleme alınmıştır. Eserin ilk zinciri hâkim bakış açılı anlatıcı ile üçüncü tekil şahıs ağzından aktarılmıştır. *"06/127 İhtiyar sohbete başladı, ancak yine de kahramanlığından bahsetmeden, kendisinin kahramanlık talimi aldığı başka bir yiğit hakkında, o yiğidin hangi soydan geldiğini, bugün gururlandığı kahramanı hakkında anlatmaya koyuldu."* şeklinde girizgahı yapılan ikinci zincirde ise Kutlumurat isimli bir kahraman, geriye dönüş tekniğini kullanarak hatıralarını anlatmaktadır. Olay örgüsünün ikinci zincirini oluşturan bu kısımda kahraman bakış açılı anlatıcı tekniği kullanılmaktadır. Bu bakış açısına sahip anlatıcı, eserin itibari dünyasında veya olay örgüsünde yer alan kahramanlardan birisidir. Kendi dil ve üslubunu kullanarak, birinci tekil şahıs ağzı ile konuşan kahraman anlatıcı, söylemlerinde kendisini ve kendi yaşadıklarını esas almaktadır. Anlatma dünyası, tabiî olarak daha çok kendini eksen almakta ve yaşadıkları, bildikleri, duydukları, hissettikleri öne çıkmaktadır (Çetişli, 2021: 108). Hikâyede de Kutlumurat Yiğit, Kılıç Kahraman ile gençliğinde yaşadığı bir hatırayı anlatmaktadır. İkinci zincirdeki bakış açısı Kutlumurat'ın yorumları ile sınırlı kalmaktadır.

Eserde herhangi bir olay, insan veya varlık, birden fazla bakış açısı ve buna sahip olan anlatıcılar tarafından anlatılabilmektedir. Hâkim bakış açılı üçüncü tekil anlatıcı ile kahraman bakış açılı birinci tekil anlatıcının bir arada kullanımı çoğulcu bakış açısı tekniğini doğurmaktadır. Bu bakış açısı, tek bir anlatıcının esas olduğu eserde, olay örgüsünde yer alan kahramanlardan birinin veya birkaçının da bakış açılarına yer verilmesi biçiminde tanımlanabilmektedir (Çetişli, 2021: 110). "Kahraman" adlı hikâyede ilk zincirde hâkim bakış açısına sahip anlatıcı kullanılmışken ikinci zincirde ise olaylar Kutlumurat'ın ağzından anlatılmaktadır.

Hikâyede şahıs tasvirlerine sıklıkla yer verildiğini görmeyiz. Olay örgüsünün birinci zincirinde Amandurdu isimli bir delikanlının aldığı kahramanlık madalyası konu edinmektedir. Amandurdu *"06/ 09 Onun esas duruşuna, yassı sırtının üzerinden geçen askeriye gereçlerine, yakasındaki küçük komutan nişanına, göğsündeki kızıl madalyaya bakarak incelediler."* şeklinde betimlenen, yiğit bir delikanlıdır. Kızıl Ordu'da göreve başladıktan sonra olgunlaşarak simasının çocukluktan çıkıp genç bir delikanlıya büründüğü şu cümleler ile tasvir edilmiştir:

"06/44-48 Kendi köylerinin yiğidi, kendileri ile ufacık çocukluktan beri oynayıp sevdikleri, mektepte bile beraber okudukları, geçen yıl birlikte Kızıl Ordu'nun karargahına uğurladıkları, sonra da mektuplaşıp durdukları -Amandurdu. Fakat onlar onu ilk gördüklerinde tanıyamadıkları için birazcık kendilerine teessüf ettiler. Amandurdu, köyden gittiğinden beri değişmişti. Kızıl Ordu'nun kapısı onu güzelleştirmiş, cüsseli sırtına insanın oturuveresi geliyordu. Yüzü gözünün siması, oğlanlıktan çıkıp gittiğini gösteriyordu."

Genellikle betimleme tekniğinden yararlanan yazar, özellikle mekân ve şahıs tasvirlerini hâkim bakış açısıyla başarılı bir şekilde vermektedir. Şahısların betimleyici bir üslupla anlatımı sayesinde, karakterin fiziksel özelliklerini zihnimizde canlandırabilmemizin yanı sıra duygusal dünyalarına da yolculuk yaparak olaylar karşısındaki davranışlarının veya verdikleri tepkilerin esas sebebi konusunda fikir sahibi olmamız mümkündür.

Anne

İçinde yaşadığımız gerçek dünyayı kendisine model alan bütün anlatma esasına bağlı eserlerde olduğu gibi hikâye ve romanın itibari dünyasındaki her türlü olay, kahraman, mekân bakış açısına göre anlam ve değer kazanacaktır (Çetişli, 2021: 105). Hacim bakımından az olan "Anne" hikâyesi de savaş dönemini konu edinen bir eserdir. Savaşın izlerinin, açtığı yaraların ve bıraktığı kötü kalıntıların işlendiği eserde, hâkim bakış açılı anlatıcı kullanılmıştır. Asıl kahramanımız olan yaşlı anne, vatan sevgisini tüm yüreğinde barındıran, yurdunun askerini evladı benimseyen, toprağına ve insanına sahip çıkan bir karakterdir. Psikolojik bir eser niteliği de taşıyan hikâyede, savaşın açtığı yaraların derin izlerini, asıl kahramanımızda hissedebilmekteyiz. Hâkim bakış açısına sahip anlatıcı sayesinde kahramanların karşılaştığı zorluklar karşısındaki iç

çatışmalarını daha iyi anlayabiliriz. "Anne" karakterinin yaşadığı acıyı, sıkıntıyı, süreç içerisindeki psikolojik ve manevi yıpranmayı okuyucu da algılamaktadır. Kaygı, keder, öfke, üzüntü, sevinç gibi farklı ve zıt duygular, eserde bir arada işlenmektedir. Kahramanın olaylar karşısındaki duygu geçişleri başarılı bir şekilde yapılmıştır.

Şirin

Anlatısal bir evrende, o evrenin bir anlam oluşturduğunu ve onun arkasında yetkin bir varlık olduğunu net bir şekilde anlamak mümkündür (Eco, 1996: 132). "Şirin" hikâyesinde yazarın diğer eserlerinde de sıklıkla yer verdiği hâkim bakış açılı üçüncü tekil şahıs anlatıcı mevvuttur. Sarıhanov'un eserlerinde önemli bir yer tutan kadın hakları teması, bu hikâyesinde de eğitim öğretim hakkı adı altında işlenmiştir. Esere ismini veren Şirin isimli kahramanımız başarılı, hayalleri olan ve öğretmenleri tarafından da sevilen bir talebedir. Fakat son zamanlarda okula gelmemeye başlaması öğretmeni Mehri'nin dikkatini çekmiştir. Şirin'in kız kardeşi Sultancıktan ablasının zorla evlendirilmeye çalışıldığını öğrenen Mehri, bu olayın peşine düşerek öğrencisini kurtarmak istemiştir. İdealist bir öğretmen profili çizen Mehri isimli karakterimizin Şirin'i kurtarma girişimini konu edinen eser, aynı zamanda küçük yaşta zorla evlendirilen kızların da bir nevi sesi olmuştur.

Üç bölümden oluşan hikâyede, kesitler arasındaki mekân değişimleri üçüncü şahıs anlatıcıyla başarılı bir şekilde yapılmıştır. İlk bölüm, Mehri Öğretmen'in Şirin'in evlendirildiğini öğrendiği bölümdür. İkinci bölüm, Mehri ve gençlik parti sekreteri Aşır'ın, Şirin'in ailesiyle konuşmaya gittikleri kısmı içermektedir. Üçüncü ve son bölüm ise Şirin ile konuşup gerçekleri öğrenmek için muhtar, Aşır ve Mehri'nin, Şirin'in gelin verildiği "Yalkım" kolhozuna gittikleri bölümdür. Küçük yaşta zorla evlendirilmek istenilen Şirin ile konuşup gerçekleri öğrenen kahramanlarımız, Şirin'in hayatının yanı sıra hayallerini de kurtarmışlardır:

> *"08/451-471 ...O esnada gözleri karşısında duran öğretmenine ilişti. Büsbütün şaşırdı. O vakit kendisinin nerede olduğunu, başı örtülü bir gelin olduğunu bile umursamadan, yerinden fırladı. -Öğretmenim Mehri! -diyerek, Mehri'nin boynuna atladı. Gözlerinden akan yaşlar Mehri'nin yakasına dökülüyordu. Onun, bu şekilde üstüne atılmasından öğretmen utanıp kızardı. -Şirin, sana Durdumurat'ı soruyorlar! -diyerek, onun elinden tuttu. -Bana*

soruyorsanız, ben Durdumurat'ı tanımıyorum, kendisi de beni tanımıyor. Biz onunla hiçbir zaman bir yerde tanışıp görüşmedik. Onun benimle hiçbir bağlantısı yok. İşte ben burada kadınların yüzüne gözüne bağlanan bu örtüyü başımdan sıyırıp, yere çalıyorum, diyerek, başından yeşil örtüyü sıyırıp eline aldı ve onu yere fırlattı. Böylece onun görülmeye münasip ama örtünün içinde deminden beri görünmeyen buğday rengi yüzü kıyılıp giden kara yay gibi kaşları, kısa fakat gür siyah saçları, bembeyaz çenesi ve incecik uzun boynu göründü. Suratını kırıştırarak sözüne devam etti. -Ben bu paçavrayı başıma takacak değildim. Bunu benim başıma takabilmek için anam babam rahat vermediler. Ben okuyacaktım. Gelecek yıl okulumu bitirip, enstitüye gidecek, öğretmen olup, sonrasında pilot olma hayalim vardı. Siz beni bu hayallerimden vazgeçirmeye çalışıyorsunuz! Benim okuluma gitmem lazım. Durdumurat ise mümkünse kendi büyüklerini önüne geçirip zorla değil, tanıdığı sevdiği kızı, kendisini tanıtıp, sevdirip alsın. Onun benle işi olmasın…"

Okuma arzusuyla dolu küçük bir kız olan Şirin, ailesinin baskılarına karşı koyamayarak evlenmeyi kabul etmiştir. Fakat öğretmenini görünce hayalleri, arzuları daha ağır basmış ve tüm gerçekleri anlatmıştır. Şirin'in duygu durumunun aktarımındaki ifadelerinde gördüğümüz gibi, hâkim bakış açılı anlatıcı sayesinde duygusal çatışmaların yansıtılmasıyla okuyucunun karakterlerle daha iyi empati kurması da sağlanmaktadır.

Hikâyede yazar tarafından kullanılan hâkim bakış açılı anlatıcının yanı sıra tanık anlatıcıya da yer verilmiştir:

"08/319-344 Keriz köyünün muhtarı, onların dediklerini şaşkınlıkla dinledikten sonra: 'Bu nasıl iş' diyerek, bu konuda kendi işittiklerini anlatmaya koyuldu. -Bu meseleyi bana da anlattılar. Ancak sizin biraz önce söylediklerinizile benim duyduklarım arasında yerle gök kadar fark var. Mesela, siz dediniz ki 'kız satılmış, yabancı birine satılmış', 'kızın rızası yok'. Ben ise tümüyle başka bir şey işittim. 'Sizin Bereket kolhozunuzun kızı, bizim Yalkım kolhozumuzun efendi yiğidi Durdumurat'ı sevip, kendi rızasıyla gelmiş. Böyle olmuş diye işittim. Kız ile delikanlı evvelden tanışırlarmış. Onların önceden beri ilişkileri varmış. Görüşüp anlaşmışlar. Doğru, Durdumurat o kızı geçen

gece alıp geldi, kolhoz da ona arabasını verdi.' Başkan bunları söyledikten sonra, Durdumurat'ın iyi bir delikanlı, onun babasının şanlı bir adam olduğunu da ekledi. Mehriler, muhtarın anlattıklarından yola çıkarak, onun işten tamamen habersiz olduğunu ve kendi köyünün delikanlılarının tarafını tutuğunu düşündüler. -Bana söyledikleri şöyle, hakikatten öyle olmuş. Eğer benim dediklerim içinize sinmediyse, o zaman kendilerini çağırıp sorabilirsiniz, arkadaşlar -diyerek, sözlerini tamamladı. -Doğru, size bu şekilde anlatılmış. Ancak lafta her şey söylenebilir, diyerek, diğer köyün muhtarı anlatmaya koyuldu. -Kızlar satılıyor. Şaşırılacak yollar bulunup satılıyor. Ben bu mesele ile ilgili çok benzer olaylara şahidim. Şimdi kız satanlar, "kızım sevdi", 'kızım kaçtı', diyerek ört bas edip satıyorlar. Biz bugün kızımızın nasıl kaçtığını, nasıl sevdiğini öğreneceğiz… İkisinin arasına Mehri de dahil olup: -Bizim Şirin'in kendisiyle konuşmamız gerekiyor. Nasıl evlendiğini, onun kendisi anlatsın, diyerek, Şirin'in oraya çağırılmasını istedi."

Bu alıntıyı tanık anlatıcıya örnek gösterebiliriz. Aynı zamanda müşahit/gözlemci bakış açılı anlatıcı da denilmektedir. Şahıs kadrosunu teşkil eden bütün fertleri eşit uzaklıkla izleyen bu anlatıcı, onların geçmişi ve ruh halleri hakkında bilgi vermeden sadece yaptıklarını gözler önüne sermektedir (Aktaş, 1991: 113). Hâkim ve tanık anlatıcının bir arada kullanımı esere çoğulcu bakış açısını da kazandırmıştır.

Ümidi Bittikten Sonra

"Ümidi Bittikten Sonra" hikâyesinde yazar çoğulcu bakış açısından yararlanmıştır. Eser, Sovyetler Birliği'ne saldırma amacı güden bir grup Alman topluluğunun planlarının suya düşmesini konu edinmektedir. Diyalog, iç konuşma ve yöresel hitap cümleleri ile zenginleştirilen eser, hacim bakımından oldukça azdır. Eserde genellikle hâkim bakış açılı üçüncü tekil anlatıcı kullanılmıştır fakat giriş kısmında *"09/01-11 O, ilişki içerisinde olduğu insanları yenilemişti. Bu basit bir yenilik değildi. Kendisine içten davranan insanları buldu ve onlarla fikirleri uyuştu. Yeni tanıdığı bu insanlar, onun yaşlanmaya yüz tutan bedenini genişlettiler ve dünyaya dargın olan gönlünü uyandırdılar. Bu nasıl oluyor? Onun yeni dostları cadı*

olmasınlar? Belki, onlar Pollı'ya muska yaptılar? Pollı'yı görünce öyle zanneden insanlar da var. Nasıl olduysa, onun yeni dostları kendilerini Pollı'ya sevdirmeyi başarmışlardı. Onları görmese, Pollı'nın yüreği daralıyor, üzülüyordu… Onlar kim ve ne işle meşgul insanlar?" şeklinde, müşahit bakış açılı anlatıcıdan da faydalanılmıştır. Bu bakış açısında anlatıcı sadece itibari dünyada olup bitenleri gözlemlemekle yetinir. Sonrasında da tarafsız biçimde okuyucuya bunu nakletmekle yükümlüdür (Çetişli, 2021: 109).

Hikâyenin giriş kısmında da bu gözlemci bakış açısına sahip anlatıcıdan yararlanılarak, karakterin yaşadığı değişim ve bu konuda çevresi tarafından yapılan yorumlar gözlemlenerek tarafsız biçimde aktarılmıştır. *"09/06-07 Onun yeni dostları cadı olmasınlar? Belki, onlar Pollı'ya muska yaptılar?"* İroni içeren bu cümleler, alaycı bir üslupla kahramanın yaşadığı değişim karşısında çevresindekilerin tutumunu eleştirmektedir.

Asıl kahraman için hazin bir son ile biten hikâyede geri dönüş tekniğine de yer verilmiştir. Pollı'nın karısının eskiden yaşadıkları o evi düşünüp kederlendiği *"09/81-83 Kocaman açılan gözü, kocasının kır düşmüş sakalına, burgusuz bıyığına, derisi buruş buruş olan boynuna bakarak 'G' köyünü, onun kara üzümlü avlusunu, önceden kendilerinin olan balkonlu beyaz evlerini, büyük büyük erik ağaçlarını… görüyordu. Biraz sonra kendine geldi. İçinde oturacak bir karış bile yer verilmeyen, kendilerinin on beş yıl evvel zor kaçtıkları köyleri çok uzaklardaydı."* bu kısımlarda, özellikle üçüncü şahıs ile sunulan geri dönüş tekniği ve mekân unsuruyla ilgili betimlemeler göze çarpmaktadır.

Keskin Nişancı

"Keskin Nişancı" hikâyesinde yazarın çoğunlukla tercih ettiği, hâkim bakış açılı üçüncü tekil anlatıcı kullanılmıştır. Kolhozlar arası düzenlenen keskin nişancı yarışmasında birinci olmak isteyen Nuri'nin bu konudaki kaygısını konu edinen eserde, iç konuşma tekniğinden de faydalanılmıştır. Bu yöntem sayesinde hikâye kahramanının, ruhsal durumu, itirafları, beklentileri, hayal kırıklıkları ve özlemleri hakkında okuyucunun bilgi sahibi olabilmesi sağlanmaktadır. Karakterler iç konuşma sayesinde, gündelik hayatta dışa vuramadıkları şeyleri kendi kendilerine söylerler, iç

itiraflarda bulunabilirler. Kişi bu sayede, iç dünyasını aracısız olarak doğrudan doğruya sergilemektedir (Çetin, 2021: 179-180).

"Keskin Nişancı" adlı hikâyede de Nuri karakterinin duygu ve düşüncelerinin üçüncü tekil anlatıcıyla bu teknik ile aktarıldığını görmekteyiz:

> *"10/62-85 O, bu yatış şeklini hiç bozmadan, gözlerini yummadan uzun bir süre yattı. Şu an onun aklına, bakınca sımsıcak olduğu, dışarıdayken gece gündüz kapısını çaldığı, olabildiği kadar kendisini iyi göstermeye çalıştığı, ancak henüz yüreğinde düğümlenen şeyleri söyleyemediği -Meretli'nin kız kardeşi Şeker geliyordu. O, demin 'sabahki yarışta birinciliği almalıyız' demişti. Bu sözleri söylerken, bana da baktı. Ona toplantıda yarınki yarışın her şeyini derleyip, Duvar Gazetesi'ni çıkartma görevi verilmişti. Eğer birinciliği alabilirsem, onun elleriyle gazeteye yazılırım. O da beni gazetede yazmak istiyor. Bana 'birinciliği alır' deyip, inanıyordu. Ben birinciliği alamazsam, ona ne derim? Gözlerinde nasıl görünürüm? Benden gönlü geçer. Onun yanında ve oğlanların yanında başım öne eğilir -diyerek, bir süre aklına bu tarz şeyleri getirip kaygılanarak yattı. Sonra aklından geçirdi: 'Ben mektebimizi çok iyi bitirdim, kolhozumuzda usta olarak çalıştım. Emek verdiğim dört yüz günüm var. Dutar çalabiliyorum. Benim bilmediğim ne var? Önceden Annasehet Ağa ile ava gittiğimde, o benim tüfek atışımı, uçan kuşu olduğum yerden vuruşumu görüp: -Sen keskin nişancısın, nişan alışını, tüfeği tutuşunu beğendim -demişti. Sonra Annamurat dayımın elinden de av kurtulmadığını söyledi. 'Tüfek atma öğreten kursta da benim dengim yok. Ancak 'Bereket' kolhozunda ve 'Özgürlük' kolhozundaki gençlik partisinin üyelerinden öne geçebilir miyim? Onlar geçen seneki yarışta birincilik ödülü aldılar…' Aklına bunları getirip, içinden konuşup yatarken, duvarda asılı duran küçük kalibreli tüfeğine gözü ilişti."*

Yukarıdaki alıntıda Nuri karakterinin söz konusu yarışma konusundaki endişelerinden bahsettiği iç konuşma tekniğinde, aynı zamanda gönül verdiği Şeker adlı kahraman hakkında da bilgiler edinmekteyiz. Hâkim bakış açısı ile bir arada kullanılan iç konuşma (bilinç akışı) tekniği, anlatımın zenginleştirilmesine de yardımcıdır.

Sadap

Kadınların toplumdaki rolü ve eğitim hakkı temasını içerisinde barındıran "Sadap" hikâyesi, hâkim bakış açılı anlatıcı ile kaleme alınmıştır. Sadap ve Meret isimli kahramanlarımızın kızları Altıncemal, başkentte tiyatro mektebinde okumaktadır. Meret tahsilli, kızının eğitimini destekleyen ve onunla gururlanan bir babadır. Sadap ise okuma yazma bilmeyen, kadının yuva kurmasının tahsilli olmasından daha önemli olduğu fikrini savunan bir kadındır. Bu iki zıt karakter, kızlarının uzak bir yerde eğitim görmesinden dolayı sürekli ters düşmektedirler. Altıncemal ailesine sürekli mektuplar yazarak, hayatındaki büyük küçük tüm detayları aktarmaktadır. Meret, kızının betimleyici bir üslupla kaleme aldığı mektuplarını büyük bir itinayla okumaktadır.

Hikâye, Altın'ın mektuplarından kesitlerle zenginleştirilmiştir:

"10/17-22 O mektubu şöyle yazıyordu. Birinde; 'Ben şu an Volga'nın kenarındayım. Gözümün önünde masmavi cam gibi berrak suyun üzerinden vapurlar yüzerek geçiyorlar. Ben onlara baktığım yerden size bu okuduğunuz mektubu yazmaya koyuldum…' diyerek, kendisinin Volga'da gezdiğini ve onda bıraktığı tesirleri, gördüklerini ve işittiklerini betimleyerek yazıyordu. Başka bir mektubunda ise; 'Bugün askeri eğitim dersi sınavını 'başarılı' şekil de verdim…' deyip, kendisinin vatanı koruma meselesini nasıl okuyup öğrendiğini yazmıştı." Bunun yanı sıra deyimler vasıtasıyla da anlatım güçlendirilmiştir. Mânâ zenginliği ve derinlik katmasının yanı sıra kültürel bağlamda da önem arz etmektedir.

Eserde yazar tarafından özetleme tekniğinden de faydalanıldığını görmekteyiz. Sadap'ın okuma yazmayı öğrendiği kısımda kullanılan bu yöntem sayesinde olaylar, bütün ayrıntılarıyla değil de özetlenerek, bazı ayrıntılar atlanarak, kısaltılarak, önemli görülen olaylar belirtilerek aktarılmaktadır (Çetin, 2021: 131-132).

Kitap

Yazar "Kitap" adlı hikâyesini, diğer eserlerinden farklı olarak kahraman bakış açılı birinci tekil anlatıcı ile kaleme almıştır. Kahraman bakış açılı birinci tekil anlatıcı, eserin itibari dünyasında veya olay örgüsünde yer alan kahramanlardan biridir. Bu anlatıcı, olay örgüsünün bütün yükünü sırtlayan asıl kahraman olabileceği gibi daha geri planda kalan kahramanlardan biri de olabilir. Bu bakış açısına sahip anlatıcının

anlatma dünyası, doğal olarak daha çok kendisini eksen almaktadır. Her zaman kendi yaşadıkları, bildikleri, duydukları ve hissettiklerini öne çıkartmaktadır (Çetişli, 2021: 108). İtibari dünyada anlatıcılık görevi üstlenen, eser içerisinde de önemli bir yer teşkil eden bu anlatıcı, ismi bilinmeyen bir kahramandır. Türkmen halk edebiyatının önemli eserlerini toplayan ve ismi bilinmeyen anlatıcı durumundaki bu asıl kahramanın, Velmurat Ağa'nın Türkmen edebiyatı için önem arz eden kitabını satın alma uğruna verdiği uzun süreli mücadelesi konu edinmektedir. Kahraman anlatıcı ve diğer karakterler arasında sık sık diyaloglara da yer verilmiştir.

Yazarın çoğulcu bakış açısından faydalandığını görmekteyiz. Tek bir bakış açısını iki farklı karakterin gözünden ele almıştır. Eserde iki farklı kahraman anlatıcı görevi üstlenmiştir. İsmi bilinmeyen kahraman anlatıcının yanı sıra eserde geri dönüş tekniği kullanılarak Velmurat Ağa'nın kitabı satın alma sürecinin ve okuyabilmek için verdiği türlü uğraşların anlatıldığı kısımda, anlatma görevi yönlendirici kahraman durumundaki Velmurat Ağa'ya devredilmiştir. Kahraman bakış açılı birinci tekil anlatıcı, geri dönüş tekniğinin kullanıldığı bölümlerde Velmurat Ağa'dır. Anılarını onun ağzından dinlemekteyiz. Kıymet verdiği, özenle sakladığı kitabından bahsederken, kahraman anlatıcının *"12/183 Kitap, mollanın okuyuşu, içindeki kelimelerin benim yüreğimde hissettirdikleri beni hayran bıraktı."* örneğindeki gibi mecazi dil kullanımı ve *"12/184 'Bu nasıl olabilir? -diye yüzüne bakarak, her şey kendi hayatımdan, gündelik işittiklerimdendi fakat dile getirilmeyen, söylemeyi hayal bile edemediğim şeyleri anlatıvermişti.' -diyerek düşündüm."* şeklindeki iç monologlardan yararlanımı esere zengin bir anlatım katmaktadır.

N. Sarıhanov, eserlerini genellikle hâkim bakış açılı anlatıcı ile kaleme almaktadır. Fakat müşahit bakış açılı ve kahraman bakış açılı anlatıcıdan da zaman zaman faydalandığını görmekteyiz. İncelediğimiz on iki eser arasından "Av", "Sevgi", "Beyin Öfkesi", "Talih", "Arzu", "Kahraman", "Anne", "Şirin", "Ümidi Bittikten Sonra", "Keskin Nişancı" ve "Sadap" hâkim bakış açılı anlatıcı ile kaleme alınmıştır. Kahraman bakış açılı anlatıcıya "Kahraman" ve "Kitap" adlı eserlerde rastlamaktayız. Müşahit bakış açılı anlatıcı ise "Şirin" ve "Ümidi Bittikten Sonra" adlı hikâyelerde kullanılmıştır. Yazar aynı zamanda çoğulcu bakış açısını da kullanarak bazen iki farklı bakış açısını harmanlamıştır.

2.6. ANLATIM TARZLARI VE ÜSLUP

Edebi eseri anlamak, tahlil etmek ve anlatmak için onun muhteva ve yapısı kadar dilini de incelemek önemlidir. Bu noktada ilk olarak tanınması ve bilinmesi gereken de "anlatım tarzları"dır. Dilin zaman içinde kazandığı ifade tarzları şeklinde tanımlayabileceğimiz anlatım tarzları, kişilerden bağımsız genel dil değerleridir. Sanatkâr, dilin ortak unsurlarını (kelime, deyim, ibare, cümle, anlatım tarzı vb.) ferdî bir tarzda kullanma başarısına ulaşır ve bunların sentezinden de ferdî ve orijinal bir metin meydana getirirse, eseri hem üslup kazanmış hem de sanat seviyesine yükselmiş olur (Çetişli, 2021: 112-113).

Üslup, kişinin sanatçı kimliğinin en önemli göstergesi olan unsurdur. Özgün bir üslup, benzersiz olup, kendine has bir görüş ve bakış açısı ortaya koymak demektir. Kişisel bir üslup sahibi olması sanatçının başarısının bir göstergesidir. Örneğin Sarıhanov'un eserlerindeki samimi üslup, yazarı diğer sanatkârlardan ayıran önemli bir husustur. Ayrıca üslubun kişiselliği tamamen bağımsız değildir. Yazarı; yer aldığı edebiyat kuşağı, dönemin tarihsel bilgileri, bulunduğu topluluk, akım ve sosyal gruplar içerisinde de incelemek gereklidir. (Çetin, 2021: 274-275).

Av

Yazar "Av" hikâyesinde tasvir, dış monolog anlatım tarzlarını tercih etmiş bunların yanı sıra atasözleri ile de zenginleştirerek, tahkiye/anlatma tarzını tüm bunlarla harmanlamıştır. Özellikle insan, tabiat, eşya veya mekânın kelimelerle resmedilmesi; âdeta görünür kılınması şeklinde tanımlanan tasvir yöntemi sıklıkla kullanılmıştır. (Çetişli, 2021: 123). Hikâyede tasvir yönteminin kullanımına şu ifadeleri örnek verebiliriz:

"01/19 Kız geldiğine pişman olup, nar gibi kızarıp, korkusundan öncekinden de beter kekeleyerek, gördüğü şeyleri anlattı."

"01/25-26 Aşır vardığında, bir zamanlar sel akan kuru çayın içinde, tay arka ayağını yukarı kaldırmış, ölüye de benzemeyen vaziyette yatıyordu. Boğazı deşilmiş, kanı içilmişti."

"01/34 -Vay, seni, Atakulu, bu olmadı, Narakızın dölü, ince bel, uzun ayak, beyaz leke, ayakları şekilli, 'Atamurat Ağa'nın iyi bir tayı var' denilip, elin ağzı kapanacaktı."

"01/72 Gece yarımı geçerken, kaplan çok dikkat etmeden, etin çürüdüğünü anlayıp, yavaşça yürüyerek, hiçbir şeyden korkmadan, yüzünü aydınlık göğe kaldırıp, kendisinden başka canlı vardır diye düşünmeden, saldırıp, ağzını hatap gibi açarak, parmak büyüklüğündeki dişlerini bileyip, kükreyerek, tayın yanına geldi."

"01/84-87 Kaplan mecbur kapanla ilerlemek zorunda kaldı. Kapan şangırdayarak onun peşinden gitti. Annamurat Ağa'nın yaptığı cam gibi beş parmaklı pencereli bu kapanın ağzı zincirine kilitenmişti. Dağa taşa, çer çöpe dolaşıp, kaplanın yürümesini fazlasıyla engelliyordu. O geçirip, ağzına alayım dese, usturadan keskin parmakları kaplanın ağzını burnunu parça pinçik ediyordu."

"01/98 Aşır gittiğinde, bekçi bıraktığı adam, otlardan yastık yapıp, cüppesini üstüne örtüp, yumuşak bir döşeğin üstündeymiş gibi horlayarak yatıyordu."

"01/122-127 Ateş yakılınca, kaplan dumana dayanamayarak, kovuktan hırlayarak çıkıp, Atakulu Ağa'ya saldırdı. Kükreyişi ile dağlardan belli bir süre ses yankılandı. Dağların yardımı ile kaplan daha çok kızıştı. Bu hırıltı adamların tüylerini diken diken etmiş, tepelerindeki saçları bile dikleştirmişti. Adamların bir araya toplanışına kaplanın gözü ilişince, eskisinden beter kükreyerek, Atakulu Ağa'nın kellesine dişlerini geçirdi. Bunu gören adamlardan biri parmak büyüklüğündeki kurşunlarla doldurulan tüfeği sıktı."

Yukarıdaki örneklerde görüldüğü üzere tasvir tekniği farklı şekillerde kullanılmıştır. Bazen canlı bir varlığın, bazen mekânın veya çevrenin tasviri yapılmış, birbirinden farklı amaçlar için kullanılmıştır. Yazar bu tekniği başarılı bir şekilde kullanarak, hikâyeyi âdeta okuyucunun zihninde resmetmiştir. Öznel tasvirin yanı sıra *"01/01 Gökbil'in öte tarafında Karaca Dağ diye küçücük bir dağ vardı."* Örneğinde olduğu gibi, nesnel tasvir yöntemine de başvurmuştur.

Anlatma/tahkiye tarzında, anlatıcı birtakım olayları ve bu olaylar çevresindeki insanları, belli bir mekân ve zaman çerçevesinde dinleyici/okuyucuya nakletmektedir (Çetişli, 2021: 117). Hâkim bakış açılı anlatıcının kullanıldığı bu eserde de anlatma/tahkiye tarzı göze çarpmaktadır. Olay örgüsünün gidişatı açısından önem arz

ettiği için yazar zaman zaman diyaloglara yer vermiş olsa da tahkiye/anlatma yöntemi odak noktasıdır. Dış monolog yönteminden faydalanılan eserde, Atamurat Ağa'nın tayının ölüm haberini aldığında kendi kendisine yakınarak sesli biçimde ifade ettiği *"01/34-42 -Vay seni Atakulu, bu olmadı, Narakızın dölü, ince bel, uzun ayak, beyaz leke, ayakları şekilli, 'Atamurat Ağa'nın iyi bir tayı var' denilip, elin ağzı kapanacaktı. Biriciğimdi. Ne kadar ulu bir büyük baş oldu deyip, gururlanıyorduk. Akşam zavallı yatağına gelmemişti, tarla otluk olduğundan hiç böyle şeyler aklıma gelmedi, 'otluyordur' dedim. Eskilerimiz: 'Tayı at edinceye kadar, sahibi it olur' demişler, doğru söylemişler. Olmayınca olmuyormuş, geçen yıl önceki tayımızı kurt yemişti. Kaplan bile güçsüzü, zayıfı bulur! Gidip, zenginlerin malına da dokunmuyor. Sözün doğrusu, biz atı büyütüp, onu düğünde yarıştırıp, ödül alacaktık ya da 'Filan ağa, atın çıktı, gözün aydın' denilecekti şüphemiz yok..."* cümleleri, dış monolog tarzına örnek gösterilebilir. Bunların yanı sıra eserin dili atasözü kullanımı ile de zenginleştirilmiştir. Atamurat Ağa'nın tayının ölüm haberi almasının ardından kurduğu *"01/38 Eskilerimiz: 'Tayı at edinceye kadar, sahibi it olur' demişler, doğru söylemişler."* bu cümlede geçen "tayı at edinceye kadar, sahibi it olur" Türkmenlere ait bir atasözüdür. Mal, mülk veya başka bir şeyin uğruna sahibinin çektiği sıkıntıları, belirsizlikleri anlatmaktadır.

Yalın bir üslupla kaleme alınan eserde, epik çağrışımlar yapan *"01/73 Kaplanın kükreyişiyle yerler, yurtlar titriyordu."* örneğindeki gibi istisnai cümleler de mevcuttur.

Sevgi

Yazar "Sevgi" hikâyesinde tahkiye/anlatma, tasvir, konuşma ve tekrarlama (leitmotiv) anlatım tarzlarından faydalanmıştır. Eserin ismi ile uyum içerisinde olan konusu, kadın teması ile harmanlanmıştır. Eski örf adetlerin değişmesi fikri, iki farklı kahramanın zıt düşünceleri üzerine kurulu bir çatışma meydana getirmiştir. Hâkim bakış açılı üçüncü tekil şahıs ile yazılan eserde, bu iki zıt düşüncenin okuyucuya sunumunda dış diyaloglardan ve monolog yönteminden yardım alınmıştır. Dış monologa örnek olarak Kömek karakterinin eserin son kısmında sevgi hakkında yaptığı konuşmayı örnek gösterebiliriz:

> *"02/458-475 -Delikanlılar, ben bu kadehteki şarabı sakalım kunduz gibi ağarmış olsa da özgür aşka, sevginin özgür olduğunu söyleyen*

delikanlılara, sağlığınıza içeceğim! Sevgiye denk bir şey olamaz. Bu insanın gününü, ömrünü güzelleştirendir ve onun yaşamını hareketlendirendir. Sevgi vardır, sevgi ölmez, yitmez. Aşk kendisinin boğulmasına, atılıp kesilmesine bakmadan, bundan kırk yıl evvel de vardı. Sevip, beğenip evlenen adamın en heyecan veren sohbeti evliliği hakkında olduğundan dolayı, ben burada size, kendi evlenişim hakkında iki çift edeceğim. Bundan kırk sene önce, biz çocuklarımın annesi ile ölüm korkusuna aldırmadan, birbirimizi beğenip sevdik, sonra bu sevgili köyümüzü bırakıp kaçtık. Eskiden böyleydi. Övünerek anlattığımdan değil, o senelerde de sevmeyi, beğenmeyi başaranlar severek beraber oluyorlardı. Kızları mal gibi satın alıp kadın edinmeye, sevilmeye ve kendisini sevdirmeye meziyeti olmayan, elinden bir şey gelmeyen, işsiz ama parası olan aptallar başladılar ve onlar aşka karşı çıktılar. Sevip beğenip evlenenleri ve onların güzel yaşayışlarını kıskandılar. Sevgi ancak şimdi özgür, kadınlar ancak şimdi içerden dışarı çıkma hakkı buldular. Bana 'oğlunu ever' diyenler oldu, 'evlendirmeyeceğim' dedim. 'Kızını evlendir' diyenler oldu, 'evlendirmeyeceğim' dedim. Neden oğlumu ben evlendirmeliymişim? O, kendi sevdiğiyle evlenmemeli mi? Eğer oğluma gelini Kurbandurdu'nun oğluna gelin alıp verdiği gibi, ben de alıp vereceksem, kızımı Annamemmet gibi birine satacaksam, hani orada sevgi? İşte, soruyorum!"

Yukarıdaki alıntıda yer alan dış monolog tarzındaki bu konuşma aynı zamanda hikâyenin ana fikrini de belirtmektedir.

İç monolog tarzından da Kömek'in kızını bir delikanlıyla görmesinin ardından yaşadığı mahcubiyetin okuyucuya sunumunda faydalanılmıştır:

"02/198-212 -Bu iyi olmadı, neden onları geçip gitmedim? Neden onların genç olduğunu önceden düşünemedim ve 'utandırmayayım' demedim. 'Uzunun aklı geç gelir' derler misali, bu aklı başına geç gelmek hakikaten benden hiç ayrılmayacak. Ben şimdi gidince kadına ne söyleyeceğim, o sorar, -deyip, kendi kendine sızlandı. Ondan sonra kızının kendisini tanımamış olmasını istedi; 'dolaşıp geleyim' diyerek, evinin karşısına geçti. 'Evden çıkmadan, bir süre otursam olmaz mıydı, o zaman mahcup olmazdım. Kadın evvelden bir şeyi anlamış olmalı. O, bugün öncekilerden beter olmuştu. 'İt kara

görmese ürümez' dedikleri gibi, yaşlı kadın, bir şey bilmese öyle yapıp durmazdı. Bir şey görmüş ya da birinden işitmişti. Fakat ben ona bu konuda hiçbir şey anlatmayayım. Şehrin yaşlıları böyle olunca ne yapıyorlar? Kızlarının delikanlılarla kapılarında durduğunu, her akşam dışarı çıktıklarını görüyorlar. Bende onlardan biriyim. En iyisi benim görmemiş olmam, deyip, aklında böyle düşüncelerle evinin kapısına vardı."

Kömek isimli kahraman, kızların para karşılığı satılmasına karşı çıkmaktadır. Erkek evladından kızının hiçbir farkı olduğunu düşünmeyerek, aynı özgürlük imkanlarını ona da sunmaktadır. Fakat karısı Oğulgerek zıt bir düşünceyi benimsemekte, kızının bu kadar özgür bırakılmasından hoşnut olmamaktadır. Kömek karakteri tarafından eski örf adetlere adeta bir direniş söz konusudur. Herhangi bir tavır, hareket veya sözün eserde çeşitli sebeplerden ötürü birçok kez tekrar edilmesi olarak tanımlanan tekrarlama (leitmotiv) tarzına da kızını evlendirmesi gerektiği hususunda, Kömek'e söylenen sözlerin tekrarı ile yer verilmiştir. (Çetişli, 2021: 134). *"02/79 O an da Kömek'in bundan bir süre önce, evlerine hayırlı olsuna gelen kadınlardan birinin, karısına, onun yanındayken: 'Kız dediğin başka birinin ailesidir, o ne olursa olsun, bir gün elinizden çıkar ama sen çabucak gelin edinmiş ol' dediği sözler aklına geldi."* Bu nasihatteki alıntıda geçen, Kömek'in ve karısının kızlarını evlendirmeleri için söylenen "bir gün elinizden çıkar" cümlesi *"02/85 'Bir gün elinden çıkar gider' hangi sebeple yanımızda böyle sözler söylemeye gerek duydu?"*, "*02/100 Fakat 'bir gün çıkar gider' sözü yaşlı kadını rahatsız ediyordu."* şeklinde belli aralıklarla tekrarlanmıştır. Bu cümle ile kızların elbet bir gün evlenerek, yabancı bir aileye karışacakları bu sebeple de başlık parası karşılığı satılmalarının pek önem arz etmediği de alttan alta telkin edilmektedir.

Tahkiye/anlatma tarzı ile harmanlanan tasvir yöntemine ait bazı örnekler aşağıdaki gibidir:

"02/02-05 Bu Kömekler ilçeye göçtükten sonra, ayaz bir gece yaşandı. Geçen akşam Kömek, ailesiyle birlikte tiyatro izlemeye salona gitti. Salona onlardan önce gelen seyirciler, kalabalık, neşeli ve eğlenceliydi. Kömek, seyircilerin arasında akranı olan ve konuşup kaynaştığı kişilerle karşılaşıp, onlarla selamlaşarak, hâl hatır sorduktan sonra Oğulgerek ile biletlerinin yerlerine, ikinci sıraya geçip oturdular.

Kolhoz kent tiyatrosunun sergilediği oyunu izlediler; perde her kapandığında, karısıyla birlikte gururla alkışladılar."

"02/22 Gözlerine, griye çalan gökyüzünde, dağınık duran yıldızlar görünmedi"

"02/59-60 Gözünün önünde yirmi üç yaşına giren oğlunun ardından büyüttüğü kızı Dursuncemal'in çoktan on sekiz yaşına bastığının farkında değildi. Onun uzun boyuna, göğsünü geçen gür siyah saçlarına, dışardan bakan gözlerin değdiğini fark etmiyordu."

"02/419-420 Yemek hazırlandı ve masaların üzerine konulmaya başlandı. Masaların üstüne kızıllı beyazlı cam eşyalar da dizildi."

Hikâyenin üslup ve dil özelliklerini incelediğimizde kadın hakları konusunun tesirini üslupta görebilmekteyiz. Bu konuda baba karakteri bir nevi amaçlanan değişimin temsilcisi niteliğindedir. Kömek'in savunduğu eski örf ve adetlerin değişimi, kızların ve erkeklerin arkadaşlık kurup, sevip beğendikleri kişilerle evlenmeleri konusu, zaman zaman hiciv üslubu ile ele alınmıştır. *"02/326 Sonra, Kömek sakince, kızın her şeye hakkı olduğunu, Niyaz'ın kızını sattığı gibi hiçbir zaman satmayı düşünmediğini, öz kızının Niyaz'ın kızı gibi olmadığını, kızının tahsilli ve ne yapacağını kendisinin de bilebildiğini, onun kendisinin sevip, kime varacağım derse varabileceği hakkında konuştu."* Örneğin bu alıntıda hafif bir hiciv üslubu sezdirilmektedir. Kömek karakterinin kızının satın alınmayacak bir eşya olmadığını savunduğu söz konusu cümle, eleştirel bir üslupla toplumun gelenek göreneklerinin değiştirilmesi gereken yönlerini ima etmektedir. Hicvin başlıca amacı da bu kötü, çirkin, yanlış ve gülünç kabul edilen âdet, gelenek ve göreneklerin ortadan kaldırılmasıdır (Çetin, 2021: 282-283).

Dil özelliklerini incelediğimizde de terim, ikileme ve deyimlerden de faydalanılan zengin bir anlatım tarzı söz konusu olduğunu söylemek mümkündür. *"02/05 Kolhoz kent tiyatrosunun sergilediği oyunu izlediler; perde her kapandığında, karısıyla birlikte gururla alkışladılar."* şeklinde kullanılan "kolhoz", Sovyetler Birliği dönemine ait, "kolektif çiftlik" anlamına gelen bir terimdir. Anlam ve etkiyi kuvvetlendirmek için ikilime kullanımına da yer verilmiştir. *"02/160 Karısının sorularından hiçbirine cevap vermeden, apar topar yattı, yorganı tepesine kadar*

çekti." cümlesindeki "apar topar" ve *"02/477 Şimdi böyle şeyler yok, tek tük olanlar da yarın öbür gün yok olup gidecek."* cümlesindeki "tek tük" ikilemeleri, Türkmence karşılığı "tapur tupur" ve "yek tük" şeklinde ifade edilen, benzer sesli ikilemelerdir. Yazar, deyim kullanımıyla da kültürünün dil zenginliklerinden faydalanmıştır. *"02/206 'İt kara görmese ürümez' dedikleri gibi, yaşlı kadın, bir şey bilmese öyle yapıp durmazdı."* cümlesindeki "it kara görmese ürümez" deyimi ile Oğulgerek'in kızı hakkındaki endişelerinin sebebi anlatılırken, olayların simgeselleştirilmesine vesile olunmuştur.

Beyin Öfkesi

Yazar "Beyin Öfkesi" hikâyesinde tahkiye/anlatma, tasvir, konuşma ve şuur akımı gibi farklı anlatım tarzlarına yer vermiştir. Tahkiye/anlatma tarzını özellikle tasvir tekniği ile sentezlemiştir:

"03/01 Avlunun ortasında yayılıp duran gür yapraklı dut ağacının büyük gölgesinde, sabah erkenden, yaylı yatağın üstünde Hümmet Bey gözlerini kapatıp, yarı uykulu vaziyette yatıyordu."

"03/14 Gözleri birden açıldı ve iri yarı erik, elma, iğde ağaçlarına, kazığın dışında dönüp duran soylu atına heyecanla baktı."

"03/116-118 Hümmet Bey, avlusuna karanlık çöktüğünde ayaklandı. Avlu kapısından çıkınca direkt daracık ve eğri büğrü patika yola girdi. Derhal bir yere yetişecekmiş gibi, çok acele yürüyordu."

"03/124 Nuri Bey evinde kalpaklı, beli ipek kuşaklı, ayağı kara çizmeli bir yiğit ile oturup konuşurken, Hümmet muhabbetin üstüne giriverdi."

"03/160-162 Daha güzel olan karısı onun pazardan getirdiği şeyleri diğer karılarına göstermeden, kendisi toparladı ve dut ağacının altına döşek serdi. Bir fincan yeşil çay getirdi. Bey, keyifle kuş tüyü yastığa dirseğiyle dayandı."

"03/322 Ağzını 'Hümmet Ağa' diyerek açan, bugüne kadar henüz benimle yüz yüze konuşamayan, ağzından sütün sıcağı gitmeyen köyün oğlanından daha önce böyle bir şey çıkmamıştı."

Yukarıdaki alıntılarda yer alan tasvir örneklerinden de anlaşılacağı üzere, mekân, şahıs, konu ve zaman tasvirleri başarılı bir şekilde kullanılmıştır. Özellikle mekân tasvirleri bir kamera objektifinden yansıyan görüntüler gibi betimlenmiştir.

Hikâyenin giriş kısmında mekân tasvirinin hemen ardından şuur akımı tekniğiyle gösterme/sahneleme tarzına az da olsa yer verilerek, asıl kahramanın yaşadığı huzursuzluk aktarılmıştır.

"03/07-13 ... 'Zamanla işler daha da kötüleşir mi?' diyerek, günlük hayattaki korkutan kötü şeyleri gözünün önüne getirip, kendi kendine soruyordu. 'Allah var. Her şeyi yaratan Allah'tır. Benim her şeyde onun emrettiği gibi yaratan Allah'a sığınmam gerek' deyip, kendi kendine cevap veriyordu. Sırtına yatağın yayı batar gibi oluyor, bir o yana bir bu yana dönüyordu. 'Allah'ım ahirete layık olduk mu?' 'Yecüc mecüc diyorlar, birbirlerini yiyorlar, nice yüzyıl evvel söylenmiş sözler, şimdi mi gerçekleşecek?' ... yeri olanın yeri, suyu olanın suyu, malı olanın malı alınacaksa bu birbirinin etini yemekten başka bir şey değil..."

Şuur akımında konu belli bir düzene ve mantığa sahip değildir. Esas konu ve anlatılanlar arasında bir mantık ve düzen yoktur (Çetişli, 2021: 131). Hikâyenin başında kahramanın farklı düşüncelerle kafasını meşgul etmesi, huzursuzluğunu ve iç sıkıntısını bu şekilde dile getirmesi, sonradan yaşanacak kötü olayların aslında bir işaretidir. Şuur akımı tarzı sayesinde gösterme/sahneleme ile tahkiye/anlatma tarzları bir arada kullanılarak sentezlenmiştir.

1940 yılında yazılan eserde rejim etkilerinin, üslubu ve hikâyenin konusunu etkilediğini görmekteyiz. O zamanki rejimin edebiyatçılardan isteği doğrultusunda zengin, fakir çatışması ve yer, su paylaşımı konusu, eserlerde oldukça geniş bir yer tutmaktadır. Asıl kahraman Hümmet Bey de illegal yollardan para kazanan varlıklı bir adamdır. Hankulu adlı çobanının Hümmet Bey ile yaşadığı gerilim ve anlaşmazlıklar, zengin ve fakirin birbirinin ezeli düşmanı olarak gösterildiğinin bir örneğidir. Sembolik unsurlarla rejimin istediği mesajlar okuyucuya iletilmektedir.

Talih

"Talih" adlı hikâyede, yazar tarafından tahkiye/anlatma, konuşma ve tasvir anlatım tarzları kullanılmıştır. Savaş dönemini konu edinen eserde, General Şvarts'ın insanlara uyguladığı zulümler, sonrasında savaştaki mağlubiyetin ardından yaşadığı

hayal kırıklığı ve çaresizlik anlatılmaktadır. Hâkim bakış açılı anlatıcı ile kaleme alınan hikâyenin girişinde ortadan başlatma tekniği uygulanmış, olayların dinamizminin en yüksek olduğu noktadan başlatılmıştır. Bu yöntem sayesinde geri dönüş tekniğinin de sıklıkla kullanılmasına olanak sağlanmıştır. Geriye dönüş tekniğiyle, olaylar arasında sebep sonuç ilişkisi kurulmasına ve okuyucunun olaylar arasındaki bağlantıyı daha net anlayabilmesine yardımcı olunmuştur.

Eser betimlemelerle zenginleştirilmiştir:

"04/02 Onun kaçıp gerisin geri dönmesi muhtemelen gördüğü zulümdendi: uzun zamandır kafesteki bir kuş gibi zayıflamış, bıyığının burgusu sökülmüş aşağı sallanmış, gözleri ise içine çöküp çapaklanmıştı."

"04/29-30 Yine uykusu geliyor, ayakları üşüyor ve tekrar kaygısı kederi artmaya başlıyordu. Sonra yine içi buz gibi ahırın içinde iki yana dolanıp düşünmeye başlıyordu."

"04/142 Paldır küldür karın üstüne sürüklenip, tüfekle vurulduğunu düşününce elini başına götürüp, gözlerinden ateş fışkırdı."

"04/157-158 Yaşlı bir kadını soymaya koşarken, iç kapının oraya vardığı sırada, pencerenin camı parçalanıp içeri granat parçaları gibi yayıldı. Ev yıkıldı ve Alman generalle birlikte tutuşup alevler içinde yandı."

Tasvir tarzıyla anlatılan olaylar, okuyucunun zihninde canlanmaktadır. Kahramanın dış görünüşü hatta psikolojik tahlili bile metot sayesinde daha net bir şekilde yapılabilmektedir. Şahıs tasvirinin yanı sıra mekân tasvirlerinin de başarılı bir şekilde yapıldığını görmekteyiz.

Muhtar Kotlyarov'un, generalin köye gelmesi üzerine kinlenen halktan birilerinin partizanlara haber vermeye gittiğini öğrenmesiyle yaşadığı telaş, iç monolog yöntemi ile aktarılmıştır. *"04/73-79 Muhtar tehdit edip, meseleyi birkaç kişiye sorduktan sonra şöyle düşündü: 'O kesin partizanlara haber vermeye gitti. Dışarı çıkmış mıdır? Peşinden gitsem yetişebilir miyim? Vah, o köyden çoktan gitmiştir. Geri gelir mi acaba.' Kotlyarov böyle deyip, kendi kendine sızlandı ve onun peşinden koşup gidesi geldi."* Muhtarın kendi içerisinde yaşadığı panik, endişe,

kararsızlık gibi duygu durumlarını, iç monolog tekniği sayesinde okuyucunun daha iyi anlamasına yardımcı olunmuştur.

Dil ve üslup özelliklerini incelediğimizde zaman zaman dramatik bir üslup göze çarpmaktadır. Bu üslup türünde kişi zaafları, güçlü yanları, eksiklikleri, fazlalıkları, yanlışları ve doğrularıyla bir bütün olarak sunulmaktadır (Çetin, 2021: 277). Generalin yaşadığı hayal kırıklığı ve umutsuzluk durumu da bu üslup ile yansıtılmıştır. Bunun yanı sıra savaş dönemini anlatan eserde "general", "cephe" vb. askeri terimler de göze çarpmaktadır.

Arzu

"Arzu" adlı hikâye beş bölümden oluşmaktadır. Yazar bölümler arasındaki olay ve mekân geçişlerini başarılı bir şekilde yapmıştır. Tahkiye/anlatma ve gösterme/sahneleme anlatım tarzları bir arada kullanılmıştır. Konuşma tarzına eserde sıkça yer verilmesinden dolayı gösterme/sahneleme anlatım tarzı da doğrudan karşımıza çıkmaktadır. Anlatıcı vasıtasıyla tahkiye/anlatma yöntemi daha ağır basmış ve eser tiyatro metni olmaktan kurtulmuştur. Dış diyaloglara sıkça yer verilmiştir. Özellikle Aman ve Cemal karakterleri karşılıklı diyaloglar vasıtasıyla konuşturulmuşlardır. Bu iki kahramanın sohbetleri esnasında birbirlerine söyledikleri "annesi", "babası" şeklindeki hitap ifadeleri dikkat çekmektedir. Anne ve baba karakterindeki bu iki kahraman asla birbirine isimleri ile seslenmemektedir. Aynı zamanda oğulları Mehmet'ten bahsederken daima *"05/88 Sen Mehmetciğime alacak olsan, köyden kimin kızını isterdin?"* örneğinde olduğu gibi "Mehmetciğim" şeklindeki samimi hitap ifadelerini kullanmaktadırlar. Nurmırat Sarıhanov'un eserlerinde, özellikle bu samimi üslup göze çarpmaktadır.

Yalın bir üslupla kaleme alınan eserde tasvir tekniği de önem arz etmektedir. Yazar diğer eserlerinde olduğu gibi bu hikâyesinde de betimlemelere sıkça yer vermiştir. Özellikle iç ve dış mekân tasvirleri başarılı bir şekilde ele alınmıştır:

"05/02-03 Kapılarının önündeki yeni yaptırdıkları evlerine girmeden, geldikleri gibi, çürüyüp gitmiş kararmış evlerine girdiler. Aman evinin eşiğinden atlayarak, ayağını atıp içeri girdikten sonra, elini kabarık vaziyetteki koltuğa atıp, şöyle dedi…"

"05/199 'İki gözüm seni gözleyerek, halı serip, tertemiz, hiçbir şeyini eksik koymadan, evini tastamam düzenleyip hazırladık, bu yüzden o eve adım atmıyoruz, gelip evine girmeni istiyoruz, gelmek zorundasın, gelin alacağız' deyip, böyle dedikten sonra birden duraksayarak bir şeyi aklından geçirdi."

"05/216-218 ... Şehrin şafağın söktüğü tarafına çıkılan yerinde sıra sıra dizilmiş kızıl çatılı kışlalar görünüyordu. Onların önünde dümdüz topraklı meydan uzanıyordu. Bu meydanda kızıl askerler binicilik öğrenerek, askeri hazırlık okullarını tamamlıyorlardı..."

Aman ve Cemal'in kendi evleri, oğulları Mehmet için hazırladıkları ev, Kızıl Ordu askerlerinin eğitim gördükleri kumlu meydan vb. farklı iç ve dış mekân tasvirlerine yer verilmiştir. Zengin bir anlatım açısından tasvir yönteminin yanı sıra geri dönüş tekniği kullanımıyla da hikâyenin derinliği artırılmıştır. *"05/360-365 Birden onun aklında yeni düşünceler belirdi. Önlerinde kuvvetli, mert oğulları vardı. Aman Ağa'nın bir zamanlar oğula ihtiyacı vardı, sonra oğlu Mehmet dünyaya geldi, köyde babasıyla birlikte şehre üzüm taşırdı. Ne yazık ki, onun küçüklüğü çalışarak geçmişti. Bugün ise Kızıl Ordu'nun komutanıydı. Onun rütbesi sağlamdı..."* Aman'ın aklından geçen alıntıdaki cümleler vesilesiyle geçmiş ve o an ki zaman dilimi arasında bağlantı kurulabilmesine yardımcı olunmuştur.

Her türlü metnin malzemesi dildir. Metni iyi tanıyıp yorumlayabilmek için dilbilimine ait malzemenin özelliklerini öğrenmek gerekmektedir (Aktaş, 1993:156). Eserin dil ve üslup özelliklerini incelediğimizde, herkesin anlayabileceği yalın bir üslup kullanımı göze çarpmaktadır. Samimi hitap ifadeleriyle yaratılan bu farklı ve yalın üslup, aynı zamanda terimler ve ikilemeler gibi dil unsurlarıyla da zenginleştirilmiştir. "Sevgi" hikâyesinde de yer alan "kolhoz" terimine bu hikâyede de rastlamaktayız. Zaten Sarıhanov'un çoğu eseri kolhoz insanını anlatmaktadır. Bunun yanı sıra kızıl asker, komutan, albay, süvari vb. birçok farklı askeri terime de yer verilmiştir. İkilemelerin de sıkça yer aldığı metinde ses benzerliği, aynı kelimenin tekrarı vb. şekillerde yapılan ikilemelere de rastlamaktayız:

"05/04 -Annesi, ey, annesi, hadi önce sandığın sandıcağın ağzını aç, ondan sonra da zahmet olmazsa çay kaynatıver!"

"05/12 Aman, koltuk altından yepyeni mavi yirmilikleri art arda deste deste çıkartıp döşeğin üstünde toparladıktan sonra…"

"05/216 … Şehrin şafağın söktüğü tarafına çıkılan yerinde sıra sıra dizilmiş kızıl çatılı kışlalar görünüyordu."

Yukarıda farklı ikileme örneklerinin geçtiği hikâyedeki bazı örnekler görülmektedir. "Sandık sandıcak", "art arda", "deste deste", "sıra sıra" gibi çeşitli ikilemelerle anlatım zenginleştirilmiştir.

Kahraman

"Kahraman" isimli çoğulcu bakış açısıyla kaleme alınmış eserde konuşma ve tasvir tekniklerinden yararlanılmasından dolayı gösterme/sahneleme tarzına yer verilmiş olsa da tahkiye/anlatma tarzı ağır basmaktadır. Çok zincirli olay örgüsünden oluşan eserin ilk zinciri hâkim bakış açılı anlatıcı, ikinci zinciri ise kahraman bakış açılı anlatıcı ile ele alınmıştır. İlk zincirde Amandurdu isimli Kızıl Ordu'da görev yapan bir delikanlının kahramanlık madalyası alması üzerine, köye yayılan bu müjdeli haber çerçevesinde şekillenmiştir. Yalın bir üslup ve günlük konuşma dilinin göze çarptığı ilk zincirde, *"06/44-48 Kendi köylerinin yiğidi, kendileri ile ufacık çocukluktan beri oynayıp sevdikleri, mektepte bile beraber okudukları, geçen yıl birlikte Kızıl Ordu'nun karargahına uğurladıkları, sonra da mektuplaşıp durdukları - Amandurdu. Fakat onlar onu ilk gördüklerinde tanıyamadıkları için birazcık kendilerine teessüf ettiler. Amandurdu, köyden gittiğinden beri değişmişti. Kızıl Ordu'nun kapısı onu güzelleştirmiş, cüsseli sırtına insanın oturuveresi geliyordu. Yüzü gözünün siması, oğlanlıktan çıkıp gittiğini gösteriyordu."* örneğinde olduğu gibi, şahıs tasvirleri dikkat çekmektedir. Tahkiye/anlatma tarzının ağır basmasından dolayı, anlatıcı olayları hikâyeleştirerek anlatmaktadır.

Eserin ikinci zinciri Kutlumurat adlı kahramanın geri dönüş tekniâğinden faydalanarak, anlattığı hatıraları çevresinde şekillenmiştir. Kahraman bakış açısı ile kaleme alınan bu zincirde, yalın üslubun yanı sıra Kılıç Kahraman isimli bir karakterin epik bir üslup ile anlatımı da söz konusudur. Bu sayede Kutlumurat'ın gençlik anılarında yer alan Kılıç Kahraman epik ifadelerle güçlü, korkusuz, yenilmez ve önemli bir figür olarak tanıtılmaya çalışılmıştır.

Hikâyede Kutlumurat'ın delikanlılarla sohbeti esnasında bahsettiği Ahal-Teke atlarından *"06/121 Türkmen yiğitleri Aşkabat-Moskova atlı seferine gidecekler" dediklerinde Ahal-Teke atlarının başka atlardan farklı olduğunu söyledi ve yine bunun gibi…* cümlesinde kısaca söz edilmiştir. Ahal-Teke atları Türkmenlerin en kıymetli at cinsidir. Vatanları Türkmenistan'dır. At, Türkmenlerin söz varlığında zengin dil hazinesinin en önemli göstergelerinden biri olmuş; yiğitliğin sembolü, sahip olunabilecek en değerli dünya malı olarak görülmüş; edebiyatta da kahramanlık sembolü, yiğidin can yoldaşı rolüyle en çok kullanılan motiflerden biri olmuştur (Beşen Delice, 2015: 545). "Kahraman" adlı bu hikâyemizde de karakterlerin cesaretlerinden, yiğitliklerinden ve kahramanlıklarından söz edilirken, sembolik bir değer olarak at motifinden de yararlanılmıştır.

Zengin ve renkli bir kültürel mirasa sahip Türkmen halkına özgü yöresel kıyafetlerden de kısaca "06/90 *O çok alçak gönüllü bir insandı, biz ona orada Türkmenlerin yatarken giydiği kırmızı donunu, astragan kalpağını giydirdik, saçaklı ipek kuşağı kuşattık."* cümlesi ile bahsedilmiştir. Bir tür kürk çeşidi olan astragan kalpağı, Türkmenler için büyük önem arz etmektedir. Üst kısmı silindirik veya hafifçe konik bir şekle sahiptir. Önü ve yanları altın ve gümüş ipliklerle işlenmiş süslemelerle bezelidir. Türkmen milli kimliğinin bir simgesi olan bu kıyafet, geleneksel giysilerin tamamlayıcı parçasıdır. Hikâyede kıyafet motifi dönemin atmosferini yansıtma, kişilik ve tarzın yansıması, toplumsal statü, tema ve sembolizm açılarından da önemlidir.

Dil özelliklerini incelediğimizde askeri ve yöresel terimler karşımıza çıkmaktadır. *"06/90 O çok alçak gönüllü bir insandı, biz ona orada Türkmenlerin yatarken giydiği kırmızı donunu, astragan kalpağını giydirdik, saçaklı ipek kuşağı kuşattık."* Alıntıda yer alan "astragan kalpağı" Türkmenlere özgü kürklü bir başlıktır. Bunun yanı sıra komutan nişanı, kızıl madalya, atlı ordu, top mermisi, füze, siper vb. farklı askeri terimlere de oldukça yer verilmiştir.

Anne

"Anne" hikâyesini incelediğimizde zaman zaman konuşma ve tasvir tarzlarına yer verilmiş olduğunu lakin tahkiye/anlatma tarzının daha çok kullanıldığını söylememiz mümkündür. "T" köyünün Alman işgalinden kurtulmasının ardından vuku bulan bazı olayları konu edinen hikâyede, "anne" hitap şekliyle eserde hayat

bulan yaşlı kadının vatanına ve askerine duyduğu içten sevgi özellikle dikkat çeken bir detaydır. Bu detay, konuşma tarzı kullanılarak diyaloglarla zenginleştirilen eserde, yaşlı kadının askerlere karşı samimi hitap ifadelerinde net bir şekilde göze çarpmaktadır. Bu konu ile ilgili bazı örnekler şu şekildedir:

"07/22 -Oğullarım, evlatlarım, siz misiniz? -deyip, etrafına bakınarak seslendi."

"07/25 -Oğullarım, benim imdadıma koşan kızıl askerlerim… dedi."

"07/32-33 -Geldiniz mi, oğullarım, gelişiniz olsun, oğullarım, gidişiniz olmasın, oğullarım! -diyerek, önce Bogdanov'u, sonra Aman'ı, en son da İvan'ı okşadı. -Ben sizin geldiğinizi görmeden ölürüm diye korkuyordum, sefa getirdiniz, artık ölsem de gam yemem, ah, oğullarım, ölenlerim az olmadı…"

"07/74-76 …Yok, seni benim bedduam, onca insanın gözyaşı tutmuştur, yok, seni benim kızıl askerlerim yakaladı. Benim askerlerim! Benim oğullarım!" (07/74-76)

"07/145 -Ben kızıl asker oğullarıma yemek yedirecektim."

Nurmırat Sarıhanov'un eserlerinde göze çarpan en önemli husus samimi üslup özelliğidir. Anlatımı güçlendiren ve başarılı olmasını sağlayan da samimiyet, özgünlük ve hayal gücü gibi meziyetlerdir (Moran, 1991: 304). Yazarın çoğu hikâyesinde de bu içten ve samimi üslubu sürdürdüğünü görmemiz mümkündür. Çektiği zulümler yüzünden sevdiği birçok kişiyi kaybetmiş, kederli ama askerleri yani oğulları yurtlarına döndüğü için de tüm yaşadığı acıdan daha üstün bir sevinçle oğullarını kucaklayan ihtiyar kadının, vatanının askerini sadece bir "asker" olarak görmediğini de onlara sesleniş biçiminden bile anlayabiliriz. Yukarıdaki alıntılarda yer alan "oğullarım, evlatlarım, kızıl askerlerim" gibi hitap ifadeleri, kahramanın yurduna duyduğu bağlılığın ve sevginin bir göstergesidir.

Tasvir tarzının da kullanıldığı eserde özellikle şahıs, mekân ve zaman tasvirlerine yer verilmiştir:

"07/01-02 Bu olay Almanları T… köyünden kovup yollamamızın ardından, girilen avlunun içinde, yıkılan evin yanında durduğumuzda, şafak söküp, gökyüzünü kızıla bürüdüğünde yaşandı. Biz, sıvasız, üst üste koyulan taş duvara yüzümüzü verip,

arkalarına bakmadan süratle kaçan faşistlerin ardından bir silahın şarjörünü boşalttık."

Giriş bölümünde tasvir yöntemi sayesinde mekân ve zaman unsurlarının bir arada kullanımı karşımıza çıkmaktadır.

"07/53 ...Böyle diyerek ilerlerken, oturan, gözüne çarpan kişinin yanına vararak, kucağını açtı, iki elini uzattı, ancak elini uzatırken, gördüğü yeşilimsi kaputa, yerde oturan kişinin içinde kaybolduğu kaputuna, iğrenç şapkasına, paçasından dizine kadar gelen çirkin çizmesine gözü çarptı." Yaşlı kadının kızıl askerlerinden biri zannettiği düşman Alman askerinin dış görünüşünün betimlendiği bu alıntıyı ve *"07/77 İhtiyar bu sözleri söylerken, elindeki bastonu ve bedeni titremiş, alnındaki damarları ise adeta kamçı vurulmuş gibi morarmıştı."* şeklinde, ihtiyar annenin düşman askerini gördükten sonraki fiziksel ve duygusal durumunun betimlemesini, şahıs tasvirine örnek olarak gösterebiliriz.

Şirin

"Şirin" adlı hikâyede tasvir, konuşma ve tekrarlama gibi farklı anlatım tarzları karşımıza çıkmaktadır fakat eserin geneline baktığımızda tahkiye/anlatma tarzı daha fazla kullanılmıştır. Dış diyaloglara sıkça yer verilen eserde, "Anne" hikâyesinde olduğu gibi samimi hitap ifadeleri dikkat çekmektedir. Şirin adlı kahramanımızın kardeşi Sultan'dan, neredeyse hikâyenin tamamında "Sultancık" şeklinde bahsedilmiştir. Bunun yanı sıra Şirin ve kayınlarını muhtarlık binasına çağırmak için giden haberciye, Şirin'in kayınvalidesinin *"08/348 -Kurbancığım, sen onun ne için çağırıldığını biliyor musun, Durdumurat da gelmeli mi?", "08/353 Kurbancığım, onlar kim?"* kurduğu bu cümlelerdeki "kurbancığım" hitap şekli ve gelinine nasihat verdiği "*08/371 -Gelinim şimdi muhtarın yanına varınca, 'kendi isteğimle geldim' deyip başka bir şey demeyeceksin, bunu söyle dur!"* cümlesindeki gibi "gelinim" şeklinde seslenme biçimi samimi hitap ifadelerine örnek olarak gösterilebilir.

Tasvir tarzından da faydalanılan eserde özellikle çevre betimlemeleri ve Şirin'in başına gelen olayın tasviri dikkat çekmektedir:

> *"08/135-140 Şirinlerin avlusu köyün yukarı başında, kuytu bir yerdeydi. Dışardan baktığında, büyük büyük erik ve iğde ağaçlarının arasından biraz görünebiliyordu. Avlunun kapısından çıkınca iki tarafı gür dutlu,*

çoğunlukla hareketlilik olmayan bir sokaktan geçiliyordu. Şirin geçen gece yine bu sokağın başında, kim olduğunu bilmediği geveze kadınlar tarafından, bürümcük örtünerek, sabahın erken saatlerinde arabaya bindirilip gönderilmişti. Bike Yenge, kızını verdiği gecenin ertesi sabahı işe gitmemişti. Ev işlerini hevesle eline alıp; erkenden içerdeki eşyalarını düzenleyip, köşedeki büyük sandığın ağzını (üstündeki üst üste konmuş yorgan ve döşekleri yere yıkıp, kaldırmaya yeltenmeden) iki üç kere açtı."

Şirin'in öğretmeni Mehri'yi karşısında gördükten sonra, kendisini zorla evlendirmek istediklerini itiraf ederek isyan ettiği bölümdeki şahıs betimlemesi de tasvir tarzı açısından eserde akılda kalan önemli örneklerden biridir:

"08/461-462 ...İşte ben burada kadınların yüzüne gözüne bağlanan bu örtüyü başımdan sıyırıp, yere çalıyorum, diyerek, başından yeşil örtüyü sıyırıp eline aldı ve onu yere fırlattı. Böylece onun görülmeye münasip ama örtünün içinde deminden beri görünmeyen buğday rengi yüzü kıyılıp giden kara yay gibi kaşları, kısa fakat gür siyah saçları, bembeyaz çenesi ve incecik uzun boynu göründü."

Farklı anlatım tarzlarının sentezlendiği metnimizde, tekrarlama tarzına rastladığımız kısımlar şu şekildedir:

"08/371 -Gelinim şimdi muhtarın yanına varınca, 'kendi isteğimle geldim' deyip başka bir şey demeyeceksin, bunu söyle dur!"

"08/392 O, yalnızca 'kendi isteğimle geldim' diyecekti."

"08/400 Onun şu an 'kendi isteğimle geldim' ve 'kendi rızamla geldiğim yiğidimin adına Durdumurat derler' demekten başka bir düşüncesi yoktu."

Zorla evlendirilmek istenilen karakterimiz Şirin'e, rıza olup olmadığını soran herkese "kendi isteğimle geldim" demesini devamlı olarak öğütlemektedirler. Şirin bu cümleyi hikâyenin belirli kısımlarında sürekli aklından geçirmektedir. Küçük yaşta zorla evlendirilmeye çalışılan bir kıza bu cümleyi empoze etmeye çalışarak, hem evlilik düşüncesini kabul ettirmeyi amaçlamış hem de üzerindeki baskıya boyun eğmesini istemişlerdir. Tekrarlama tekniği de tam olarak burada karşımıza çıkmaktadır.

Hikâyenin genelinde hâkim olan yalın üslup, Şirin'in isyan ettiği bölümde yerini dramatik bir üsluba bırakmaktadır:

> *"08/453-471 …O vakit kendisinin nerede olduğunu, başı örtülü bir gelin olduğunu bile umursamadan, yerinden fırladı. -Öğretmenim Mehri! -diyerek, Mehri'nin boynuna atladı. Gözlerinden akan yaşlar Mehri'nin yakasına dökülüyordu. Onun, bu şekilde üstüne atılmasından öğretmen utanıp kızardı. -Şirin, sana Durdumurat'ı soruyorlar! -diyerek, onun elinden tuttu. -Bana soruyorsanız, ben Durdumurat'ı tanımıyorum, kendisi de beni tanımıyor. Biz onunla hiçbir zaman bir yerde tanışıp görüşmedik. Onun benimle hiçbir bağlantısı yok. İşte ben burada kadınların yüzüne gözüne bağlanan bu örtüyü başımdan sıyırıp, yere çalıyorum, diyerek, başından yeşil örtüyü sıyırıp eline aldı ve onu yere fırlattı. Böylece onun görülmeye münasip ama örtünün içinde deminden beri görünmeyen buğday rengi yüzü kıyılıp giden kara yay gibi kaşları, kısa fakat gür siyah saçları, bembeyaz çenesi ve incecik uzun boynu göründü. Suratını kırıştırarak sözüne devam etti. -Ben bu paçavrayı başıma takacak değildim. Bunu benim başıma takabilmek için anam babam rahat vermediler. Ben okuyacaktım. Gelecek yıl okulumu bitirip, enstitüye gidecek, öğretmen olup, sonrasında pilot olma hayalim vardı. Siz beni bu hayallerimden vazgeçirmeye çalışıyorsunuz! Benim okuluma gitmem lazım. Durdumurat ise mümkünse kendi büyüklerini önüne geçirip zorla değil, tanıdığı sevdiği kızı, kendisini tanıtıp, sevdirip alsın. Onun benle işi olmasın…"*

Şirin'in yukarıdaki sözleri, henüz okula giden ve hayalleri olan küçük bir kızın, evlendirilmek için zorla bu hayallerinden alıkonulmasının ardından, karşısında bir kurtarıcı yani ana dili öğretmeni Mehri'yi görmesiyle uzun zamandır içinde tuttuğu sessiz çığlığın dramatik bir üslupla dışa vurumudur.

Ümidi Bittikten Sonra

"Ümidi Bittikten Sonra" seçili eserlerimiz arasından hacim bakımından en az olan hikâyedir. Eserde tahkiye/anlatma, tasvir ve konuşma anlatım tarzları kullanılmıştır. Asıl kahramanımız Pollı ve karısı arasında geçen dış diyaloglara oldukça yer verilen eserde zaman zaman *"09/37-42 Benim karımdan daha yakın kimim var! Ben ne için sır saklayayım. Başıma gelen zorlukları benimle eşim çekti. Başıma*

geleni bilse başı göğe erer. Memnuniyetle anlatmalıyım durumu neden ondan gizliyorum?" İçinden böyle diyerek, kendisinin nereden geldiğini ve ne işle meşgul olduğunu anlatmaya başladı." şeklinde iç diyalog tarzına da yer verilmiştir.

Eserde tasvir tarzının özellikle geri dönüş tekniği ile birlikte kullanıldığı örnekleri görmekteyiz. Kahramanlarımızın on beş sene evvel kaçarak geride bıraktıkları köylerini anımsadıkları kısımda, "G" köyündeki evlerinin tasviri dikkat çekmektedir:

"09/81 Kocaman açılan gözü, kocasının kır düşmüş sakalına, burgusuz bıyığına, derisi buruş buruş olan boynuna bakarak 'G' köyünü, onun kara üzümlü avlusunu, önceden kendilerinin olan balkonlu beyaz evlerini, büyük büyük erik ağaçlarını… görüyordu."

Dil ve üslup özelliklerini incelediğimiz eserde giriş kısmında yer alan *"09/06-08 Onun yeni dostları cadı olmasınlar? Belki, onlar Pollı'ya muska yaptılar? Pollı'yı görünce öyle zanneden insanlar da var."* şeklinde, ironi içeren bir üslupta sorulan bu sorularla aslında Pollı'nın dostlarının öyle insanlar olmadığı iması yapılmış hem de okuyucunun merak duygusu harekete geçirilmiştir.

Nurmırat Sarıhanov'un hikâyelerinde genellikle samimi kendisine has geliştirmiş olduğu bir üslup dikkatimizi çekmektedir. "Ümidi Bittikten Sonra" hikâyesinde, diğer eserlerinde de sıklıkla yer verdiği "babası" hitap şekli dikkatimizi çekmektedir. Eserlerinde, anne ve baba rolündeki kahramanlar birbirlerine çoğunlukla "annesi", "babası" şeklinde hitap etmektedirler:

"09/20 -Ay, babası, sen hayatta dışarı çıkmaz, düşüncelere dalar otururdun, sana bu günlerde ne oluyor?"

Hikâyenin son bölümünde devrik ve eksiltili cümleler de karşımıza çıkmaktadır. *"09/143-145 Kadın, koş büyük adamların yanına, ben onların kendileriyle… Kendileriyle… Kendileri nereye gitseler…"* Bu cümleler ile Pollı'nın son nefesini verirken, kurduğu hayallerin de tıpkı cümleleri gibi yarım kaldığı hissettirilmeye çalışılmıştır.

Keskin Nişancı

"Keskin Nişancı" hikâyesinde tahkiye/anlatma, tasvir, iç çözümleme ve konuşma anlatım tarzlarından faydalanılmıştır. Nuri isimli bir gencin kolhozlar arasında düzenlenen keskin nişancı yarışmasına katılmadan önceki gece yaşadığı olayları konu edinen eserde yer alan tasvir tarzı anlatım şekli de önce çıkmaktadır. Tasvir tarzına ait bazı örnekler şu şekildedir:

"10/03 Bu toy genç, uzun boylu, kırmızı cüppesinin üzerine palto, beyaz nakışlı takkesinin üstüne de papak giyen, salonun tiyatro kursuna katılan, arkadaşlarıyla oturmayı, sonrasında da içmeyi seven kolhozcu Nuri idi."

Özellikle betimleyici bir üslupla yapılan şahıs tasvirleri dikkat çekmektedir. Nuri karakteri, fiziksel özellikleriyle ayrıntılı biçimde okuyucuya tanıtılmıştır:

> *"10/86-97 Bu saatte evlerinin içinde ses seda yoktu. Annesi uyuklamıştı, babası da yatıp uyumuştu. Bu sessizlikte yalnızca kendi yüreğinin çarpıntısını işitiyordu. Yüreğine o an ne düştüyse, birdenbire yerinden kalktı. Alevi yanmakta olan gaz lambasının ışığını artırdı. Sonra tüfeğini eline alıp, etrafına baktı. 'Tüfeğim, güzel tüfeğim' deyip, elinde oynuyordu. 'Sen doğru atsan da eskisin, cılızsın, bu sene sonuna kadar, askere alınacağım, seni o zaman beş mermili tüfekle değiştiririm' diyerek, onu okşayıp yatağın üzerine koydu. Duvara siyah güllü kâğıdı yapıştırdı. Ona doğru tüfeğini doğrultup, denemeye koyuldu. O, kâğıdın siyah gülünü nişan alıp, tüfeğin çakmağını birkaç defa vurdurdu. Çakmağın sesi içeride hüküm süren sessizliği bozdu."*

Yukarıdaki alıntılarda yer alan detaylı betimlemeler sayesinde iç mekânın ve zaman unsurunun birlikte sunumu yapılmıştır. Daimî mekân durumundaki kahramanların evinin, Nuri'nin odasının küçük detayları okuyucuya sunularak, zihinlerinde bir görsel oluşmasına vesile olunmuştur.

Konuşma anlatım tarzı eserlerde en yaygın kullanılan yöntemlerden biridir. Hikâyede de dış diyalogların yanı sıra, iç monolog şeklinde de karşımıza çıkmaktadır:

> *"10/63-84 Şu an onun aklına, bakınca sımsıcak olduğu, dışarıdayken gece gündüz kapısını çaldığı, olabildiği kadar kendisini iyi göstermeye çalıştığı, ancak henüz yüreğinde düğümlenen şeyleri söyleyemediği -*

Meretli'nin kız kardeşi Şeker geliyordu. O, demin 'sabahki yarışta birinciliği almalıyız' demişti. Bu sözleri söylerken, bana da baktı. Ona toplantıda yarınki yarışın her şeyini derleyip, Duvar Gazetesi'ni çıkartma görevi verilmişti. Eğer birinciliği alabilirsem, onun elleriyle gazeteye yazılırım. O da beni gazetede yazmak istiyor. Bana 'birinciliği alır' deyip, inanıyordu. Ben birinciliği alamazsam, ona ne derim? Gözlerinde nasıl görünürüm? Benden gönlü geçer. Onun yanında ve oğlanların yanında başım öne eğilir -diyerek, bir süre aklına bu tarz şeyleri getirip kaygılanarak yattı. Sonra aklından geçirdi: 'Ben mektebimizi çok iyi bitirdim, kolhozumuzda usta olarak çalıştım. Emek verdiğim dört yüz günüm var. Dutar çalabiliyorum. Benim bilmediğim ne var? Önceden Annasehet Ağa ile ava gittiğimde, o benim tüfek atışımı, uçan kuşu olduğum yerden vuruşumu görüp: -Sen keskin nişancısın, nişan alışını, tüfeği tutuşunu beğendim -demişti. Sonra Annamurat dayımın elinden de av kurtulmadığını söyledi. 'Tüfek atma öğreten kursta da benim dengim yok. Ancak 'Bereket' kolhozunda ve 'Özgürlük' kolhozundaki gençlik partisinin üyelerinden öne geçebilir miyim? Onlar geçen seneki yarışta birincilik ödülü aldılar…"

Nuri'nin yarış öncesinde içinde yaşadığı heyecan, telaş ve kaygı gibi duygularının yanı sıra âşık olduğu kızın karşısında yarışı kaybederek mahcup olma korkusu da karışmıştır. Tüm bu duygularını dışa vuramadığı için kendi kendine konuşarak iç monolog yöntemiyle bunları aktarmıştır.

İç çözümleme, kahramanların iç dünyasını okuyucuya aktarma arzusundan doğmuştur. Bir tür tahkiye/anlatmadır. Ancak bu tarz anlatımda anlatıcının yaptığı olayları nakletmek değil, kahramanların duygu, düşünce, korku, sevinç gibi ruh veya psikolojik dünyalarını okuyucuya aktarmaktır (Çetişli, 2021: 129-130). İç çözümleme örneği, hikâyenin giriş kısmında Nuri için endişelenen annesinin yaşadığı korku ve telaş duygularıyla sentezlenerek karşımıza çıkmaktadır:

"10/05-22 Bu saatte, onun gittiği yeri, gezip geldiği yeri bilmeyen 'erken gittin ya da geç geldin' demeyen ihtiyar babası horlayarak yatıp uyumuş olsa da hüzünlü yaşlı annesinin gözüne uyku girmiyordu. Oğlunun bu saat olup hâlâ gelmemesi onu rahatsız ediyordu. Yattığı yerde yarı uykulu vaziyette,

oğlunun görüştüğü delikanlıları, gittiği yerleri teker teker gözlerinin önünden geçiriyordu. Önceki gece bu vakitlerde oğlunun sarhoş olup geldiği onun aklına takıldı. İçini yine sarhoş gelir korkusu sarmıştı. Laf getiren ve laf götüren kadınların: 'Oğlun Annalara çok gidiyor, onun kocasından ayrılmış kızına ipek baş örtüsü alıp vermiş.' Meretli'nin kardeşleri de: 'Bizim evimizin yanından geçme' diyerek Nuri'yle konuşmuşlar'-deyip, anlatılanları kendisi de tekrarladı. Sonrasında yaşlı annenin vücuduna titreme, yüreğine ise telaş düştü. 'Onun başına kötü bir şey gelmese bari, bana ellerinki gibi huzur yok' diyordu. 'Bunu evlendirsek, hakkından geliriz. Nürberdiciğim de bunun gibiydi. O kart oyununa bağımlı olmuştu. Evlendirdik, aile kurdurduk. Sonra aklı başına geldi. Şimdi karısından izinsiz beş kuruş bile harcamıyor. Bunu da artık muhakkak evlendirmemiz gerek' diyerek, yaşlı anne öfkeyle yorganı başına çekti."

Anne karakterinin oğluyla ilgili endişelerinin tümü anlatıcı tarafından aktarılmıştır. Biçare kadın oğlunun yanlış yollara sapmasından korktuğu için çeşitli çözüm yolları aramakta lakin kaygılarını dindirememektedir. Bu iç çözümleme sayesinde olay örgüsünün ilerleyen bölümlerinde karakterin sergilediği davranışların sebebi, okuyucu tarafından da daha net bir şekilde algılanabilecek ve empati kurmalarını sağlayacaktır.

Yukarıdaki alıntıda da yer alan *"10/17 Nürberdiciğim de bunun gibiydi."* cümlesindeki "Nürberdiciğim" eserdeki samimi hitap ifadelerine örnek teşkil etmektedir. Bunun yanı sıra diğer örnekler de şu şekildedir:

"10/35 -Nuriciğim, oğlum, hey, bu zamana kadar eve uğramadan dışarda gezmek hiç olur mu?"

"10/45 -Nuriciğim, toplantıdan da olsa, başka bir yerden de olsa, bu gece yarısı gelmeleri bıraksan, gittiğin yerleri ve gezdiğin gençleri seçsen, seninle ters düşmeyiz."

Nuriciğim ve Nürberdiciğim şeklindeki hitap ifadeleri, eserin samimi ve içten bir üslup kazanmasına sebep olmaktadır.

Eserde dil bakımından da zengin bir anlatım sağlamak açısından terimlere de yer verilmiştir. Türkmen halkıyla bir nevi özdeşleşmiş, iki telli bir çalgı olan dutardan

da söz edilmektedir. Yöresel motiflerle metnin dokusunun zenginleştirilmesi sağlanmış, kalpak, dutar gibi kültürel unsurlara yer verilmiştir.

Sadap

"Sadap" adlı hikâyede tahkiye/anlatma, tasvir ve konuşma anlatım tarzları kullanılmıştır. Sadap'ın, kızı Altıncemal'in yazdığı bir mektuptan sonra okuma yazma öğrenmeye niyetlenerek, bu süreçte yaşadıkları anlatılmaktadır. Meret, kızı Altıncemal'in yazdığı mektupları büyük bir heyecanla okumakta ve kızının mektuplarındaki betimleyici üsluba hayran kalmaktadır. *"11/18-20 ...Birinde; 'Ben şu an Volga'nın kenarındayım. Gözümün önünde masmavi cam gibi berrak suyun üzerinden vapurlar yüzerek geçiyorlar. Ben onlara baktığım yerden size bu okuduğunuz mektubu yazmaya koyuldum…' diyerek, kendisinin Volga'da gezdiğini ve onda bıraktığı tesirleri, gördüklerini ve işittiklerini betimleyerek yazıyordu."* Tasvir tarzı da özellikle Altıncemal'in mektuplarından kesitlere yer verildiği bölümlerde dikkat çekmektedir.

Hâkim bakış açılı anlatıcı ile yazılan hikâyede bazı kısımlarda konuşma anlatım tarzı da kullanılmıştır. Diyaloglardan oluşan bu anlatım biçiminde, karakterler olaylar içindeki konuşmaları sayesinde okuyucunun zihninde bir profile sahip olurlar. Onların olaylara yaklaşımları, kişilik özellikleri gibi ayrıntıları konuşmalarında ilettikleri mesajlardan anlamamız mümkündür (Bolat, 2003: 39). Sadap isimli hikâyede de bu teknik öne çıkmaktadır.

Sarıhanov, zaman zaman eserlerinin anlatımını güçlendirmek için deyimlere de yer vermektedir. Örneğin; *"11/31 Ancak kendisinin yazmayı öğrenebileceğine inançsızdı, bu sebeple de gayretsiz ve 'kırktan sonrası pert' diyerek, 'şükür, yazı bilene ihtiyaç olsa, evimizde yazmayı bilen az değil' diyerek, kendisini böyle sözlerle avutuyordu."* Sadap'ın okuma yazma konusunda gayretsizliğinden söz edilen yukarıdaki alıntıda, "kırktan sonrası pert" deyimi kullanılmıştır. Milletinin dil zenginliklerine hâkim olan yazar deyimlerle hem eserini zenginleştirmekte hem de bunu yansıtmaktadır.

Eğitimin öneminin altını çizen eserimizde bu konu ile ilgili "mektep, muallim, tasdikname" gibi terimlere de yer verilmektedir.

Kitap

"Kitap" isimli hikâyede tahkiye/anlatma, tasvir, konuşma ve tekrarlama gibi farklı anlatım tarzları kullanılmıştır. Halk edebiyatının usta eserlerini derleyen, hikâyede ismi geçmeyen fakat anlatıcı rolü üstlenen kahramanın, Velmurat Ağa isimli bir adamda bulunan, değerli bir kitabı satın alma denemeleri anlatılmaktadır.

Kahraman anlatıcının bakış açısı ile yazılan eserdeki tasvir tarzına ait bazı örnekler şu şekildedir:

"12/25 Heybetli ve sakalı göğsüne kadar uzanan bir adamdı."

"12/40 Kadın sesini soluğunu çıkartmadan, terli yüzü gerilmiş vaziyette, eski çuvalın içine elini boydan boya sokarak, eski bir bohçayı çıkartıp, büyük bir hürmetle ihtiyara uzattı."

"12/169-170 Alacakaranlık düşerken, misafir olduğum altı odalı eve köy halkı toplanmaya başladı. Onların arasında kara kepçe sakallı, yüzü etine dolgun, iyi giyimli bir adam gözüme ilişti."

Şahıs tasviri, mekân tasviri gibi farklı örneklere rastlamaktayız. Zengin bir anlatım için detaylar, karakterlerin fiziksel görünümleri hatta duygu ve düşünceleri bile betimleyici bir üslupla kaleme alınmaktadır.

Eserde karşılıklı dış diyaloglara oldukça fazla yer verilmiştir. Bu yöntem sayesinde hem okuyucunun karakterleri daha iyi tanıması hem de olay örgüsünün ilerleyişi sağlanmıştır. Buna karşılık karşımıza çıkan önemli bir diğer detay da yazarın tekrarlama tekniğinden sıkça yararlanılmış olmasıdır. Hikâyedeki tekrarlama tekniği örneklerini detaylı inceleyelim:

"12/64 ... 'Bunun her kelimesi bir deveye bedeldir' sözü boşuna olmasa gerek."

"12/73 Her kelimesinin bir deveye denkliği doğrudur."

"12/115 Bunun her bir sözü deveye denktir."

"12/146 ...Yani sende okuyup gördün, bunun her sözü bir deveye eş değerdir."

"12/233 ... -Bunun her kelimesi bir deveye denk -diyerek anlatmaya çalışıyordum."

"12/217 ...Her sözü bir deveye denk olan şey ile takas ettim, dedim."

Olay örgüsü içerisinde "her kelimesi bir deveye bedel/denk" veya "her sözü bir deveye denk/eş değer" şeklinde sürekli olarak tekrar edilen bu cümle, Velmurat Ağa'nın kitabının çok kıymetli bir eser olduğunu vurgulamak için kullanılmaktadır.

Hikâyedeki ikinci tekrarlama örneği de "Velmurat Ağa'nın sevdası gibi" sözüdür. Kahramanımız Velmurat Ağa'nın kitabına sahip çıkışını, okutabilmek uğruna verdiği mücadeleyi gören insanların kurdukları bu cümle, onun kitaba verdiği değerin güçlü bir sembolik ifadesidir:

"12/151 Eller benim bu kitabı nasıl aldığımı duysalar, o zaman "Kitap, Velmurat'ın sevdası gibi" deyip alıp götüreceklerdi."

"12/423 Ben karımın 'Ak devemiz…' deyip senelerdir kulağımı kurutmasından, köydeki adamların olur olmadık sevda için 'Velmurat Ağa'nın sevdası gibi' sözünü kullanıp bana gülmelerinden kurtuldum."

Eserdeki dil ve üslup özelliklerini incelediğimizde diğer hikâyelerde olduğu gibi samimi hitap ifadeleri karşımıza çıkmaktadır:

"12/285 Birkaç gün yol gidip Muratcığımı, Akca Molla'ya götürdüm."

"12/297 'Muratcığım artık okuma yazma öğrenmiştir' diyerek, ben mollaya uğradım."

Aynı zamanda ikilemeler ve parantez içi cümlelere de yer verildiğini görmekteyiz. Parantez içi cümle örnekleri şu şekildedir:

"12/332 "Köyümüzden biri (onun kimliğini söylemeye gerek yok dedi, mollanın kendi buyruğuymuş) onun yoncalı avlusunda toparlanmış duran kuru otları çalmış."

"12/212 İçerden bir ihtiyar (kendi karısından on beş yaş büyük olmasına rağmen ihtiyar diyor) çıktı."

"12/413 (O, şu an hayvan çiftliğinin müdürü olarak çalışıyor.)"

Dilbilgisi sapmaları arasında sınıflandırabileceğimiz parantez içi cümlelerden, olay örgüsünün akışı esnasında ek bilgi sunmak için yararlanılmıştır.

Yazar hemen hemen tüm hikâyelerinde tahkiye/anlatma, tasvir, konuşma gibi anlatım tarzlarından faydalanmıştır. Bunların yanı sıra zaman zaman iç çözümleme,

şuur akımı, tekrarlama vb. anlatım tarzlarına da yer vermiştir. Genellikle çoğu eserinde sade bir üslup ve günlük konuşma dili hâkimdir. “Sevgi” adlı hikâyede diğer eserlerden farklı olarak hiciv üslubu, “Kahraman” hikâyesinde ise epik üslup dikkat çekmektedir. Dil ve üslup özelliklerini incelediğimizde deyim, atasözü, ikileme, samimi hitap ifadeleri ve terimlerle de zenginleştirilmiş bir anlatım görmekteyiz. Parantez içi cümlelere de yer vererek ek bilgiler ve açıklamalarla anlatımı zenginleştirmiştir. Yazar aynı zamanda motif kullanımıyla da eserlerine sembolik anlamlar kazandırmayı amaçlamıştır. Özellikle de samimi hitap ifadeleri Sarıhanov’un belirgin üslup özelliklerinden biridir. İçten üslubu sayesinde okuyucuyla karakterler yakınlaştırılarak, birbirleriyle doğrudan bağlantı kurmaları sağlanmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YAGTILIGA ÇIKANLAR KİTABINDAN SEÇİLEN HİKÂYELER

(TRANSKRİPSİYONLU METİNLER)

3.1. AV

01/01 Gökbiliň ileri yanında Garaca dag diyen kiçicik dag bardı.

01/02 Bu dagıň güneşine birnäçe öyli oba yazlamaga göçüp gelipdi.

01/03 Obanıň günbatar başında hor eşikli, on çövşi bilen beklenen garıp öyi bardı.

01/04 Yel öyi gayralıgına gışardıpdı.

01/05 Yıkılaymasın diyip, içinden bäşdirek urlupdı.

01/06 Öyüň içinde üç adam ocagıň daşında otırdı.

01/07 Adamlarıň biri yaşı altmışdan agan, sakgalı guşaklıgına düşüp duran garrıdı.

01/08 Biri yaşı elliden agan, köse sakgal, dayav adamdı.

01/09 Birisi bolsa yigrimi bäş-yigrimi sekiz yaşlı cahıl yigitdi.

01/10 Adamlar süycüsiz gök çayı içip, gürrüňleşip otırdılar.

01/11 Gapıda birnäçe oglan oynaşıp yöredi.

01/12 Şolarıňbirimi ya-da başga birimi, horamaşa geyimli, yaşacık gız gapı kilimini galdırıp içeri girdi, onsoňam adamların yüzüne garap:

01/13 -Atamırat kaka yaňıca… yaňıca… obanın gündogar başında oynap yördük veli…

01/14 -Ay, saçı kesilmiş, ayal maşgala gürrüňçi bolmaz, adamların yanında näme körün bar, öyüňizde işiňi edip otursan bolmayarmı? -diyip, Atamırat aga gızcagaza gatırgandı.

01/15 Onda-da ocagaz gız öyden çıkıp ötägitmän, gorkusından birnäçe yola kekeçläp, şeyle diydi:

01/16 -Atamırat kaka, o-o-obanıň gü-gü-gündogar ba-ba-şındakı akının içinde bir dorca tay ö-ö-ölüp yatan ekeni.

01/17 “Canavar kimin tayıka?” diyip, yanına barsak, s-si-siziň tayınız ekeni.

01/18 Adamlarıň üçüsem eşitselerem, eşitmedik bolan bolup, düşünselerem, düşünmedik bolan bolup, “Näme? Näme?” diyip birden gıza soval berdi.

01/19 Gız gelenine puşman edip, nar yalı gızarıp, gorkusına öňküdenem beter kekeçläp, görence zadını habar berdi.

01/20 Onsoňam öyden çıkdı.

01/21 Onda Atamırat aga yanındakı çay içip oturan oglana garap:

01/22 -Oglan, ol-a bolmandır, sen bar, gör, canavara näme bolupdır?

01/23 Nämeden öldükä?

01/24 Çayıňam gelip içersin -diyip, oglunı tayın yanına ugratdı.

01/25 Aşır barsa, bir vagt sil akan gurı çayın içinde tay artkı ayagını yokarık galdırıp, öldürilene-de menzemän yatır.

01/26 Özüniň hem bokurdagı deşilip, ganı içilipdir.

01/27 Canavarı näme öldüren bolsa-da, özüni öldürtmecek bolup, kän horlanıpdır.

01/28 On-yigrimi ädim beyle yanlaram pil bilen depilen yalı assın-üstün agdarılıpdır.

01/29 Aşır munı görüp, öylerine geldi-de, görence zatlarını bolşı yalı habar berdi.

01/30 Onda Atamırat aga:

01/31 -Boldı-boldı, hemmesine düşündim, onı gaplan atıpdır.

01/32 Gaplanın hemişe edyän hasiyetidir, birki günden tayıň eti porsamaga başlan soň, gelip, etinem iyer -diydi.

01/33 Onsoňam elindäki çay içip oturan käsesini yerde goyup, yanındakı köse sakgalla:

01/34 -Vay, seni, Atagulı, ol-a bolmandır, Naragızın döli, inçe bil, uzın ayak, depel, ayakları sekilli, şu vagtdan Atamırat aganıň govuca atı bar” diyip, iliň dilinde düşence yapagıdı.

01/35 Özem yekecedi.

01/36 Naçan ulı mal bolarka diyip, guvanıp yördük.

01/37 Agşamam canavar yatagına gelmedi, onda-da hiç beyle zatlar yadıma düşman meydan otluk bolansoň, “Ot otlap yörendir” diydim.

01/38 Könelerimiz: “Tayı at edyänçe, eyesi it bolar” diyipdirler, şonuň özi dogruca gürrüň.

01/39 Hiç bolmacak bolsa, bolmaz ekeni, öten yılam öňki taycagazımızı mäcek iyipdi.

01/40 Gaplanam güyci asgını horlap, yekellini-ikellini tapyar-da!

01/41 Barıp, barlıların malına-ha degmändir.

01/42 Sözüň dogrusı, biziň mal ulaldıp, onı toyda çapıp, bayrak alçak ya-da “Pılan aga, atıň çıkdı, gözün aydıň” diyilcek gümanımız yok -diyip sözüni gutarmanka, yanındakı çay içip oturan adam:

01/43 -Atamırat aga, sen-ä gürrüňiňi agzından süyt ısı gelyän oglanıňkı yalı edip, özüňi daga-daşa urup baryarsın.

01/44 Gürrüňi edip oturmalı-da, gaplaňı tutmanın yagdayında bolalı.

01/45 Yogsam ol mal içmäge düşünen bolsa, obada hiç mal goymaz.

01/46 Onı öldürip, derisine saman dıkmalı bolandırıs -diydi.

01/47 Onda Atamırat aga Atagula tarap:

01/48 -Meniň-ä, Atagulı, özüň bilyärsiň, yaşım ortadan agıpdır.

01/49 Bilimde ısgınım yok, yerinden turmam azar, süyeklerim diysen, şakırdaşıp dur.

01/50 Gözüm diysen, hiç zat görenok, ellerim-ayaklarım diysen, sandırap dur.

01/51 Aşır canam yeke, özem entek yaşrak, näme etcegini bilenok -diydi.

01/52 Onda Atagulı:

01/53 -Pähey seni, Atamırat, sen hiç zadı gaygı etme, gaplaňı tutmak bir seniň üçin ya-da meniň üçin peydalı zat däl, onı tutup bolaysa, ulı iliň peydası, onı tutmaga oba adamlarının hemmesi kömek berer.

01/54 Inha men obadakı eli boş adamlara habar bereyin hem Aşır can bilen obadakı gapanları yıgnap, tayın daşında guralı -diyip, Atagulı Aşır bilen öyden çıkdı.

01/55 Yakındakı öylere bolan hemmesi “Kömekçi bolarış” diydi.

01/56 Atagulı ve Aşır birnäçe gapan tapıp, yanlarına-da iki sanı adam alıp, Atamırat aganıň öyüne geldi.

01/57 Onsoň Atagulı öňki oturan yerine geçdi.

01/58 -Atamırat, obadan elleri boş dört adam tapdım, meniň bilen hem Aşır bilen altı bolyarıs.

01/59 Bir gaplaňı tutmaga altı adam besdir.

01/60 Onsoňam Aşır can bilen on-yigrimi sanı gapan tapdık, häzir oları gaplaň etden iymäge gelse, hökman düşer yalı edip gurarıs -diyip, yanındakı adamlar bilen öyden çıkıp, tayın yanına ugradılar.

01/61 Barıp, tayıň töverek-daşına gapanları gurdular.

01/62 Gapanlar gurlana, yaňıca yanında bolmadık adam bu yerde gapan gurlupdır, diyip hiç aydıp bilmezdi.

01/63 Gözüň äynekli bolanda hem, gapanları görüp bolmazdı.

01/64 Oları gurup bolanlarından soň, yanındakı adamların birine:

01/65 “Sen şu yerde garavul bol, bir zat duşaysa, habar berersiň” diyip, onı tayıň bäri yanında goyup, gün yaşıp, garaňkı gatlışanda, oba geldiler.

01/66 Atamırat agaların öyünde çay-suv içip, gice yarım boluberende, öyli-öyüne yatmaga dargadılar.

01/67 Adamlar işlerini gutarıp, tayıň ızından gaydanlarından soň, gün yaşıp, dagın arasında tiz garaňkı düşmäge başlapdı.

01/68 Birinci gice üytgeşiklik bolmak, dan atdı.

01/69 Dan atandan hova ıssı bolup, tayıň eti bayguşuňkı yalı, tiz porsamaga başladı.

01/70 Garaguşlar porsının ısını alıp, tayıň üstünde gayışyardılar.

01/71 Gün yaşıp, garaňkı düşdi.

01/72 Gice yarımdan agıberende, gaplanam özüne kän seretdirmän, porsının ısını aňlap, assa basıp, yuvaş yöräp, hiç zatdan gorkı etmän, yüzüni al-asmana tutup, özünden başga canlı canavar bardır öytmän, dalmırap, agzını diysen hatap yalı açıp, barmak yalı dişlerini çarhlap, arlap, tayıň yanına geldi.

01/73 Gaplaňıň arrıldısına yerler, yurtlar titreyärdi.

01/74 Gaplaňı gören adamın endamı yıglaşıp, dene tüyi üyşyärdi.

01/75 Ol gelmäşe, tayın üstüne bökdi, bökenden, dört ayagam tayıň üstüne düşdi.

01/76 Onsoň caylaşıp, etden iymäge oturdı.

01/77 Etden iyip, garnını gäberdip, yöräyinmi-yöremeyänmi diyip, yuvaşlık bilen tayıň üstünden düşdi.

01/78 Öňki ayaklarını gapana düşürmän geçirdi velin, artkı ayagınıň biri gapana düşdi.

01/79 Muňa gaplaňıň içi yanıp, tayıň daşında garavulı bardıgını anlap, gapandan boşacak bolup, arlap topuldı.

01/80 Munuň arrıldısına daglar-daşlar çaykandı.

01/81 Gapanam gatı ulı bolmansoň, garşılık görkezmän, derrev yerinden gopdı.

01/82 Emma gapanıň özi her näçe kiçi bolsa-da, gaplaňıň zarbına ayagından boşaman, gaytam, barha berkedi.

01/83 Gaplaň nalaç gapanlı yola düşmekçi boldı.

01/84 Gapanam şakırdap, onuň ızına düşüberdi.

01/85 Annamırat aganıň yasanca ayna yalı bäşbarmaklı aranı bu gapanıň agzından zıncırına beklengidi.

01/86 Ol daga-daşa, çöpe-çöre çolaşıp, gaplaňıň yörmegine gatı päsgel beryärdi.

01/87 Ol aranı göterip, agzına alayın diyse, onuň päkiden yiti barmakları gaplaňıň agzını-burnunı gay-gabarçak edyärdi.

01/88 Gaplaň ızından kovgı geler ätiyäç edip hovluksa-da, aranı garşılık görkezyärdi.

01/89 Gaplaň arana alay edip bilmän, ızına bäş ädimden gaňrılıp, gaharına hızgarıp, yuvaşlıkdan gün günorta bolanda, zordan dagıň başına çıkdı.

01/90 Ondanam cülgä inmekçi bolanda, aran bir ulı arça çolaşıp, onı arça daňdı.

01/91 İndi gapandan ve arandan bolmasa, ızından kovgı gelip, açık ele düşcegine gözi yetdi.

01/92 Şol barmana gapandan ayagını dövüp boşamanı yüregine düvüp, dişi bilen gapandakı ayagını çeynemäge otırdı.

01/93 Dövülmedik süňklerini dövüp, yerinden gobsunıp bökdi.

01/94 Bökende, gapana düşen ayagınıň yarısı gapanda galıp, yarpı ayak gapandan boşadı.

01/95 Onsoň gaplan üç ayak ganını sarkdırıp, cülgä indi.

01/96 Cülgede dagın bir ulı govagına girdi-de, ayagınıň ganı akıp dursa-da, ayagı gatı agırsada, düşmanların (avçıların) goluna düşmänine begenip yatıberdi.

01/97 Gaplaňıň gapana düşen gicesiniň ertesi Atamırat aga “Garavul gelmedi” diyip, bitakat bolup, oglunı gapanları barlamaga iberdi.

01/98 Aşır barsa, garavul goyup gaydan adamları yovşandan yassık edinip, donunı üstüne yapıp, yumşak düşegiň üstüne yalı horlap yatırdı.

01/99 Gapanlarıň biri bolsa yok, tayıň eti diyseň iylipdir.

01/100 Munı görüp, Aşırıň gaharı gelip, yatan adamın bövrüne depdi.

01/101 -Hanı, Durdı, maslık yalı bolup yatma-da, bolan zatlardan habar ber - diydi.

01/102 Onda Durdı, hä diymän yerinden galdı, onsoňam gözüni ovkalap:

01/103 -Aşır, bilmedim, näme bolandıgını, ukım geldimi ya-da başga bir zat boldumı, oba-da gitmäge yaltanıp, gapana bir zat düşse, oyanarın öydüp yatıberdim - diydi.

01/104 Onsoň Aşırıň gaharı gelip, bolan işleri Durda habar berdi.

01/105 Olar maslahatlaşıp, aranın ızını alıp, näme bolanını hökman bilmegi yüreklerine duvup, ilerligine gidiberdiler.

01/106 Oglı hem geler vagtında gelmedi velin, Atamırat aganıň yüregine hovsala düşüp, yene bir adamı gapanları barlamaga iberdi.

01/107 Ol adam bolan işleri görüp, ızına ılgap geldi-de, gören zatlarını Atamırat aga habar berdi.

01/108 Atamırat aga Atagulını çagırıp maslahatlaşdı.

01/109 Vagt geçmänkä, obanın hemme adamlarına habar berdiler.

01/110 Obanıň tayak tutanı, yaşulı, yaşkiçi adamları ellerine düşen zatlarını berdeňke diymän, pıçak diymän alıp, aranın ızını ızarlap gidiberdiler.

01/111 Obadan çıkanlarından, dagıň düybüne yetmänkäler, adamların köpüsi yadap, ızlarına gaytdı.

01/112 Bulardan galan dört adam Atagulı aganıň yolbaçılıgı bilen öz ız ızarlap gidiberdiler.

01/113 Baryarkalar, dagıň başına çıkdılar.

01/114 Aşır Durdı bilen dagıň üstünden baryarka, birdenkä aranın ızını yitirip, o yana, bu yana “Näme boldı” diyip seretse, gana duçar boldular.

01/115 Ganıň ızını ızarlap barmana, gapanı tapdılar.

01/116 Gaplanıň gapandakı ayagını gördüler.

01/117 Onsoň gapanı ellerine alıp, ganıň ızına ızarlap cülgä indiler.

01/118 Gan ızı buları ulı govaga eltdi.

01/119 İndi govakda gaplaňın bardıgına gözleri yetip näme etceklerini bilmän durkalar, dagıň başından gelyän dört adama gözleri düşüp, olara el buladılar.

01/120 Adamlar hem buları görüp, yarım sagat geçip-geçmänkä, yanlarına geldiler.

01/121 Gele-gelmäşe gurı arça yıgnap, govagıň agzında ot yakdılar.

01/122 Ot yakanlarından, gaplaň tüssä çıdap bilmän, govakdan çıkıp harlap, Atagulı aga topuldı.

01/123 Munuň harrıldısına daglardan hem tüys şonuň yalı ses çıkdı.

01/124 Daglar kömegi bilen gaplaňı gatı kän yalı etdi.

01/125 Bu harrılda adamların endamları tikenekläp, depe saçları üyşdi.

01/126 Adamlarıň üyşenine gaplaňıň gözi yetip, öňküdenem beter harlap, Atagulı aganıň kellesine agız urdı.

01/127 Munı görüp duran adamların biri barmak yalı gülle bilen doldurılan berdenkäni atdı.

01/128 Gaplan yaralandı.

01/129 Onda-da yaralanmadık yalı, Atagulınıň kellesini agzından bolşadıp, tüpeňi atan adama topuldı.

01/130 Ol adama gaplaňıň topulanını görüp, gövresini gayrak çekip, çep golnı onuň agzına tutdurdı.

01/131 Gaplaň golı çeynemäge durmanka, sag elindäki cövher pıçagı bilen gaplaňıň goltugından urdı.

01/132 Cövher pıçak onuň aşagından boylasa-da, hiç zat bolmadık yalı, avçınıň golunı çeynemäge durdı.

01/133 Muňa adamlar hayran galıp, oların biri gısgacık onbiratar bilen duran yerinden tüpeňledi.

01/134 Ok gaplaňın caylı yerinden degip, gaplaň cansız yıkıldı.

01/135 Atagulı aga-da kellesi gaplaňıň agzından boşandan, ısgını gaçıp, essi ayılıp, duran yerinde oturıberdi.

01/136 Munuň kellesinden gan akmaga durdı.

01/137 Yoldaşlarınıň biri köynegini yırtıp, onuň kellesini saradı.

01/138 Ol beyleki avçınıň hem golunıň etleri mazalıca çeynelipdir.

01/139 Ondan hem gan akıberdi.

01/140 Olam yoldaşlarının birine elini saratdı.

01/141 Şu halda iki yaralı, dört adam, garaňkı gatlışanda, gaplaňıň derisini göterip, Atamırat aganıň gapısına geldi.

01/142 -Av canlı-da? -diyip soranlara, -av ganlı! -diyip, avçılarıň hemmesi birden cogap berdi.

3.2. SÖYGİ

02/01 Bu Kömekler posıologa göçüp gelenlerinden soň, bir ayazlı gice boldı.

02/02 Öten agşam Kömek öz maşgalası bilen birlikde oyun görmäge kulba gitdi.

02/03 Kulbda bulardan öňürti gelen tomaşaçılar köpdi, şatlık ve şagalaňlıkdı.

02/04 Kömek tomaşaçılarıň arasında öz deň-düş ve gürrüňi birigişyän adamlarına duş geldi, olar bilen salamlaşdı,hal-ahval soraşdı, ondan soň Ogulgerek bilen ikinci hatara, öz biletlerinin düşen yerine geçip oturdı.

02/05 Kolhoz rayon teatrınıň görkezen oyunı gördi; her gezek perde düşeninde, ol ayalı bilen birlikde guvançlı el çarpdı.

02/06 Oyun uzaga çekmän gutardı ve bu iki garrı ondan köp yatlamalar alıp, öylerine gaytdılar.

02/07 Biz bu iki garrınıň kluba oglı-gızı bilen gelendiklerini görüpdik.

02/08 Emma velin bular kulba gelensoňlar ayrılışdılar.

02/09 Garrılarıň oglı ve gızı özleri yalı yaşlara goşulıp gitdi.

02/10 Olar ene ve atalarınıň yanına oyun görmeli vagtında hem gelmediler.

02/11 Olarıň gızları bir yerde, ogulları bolsa ikinci yerde kim bilendir oturıp oynı gördüler.

02/12 Buların gaydışları hem şeyle boldı; garrılar olarsız gaytdılar-da, öylerine geldiler.

02/13 Ondan soň özleriniň ogul ve gızlarına garaşıp çay gaynadındılar.

02/14 Gapıdan ayak sesi gelerine diň salıp oturışlarına, çaylarını için gutardılar.

02/15 Ogul hem gızları gelmeyärler.

02/16 Ogulgerek sandıgıň agzını açdı ve onuň içinden şu gün kooperativden alan matalarını çıkarıp, Kömege görkezdi.

02/17 Garrılar matanıň govulıgı-hordalıgı hakında eňekleşdiler.

02/18 Olar henizem gelenoklar.

02/19 Ogulgerek gara öyde oturyarka, tüynükden asmana seredepdi-de, gicäniň nä vagt bolanını takmınan bilerdi.

02/20 Ol şu vagt hem şonı etdi.

02/21 Oturan yerinden yokarsına seretdi.

02/22 Şonda onuň gözlerine asmandakı patraşıp duran yıldızlar ve yüzi çalımtık gök asman görünmedi.

02/23 Ol nähili bolsa-da:

02/24 -Olar bu vagt bolup gelmediler -diydi-de, yaňkı orta atan matalarını yıgnaşdırmak bilen boldı.

02/25 Onda Kömek özüniň arkayınlıgını dolı suratda saklap duran yerde:

02/26 -Heniz irdir, biz entek klubıň şagalaňı gutarmanka gatdık -diyip, ayalına aytdı ve şol arkayınlıgı bilen barıp, divanın üstünde gışardı.

02/27 -Yaşlardır, gezibersinler…

02/28 Ogulgerek çäynek-käseleri hem stoluň üstünden yıgnaşdırıp, şkafa salışdırandan soň, daşarık ılgap diyen yalı çıkıp gitdi.

02/29 Ol daşarda, köp bolsa, iki minut çemeleri eglenendir.

02/30 -Şagalan gutararça bolupdır -diymegi bilen övrülip içerik girdi.

02/31 -Edigen arka aylanıp gidipdir…

02/32 Klubıň çıralarından bolsa işiginde parlap duranından özgeleri sönüpdir…

02/33 Kömek onuň aydip duranlarını eşitmek islemeyän yalı, divanıň üstünde sesini çıkarman yatır.

02/34 İçinden bolsa: “Munuň hovsala düşüp yörmegi nämedenkä? diyyär.

02/35 Ogulgerek ece öyüň ortarasında birsalım diňşirgäp duranından soň:

02/36 -Eşidyärmiň, ukladıňmı? “Uklaman” diyme!

02/37 Bu bolup yatışıňa uklanıňı guyman galarsıň!

02/38 Saňa bir zat diyip etdirip bolanok.

02/39 Men saňa heniz klubıň içinden çıkmankaň, “Dursuncemalı tap” diydim.

02/40 Sen diňe bir “yaşlardır, gezibersinler” diymäni bilyärsiň.

02/41 Gezilmegine şu vagtlar ya klubdadır ya-da Annabikelere gelendir.

02/42 Ol olara barsa, vagtı bilen turarı bolmaz, gürrüň eder, kitap okar oturar.

02/43 Sen hanı turda, kluba bar, ol yerde bolmasa, Annabikelere bar.

02/44 Ol birden birimiz ızından bararıs öydüp, yeke gaytmacak , bolup, arkayın oturandır.

02/45 Muhammediň bolsa onı ızına düşürcek gümanası yokdır -diyip, Kömegiň baş ucuna barıp aytdı.

02/46 Kömek oyandı, emma turmadı ve “turcak ya-da turmacak-da” diymedi.

02/47 Yöne yatan yerinde gatı ardındı-da, beyleki kebzesinin üstünde yatdı.

02/48 Bu iki garrınıň özlerinden önen ve öz ellerinde terbiyelenip ösen maşgalalarına her haysınıň bir hili garayşı bardı.

02/49 Bu bolsa her haysınıň öz häsiyetine görädi.

02/50 Ogulgerek ogluna “oglanlıkdan çıkaňok” diyenok, “pulı köp sovyarsıň” diyenok, “öyleneňok” diyenok, gayta, “oglum, saňa bir govı gız alıp bercek” diyyär.

02/51 Kömek bolsa oglına “yüzlek” diyyär, “pulı bisarpa sovyarsıň, gün-güzerançılıga parhsızlık bilen garayarsıň” diyyär.

02/52 Ogulgeregiň Dursuncemalıň garası gözüniň önünden ayrıldıgı kararı gaçyar.

02/53 Dursuncemal işden gelyänçä, onuň yoluna garap duryar.

02/54 Eger-de ol agşamlar yıgnakda bolup, gelen vagtından gicä galaysa, ol has beter hovsala düşyär.

02/55 Şonda ol gızını yeke gaytarmacak bolup, ya onuň özi gızınıň yanına yoldaşlıga gidıär, ya-da Kömegi goyman iberyär.

02/56 Onuň gızını şeyle göz astına almaklıgı yaňı- yakından bäri, yagnı Poltı agsagıň gızı Soltanıň oba yigidi Alta çıkanından soň, has zorap başladı.

02/57 Gızını görmese, Ogulgeregiň hovsala düşyänini bilyän ayallar şu hakda özara gürrüň edenlerinde “onuňkı bir kesel” diyyärler.

02/58 Kömek bolsa beyle däl.

02/59 Ol öz gözüniň öňünde yigrimi üç yaşan oglunın ızı-süre ösüp baryan gızınıň Dursuncemalıň eyyäm on sekiz yaşına gidenligini duyanok.

02/60 Ol onuň sırdam boyunıň, gövsüni yapıp duran kössek yalı gara saçınıň keseden seredyän gözleri öz üstünde sakga saklayanını aňlanok.

02/61 Muňa garrınıň sadalıgı, yüregi aklıgı günäkär däl, belki, bu gızınıň mılayımlıgındandır.

02/62 Dursuncemal adamlarıň önüne çıkıp doklad edyän bolsa-da, okalga gelyän kolhozçılara hat yazıp beryän bolsa-da, olara gazet okap düşündirip beryän bolsa-da, ol özüni kakasınıň yanında öňki oglanlıgı yalı tutyar, onun buyuryan yumşunı ılgap yerine yetiryär, onuň aydan sözlerine gulak asyar, kä vagtlar atasınıň sözläp beryän hekayasını üns berip hem diňleyär.

02/63 Ol hekayanıň käbir epizodlarına geň galyar ve kakasından:

02/64 -Arçını oba adamları saylap goyardımı?

02/65 Arçınıň hem eginde pogonı bolarmıdı?

02/66 Şol vagtlar hem "Zöhre-Tahırı" Türkmen şahırı Mollanepesiň yazanlıgını bilyärdiňizmi?

02/67 Näme üçin Magtımgulı şahırı işan-mollalar halamazdılar diydiň?

02/68 Diyen yalı soragları beryärdi.

02/69 Garrı öz durmuşında bolup geçen, öz içinde gaynan, indi özi üçin yönekey erteki yalı bolup galan, emma veli yaşlara gızıgıp sözläp beryän hekayalarını gızınıň geň galıp diňlemeginden ve soraglarından onuň entek hem yaşdıgını göryändirin öydyärdi.

02/70 Has hem beter, Dursuncemalıň hemme zadı bilesi gelcenligi onı kakasınıň gözüne kiçeldip görkezyärdi.

02/71 Buların üstesine hem heniz onuň yanına söz aydıcı bolup gelen adam yokdı.

02/72 Ol şunuň yalı zatlardan manı alıp, entek gızınıň durmuş takdırınıň nähili bolcagını ogluniňkı yalı pikir ve alada etmeyärdi.

02/73 Ayalınıň gızı hakında boluşlarına gatı käyeyärdi.

02/74 Emma veli soňkı aylarda, has beter posyologa geçüp gelenlerinden soň, Kömegiň gulagına "Ayal maşgalanı abray bilen yerini tapıp yerleştirmek dövletlilikdir", "Ayal maşgala ak zat yalı bolup, ona gara yokuşcak bolup duryandır", "Ayal maşgala garamatlı maşgaladır" diyen yalı sözler yeleden-ıkdan gelip deryärdi.

02/75 Bu sözler, belki, altmış yaşlı garrınıň yele yanından geçip gidyän däldir.

02/76 Onı pikir etdiryändir.

02/77 Obada özüne ters göz bilen garayan, özüniň biabrayçılıgı üçin vagt aňtayan adamıň yoklugına näçe ınanyan ve şuna buysanyan bolsa-da, şunuň üçin yüregi häzir örän arkayın uryan bolsa-da, gızınıň däl yerinin bardıgını ve yeňil ayaklıgını heniz görmedik bolsa-da, häzir ayalınıň näme üçindir hovsala düşüp yörmegi, onı ıncalıkdan ayıryandır.

02/78 Munı onuň yıgı-yıgıdan ardıncırap oya batmagından çak etmek bolyar.

02/79 Şu vagt Kömegiň öňräk öylerini gutlamaga gelen ayallardan biriniň öz ayalına onuň yanında: "Gız diyeniň kişi maşgalasıdır, ol nähili bolsa bolsun, bir gün elinizden çıkar gider, yöne sen basımrak gelin edinmek bilen bol" diyip aydan sözleri yadına düşdi.

02/80 Ol şonda şeyle diyen ayala pugta cogap berip durmagı özüne uslıp bilmändi.

02/81 Emma onuň beyle diymegi bilen "aňırsında bir zatlar yatan bolaymasın" diyip betgüman bolmandı.

02/82 Ol häzir ayallardan käyindi.

02/83 -Ayal halkı bir hili halk bolyar.

02/84 Sözleri kölegeli, kinayalı, yüreginde iňkis galdırıcı bolyar.

02/85 "Bir gün elinden çıkar gider", oňa näme üçin biziň yanımızda şeyle sözler aytmak gerek bolduka?

02/86 Bu sözlerin aşagında bir zat yatan bolmasa, bihuda yere aydılyan bolsaha ne yagşı…

02/87 Ayallar bilgir bolyar, yeriň aşagında yılan gävüşese-de, bilcek bolşup yörler.

02/88 Yöne olar bilyän zatlarını biz yalı açık-açık aytmayarlar ya-da ümsüm gezip yörmeyärler…

02/89 "Kişi maşgalası" diyip, ol öz-özünden geplemegi bilen divanıň üstünden başı pikirli düşdi.

02/90 Çıra parlap yanyar.

02/91 Ogulgerek daş işige çıkıp dur.

02/92 Kömek şol pikirliligi bilen içerde gezmeledi.

02/93 Çıranın yagtısı düşüp duran aynanıň yanına bardı.

02/94 Özüniň peşeneli yüzüni gördi.

02/95 Şol yerde sakgalını ve murtunı sıpalaşdırdı.

02/96 Şu duran yerinde bolsa: “Ogluňı öyer, gızını çıkar” diyyärler.

02/97 Gezegi şunı diyyän adamlarıň özlerine berseň, onda olar nätceklerkä?

02/98 Düşünip bilmeyärin.

02/99 Ay, men munuň yalı zatlar hakında gam çekçek däl.

02/100 Yöne “bir gün çıkar gider” diyen sözler garrı heleyi rahatsızlandıryar.

02/101 Gız hem, ogul hem öz yazgıtlarını özleri çözüp bilerler.

02/102 Olar diňe bir şu hakda etcek işlerinden bize maslahat salsalar, biziň diyen adamlarımız bilen baş goşsalar bolyar.

02/103 Bu işlere indi biz yalı garrılarıň goşulıp yörmegi gerek däl.

02/104 Eger goşulcak bolsak, onda özümizi yigrenci etcek bollugımızdır.

02/105 Biz nähili bolmalıdıgını ozal-ozallar görüp geçdik ahırı…

02/106 Ogulgerek içerik girdi.

02/107 Ol özüniň kararsızlıgı bilen Kömegiň yanında şeyle şikayatlı zeyrenip:

02/108 -Bar ahırı indi, onı klubda bolsa-da, Annabikelerde bolsa-da, yanına yoldaş bolda, alıp gel!

02/109 Ol sen ızımdan bararsıň öydüp oturandır.

02/110 Yaňı Şekerlere bardım.

02/111 Keyik eyyäm gelipdir.

02/112 Hemmesi seniň özünden.

02/113 Okuvlı boldı nätdi, gulluk etdi nätdi.

02/114 Hey, ayal maşgalanı-da şeyle ugruna goybermek bolarmı?

02/115 İl şeyle bolupdır, görüm-göreldeleri şeyle bolupdır.

02/116 İl yatar vagtında, ayal maşgala gezip yörmeli bor oguşyan.

02/117 Senden gerek, sen gılav beryärsiň! -diyägede soňkı sözlerini gatı-gatı aytdı.

02/118 -Hanı, ogluň? -diyip, Kömek ayalından soradı.

02/119 -Oglum? Ol öz başını çarar!

02/120 -Yok, men senden ogluňıň nirededigini sorayarın!

02/121 -Onı sorama, gezer yörer…

02/122 -Ay, heley -diyip.

02/123 Kömek hırçını dişlänsoň, başını yaykadı.

02/124 -Täzeçilik giryär, köneçilik çıkyar.

02/125 Oba adamlarınıň häsiyetleri, urp-adatları üytgeyär, sen veli bilmedim…

02/126 Seniň bu näm bolup yördügiň?

02/127 Ayt, bolmasa, seniň öz gızıňıň bir dälligini göryän yerin bar bolsa, maňa igenme-de, ınha, gızıň gör velin, birin-birin ayt!

02/128 -Şu vagt meni selcercek bolma, maňa şu vagt hiçbir zadı düşündircek bolma!

02/129 -Men saňa düşündircek bolamok.

02/130 Yöne veli senin özüň-de düşüncek däl.

02/131 Sen durmuşıň biz bilen hasaplaşmayanına düşüncek däl.

02/132 -Maňa şu düşünişim bolyar.

02/133 -Gızıň başını çarap bilmezmi onda?

02/134 Ogulgerek ece dımdı.

02/135 -Onsoňam bir zada düşün -diyip, Kömek sözüni dovam etdi.

02/136 -Hey, seniň ayagıň aşagını gazıp yören barmı?

02/137 Hey, seniň biabrayçılıgıň üçin gezyân barmı?

02/138 Obanın içinde gicede-gündizde, hey, gorkı-ürki barmı?

02/139 Gızıň oglundan pes yeri barmı?

02/140 Onuň, gayta, sapagı Muhammediňkiden yokarı.

02/141 Yene-de yaňı özüň gözüp bilen görmediňmi ahırı, obanıň ähli gızınıň klubdadıgını ve olarıň oglanlar bilen bir yerde oturıp, oyun görendiklerini?....

02/142 Ogulgerek henizem dımıp otır, onuň gözüne gızı görünyär, Bäşim aganıň: “Dursuncemalıň yazıp beren arzasını gördüler-de, işini şol sagadıň özünde bitirip beräydiler! diyip aydyan sözlerini ve onı başgalarıň-da şunuň yalı magtamaklarını yadına düşürdi.

02/143 Emma veli onuň bu yatlamaları gızını alada etmekligini goydurıp bilmeyärdi.

02/144 Ogulgeregin beyle bolmagınıň, häzir gızınıň gelmezligi üçin hovlasa düşmeginiň başga bir sebäbi bardı.

02/145 Ol bolsa gızınıň oynı yerde oturıp görmegi däldi, başgadı.

02/146 Onı Kömege hem aytman saklanyardı.

02/147 Şonuň üçin-de ol:

02/148 -Saňa gep-de düşündirip bolmaz, seni gepde-de yeňip bolmaz -diyip pukarasıradı-da, içki tama girdi.

02/149 Kömegin oňa rehimi inen yalı, ızından seretdi.

02/150 -Garaz, heley, gitmeli bolsa gideyin.

02/151 Gitmegimem, gızıňı derrev alıp gelerin, sen şonda arkayın bolyan bolsaň.

02/152 Ol içmegini egnine atdı-da, ınançlı suratda daşarık çıkıp gitdi.

02/153 Emma velin daşarık çıkıp gideninden soň, aradan salım geçirmän, hatda Ogulgerek oglunın yatan divanının üstüne heniz düşek salıp-da gutarmanka, edil öyde bir zadını galdırıp giden yalı bolup, içerik urdurıp girdi.

02/154 Bu adamıň gövnüniň näzikdigini; eyyäm onda yap-yaňkıca çıkıp gidendäkiligi yok.

02/155 Arkayın däl, yüzi gaharlı ve salık.

02/156 Ogulgerek onuň yüzüne, onda bolan şeyle tiz özgerişlere geň galmaklık, düşünmezlik ve sorag alamatı bilen seredyär.

02/157 Emma ol şu bolup gelşinden bir azacık-da üytgemän, içki tama yüzüniň ugruna geçdi, daşkı eşiklerini gıssanmaçlık bilen çıkarmaga durdı.

02/158 Ol özüniň şu geplemän durmaklıgı bilen hem düşegi salnan krovadınıň üstüne geçip yatcak.

02/159 Ogulgerek onı aňladı ve “Näm boldı?”, “Sen gitdin-de nätüysli bolup geläydiň?”, He, näme gördün ve näme eşitdiň?” diyen yalı soragları bilen onuň üstüni gömdi.

02/160 Ol ayalınıň soraglarından birinide cogap bermän, tapur tupur yatdı, yorganı başına çümre çekdi.

02/161 Onuň yorganı başına çekişini göreninde nämedir gaytadan pikir edesi gelyändir öydyärsiň.

02/162 Garrı ene özüniň hiçbir zada düşünmän seredip durmagı bilen onı yatıransoň:

02/163 -Näme dımyarsıň, saňa bir zat bolandır?

02/164 Eger sen meň diyenimi bitirmek islemän, beyle bolyan bolsaň,Onda meniň özüm kulba-da giderin, onı alıp hem gelerin -diydi-de, köne çabdını başına atdı.

02/165 -Gitmersiň! Daşarık-da çıkmarsıň! Hanı bir azacık otur!

02/166 -Näme üçin?

02/167 -Hiç…

02/168 “Hiciň” näme?

02/169 -Gızıň gelipdir.

02/170 -Nirä?

02/171 -Daşarık, häzir ol öye-de geler.

02/172 Ogulgeregiň yüregine öňküden-de beter hovsala düşdi ve ol:

02/173 -Yene düşünmedim -diymegi bilen onuň ızından gıgırmagına-da garaman, yüziniň ugruna daşarık çıkıp gitdi.

02/174 Bu şeyle bolupdı: Kömek gızınıň ızından gitmekçi bolup, daşarık çıkanında, sagat birden işleyärdi; Klubıň gapısındakı ulı çıranıň heniz hem parlap duranlıgını ol görüpdi, şonda: “Dursuncemal dagı henizem klubda bolara çemeli, ol yerde Muhammedem bar bolsa bardır veli, her zat-da bolsa, barıp gaydayın diyip ol işigindäki melleklerіniň içi bilen kluba tarap arkayın, iki-yeke basıp ugradı.

02/175 Ol gidip baryarka: “İne, gice, garaňkı gice, arkayınlık hem parahat gice! Diyip, töveregine arkayın garayar.

02/176 “Ozallar şunuň yalı garaňkı giceler oba ilatını gorka hem ıncalıksızlıga salyardı, yumruk yalı toklusı bolan bir dayhan ogrudan gorkup, giceler yatıp gana ukusını alıp bilmezdi, atlarıň ve düyeleriň ayaklarını zıncır urlup saklanardı.

02/177 Şonda hem gice diyen yalı obanıň malını ogrı alıp gidyärdi.

02/178 Obanıň yigitleri bolsa ertirden soň ogrınıň ızından ser-sepil bolup giderdiler.

02/179 “Garrı şu boluşları yadına düşürende, bu günlerki dınçlıgın, parahatçılıgıň gadırını has yagşı bildi ve şonda onuň yüregi hem arkayınlık bilen urdı.

02/180 Ol heniz öz mellek yerlerinin içinden çıkmanka, önünde iki sanı adamıň hümürdeşip duranlıgını gördi.

02/181 Bu cübüt bolup duranlar garrınıň yadına yarı gice töwereklerinde şäher köçeleri bilen pagta zabodına pagta alıp geçyän vagtlarını düşürdi.

02/182 Ol şonda köçe boylarında yigit ve gızların ikibir-ikibir bolup yöryändiklerini hem gürrüňleşip duryandıklarını Göryärdi.

02/183 Emma veli obada önüp-ösen garrı şäherlileriň düzgünlerini yekece-de yigrenmeyärdi, gayta: “haçan biziň obamızıň yigitleri, gızları hem şeyle bolup gezerlerkä?” diyip, şonı arzuv edyärdi.

02/184 Ol şu vagt hem özüniň yetişen gızı bolmagına garaman, şol arzuvındadı.

02/185 Ol mundan iki sagat ozal hem klubda yigitler bilen gızlarıň bir yerde bile oturıp oyun görendiklerini öz gözi bilen görüpdi ve öyüne ulı guvanç bilen gelipdi.

02/186 Şu vagt bolup öz gızınıň öylerine gelmänligine onuň gövnüniň bir yalılıgı hem edil şunuň üçindi.

02/187 Emma garrı olarıň üstünden baryan dogrı yoldan çıkmadı, gayta geçip bilse, olarıň yanından geçmekçi boldı.

02/188 Oların duşuna baranda bolsa: “bular kim bor?” diyip, aşagrak yapırlıp hem seretdi.

02/189 Bu duranlarıň biri Dursuncemaldı.

02/190 Ol yankınlaşyanıň kakasıdıgını diňe yakınkarına geleninde anlap, yanındakı yigidiň gapdalına gısılıpdı.

02/191 Onda hem garrı onuň öz gızıdıgını hut gözi bilen gördi.

02/192 Onsoň yüzüne çıbık bilen çalman yalı bolup, şarpa ızına dolandı.

02/193 Bu oňaysız yagdaya düşmeklik garrını gınandırdı.

02/194 Ol şondan göni öyüne gaytdı.

02/195 Şunuň üçin gızınıň yanında duran yigidiň kimdigini hem bilip bilmedi.

02/196 Onuň şu bolup barşına gızınıň gözleri önünden bahım garasını yitiresi gelyändigini bildiryär.

02/197 Ol:

02/198 -Bu govı bolmadı, näme üçin men olardan sovlup geçmedim?

02/199 Näme üçin men olarıň yaşlardıgını ozalından pikir etmedim ve “oları utandıraymayın” diymedim.

02/200 “Uzınıň akılı giç geler” diyilişi yalı, şu akılı giç gelmeklik menden asıl hiç ayrılcak däl.

02/201 Men indi heles barıp näme aydarın, ol sorar -diyip, öz-özüne käyindi.

02/202 Onsoň özüni gızına tanatmazlık hıyalına düşdi: “aňrı bilen aylanıp geleyin” diyip, öyünin aňırsına geçdi.

02/203 “Öyden çıkman, yene bir salım oturan bolsam bolmayarmı, onda bir abraylılık bolcak ekeni.

02/204 Heley ozalından bir zadı aňan bora çemeli.

02/205 Ol şu gün bayakılarından beter boldı.

02/206 “İt gara görmese üyrmez” diyenleri yalı, garrı heley bir zat bilmezden şeydip durmazdı.

02/207 Ol bir zat görendir ya-da kimdendir eşidendir.

02/208 Emma men oňa bu hakda hiçbir zat aytmarın.

02/209 Şäheriň garrı adamları şeyle bolanda nädyärkä?

02/210 Olar gızlarınıň yigit bilen da işiklerinde duryanlıgını her gün agşam, daş çıkan yerlerinde göryändirler.

02/211 Menem şolarıň biri ekenim-dä.

02/212 İň govsı, meniň görmezligim eken “ diyip, içinden şeyle pikirler etmek bilen öyüniň gapısına bardı.

02/213 Garrı gızından şeyle zatlara garaşmayardı.

02/214 Emma ol bu meselede diňe bir özüne käyindi.

02/215 Şunuň üçin-de gızına bu hakda bir agız-da söz diymecegine, bu vakanı ayalına ve ogluna aytmacagına pugta karar edip öyüne giripdi.

02/216 Biz Ogulgeregiň ärinin diyenini etmän, daşarık çıkıp gidenini hem bilyäris.

02/217 Ol şol gidişine öylerinin töwereklerine aylanıp çıkdı, aşak yanırılıplar seretdi, bir yerde gazık yalı bolup duruplar diň saldı.

02/218 Emma onuň gözleri hiçbir gara görmedi ve gulakları hem yakın yanında hiçbir zat eşitmedi.

02/219 Garrı ene öz yanından:

02/220 -Gız yok, Tuvagın aydanları dogrı bolup çıkarmıka?

02/221 “Gızıň Meretdurdı bilen baş goşyar, agşamlarına gızıňı Meretdurdı öyüňe getirip gidyär, ol bir gün onuň bilen çıkıp hem gider! diyyärdi.

02/222 Şeyle bolarmıka? -diyip, üncüsini artdıryar ve: -başına goyberilen maşgaladan her haysı çıkar -diyyär-de, ärine gaharlanyar.

02/223 Bu yerde gız yokdı.

02/224 Garrı enäniň bu gözleyiş bilen gızıň tapılcak gümanı yokdı.

02/225 Ol gidipdi.

02/226 Doganı Muhammediň öylenmegine ve kakasınıň razıçılıgına-da garaman gidipdi.

02/227 Munı garrı ene bilmeyän bolsa-da, häzir krovadın prucinini şakırdadip yatan ve obanıň yigitlerini biri-biriniň ızından göz önünden geçiryän, emma veli olarıň içinden gızına mınasap birini-de tapıp bilmeyän, şunuň üçin-de titreyän Kömek çak edyärdi.

02/228 Ol gızının öylerine gelerinden gelmezine kän garaşyardı.

02/229 Şeyle hem bolup çıkdı.

02/230 Kömegiň yaňkı atanlıkda geçcek bolşı, onuň üstüne hem olara egilip içgin seretmegi, şeydip bolsa gızını tanamagı ve tanap-da göni ızına gaharlanyan yalı bolup gaytmagı bu yerde oturan gız bilen yigidiň arasındakı altı aydan bäri çözülmän gelen, yene-de birnäçe vagtlara çenli çözülmän gelmegi mümkin meseläni örän aňsatlık bilen çözülmegine sebäp boldı.

02/231 Dursuncemal utancından yaňa atasınıň ızından yüzüni galdırıp-da, seredip-de bilmän, gızarıp duran yerinde yanındakı yigide:

02/232 -Diliň bolsa, yene-de sözle, sözün bolsa, yene-de ayt!

02/233 İndi men saňa, “bar gayt” diyip yalbarcak däl.

02/234 Bolcagı boldı -onuň özüni şu yerde tä üstlerinden kakası gelyänçe saklanına närza bolup käyindi.

02/235 Yigit hem garrı özüni tanandır öydüp utanıpdı.

02/236 “Ertir garra duş gelsem, onuň yanında özümi neneň saklap durup bilyerkäm?” diyyärdi.

02/237 Onsoň ol uludan demini aldı.

02/238 -Men yaňı aydıp duranlarımı hem yadımdan çıkardım.

02/239 -Onda gürrüň gutardımı?

02/240 -Yok -diyip, yigit başına çaykadı.

02/241 -Aytsam, -diyip bolsa, gürrüňini has çınırgadıp:

02/242 -Sen ozal “posyologa, ak tamımıza göçüp gelyänçäk” diydiň, soň bolsa “kakamı razı edeyin” diydiň, kakaňı bolsa gör!

02/243 O indi seni gapıdan goybermese gerek…

02/244 Kakasınıň bu hakda özüne bir agız-da söz diymeceginden, bu vakanı ayalına ve ogluna aytmacagından, hatda bu hakda dilini yarmazlıga äht edeninden Dursuncemalıň habarı yokdı.

02/245 Ol şeyle bolar diyip, gövnüne hem getirip bilmeyärdi.

02/246 Şunuň üçin onuň başga her hili zatları pikir etmegi ve her hili hıyala münmegi mümkindi.

02/247 "Şu vagt kakam gaharlanyardır, maňa käyindyändir, meniň üstüm bilen eceme sögyändir, onı Muhammet hem eşidyändir.

02/248 Kakam gaharcandır, gaharına çıraları hem söndürmegi, gapını içinden gulplan goymagı hem mümkin…

02/249 Men indi öyümize neneň barayın?

02/250 Kakama yüzümi neneň görkezerin?" diyip, içinden ulı alada galdı.

02/251 Eceniniň yaňkı gabsanı eliniň tersi bilen carkıldadıp gatı yapıp, daşarık çıkanını hem gördi, şonda onuň gaygısı hasam beter artdı ve eden pikirleri hem çınırgadı.

02/252 -Ana, ecem çıkdı.

02/253 Onı içerden kakam çıkarandır ve göni biziň üsgtümize iberendir!

02/254 Vay, nädeli?

02/255 Garrı enäniň bulara tarap gaytmagı, Dursuncemalıň uzaldıp gelyän vagtını adatdan daşarı gısgaltdı.

02/256 İne, asıl iň soňkı minuta hem getirip goydı.

02/257 -Vay, indi biz nädeli? -diyip, Dursuncemal yene-de gaytaladı.

02/258 Yigit:

02/259 -Yeri, indi bolmadı -diydi-de, Dursuncemalın elinden iň birinci gezek ine şu yerde tutdı.

02/260 Şeylelik bilen, olarıň nirädir gideninden habarı bolmadık garrı ene gızını tapmanına gahar edip, öylerine bardı ve gabsanı çıkanındakı carkıldadışı yalı, carkıldadıp içerik girdi.

***

02/261 Ogulgerek daň söz beren dessine turdı.

02/262 Ol öten gicäni uklaman diyen yalı özi bilen bir tamda yatyan Kömek eşitse-de eşitmese-de:

02/263 -Hemmesi sendendir, “yaşlardır, gezibersin” diyen sensiň gördüňmi, indi gözüň nämäni gördi? -diyen igençli sözlerini her sagatdan bir aytmak bilen geçiripdi.

02/264 Turanından soň hem şol bolşunı goymadı.

02/265 “Gelmersiň sen meň diyenime, oňa özün gılav berdiň.

02/266 Yat, indi şeyt-de” diyip, ızını üzmän hüňürdäp yörmegi bilen ilki Kömegi, ondan soň oglı Muhammedi turuzdı.

02/267 Kömegiň häzir kellesi yadavdı.

02/268 Ol gepleşmek ve eňekleşmek islemeyär.

02/269 Agşam yatıp ukusını ine-gana alıp bilmändi.

02/270 Gızıň näme üçin gelmänliginin ve kim bilendir gidenini pikir edip yatıpdı.

02/271 Munuň üstesine hem ayalınıň uzın gice ve häzir-de bir yanında igenciräp yörmegi onı yadatdı, şol barmaşa gaharını hem getirdi.

02/272 Ol çıtık yüzi bilen turdı, ayalına seretdi.

02/273 Ayalınıň halı perişandıgını, içerini çolardan gızınıň boş yatan krovadına aglamcırap seredyändigini gördi.

02/274 Onsoň onı köşeşdircek bolmak bilen boldı.

02/275 Emma nähili köşeşdircegini bilmän, bir salım yaydanıp duran soň, özi görüp bilyän ve şoňa artık ınanyan, emma veli ayalına ozallar telim gezek aydip ınındırıp bilmän gelyän hakıkatını aytdı.

02/276 -Ahov heley, öten agşam uzınlı gice yatırmadın, ine yene-de şeydip dursun.

02/277 Saňa-da, düşünmek gerek.

02/278 -Ol yaňı sözläp başlanında, ayalı ayagını ortada yazılgı yatan halıçanıň üstüne batlı urup:

02/279 -Yok. Maňa indi seň düşündirişiň geregi yok -diyip, öňküsinden beter cibrindi.

02/280 -Dur ahırı, bir zat diylende -diyip, Kömek sözüni dovam etdi.

02/281 -Heley, men seniň diysiňe gelerinmi ya-da sen meniň diyenime gelermiň, munı durmuş açar.

02/282 Durmuş hemme zatdan-da yokarı, bizden-de yokarı, şeyle hem ol öň gidyär.

02/283 Ol bizi hem özi bilen alıp baryar.

02/284 Sen ine şuna düşün.

02/385 Edil sen şuna düşünmeyärsiň-de, diycegiňi diyip otırsıň.

02/286 Ayt sen maňa, sen Pilmahmıt ekenin-dä, näme etcek?

02/287 Gızıň komsomol, gızıň okuvlı, gızıň dünyä senden-de yagşı düşünyär.

02/288 Ol seni-meni on yıllap okadıp bilcek.

02/289 Şeyle bolansoň, bize onuň ızında başagay bolup yörmek gerekmi?

02/290 -Maňa şunuň yalı sözlerini aytma -diyip, Ogulgerek yene-de cibrindi.

02/291 -Men düşündim.

02/292 Men ozal düşündim.

02/293 Şunuň üçin-de önden yakamı yırtıp gızırdım.

02/294 Emma sen maňa gulak asmadın, gayta, sen maňa käyediň.

02/295 Men bularıň hemmesini bilyärin.

02/296 Gıza “hay” diymedik sen, onı oglanlıkdan başına goyberen sen, gice-de bolsa, gündiz-de bolsa “gezsin” diyen sen, senden başga hiç kim…

02/297 Ondan soň ol oglunıň başına döküldi.

02/298 -Ol senden hem çekinmedi.

02/299 Onuň yanında sen diliň-agzıň yok yalı bolup geldiň!

02/300 Muhammet oların davasına goşulmayardı.

02/301 Öten agşam giçden soň gelende, ecesi bolan vakanıň barını bolşı yalı edip sözläp bereninde, ol: “Şeylemi?”, “Men beyle etmerin” diymekden başga at aytmandı.

02/302 Çünki ol Dursuncemalıň gitse, kim bilen gitcegini bilyärdi, emma veli bu hakda bir agız-da sözlemeyärdi.

02/303 Şonuň üçin hem agşam yatıp arkayın ukusını alıpdı.

02/304 Häzir hem enesine yekece agız cogap berdi.

02/305 -Niçevo-diydi.

02/306 Ecesi “niçevo” diyen söze ozalam düşünyärdi, häzir has hem yagşı düşündi.

02/307 -Saňa hemme zat “niçevodır”.

02/308 Sen ogul bolmadıň! -diydi-de, ene sesini gataldip, oglunıň üstüne gıgırdı.

02/309 Kömek ayalınıň aşa geçip baryanlıgını duydı.

02/310 Onuň bu hakda oglunıň üstüne gıgırmagınıň gerek däldigini ol bilyärdi.

02/311 Şonuň üçin bolsa özi ogluna bir agız-da söz diymeyärdi.

02/312 Oglunıň hem edil özi yalı, bu hakda hiçbir zat diyip bilmecegini bilyärdi.

02/313 Garrı ayalınıň-da bu hakda gepleyän gepleriniň biderekdigine düşünyärdi.

02/314 Şonuň üçin-de ayalına:

02/315 -Hanı, dur entek -diydi.

02/316 -Men saňa şu hakda öne bir zat aytcak.

02/317 Eşitmeseň, özüň bil, men bir diyenin.

02/318 Sen näme üçin günäniň hemmesini biziň üstümize atcak bolyarsıň?

02/319 Geplesek, “atasından gerekdi “ve” oglundan serekdi” diyyärsiň!

02/320 Näme üçin enesinden hem gerek dälmiş?

02/321 Hey, seniň gızıňa “bu bolşuň bolanok” diyip, onuň dogrı yüzüne durup aydan yerin boldumı?

02/322 Näme üçin indi geplemeyärsiň?

02/323 Dımma!

02/324 -Gepleşip, seni gepde yeňcek gümanım yok.

02/325 Sen dil açıpsıň -diyip, Ogulgerek öňküsinden-de beter agzını pugta yumup oturdı.

02/326 Onsoň Kömek arkayınlıkda, gızıň sap ıgtıyarlılıgı, gızını Nıyazıň gızını satısı yalı satcak bolup hiç vagt pikir etmänligi, öz gızınıň Nıyazıň gızı yalı däldigi, gızınıň sovatlı ve öz etcek işini özi bilyänligi, onuň özi söyşüp, kime barayın diyse baraymalıdıgı haklarında aytdı.

02/327 Şunuň bilen birlikde gızından diňe bir zatdan närazıdıgını hem aytdı, olam bolsa gızınıň bu iş hakında özlerine maslahat salmazlıgı eken.

02/328 Kömek gızından şonı gatı görüpdi.

02/329 Şonuň üçin-de ol öten agşamdan bäri köp alada çekdi, köp iňkis etdi.

02/330 Ol häzir-de gızınıň kim bilen gidenini bilenok.

02/331 Ol şol hakda geplәninde, Ogulgerek “häsini” bermedik bolsa-da, şol dımıp oturan yerinden butanamandı.

02/332 Bu vagt bularıň üstüne iki sanı adam gelip içerik girdi ve gadırlı salamlaşdı.

02/333 Bular öz oba adamları, Kömegiň yanında sözleri ötgür Atalık bilen Şıhıdı.

02/334 Gelen adamlar garrıları söz bilen kanagatlandırıp ve ondan soň ötägitmelidiklerini anlaman, gürrüňi aňırdan, zamanıň bolşundan alıp başladılar.

02/335 Garrılar, ayratın-da, Kömek bularıň dogrudan-dogrı aytcak zatlarına geçäymeklerini isleyärdi.

02/336 Ol şu vagt ayalı bilen birlikde galpıldap otırdı.

02/337 Olarıň içgin duryan gara sakgaldaşı:

02/338 -Hava, Kömek aga, hemme zatlar zamanasına görä, yol yörelgesine görä bolyar.

02/339 Belki, siz bu zatlara bizden artık düşünyänsiňiz.

02/340 Ayal maşgalanıň öz deň-duşuna, öz tanış-bilşine, abray bilen yerleşmegi govı zat -diyeninden soň, Kömek:

02/341 -Sizi kim iberdi? -diyip heniz soramanka, beylekisi:

02/342 -Siziň yanıňıza öz sözümiziň geçcegine bolan ınamızı bilen gaytdık.

02/343 Biz oň işi bilen geldik.

02/344 Bizi Berdi aga iberdi, mazalı, onuň bilen siz garındaş bolduňız -diydi.

02/345 Bu adamlarıň agzından: “Berdi aga iberdi, onuň bilen garındaş bolduňız!! Diyen sözi eşiden badına, Kömegini yüzi boz-yaz boldı hem-de oguran stolunıň agzını takırdadıp gozgandı.

02/346 Onsan soň bolsa olarıň beyleki aydan sözleriniň bir agzını-da eşitmän, pikir deryasına gark boldı.

02/347 Ol “gisvim montyor Meretdurdı bolar” diyip gövnüne getirmeyärdi.

02/348 Öten agşam, hatda şu gün ertir bilen ayalı: “gız Berdiniň oglı Meretdurdı bilen gidendir” diyip canından sızdırıp, Tuvak diyen ayalıň bu hakda aydan

sözlerini hem mısal edip aydanında, Kömek oňa: “goyup otur, beyle zat bolup bilmez, başganı gözle” diyipdi.

02/348 Emma veli onuň özüniň öten agşamkı çen eden yigitleriniň içinde Meretdurdı hem bardı.

02/349 Ol öz oba yigitleriniň her haysından bir hili ayıp ve yetmezçilik tapıp, olarıň gızına yoldaşlıga ve özüne giyevilige mınasıp görmändi.

02/350 Şunuň yalı hem:

02/351 “Meretdurdınıň aňırsı gul, atasınıň atası Eyrandan getirilen” diydi; “Onuň kari montyorlık.

02/352 Ol elektrik getirilen” diydi; “Onuň käri montyorlık.

02/353 Ol elektirik stantsiyasınıň maşınlarını yöretmegi bolsa indi övrencek bolyar” diydi.

02/354 Şunuň yalı zatlar üçin onı özüne giyevilige layık bilmändi.

02/355 Ol şu vagt hem şol pikirinde durdı ve giyevsini kim bolanlıgını eşidip, üstünde asılıp duran çıranı, onuň şnurlarını sırışdırıp, alıp, peçin içine dıkayası ve yakıp kül edäsi geldi.

02/356 “Montyor, näme üçin inceler däl” diyip, ol pikire gitdi.

02/357 Ogulgerek bolsa: “Ahbeti, meň diyenim bolup çıkdı” diyip, yüzüni aglamcıradıp, daşarık çıkıp gitdi.

02/358 Ol, belki, şu vagt daşarda aglasa-da aglap durandır.

02/359 Kömek özüniň yanında yüzli bolan adamlara özüniň ahırkı cogabını berdi.

02/360 -Hä, bolupdır, oňşup-oňuşmaz yalı, aramızda hiçbir zat yok.

02/361 Suv seňrikdep agıpdır.

02/362 Men bu işe garşılıklı bir agız-da indi söz aytcak däl.

02/363 Gızıň özi razı bolup barıpdır, ine şol bolyar.

02/364 Yöne siz barıň-da aydıň: “Gızım şu gapıdan dagı-duvara gelmesin.

02/365 Ol meniň gözüme hem görünmesin, yolı düşse-de, sovlup geçsin”.

02/366 İne, hemmesi şu!

02/367 Ozal razılıgı bolmadık atanıň indiki razılıgınıň hiçbir hacatı yok! -Ol şeyle diyip, yerinden çalasın turdı.

02/368 Onsoň ol adamların diyen-aydanlarına bir agız-da cogap bermän, oları ugratdı.

02/369 Bulardan soň tegelek bir ay geçdi.

02/370 Kömegiň gaharı sınışıp başladı.

02/371 Ogulgerek bolsa Meretdurdınıň enesiniň özüne yüz berlip-berilmezligine garaman, üçünci gezekki geleninde, onı gadırlırak garşı aldı.

02/372 Soňkı günleriň birinde bolsa onuň özi hem gudalarına bardı, gızını gördi ve gızınıň geyinmelerini eltip berdi.

02/373 Ol eyyäm gızınıň öyüne gelip-gidip durmagını hem isleyärdi.

02/374 Emma muňa Kömegiň razılıgı gerekdi.

02/375 İndi garrı ene Kömegi ırcak bolmaga sınanışyardı.

02/376 Ol şol günleriň birinde Kömek bilen ikiçäk otırka, oňa:

02/377 -Senem indi beydip yörme.

02/378 Seniň indiden soň gızıňa galanıp yörmegiň nämä geregi bar?

02/379 “İl bilen gelen toyda bayram” diyipdirler.

02/380 İndi teke guluňı-igiňi saylap duranok.

02/381 Gudamız bolsa ozalam özümiziň gatnaşıklı adamlarımız… -diydi.

02/382 Kömek ayalınıň şunuň yalı sözleri özüne aytmagına bir agızda garşılık görkezmeyärdi, gayta, ol ayalının gudaları bilen gatnaşık etmegine içinden begenyärdi.

02/383 Şu gatnaşıgıň has yıgılanıp, özüni hem içine alıp gitmegini arzuv edyärdi.

02/384 Onuň hem ekece gızını göresi gelyär, gızınıň durmuşına guvanası gelyär ahırı!

02/385 Meretdurdı bolsa soňkı günlerde onuň gözüne yene-de öňküsi yalı govı görnüp başladı.

02/386 Öykeli-kineli bolup yörmek onuň yigrenyän zadınıň biridi.

02/387 Şeyle bolsa-da, onuň gahar-gazabından yaňa ayzından sıpdıran sözi bardı: “Gızım şu gapıdan dagı-duvara gelmesin, meniň gözüme görünmesin, meň olar bilen gatnaşıgım yok” diyipdi.

02/388 Ol özüniň şu sözüni tutup, bir yıldan bäri mähriban gızını görmän gelyär.

02/389 Ayalına bolsa: “Sen ayal adamsın, gatnaşıber” diyyärdi.

02/390 Garrı özüniň bu sözüni entekler tutar.

02/391 Onuň sözüni ızına gaydıp almagına, ayalı yalı, gudaları bilen derrev äbe-de-cüyce bolup ötägitmegine birnäçe vagt gerekdi.

02/392 Beyleki ataların şunuň yalı işde eden bolyan öyke ve kineleriniň uzaga çekmeyiş yalı, Kömegiň hem ol sözi uzaga çekmegi.

02/393 Günleriň bir güni onuň aydan sözlerini düybünden yadından çıkarmagına ve gudaları bilen gadırlı gatnaşık açmagına bir sebäp tapıldı.

02/394 Bu şeyle bolar diyip, garrılarıň yatanlarında-turanlarında, yatlarına hem düşmeyärdi.

02/395 Garrılarıň oglı Muhammet ayal doganınıň montyor Meretdurdı bilen giden agşamı; “Dursuncemal gelmedi.

02/396 Onı hol tayda biri bilen durka, kakaň görüpdir.

02/397 Onsoň ol şol yanında duran bilen çıkıp gidipdir” diyip, ecesi aglamcırap habar bereninde, “Men beyle etmerin” diyipdi.

02/398 Garrı ene şol vagt oglunıň näme üçin beyle cogap berenine düşünmändi.

02/399 Şol mahal düşüncek bolmaga eli hem yetmeyärdi.

02/400 Muhammet bir aydan soň, ine şu gün ertir ir bilen enesine aydan şol sözüni has giňeldip, özüniň nähili öylencegini, ene ve atasına başdan-ayak aytdı hem-de olarıň razılıklarını soradı.

02/401 Ol Halıgıň gızı Ceren bilen söyüşyänligini ve şoňa öylencegini, Cereniň hem eyyäm ata-enesini, doganlarını razı edenligini, indi bular razı bolaysa, onda toy aladası bilen bolmaklarını aytdı, şonuň üçin hem bularıň razıçılıgını soradı.

02/402 Ceren garrılar halamaz yalı, öz razılıklarını bermez yalı gız däldi.

02/403 Gızlarınıň montyor bilen çıkıp giden gicesi, öz oba yigitleriniň içinden gızlarına yoldaşlıga ve özlerine giyevilige layık yigit tapıp bilmän, özlerini gınan garrılar ogullarınıň birinci gezek görkezen oba gızlarından Cereni haladılar.

02/404 İň birinciden, onı öz gızlarınıň sırdaş corası bolanı üçin, şu coralık arkalı onuň bütin hasiyetlerini bilyänlikleri üçin, onuň okuvlıgı üçin, Cereni akıllı ve gözelligi üçin haladılar.

02/405 Olarıň ikisi iki yerden ogullarına:

02/406 -Ceren gelinmiz bolsa, Halık, Aknabike gudamız bolsa, dünyäde armanımız yok.

02/407 Ogul, etmegiň toy bolsun, biz seniň toyuna özümizi bar zadımızı dökeris -diyip, özleriniň begenyändiklerini bildirdiler.

02/408 Garrılar şeyle hem etdiler.

02/409 Olar şol günüň ertiri agşam toy etmegi tayyarlıgını görüp başladılar.

02/410 Köp pul harç edip, iyer-içer yalı zat aldılar.

02/411 Dursuncemal gideninden soň, bulaşıp başlan öy goşlarını düzedişdirdiler.

02/412 İçki otagda hem nahar iyilyän stol goyuldı.

02/413 Ol otag ayal-gızlar üçin dürselyärdi.

02/414 Gün yaşdı, garaňkı düşdi, toya çagırılan adamlar gelip başladılar.

02/415 Ceren hem geldi.

02/416 Ceren Muhammet, oba Sovetiniň çleni Cahap ve öz corası Aysoltan dagı bilen bile geldi.

02/417 Ol daş işikde nahar bişiryän adamların yanında duran Kömegiň gapdalından elini yüzüne tutup geçdi.

02/418 Otaglarıň ikisi ayal-erkeklerden doldı.

02/419 Nahar tayyar boldı ve stollarıň üstüne çekilmäge başlandı.

02/420 Stollarıň üstüne gızıllı, aklı çüyşeler hem düzüldi.

02/421 Kömek özüniň köp vagtını nahar birişyänlerini yanında geçiripdi.

02/422 Ol içerik girdi ve ilki yigitleriň arasına, ondan soň içki tama geçip, ayal-gızlarıň arasına gözlerini ayladı, şonda ol Cereniň doganı Bäşimi ve doganoglanı Annaberdini gördi.

02/423 Yöne veli onuň görcegi bular däldi.

02/424 Onuň mıhmanlarınıň arasına seretmeginiň sebäbi derrev belli boldı.

02/425 Ol bu toya Dursuncemal bilen Meretdurdınıň gelenini ya-da gelmänini bilmekçidi.

02/426 Ol öz yanından: “Maňa aytmasalar hem oglum ve ayalım Dursuncemalı çagırandırlar” diyip çak edyärdi.

02/427 Nahar başına egrilen, häzir bolsa Kömegiň toyunı gutlamakçı bolup duran yigitler onı öz yanlarına çagırdılar, onuň özleri bilen bile oturmagını soradılar.

02/428 Kömek yigitleriň yanına barıp oturman, “alıberiň” diyyän bolsa-da, olarıň yanından hem gitmän durdı.

02/429 Yigitler yene-de onı:

02/430 -Geç, biziň yanımıza, Kömek aga -diyip gıssadılar.

02/431 -Duruň onda bolsa, yigitler.

02/432 Men häzir siziň yanınıza geçeyin -diyip, Kömek oglı Muhammediň yüzüne seretdi.

02/433 Süyem barmagını oynadıp:

02/434 -Gel, munda -diydi.

02/435 Muhammet çalasınlık bilen atasınıň yanına barıp, yazıklı çaga yalı, onuň yüzüne seredip durdı.

02/436 Kömek aga oglunıň yüzüne bir seretdi-de:

02/437 -Bar, doganıňam çagır… Onsoň ol mantyoram… -diydi.

02/438 İne, gerek bolsa, garrı!

02/439 Acayın garrı!

02/440 Oturanlar aňk-taňk boldular.

02/441 Dursuncemal bilen Meretdurdı toya çagırılmandı.

02/442 Munı oturanların hemmesi bilyärdi, şunuň yalı hem onuň näme üçin çagırılmayanını-da çen bilen bilyärdiler Şonun üçin-de oları yoklap bilmeyärdiler.

02/443 Ene bilen ogul Dursuncemalı çagırcakdılar.

02/444 Olar şu hakda özara maslahat etdiler.

02/445 Emma garrı ata maslahat salmaga çekindiler, öz-özlerinden bolsa çagırıp bilmediler.

02/446 Olar öz yanlarından: “Dursuncemalı çagıralı diyäysek ya-da çagıraysak, onda munuň gaharını gitreris ve toyı bozdurarıs” diyip bildiler.

02/447 Mıhmanlar olar gelyänçä, nahara el urman garaşmalı etdiler el çarpışdılar.

02/448 Emma uzak garaşmalı bolmadı.

02/449 Muhammet garrınıň gızını ve onuň giyevisini derrev alıp geldi.

02/450 Garrı olara özüniň mähribanlık gözi bilen seredide, diňe bir “geliberiň, geçiberiň” diymekden başga zat aytmadı.

02/451 Dursuncemal gapıda sagınıp durdı-da, bir zat diycek yalı bolup, atasınıň yüzüne seretdi ve hiç zat diyip bilmän, ol otaga, Cereniň yanına geçip gitdi.

02/452 Meretdurdı bolsa yıgraraga-da girip, yigitleriň yanında oturdı.

02/453 Onsoň Kömek hem özüni yanına çagıryan yigitlerin yanına geçdi.

02/454 Onı öz yanına çagıryan yigitlerden biri, onuň öňüne çakırdan dolı käsäni süyşürdi ve özi hem eline bir käsäni göterip:

02/455 -Kömek aganıň toyunı gutlamaga rugsat ediň!...-diyip, yerinden turdı.

02/456 Onda Kömek onuň egninden aşak basıp:

02/457 -Gurban, sen otur, şu toyı, şu siziň şatlıgıňızı men gutlayın -diymek bilen, çakırlı käsäni elinde göterip, yerinden turdı-da, toyı şu sözleri bilen gutladı.

02/458 -Yigitler, men şu käsedäki çakırı, sakgalım gunduz yalı agaran bolsa-da azat söygini, azat bolan söyginiň diyyän, yigitler, saglıgına içcek!

02/459 Söygä yetesi zat bolmaz.

02/460 Bu adamın gününi, ömrüni süycülendiryändir ve onuň durmuşını hereketlendiryändir.

02/461 Söygi bardır, söygi ölmez-yitmezdir.

02/462 Söygi özüniň bogulmagına, atılıp-kesilmegine garaman, mundan kırk yıl ozalam bardı.

02/463 Söyşüp-halaşıp öylenen adamıň iň gızıgıp edip beryän gürrüňiniň özüniň öylenişi hakında bolşı yalı men hem şu tayda özümiň öylenişim hakında size iki agızcık aytcak.

02/464 Mundan kırk yıl ozal, biz oglanlarıň enesi bilen ölüm hovpundan gorkman, söyüşdik-halaşdık, soň bolsa şu söygüli obamızı taşlap gaçıp çıkdık.

02/465 Ozal şeyledi.

02/466 Övünip aytdıgım däl, şol yıllarda hem söyüşmegi-halaşmagı oňaryanlar söyşüp-halaşıp bilyärdiler.

02/467 Gızları mal yalı satın alıp ayal edinmegi bolsa söymäge ve özüni söydürmäge ukıbı bolmadık, elinden zat gelmeyän emelsiz, emma pulı bolan nadanlar başladılar ve olar söygä garşı boldular.

02/468 Söyüp-halaşıp barışyanları ve oların gözel duruşlarını olar görüp bilmegiler.

02/469 Söygi diňe bir indi azat boldı.

02/470 Ayal-gızlar diňe bir indi içerden daşarık çıkmaga haklı boldular.

02/471 Maňa “ogluňı ber” diyenler boldı, “çıkarcak däl” diydim.

02/472 Näme üçin oglumı men öyermelimişim?

02/473 Onuň özi halayanına öylenmeli dälmişin.

02/474 Eger-de ogluma gelin, Gurbandurdınıň ogluna gelin alıp berşi yalı, men alıp bercek bolsam, eger-de gızımı, Annamämmet yalı, birege satıp goybercek bolsam, hanı ondan söygi?

02/475 İne, sorag!

02/476 Eger-de söygä yol berilmeyän bolsadı, eger-de gızlar içerden çıkarılman saklanyan bolsadı, gızlarıň ata-eneleri gızlarını satcak bolup, onuň galıňına göz gızdırıp oturyan bolsalardı, ondan biziň yalı garrılarıň bu iki ara goşulmagı gerek bolardı.

02/477 İndi beyle zat yok, yek tük bolanları hem erte-birigün yok bolcaklar.

02/478 Söyşüp-halaşıp öylenmelidirler.

02/479 Men özümiň maşgalamıň göreldesine guvanyarın.

02/480 Göteriň, yigitler, söyginiň azatlıgına!

02/481 Yigitler ilki el yarpdılar, onsoň göterdiler.

02/482 Kömek aga-da göterdi.

3.3. BAYIÑ GAHARI

03/01 Hovlıň ortasında yayılıp duran hem-de yapragı gür tut agacınıň ertir irden goyrı kölegesinde, prucinalı krovadıň üstünde Hümmet bay gözlerini sürüp, oyalı-ukulı yatır.

03/02 Öten agşamkı hıyalına görä, ol turup bildigi, diňe hasılınıň özi kırk put çaya her günde dilenip duran gara üzümli hayatını gözden geçircekdi, ondan bolsa özüniň täze dostı Nurı bayın yanına barcakdı.

03/03 Nurı bayın görüm-göreldesi onuňkıdan artıgrakdı.

03/04 Onuň bilen gürrüň edip oturan vagtı, Hümmet bayın yüregi biraz giňeyärdi, çekip yören gaygı-gussalarını ayrılışan yalı duyyardı.

03/05 Yöne veli ol vagtı bilen turmadı.

03/06 Häzir onuň başına gelip-geçyän bolar-bolmaz pikirler, edil gara basyan yalı, onı turarına goymayardılar.

03/07 “Zamana şeyler-de, erbetleşer gidermi?” diyip, ol öz durmuşında bolar gorkusını edyän elhenç zatları göz öňüne getirip, öz-özünden sorayar.

03/08 “Alla bardır.

03/09 Azanlarıň önünden onuň diňe bir özi çıkar.

03/10 Men her bir zadı öz emri bilen yaradan alla dayanmagım gerek” diyip, öz-özüne cogap beryär-de.

03/11 Yagırnısına krovadın prucini batıp baryan yalı bolyar-da, bir eylesine-bir beylesine agdarılyar.

03/12 “Allacanlarım, ahırzamanaň adamları bolaydıkmıkak?”

03/13 “Äcit-mäcit diyerler, bir-birini iyerler” diyilip, yerliniň yeri, suvlınıň suvı, mallının malı alıncak bolsa, iňe munuň özi bir-biriniň etini iymekden başga zat däl ahırı”.

03/14 Onuň gözleri yalpa açıldı ve siviň yalı keserip duran erik alma, igde agaçlarına, gazıgıň daşına aylanıp duran tohum atına ıssılık bilen seretdi.

03/15 “Hemme zatlarım öz yerli-yerinde durlar.

03/16 Men nameden darıgyarın.

03/17 Özüm kölegede dälciräp yatırın.

03/18 Ayallarım daşımda pırlanışıp yöryärler, dayhanlarım dayhançılıgımı edyärler, çopanlarım goyunlarımı bakyarlar.

03/19 Annadurdı sövdamı yöredyär.

03/20 Maňa yaranıp bilseler, olarıň armanları yok.

03/21 Hıva yollan zatlarımdan bolsa men arkayın bolaymalı, oları gören-eşiden yok.

03/22 Hemmesi yer astı bilen gitdi.

03/23 Eyyäm bolsa govuşmalı yerine barıp govşandırlaram.

03/24 “Yer-suv paylaşıgı başa barmaz” diyip, “Muňa garşılık hökümetiň öz içinde-de gıt däl” diyip, bolsa, gulluk işinde gezyän Aşır maňa düyn aytdı ahırı” …

03/25 Ol häzir alasarmık ukusından açılıpdı ve özüni arkayınlıkda duyyardı.

03/26 Yaňkı gorkunç zatların düyşünde yalı bolup, pikirine gelip geçmegini bolsa hemişe vas-vasa düşüp yören ıncalıkdı yatıp, ukusını gana alıp bilmäninden gördi.

03/27 Ol indi pikirini durlap, şeyle hıyala geldi.

03/28 “Men obamın adamları halala-harama düşüner yalı, hudayıň edenine kayıl bolar yalı, oba abraylı işanı göçürip getirsemdim.

03/29 Begenç işanı getirsem, tüys bolcak.

03/30 Bir işan tutunmak islegi hemişe mende bolup geldi.

03/31 Begenç işan örän govı adam.

03/32 Öz tamlarımızdan birini bolsa metcitlige bereyin.

03/33 Özüm hem namazımı ırman okayın, öz diyenimi edyän adamlara hem okutdırayın.

03/34 Ömründe bir gezek eglip galmadık Hangula-da “namaz oka ve oraza tut” diyeyin.”

03/35 Ol özüniň şu hıyalını makul tapdı-da gıssanmaçlıga düşdi.

03/36 “Şu günden gicä galman, Begenç işanı obama göçürip getirmek ugruna çıkayın”.

03/37 Ol şu pikirin ayaklabildigi turcakdı.

03/38 Şu halatda egin köne donlı yenleri, sınları sal-sal yırtık, başı dürrük gelpekli bir pıyada dervezeden yorgalap girdi.

03/39 Onuň egin-eşigine seredeninde, baydan dilege gelyäne meňzeş bolsa-da, ayak basışı örän batırgay, buyrulan yumşı bitirip gelyän yaş oglana meňzeyärdi.

03/40 Bu hemişe Hümmet baya bergidar, onı gören yerinde hemişe gaçıp yören Gulca tirekidi.

03/41 Ol özüniň itlere duydurman gelenine begendi ve bayın yüpek yorganın gırasından çıkıp duran sıh-sıh çal sakgalına seredip, onuň baş ucuna geçdi-de onsoň:

03/42 -Bay aga, Hümmet bay aga -diymegi bilen, onuň başında pelpelleşyän duv-dagın etdi.

03/43 Bay yütgeşik çıkan sesi eşidip, gözlerini yalpa açdı-da, çal kellesini galdırdı.

03/44 Ol bayın çakan gözleriniň içine ine şu yerde birinci gezek dogrı seredip, özüniň nähili habar bilen gelenini aytmaga durdı.

03/45 -Men şu gelşim Orazmıratlardan!..

03/46 -Onsoň? -diyip, bay onuň yüzüne öňküsinden beter yiti seretdi.

03/47 -Seň Hangulı çopanıň hem şolarda -diyäge-de, ol sözüni bir-biriniň ızından sugşurıp dovam etdi.

03/48 -Men ol yerde edilyän seň gürrüňiňi eşidip durup bilmän, şol yerden seň yanına gaydıp, ine, şu gelşim.

03/49 Sen Hangulıň öten agşam gayınlarına gidipdir-de gelini alıp, Ozlara gelipdir.

03/50 Onuň gelin hem Orazlarda otır.

03/51 Geň bir zat, onuň gayınları oňa gelinini mugt berip goyberipdirler.

03/52 Bay krovadıň üstünde çözülciräp yatan yerinden, edil el bilen göterilip taşlanan yalı, yere gütläp düşdi.

03/53 -Gelinini alıp gelipdir?

03/54 Men hakımda kimler bolup gürrüň edyärler?

03/55 Näme diydiler? -diyip, onuň alkımına dıkılıp bardı.

03/56 -Kim diyseň bar, obanı bulacak bolyanlarıň hemmesi bar!

03/57 -Durdulı hem barmı? -Bay onı sesine ayratın äheň berip soradı.

03/58 -Bar, bar, ba-ar, Melece, Kerim dagı hem bar.

03/59 -Gulca indi öňküsinden beter cogap, sözüni dovam etdi.

03/60 Hangulı: “Maňa Hümmet bay gerek däl, iş onsuz hem yola düşcek.

03/61 Durdulı pälvan, sen indi meni Hümmet bay bilen nähili haklaştırıp bilyän bolsaň haklaşdırıber.

03/62 Yedi yılın hakı!

03/63 Ondan her ayıma bir goyun alanımda hem men bir süri goyunlı adam bolcak.

03/64 Yöne velin bayam meni işledip bilendir.

03/65 Onuň goynunı köpeldip beren, valla, mendirin” diyip, seň ayagından şikayat edyär.

03/66 “Yer-suv paylaşıgında, maňa Hümmet bayıňkıdan beriň” diyyär.

03/67 Men olarıň gürrüňini bir çäynek çayı içip gutaryançam diňläp oturdım.

03/68 Oraz onuň adından, seniň ayagından nirädir arza yazmaga goyuldı.

03/69 Hangulı ikisi içerik girenlerinden soň, men bärik ılgadım.

03/70 Ol seniň ayagından tapanını guycak, bay aga, men onuň “Hümmet bay men gözümiň alnında han Cüneyide ok-yarag iberdi” diyip hem aydanını eşitdim.

03/71 Dur!

03/72 Boldı.

07/73 Eşitdim -diyip, bay onuň agzına yapışıp, sözüni kesenden soň, özüni lapba krovadıň üstüne goyberdi.

03/74 -Yarag, yer-suv?..

03/75 Meň manlayım gatıdır.

03/76 Men yovuz düşmanımı öz içlerimde saklap gelipdirin, onuň garnını çörekden doyurıp yörüpdirin.

03/77 Ah, men onı bireyyämler kovup goybersem bolmayarmıdı?

03/78 Ol öz-özünden käyindi-de, mańlayına yençmäge durdı.

03/79 Onuň yanına yeg göryän ayalı Ogulsoltan geldi ve äriniň düşen perişan halına näme diycegini bilmän durdı.

03/80 Hümmet başını galdırman, içini hümledip oturan yerinde içerden telpegini, donunı hem ak saplı pıçagını getirmegi oňa buyurdı.

03/81 Häzir onuň dünyäsi gapışıp, başını nirä bolsa urcakdı.

03/82 Yap-yańca özüniň yaynap yatan hovlusı bolsa indi onuň içini gısgırıp, iyip baryar.

03/83 Ol şu minudıň özünde nirädir bolsa bir yere çıkıp gitcek.

03/84 Göni Hangulınıň üstüne gitmegi, barıp oňa “düş önüme” diymegi hıyal etdi.

03/85 Emma velin indi onuň öz öňüne düşüp gaytmacagına düşündi.

03/86 “Ol azdırılandır” diydi.

03/87 Şonda onuň kellesi öňküsindende beter aşak sallandı.

03/88 Şu otırışına, hökümete garşı çıkan özüniň birnäçe tanış yüzlerini göz öňüne getirdi ve hökümetiň olar bilen nähili hasaplaşanını birin-birin yadına saldı.

03/89 Bu yatlamaları onuň yüreginiň hovsalasını has güyçlendirdi.

03/90 Ol gıssancına “Samanhana girip, şoň içinde yatıberesem näderkä?” diyen hıyala düşdi.

03/91 Gazınıň daşında aylanıp duran atına seretdi.

03/92 Atlanıp obadan sumat bolaymaga küylendi.

03/93 Ogulsoltan onuň getir diyen zatlarını getirip:

03/94 -Sen nirä gitcek bolyaň?

03/95 Nirä-de bolsaňıňı goy!

03/96 Sen ol galtamanlarıň yanına-ha asılam gitmersiň! -diyenden soň, özüniň günüdeşleriniň üstünden hemişekileri yalı arz etdi.

03/97 -Sen eger buyuryan bolsaň, onda seniň duşmanıň içerinde-de gıt däl.

03/98 Gırnak heleyin hernä seniň günüň bulansa begenip gelyär.

03/99 Onuň öyüne bir barıp gör.

03/100 Ol seniň şu bolup oturışıňa begenip, heşelle kakyar.

03/101 Sadabıň bolsa ondan-da beter.

03/102 Ol men gözümde yaş görüp: “Sen agla” diydi.

03/103 Sen olarıň çaresini nähili görcek bolsaň gör.

03/104 Bay yüzüni dalak yalı edip, gaharlı galdırdı.

03/105 Ondan soň gırnak ayalınıň gapısına gözlerini alardıp seretdi.

03/106 Eder işini, gider yerini bilmän, emma veli gaharı içine sıgman duran bay üçin Ogulsoltanıň eden şikayatı gatı yagşı boldı.

03/107 Nämädir bir zada gaharı gelse, şol iki ayalını tayak bilen aylandırmak, onuň bar bilyänidi.

03/108 Ol häzir hem şonı etdi.

03/109 Eline bir samaçav yalı tayak alıp, ilki gırnagıň, ondan soň bolsa Sadabıň tamına ılgap diyen yalı girip çıkdı.

03/110 Olarıň üstünde dövülyän tayagıň sesi äri tarapından yeg görülyän Ogulsoltanı yılgırdyar.

03/111 Ol şundan ayratın lezzet tapyan bolsa gerek…

03/112 Bay daşarık çıkanından soň, olarıň ikisine bir yerden:

03/113 -Siziň derinizi dabanıňızdan soyarın!

03/114 Size suvı itiň art ayagından içirerin! -diyip, socan, elindäki tayagı yere taşladı.

03/115 Belki, onuň häzir Hangula gaharı hem yatsa yatandır.

***

03/116 Hümmet bay hovlusından garaňkı gatlışanda çıkdı.

03/117 Dervezäni kesip geçyän daracık ve egrem-bugram köçecige düşdi.

03/118 Nirädir derrev yetmekçi bolyan yalı, gatı gıssanmaç yöreyär.

03/119 Ol, elbetde, häzir üzümli hayatlarına, dayhanlarınıň işleyişlerine serencam etmäge baryan däldir.

03/120 Onuň bolup barşı örän başagay: önünden çıkıp salam beryänler bilen ozakıları yalı bir sagatlap gürrüň edip durmayardı.

03/121 Olarıň salamlarını gövünli almayardı hem.

03/122 Ol şol barşına öňünden çıkıp baryan hovlularıň birisine sümülip gitdi.

03/123 Onuň giren hovlusı Nurı bayıňkıdı.

03/124 Nurı bay öyünde şempa telpekli, bili tirme guşaklı, ayalı gara ädikli yigit bilen gürrüňleşip otırka, Hümmet üstlerine kürsäp girdi.

03/125 Ol Nurı bayıň gürleşip oturan yigidine näçe siňe sereden bolsada tanamadı.

03/126 Haçan Nurı bay mıhmanını tanadan soň, ol:

03/127 -Berdimisiň? -diyip, oňa ikinci gezek elini uzatdı.

03/128 -Seni yegreleriň toyunda, Begnazarıň atının üstünde görüpdim.

03/129 Kakaň -Annalı gurgunmı, görüşmälimiz bäri köp vagt geçdi.

03/130 Ol indi gartaşandıram.

03/131 -Ol Annalınıň garranlıgını, soňkı günlerde onuň otura bolanlıgını bileninden soň, özi-özi gününden derdinmäge oturdı.

03/132 Hangulıdan zat etdi, onuň “haklaşarın” diyyänini, ayagından arza yazdıranını eşidip, şu gün ertirdem bäri yüreginiň gısanlıgını, özüniň her hili gazaplı hıyallara girenligini aytdı.

03/133 Onsoň özüniň näme etmelidigi hakında olardan maslahat soramagı bilen sözüni gutardım etdi.

03/134 Onuň maslahatlarınıň ikisi iki yerden oňa:

03/135 -Sen biraz salım başıňı basırın-da yat.

03/136 Hanı, neneň-niçik bolyar, göräliň -diyen maslahatı berdiler.

03/137 Ondan soň şempa telpekli mıhman yigit oňa Hangulınıň arzasınıň ahır soňı barçak yerini bilyändigini hem özüniň şol arzanı kim arkalıdır yitirim edip bilcekdigini ınanarlık edip aytdı.

03/138 -Yöne veli bu işi bitirip bilceğiň gövnüni tapmak gerek bolcakdır -diyip, ol sözüniň üstüni doldurdım etdi.

03/139 “Berim gökden yol yasar” diyipdirler -diyip, Nurı bay mıhmanıň aydanını kuvvatlandırdı.

03/140 -Özünin ınsanı tutanını alsın -diyip, Hümmet gözlerini gırpıldadıp, bu sözüniň ızına durmagı pikir etdi.

03/141 Hümmet bay olarıň beren övüdini aldı.

03/142 Şu vagt onuň yüzi hem açıldı.

03/143 Onsoň içinden: “Şu arkayınlaşan vagtımda, öyüme barıp segeyin” diyip, pikirlendi-de turdı.

03/144 Bay nähili-de bolsa bir betbagtlıga sagat sayın garaşıp, bir güni, ondan soň bir ayı geçirdi.

03/145 Şeylelikde, yene-de altı güni geçiripdi.

03/146 Ol şu vagtıň içinde hiçbir yakımsız habar eşitmedi.

03/147 Onı hiç kim hiçbir yerik çagırmadı, hiç kim öyüne gelip azar bermedi.

03/148 Hatda Hangulam gözüne görünip, gaharını getirip durmadı.

03/149 Şeyle bolsa-da, onuň garnı çekildi, eti döküldi, ukusı gaçdı…

03/150 Ol günlerde bir öz durmuşına göz övrende, hemme zatların öňki-öňküligine bolup baryanlıgını gördi.

03/151 Gün öňki dogyan yerinden dogyan, öňki yaşyan yerinden yaşyar.

03/152 Şeyle bolup gider hem diyip bildi.

03/153 “Hümmet bay” adı öňküsi yalı yöreyär.

03/154 Bergililer bergisini getirip beryärler.

03/155 Sıgırlarından biri guzladı, oňa begendi ve “Zeňňi babanın ogşan yeri” diyip, göläniň burnundan ogşadı.

03/156 Onuň öyüne hemişekileri yalı, Eyrandan tirek yükli gaçakçılar geldi.

03/157 Olarıň tireklerini yerleştirdi-de, ızlarına sag-aman gaytarıp goyberdi.

03/158 Ol şol günden Gulcaň Hangulıň habarını getiren gününden bir ay, yene-de altı gün geçensoň, şähere gitdi.

03/159 Giç öylänler horcunını zatdan doldurıp geldi.

03/160 Yeg göryän ayalı onuň bazardan getiren zatlarını beyleki ayallarına yetirmän, özi yıgnaşdırdı-da, şol tut agacınıň aşagına düşek yazdı.

03/161 Çäynekläp gök çay getirdi.

03/162 Bay keypiköklük bilen tirsegini yelek yassıga çümdürdi.

03/163 Şäherden tazelikler eşitmek üçin häli gelip, özüne garaşıp oturan adamlara ol şeyle gürrüň berdi.

03/164 -Şäher govulık, adam-adam bilen işi yok, alan alyar, satan satyar.

03/165 Nähili erbetlik bolsa, obada bar.

03/166 Obanı bulayanlar obanın öz içinden, bäş sanı bozgak adam.

03/167 -Şeyle, şeyle -diyip, Pıgım onuň sözüni makulladı.

03/168 -Biziň obamızdan erbedi yok.

03/169 Men düyn Babalılarıň obasına barıp geldim.

03/170 O yerde beyle gızza-gızzalık yok.

03/171 Obanıň agzını alartcak bolyan, yer-suv paylanışıgı geçircek bolyan Serdar köri oba it pislän yalı pisleyär.

03/172 Biziň hem ayak yalaňaçlarıň üyşmegini, nähili bolsa-da, dargatmagımız gerek -diyip, bay aytdı.

03/173 Ondan soň ol Gulcanıň Hangulı hakında erbet habarı getiren güni, atını münüp, obanı terk edip gitmänine begendi.

03/174 “Şeydip giden bolsam, onda obasından gaçıpdır adına giderdim, ızımdan dökülip galan zadıma bolsa ayak yalaňaçlar eyyäm talaň salardılar” diyip bildi.

03/175 -Hümmet aga, a, Hümmet aga hav!

03/176 Şu häziriň özünde seni oba Şurasınıň cayına çagıryarlar!

03/177 Basımcak bar! -diyäge-de yasavulıň itden gorkusına dervezeden boynunı uzadıp gıgırmagı bayın keypini bozdı ve onuň dinyäsini yene-de şol günküsi yalı gapışdırdı.

03/178 Bay keserip yatan yerinden zövve galdı.

03/179 -Men barmalımı?

03/180 -Derrev barmalı!

03/181 -Inha baryarın -diyip, bay beyle yanında süzülip oturan Ogulsoltana:

03/182 -Bar, ol günki Mırada yazdıran gök depderimi alıp gel.

03/183 Ol aňırkı sandıgıň düybündedir.

03/184 Men näme üçin çagırılyandıgımı bilyärin.

03/185 Hemmesi Hangulı hakdadır.

03/186 Ol men bilen “haklaşcakmışın”.

03/187 “Yetim oglan saklasan, agzıň-burnuň gan bolar”.

03/188 Edil şol boldı.

03/189 Ol indi meň ayagımdan arza berip yöryär.

03/190 Onuň alanlarının barı mende yazılgı durandır.

03/191 Men onuň bilen depder yüzüne hasaplaşarın.

03/192 Hanı göräli, kim bergili, kim algılı bolup çıkarka?

03/193 Ol henize bu güne çenli atasınıň bergisini hem üzenok.

03/194 Atasınıň bergisi ol depderiň gılla yarısını tutup duryar.

03/195 -Ol yanında oturanlara şuları aydandan soň, içinden şeyle pikir etdi.

03/196 “Gayrak yarag iberenimiz hakında bolsa näderin?

03/197 Onuň aydanlarına ınanıp durarlarmıka?

03/198 Hangulı maňa duşmançılıkdan her hili garalıklar yüklecek bolyar diyip aydarın”.

03/199 Hümmet bay köne, gök depderi goltugına gısıp, özüniň çagırılyan yerine ugradı.

03/200 Ol şu barşına kim “Hangulınıň yedi yıllap işlän hakını ber” diyse, şu depderi iň ilki bilen şonuň eline tutdurcakdı.

03/201 Şonuň ızı bilen bolsa: “Men onı yumruk yalılıgından -yetim galanından soň, ähli keşigini çekip, özüm adam etdim” diycekdi.

03/202 “Bu depderin gılla-yarısını onuň kakasının bergisi dolduru duryar.

03/203 Onuň ucundan heniz bir köpügi hem üzlenok” diycekdi.

03/204 Ondan soň bolsa: “Hangulınıň menden iyip-içen hem geyip yırtan zatlarının hetdi-hasabı yokdur.

03/205 Arassa pulun özüni alıp, kart oynap utduranları hem az balmadı.

03/206 Bularıň hemmesi şu depderin yüzünde yazılgıdır” diyip şikayat etcekdi.

03/207 Ol şeyle pikirlenip barşına, Hangulınıň üstünden düşer yalı yene bir zat tapdı.

03/208 “Onuň eli hem egri diyerin.

03/209 Öten yılkı ogurlandı diyip yören gır baytalımı ol öz eli bilen bir kürte satıp goyberipdir diyerin”.

03/210 Ol şuları olarışdırıp gelşine, eyyäm obanın ayak ucuna çıkanlıgını -oba Sovetiniň cayına yetenligini hem bilmän galdı.

03/211 Şu yerden onuň essi ayılıp gitdi.

03/212 Ol yene-de birnäçe zatların önünden pikirini etcekdi.

03/213 Şoňa yetişmänine içi yandı.

03/214 Ol häzir kantselyariyanıň işigine golay barıpdı.

03/215 Şu tayda durup, özüni biraz raslamaga hıyal etdi.

03/216 Emma içerden gepleşigiň eşidilip durmagı onı öňküsinden beter çaşırdı.

03/217 Ol her halda içerik girdi, burça gısılıp, aşak oturdı.

03/218 Kantselyariyada bäş-altı adam bardı.

03/219 Bay Hangulınıň yüzüne bir gezek gözlerini alardıp seretdi.

03/220 Durdulı pälvana hem şeyle seretdi.

03/221 Rayondan gelen yigide velin, özüni pahır adam edip görkezcek bolup, yıgrılıp bakyardı.

03/222 Ondan sorag uzak edilmedi.

03/223 Yöne sorag onuň oslamadık zatlarından boldı.

03/224 Hangulı bilen haklaştırmak hakında bolsa bir agız-da gürrüň gozgalmadı.

03/225 Oňa “indi gaydıp bilersiň” diydiler.

03/226 Ol özi bilen bile alıp gelen gök depderini orta atmaga sebäp tapman, şol goltugına pugta gısılgılıgına turdı.

03/227 Özüniň gara dere batanlıgını bolsa daşarın şemalı dereninden soň bildi.

03/228 Ol özüne: “Hangulınıň hakını ber” diylip, üstüne agır yükün yüklenilmänligine begençli, şunuň bilen birlikde özüniň gizligindir, adam oglı bilyän däldir öydüp yörän sırlarından birnäçesiniň äşgäre suratda yüzüne basılmagına ve olarıň her haysınıň cikmecigi bilen soralmagına, käbir soralan zadı inkär edip bilmänine gınanıp, ızına gaytdı.

03/229 Ol özünin şeyle gizlin tutyan sırlarınıň bu yere yetenligine hayran galdı.

03/230 Kimiň üsti bilen yetenligini bilcek bola-bola yol boyı pikir etdi, kellesini dövdi.

03/231 “Hangulıdır diysem, ol meydandan bäri gelmedik çopan, ol diňe bir öz bilyänini aydıpdır.

03/232 Ayallarımdan yetendir diysem, oları hiçbir zadıň gırasından getirmeyärin ahırı”.

03/233 Ol şeyle diyip, öyüne baryança, pikir ede-ede ahır soň öňräk öyünde yer-suv paylaşıgınıň garşısına göreşmek hakında çagırılan yıgnagı kimiň aydandıgını hakıkat bildim etdi.

03/234 “Bu Öveziň işidir.

03/235 Men ol gerek däl diyip, köp aytdım.

03/236 Şoldur, şondan başga hiç kim däldir.

03/237 Ol indi bir gapımdan gelse bolya, yüzüne tüykürip goybererin.

03/238 Bergiňi şu günüň özünde üz diyerin.”

03/239 Bay şeyle pikirler bilen hovlusınıň agzından girdi.

03/240 Heniz garaňkı düşmändi.

03/241 Hälki adamlar turman, onuň nähili gürrüň bilen gelerine garaşyardılar.

03/242 Bay özünden soralan zatların birnäçesini “olara aytman gizläyin” diydi.

03/243 Şeyle hem etdi.

03/244 Hangulı hakında gepledi.

03/245 Onuň haklaşıp bilmänligini, diyen aydan zatlarının bolsa durşuna töhmetdigini aytdı.

***

03/246 -Yagşı dilerge boluň, işan aga…

03/247 Hümmet bay şeyle diyip, özüniň hal-ahvalını soramaga goňşı obalarından gelen Suhan işanı ugratdı.

03/248 Gün ortadan agıp baryardı.

03/249 Daracık köçäniň içine düşen tomsuň ot yalı hovrı bayıň näzik yüzüni yandıryardı.

03/250 İşan oňa: “Nä vagt, nä zamana, seni bir görüp gaytmaga geldim” diyip, özüniň onuň hakında daşdan-içden eşidenlerini aydıpdı.

03/251 Onsoň bolsa özüni oturyan obasının sılamayandıgından, maşgalasınıň iymegi üçin bir pel üzüm-de berilmänliginden, metcide gelip, namaz okayan adamların bir-iki sanı bolup galanlıgından zeyrenipdi.

03/252 Bay işanıň aydanlarını gaytadan pikirinden geçirip, hovlusına girdi.

03/253 Şundan soň onuň içi hem gısıp başladı.

03/254 Onuň içinin gısmagı diňe bir işanıň gaytmagından däldi, başga-da bir sebäbi bardı.

03/255 Ol-da bolsa şu vagtıň özünde, hovlınıň içinde öziniň gepi-sözi alışyan adamınıň yoklıgıdı.

03/256 Ol bir iş edinip, öziniň begenenine begenyän, gınanına gınanyan ayalı Ogulsoltanı ertirden bäri başını yorgandan çıkarman, dünderilip yatırdı.

03/257 Emma hassa bir hala yetse-de yetendir.

03/258 Gövnüne sähelçecik degilse, ol şeyledir.

03/259 Şeyle edip bolsa, ol üstün çıkyar.

03/260 Yöne velin bu gezek onuň gövni ärinden gatı galdıpdı.

03/261 Eger bay onuň diyenini edäymese, onda ol şu yatışına birnäçe günläp, belki, hepdeläp hem yatsa yatar.

03/262 Bu şeyle bolupdı: Ogulsoltan şu gün, ertirden soň, kimiň üsti bilendir, Maralıň düyn Atalılara gitcek bahanası bilen barıp, Hangulınıň gelnini gutlanını hem-de onuň gelnine bir keteni köyneklik eltip berenini bilipdi.

03/263 Maralıň şeyle bir “etmişin” cikmecigi bilen bilenine ol begendi.

03/264 Onsoň Maralı yöne gınamak isläp:

03/265 “Sen, gırnak, düyn niräk bardın? Näme gördün?” diyip, onuň yanından äsgermezlik bilen gülümsiräp geçdi.

03/266 Maral bu soragdan özüniň düynki baran yerinin eyyäm muňa yetenligini, häziriň özünde baya hem barıp yetcegini aňladı.

03/267 Şunuň üçin ol özüni näme bolsam, şol bolayına salıp, ol:

03/268 -Düynen seniň atayıň gabrına bardım, orada seniň eceyiň yıglıp oturanını gördüm -diyip, canı agırlılık bilen cogap berdi.

03/269 Ogulsoltan oňa cogap bermek yerine gızarıldı-da bayıň yanına bardı.

03/270 Özüniň bilenlerinin hemmesini oňa aytdı da sözüniň üstüni doldurdım hasap etdi.

03/271 “Bu dini başga gırnagıňı kovup goyber!

03/272 Sen hemme sırını açyan şu”, diydi.

03/273 Geň bir zat, bay Ogulsoltanıň aydanlarını gulak goyup eşitdi, emma velin Maralı bu sapar tayagıň astına aldırıbermedi.

03/274 Ol yöne Maralı yanına çagırdı ve Ogulsoltanıň aydanlarınıň dogrılıgını ya-da dogrı däldigini ondan soradı.

03/275 Maralıň ganı sovamandı.

03/276 Ol bayıň acap duran yüzüne dogrı seredip:

03/277 “Men cogap bercek däl, seň bu soraglarıňa!

03/278 Sen meni artık horlasaň, onda men barmalı gapımı bilyän! “diyip, mert durup aytdı.

03/279 Bay onuň häzirki aydıp duranlarının yöne özüni gorkuzcak bolnup diyilmeyänligine düşündi.

03/280 Eger ol gitcek bolsa, onda onuň özüniň öňüne bövet bolup bilmecegine hem gözi yetdi.

03/281 Şonuň yalı hem üstünden arzaçıň köpelip barmagından heder etdi.

03/282 Onsoň oňa näme diyip, näme aytcagını bilmän, içini hümledip, özüniň bolyan tamına girip gitdi.

03/283 Ogulsoltan özüniň sırdaş ärinden ine şunuň üçin öykeläpdi.

03/284 Bay yüreginiň gısmagına çıdap bilmän, iç giryär, daş çıkyar.

03/285 Gırnak ayalını yanı urmanlıgına, şunuň üçin bolsa öz mähriban ayalınıň gövnüni galdıranına gınanyar…

03/286 “Men näme üçin bu gırnagıň Hangulı bilen arasının barlıgını hem onuň gelnine barıp, halat salanlıgını äşgäre suratda bilemsoň, onuň kellesini kül-ovram edäymedim?

03/287 Men yaňı nä akıl dözmezlik görkezdim-ä?

03/288 Bu meň bolşum däl.

03/289 Öz ayalımı uranım bilen, sögenim bilen iliň nä işi bar?

03/290 Onuň özi düz gezsin.

03/291 Eger düz gezmese, men onı öldürmäge hem hakım bardır.

03/292 Onuň ganını soracak barmı?

03/293 Meň zadımı Hangula eltip bererçe, ol kim bolupdır?

03/294 Hangulıň ozal menden alan zadı gıtmı näme?

03/295 Bu gırnak yeke bir oňa keteni eltip beren däldir, birnäçe gep-gürrüňler hem eltip berendir.

03/296 Men onuň gözünde ot yakarın.

03/297 Oturyan tamından çıkarıp, onı sıgır dölä saların.

03/298 İymäge bolsa gatı tötekden başga zakgunam bermerin.

03/299 Men Hangula yagşılık edip näme gördüm?”

03/300 Şeyle pikirler onuň gaharını coşduryardı.

03/301 Ol gızıp barşına, yene yaňkı soran zatlarını soramakçıdı.

03/302 Eger-de Maral yaňkısı yalı cogap beräyse, onda onuň üstünden tayak dövülse-de dövülerdi.

03/303 Bayıň gaharlı gözleri Maraldan öňürti dervezeden girip gelyän oba Sovetini çleni Gara hem-de onuň yanı bilen gelyän iki sanı militsionere düşdi.

03/304 Şu duran yerde onuň essi ayıldı, süňňi gagşadı.

03/305 Olarıň öz üstüne bagtırgay gelişlerini görüp bolsa:

03/306 “Näme diyip gelyärkäler?

03/307 Eygilik bolsun?

03/308 Eh, men bilyärin, ondada hemmesini bilyärin.

03/309 Hangulınıň hanı diyip gelyändirler.

03/310 Buları goyman dürtekläp yören şoldur.

03/311 Ondan başga hiç kim däldir.

03/312 Gelseler gelibersinler, hanı, nähili bolyar, göräli.

03/313 Şol içini Hangulınıň hem onuň kakasının bergisinden yazıp doldurıp goyan depderimi ine indi bularıň önlerine atıp bilerin.

03/314 Şol depderin yüzi bilen süyde barışsam hem gutuların.

03/315 Gelibersinler” diyip, olarıň üçüsine-de bir den seredip durdı.

03/316 -Geliň, düşek üstüne geçin, oturın, çay içiň! -diyip, ol olar yanına gelensoň, äheňi düybünden üytgeşen, mılayım ses bilen şol tut agacının aşagında yazılgı yatan keçäni görkezdi.

03/317 Gara özüniň geçip oturmacagını aydandan soň:

03/318 -Hümmet! -diyip, özleriniň näme üçin gelendiklerini oňa aytdı.

03/319 -Şu adamlar seň üçin geldiler.

03/320 Bay Garanıň yüzüne gözlerini gırpıldadıp seredip durdı ve onuň öz adını “Hümmet” diyip, çürt-yoluk tutmagına geňirgendi.

03/321 Ol öz adının “Hümmet bay” ya-da “Hümmet aga” goşantsız tutulanını soňkı kırk yılın içinde ine şu yerde birinci gezek eşitdi.

03/322 “Dilini” “Hümmet aga” diyip açan, henize-bu güne çenli meň bilen yüzbe-yüz durup gepleşip bilmedik, agzından süyt ısı gitmedik oba oglanınıň bu boluş-a yönelige däldir.

03/323 Munuň bir emması bardır.

03/324 Adamıň indi äsgerilmän yörüldigimikä?”

03/325 Bay göz açıp-yuması salım şeyle pikir edensoň:

03/326 -İnim Gara, yaňı näme diyip geldik diydiň? -diyip, ondan soranından soň, beyleki yigitleriň hem habarını almagı hıyal etdi.

03/327 Onyança Gara nämedir gaharı gelen yalı, baya şeyle diydi.

03/328 -Sen yöne gezmediň!

03/329 Seň öyüň yer-suv paylaşıgına garşı gidyänleriň hem gaçakçılarıň hövürtgesi bolup geldi.

03/330 Seň şeyleligiňi bütin oba bilyär.

03/331 Menem bilyärin!

03/332 Seniň özüň hem bilyärsiň!

03/333 Şonuň üçin bular seni tutmaga geldiler.

03/334 Meni bolsa oba Soveti iberdi.

03/335 Häzir araba-da gelyär.

03/336 Munuň beyle diymegine bayıň çakan gözleri peträp hanasından çıkaycak boldı.

03/337 Ol şu durşunda Garanıň üstüne gıgırdı.

03/338 -Seň maňa diyip duranın näme?

03/339 Saňa galdımı, maňa şu zatları aytmak?

03/340 Kim sen?

03/341 Sen asıl özün kimiň oglı?

03/342 -Bayıň bogazı dıkılıp, gök daş bolup biraz durandan soň, yene-de nämelerdir diycek bolanına, Garanıň yoldaşlarının biri oňa:

03/343 -Siz indi bu tayık geçiň!

03/344 Geplemän duruň!

03/345 Siz häzirden tussag -diydi.

03/346 Bay onuň barıp dur diyen yerine barıp durdı-da, kapasa salnan möcek yalı, hıňzap durdı.

03/347 Ol eyyäm özüniň bular bilen güycüniň deň däldigine, dil düvşen adamlarıň gelip, özüni bu günden gutarıp bilmecegine düşündi.

03/348 Diňe bir yeg göryän ayalı Ogulsoltanıň halına aglap duranlıgını, gelenlerin önlerine düşüp, düşek aşagında, at yatagında gömlen zatları tapıp beryändiklerini gördi.

03/349 Bularıň üstüne Hangulı bilen Durdulı pälvan hem geldiler.

03/350 Aman kel bolsa semiz at goşulan arabanı şakırdadıp, häli gelipdi.

03/351 Bay araba -Aman kelin yanına mündürildi.

03/352 Onuň yanında yeg göryän ayalını hem oturtdılar.

03/353 Bay araba mündürilyänçä, sesini çıkarman, dilsiz-agızsız yalı bolup durdı.

03/354 Hovlınıň içindäki bolup duran zatların hemmesine gözlerini alardıp seredyärdi, emma velin şeyle bolup gider diyip ınanmayardı.

03/355 Araba mündürilenden soň veli, özüni pitige mündürilen yalı duydı.

03/356 İndi Aman kel özüniň çalasınlıgını edip, atıň sırtına bir gamçı çalaysa, ol özüniň bütin baylıgınıň içinden sokga sogrulıp ötägitcegine gözi yetdi.

03/357 Kel häzir şeyle hem etse eder.

03/358 Ol gamçısını oynakladıp hem dur.

03/359 Bay özüniň betbagt yagdaya düşmegini Hangulıdan hem Sadapdan, Maraldan görüp, olara gözlerini alardıp seredyärdi.

03/360 Onuň yanına özüni tussag eden yigitlerden hem biri mündi.

03/361 Onsoň Aman kel alaşanıň sagrısına gamçı çaldı.

03/362 Arabanıň tigriniň tigirlenmäge başlamagı bilen bolsa bay barmagını çommaldıp, öz öçlülerine şeyle diydi.

03/363 -Men häzirlikçe yeriň ol ucam bolsa giderin.

03/364 Emma iru-giç gaydıp gelerin.

03/365 Meni onsoňam bir görün!

03/366 Siziň gözüňizde ot yakışımı görün!

03/367 Hangulı, men seniň bu edenini iniňe sindirip goybermerin!

03/368 Gırnak, seniň gözünde ot yakarın!

03/369 Sadap, seni yitirim ederin.

03/370 Bu şeyle bolup gider öytmäň!

03/371 Övrülişik bolar!

03/372 Aylanışık bolar!

03/373 Munuň şeyle bolup gitcek gümanı yokdur!

03/374 -Bay gızıp barşına, beylekileriň hem üstüne gıgırdı.

03/375 -Meni bigünä yerime tutmak hökümetiň işi däldir.

03/376 Bu siziň işinizdir.

03/377 Ediberiň, zordan-zorı bardır.

03/378 Hanı aydıň meň şu zatlarım gelyänçäm, kimde durar?

03/379 Kim sereder?

03/380 Meň zatlarımın gırasından Hangulı gelmesin!

03/381 -Seniň zadın bolmaz, zat biziňkidir -diyip, Hangulı aytdı.

03/382 Onsoň olar bayıň bolşuna gülüşdiler.

03/383 Bay eyyäm dervezeden çıkıp baryar.

03/384 Ol ızında galan ayallarına seretdi.

03/385 Şonda olarıň ızından sovuranlarını görüp:

03/386 -Siz menden talak!

03/387 Talak!

03/388 Siz menden talak! Diyip, üç gezek gıgırıp ayda-ayda gitdi.

3.4. TÄLEY

04/01 General Şvarts özüniň derbi-dagın edilen diviziyası bilen gelen ızına tarap gaçıp baryardı.

04/02 Ol ızına gaçmaklıgı özüne horluk bilen bolara çemeli: eyyäm garnı çekilip, hepbik yalı bolupdır, murtunıň tovı sökülip, aşak sallanıpdır, gözleri içine çöküp çılpıklapdır.

04/03 Dogrı, general ıza gaçmaklıgı örän yokuş görendir, söbügini sıpcırdıp, ayak aldıgına gaçıp oturmaklık onuň haçan ve haysı bir yerde gören zadı.

04/04 Ol özüniň diviziyası bilen Paric şäherine urup girende, öňünde özi üçin yörite tayyarlanıp goylan ertirlik naharlı bugarıp durdı.

04/05 Düşlecek cayını bolsa frantsiyanıň generalları önlerine ak mata tutup, bezäp yördiler…

04/06 Şeyle hormatlar, şeyle hezzetler onıň pälini azdırıpdı hem de gözlerini gızardıpdı.

04/07 Şunıň yalı hezzeti her bir baran yerinde görcegine ol öz yanından gatı ınanıpdı.

04/08 Şonuň üçin-de Gündogar fronta örän gövünceňlik bilen gaydıpdı.

04/09 Gitleriň buyrugını yerine yetirip, ondan yene-de bir demir krest sılag almagı umıt edyärdi.

04/10 Yöne veli yer ala, yurt ala.

04/11 Her yurdıň bir öz kabul ediş dessurı bar…

04/12 General Şvarts indi düşündi ve özüniň edyän umıtlarından eyyäm elli-bizar bolup geçdi.

04/13 Ol ukınıň gelayı bolup galdı.

04/14 Gözleri gice-gündiz burulip dur, nirede-de bolsa, bir yerde yekece gicecik yatıp ukusını alıp bilse, dagı armanı yok.

04/15 Yöne veli nirede yatmalı?

04/16 Onuň üçin indi haysı bir yerde arkayınlık bar?

04/17 Diviziyasınıň içinde yatayın diyse, üstünden ot sovrulıp dur, onsoň hem kovulıp, ayagına yer tutdurılmayar.

04/18 -Nätsemkäm? -diyip, ol oylanyar.

04/19 -Maşınımı gatı sürdürip, bir menzil öňe gitsem, bir oba barsam, onsoň tä diviziyam ızımdan yetyänçä, şol obada yatıp ukımı alsam bolmazmıka?

04/20 İne, şu bolcak.

04/21 Yok, bu-da bolmayar.

04/22 Birden partizanlarıň otryadı duşaysa näderin?

04/23 Onda bolsa näme etmeli.

04/24 Bu yadavlık ve bu ukusı tutmaklık bilen barşıma-da ahırsoňı bir yerde yatıp gaların, vagtı bilen oyanman, bolshevikler- hem üstümden gelerler ve meni ayaklarınıň burnı bilen depip turzarlar...

04/25 Men onsoň näderin?

04/26 General şeyle pikir edip, gözlerini iki eli bilen ovkalamaga duryar, edil ukusını ovkalap öldürcek bolyan yalı.

04/27 Şonda ol ukusından biraz açılan yalı, yadavlıgı ayrılan yalı ve eli bilen edenlerini egni bilen çekmäge kayıl bolan yalı bolyar.

04/28 Emma veli onuň canına dözcek bolmagı uzaga çekmeyär.

04/29 Yene-de ukusı tutup, yene-de ayakları üşäp ve yene-de gaygı-gussası artıp başlayar.

04/30 Onsoň yene-de içi buz yalı yer döläniň içinde iki yana aylanmaga hem-de oylanmaga başlayar.

04/31 Ol ahırsoňı pikirini bire düvdi: yanına denşigini alıp, yeňil avtomaşını gatı sürdürip, diviziyasından bir menzil aranı açdı-da, “N” obasına gelip düşdi.

04/32 Ol bu oba nä yüzüne geldikä?

04/33 Bilmeyäris velin, eygilik görcek bolub-a gelen däl bolsa gerek.

04/34 Onuň bu obanı ves-veyran edip gidenine heniz dört ay hem bolanok ahırın.

04/35 Obanıň garrılarından ve neresse çagalarından akdıran ganınıň heniz yüzi hem kepänok ahırın.

04/36 Şundan soň özi hem şu gaçıp baryan yagdayında general bu oba gelmeli däldir ahırın.

04/37 Ya ol özüniň acalına hovlugıp yörmükä?..

04/38 Generalıň “N” obasına gelmeginiň başga bir özüne yetesi esası bardı.

04/39 Onuň bu obada canını ınanyan yekece adamı bardı.

04/40 Ol adam bolsa yönekey adam däldi.

04/41 Ozalı bilen kulakdı, onsoň hem general bu obanı basıp alan gününiň ertiri, onı obanıň arçını edip belläp gidipdi.

04/42 Arçın Kotlyarov özünin agasını yene-de gadırlılık bilen garşıladı.

04/43 Onuň öňünde iki bükülip, hızmat etmäge durdı.

04/44 Obanıň ilatı bolsa generala örän uzakdan, öyleriniň işiklerine çıkışıp duran yerlerinden seredyärdiler.

04/45 Olarıň seredişlerinden içleriniň ot bolup yanıp duryanlıgı, general obada şu gice galaysa, oňa özleriniň hezil bermecekleri görnüp duryardı.

04/46 Etmişli hem-de masgara bolup gaçıp gelyän general başını galdırıp bilmän, arçının öyüne sümüldi.

04/47 Onuň yüzünden, gısılan eginlerinden halınıň harapdıgı aç-açan görnüp duryardı.

04/48 General ondan obanıň yagdayını soradı.

04/49 Arçın ilatını entek nemetsleşdirip bilmeyänligini, emma veli birnäçe adamları politsiyanıň eline tutup berendigini aytdı.

04/50 General özüniň, şu obada yerleşip, şu taydan diviziyasına komanda berip oturmakçı bolyanlıgını gürrün berdi.

04/51 “General bolar yalı, obada kimiň govı cayı bar?” diyip, arçın öz içinden oylandı ve ozalkı stahanovçı Savçenkonıň cayını saylap aldı.

04/52 Savçenkonıň cayı boşadıldı: onuň yaş çagaları ve nemets soldatlarınıň-da alman taşlan köne goşları daşarık, garıň üstüne zıňıldı.

04/53 Onsoň ol cay bezeldi, içinde ot yakıldı.

04/54 Arçın ol caya generalı alıp geldi-de:

04/55 -İne, alı cenaplarıňız, bu cayda siziň ştabıňız bolar -diydi.

04/56 Bu cayda bir günden artık bolup bilmecegine generalıň gözi takık yetip duran bolsa-da, onuň daşkı-içki otaglarına seredişdirip çıkdı.

04/57 Onsoň özüniň caydan gövin nägile däldigini aydıp, divanıň üstüne eňkamı gaçan gövresini goyberdi.

04/58 Gızgın içeri onı sökdi, gözleri öňküsinden-de beter bürlüp baryar.

04/59 Ana ol arçınıň aydıp duranlarına "hä" bermegini hem goydı.

04/60 Hor çekip başladı.

04/61 Kotlyarov onuň ukusını garışdırmacak bolup, gürrüňini goydı-da, ayaklarını assırınlık bilen basıp, daşarık çıkıp gitdi.

04/62 Gün yaşıpdı, garaňkı gatlışıp baryardı.

04/63 Kotlyarov özüniň söygüli mıhmanını ukladıp gaydanına arkayın bolup, öyüne geldi.

04/64 Ol ayalına generalıň keypsizligini, emma özüniň onun bilen arasını has sazlanlıgını aytcakdı.

04/65 Onuň ol diyeni bolmadı, ayalı ondan önürtdi.

04/66 “Eşitdiňmi?

04/67 Kononenko generalıň gelenini görüp ve onuň şu gice bu obada balcagını eşidip, obadan ayak aldıgına ılgap çıkıp gidipdir.

04/68 Bilyärmiň, ol nirä gidendir, göni partizanlara habar bermäge gidendir" diyip, ayalı oňa aytdı.

04/69 Arçın biraz pikirlenip duranından soň, bu habarıň takıgına yetmäge gitdi.

04/70 Kononenko obada yok.

04/71 Dogrı, ol nirä-de bolsa yere çıkıp gidipdir.

04/72 Gündogarlıgına tarap çıkıp gidenini görenler bar, emma veli onuň nirä, näme üçin gidenligini belyän yok.

04/73 Arçın azm urup, ol hakda birnäçe adamdan soranından soň şeyle pikir etdi.

04/74 "Ol hökman partizanlara habar bermäge gidendir.

04/75 Daşa gitdimikä?

04/76 Izından kovsam, yetip bilmezmikäm?

04/77 Vah, onı obadan bireyyäm yok etmeli ekenim.

04/78 Dolanıp geläyse bolyar."

04/79 Kotlyarov şeyle diyip, öz özüne käyindi ve onuň ızından ılgap gidiberesi geldi.

04/80 Yöne velin saklandı.

04/81 "Bu iş bilen ilki generalı habardar edip goyayın, onuň ızından kovup gitmek üçin, belki, general maşını berer" diyip, ol agasınıň yanına hasanaklap geldi.

04/82 General erninden gara suv akdırıp, dünyäni bilmän, hor çekip yatırdı.

04/83 "Munı turuzmagıň indi işi bardır."

04/84 Arçın şeyle diyip, onuň baş ucuna biraz salım dikilip durdı.

04/85 General yatır.

04/86 Onuň yatışını göreninde, üstünden düye basıp geçse-de, oyanara çemeli däl.

04/87 Kotlyarov onuň çal kellesine elini emay bilen yetirip, yuvaşca ıralamaga başladı.

04/88 General näçe agır yatan bolsa-da, arçınıň eden çeninden ir oyandı.

04/89 -Him-m -edip, ol gözlerini elek-çelek etdi-de, başını galdırdı.

04/90 -Men nirede, kim sen? -diyip, Kotlyarovıň yüzüne erbet seretdi.

04/91 Onda Kotlyarov:

04/92 -Cenap general, hanı ukıňızdan açılıň.

04/93 Bu men, Kotlyarov -diydi.

04/94 General aňsat özüne gelip bilmedi.

04/95 Ol Kotlyarova yene-de gözlerini çerreldip seretdi.

04/96 -"Kotlyarov" diydiňmi?

04/97 Seniň adıň nähili, eşigiňem rus eşigi-le!

04/98 Sen meniň yanımda näme işleyärsiň?

04/99 Sen partizanmı?

04/100 Meni esir aldıňmı?

04/101 Şeylemi, men özümi...

04/102 General şeyle diyip, gözlerini dälciretdi-de, yerinden zövve galdı.

04/103 Onuň halına arçınıň nebsi agırdı-da:

04/104 -Cenap, siz hanı ukıňızdan mazalı açılıň.

04/105 Siz biziň söygüli mıhmanımız ahırın.

04/106 Hanı, özüňize geliň.

04/107 Generalıň gözleri yerine geldi, belki, ol huşuna gelyändir.

04/108 -Hovuf-f, gatı yatıpdırın, bir ay -otuz günüň ukusı... -diydi.

04/109 -Dogrudır -diyip, arçın aytadı.

04/110 -İş govı däl, siziň cenaplarıňız.

04/111 Yaňı..."

04/112 -Dogrı iş govı däl -diyip, general arcının aytcak bolyanına düşünmän tassıkladı.

04/113 -Hava, oba ilatınıň beyik Germaniya imperiyasına boyun bolmak islemeyänini yaňı gelen dessiňize hem aydıpdım.

04/114 “Hayl gitler” diyen sözi men olarıň biriniň agzından hem eşidip bilemok.

04/115 Meniň özim bilen-de papaklarını çıkarman salamlaşyarlar.

04/116 Yaňı olardan birisi siziň geleniňizi görüp, obadan baş alıp çıkıp gidipdir.

04/117 Aydışlarına görä, ol siziň oba geleniňizi partizan otryadlarına habar bermäge giden bolara çemeli.

04/118 Şeyledir, men bu obanı tanayan…

04/119 -"Partizanlara habar bermäge" diydiňmi? -diyip, general divanıň üstünden edil el bilen göterilip oklanan yalı, aşak gütüläp düşdi.

04/120 -Kim ol giden?

04/121 Yok, men bu obadan göterilmesem bolmaz.

04/122 Bar şofyorımı çagır -diydi-de, gıssanmaçlık bilen yakasınıň iliklerini ildirmäge durdı.

04/123 Şofyor generalıň yanına gorka-gorka geldi.

04/124 Şvarts oňa gözi kaklışandan:

04/125 -Tiz bol!

04/126 Maşınıň hodunı ber.

04/127 Tiz bol, häzirin özünde ugrayarıs! -diydi.

04/128 Emma şofyor bir duran yerinde edil doňan yalı bolup dur.

04/129 -İndi näme dursuň, haramzada? -diyip, general onuň üstüne gaytadan gıgırdı.

04/130 Şofyor kınlık bilen yuvdundı-da:

04/131 -Tov berilyän açarımı ogurlapdırlar... -diydi.

04/132 -Kim ogurlapdır onı?

04/133 -Oba oglanları bolmasa...

04/134 -Pionerler diysene.

04/135 Şolar ogurlandır.

04/136 Bu obada henizem pionerler barmı? -diyip, general arçınıň yüzüne gözlerini alardıp seretdi.

04/137 -Oları eyyäm köki-damarı bilen yok etseň bolmayarmı?

04/138 Ah, senden eden tamam çıkmadı.

04/139 Arçın hem özüni yazıklı bilip, edil şofyor yalı, generalıň öňünde doňup galdı.

04/140 Onuň denşigi bolsa bireyyäm daşarda doňup galıpdı.

04/141 General özini eyyäm partizanlarıň elinde hasap etdi.

04/142 Özüni atan-satan edilip, garıň üsti bilen süyrelip, tüpeňiň teyi bilen urulyandırın öydüp, kellesine yapışdı, gözlerinden ot sıçrap çıkdı.

04/143 Cogapkärçilige çekilyär.

04/144 Özünin cenayatları yüzüne basılıp, şoňa cogap bermäge mecbur edilyär...

04/145 Generel özüni şu halda göreninden soň, samramaga durdı.

04/146 -Meniň täleyim ters gelipdir.

04/147 Men Berlinde doglup, Frantsiyanı dızına çökerip, Çehoslovakia, Polışa ve Norvegiya halklarını gul edip, ahırsoňı Rossiyanıň şu kiçicik bir obacıgında ölmeli ve sovuk garıň aşagında çiyremeli boldum:

04/148 Arçın, sen näme üçin aňkarıp dursuň?

04/149 Men sen diyip geldim.

04/150 Saňa arkalanıp geldim.

04/151 Hanı, yol tapsana.

04/152 Hum yokmı, içinde gizlener yalı?

04/153 Geplesene hanı, diliňi al almadık bolsa.

04/154 Yogsam-da, bir garrı ayalını eşiklerini alıp gel-de, maňa geydir.

04/155 Bar diyyän basım, murtumı bolsa gel-de düybünden gırk!

04/156 Arçın Kotlyarov generalıň oylap tapan yolı bilen razılaşdı.

04/157 Ol garrı ayalını sıpırmaga ılgamakçı bolup, iç işige yeten yerinde, äpişgäniň aynasını kul-pagış edip, içerik düşen granat yarıldı.

04/158 Cay yumruldı ve nemets generalınıň yagı bilen derrev tutaşdı-da lovlap yandı.

04/159 Yöne veli Savçenko cayıňıň yanmagına onçaklı gınanmadı.

04/160 Ol öz maşgalası ve goňşuları bilen daşarık çıkıp duran yerinden yangına tomaşa edyärdi.

04/161 -Ata, ay, ata, cayımız yandı, indi biz näderis? -diyip, onuň agtıgı aglamcırap, garıň üstünde digdikledi.

04/162 Onda Savçenko:

04/163 -Goy yansın, oglum, cayımız yalı cay salıp bermäge faşist haramzadaları ertiriň özünde mecbur ederis -diyip, öziniň ınamlı aytmagı agtıgını köşeşdirdi.

3.5. ARZUV

05/01 Aman bilen Cemal agşamaralar öylerine gaydıp geldiler.

05/02 Olar hezir-de işiklerinde yaňı saldıran gamlarına girmän, aňırdan gelişlerine, başı çürrelip giden garaca öylerine girdiler.

05/03 Aman öyüň sürülip giden işiginden ayagını ätläp içerik girensoň, elini tümmerip duran goltugına salıp, şeyle diydi.

05/04 -Enesi, ey, enesi, hanı öňi bilen sannıgıň-sannıcagıň agzını aç, ondan soň bolsa çay gainatmagıň aladası bilen bol!

05/05 İndi gök çayı arkayın oturıp içäli.

05/06 -Ol elini goltugından çıkarman, şeyle diyensoň, öyün ortasına, keçäniň üstüne geçdi.

05/07 -Sannıgıň agzı açılmasına açılar veli... -diydi-de, Cemal başına alan ulı yüň yaglıgıň ucundan açar tapmak üçin sermeleşdire-sermeleşdire sannıga tarap ugradı.

05/08 -Çayı kimiň gainatmalı bolcagını bilmeyärin.

05/09 Şu gün ertiriň özünde, şu ocagın başında dälmidi näme:

05/10 “Kimiň zähmet hakı az bolsa, şol çayam gainatmalı, şol naharam bişirmeli” diyşenimiz.

05/11 Meniň yadımdan çıkandır-a öytme, seni sözün üstünde tapıldıraryn!

05/12 Aman goltugundan täze gök yigrimilikleri ızlı-ızından desse-desse edip çıkarışdırıp, düşegiň üstünde üyşürenden soň:

05/13 -Yeri, yeri, enesi, şu vagt oyun etmäňi bes etsene, nakıl aytmagını goy-la!

05/14 Bilyärmiň, “garrı oynasa gay bor” diyip aydılanını -diyäge-de yılgırdı.

05/15 -Yekece-de oynum däl, kakası!

05/16 Men näme aydyan bolsam, şonı çınlakay-çınım bilen aydyan: çayı indi seniň özüň gainatmalı bolansıň.

05/17 Gaharıň gelse-de, menem bir seň gainadan çayıňı içip göreyin.

05/18 Ondan soň seniň maňa garrı diymäge neneň dilin baryar?

05/19 Hey, garrı sen-den beyläk geçermi?

05/20 Gel, hasaplaşıp göräli, men sen-den tegelek on bäş yaş kiçi bolmasam, hasabam däl.

05/21 Meniň şu gapıdan gelen günüm-de, mundan otuz yıl ozal-da, seniň şu bolşuňdı; sakgalıň şu aklıgıdı, dişin şu yoklugıdı...

05/22 Hey, şeyle däldir diyere çakıň barmı?

05/23 Şunuň üçinem men özüme asla garrı diydirmerin -diyip, Cemal biri-biriniň ızından suňşurışdırıp aydan soň sannıgıň üstüne galdırılgı yükleri düşürişdirdi.

05/24 Ondan soň sandıgıň agzını zarňňıldadıp açdı-da, onuň agız yapısını yuvaşlık bilen yokarık galdırdı.

05/25 Aman keçänin üstünde goyan pullarından bir näçe büküsini eline alıp, biraz salım elinde saklap durandan soň, oları sanıgıň düybünde hormat bilen goyberdi.

05/26 Cemal olarıň yüzüne yılgırıp -seretdi-de, şeyle diydi.

05/27 -Gel, kakası, pullarımızı Mämmet can gelyänçä, goşman ayrıca saklayalı-la.

05/28 Cemalınıň beyle diymegine garrınıň gaharı geldi.

05/29 -Enesi, sen öz zähmet gün gazanmagıň meňkiden on esse eňil bolmagını hasaba almadık bolan bolup, men başıma övünen bolup durmagıňı bes et!

05/30 Sen meň bilen oyun eden bolma!

05/31 Sen bolsan zähmet gününi doňuz bakıp alyarsıň, men bolsam piliň gulagına denip alyarın!

05/32 Gör, aramızda nähil tapavut bar eken.

05/33 Eger dogrusını aydışmalı bolsa, eger men seniň yalı doňuz bakcak bolsam, onda meň lap etdigim däl, pul diyen zadıňı seň-kiden on esse artık getirip bilerdim.

05/34 -Boldun meň başıma her bir zadı selceryän -diyip, Cemal hem gatırgandı.

05/35 -Men hemmesinem oňar-yarın.

05/36 Sen meni doňuz bakyarsıň diyip eňcek bolma, doňuz bakyan bolşam, öz doňzumızı -kolhozıň doňzunı bakyarın.

05/37 Doňuz kolhozımız üçin peydalı.

05/38 Pulı bolsa menem öz çekyän zähmetime göre alyarın.

05/39 -Kolhoz govı zat: şu dört rahatıň içinde oturıp, bulamak bişirmeklikden başga zadı oňarmayan senem meň bilen bäşleşmäge yertirdi.

05/40 -Artırdı diy, diycek bolsan!

05/41 -Yeri, indi boldı, boldı!

05/42 Daşa gidiberme-de, hanı sannıgıň agzını pugta payan bolsan, indi samahullap durmagıňı goy-da, çayı tizrek gaynatmak bilen bol!

05/43 Hanı, indi acı gök çayı derläp içäli -diydi-de, Aman içerde gezmeläp, gara telpegini çıkarıp, aracıň yabasından ildirdi, uzın guşagını çözdi, çarpıgını çıkardı, ondan soň bagana içmegini egnine atdı.

05/44 Cemal ece bolsa başındakı yaglıgını başga bir yaglık bilen çalşırıp, süňňi yeňillik bilen ocakda ot yakmaga girişdi.

05/45 İçeri birbada yıladı.

05/46 Aradan yarım sagat vagt geçmänkä bolsa, oduň başında oturdılyan gara kündük lakırdap gaynadı.

05/47 Garrılar ocagıň başında, keçänin üstünde dızdegşir, ornaşıklı oturdılar.

05/48 Olarıň, häzirki oturışlarını görsiňde, hiç bir zadıň aladasını ekmeyänliklerini göryärsin.

05/49 Ocagıň başı yılıcak ve içeri imisalalık.

05/50 Daşarda yanvar ayınıň ayazlı agşamı bolsa häli düşüpdi.

***

05/51 Obanıň adamları kolhozıň pravleniyesinde Aman bilen gadırlı salamlaşıpdılar ve onuň bilen ak yürekden gepleşipdiler.

05/52 Adamlarıň bu govı gatnaşıkları oňa diňe bir şu günden başlayan yalı bolup göründi.

05/53 Şonuň üçin bolsa gerek, ol, yaňı gelyärkäler, ayalına şu hakda, adamlarıň biri-birleri bilen oňşuklarınıň govulanıp baryandıkları hakında özüniň görenlerini aydıp berdi.

05/54 Ol şu vagt yılıcak ocagıň başında otırka hem, oba arasında uruş-sögüşlerin, biri-birini yamanlap yörmekleriň, gıbatkeşlikleriň günsayıň yok bolup baryanlıklarını ve adamlarıň biri-biri bilen barşıp gelşişleriniň oňatlanıp baryanlıklarını pikirinden geçirdi.

05/55 Şonda Nurı bilen Poladıň ençeme yıllap ters bolup gelenlikleri, özüniň hem şu vagt dost bolup yören adamlarından birnäçelerinin bir vagtlar gatı erbet görenligi yadına düşdi.

05/56 Gök çay garrılarıň pikirini durladı ve olarıň özara gürrünlerini gızıklandırdı.

05/57 Bularıň yetip bilmän gelyän bir arzuvı bardı.

05/58 Soňkı yıllarda bolsa özleriniň şol arzuvları hakında gürrüňi köp etmäge, şonuň aladasını iymäge başlapdılar.

05/59 Munuň özüne yetesi sebäbi bardır.

05/60 Bular özleriniň şol arzuvları hakında ozallar ekiş başlanından hasıl yıgnalarına çenli, yılıň başından ayagına çenli oylanardılar.

05/61 Käbir vagtlarda bolsa, ikisi şu vagtdakıları yalı çay başında oturıp, şol hakda pikir alışyardılar.

05/62 Mahlası, bularda öz garrılıkları bilen bir deň başlan şol arzuv ızından yetirmän, bu yıldan täze yıla geçer gelerdi.

05/63 Bular şu yılıň başında, şu ocagıň başında, gök çay içip oturan yerlerinde özleriniň şol yetip bilmän gelen arzuvları hakında ine yene-de gürrüň gözgadılar.

05/64 Ozalkılarına görä, häzirki gepleşişleri örän ınamlı hem-de aygıtlı boldı.

05/65 Cemal hemişe özüniň çay içyän gırmızı çäynegini yarpıdan aşıransoň yıgırt atan mańlayından çıg göründi.

05/66 Ol şu oturışına Amanıň pullarını amanat kasada goymak hakkında aydanı bilen pazılaşan yalı etdi-de, birdenkä oňa garşı durdı.

05/67 -Kakası eşidyärmiň?

05/68 Pul indi sandıgıň içinden çıkmaz -diydi-de, yüzüniň derini sırdı ve biraz salım dımıp duransoň, sözüniň ızını dovam etdi.

05/69 -Kakası, her yılda meni täze yıl diyip, täzeden täze yıla garaşdırıp geldiň.

05/70 İne saňa yene-de täze yıl!

05/71 Sen meni mundan artık täze yıla garaşdırıcı bolma.

05/72 Yeri, seň meniň bu diyenime näme diycek bolsaň diyip otur.

05/73 Puluň kassada ozalam gıt däl, işigimizde bolsa ine täze tam salındık.

05/74 Onı bezäb ve ayap saklayarıs.

05/75 Aman häzir dımıp oturıp, onuň aydanlarına yagşıdan-yamandan cogap bermeyärdi.

05/76 Ayalı onuň geplemän oturışına seredip, yene-de gepleyär.

05/77 -Tamıň içine gerek bolan zatlarıň bolsa barını alışdırıp goyduk.

05/78 Diňe bir ullakan şkaf alıp, onı gapınıň garşısında goyaysak, ine şonda onuň kemi galanok.

05/79 Hanı, sen meni yeke gepledip, özüň dımıp oturmada, senem geple.

05/80 Näme pikir edyärsiň, diyip otur, maňa näme diycek bolsaň?

05/81 Aman çaydan püre-pür dolup duran käsesini eline alıp, öyüň duluna gözlerini ayladı.

05/82 Ol dulda belli bir zada seretmän, käsesini elinde biraz vagt saklap duransoň, çayından bir ovurt-da ovurtlaman, onı öňki yerinde goydı.

05/83 Ol ayalınıň yüzüne seredip, şeyle diydi.

05/84 -Seň diyip duranlarıň dogrı, yene-de täze yıl geldi.

05/85 Meniň indi gısılcak yerim yok.

05/86 Saglık bolsa, sen näme diyseň bilen bolarıs.

05/87 -Onuň yalı bolsa, kakası, gel ikimiz belli bir karar geleli.

05/88 Sen Mämmet cana alıp berer yalı, obada kimiň gızını halayarsıň?

05/89 Biler bolsaň biz barıp, gızlarını gelinlige geliberiň diycekler -diyip, Cemal äriniň soradı.

05/90 Aman ayalınıň yüzüne seredip oturışına içinden nämänidir övrüp-çövüryärdi.

05/91 Ol gepin gerdişine görä bolsa gerek:

05/92 -Him, sen näme diysän, şonuň yalı hem ederis -diyip, artık gızıklanman, yene-de dımdı.

05/93 -Eger meň diyenim geçyän bolsa-ha kakası, onda sen-men yok, Aysoltavın gızı Ogulhallını ur-tut gelin edincek-de oturıbercek.

05/94 Kakası, onuň gızı düşbi, onuň gepi-sözi, oturışı-turşı gövne cayba-cay.

05/95 Meniň oňa sınım oturyar.

05/96 “Gırasını gör-de, bizini al, enesini gör-de gızını al” diyleni.

05/97 Aysoltanıň özi, biçak artık maşgala.

05/98 Mämmet cana govı gız alıp bercek bolcak, onda onuň gızından govı aňsatlar tapıp bolmaz…

05/99 -A oglun? diyip, Aman aga ayalınıň aydıp oturanları bilen ine şu yerde gızgışıp gitdi.

05/100 -Näme ogluň?

05/101 -Dur entek diydim men saňa, biraz salım! -diyägede, ol gatı gepledi.

05/102 -Ogluň Mämmet gundagda, seniň etegiňde oturanok ahırı, sen oňa nämäni alıp bereyin diyseň, alıp beriberin diyseň, alıp beriberin yalı.

05/103 Seň kellände tüveley turup duran yalı göryärin.

05/104 Ogluň gözi şu sanap geçen gızlarıň birciginiň üstünde-de eglenmecegini sen-de düşünip geplän bolsaň, onda örän yagşı bolardı.

05/105 Gövni yokarılık diyen zadın özi yaş yigitleriň hemmesinde bolşı yalı, seň ogluňda hem bardır.

05/106 Belki, onda artıgı bilen hem bardır.

05/107 Ogluň okuvlı, ol Gızıl Goşunda gulluk edyär.

05/108 Ol gızıl esgerleri okudyar…

05/109 Gör, onda gövni yokarılıgıň bolcagı öz-özünden görnüp duryar.

05/110 Aman ayalına şuları aytdı-da, yüzüni agraslandırıp durdı.

05/111 Onsoň nämedir bir zadı pikir etdi.

05/112 Şu pikire gidip oturan yerinde, Cemalıň üstaşırı tärimleriň başlarında aslışıp duran zatlara, telpegine, yaňkı pul seredişdirip çıkdı.

05/113 Şu vagt Cemal hem oglunı göz önüne getirip, onuň pikirini bozmayardı.

05/114 -İlde gız köpdür -diyip, Aman sözüni dovam etdi.

05/115 -Men Mämmede govı gız alıp bermegi isleyän.

05/116 Yöne velin, iň ilki onuň özüni çagırıp gitersek, şonda şu örän yagşı urup alardı.

05/117 Onuň özi gelsin-de obaları gözip görsün.

05/118 Özüniň halayan gızını tapıp, “şunı alıp beriň” diysin.

05/119 Ondan soňkusınıň hötdesinden özüm gelerin.

05/120 -Ol şu yerde biraz salım sözüni kesip durdı-da, hälki sovadıp goyan bir käse çayını bir demde başına çekdi.

05/121 Ondan soň yene-de sözüni şol bir goyan yerinden alıp başladı.

05/122 -Meň gurbum şu vagt hemme zada çatyar, diymek bolar.

05/123 Tekäniň men diyeni habarımı alman goybercek gümanı yok.

05/124 Eger gelinlik gözläp bolsa haysı gapıdan barsam, kabul edilcekdirin.

05/125 Gördüňmi, oba adamlarınıň meň bilen sözleşişlerini?

05/126 Näme üçin diysen, indi meniň elim uzadan yerime yetyär…

05/127 Yöne iň ilki onuň özüni çagırıp getirmek gerek.

05/128 Onsoň, heley, sen öz diyeniň bilen bolup bilersiň…

05/129 -Onıňa menem goşulyan, Mämmet canı cagırcak diyseň -diyip, Cemal begendi.

05/130 -Eger ol seň cagırmanıň bilen geläysedi, enesiniň göresi gelyänini özünden bilip gaydıbersedi.

05/131 Bu nähili govulık bolardı!

05/132 Men oňa -özümiň yeke ogluma özüniň halan gızını alıp bercekdirdi.

05/133 Yöne sen ayt, sen onı nähili edip çagırcak bolyarsıň?

05/134 -Hat yazarın.

05/135 -Hat yazarın diydiňmi?

05/136 Ol seň hatıň bilen gelmez.

05/137 Hatı ozalam kän yazıpdıň.

05/138 İberen hatlarıň çakdan çıkıp gidendir, eger ol hat bilen gelcek bolsa.

05/139 Ol seniň yazcak hatıňa yene-de ozalkılar yalı, biziň özümizi öz yanına çagırıp gaytarı yazar.

05/140 Ol diňe bir şonı bilyär.

05/141 Ol näme üçin bizi çagırıp hat yazıp duryar-a yogsam-da?

05/142 Aman sesini çıkarman, daş çıkıp gelenden soň, şeyle diydi.

05/143 -Ay, enesi, sen mıdama muşakgat inderip otırsıň!

05/144 Sen “Oglum hat yazmak bilen gelmez” diyyärsiň.

05/145 İndiki yazcak hatımız öňkülerimiz yalı bolmaz ahırın.

05/146 İndi hatı örän aygıtlı yazarıs.

05/147 Yöne sen ertir irden turuzmanı bil.

05/148 Men mugallımlarımızdan hata ökdesiniň biriniň yanına bararın-da, hemmesini bolşı-bolşı yalı edişdirip yazırayın.

05/149 Bolyarmı?

05/150 Hanı şondan soňam bir ogluň gelmän durup bilşini göreli.

05/151 Hanı yene-de bir çay demle, acı bor yalı çayını köpräk at!

05/152 -Hat yazsaň- yazmasaň, barıbir, ol seniň hatıňa gulak asmaz.

05/153 Men şonı edil aynada gören yalı bilyärin.

05/154 Onı getirmekde govsını etcek bolsaň, iň govusı maňa yaltanmazlık görek.

05/155 Meniň onuň yanına otla münüp, günübirin barıp gaydıbermegim gerek.

05/156 Menin şu maslahatımı nähili göryärsiň?

05/157 Onuň yanına barsam ve hemmesini bolşı-bolşı yalı edil aydışdırsam, ol meň diyenim bilen bolar -diyip, Cemal öznüniň bir aydan bäri edip, emma velin Mämmediň kakasına aytmagıň yerini tapıp bilmän gelyän hıyalını ahırı şu yerde aytdı.

05/158 -Gidilmäninde bolmazıka? -diyip, Aman ayalınıň aydanına goşulman şeyle diydi.

05/159 -Biz indi oňa yöne "Köpden-köp dogay salam" hatını yazcak däl.

05/160 Oňa öylenmegiň, maşgalalı bolmagıň pikirini etmegiň indi vagtı bolanlıgı hakında, özümiziň şu zatlarıň hötdesinden gelip bilyänligimiz haklarında yazarıs.

05/161 Ay, hayp meň geçen yaşlıgım.

05/162 Meniň yaşlıgım, ökünip ızından yetip bolmazlara gitdi.

05/163 Tüf, heley, bilyärmiň.

05/164 Hanı bir yadıňa düşürip gör: men seni nähili oda-köze düşüp alıpdım.

05/165 Seni alçak bolanımda, berginip aşagından çıkıp bilmedim yaşlıgım, saglıgım şol ugurda gaçdı.

05/166 Ol günleri bu günler yada düşürmek-de elhenç bolup galdı -diyip, özüniň geçmiş gara günlerini yatlamaga oturdı.

05/167 Cemal häzir ol günleri yadına düşüresi hem gelmeyärdi.

05/168 Şonuň üçin ol äriniň şol haklarda geplemegini hem islemeyärdi.

05/169 Onı başga şolarıň gürrüňini edip aydanları bilen bolman, özüniň geçmişinde gören ve dözen kınçılıklarını ayalı diňlese-diňlemese sanaşdıryardı.

05/170 -Kakası, ay, kakası, gel, özümizi gızıkdıryan zatlar hakında gepleşäyeli onda!

05/171 Men bu iş bilen senden beter gızıgyarın.

05/172 Oglı indi öyermek gerek.

05/173 -Onda Mämmet canı çagırmaga men gideyin, hem onı göreyin, hem onı özüm bilen alıp gelerin.

05/174 Bolyarmı?

05/175 -Sen şu gün özüniň "gitcek-gitcegiň" bilen meni halıs irizdiň.

05/176 Sen bir ugra eňseň, şol bir eňen ugruňa çekdirmezek at yalı çapıp otırsıň.

05/177 Sen-ä Keminäň heleyine göncek.

05/178 Ozalam slyot diyip, yene bir zat diyip, yaňı öyüňe gaydıp geldiň.

05/179 Yene-de seniň bir özüň gidermen.

05/180 Ayalıň gezegeni govı bolmaz.

05/181 -Cemal onuň beyle diymek bilen näme diyesi gelyänligini aňlap bilmedi.

05/182 Şonuň üçin onuň ahırkı sözüňe garaşyardı.

05/183 Emma velin, ol darıkman sözleyär.

05/184 Ol ayalını özüniň sözi bilen köşeşdircek bolup, hatda yazdırcak zatlarınıň hemmesini aytmak hıyalına düşdi.

05/185 Ol şeyle hem etdi.

05/186 Özüniň ertir yazdırmakçı zatlarını, edil kagızıň yüzinde okayan yalı edip, ayalına cikme-cigi bilen aydıp berdi.

05/187 Ol garrılıga yüz berenlerinden soňkı özlerinde has artıp başlan arzuvlarını: gelinli, agtıklı bolmaklarını, şu hakda özleriniň alada edyändiklerini yazdırcak eken.

05/188 Bize şoları görmäge vagt yetdi diyip aytcak eken.

05/189 Oglınıň Gızıl Goşunda komandir bolup işleyänine ve onıň gullukda, durmuşda öndeligine özleriniň guvanyandıgını aytcak ekeni.

05/190 Sılaglı garrı kolhozçı Aman aga oglı Mämmediň Gızıl Goşun hatarında gulluk etmeginiň yurdımız üçin zerurlıgını yagşı düşünyär eken.

05/191 Şunıň üçin-de, hut şunıň üçin-de ol oglınıň Gızıl Goşunıň gullıgından çıkmagınıň tarapdarı däl eken.

05/192 Ol oglını çagıryan bolsa-da, oňa Gızıl Goşundan çıkıp gel diymän, yöne onıň bir az vagtlık rugsat alıp gelmegini, bir govı gıza öylenmegini, onsoň bolsa gelinini öz yanı bilen alıp gidip, onıň bilen eşretli yaşamagını isleyär eken.

05/193 Garrı ata Gızıl Goşun komandiri Mämmediň durmuşı şonda has dürselyär diyip bilyär eken.

05/194 Ol hatıň içinde yazdırcak şu zatlarını ayalına cikme-cigi bilen aydıp gutardım edip başını galdıranda, ayalı hem yadına düşdi.

05/195 -Yeri, enesi, sen öz tarapından hata näme goşmak isleyärsiň? -diyip, Mämmediň ecesinden soradı.

05/196 Aman hatda nämeler yazdırcagını aydyarka, Cemal birde garşılık görkezmän aňk bolup galan yerde şeyle cogap berdi.

05/197 -Meň tarapımdanam yazdır:

05/198 “Gımmatlı ogul, eneň seni göresi gelyär.

05/199 İki gözim seniň yolıňda, saňa halı düşek düşelen, arassa, hiç bir zatdan kemi-kösi bolmadık tamı bezäp goydık, onıň içinde öziň gelip girmegiňi isleyäris, sen hökman gel, biz gelin edincek” diyip, ine şeyle diyip, sakga sagınıp durdı-da namedir bir zadı pikirinden geçirdi.

05/200 Ondan soň başını çaykap, büs-bütinley başga tarapdan gepledi.

05/201 Hamana diyersiň, yaňkı aydılan zatlar eyyäm kagızıň yüzinde yazılıp iberilip baryan yalı, ol ärinde yüzlenip, hovlukmaç ve gatı gepledi.

05/202 -Meň tarapımdan oňa hiçbir zat yazdırıcı bolma!

05/203 İne meň hata goşcak zadım.

05/204 Seň yazdırcak hatına meniň pisindim oturmayar.

05/205 Hiçbir zadı öňinden pikir edip görmezden, garrı, sen öz içeri gizlinligimizi mugallıma, munuň üstine hem, meniň hanımı yakma, iki barmak kagıza ınancak bolyarsıňmı?

05/206 Vay, taňrım, men muňa nalaç edeyin?

05/207 Sen onsoňam meň ogluma -Gızıl goşunıň komandirine “galıň” berip öyercek bolyanımız hakında-da yazdırmakçı!

05/208 Galıň hakında yazmak Amanıň pikirine hem gelmändi.

05/209 Şeyle bolsa hem, ayalınıň ahırkı sözi onı hat yazdırmak hakında pikirlendirdi.

05/210 Onuň indi özi hem hatıň güycüne müňkürlenip, keypi bozuldı.

05/211 Şoňa görä ol gaharlı ve aygıtlı suratda ayalına öçüp oturmagı buyurdı.

05/212 -Biziň bar seredip oturanımız yeke oglumız bar- diyip, ol ilki yuvaşca gepläninde soň birdenkä yumrugını keçäniň stüne gütüledip urdı-da:

05/213 -Şeyle bolcak bolsa, yene onuň yanına meň özüm gitcek! -diydi.

05/214 -A men? -diyip, garrı onuň yüzüne üyşenmeklik bilen seretdi-de soradı.

05/215 -Seni hem alıp giderin!

***

05/216 …Şäheriň gündogar tarapına çıkan yerinde sırkın-sırkın bolup giden gızıl krışalı kazarmalar görünerler.

05/217 Şolarıň öňünde hem düz, gumaksı meydan yazılıp yatandır.

05/218 Şol meydanda gızıl esgerler galanıp vagt cigitirovka edyändirler, harbı tayyarlık okuvlarını geçyändirler…

05/219 Är- heley takmınan yol salgı alıp, öylerinden agır horcun yükli çıkanlarından soň, yolda bir gündiz, yene-de bir gicäni geçirip, şu meydanıň bäri gırasından gelip girdiler.

05/220 Olar öten gicäni otınıň sarsgını ve şovhunı şol yadavlıklarını düybünden yatlarından çıkardılar.

05/221 Ertir sagat sekiz töverekleridi.

05/222 Göm-gök, durı asman şäheriň üstüni büräp durdı.

05/223 Yaňı dogan gün özüniň cıgalarını dumlı-duşa sıçradıp, kazarmalarıň gızıl krışalarınıň üstaşırı yokarık göterilip baryardı.

05/224 Emma velin günüň gızgını heniz dandanın yakımsız ayazını mıdandan kovup çıkarmandı.

05/225 Şonuň üçin demirgazık tarapdan ösyäp çapgın şemal garrılarıň yüzlerini çirtip-çirtip geçyärdi.

05/226 Emma garrı kolhozçılarıň vagtına bu yalazı yerde üşäp hem-de içlerini gısdırıp durmak uzaga çekmedi.

05/227 Näçe duran bolsalar-da, şol duran vagtları gatı gızıklı geçdi.

05/228 Olar atlı polkuň gızıl esgerleriniň bu meydanda eskadronma- eskadron ve vzvodma- vzvod bolup, tertipli suratda kazarmalarıň arası bilen gelyändiklerini gördüler.

05/229 Gızıl esgerler meydana dolyarlar, yap-yaňıca garrılarıň gözlerine giň görüp duran meydan minütsayın daralıp başladı.

05/230 Bölümler öz yerli-yerine geçdiler ve atlarını baryerden bökdürmäge hem-de çıbık çapmaga girişdiler…

05/231 Biraz seredip duranlarından soň, Aman ayalına garaşman, önünden uzın ädimläp, meydanıň ortasına, atlılarıň yanına basım yetmekçi yalı bolup yöredi.

05/232 Gumaksı meydan bilen baryan deşli garrınıň içi sovgatdan dolı horcunınıň agramından yaňa bir arkası çıgcaryardı.

05/233 Ol üşeyän çorlı ellerini bolsa yöne ovkalaşdıryardı.

05/234 Ol öňe seredyär hem-de urşucılardan birinin atası bolmak bagtlılıgı, belki, garrını göteryändir.

05/235 Özüniň bütin yaşlıgında gözi ata zar bolup geçen Amanıň atlılarıň yanına basım yetcek bolup çıkılıp baryanlıgını, oglunı bu atlılarıň arasından tanap bilcek bolyanındandır ya dayav atlara ve olarıň beyik-beyik barbıyerlerden böküşlerine gızıgyaňındanır, ya-da bolmasa deşli yigitleriň aglarını yüzip saldırıp bilen kerçem-kerçem edip kesiştirip baryandıklarına gızıgyanındandır diyip, belli birini aytmak kındı.

05/236 Hava, onuň görcek bolup alıs yerden gelen oglı Mämmet şu atlılarıň arasında bar bolsa-da bardır.

05/237 Emma velin ol heniz onı topar-topar atlılarıň içinden görüp bilmeyärdi.

05/238 Garrı okuv manecinіň daşına çekilen haşamıň gırasına çenli şol bir yüzüniň ugruna gidip barşına bardı.

05/239 Emma veli ol şu yere yeteninden soň, birdenkä kürtdürip durdı.

05/240 Cemal hem şonuň yalı, oval görmedik zatlarını görmek bilen gızıgıp gelyärdi.

05/241 Ol ärinin ızı bilen galmacak bolup dırışyardı.

05/242 Ol hem şu atlılarıň arasından oglunı görcek bolup garaçını bilen şol tarapa seredyärdi.

05/243 Şunuň üçin onuň ayagınıň aşagına garamak bilen seri yokdı.

05/244 Haçan Aman ayak çekip duranında bolsa, ol uruşdırıp gelşine onuň çarıgınıň apgırdından basdı.

05/245 “Bilmändirin” diymek yerine bolsa övrülip özüne garan ärinden:

05/246 -Sen, kakası, näme üçin durduň?

05/247 Bilmeyän veli, sen Mämmet canı görensin?

05/248 Şeylemi?

05/249 Hanı maňa-da görkez onda? -diyip soradı.

05/250 -Yok entek -diyip, ol ayalınıň gözi yok yalı süssenekläp gelmegini mızayık etmän, aradan biraz salım geçirenden soň, şeyle diydi.

05/251 -Men ikimizin edil cay vagtında şu tayık geläyenimizi saňa aytcak bolyarın, gör, ınca.

05/252 -Näme üçin onda dursuň?

05/253 Yanlarına barıberäli! -diyip, ayalı başına atınan ayalıgınıň aşakda süyrenip yatan ucunı eline yıgnadı-da, onuň önüne düşüp ugramakçı boldı.

05/254 -Yör, yör, basımrak, şundan dogrulap!

05/255 -Hovlukma!

05/256 Ey, enesi, sen nirä sümlüp baryarsıň?

05/257 Dur ahırı bir dur diylende!

05/258 -Ene ayak çekdi.

05/259 -Hanı, şu yerde birazacık duralı-da demimizi dürsäli -diyip, Aman sözüni dovam etdi.

05/260 -Göryärmiň, şu taydan seredip duralı, bolkäm, Memmedi-de şu duran yerimizden görüp bileris.

05/261 Gör, holha kazarmalarıň arası bilen yene-de topar-topar atlılar gelyärler.

05/262 Bular birnäçe vagt seslerini çıkarman.

05/263 Gızıl esgerlere tomaşa edip duranlarından soň, ene serede-serede yadan gözlerini gıňacınıň ucı bilen cüpürişdirdi-de, yene-de gızıl esgerlere dıkgat bilen garamaga durdı.

05/264 Ol şonda esgerleriň birinin ogludır öytdi-de äriniň bövrüne eli bilen sımsıklap:

05/265 -Kakası, gör, kakası -diydi.

05/266 Onda Amanam oňa:

05/267 -Maňa ezetiňi yetirmän dur-da -diydi.

05/268 Bu vagt ol şu tayık näme üçin gelenini hem yadından çıkarıp, gızıl esgerlere seredyärdi.

05/269 Urşucılarıň at üstünde ıkcam oturıp bilişlerini halayardı, ayratın-da dayav atlarıň çarpaya galıp, ulı-ulı baryerlerden böküp geçişleri Amanıň gövnüni göteryärdi hem onuň bütin ünsüni özüne çekyärdi.

05/270 Cemal ıncalman:

05/271 -Seretsene, hanı!

05/272 Saňa-da bir zat diylende, tizräk!

05/273 Hanha, ol alnı sakar dor ata seret.

05/274 Göryäňmi?

05/275 Şol atı yaňkı çapan biziň Mämmedimizden başga däldir öydyärin -diydi.

05/276 Enäniň görkezyän dor atı yap-yaňıca ulı-ulı baryerlerden böküp geçirdi.

05/277 Aman ayalınıň aydyanlarına ser salman duran yerde:

04/278 “Muň atlı polkuň ähli oňat gızıl esgerlerini öz oglı edäyesi gelyär” diyip, öz-özünden gepledi.

05/279 Tayyarlık okuvı güyçli suratda geçirilyärdi.

05/280 Garrılarıň gözlerinin önünden gızıl esgerler gatı köp geçdiler.

05/281 Olar özleriniň çıbık çapışlarını, atlarını baryerlerden bökdürişlerini şatlık bilen hasapsız suratda garkezdiler.

05/282 Garrılar bolsa, tä öz ogullarını şu urşucılarıň köpçüligi arasından görüp ve saylap alıp bilyänçäler, şu gumak meydanıň yaňında seredip durdılar.

05/283 Olarıň yanına bir komandir geldi.

05/284 Ol bu garrı kolhozçıları häliden bäri özüniň uzakda gezip yören yerinde gözetläp yöryärdi.

05/285 Ol bularıň yanına:

05/286 -Salavmaleykim! -diyip geldi.

05/287 -Aleykim essalam, yagşı yigit -diyip, Aman duran yerinden yarım ädim gayra süyşdi.

05/288 Ol nobatçı komandire siňe seretdi ve ondan oglunı soramakçı bolup, bir ädim ileri ätdi.

05/289 Emma ayalı oňa yetirmän:

05/290 -Biz, hanım, şu yerim oglumızı görmäge geldik -diyip, onuň yanına çıkılıp bardı.

05/291 -Ol sizde gulluk edyär.

05/292 Oglumız edil saňa meňzäp duran yigitdir.

05/293 Biz onı üç yıldan bäri, şu tayık iberelimiz bäri göremzok.

05/294 Ol bize soňkı vagtlara yazan hatlarında, bilmeyäris näme üçindir, “geliň” diyip, bizi şu tayık çagırdı-da durdı.

05/295 İne biz şonuň üçin-de geldik.

05/296 Ayt ahırı, yagşı yigit, biziň oglumız şu yerde barmı?

05/297 Aydılıyanlar dogrı bolyan bolsa, ol gızıl esgerlere zat övredyän bolmalıdır.

05/298 Komandir bolmalıdır…

05/299 Komandir enänin aydanları bilen gızıkdı.

05/300 -Ogluňızıň familiyası nämedir, ene?

05/301 Cemal tolgunmak bilen oňa cogap berdi.

05/302 -Mämmet… Edil özleriňiz yalı yigitdir…

05/303 -Mämmet? -diyip, komandir oylandı.

05/304 -Hava, hava, Mämmet Aman ogludır, canım.

05/305 -Ah, häliden Amanov Mämmet diyseňiz bolmayarmı?

05/306 Agın boldı.

05/307 Ol bar.

05/308 Ol, ınca, şularıň içinde…

05/309 Bular gepleşip durkalar, Aman özüniň şöhlesi gaçan gözlerinden käyinciräp ve oglunı görkezip bermäge tayyar bolup duran komandiriň öňünde yıgrıgıp, gızıl esgerlere yene-de yiti seretdi.

05/310 Ene has anıklaşdırcak bolup:

05/311 -Siziň Mämmet Amaň oglı diyyäňiňiz özi nireden gelen? -diyip, çintgäp, komandirden soradı.

05/312 Onda komandir mekirlik bilen yılgırıp:

05/313 -Ol meniň yoldaşım, özi hem “Sotsializm” kolhozından gelen -diyip, öz aydanını bölümini tapcak bolup, şol tarapa, gızıl esgerleriň arasına seretdi.

05/314 Ene bolsa bu yigidiň seredişini ızarlap duran yerinden oňa şeyle diyip şikayat etdi.

05/315 -İne, durus, hanım, ertirden bäri şu tayda seredip durus.

05/316 Emma näçe äňeden bolcak-da, oglumızı tanap bilmeyäris.

05/317 Ol biziň özümizden öndi.

05/319 Özümiz onı ösdürip kemala getirdik.

05/320 Özümiz onı öz elimiz bilen şu tayık -Gızıl Goşuna iberdik.

05/321 Gör, indi bolsa onı özümiz tanap bilemzok…

05/322 Masgara canım.

05/323 Şol vagtda:

05/324 -Ana, ol -Mämmet- diyip, Mämmediň kakası dabaralı gıgırdı.

05/325 -Enesi, seret> -ol elini görkezcek bolan yigidine dogrulap uzatmakçı bolanında, tasdanda garrı ayalını bir yanına pızıp goyberipdi.

05/326 -Guvanıber indi, enesi, gör, nähili yigit bolupdır?

05/327 Ay, seň bilen meňki bolanok, yene sen gatı hem göryärsiň:

05/328 “Sen garrı, gözün-de gidipdir” diysem, bay-ba, munuň seredişini, şu meniň elimin ugruna mazalı seretsene -diyip, ol eli bilen yagşı görkezenden soň, enesi hem oglunı gördi ve:

05/329 -Ogul, artık ogul, hiç kimden kem yeri yok ogul.

05/330 Meň yeke balam, canım ogul -diyip, öz-özünden gepledi.

05/331 Onsoň ärine yuvaşcadan:

05/332 -Kakası, enäniň gözi degmezmişin, sen beri oňa haydan-hay tüveleme diy-de, tüykür! diydi.

05/333 Garrı ata yaňışmandı.

05/334 Mele atıň üstünde oturan gök balaklı, yası gayış guşak bilen berk guşanan yigit vzvod komandiri -garrıların oglı, hut Mämmediň özüdi.

05/335 Munı yanlarında yılgırıp duran komandir hem tassıkladı.

05/336 “Oňa gıgırılsadı, çagırılsadı, sizde, belkäm, ol bolyan däldir, okuvları tiz gutarmacakmı? diyip, garrı enäniň soramagına bolsa goşarsagadına seredip, sapagıň häzir gutarcagını hem oların oglunıň-da şu tayık hökman gelcegini aytdı.

05/337 -Onuň işleri neneň?

05/338 Ol heniz oglandır hem -diyip, garrı ata komandire yüzlendi.

05/339 Onda komandir Mämmediň tayyarlık okuvlarında öz polklarınıň içinde görnükli orup tutyanını aytdı.

05/340 Bu vagt garrılarıň oglı iki taraplayın dikilen çıbıklarıň arasından atını ussatlık bilen çapdı ve yalpıldayan gılıcı bilen çıbıkları dogram-dogram edişdirip geçdi.

05/341 Garrılar özleriniň begençlerinden yana agız-da gepläp bilmän, diňe bir “häh-häh” diyişdiler.

***

05/342 Nobatçı komandir garrılara ogullarını çagırıp bermegi bada edip, Mämmediň komandirlik edyän vzvodına tapan çalt-çalt yöräp gitdi.

05/343 Nobatçı komandiriň aydyanlarını ogullarınıň özlerine tarap şarpa övrülip eşidyänini garrılar gözleri bilen gördüler.

05/344 Mämmet atınıň uyanını çekäge-de bulara tarap gaytcak boldı.

05/345 Emma ol näme üçindir eglendi.

05/346 Şol vagt manecde täze bir hereket başladı.

05/347 Garrılar kazarmalarıň öňünde çalnan trubanıň tayyarlık okuvını gutarmak üçin çalnandıgına düşündiler.

05/348 Şol vagt bularıň gözlerine esgerleriň hemmesi garışan yalı boldı.

05/349 Garrılar bolsa ogullarını -Mämmedi birbada gözleriniň önünden yigitdiler.

05/350 Atlılar topar-topar ve hatar-hatar bolup gitmekleri bilen meydanı boşadıp başladılar.

05/351 Mämmet bularıň önlerinden duyman durkalar çıkdı.

05/352 Olar Mämmedi edil öň yanlarına geleninden soň gördüler.

05/353 Ol pugta guşanan snaryaceniyesinde sıratlı, gapdalında asılgı gılıcınıň gınından tutup, tizden atası alcırap, gözlerinden akan yaşlarını eliniň ayası bilen sırışdırdı-da, oglunın alkımına dıkdılıp bardı.

05/354 Enesi onuň eňine tikilen gızıl belgini elläp ve görüp duran yerinde:

05/355 -Seni, Mämmet can, biz häli gördük, sen şu tayda atlı yördüň ahırı.

05/356 Kakaň senin çaltlıgıňı ve atıň üstünde yaraşıklı oturşıňı görüp övdi - diydi-de, atalı oglı salamlaşara-da goyman, sözüni dovam etdi.

05/357 Oglunıň obadakı dostları hakında nämelerdir diydi, onuň obadan gaydanından soňkı bolup geçen vakalardan birnäçelerini aydışdırdı ve birnäçe atları tutup, olarıň tarapından kän-kän salamları govşurdı.

05/358 Aman aşaklık bilen seredip, ogluna sın edyärdi.

05/359 Ol ayalınıň cañıgıp sözleyän sözlerini eşidip duran yerinde, öz aytmakçı zatlarını pikir edyärdi.

05/360 Birdenkä onuň pikiri täze-täze zatlara düşüp gitdi.

05/361 Olarıň önlerinde ine dayav hem merdana ogullarıdır.

05/362 Aman aga birvagt ogla zardı, soň oglı Mämmet boldı, ol boyunı obada, atasınıň erkegi bilen şähere üzüm daşadı.

05/363 Mahlası, onuň oglanlık vagtları uzın körven yalı bolup geçipdi.

05/364 Bu gün bolsa ol Gızıl Goşunıň komandiri.

05/365 Onuň petlitsalarında gulluk derecesinin belligi berk dakılgı…

05/366 Ol yıgrıkman, kakasınıň yüzüne dogrı seredyär.

05/367 Mundan yarım sagat öň Aman özüne "gulak salmayan" ogluna käyemekçidi, akıl bermekçidi.

05/368 Şunuň üçin-de, ol bu taya gelipdi.

05/369 Oňa käyärlik bahanası bolsa-da bilmeyäris veli, ol indi ogluna käyemegi, akıl bermegi gövnünden çıkaran bolsa gerek…

05/370 -Vay, taňrım, yadımdan bütinley çıkarıpdırdın, hanı, garrı, horcunı aşak düşür -diyip, Cemal äri bilen gepleşenden soň, ogluna yüzlendi.

05/371 -Oglum, kakaň bilen öyňüziň gözlerinde eken üzümiň yadıňa düşyärmi?

05/372 İne şu horcunda kişmiş bar.

05/373 Şol üzüminiziň üzüminden eden kişmişlerimiz…

05/374 -Him -edip, Aman pikirlenip duran yerde oglunıň yüzüne seretdi.

05/375 Ayalı bilen oglı bu näme diyerkä diyip, oňa seredip durdular.

05/376 -Üzüm hasıl berdi, oglum.

05/377 Biz seniň bilen bolcak… -diyip, ol şu yerde sözüni ahırlaman kesdi.

05/378 Ogul atasınıň näme diyesiniň gelyänine düşündi.

05/379 Şu vagt Mämmediň yanına bir gızıl esger geldi ve onuň öňünde elini papagınıň etegine yetirip, oňa nirädir barmalıdıgını aytdı.

05/380 Mämmet oňa:

05/381 -Bolya, bolya -diydi-de, bir hovlukmaçlık tapdı.

05/382 Onsoň ol biraz pikir etdi-de, öňki yılgırıp durşı yalı yılgırıp:

05/383 -Kaka, ece, men şu tayda gulluk işi bilen azacık eglenmeli bolyarın.

05/384 Siz hol caya göni barıberiň.

05/385 Seret, kaka, hol ak divarlı caya.

05/386 Göryärmiň?

05/387 Hanha, aralıkdan görünyär.

05/388 Şol gızıl gabsalı ulı cayı göryäň gerek?

05/389 Siz şol tarapa yuvaş-yuvaşdan barıneriň.

05/390 Inha, menem ızıňızdan yeterin.

05/391 -Görmesine göryän veli… -diyip, kakası, gövünsizlik bilen cogap berdi-de:

05/392 -Mämmet, hanı bir azacık dur.

05/393 Biz şu tayda sen dur diyseň durarıs.

05/394 Yöne sen nirä gitcek bolsaň, git-de bahımracık gel.

05/395 Onsoň şundan şähere gideliň.

05/396 Şäherden bir yagşı çayhaňa barıp oturalıň.

05/397 Biz gatı gaydarmandırıs, onsoňam…

05/398 -Şeytseň, oglum, gatı govı bolar- diyip, ene hem onuň kakasınıň aydanına goşuldı.

05/399 -Biz seniň yanıňa tizräk etmegiň hövesi bilen öten giceni uklaman ve yiyip-içmän geçirdik.

05/400 -Ol şu vagt namä diyip duranını-da unudıp:

05/401 -Seň, oglum, git, nirä çagırılyan bolsaň, seň görkeziniň hol ak tamlarıň arası bilen görüntän gızıl gapımı?

05/402 Men göryärin.

05/403 Inha, barıberis -diydi.

05/404 -Dogrı, ece, şonuň hut özi.

05/405 Şu taydan dogrı gidiberiň!

05/406 Meň şu vagt ızıňızdan yeterin -diydi-de, ol gitdi.

05/407 Aman aga içi sovgatlı horcunı yene-de çep omzuna atdı.

05/408 Garrılar agır ädimler bilen yuvaş yöräp, meydandan çıkdılar.

05/409 Bular gepleşmän kän yörediler.

05/410 Köçä düşensoňlar bolsa, Cemal:

05/411 -Ayuv, kakası, onuň bizi nirä ugratdıgı boldı? -diyip, Mämmediň kakasınıň yüzüne seretdi.

05/412 Onda ol:

05/413 -Men näbileyin nirä? -diyip, yene-de öňküsi yalı dımdı.

05/414 -Parhı yok, kakası, eger nirädigini bilmeyän bolmasagam, oglumız nirä diyse, biziň şol tarapa gidibermegimiz gerek.

05/415 Ozal aydılıpdır ahırı: “Düye garrasa, köşegini eyär” diyilipdir -diydi.

05/416 Bu hakıl barıp garrı atanıň yüregiňe cüňk boldı.

05/417 Emma velin ol bu hakılıň täsirini ayalından gizlecek bolup, yüzüni aşak saldık-da, oňa cogap bermedi.

***

05/418 Mämmet bularıň ızından salgı beren cayına yetmeklerine yene-de otuz-otuz bäş ädim galanında yetdi.

05/419 Ol bu vagt galagopdı, onıň yanındakı yoldaşı bolsa gepleşine ve yörişine görä rus yigididi.

05/420 Ol yigit kolhozçılar bilen olarıň öz dillerinde gadırlılık bilen salamlaşdı ve öyüň işigine -dalana öňi bilen çıhdı.

05/421 Gapını ak yüzli, yılgırıp duran, sarı saçı arkanlıgına daralan gelin açdı.

05/422 Ol garrılara sülmüräp, yuvaş sesde salam berdi-de, gapınıň bir tarapına çekilip, olarıň içerik girmeklerine hormat etdi.

05/423 Onuň seredişi mähirli hem yüzi açıkdı.

05/424 Onuň ovadan yüzüne seredip, ilki bilen Mämmediň kakası, onuň ızı bilen bolsa ecesi görkezilen gapıdan içerik girdiler.

05/425 Aman işikden giren yerde ayalınıň ve beylekileriň ızı bilen içerik girceklerini yadından çıkarıp, gapını gabalap durdı-da, öyüň saklanılışı onuň göryän öylerinden büs-bütin başgadı.

05/426 Garrı heniz rus adamlarınıňka mıhman bolnında nähili bolmak gerekdigine bilmän, yaydanıp durdı.

05/427 Mämmediň yoldaşı geldi-de, onı duldakı divana çepli alıp barıp, onuň üstüne oturtdı.

05/428 Cemal hem garrınıň ızı bilen barıp, onuň gapdalında oturdı.

05/429 Mämmet snaryaceniyesini ayırman, bir salım duransoň nirädir çıkıp gitdi.

05/430 Onuň gelerine garaşıp oturan kakası gözlerini tamıň divarlarınıň yüzünde gezdiryärdi.

05/431 Divanıň sırtında gerilip goyulan halıçanıň üstünde gözlerini birnäçe minutlap sahladı, şol tarapa burulıp, onı eli bilen sıpalaşdırdıp hem gördi.

05/432 Onuň işleyip çıkarılşına sını oturdı.

05/433 Oglunıň yoldaşı ondan:

05/434 -Atam, halı yagşı edilen halımı? -diyip soradı.

05/435 -Yagşı, örän yagşı edilen!

05/436 Her ilki çeper maşgalalar bar.

05/437 Türkmen ayalları hemişe halı dokamakda parhlıdırlar -diydi.

05/438 Ayalı hem halı hakında nämelerdir diymek isleyärdi.

05/439 Emma veli ol özlerini mıhman alan ak yüzli gelimden gözlerini ayarıp bilmeyärdi.

05/440 Gelin nahar tayyarlayar, stoluň üstüne tarelka, yene şunuň yalı zatları getirişdiryär.

05/441 İkinci tamda, gapınıň tutusınıň anırsında oglan aglap, özüniň barlıgını bildirdi.

05/442 Gelin oglanı diňdirmäge ol tama girdi.

05/443 Aman oturan divanınıň üstünde yeňillik bilen gozgandı-da ayalına:

05/444 -Bu oturan oturgıcımız ne govı zat!

05/445 Yörite garrılar oturmak üçin yasalan yalı.

05/446 Öye barsak bolyar, şundan birini aldıgım hasap edäy -diydi.

05/447 Cemal uludan demini aldı-da, divan satın almak bilen razılaşıp, duldakı aynalı şkafa seretdi.

05/448 -Kakası, seredip otursak, biziň almalı zadımız gatı köp.

05/449 İň birinci gezekde bolsa, ınhalıkga, şunun yalı aynalı şkafıň birini almalı.

05/450 Mıhmanlar stoluň başına geçdiler.

05/451 Garrılarıň yanında komandirler -Mämmet ve onuň yoldaşı oturdı.

05/452 Salıhatlı geliň bolsa mıhmanlara hızmat edyär.

05/453 Cemal heniz hem öyüň govı düzgünine ve mıhman almagı başaryan gelne seredyärdi.

05/454 Ol obanıň obadan gızlarınıň biriniň-de öyi şunuň yalı görnükli saklap bilmecegiňi şu vagt pikirinden geçiryärdi.

05/455 Mämmet önüne alan üç sanı ryumkacıgına konyak guydı.

05/456 Bu geň görnüşli ryumkacıklar garrı kolhozçınıň gözüne gülki zat bolup görünyärdi.

05/457 Dogrudan hem, bu kiçicik ryumkalar stoluň başına oturanıň gözüne oymakdan ulı bolup görünmezligi mümkindi.

05/458 Musulmançılık adatı içinde önüp-ösen garrı kolhozçı spirtli içgini ömründe agzına almandı.

05/459 Oglı munı bilyärdi.

05/460 Ol içinden: “komandirler içibersinler” diyip, çalaca-da yüzüni çıtman, nahar başında oturdı-da, ayalı ikisini tolgundıryan ve giceleri yatman gelendäki ogullarına aytmançı sözlerini yadına düşürdi.

05/461 Mämmet kakasınıň-da şu ryumkalardan birini içmegini soradı.

05/462 Garaçını bilen içmäni inkâr etdi.

05/463 Ol ömründe içgä dilini degirmändigini aytdı.

05/464 Emma velin munuň içmegini Cemal tarapdar boldı.

05/465 “Arak içsen, içiň damarına peyda beryärmiş” diyip, onuň bir vagt aydanını yadına saldı.

05/466 -Şucagazı iç, kakası> -diyip, komandirlere kömekçi boldı.

05/467 Onda Aman ayalına gahar eden yalı:

05/468 -İçerin! -diyip razılaşdı-da, ryumkacıgı uzın barmaklı eliniň içinde gizledi.

05/469 Komandirlere seredip bolsa:

05/470 -Siziň eden hormatıňızı ızına gaytarıp bolmaz.

05/471 Özüm garran hem bolsam, gövnüm garrar yalı däldir -diyip yılgırdı-da, telpegini poluň üstüne atdı.

05/472 Stoluň başında gürrüň gızıgıp gitdi.

05/473 Mämmediň yoldaşınıň garrıdan geçen güyzde alan pagtalarınıň hil ve san taraplarını sorap bilcek bolmagından bu yigidiň Gızıl Goşuna gelmezinden ozal, Volga töwereklerine dokmaçı bolanını aňladyardı.

05/474 Aman komandire öz kolhozları ve goňşı kolhozları hakında gürrün bereninden soň, oglına yüzlenip, sonkı yıllarda obalarında bolan her hili tazelikleri sözläp berdi.

05/475 Yene -de adama yaňkı yüzüniň derini telpeginiň içinden çıkaran gızıl yaglıgı bilen sırıp gepleyär.

05/476 Dogrı, ol heniz gürrüňiniň esasi yerine sadalık bilen baryardı.

05/477 Emma Mämmet onuň sözlerinden özüniň bile oynap-ösen gızı Cereniň eyyäm iki çagasınıň barlıgını, özüniň dostı, komsomol guramasınıň sekretarı Durdınıň öz brigadasından Recep aganıň gızı Amansoltana öylenendigini bildi.

05/478 Atası yene-de köp zatlar öytdi.

05/479 Mämmediň yoldaşı özüne tanış bolmadık adamlar hakında gidyän gürrüň bilen gızıkman, daşarık çıkdı.

05/480 Gelin hem ikinci otaga -çagasınıň yanına girip gitdi.

05/481 Aman yigidiň çıkap gapısına tarap başını silkip:

05/482 -Bu-öy eyesimi?

05/483 Yagşı yigit eken, köp zatları görüpdir.

05/484 Gepleşmäni-sözleşmäni bilyär eken -diydi.

05/485 Ecesi Mämmediň cogap bererine garaşman:

05/486 -Onuň gelin hem arassa -diyip, ärinnin yüzüne seretdi.

05/487 -Hava, ogul, üç yıldan bäri dünyäde köp zatlar bolup geçdi -diyip, ol ayalınıň aydanlarına gulak asman, öňküsinden aşak yapırılıp dovam etdi.

05/488 -Aydıp oturcak bolsam, ogul, saňa köp zatları aytmalı emma biziň vagtımız az.

05/489 Kolhoz bize diňe bir üç günlük vagt berdi.

05/490 Sen şu gün agşam ata-eneleriňi ugratmalı bolsaň gerek.

05/491 Eneň saňa birnäçe aytcak sözleri bolup gelendir.

05/492 Biz indi garradık,hanım, eşider bolsaň -diyip, ol sakgalını sıpalap, biraz durdı-da, yene sözüni capından gızdırıp aytmaga durdı.

05/493 -Garrı halımıza kolhoz mazalı mańlayımızdan diredi.

05/494 Lap edip aytdıgım däl.

05/495 Kolhoz biz garrıları govı durmuşa alıp çıkdı.

05/496 Näme diysem taparın, hem öyümden, hem daş-töveregimden, garrı sesini has peseldip:

05/497 -Saňa-da bir govı gelin alıp bersem, onsoň meniň armanım galmayar canım rahatlanyar.

05/498 Men obada haysı gapıdan barsam, garşılıksız garındaş bolarlar diyip bilyärin.

05/499 Men geçen yılıň güyzünde saňa şu hakda habar beripdim.

05/500 Sen bolsa cogabınıda…

05/501 Sen ogul, meni biraz käyidyärsiň.

05/502 Düşün, men saňa goşun gullugını taşla diymeyärin, asıl diycek hem däldirin, şu vagt men seň adıň bilen övünip bilyärin.

05/503 Şu gün hemmesini öz gözlerim bilen hem hakıkat gördüm.

05/504 Meniň saňa ahırkı aytcak zatlarım şu:

05/505 Oba bar, öylena, ondan soň bolsa yene-de şu taya -gullugıňa gayt-da gelniň bilen geläy.

05/506 -Garrı şu yere yerende, biraz salım dımıp durdı ve oglunıň yüzüne seretdi.

05/507 -Maňa düşün, biz eyyäm garradık.

05/508 İne sakgal çuv-ak bolup gitdi.

05/509 Vagtında agtık, çovluk görmek gerek.

05/510 Diri adamıň mivesi bolmalıdır, şatlıgı bolmalıdır.

05/511 Men seniň yeke bolanıňa ozalam näme etcegimi bilmän gelyändirin -diyeni hem şoldı, oglunıň yoldaşı -komandir içerik girdi.

05/512 Onsoň Aman başını galdırdı-da, stoldan biraz gayra süyşdi ve üstlerine başganıň gelmegi bilen sözüni cemläp:

05/513 -İne, ogul, eneň saňa aytmak islänleri -diyi, sözüni gutardım etdi.

05/514 Mämmediň yoldaşı içerik girişine snarıaceniyesini dakınmaga durdı.

05/515 İçeri minutlara sessis-sedasız galdı.

05/516 Bu dımışmaklıgı diňe bir komandiriň gılıcınıň ucı pola degeninde çıkdı ses bozyardı.

05/517 -Nirä gitcek bolup hovlugyarsıň? -diyip, Mämmet yoldaşından soradı.

05/518 -Gider vagt hem bolup baryar.

05/519 Meniň öye-de bir barma işim bar.

05/520 Ol yerden bolsa polka bararın -diyip cogap berdi.

05/521 Mämmet stoluň başından turdı-da, yoldaşına elini berdi.

05/522 Şu yerde komandirler biri-biriniň yüzüne seredişip yılgırışdılar.

05/523 Mämmediň yoldaşı indi garrılar bilen-de hoşlaşmak isläp, olarıň yanına bardı.

05/524 Emma olar bu vagt özleriniň hälden bäri edip oturan çenlerini yitiripdiler.

05/525 Häzir garrılar üçin hemme zat: bu öye gelip oturışları, gören ve eşidenleri, eden pikirleri, aydan sözleri -barısı düyşde yalı bolup göründi.

05/526 Öyüň eyesiniň kim bolyanlıgını bilip bilmän galdılar.

05/527 Komandirleriň yüzlerine seredip bolsa, şu vakanı aňlacak bolyarlar.

05/528 -Aman aga, Cemal ece, senem eliňi ber -diyip, Mämmediň yoldaşı geldi-de Amana elini uzatdı.

05/529 İndi hemme sırlarıň üstüni açmalı vagt yetdi.

05/530 Ol ozal-da garrılar bilen öz dillerinde gepleşyärdi.

05/531 Munuň sözi açık hem düşünüklidi.

05/532 -Men gaytmazımdan ozal, siziň gelniňizi ve agtıgıňız Karleni gutlayarın -diydi.

05/533 Aman aga garaşılmalık vagta yüze çıksın bu vaka taň galıp, oturan yerinden zövve turdı-da, komandiriň aydanlarına bir agız-da cogap bermän, onuň elini eliniň içinde -ep-esli salım tutup durdı.

05/534 Şu halatda Mämmet:

05/535 -Sonya, seniň bärik çıkmagıň soralyar! -diyip, içki otagıň tutusını açdı.

05/536 -Karleni hem özüň bilen alıp çık.

05/537 Dur entek, onı meň özüm alıp çıkayın-da -diyip, Mämmet hem oglı Karleni alıp geldi.

05/538 Çaganıň zarı bolan Cemal oglunıň elinden agtıgını kakıp aldı-da, onuň yüzüni açıp, ilki sag yaňagından, onsoň çepinden, yene-de sagından ogşadı.

05/539 Ol derrev agtıgının adını sorap bildi ve onuň arassa saklanılışını magtadı.

05/540 Onsoň Mämmediň kakasınıň öňünde:

05/541 -Karlen can, cananım… -diyip, bökdürmäge durdı.

05/542 Bu vagt garrı kolhozçı stoluň başında daş yalı donup oturıpdı.

05/543 Ol şu oturışına elini manlayına diräp, yüzüni aşak saldı.

05/544 Ene onuň näme üçin tukat bolup galmagınıň sebebini bilyärdi.

05/545 Şona görä ol.

05/546 -Kakası, ay, kakası, seň bu näm bolup durdugıň?

05/547 Dök etnigiňden daşı-da, ınha, gülüp duran Karlen canıňa seret! -diyip, onuň gulagınıň duşuna barıp gatı gepledi.

05/548 -Mämmet can ozal hatlarında-da sızdıryardı ahırı.

05/549 Ol bizi bir yıldan bäri "geliň" diyip çagırıp durmadımı näme?

05/550 Ah, seniň düşünyän zadım yokdur-da…

05/551 Aman bir zat yadına güpbe düşen yalı bolup, başına galdırdı-da ayalına:

05/552 -Men hemme zada düşünyän, onda-da senden on esse artık düşünyändirin.

05/553 Hanı, meň agtıgımı bärik al -diyip, Karleni eline aldı-da:

05/554 -Ohov, müň gözleri-de garaca, edil bize meňzäp dur.

05/555 Adına Karlen diydiňizmi?

05/556 Agın boldı, asıl bolmalısı-da şeyle ahırı! -diyip, ol yılgırıp duran oglınıň, gelniniň yüzüne bakdı.

05/557 -Biz indi ertir gaytmarıs.

05/558 Men ertir bazardan gelnime iň gımmat baha yüpek köyneklik alıp bererin.

05/559 Onsoň hemmämiz oba bile gideris.

05/560 Men obada ulı toy aşak egip, mähri ıssılık bilen uzın hem çal murtını agtıgınıň näzik yaňagına batırdı.

3.6. BATIR

06/01 Men size bir surat görkezetin, şonı haysı biriniz tangır bolsanız tanaň! -diyip, Ilyas, Gutlımırat batırlanıň öylerinde oturan öz deň-duş yigitleriniň yanına geldi.

06/02 -Görkez hanı, taparıs, tanaman näme bolupdır?

06/03 Gız suratımı? -diyip, yigitler onuň daşardan goltugına salap gelen, häzir hem golgutından çıkarman duran eline seretdiler.

06/04 Ilyas olarıň “Gız suratımı?” diymeklerine güldi ve eli bilen goltugından ullakan gazet alıp çıkardı.

06/05 Onuň üçünci sahıpasını giňden yazdı-da, dostlarının yüzüne tutdı:

06/06 -İne şu suratı -komandirin suratını haysı biriniz tangır bolsanız tana

06/07 Ol surat yaşlarıň pikirini özüne çekdi.

06/08 Seretdiler.

06/09 Onuň yaraşıklı oturışına, yası eginleriniň üstünden aşırılgı harbı snaryaceniyesine, yakasındakı kiçi komandirlik belgisine, döşündäki gızıl ordenine gözleri gidip seretdiler.

06/10 Emma Ilyasıň suratı özlerine golaylaşdırman tutup durmagı sebäpli, onuň kimdigini tapan bilmediler.

06/11 Ahırı bolmadı.

06/12 -Kim-ayt ol? -diyip, Ilyasdan soradılar.

06/13 Ol:

06/14 -Aytcak däl, özüňiz tanaň! -diydi.

06/15 -Golayrak tut onda, tanatcak bolsaň!

06/16 -Kilçerme…

06/17 -Al bärik -diyip, ahırı Ilyasın sınından pugta yapışdılar.

06/18 Ol gaçalgasız galanından soň:

06/19 -Özüňiz tanap bilmeseniz, menden aydan yok -diyip, gazeti şeyle şert bilen elinden goyberdi.

06/20 -Alıp, seredip görün, yöne velin onuň hakında yazılanları okamaga gezegi maňa beriň.

06/21 Sizden hayış edip sorayarın.

06/22 Men onuň hemmecigini edil suv içen yalı edip, bir demde okap bereyin.

06/23 Men onı şu gün ertirden bäri bäş-altı gezek okadım.

06/24 İň ilki ecesi bilen kakasına okap berdim.

06/25 Oları begendirdim.

06/26 Ondan soň bolsa önümden çıkanlara şu okap berip gelşim…

06/27 Munı okadıgıňça, okaslarıň gelyär.

06/28 Şu günler meniň işim Batırlarıň söveş yollarını okap övrenmek.

06/29 Yaşasın, meniň şu yıl Gızıl Goşun sapına gitcek yılım.

06/30 Meniň atlı goşunda güllük edesim gelyär.

06/31 Hov, bu gazetiň şu gün meniň elime nähili düşendigini sorasaňız-la.

06/32 Men şu gün ertir ir bilen rayona gidipdim.

06/33 Çayhana bardım velin, onda oturanlarıň hemmesiniň elinde şu gazet, başlarını galdırman okayarlar.

06/34 Maňa oların gözleri düşensoň, yerli-yerden: "Gözüňiz aydıň-da, gözüňiz aydıň" boldular.

06/35 Men olarıň näme üçin beyle diyyändiklerine düşünmän, aňk-taňk bolup durdum.

06/36 İne şonda olar maňa şu suratı görkezdiler.

06/37 Men şol sagadın özünde tanadım.

06/38 Onsoň bu gazeti aldım-da, bärik at depäydim.

06/39 Bazara näme iş bilen baranım bolsa şol çayhanada yadımdan çıkıpdır.

06/40 Görüň, men nähili bagtlı, bu gazet iň ilki bilen meniň elime düşdi.

06/41 Poçtalonımız gazet almaga baryan eken, ol orta yolda meniň önümden çıkdı…

06/42 Häzir Ilyasıň aydıp duranlarına gulak asyan yokdı.

06/43 Yaşlar gazeti onuň elinden alan destlerine, ol komandiriň kimligini tanadılar.

06/44 Öz obalarının yigidi, onda-da özleriniň şu kiçicik obalarında oglanlıkdan bile oynap ösenleri, mekdepde bile okanları, öten yıl özleriniň Gızıl Goşun sapına ugradanları, soň bolsa hat alşıp duranları -Amandurdı.

06/45 Yöne olar onı ilki görenlerinde, tanap bilmänlerine azacık-da ahmır çekmediler.

06/46 Amandurdı obadan gidendäkisinden üytgäpdir.

06/47 Gızıl Goşunıň eşigi oňa yaraşıpdır, yognap eginleri üstünde adam oturıbermeli bolupdır.

06/48 Onuň yüz-gözüni tutuşı hem oglanlıkdan saylanıp gidenligini görkezip dur.

06/49 -Amandurdı!

06/50 Batırlık ordenini alıpdır!

06/51 Altı aga bilen Çeper ecäň yanına gidäliň!

06/52 Barıp, oları gutlalıň!

06/53 Olar Amandurdını tapan destlerine, şeyle diyip, hemmesi bir agızdan yürek coşgunlıgında aytdı.

06/54 Onsoň olar gazetiň Amandurdı hakda yazılan yerini Ilyasa yetirmän, özleri okamaga başlamadılar.

06/55 Okadılar.

06/56 Gızıkmaklık bilen dili yetişdiginden okadılar.

06/57 Onsoň Amandurdınıň obadakılıgını yatlamaga geçdiler.

06/58 Olardan biri:

06/59 -Amandurdı bizden zor çıkdı, yogsam ol göreşende menden yıkılardı -diydi.

06/60 -Emma seniň hasabını çıkarıp beryän kimdi? -diyip, beylekileri oňa garşı çıkdılar.

06/61 -Osoaviahim çilenleriniň içinden iň mergen bolup çıkan kimdi!

06/62 Gice Artıklarıň ilersindäki gara üzümli hayata girip gizlenen iki sanı gaçakçını tutup, bir özi öňüne salıp, oba Sovetiniň kantselyarına alıp gelen kimdi?

06/63 Şol Amandurdı dälmidi? -diydiler…

06/64 Bu vagt şu öyün segsen yaşlı garrısı Gutlımırat batır içki otagda, demir peciň gapdalında bir gısım bolup, yıgrılıp otırdı.

06/65 Ol yaşlarıň gürrüňine gulak asmayardı, özüniň batırlık ulumsılıgını saklap, içini gürledip otırdı.

06/66 Belki, ol häzir özüniň geçen uzak yollarını, dünyäden dadanı acı ve süycüliklerini yadına düşüryändir.

06/67 Onuň bolup oturışını göreninde, dünyäni duşundan geçirip, ızından seredip göryän yalı ve şonı pikir edyän yalıdı.

06/68 Ol özüniň sakgaldaşı, günde-günaşa çıkıp, tä ertirden agşama çenli bile küşt oynayanı -Torum batır yogalalı bäri, öyden çıkman, şeyle içini gürledip oturyan bolupdı.

06/69 Yigitleriň gazet okayan sesleri, özara gürrüňleri oňa gelip duryardı.

06/70 Emma özüniň pikir bermezliginden olarıň näme hakda gürrüň edyändiklerini ol bilmeyärdi.

06/71 Yaşlarıň biriniň ör turup duran yerde:

06/72 -Amandurdı bizden zor çıkdı -diyip, gatı aytmagı garrınıň gulagına äşgär degdi.

06/73 Garrınıň ünsüni yaşlarıň oturmagını goydı-da, gürrüňe gulak asdı.

06/74 Geplenyän gep Amandurdı hakında.

06/75 Yaşlarıň dilinden Amandurdınıň adını ızlı-ızından eşitdi.

06/76 Onsoň özi hem Amandurdını yadına düşürdi ve onuň hakında bir tazelik bardır diyip bildi.

06/77 Onuň hem öz dogan oglanınıň oglı -Amandurdını göresi ve onuň hakında eşidesi gelyärdi ahırı.

06/78 Onsoň ol:

06/79 -Gurban, näme, Amandurdı gelyärmişiňmi?

06/80 Ondan näme tazelik bar? -diyip, oturan yerinden gıgırıp, öz agtıgından soradı.

06/81 -Vah, Batır aga, men in ilki bilen size buşlacak bolup gelipdim-le -diyip, Ilyas oturan yerinden böküp turdı -da, Amandurdınıň batırlıgı hakda okalıp gutarılan gazeti alıp, Gutlımırat batırın yanına bardı.

06/82 -Batır aga, Amandurdı bizden zor çıkdı, hemmämizden zor çıkdı, yöne-de bir zor çıkmadı, gatı zor çıkdı.

06/83 Inha, gör, onuň suratı gazetde çıkarılıpdır hem ınha onuň eden batırıkları hakında yazılıgı, gazatiň bütin bir yüzi doldurılıpdır.

06/84 Oňa orden hem berilipdir, Inha seredip gör, gızıl orden -batırlık ordeni onuň döşüne dovurlap dur.

06/85 Bu ordeni Amandurdınıň döşüne Kalinin öz eli bilen dakıpdır.

06/86 -Oňa ordeni Kalinin öz dakıpdır diydiňmi? -diyip, Gultımırat batır özüniň könelişen gözüni komandırıň gızıl ordeninin üstüne mähriban gezdirdi.

06/87-Men yoldaş Kalinin görüpdim.

06/88 Mundan on bäş yıl ozal görüp, onuň bilen el-ele berip görüşdim.

06/89 Aşgabat şäherinde, Dayhanlar öyünde…

06/90 Ol örän alçak adam eken biz oňa şol yerde Türkmeniň barıp yatan gırmızı donunı, garaköli telpegini geydiripdik, tirme guşagını guşapdık.

06/91 Ol şonda:

06/92 “Meni näme beyle bezeyärsiňiz?

06/93 Meniň ayalım bar ahırı” diyip, biz bilen degşip gülşüpdi.

06/94 Ol şonda bize aydıpdı:

06/95 “Türkmen halkına sınım oturyar, Türkmeň azatlıgı söyyän batır halkdır” diyip.

06/96 Onsoň ol Kalinin yoldaş şol yerde Türkmen yigitleriniň batırlıgını hem iş başarcaňlıgını hemişe gözünden salmacagını aydıpdı…

06/97 Ilyas garrını şatlandırandıgına begenip, yene-de Amandurdı hakında aytmagını dovam etdi.

06/98 -Batır aga, Amandurdınıň döşüne batırlık ordenini näme üçin dakıpdır diyip sorasana?

06/99 İne gazetiň şu yerinde: “Leninigrad şäherimize hovp salan, şol şäherimizden top okı yeterlik uzaklıkdakı ve araçägi bozup duran düşmanları -ak finleri Gızıl Goşunımızıň derbi-dagın etmek söveşinde Gızıl Goşunın kiçi komandiri Amandurdı gorkını-ürküni bilmän, özüniň şirin canını gaydırman, öz batırlıgını görkezdi diyip, polatdan edilen berkitmeleriň içinde pulemyot atıp oturan garın yüzi bilen süyşüp barıp, ençeme gezekler granat taşladı.

06/100 Ol her gezek granat taşlanında, şol berkitmelerde yatan duşmanlarıň külüni göge sovurdı…” diylip yazılıpdır.

06/101 Ilyas şunuň yalı edip, öz hormatlı garrılarına şu günki özüniň Amandurdı hakında okanlarınıň barını yekän-yekän edip aydıp berdi.

06/102 Garrı eşitdi.

06/103 Onda-da segsen yaşlı garrı, ozallar öz halkını özyän ak patışanıň buyrugı çıkyan, şol vagtlar özüniň yigrenyän şäheri Petrograd şäherini -häzirki Leningrad şäherini bu günki günde öz yaşlarının ellerine yarag alıp, onı belent söygi bilen gorap durmaklarına bircik-de geň galman dinledi.

06/104 Ak patışanıň külüni göge sovuranlarıň şol şäheriň işçileridiginin, indi ol şäheriň özleriniňkidigini, köne adı taşlanıp, Leningrad şäheri bolandıgını, öz obalarındakı kolhoz meydanlarını sürüp yören traktorlarıň ve öz obalarını

yaggılandırıp duran elektirik maşınlarınıň şol şäherden -Leningrad şäherinden çıkıp gelyändiklerini, öz agranomları İvanıň ve onun ayalı, öz obalarının doktorı Galinanın leningradlıdıklarını hem öz yakın goňşuları Durdınıň Aman diyen oglunıň şol şäherde institutda okayanlıgını ol garrı bilyärdi ahırı.

06/105 -Amandurdı, hakıkatdan-da, batır bolmalıdır.

06/106 Onuň aslı bardır -batır galagı batır bolmadır -diyip, garrı dikgeldi.

06/107 Onuň şu vagt garrılıkdan yeňlip başlan gövresine Amandurdınıň batırlıgını eşitmegi kuvvat beren yalı boldı.

06/108 Belki, şeyle bolsa-da şeyledir, ol yayrap oturmagından yıgnanıp, özüni ticedi.

06/109 Onsoň gözüni yene-de komandiriň suratınıň yüzünde gezdirdi, surata yöne bir seretmek bilen-de kanagatlanman, onı hamları yıgırt-yıgırt bolup giden köne barmakları bilen-de mähirli sıpalaşdırıp gördi.

06/110 Onsoň yene-de:

06/111 -Aslı bardır yigidiň -diyip, yaňkı aydanlarını gaytaladı.

06/112 Şeyle diymek bilen onuň bir zadı gürrüň beresi gelyändir.

06/113 Belki, ol şu yerde özüniň batır adını nähili alanlıgını aydıp berer.

06/114 Ol yalan bir mınasıbet bilen gürrüň beryändir.

06/115 Öz başından geçirenlerinden ve öz görüp-eşidenlerinden onuň edip beren gürrüňi örän yerlikli ve hasaplıdı.

06/116 “Ak patışa yıkılıpdır, onuň adalatsızlıgına çıdap bilmän, onı öz halkı yıkıpdır, indi patışa bolcak dälmişin” diyen öňüni aldırmayan habar obanın içine düşüp, dilden-dile geçip yaňlandı.

06/117 Oba ilatı arkasından agır yük düşen yalı yeňillik bilen dem alıpdı.

06/118 İne, şol gün Gutlımırat batırın hem şähdi açıldı, gözleri güldi, dili sayradı.

06/119 Ol şonda goňşı öylerine öz şatlıklarını aydışmaga üyşen adamlara Gökdepe urşunı gürrüň edip beripdi.

06/120 Ondan dört-bäş yıl soň “Sovet hökümeti bayların yer-suvusı eline alıp, oları yersiz-suvsuz garıp, batraklara bercek” diyen habar oba yayran güni, “Türkmen halkının tarıhı yer-suv üstünde göreşden ıbaratdır” diyip, garıp-batraklarıň yersiz-suvsuz nähili horlukları çekip gelendiklerini aydıp beripdi.

06/121 “Türkmen yigitleri Aşgabat -Moskva atlı yörüşine gitcekler” diyenlerinde, sözläpdi ve yene şunuň yalıları…

06/122 İndi nämäni gürrüň edip bererkä?

06/123 Belki, ol indi özüniň batırlıgını, özüniň batır adını nähili alanlıgını aydıp berer.

06/124 Yigitler onuň özi hakında aytmak islemeyänini, övünip oturmagı halamayanlıgını bilyän-de bolsalar, indi bu öz batırlıgını ve özüniň batır adını nähili alanlıgını aydıp berer diyip düşündiler.

06/125 Ol biraz vagt geplemän, yigitleriň yüzüne, onsoň gapa seredip oturdı.

06/126 Onuň şu oturışından uzak yılları göz önüne getiryänligi, öz vatanının azatlıgı ugrunda nähili göreşlerde bolanlıgı, özüniň on bäş yaşında at üstüne çıkanlıgı, biline gılıç dakınanlıgı, Köpetdagıň dar cülgeleriniň içinde, uçurdım gayalarıň yüzünde, gunan atıň üstünde edil gurt yalı bolup gezenligi bir-biriniň ızından yadına düşyänligi görünyärdi.

06/127 Garrı gürrüň bermäge başladı, emma velin yene-de öz batırlıgını aytman, özüniň batırlık talimini alan başga bir batırı hakında, şol batırın neslinden bolanlıgını şu gün guvanıp oturan batırı hakında aytmaga oturdı.

06/128 -Biz Gılıç batırın galagıdırıs.

06/129 Gılıç batırdı.

06/130 Onuň gorkını-ürkini bileri bolmazdı.

06/131 Ol yıllar yagıçılık-alamançılık yıllarıdı.

06/132 Şol yıllarıň bir güni obanın ileri çetinden bir ayal etek altı, yeň yedi bolup:

06/133 “Gılıç batır yalı batırı bolan iliň oglı zındanda eli-ayalı kündeli oturmaz, hiç kim onı gapdalıň aşagında oturdıp bilmez” diyip, ulini bilen gıgırıp girdi.

06/134 Onuň önünden iň ilki bilen çıkan Gılıç batırın özi boldı.

06/135 Ol ayal Gılıç batırı ozal görmän eken, onuň salgını hem yagşı eşitmän eken, yöne onuň adı bilen gelen eken.

06/136 Gılıç batır oňa tanatman durdı-da, onuň habarını aldı.

06/137 Gılıç batır ol ayalıň:

06/138 “Men Gılıç batır diyip, alıs yerden geldim.

06/139 Siz, yagşı yigit, yaşınız uzak bolsun, maňa Gılıç batırı görkezip beriň.

06/140 Düyn meniň yekece oglumı dag çapavulları gelipdir-de, meydanda odun yıgıp yören yerinde yanının düyesi-zadı bilen alıp gidipdir.

06/141 Men Gılıç batırdan oglumı -yekece balamı alıp gelmegi soracak.

06/142 Men bir garıp dul hatın.

06/143 Oglumı pul döküp alıp bilcek gümanım yok" diyip beren gürrünini eşitdi.

06/144 Onsoň batır oňa şeyle diydi:

06/145 "Yeňňe, Gılıç batır häzir obada yok.

06/146 Ol, ınha, geler velin, biz oňa siziň geleniňizi ve arz-halıňızı aydıp aydıp bereris.

06/147 Siz gılıç batır diyip gelen bolsanız, onda bolupdır.

06/148 Ol siziň möhümiňizi bitirer.

06/149 Siz ondan tarap arkayın boluň-da, öyüňize barıp, arkayın oturıberiň.

06/150 Ogluňız tizden öyňünize barıp, arkayın edip, ızına gaytardı.

06/151 Onsoň bolsa ol obanın saylama yigitlerini yıgnap, şol ayalıň oglunı alıp gelmegiň yolunı maslahatlaşdı.

06/152 Obanıň yigitleri batırın pikirini makul tapdılar.

06/153 "Näme diyseňiz, biz bar" diydiler.

06/154 On atla batırın özi atlıbaşı bolup atlandı.

06/155 Yigitler, men şonda heniz yigrimä yetmedik özleriňiz yalı oglandım.

06/156 Batır maňa-da atlan diydi.

06/157 "Batır göre-göre bolar" diydi.

06/158 Gitdik.

06/159 Batır örän parasatlıdı.

06/160 Ol şol ayalıň aydıp duran sözlerinden, onuň beren salgından onuň oglunı haysı yerin çapavullarınıň alıp gidenini bilipdir.

06/161 Ol atının başını belli bir ugra dogrulap, göni şol tarapa sürdi.

06/162 Gorkını-ürküni bilmän, önden atını gorgunladıp baryar.

06/163 Onuň ızı bilen barmagam bir batırlıkdı.

06/164 Köpetdagıň içine urup, dar cülgeleriň içini söküp baryar.

06/165 Onuň önünden çıkan, yolundan bökdecek bolan bolmadı.

06/166 Şol barşına ahırı atıň başını B… hanın kiçicik, iki dagıň arasında gısılıp oturan galacıgına yetip çekdi.

06/167 Bizi hanın birki sanı nökeri garşıladı.

06/168 “Gelin, düşün, mıhmanlar” diyip hormatladılar.

06/169 Batır atından böküp düşdi ve olardan özüni hanlarının yanına alıp barmaklarını soradı.

06/170 Ol nökerlerden biri hana habar bermek üçin galanın içine gitdi.

06/171 Biziň sonundan eşidişimize görä, han ayallarınıň arasında keypi-sapada oturan eken, batırın gelşini halamandır.

06/172 Emma her halda özüni öz nökerleriniň arasında, öz galasının içinde hovpsuzlıkda duyupdır.

06/173 Onuň pikiri-zikiri başga tarapa gidipmişin.

06/174 Ol biziň gelmegimizi:

06/175 “Özleriniň yesirlerini pul döküp almaga gelendirler” diyip, öz yanından çak edipdir.

06/176 Hatda şunuň üçin batırıň öz yanına gelmegini nökerlerine buyurupdır.

06/177 Batır hanın yanına ugradı.

06/178 Meretliniň kakası ikimiz hem onuň ızı bilen bardık.

06/179 Han özüniň vagtını hoşlukda geçiryän öyünde murtuna bat berip, gök mavut çäkmeninin içinde güberilip otır.

06/180 Batır mertlik bilen salam berip, onuň yanına girdi.

06/181 Han agraslık bilen gaş-gabagını galdırdı, onuň batırıň salamını alşı hem şol boldı.

06/182 Ol ulumsılanıp bilşinden ulumsılanyar.

06/183 Üstüne barlandan soň, ulumsılanmaga özüni haklı hasap edyärdi.

06/184 “Baş egip” gelen bu mıhman onuň gören derecesi däldi.

06/185 “Hanıň bu yasama” boluşları batırıň sussunı basıp bilermikä?

06/186 Batırıň gaharını getirmese-de biri” diyip, biz pikir edyärdik.

06/187 Gılıç batır onuň ulumsılıgına pikir bermän, dogrı garşısına geçip, aybogdaşını gurdı-da oturdı.

06/188 Batırıň şol yerde oturıp, hanıň yüzüne seredişi onuň bolup oturışını masgaralap gülesi gelyän yalıdı.

06/189 Onsoň ol hana dözümli edip şeyle diydi:

06/190 -Han aga, biziň salamımızı almasan-da, habarımızı al!

06/191 Biz mıhman-da däl, ya arzaçı-da däl!

06/192 Gılıç batırıň beyle diymegi barıp hanıň bıkınına samsıklandan enayı bolmadı.

06/193 Han tisgindi-de, özüniň agras yüzüni galdırdı, gözüni petredip, ginden açdı.

06/194 Şonda onuň gözi batırıň çıtılıp duran yüzüne, alarıp duran gözlerine düşdi.

06/195 Onsoň ol turup, daşarık yazzını bercek yalı ya-da:

06/196 “Munı meniň üstüme näme üçin getirdiňiz?” diyip, kimiň üstünedir gıgırıbercek yalı bolup, galpılla düşüp durdı.

06/197 Ol hayyarlık edip gıgırmadı, daşarık-da yazzını berip gaçıp gitmedi.

06/198 Şu halatda onuň iki sanı nökeri billeri gılıçlı, murtlarını tovlap, içerik girdi.

06/199 Han olarıň girmegi bilen ersdi.

06/200 Yene-de öňki hetdine yetdi.

06/201 Ol batırıň habarını almak bilen bolman, özüni ulı edip görkezcek bolmagı bilen boldı.

06/202 Onuň beyle etmegi ozal-da gaharlı gelen batırıň gaharını yagşıca getirdi.

06/203 -Onda habarımı özüm bereyin -diyip, batır gılıcınıň sapından pugta yapışagada, bir dızınıň üstüne galıp, şeyle diydi:

06/204 -Düynki gün seniň nökerleriň biziň meydanda odun yıgıp yören birimizi alıp gaydıpdır.

06/205 Han yene-de batıra seredip, öňki derecesine yetdi.

06/206 Onsoň gözlerini petredip:

06/207 -Yanınıň düyesi bilenmi? -diyip, onuň özi Batırıň öňüne düşüp, gayta, şonı berip, başını gutarmagına müň-de bir razı boldı.

06/208 Onsoň yaňkı gelip yanında direnip duran nökerleriň birine gahar-gazabı bilen gıgırıp, şeyle buyruk berdi:

06/209 -Düynki getiren yesiriňizi häziriň özünde bularıň öňüne salın!

06/210 Yanınıň düyesi-zadı bilen!

06/211 Tiz boluň!

06/212 Onsoň ol batıra yüzlenip:

06/213 -Biz mıhman söyendiris.

06/214 Mıhmanı öz atamızdan-da ulı göryändiris… -diydi.

06/215 Batır şol bir yüzi çıtıklıgı bilen hanıň yanından turdı.

06/216 Onuň han bilen sözleşere başga sözi yokdı.

06/217 Yöne velin daş çıkıp ugramakçı bolanında, hana:

06/218 -İndiden bu yana seniň atlılarıň biziň töveregimize düşse şu vagtdan bilip goy, şunuň yalı edip galanı başına yumrarın.

06/219 Sen şunı hemişe bilip goy! -diyip, özüniň ahırkı aytcagını aytdı-da çıkdı.

06/220 Han yene-de:

06/221 -Ugradıň bahımrak! -diyip gıgırdı.

06/222 Batır gitse-de, men oglanlık edip, hanıň yanından gitmän, onuň bolşuna tomaşa edip durupdırın.

06/223 Hanıň nökerlerinden yesirlerini boşatmaga gidenlerinden beylekileri öz hanlarınıň yüzüne dogrı bakıp durup:

06/224 -Han aga, näme beyle etdiň?

06/225 Olar bizden alıp giden adamlarını ve mallarını mugtdan gaytarıp beryärmi näme, biz gaytarıp berer yalı? -diydiler-de, özleriniň ellerine düşen olcalarınıň mugt berip goyberilmegine öz närazıçılıklarını bildirdiler.

06/226 Han nadarlıga salıp gıgırdı:

06/227 -Akmaklar, ay, akmaklar, gepe düşünmez akmaklar!..

06/228 Bizede düşüniň ahırı, siz bir heder ediyän adamlar bolsaňız, onda meniň üstüme şeyle yalı dökülermidi!

06/229 Duşman sizi ayagına yapışan palçıkça görmänsoň, meniň üstüme gelip, başımda gılıcını oynadyar.

06/230 Siz düşüniň, men onuň adamsını bermedik bolsam, onda bu vagta iki egnimiň üstünden kelläm yere gaçcakdı.

06/231 Meniň şoňa gözüm yetdi.

06/232 Berip goyberiň diyyän men siz haramzadalara!

06/233 Men olardan zat almakdan geçdim.

06/234 Başım gutulsa bolyar!..

06/235 -Han şeyle diyip, gıgırıp, yola salmaga özi çıkdı.

06/236 Şeylelik bilen, batır şol garrı ayalın yekece oglanı yanının düyesi-zadı bilen alıp, hanıň galasından çıkdı.

06/237 Yokarıňa garanında, diňe asman görünyän, iki tarapı giden beyik daglık dar cülgä düşüp, gaydıp gelyärdik.

06/238 Batır özüniň bu yere düşüp, diňe öz yesirlerini alıp gaydıp barmagana yüregi cay bolman, gözüni aç gurt yalı töveregine gezdiryärdi.

06/239 İne şu halatda gapdalımızdan -gara daşlarıň arasından başı gara çarşavlı ayal çıkdı.

06/240 Onı göräge göz gerekdi.

06/241 Gözleri sürmeli, boyı sırdam.

06/242 Biz onı gördik-de tanadık.

06/243 Hanıň yanında görüpdik.

06/244 Ol Gılıç batırıň hanıň yanında bolşuna ve şunuň yalı hem hanıň Gılıç batırıň yanında bolşuna çetde durup sın edyärdi.

06/245 Ol aňırdan gelşine göni batırıň yanına golayladı, şeyle diydi.

06/246 -Men siz diyip geldim.

06/247 Siz meni hem özüňiz biler alıp gidiň.

06/248 Men siz yalı batır gören däldirin.

06/249 Dine siziň batırlıgıňız üçin siz diyip, öňünizden çıkdım.

06/250 Siz meni hem şu gorkak hanın zulumınıň aşagından gutarıň!

06/251 -Ol şeyle diyip, batıra yalbaryarka, onuň gara gözünden yaş boyurdap akyardı.

06/252 Ol özüniň hanıň bäşinci ayalıdıgını, yetim galıp, hanıň eline düşendigini aytdı.

06/253 -Biz bilen gitmäge özüň razı bolsan, onda mün atıň sırtına -diyip, Batır onuň yüzüne seretdi.

06/254 Garrı gürrüň berip, şu yere yetende, bir oglan gapa ızına ılgap gitdi.

06/255 -Amandurdı geldi! -diyip, yene-de şol geliş yalı ızına ılgap gitdi.

06/256 Mundan soň yigitler garrınıň gürrüňi bilen gızıklanmadılar.

06/257 Munı onuň özi hem bildi.

06/258 Emma ol yigitlere “Duruň” diyip, aydanlarından bir hem yasacak bolyan yalı, gürrüňiniň iki başını bir yere getirip, şeyle diydi.

06/259 -Biziň aňrımız ine şeyledir, yigitler.

06/260 Amandurdınıň batırlıgı ne şöhratlı, ne ulı batırlık.

06/261 Ol Gılıç Batır yalı bir obanın ya-da iliň batırı bolman, ol ululiň batırı.

06/262 Onuň batırlık şöhratı hem şeyle ulı…

06/263 Yigitler, siziň hemmäňiz hem yurdumız üçin, biziň azatlıgımız üçin, öz gelcegiňiz üçin batır bolmalısıňız.

06/264 Görüň, onda, yigitler meni hem özüňiz bilen Amandurdı canın yanına alıp barın, onuň suratına bu köne göz bilen seredip, mährimi hem gandırıp bilmedim.

06/265 Yörüň, hanı, gürrüňi onuň özünden eşideliň.

06/266 -Biz Amandurdınıňka baryarıs, batır aga -diyip, yaşlar öz garrılarına aytdılar-da turdular.

06/267 Gutlımırat batır hem turdı.

06/268 Olar Amandurdınıň yanına barçaklar ve onun batırlık ordenini gutlacaklar.

06/269 Dınç alınyan gış güni ertirden bärki mayıllıgını saklap, ortadan agıpdı.

06/270 Olar onı daşarık çıkansoňlar bildiler ve özleriniň şeyle köp oturanlarına geň galdılar.

3.7. ENE

07/01 Bu hal nementsleri T… obasından kovup çıkaranımızdan soň, çıkılan hovlanıň içinde, yumrulan öyüň yanında ayak çekip duranımızda, daň atıp, gızıl şapak gögüň yüzüne çayılanda boldı.

07/02 Biz suvugsız, yöne üsti-üstüne goylan daş divara yüzümizi berip, ayak aldıklarına zut gaçıp baryan fritsleriň arkasından bir avtomat magazinini boşatdık.

07/03 Ondan soň tomaşa edip görmek üçin, yaňı gelyärkäk, İvanıň bir ölüp yatan fritsiň arkasından alan goş haltasının içindäkileri orta dökdük.

07/04 -Bä-ä-ä! -edip, İvan ilki bilen içini çekip durdı-da, ondan soň gıgırıp:

07/05 -Munuň içinde dine bir arvahıň özi yok.

07/06 Onuň goşı velin, näçe diyseň bar! -diyip, ol goşları gıssanmaçlık bilen dörüşdirdi:

07/07 -Kime iňňe-temen gerek, kime ayna başdarak gerek! – diydi.

07/08 İvanın beyle diymesinden menin yadıma, dogrusı, çaman eşikli, sakgalını hına bilen boyan Seyit Aga diylip atlandırılyan çerçi düşdi.

07/09 Bogdanov bolsa:

07/10 -Frits öldi, daracıgı maňa galdı! -diyip, İvanıň elinden ol daragı kakıp aldı.

07/11 İvan önünde üyşüp yatan goşı yene-de dörüşdirdi.

07/12 Bu gezek ol fritse iymek nesip etmedik, eliň ayası yalı doňuz yagını tapdı.

07/13 İvan onı barmaklarınıň ucı bilen tutup, yokarık daldırdı-da:

07/14 -Nemets yagı, munı kimin işdäsi olcak? -diydi.

07/15 Biziň gürriňimiz yakın yanımızda, üsti yer bilen desdeň bolup duran yerkümänin içinden bir garrı ayalı edil iki elinden çekip diyen yalı yokarık çıkardı.

07/16 Ol garrı kümäniň çıkalgasınıň iň soňkı basgançagında hasasına söyenip diň saldı.

07/17 Ol özüniň şol bolup durşı bilen bizin yadımıza dövli ertekilerdäki “Enäni” düşüryärdi.

07/18 Biz güyz gicesiniň çıgı düşen gök otların üstüne onun mekgecövenlerini goparıp atıp, üstünde oturduk.

07/19 Şonuň üçin ondan müynürgäp dımdık hem-de yerli-yerimize geçip oturdık.

07/20 Garrı her halda bizin sesimizi, gürrüňimizi hem-de frits goşuna gülenimizi özüne yat bolan, yigrenci bolan, düşnüksiz bolan, has hem beteri gorkunç bolan nemets sesi däldigini, nemets gepleşigi däldigini, nemets gülküsi däldigini aňlan bolara çemeli.

07/21 Ol şol bir duran yerinden gozganman, yüzüni yokarı galdırdı, ondan soň dikeldi-de:

07/22 -Ogullarım, balalarım, bu sizmi? -diyip, belli bir tarapa yüzlenmän seslendi.

07/23 Biz ses bermedik.

07/24 Ol yene-de özüniň mähirli sesi bilen:

07/25 -Ogullarım, menin dadıma yetici gızıl esgerlerim… -diydi.

07/26 -Bu garrı biziň bilen, ol bize gıgıryar -diyip, Bogdanov yerinden zövve turdı.

07/27 -Hava, ene, biz senin esgerlerin.

07/28 Biz ınha geldik…

07/29 Garrı Bogdanovıň sesini ızarlap seretdi-de, onuň mekgecövenleriň içinden saylanıp çıkıp duran boyunı gördi.

07/30 Onsoň ol öňki duran yerinden iki gucagını giňden açıp, bize tarap ayak aldıgına ılgadı.

07/31 Ol gelyärkä:

07/32 -Geldiňizmi, ogullarım, geldiginiz bolsun, ogullarım, indi geldiginizdir hem, ogullarım!... -diyip, ilki bilen Bogdanovı, onsoň Amanı, ondan soň İvanı ogşadı.

07/33 -Men sizin geleninizi görmän ölermikäm diyip gorkayardım, mazalı geldiniz, indi menin ölsemem armanım yok, ah, ogullarım, ölenlerem az bolmadı…

07/34 Garrı şeyle diyip, özüniň hem obasının soňkı iki yıl içinde çeken gaygı-gussalarını aytmakçı bolanında, bogazı dıkıldı, gözleri yaşdan doldı.

07/35 Onson ol:

07/36 -Gelen yeriniz bolyar! -diyip hamsıkdı.

07/37 Onda Bogdanov:

07/38 -Geldik, ene, onda-da düşmandan arımızı alıp geldik -diydi.

07/39 -Ar alınmalıdır, ogullarım -diyip, garrı göz yaşını eli bilen süpürdi:

07/40 -Araňızda Saşa diyen barmı?

07/41 Onuň familiyası Şapovalov bolmalıdır, özi hem edil sizin yalı yigitdir.

07/42 Onsoň onuň Lyuba diyen doktor gelni hem bolmalıdır -diyip soradı.

07/43 Şu vagtıň özünde onuň yıkık öyüniň gapdalına iki sanı harbı eşikli adam gelip durdı.

07/44 Garrı oları gördi-de:

07/45 -Olar hem siziň yoldaşlarıtsızmı? -diyip, sorap yöne veli soraglarınıň cıgabına garaşman, oları-da özüniň şatlıgı bilen garşı almak üçin, gucaklamak üçin, olara tarap hasasına agram salman ugradı.

07/46 Garrı barıp yanlarına etmänkä, olarıň biri ayak üstünde durmaga halı bolman, özüni aşak goyberip, arkasını divara berdi-de oturdı.

07/47 Onuň egninden näme-de bolsa bir agır zat basyardı.

07/48 Garrı onuň bolup oturışını görüp, oňa nebsi agırdı hem rehimi geldi.

07/49 -Vah, balam, yadadıňmı?

07/50 Yaralandıňmı?

07/51 Nemetsler gursun, balam, olarıň avundırmadık adamsı galdımı näme?

07/52 Men seni häziriň özünde öyüme alıp barıp, yaralanan bolsan, yarañı dañarın, çay-çörek bererin.

07/53 Ol şeyle diyip sözläp gelmegi bilen, ol oturanın yanına, edil gözüne urlan yalı bolup bardı, gucagını hem açdı, onsoň oňa iki elini hem uzatdı, yöne eli etmänkä, görende endam-canıň dıglan gidyän gögümtil şinele, ol oturanın içinde boglup duran şineline, yigrenci pilotkasına, goncı dızınıň üstüni büräp duran betgelşik ädigine gözi düşdi.

07/54 Onsoň ol: “Vay!” diyip, elini bütin gövresi bilen birlikde ızına dartıp aldı-da, şol yerin özünde daş bolup doňup durdı.

07/55 Garrı yagşı etdi, oňa elini urmadı, eger ol onı İvanı gucaklayşı yalı “balam” diyip ogşan bolsadı, gözünden yaş döküp ogşayşı yalı ogşan bolsadı, onda ol bütin galan ömründe özüniň gödekligine käyinip yörmeli bolardı.

07/56 Ol, her halda, özüniň kimin yanına baranlıgını anladı, gucaklamakçı bolanınıň öz gızıl esgerimiz bolman, özüniň ganım duşmanıdıgını, onuň obasında doňuz sürüsi yalı bolup yören nemetsleriň biridigini açık gördi.

07/57 Ol ızına çekildi, biraz durandan soň, onı frits diyip, öz yanından berk tassıkladı-da, yüzüni galdırıp, onuň yanındaka seretdi.

07/58 Ol garrınıň “balam, oglum” diyyän esgerlerinden biridi.

07/59 Eli avtomatlı yigit garrının bolşuna seredip, yılgırıp durdı.

07/60 Garrı onuň özümiziňkidigini görüp, onsoň oňa arkalanıp, ol oturaga gaytadan arkayın seretmäge başladı.

07/61 “Yüzüňi galdır!” diyip, onuň bövrüne hasası bilen samsıkladı.

07/62 Onda ol nemets yüzüni iki dızınıň arasından çıkarıp, garra gözüni alardıp sertedi-de, yene öňküsi yalı oturdı.

07/63 Mürreldi.

07/64 Yöne özüniň nemetsliginden üytgäp bilmeyärdi.

07/65 Garrı onı açık tanacak boldı, onuň tovı çözülen murtunı köp görene meňzetcek boldı.

07/66 Ol içersini döküp, derde yararlı goşunı alıp gidene-de, soň bir gün sıgrını alıp gidene-de meňzeyär, goňşusı bondarenkonıň gızını zorlana-da meňzeyär, mundan bäş-altı gün ozal obanın içinde tovukları tüpenläp tutup yörene-de meňzeyär…

07/67 Garrı onı kırk-elli etmişli nemetse meňzetdi, yöne veli belli birinin üstünde durup bilmedi.

07/68 Şoňa görä ol:

07/69 -Men bularıň onlusını görmedim, barı bir, hemmesi etmişli, hemmesi azan, hemmesi talaycı, zorlaycı! -diyip, onuň üstüne gargış kesegini yagdırıp başladı.

07/70 -Hay, etmişli doňuz!

07/71 Ele düşmecek yalıdıň-da!

07/72 Seni eliň bilen eden etmişlerin tutupdır!

07/73 Seni meniň gözyaşım, bütin obamın gözyaşı tutandır.

07/74 Yok, seni meniň gargışım, ulı iliň gözyaşı tutandır, yok, seni menin gızıl esgerlerim tutdı.

07/75 Meniň esgerlerim!

07/76 Meniň ogullarım!

07/77 Garrı şu sözleri aydıp durka, elindäki hasası sandırayardı, süňňi galpıldayardı, mańlayındakı damarları bolsa edil gamçı degen yalı gögerip galıpdı.

07/78 Ol şu halda avtomatlı esgere yene-de garadı ve:

07/79 -At, canım, munı, ölsün! -diydi.

07/80 Ol esger garrınıň bolşuna tomaşa edip, şoňa görä-de oňa päsgel bermän, şol bir yılgırıp durşuna durdı.

07/81 “Yangınlı garrıdır, söger, içini sovadar, gider” diyip bilyärdi.

07/82 Şonuň üçin-de:

07/83 -Ene, bu bize gerekli- diyip, özüniň yılgırıp durmagı bilen cogap berdi.

07/84 Onda garrı:

07/85 -Munuň näme geregi bar?

07/86 Munuň näme geregi bolsun?

07/87 At-da öldür munı, meniň gözümiň önünde öldür!

07/88 Oglum, faşisti öldürmeklik deňi-tayı bolmacak işdir.

07/89 Faşisti öldüreniň ömri uzak, bolar, kesevüsi gögär -diyip, ol hasasını göterip topulanda:

07/90 -Ene! -diyip, avtomatlı esger garrını sakladı.

07/91 -Ölsün! -diyip, garrı yene-de dızadı.

07/92 -Munuň üçin men yazgarıların.

07/93 -Yok, yazgarılmarsıň, sen munuň üçin söylersiň!...

07/94 Bu vakanıň üstüne kapitan geldi.

07/95 Avtomatlı esger oňa bu hakda aydanından soň, ol nemetse garap:

07/96 “Bu bize gerek bolar” diydi-de, garra tarap yüzlendi.

07/97 Bu vagt fritsden içini sovatmadık, gayta nemetsler tarapından gören bütin sütemleri: nemets minası degip ölen sekiz yaşlı agtıgı, özüniň ayrı düşen oglı, gelni yadına düşen garrı nemets topunıň okı degip yumrulan üç otaglı öyüne häzir has nebsi agırmaklık bilen seredip, özüniň bolyan yerkümesine aglamcırap ugrapdı.

07/98 Häzir onı köşetmegiň mümkin däldigini kapitan bilyärdi, sagadına seretdi ve garrınıň derdini paylaşmaga öz vagtınıň yoklugını gördi.

07/99 Şoňa görä-de, ol garrınıň ızından biraz seredip durdı-da, onsoň bir esgeri yalı bilen alıp, yüzüniň ugruna ılgap diyen yalı gitdi.

07/100 Garrı bolsa özüniň yerkümesine girip, ortarada tükge düşüp agladı ve birdenkä, bir zat yadına düşen yalı, sesini goydı, başını galdırdı, onsoň peciň başına geçip, ot yakdı, ullakan korzinkanı yanına süymüşdi.

07/101 “Esgerlerim,naharlanıň” diyip, onuň içinden kaptoşka alıp artmaga oturdı hem-de sözsüz agılı hiňlenmäge başladı.

07/102 Aradan sagat salım geçenden soň kapitan maşınlı gelip, esgerleriň yanında düşdi…

07/103 Ol şol vagt yerin astından çıkyan yalı ses eşitdi.

07/104 -Bu nähili ses?

07/105 Nireden gelyär? -diyip, töveregine garancaklap seretdi.

07/106 Onda esgerler:

07/107 -Aňrı yanınızdan gelyär, yoldaş kapitan, hälki garrınıň sesi- diydiler.

07/108 -Şol garrı diyseňizläň -diyip, kapitan ayagını sessiz basıp, kümäniň agzından baragada biraz diň salıp duranından soň:

07/109 -Ene, salam, senin indiden soň garaňkı kümäniň içinde näme bolup oturdıgıň?

07/110 Daşarık çık, esgerleriň geldi, hova yagtıldı.

07/111 İndiki agıň näme, çık – diydi.

07/112 -Meniň agımı goydurmak üçin bucagaz yagtı yeterlik däl, hemme obalaň yagtı bolmagı gerek.

07/113 Kapitan garrınıň beyle diymegine bercek cogabını biraz pikir edip durdı-da, şofyorına:

07/114 -Maşınıň hodunı ber, ene, hanı daşarık çık, gövnüň açılar yalı, men seni maşın bilen gezdireyin -diydi.

07/115 Garrı diňe bir "daşarık çık" diylenini eşidipdi.

07/116 Ol şonuň üçin-de gıssanmaç, kartoşka ardıp oturan gezligi bilen çıkdı.

07/117 -İne çıkdım, oglum.

07/118 Men häzir ogullarıma… -diyip, özüňe garaşıp duran maşınıň yanına bardı.

07/119 Kapitan:

07/120 -Gel, ene, ine şu yere, meniň yanıma mün -diydi -de, öz yanından yer görkezdi.

07/121 Garrı maşına münenden soň:

07/122 "Saşa, Saşa can" diyip, öz yanından gürläp ugranda, kapitan oňa:

07/123 -Saşa Şapovalovmı?

07/124 Sen Saşanıň ecesidirin diysene, boldı, ber eliňi onda, ene, yamaşgandan görşeli?

07/125 Näme tanaman?

07/126 Men onuň bilen bile okadım.

07/127 Ol maňa "nemetsleriň elinde enem galdı" diyip, seni gaygı edip gürrüň beripdi.

07/128 Ogluň leytenant bolandır, özi hem şu Ukraynada bolmalıdır…

07/129 -Leytenant bolanda, komandir bolyarmı?

07/130 Yogsa-da lyubonam gördüňizmi?

07/131 Meniň gelnimem gördüňizmi?

07/132 Kapitan:

07/133 -Gelniňizi görmedim, ol bir gospigalda doktor bolup işleyärmişin -diyip, cogap bereninde, maşın oları obanın daşına alıp çıkdı.

07/134 Şol günün dandanları nemetsleriň berkitmesini bövsüp geçen yerimize getirip düşürdi.

07/135 Kapitan garrınıň öňune düşüp, içi ölüp yatan fritslerden dolı okopları, gatnap yollarınıň boyun ısırıp yöredi.

07/136 -Gör, ene, ar alınyardır! -diydi.

07/137 Garrı aglap-aglap yellenen gözlerini başındakı yaglıgınıň ucı bilen süpürip:

07/138 -Göryärip -diyip, ol edil hemme zadı bilesi-göresi gelyän oglan yalı bolup, kapitanıň önüne geçdi.

07/139 Şol halatda onuň öňünde iki dızınıň üstüne galıp, avtomatını gızıl esgerleriň çozup gelen tarapına tutup duşuna gatap galan nemets çıkdı.

07/140 Gözüniň odı alnan garrı onu görüp, birden kürtdürip durdı-da, kapitanıň yüzüne gaňrılıp seretdi.

07/141 Kapitan:

07/142 -Muňa yazılıp ölmäge-de may berilmändir -diydi.

07/143 Yazılıp ölmäge-de may beriländir -diyip garrı ene kapitanıň sözüni gaytaladı-da yene öňe süyşdi ve birden elindäki gezligine gözi düşdi.

07/144 Onsoň ol: -Viy, yadımdan çıkıp gidipdir -diyip, şarpa ızına övrülip, kapitanıň yüzüne seretdi.

07/145 -Men gızıl esger ogullarımı naharlacakdım-da.

07/146 Odı yakıp, gazanı hem kartoşkadan doldurıp, peçin üstünde oturdıpdım.

07/147 Gaydalı… diydi.

07/148 Kapitan garrınıň aydanı bilen razılaşdı.

3.8. ŞİRİN

08/01 Bu gün klasda Şiriniň yeri boş galdı.

08/02 Onuň okuvdan galmagı soňkı ongünlügiň içinde şiriň bilen üçünci gezek bolyardı.

08/03 Şiriň üçin bolsa gerek, okuvçılarıň biri hem Şirini yatlamadı, emma velin onuň bu gün-de gelmezligi mekdebiň direktorı ve ene dili mugallıması Mähriniň gaharını getirdi.

08/04 Ol Şiriniň oturyan parsına gözlerini alardıp seretdi, belki, onuň yadına häzir Şiriniň okuvdan ozaklı galanları hem düşendir.

08/05 Ondan soň ol curnalıň okuvdan galanları bellige alınyan yerine galamını pugta basıp durdı-da, kese çızık çızdı.

08/06 "Onuň özi govı gız, akıllı gız, övreden zadını bilip-alıp baryan, her zada düşbi gız velin, bilmersiň, näme içindir, ol soňkı günleriň içinde okuvdan galmaga başladı.

08/07 Oňa munuň sebäbini sorap-da aytırıp bolana-ga!

08/08 Näme diyersiň, näme aydarsıň?

08/09 Onuň enesi hem bir tönra adam.

08/10 Şu gün onuň yanına gitmesem bolmaz"

08/11 Mugallıma öz-özünden şeyle diyip, keypsizlik bilen okuva başladı.

08/12 Okuvıň ertir irdenki birinci sagadını ol özüni şol bir keypsizligi bilen geçirdi.

08/13 Dem alış minutlarında daş işige onuň bir özi çıkıp durdı.

08/14 Şol duran yerinde bolsa okuv işlerinin alnıp barlışı, tertip-düzgüniň saklanışı hem-de okuvıň yıllık hemlerinin nähili neticeler bercegi halarında pikirlenyärdi.

08/15 Şol vagt onuň öň yanından Şiriniň cigisi Soltancık özi yalı gızlar bilen ılgaşıp geçip gitdi.

08/16 Mugallıma Soltancıgı gördi ve ondan Şirini soramak yadına düşdi.

08/17 Onsoň onı öz yanına çagırıp getirdi-de, ondan Şirinin soramaga durdı.

08/18 -Soltan can, näme üçin Şirin bu gün okuva gelmedi?

08/19 -Şirinmi? -diyip, Soltancık yüzüni aşak saldı-da yere seretdi.

08/20 Häzir onuň inçecik boynunı aşak egin durşundan özüne berlen soraga pert-pert cogap bermäge kınçılık çekyändigi görüpyärdi.

08/21 Ol mekdepde özüne berlen terbiyä görä, yalan sözlemeli däldir.

08/22 Belki, ol munı bilyändir.

08/23 Eger bilmeyän bolsadı, onda ertir ir bilen mektebe gelence dessine, “Şirin öten agşam biri bilen gaçıp gidipdir” diyip, kuvçı oglanlardan başlap, tä mugallımlara çenli aydışdırıp çıkmalıdı -car etmelidi.

08/24 Ol munı etmedi, gayta Şirin hakında biri özünden soraysa-da, oňa cogap bermezligi yüregine düvdi.

08/25 Häzir ondan Şirini sorayan ve özüniň bercek cogabına garaşıp duran, öten yıl özüne elipbiy övreden, eline galam tutmagı türgenlendiren ve birnäçe çeper goşguları yatdan tutduran, özüniň iň birinci mugallıması.

08/26 Onuň şu düşen onaysız yagdayı gözleriniň öňüne Şirini getirdi, ecesinin şu gün ertirki beren tabşırıklarını yadına düşürdi.

08/27 Ol ine sonuň üçin hem yüzüni aşak salıpdı.

08/28 -Soltan gız, näme üçin sesiňi çıkarmadın? -diyip, mugallıma ondan yene-de soradı.

08/29 Soltancık bir zadı çuň pikir edip, belli bir karar gelen yalı, yüzüni yokarık galdırdı-da:

08/30 -Şirin?

08/31 Ol öyümizde yok.

08/32 Ol… -diyip, sözüni yarpısından kesip durdı.

08/33 -Näme, näme?

08/34 “Şirin öyümizde yok” diydiňmi?

08/35 Eysem bolsa, ol öyüňizde bolman, bu yere okuva-da gelmän, dagı nirä gitdi?

08/36 -Şirini çıkardık!

08/37 -Viy, Şirini çıkardık?

08/38 Ol nähili çıkarış, okuvdan çıkardıňızmı ya-da bolmasa?

08/39 -Yok, mekdepden däl, onı öten agşam çıkardık!

08/40 -Ah, Şirini çıkardık diysene!

08/41 İndi boldı!

08/42 Haçan çıkardık diydiň?

08/43 Hanı onda bolsa, onı nähili çıkaranınızı öz dogrucandan gel-de, mana aydıp ber.

08/44 Düyn dınç alınyan güni çıkardıňızmı?

08/45 Nirä çıkardınız?

08/46 Näme üçin maňa aytmadıňız?

08/47 -Öten agşam çıkardık diydim ahırın…

08/48 -Yöne çıkardık diyip dursuň.

08/49 Sen maňa Şirini nähili çıkarşıňızı ayt…

08/50 Yeri bolyar, onı sen aytmasaň aytma, Velce aydar -diyip, mugallıma yüzüni çıtıp; bir yanlıgına sovdı.

08/51 Mugallımanıň beyle diymegi Soltancıgı gönülemäge mecbur eden yalı boldı.

08/52 Ol yene-de hälkisi yalı yüzüni yokarı galdırdı ve mugallımanıň yüzüne garaca gözlerini ızlı-ızına gırpıldadıp seretdi.

08/53 Ecesiniň şu gün irki ertirki beren tabşırıkları häzirde onuň yadına düşyär.

08/54 Ol nähili bolsa-da, dogrı sözlemäge ve Şiriniň çıkarılışı hakında öz bilyänleriniň barını aytmaga özüni arkayınlandırar yalı sebäp gezleyär.

08/55 “Men aytsem-aytmasam, mugallımam Şiriniň çıkarılandıgını biler.

08/56 Men bolsam şonı aytmanlıgım üçin, hemişe mugallımamın yanında utanıp yörmeli boların.

08/57 Ecem näme diyse, şonı diysin” diyip, ol özüne aydanından soň, özünin bu eden pikirlerinden edil güyç alan yalı, Şiriniň çıkarılışı barasında bilyänleriniň barını bir demine aydışdırıp çıkayası, ondan soň bolsa mugallımasınıň yanından derrev ayrılıp ötägidesi geldi.

08/58 -Öten agşam ecem dagı maňa yat diyip käyeseler-de, men Şirin dagı yatmasoyatmadım -diyip, gırık sesi bilen agzı yetişdiginden sözläp başladı.

08/59 -Yarıgiceler bize bir maşın geldi.

08/60 Onuň içinde iki ayal bilen bir garrı adam bardı.

08/61 Şol gelnalıcılı gelen maşınıň gapdalına “Yalkım” kolhozı diylip, ulı hat yazılıpdır.

08/62 Men ol hatı gözüm düşen dessine okap bildim.

08/63 Ana şol başın bilen gelenler Şirini alıp gitdiler.

08/64 Men Şirin gidensoň, daň atansoň yatdım.

08/65 -Maşına Şiriniň özi dündümi?

08/66 -Yok, yok, gelnecem dagı dünüpdi.

08/67 Şirin Nurcemal gelnecemlerde otırka, men onuň yanına bardım.

08/68 Ol şonda gelnecemlerde aglap oturan eken.

08/69 Maşına mündürilcek bolnanda hem aglamcırap dündi.

08/70 Şiriniň gidenine meňňem aglasım geldi…

08/71 -Eysem bolsa, Şirin özüniň çıkarılmagına ve okuvını taşlanına gınandıpdır-da?

08/72 -Men näbileyin?

08/73 -Şirini kime çikardıňız?

08/74 -Men bilemok, gelnalcılarıň arasında men bir garrıca adamı tanadım.

08/75 Siz hol gün biziň yanımızdan geçip baryarkaňız, ol garrı biziň öyümizde otırdı.

08/76 Soltancıgıň aydanlarından Şiriniň başına düşen günleriň barı mugallımanıň göz öňüne geldi.

08/77 Ol Şiriniň okuvını taşlandıgını bildi: onuň soňkı günlerde okuvdan galmagınıň sebäbi mugallımanıň gözleriniň öňünde giň suratda açıldı.

08/78 Ol Soltancıgı gepledip bolanından soň, “Tüys oglanı öyde ogrulık yatmaz” diyenleri, diymek, Şirin on yedinci oktyabarda satılıpdır” diyip, içini gepledip geldi-de, klasa girdi.

08/79 Bu vagt klasda Şiriniň cora ve sapakdaş gızları degşip-gülşüp, özleriniň şatlıkları bilen klasın içine ulı şovhun salyardılar.

08/80 Mugallıma klasa -bu gızlarıň üstüne giren desine, özüniň eşiden täze habarını olara şikayatlı suratda aydıp berdi.

08/81 -Gızlar, eşider balsanız, Şirini çıkarıpmışlar!

08/82 Gızlarıň gülkületiniň üstünden bedreläp suv guyulan yalı boldı.

08/83 Olar göz açıp-yuması salım ılla donan yalı bolup duransoňlar, birdenkä, şovhul göterdiler.

08/84 -Çıkarıpdılar?

08/85 -Şirini?

08/86 -Kime?

08/87 -Haçan?

08/88 Bu hili soraglar mugallımanıň üstüne daş-töverekden yagmaga başladı.

08/89 Emma gızlar mugallımanıň cogabına garaşmak bilen bolman, Şiriniň çıkarılış dogrusında eňekleşmäge başladılar.

08/90 -Ol bir yigit bilen söyşüp giden däldir.

08/91 Men şonı edil aynada gören yalı bilyärin! -diyip, Annagül özüni öz yanından mugallımanıň tarapdarı hasap edip aydı.

08/92 Dursuncemal oňa pugta durup garşı çıkdı.

08/93 -Şirin biri bilen halaşıp, öz razılıgı bilen gitmän, dagı kimin hakı barmışın, onı birege berip goybermäge?

08/94 Goyup oturıň!

08/95 -Yagşı-da bir bilgir bolduň.

08/96 Bar seniň diyeniň bolsun.

08/97 Hamala, Şirin biri bilen halaşıp gidipmişin.

08/98 Eger şeyle bolan bolsa, onda biz onuň kime gidyänini bilmezmidik?

08/99 -Sen sonuň üçin diyip durmuň?

08/100 -Elbetde, sonuň üçin, dagı näme üçin bolsun?

08/101 -Yok, gız, sen bilmersiň!

08/102 “Men pılanı bilen gitcek” diyip, hiçbir gızıň saňa gelip hasap berip durası yok.

08/103 Gitse -gider, otursa -oturar…

08/104 Onuň bilen kimiň işi barmışın-a yogsam-da…

08/105 -Görüp dur, ahbeti, men diyenim bolup çıkar.

08/106 Onuň ecesi gızınıň okamagını hem halamayardı, hem-de…

08/107 -Yok, sen görüp dur, ahırı meň diyenim bolup çıkar.

08/108 Dogrı, eger ecesinin ona erki etyän bolsa, onı okuva-da goybercek däldi.

08/109 Onı menem bilyän.

08/110 Emma Şirin…

08/111 Bularıň davasına Şeker hem Dursuncemalıň tarapını tutup goşuldı.

08/112 Ol Annagülden:

08/113 -A, gız, Annagül, hanı eysem bolsa, sen özüň bir zadı ayt.

08/114 Şu vagt seni kakaň okuvdan ayrıp, birege berip goyberiberse, sen gitcekmi?

08/115 Okuvıňı taşlap gitcekmi? -diyip, pugtalık bilen soradı.

08/116 -Ana, gerek bolsa, saňa sorag -diyip, gızlar gülüşdiler…

08/117 Okuvçı gızlarıň biri-biri bilen eňekleşmeklerine keyp edip, sesini çıkarman oturan mugallıma hem bu soraga yılgırdı.

08/118 Annagülüň bolsa yüzi çapadı yalı gızardı, özüne beyle diyilmegini yokuş gördi.

08/119 Onsoň ol yüzüni çıtıp:

08/120 -Meni kakam, ecem satmaz, sen, gız Şeker, bu soragıňı özüňe ber! -diydi.

08/121 -Onda näme özüň beyle diyyärsiň? -diyip, Dursuncemal yerinden turdı.

08/122 -Diycek, hakım bar diymäge!

08/123 Men bilyärin, ondan soň diyyärin.

08/124 Aytsam, bu vagta çenli oba mekdebini gutarıp, Doyduk yalı Aşgabata, institutda okap yörmeli Kümşiň ondan soň Soltanıň satılandıgını, sonundan bolsa, “biri bilen halaşıp gaçıp gidipdir” diyip, obanı doldurandıklarını yeke men däl, biziň hemmämiz bilyäris.

08/125 Şirin hem şeyle bolaycagıň biridir…

08/126 -Sen oları bilyän bolsaň biliber.

08/127 Bizem, Gözeliň Atala, Bibinuruň Kömege, Ogultäciň Artıga söyşüp-halaşıp, iliň gözüniň öňünde barışlarını bilyäris.

08/128 Olarıň toylarında senin, gız, özühem bolupdıň -diyäge-de, Dursuncemal Annagülün üstüne has heççerildi.

08/129 Şirinden bihabar gızlar iki tarap bolup, Şiriniň çıkarılışı hakında özara çekişmäge başlansoňlar, mugallıma özüniň Soltandan eşidenlerini olara aydıp bermäge hem yetişmändi.

08/130 Ol häzir gızların aydanlarınıň birine hem goşulman, ellerini yanaklarına diräp, sesini çıkarman otır.

08/131 Cedelleşmegiň soňı sögüşe barıp yetenden soň, ol:

08/132 -Gızlar, hanı indi bes ediň!

08/133 Okuvı başlar vagtı boldı.

08/134 Şirin hakında bolsa, men aňrısı bir sagatdan size bilip bererdi -diydi-de, okuvına başladı.

08/135 Şirinleriň hovlusı obanın ileri başında, çola yerdedi.

08/136 Keseden durup seredeninde, ulı-ulı erik, ve 278ola agaçlarınıň arasından çala görünyärdi.

08/137 Hovlınıň devrezesini kesip, iki tarapı gür tutlı, gatnavı kän bolmadık köçe geçyärdi.

08/138 Şirin öten gice ine şu köçe bilen başının üstüne, nätanış ve geplemsek ayallarıň yanına bürencek bürenip, daňıň öň yanlarında mündürilip goyberilipdi.

08/139 Bike yeňňe bu gün gızını çıkaran gicesiniň ertiri işe çıkmadı.

08/140 Ol indi öy işlerini höveslenmeklik bilen öz eline aldı: ir bilen içeri goşlarını özüne düzedişdirdi, dullarındakı ulı sandıgıň 278oları (üstünede münder-münder bolup duran yorgan-düşekleri düşürmäge, yene-de galdırmaga yaltanman) iki-üç gezek açıp yapdı.

08/141 Ondan soň bolsa "gız gaçdı" diyen habarı obanın içine ya yayratmakçı bolup, goňşı hovlularına tarap alakcap gitdi.

08/142 Ol hovlulara barıp, iki-yeke işden galan ayallara "Doganlar, şu eyyämiň maşgalasına näme diyip, näme aydarsıň, meniň-ilin içine çıkara yüzüm-yurtam galmadı.

08/143 Öten agşam ol yüzi gara Şirin biziň yüzümize yere çaldıpdır-da, çıkıp gidipdir.

08/144 Men 278olarış gısıp, öyde oturmaga goymansoň çıkaydım.

08/145 Biz indi nädeli? " diyip, gızından tarap zeyrendi.

08/146 Onuň hovluma-hovlı alakcap, ayallarıň yanında gızından käyinciräp, öyüne gelip durşı hem şoldı, mugallıma Mähri bilen komsomol komitetinin sekretarı Aşırıň hovlınıň 278olarış278 girip gelyänlerini ol gördi.

08/147 Mugallımanıň Şirini sorap gelcegini ol ozalam bilyärdi.

08/148 Şiriniň nirä, nähili gideninin aňırsına yetcek bolcagını bilyärdi.

08/149 Şonuň üçin bolsa, ol şu gün ertir Soltancık okuva gideninde, oňa Şirin hakında tabşırıklar beripdi.

08/150 "Şirin hanı diyip soralsa-soralmasa, Şirin agşam biri bilen gaçıp gidipdir" diygin.

08/151 “Ecem aglap otır” diygin diyip tabşırıpdı.

08/152 Şeyle bolsa hem, ol ıncalıp bilmeyärdi.

08/153 Eger mugallıma yene-de bir azacık salım gelmedik bolsa, onda Bike yeňňäniň özi onuň üstüne barıp: “Şirin gidipdir, he, sizden gören-eşiden?” diyip soracakdı hem-de gızından, onuň görüm-göreldesinden käyicekdi.

08/154 Ol özüniň diycek zatlarını Şiriniň kakası Poltı bilen ve Şiriniň gelneceleri bilen gepleşipdi.

08/155 Emma velin, iş cıgba-cıga geleninde, özüni yitirip, çalam-çaş boldı.

08/156 “Bular Şirini ızarlap gelyändirler.

08/157 Vagtıma kakasının-da öyde yok mahalına duş geldiler.

08/158 Bulara menden Şirini sorarlar.

08/159 Men olara näme cogap bererkäm?

08/160 Bular çiptgäp durarlar, soragı irginsiz sorar durarlar.

08/161 Sorasınlar, şol bir diycegimi diyerin durarın.

08/162 “Şirini siz bilmeseniz, men nireden bileyin?” diyerin.

08/163 “Ol nirä-de bolsa, öten tursak, yok ekeni” diyerin.

08/164 Bike yeňňe şeydip içini gepledenden soň, öz-özüne:

08/165 “Men özümden önen maşgalam üçin günäkärmi?

08/166 Men şonuň üçin tekäniň öňünde yalan sözläp durmalımı?

08/167 Men meniň işim däldir.

08/168 Men dogruçıldırın ve özümiň şu dogruçıllıgım bilen-de, näme bolsam şol bolayın” diydi-de, özüne yakınlaşıp gelenlere seretdi.

08/169 Olarıň yanına gelmekleri yene-de onı basmarladı.

08/170 Onsoň ol özüniň yaňkı diyenlerine garşı çıkıp, gatı-gatı geplemäge başladı.

08/171 -Ol yüzügara menden dogan maşgala meňzem bolmadı.

08/172 Biziň tohumımızda-ticimizde şeyle ile gürrüň bolanımız, şeyle ada ze bolanımız asla yokdı.

08/173 Näme diyersiň, näme aydarsıň?

08/174 Igtıyarı öz elinde däl, ol öz gören göreldesine gitdi.

08/175 Men şeyle maşgala özümden öner diyip, yatamda-tutamda, gövüme 279olar yalcak-da getirmändim.

08/176 İlleriň gızını geň görmeli däl ekenim!

08/177 Ol bu hili sözlerini daş işikde başını galdırman gapı süpürip yören yerinde tä mugallıma yanına gelip duryança, bilgeşleyinden dovam etdi.

08/178 -Yeri, yeňňe, näm boldı, nameden beyle zeyrenyärsiň? -diydi-de, Aşır onuň yanına gelip soradı.

08/179 -Menden sorasan, canım -diyip, ol başını galdırdı.

08/180 -Menden soralyan zadam yok, meniň bilyän zadımam yok.

08/181 Ol yüzügara Şirin öten agşam gicäniň bir vagtları bizden geçip, kim bilendir ve nirädir çıkıp gidipdir.

08/182 Ol bizi özüniň bu etmişi bilen ile-güne çıkar yalı etmedi, hanı.

08/183 İne, men ondan tarap ertirden bäri käyinciräp otırın…

08/184 -Kim bilen gidipdir? -diyip, mugallıma Aşırıň ızı bilen ondan soradı.

08/185 -Onuň kim bilenligini biz näbileli, ol zatlar bizden soralıp idelyän zatmı, biz biler yalı?

08/186 Onuň nirä ve kim bilen gidendigini eger bilip bolyan bolsa, onda siz bilmeli ahırı.

08/187 İndi ene-atada nä ıgtıyar galdı?

08/188 Men ol hakda sizden soramaga gitcek bolup durdum.

08/189 Mazalı, özüňiz.

08/190 Ol kim bilen gidipdir?

08/191 Maňa hemme zatdan öňürti onuň kim bilen gideni gerek -diydi.

08/192 -Bike ece, Şirin öz ıgtıyarı bilen giden bolsadı eger ol birege halaşıp baran bolsadı, onda, dogrı biz onı bilerdik.

08/193 Ondan biziň hiçbir habarımız yok.

08/194 Şonuň üçin bolsa onuň bu gidişinin bir “emması” bar bolara çemeli…

08/195 Bikäniň yüzi gızdı.

08/196 Ol mugallımanıň yüzüne nämänidir bir zadı bilcek bolyan yalı çiňerilip seretdi-de:

08/197 -Mähri gız, siziň “emması bolara çemeliňiz” näme?

08/198 Onuň nähili emması bolup bileni?

08/199 Gidipdir, gutarıpdır.

08/200 Ah, meniň bagtım garadır-la, ol yüzi gara özüniň bu eden kem 281olarış281ine281281n “Enem-atama söz yeter, iliň içinde olarıň dili gısga bolar” diyiber oylanan däldir…

08/201 -Men eşitdim, men barını şitdim, siz maňa diyseňiz hem bolyar, diymeseňiz hem bolyar, Şiriniň ecesi -diyip, mugallıma yuvaşca yılgırdı.

08/202 -Nämäni eşitdiňiz, nämäni bilyärsiňiz?

08/203 Dogrı, mährı gız, siz elbetde eşidensiňiz hem siz bilyänsiňiz.

08/204 Bu gün bolmasa, ertir bizem bileris, bizem eşideris.

08/205 Ah, onuň görüp-eşidyänleri Bibinur, Gözel dagı boldı ve yene şolar yalılar boldı…

08/206 Şeyle bolandan soň onuň hem, hiy, bir emması bolup bilermi?

08/207 Gidipdir.

08/208 Oňa ne bir zat diyip bileris, ne başga biri…

08/209 Şeyle dälmi?

08/210 Hemmesi onuň özündedir.

08/211 Bike yalan sözläp durmanı gatı kın göryän bolsa-da, yalan sözlemegi özüne uslıp bilmeyän bolsa-da, häzir yalan sözleyärdi.

08/212 Yöne velin ol öz gızı barasında yalan sözlemek ayıpdır diyip bilmeyärdi.

08/213 Onuň sözlerine Aşır ınanankırladı.

08/214 Onuň yalan sözläp yören ayal däldigini bilyärdi.

08/215 Mugallıma velin, Bike yeňňäniň aydanlarınıň birine hem pitiva etmedi.

08/216 Ol şunuň yalı meselede ozalam birnäçe gezek aldanıpdı.

08/217 “Gız gaçdı” diyen bahana bilen iki sanı okuvçı gızını yanı yakında elinden gideripdi.

08/218 Ol indi ınancak däl.

08/219 Munuň üstüne hem Soltancıgıň aydanları yagşı urna bolupdı.

08/220 Şonuň üçin-de, ol haçan Bike yeňňäniň yanından gitmekçi bolanlarında:

08/221 -Meň eşidişime görä, Şiriniň nirä ve kime gidenligine diňe bir siz bilyärsiňiz!

08/222 Özüniň nirä ve nähili gidendigini ilmeyän bolsa, diňe bir Şirindir.

08/223 Siz onı öz eliniz bilen razıçılıgına ve okuvını taşlamagına garaman, öz diyen adamınıza özüňiz berip goyberipsiňiz.

08/224 Biz habarı Şiriniň özünden tutarıs.

08/225 Siz eneler… -diyip ızına gaharlı övrüldi.

08/226 -İndi özünden önen çagaňa-da erk edip balmasa… diyip, Şiriniň ecesi mugallımanıň ızından gaşını çıtıp, seredip galdı-da, öz-özüden gepledi.

08/227 -Tekede gız satyan gıtmı, hanı olarıň gaysı biriniň ızı idelip yöryär?

08/228 Biz bir zat etsek onuň ızı gürrüňli bolmalı, bu biziň bagtımızdandır.

08/229 Aslında, gızlılık gürsün: mektebe berseň, oglanlarıň arasında gezdirip yörseň, bir gürrüň içerden çıkarman otursan, ikinci gürrüň, garamatından dıvayın diyip çıkarıp goyberseň, ine bu üçünci gürrüň.

08/230 Sen nädersiň?

08/231 Bu barsın, Şiriniň yanına baryan bolsa, oňa näme diyip, näme aytmalıdıgı az aydılan däldir.

08/232 Şonam etmän, ata-enesinden geçcek bolsa onda onuň bizden önen maşgala bolmadıgıdır…

08/233 Olar göni oba Sovetiniň cayına tarap ugrapdılar.

08/234 Gidip barışlarına üzüm 282olar yören ayalların üstünden bardılar.

08/235 Olarıň yanında biraz ayak çekip durdular.

08/236 -Mähri gız, öten agşam gız çıkarılıpmış?

08/237 Biz “Şirin çıkarılıpmış” diyip eşitdik, a siz? -diyip, Şiriniň yakınrak gelnecesi Arzıgül gepleşmek hıyalı bilen Mährä söz gatı.

08/238 -Hava, gız çıkarılıpdır, a siz toya barmadınızmı?

08/239 -Kimim-de bolsa bolsun, 282olarış282ine282 yerime barmarın.

08/240 Bike-de indi gorkak ve köpbilmiş bolupdır.

08/241 Hamala diyersiň, men baranımda, hemme 282olarış282 sırlarını bilmäge baraycak yalı, ertir hemmesini iliň içinde paş edäycek yalı.

08/242 Ol özüniň gız çıkaranını maňa aytmadık boldı…

08/243 Aytmasın!

08/244 -Vıy, saňa-da aytmadımı, gız? -diydi-de, onuň yanında üzüm 282olar yören garrı ayal geňirgendi.

08/245-Aytmasın aytmasa, Meňli ece.

08/246 Ol özüniň içgin göryänlerini çagırıbersin.

08/247 Bizi 283olarış283in-da onuň gızını satandıgını hemme kişi bilyär, indi onuň “agşam gızım gaçıp gidipdir” diyip yörmegine hemme kişi gülyär… -diyip, Arzıgül gızıp gepledi.

08/248 Ol bikäniň daşgınrak eltisidi.

08/249 Olar ters bolmasalar hem, basdaşlıkları, biri-biriniň yagşı günlerini görübilmezlikleri bardı.

08/250 Munuň üstüne hem ol Bike gızını çıkaranda, beyleki eltilerini çagırıpda, özüni çagırmanlıgına gatı kemsinipdi.

08/251 Şunuň üçin-de bikäniň gızını çıkarışı hakında ol gepleyärdi.

08/252 Onuň gızını satanlıgı yüze bildiryärdi.

08/253 Ol Şiriniň çıkarılışı hakında öz bilyänleriniň üstüne birnäçe eşidenlerini-de goşuşdırıp, mugallıma aydıp berdi.

08/254 Munuň aydanları örän ınanarlıkdı.

08/255 Mugallıma onuň yanından 283olarış283 çişirip, öz yoluna düşdi.

08/256 Ol oba Sovetiniň başlıgınıň yanına Aşır bilen tirkeşip gelşine bolsa, sen-men yok, şeyle diydi.

08/257 -Yoldaş başlık, siziň 283olarış283 şunuň yalı mesele bilen üçünci gezek gelşim.

08/258 Çäre görmek gerek.

08/259 Bu gün Bikäniň gızı Şirin hem okuva gelmedİ.

08/260 Siziň ondan, hey, habarıňız barmı?

08/261 -Hava, bar.

08/262 -Bar bolsa, ol örän govı.

08/263 Onı çıkarıpdırlar.

08/264 Nirädigi belli -ol öten gice “Yalkım” kolhozınıň maşınına mündürilip alnıp gidilipdir.

08/265 Aglap gidipmişin.

08/266 Meniň bu gelşim onuň ecesinin yanından.

08/267 Ecesi maňa “gızım gaçıpdır” diydi.

08/268 “Onuň kim bilen gidenini ve nirä gidenini siz bilmeşi” diydi.

08/269 Men ondan başımı zordan gutardım.

08/270 Yöne velin Şiriniň nähili çıkarılışı hakında maňa hakıkatı aydanlar boldı.

08/271 Onuň satılıp goyberilme kemi dagısı galmandır.

08/272 Onı idäp sorap durası iş hem yok.

08/273 Ol özüniň 284olarış284ine gidipdir.

08/274 Ol aglap-eňräp gidipdir.

08/275 Munı maňa onuň yakın gelnecelerinden biri gürrüň edip berdi.

08/276 Boluş-a ine şu.

08/277 Oba Sovetiniň başlıgı stoluň sırtından turdı-da epişgeden edil yanında yalı bolup görnüp duran Könegdagıň başlarına seretdi.

08/278 Onuň häzir çıtılıp duran yüzüne rehim-şepagat yokdı.

08/279 Ol:

08/280 -Mähir gız, dogrı aydayarsıňız, gız satılıpdır.

08/281 Maňa bu hakda gelip aydanlar hem boldı.

08/282 Yöne velin şu meselede gızlarıň özleri hem günäli, näme üçin olar özlerini satdırdyarlar?

08/283 Näme üçin olar bu hakda saňa aytmayarlar?

08/284 Şeyle bolmalı däl ahırı -diydi.

08/285 -Bu soragıň şu vagt yeri däl.

08/286 Oba Sovetiniň başlıgınıň aydanlarına komsomol komitetiniň sekretarı Aşır hem goşuldı.

08/287 Ol mugallıma:

08/288 -İru-giç cogap bermelä-hä 284olarış.

08/289 Biz olara şunuň yalı meselerde hem terbiyelemelidiris.

08/290 Başlık dogrı aydyar.

08/291 Yöne velin Şiriniň satılışının nähilidigini bilmek gerek, -diydi.

08/292 -Onda näme etmek gerek?

08/293 Hanı pikiriňizi aydıň -diyip, başlık olardan yene-de soradı.

08/294 Onda Mähri ganını gızdırıp sözlemäge başladı.

08/295 -Biziň Şirini hayal etmän görmegimiz gerek.

08/296 Meniň onı göresim gelyär.

08/297 Onuň bilen iki agızcık sözleşesim gelyär.

08/298 Ondan soň men siziň soraglarıňız barına cogap berip bilerin.

08/299 “Yalkım” kolhozı, Käriz obası uzak yerde däl, biz Şiriniň yanına baralın.

08/300 Şondan soň meselänin üsti ay yalı açılar.

08/301 Meniň oňa bercek sovallarım bar.

08/302 Üçümizem bile gidäliň.

08/303 İne, menden sorasaňız aytcagım!!

08/304 –”Yalkım” kolhozına gitmegem bolar, gızıň özi bilen gepleşip görmegem bolar, eger Poltı gızını satıp goyberen bolsa, onda onuň govnüne degmegem bolar.

08/305 Men siz näme edeli diyseňiz bar.

08/306 Eger gidäyeli diyseniz, gidäyeliň-de gepleşäyeliň.

08/307 -Başlık şeyle diyip, olarıň aydanlarına özüniň goşulyandıgını aytdı-da:

08/308 -Onda häzir gidäyeliň -diydi.

***

08/309 Käriz oba Sovetiniň başlıgı orta yaşan, begencek ve övüncen bir adamdı.

08/310 Şu gün ertir ir bilen kimdir biri oňa “Öten agşam Durdımırat “Bereket” kolhozından bir govı gızı alıp geläyipdir” diyip aydanında, ol özüniň tiz begencenligi bilen begemdi.

08/311 “Yigitler şeyle edibermelidir ahırı” diyip, Durdımıratdan gövnünin hoş bolandıgını bildirdi.

08/312 Ondan soň ol birnäçe yerlere aylanıp, kaňelyara gelşi hem şoldı, birden Mähri gadı hem barıp yetişdiler.

08/313 “Bereket” kolhozından gelen oba Sovetiniň başlıgı özleriniň näme üçin gelendiklerini hovlukman, sıpayıçılık bilen aydanından soň:

08/314 -Şeyle bolupdır.

08/315 Adam-adamın gövnüne degmän, munuň anırsına yetmek gerek.

08/316 Goňşuçılıkda beyle bir işiň bolmagı govı däl -diydi.

08/317 -Onuň özi govı okap yören gızdı.

08/318 Onuň öz razılıgı bilen gaytmandıgını men açık bilyän -diyip, Mähri hem oba Sovetiniň aydanlarınıň üstüne goşdı.

08/319 Käriz oba Sovetiniň başlıgı olarıň aydanlarını geň galıp eşideninden soň:

08/320 “Bu nähili iş boldı?” diyip, bu hakda öz eşidenlerini aytmaga durdı.

08/321 -Bu hakda maňa-da aytdılar.

08/322 Emma velin siziň yaňkı aydanlarıňız bilen meniň eşidenlerimiň arası yer bilen gök yalı.

08/323 Meselem, siz aytdıňız “gız özi razı däl eken” diyip.

08/324 Men bolsa düybünden başga hili eşitdim.

08/325 “Siziň” Bereket “Kolhoziňizıň gızı biziň” “Yalkım” kolhozımızıň govı yigidi Durdımırada söyşüp, halaşıp gelipdir.

08/326 Şeyle bolupdır.

08/327 Gız bilen yigit ozal tanşan ekenler.

08/328 Olarıň ozaladan gatnaşıkları bar eken.

08/329 Olar görşüp-bilişyän ekenler.

08/330 Dogrı, Durdımırat ol gızı öten gice alıp gelipdir, kolhoz hem oňa maşınını beripdir”

08/331 Başlık şuları aydanından soň, Durdımıradıň govı yigitdiginin, onuň kakasının abraylı adamdıgını hem aytdı.

08/332 Mähri dagı ol oba Sovetiniň başlıgınıň gürrüňlerinden hasap tutup, onuň işden düybünden habarsızdıgını ve onuň öz yigitleriniň tarapını tutyandıgına düşündiler.

08/333 -Maňa aydılışı şeyle, hakıkatdan şeyle bolupdır.

08/334 Eger meniň aydanlarım yüregiňizde cay bolmasa, onda olarıň özlerini çagırıp sorap hem bilersiniz, yoldaşlar -diyip, ol öz aytcak zadını aydıp gutardı.

08/335 -Dogrı, size şeyle diylip aydılandır.

08/336 Yöne veli dilde her hili edip aydıp bolyar -diyip, beyleki oba Sovetinin başlıgı sözlemäge durdı.

08/337 -Gızlar satılyar.

08/338 Onda-da täsin galar yalı yollar tapılıp satılyar.

08/339 Men bu hakda köp hili boluşları bilyärin.

08/340 İndi gız satyanlar “gızım halaşdı”, “gızım gaçdı” diyen yalı perdeler aşagına satyarlar.

08/341 Biz şu gün gızımızıň nähili gaçanını, nähili halaşanını bilcek…

08/342 Şu iki arada Mähri ara goşulıp:

08/343 -Biziň Şiriniň özi bilen gepleşmegimiz gerek.

08/344 Onuň özi aytsın, özüniň nähili durmuşa çıkanlıgını -diyip, Şiriniň şu yere çagırılmagını talap etdi.

08/345 Şirin çagırılmalı edildi.

08/346 -Geliňiz oba Sovetiniň cayına çagırılyar – diyip, oba poçtalonınıň gelip aytmagı, Şiriniň gayın atası ve gayın enesi bolcak garrıları ulı gussa goydı.

08/347 -Çagırılyan bolsa bararıs -diyip, Şiriniň gayını bolcak garrı ene poçtalonıň yanna küykerilip geldi.

08/348 -Gurban can, sen onuň näme üçin çagırılyanını bildiňmi, Durdımırat canam bolmalımı?

08/349 Ol şu vagt öyde yokdı-da, onı näderis?

08/350 Şeylemi, gelinmi?

08/351 Onı derrev alıp bararıs.

08/352 “Rayondan adam gelipdir” diydiňmi?

08/353 Gurban can, olar nähili adamlar?

08/354 Canım, olarıň dilini özüňiz tapaveriň?

08/355 Biz bararıs-la.

08/356 Asıl, ınha, seniň ızıň tapaveriň?

08/357 Garrı ene şeyle diyip, poçtalonı ızına gaytardı-da, Şiriniň oturan öyüne urdurıp girdi.

08/358 -Gelin can -diyip, ol özüniň sözüni dovam etdi.

08/359 -Sen abraylı yerin, asıllı yerin maşgalasınıň, sen abraylı yerin işiginden hem girensin.

08/360 Balam, seni oba Sovetiniň cayına çagıryarlar.

08/361 Ol yere rayondan adam gelipmişin.

08/362 Olarıň biri ayalmışın.

08/363 Ataň-eneňi ve bizi, geplemeli gepiňi bilmän, masgaraçılıga goyaymavergin, balam!

08/364 Özüňe berlen soragın cogabını pert-pert berin.

08/365 Abraylısı bolsun-da hernä; hudayım!

08/366 Hanı yörün, Annaceren, sen gelin bilen yör.

08/367 Menem kakası bilen barçak.

08/368 Ah, şu vagt Berdiniň gerek yeri eken.

08/369 Ol, mazalı, bili-yolı govı bilyärdi.

08/370 -Ol gelniňiň yanına dıkılıp bardı-da, şeyle diydi.

08/371 -Gelin can, häzir oba Sovetiňkä bararıs velin, "özüm halaşıp geldimden" başga zat diymän, bir diyenini diygip durgun!

08/372 Bir diyenini diyip dursan yenersin.

08/373 "Razıdırın" diygin, "özüm halaşıp geldim" diygin.

08/374 "Bu işden atamın-enemiň habarı bolan däldir" diygin.

08/375 Ah, "adam bar yerde düşman bar" diyenleri.

08/376 Ara bozcak bolup yörenler gıt däldir…

08/377 Gelin can, bizem diymelisini diyeris velin, seniň özüň pugta bolgun!

08/378 Garrı özüniň yaňkı aydanlarını Şiriniň kabul edyänini bilcek bolyan yalı, onuň arkasından gaňrıla-gaňrıla seredip, içerden çıkıp gitdi.

08/379 Garrınıň aydanları, geleli bäri öyüň töründe bir yerden turman, ayaklarını sırkıradıp oturan, bürencegini başına çümre bürenen ve özüni nähili yere, hem nähili adama düşenligini bilmän, alasarmık bolup oturan Şirine pugta täsir etdi.

08/380 Şu yerde gelnecesinin ve enesiniň "sen indi özüňi Dursuncık yalıdır öytmäňi gäy!

08/381 Sen indi ulı gız bolduň.

08/382 Biz saňa keseden el ve dil yeter gorkusıňı edip, çöregimizi arkayın oturıp iyip?, inimize sindirip bilemzok.

08/383 Seni bir yere abray bilen yerleştirmesek, bize ıncalık yok.

08/384 Bize köçede biri bilen el tutuşıp giden gız gerek däl.

08/385 Saňa indi emekdebimi taşlamarın, Aşgabada okuva giderin" diyip, kemaklıllık edip yörmek uslıp däldir.

08/386 Şu zeyilli söz diyenini indi kakaň eşitse, govı bolcak däl.

08/387 Ol seniň bilen gepleşcek.

08/388 Onsoň govı bolmaz, ataň birine "geliber" diydi.

08/389 Ataňıň ve enenin edenine däl diymek bolmaz, olar seniň yamanlıgında däldirler.

08/390 Eger şuňa razı bolmasan, onda maňa ata-ene gerek däl diydigiň ve o yola düşdügiň bolar" diyen yalı hemişe bir manılı her günde, ayratın-da soňkı günlerde diymeklerini köpeldip oturdan hem şu sözlerdi.

08/391 Onsoň ol oba Sovetiniň cayına baranda, näme soralcagını bilmeyän bolsa-da, "näme bolsa şol bolsun, enem-atamıň yüzüne gara getirmäyin" diyip, öz yanıkdan pugta karar etdi.

08/392 Ol diňe bir "halaşıp geldim"diymekçidi.

08/393 Çagırılyan yere Şirin, onuň gayınları bolcak iki garrı hem onuň oglunıň gelni dagı ugradılar.

08/394 Şirin bürencek bürenensoň, uzın bolup gidipdir.

08/395 Egilip yöreyär, yüzüni bolsa pugta barsıyar.

08/396 Tä oba Sovetiniň cayına barıp giryänçäler, garrılar Şirine öz tabşırıklarını berip geldiler.

08/397 Bularıň gelip girmeklerine Mähri bilen Käriz oba Sovetiniň başlıgından başgaları aň salmadılar.

08/398 Aşır öz oba Sovet başlıkları bilen bir yerde gazetiň yüzüne seredip otırdı.

08/399 Şirin bürencegiň içinden yüzüni çıkarman, içerik girdi-de, iç işikde eglip durdı.

08/400 Onuň häzir "özüm razı bolup geldim" ve "halaşıp gelen yigidimiň adına Durdımırat diyyärler" diymekden başga pikir edyän zadı yokdı.

08/401 Ol Käriz oba Sovetinin aytmagı bilen yeňňesinin goşlap, divanın üstüne geçip oturdı.

08/402 Garrılar gelinleri ol yerik geçip oturansoň, has hovsala düşdüler.

08/403 Olar gelinden soralcak soraglarıň öňünde özlerini tutup bilmän, galdıraşıp duran yerlerinde kä oba Sovetleriniň kä Mähriniň yüzüne rehim etmeklerini sorayan görnüşde seredyärler.

08/404 Ayratın-da, şol Soltancıgıň tanayan adamsı galpıldayardı.

08/405 Onuň sakgalı hem titreyärdi.

08/406 “Bereket” kolhozından gelen oba Sovet başlıgı özüniň arkayınlıgını dolı suratda saklap, okap oturan gazetiniň yüzünden başını daldırdı-da, Şirine seretdi.

08/407 Onsoň:

08/408 -Him, Şirin, siz bu obalı bolduňızmı?

08/409 Nirä gelin düşdüňiz? -diyip soradı.

08/410 Şirin basırınıp oturan yerinde yüzüni bir yanlıgına sovdı, şonda nämedir bir zat diydi.

08/411 Emma onuň näme diyenini oturanların biri hem aňşırıp bilmedi.

08/412 Başlık ondan yene-de:

08/413 -Siziň bu obalı bolşuňız hakında gürrüň gatı köp.

08/414 Siz dogrusını aydıň: bu obada kime, nähili tanış bolup geldiniz?

08/415 Şirin yuvaşcadan:

08/416 -Durdımırat bilen öz razılıgım bilen geldim -diydi.

08/417 -Hä-ä, öz razılıgım bilen diydiňizmi? -diyip, başlık papirosını pugta sorup, biraz durdı-da:

08/418 -Örän govı, Durdımıradıň özi bilenmi? -diydi.

08/419 -Hava.

08/420 -Siz onı tanayarsıňızmı?

08/421 Şirin cogap bermedi.

08/422 Başlıgıň bu soragı canı yaňı bir aram tapan garrıları ıncalıksızlandırdı, Durdımıradıň kakası gelininin dımıp, soraga cogap berip bilmän durmasından gorkup, özi düşündiriş bermäge durdı.

08/423 -Tanayandır, näme bolupdır taňaman?

08/424 Onuň ata-enesi biziň könedep gatnaşıklı adamlarımızdır.

08/425 Çekinip durman-da, bolşunı bolşı yalı aydıberiň, gelin! -diydi.

08/426 -Şirin, şeylemi?

08/427 Şirin kınlık bilen:

08/428 -Tanayan -diydi-de, öňküsinden beter aşak yapırıldı.

08/429 -Nirede gördüňiz?

08/430 Şirin cogap bermedi.

08/431 -Ol nähili yigit?

08/432 Şirin cogap bermedi.

08/433 Başlık Şirinden sorag soramagını goyup, biraz salım dımıp oturdı.

08/434 Käriz oba Sovetinin başlıgınıň yüzüne seretdi.

08/435 Belki, ol Şiriniň yöne “hava” diyip durmakdan başga zat aytmacagını bilendir ve şuna çare agtaraydır.

08/436 Ol Käriz oba Sovetiniň başlıgı bilen daşarık çıkdı.

08/437 Nirede bolsa-da, Durdımıradı hem çagırıp getirmeli diyip soradı.

08/438 Durdımırat özüniň yıgrıkmagından reňkini aktam edip derrev geldi.

08/439 Başlıklar onı yanına özi yalı bir-iki sanı yigit-de goşup, içerik alıp geldiler.

08/440 Yigitler iç işikde, Şiriniň garşısında durdular.

08/441 Kantselyarıň içinde şol başkı dım-dırslık saklanyardı.

08/442 Şirin hem yüzüni açman, içerde kimiň barlıgını bilmän otırdı.

08/443 Yene “Bereket” kolhozından gelen oba Sovet başlıgı Şirinden:

08/444 -İne Durdımırat hem geldi!

08/445 Hanı, siz maňa öz halaşıp-söyşip geldim diyyän Durdımıradıňız görkezip beriň? -diyip soradı.

08/446 Şirin heniz Durdımıradı görmändi.

08/447 Öten gice özüni bu yere alıp gelen maşının içinde, şofyorın yanında Durdımıradıň barlıgından hem ol habarı edilmändir.

08/448 Munuň üstüne hem ol şu gün daň atıp hova yagtılandan soň getirilipdi.

08/449 Şunuň üçin nika gıymak şu gün agşama goyulıpdı.

08/450 Şu yerde nähili bolsa-da, Durdımıradı çen edip görkezip bilerin diyen umıt bilen Şirin yüzüni birinci gezek yarımçık açdı.

08/451 Şol halatda onuň gözleri garşısında duran öz mugallımasına düşdi.

08/452 Ol özüni bütinleyin çaşırdı.

08/453 Şu vagt özüniň nä yer duranlıgını, başı bürencekli gelindigini hem belmän, yerinden tovsup durdı-da:

08/454 -Mugallımam, Mähri! -diyip, Mähriniň boynuna özüni okladı.

08/455 Gözlerinden akyan yaş bolsa Mähriniň yakasına döküldi.

08/456 Onuň üstüne şeyle atılmagından mugallıma utanıp gızardı-da:

08/457 -Şirin, senden Durdımıradı sorayarlar! -diyip, onuň elinden tutdı.

08/458 -Menden sorasaňız, men Durdımıradı tanamok ol hem edil meniň özüm yalıdır -meni tanayan däldir.

08/459 Biz onuň bilen hiç vagt hiçbir yerde görşüp-bilişmedik ahırı.

08/460 Onuň meniň bilen hiçbir baglanışıgı yok.

08/461 İne men şu yerde ayal-gızlarıň yüzüni-gözüni baglap gelen bürencegi başımdan sıpırıp, yerin yüzüne çalyarın -diyäge-de, başından yaşıl bürencegi sırıp eline aldı ve onı yerin yüzüne bulap urdı.

08/462 Şonda onuň mınasıp, emma bürenceginiň içinde häliden bäri görünmän duran bugdayrenk yüzi, gıyılıp giden gara yagşı gısgadan yogın gara saçı, ap-ak alkımı ve inceden sırdam boynı göründi.

08/463 Onsoň ol yüzüni çıtıbraga-da sözüni dovam etdi.

08/464 -Men bu letdäni başıma atcak däldim.

08/465 Şunı meniň başıma tamak üçin enem-atam goymadılar.

08/466 Men okacakdım.

08/467 Meniň gelcek yıl okuvımı gutarıp, instituga gitmek, mugallıma bolmak, Sona yalı lyotçik hem bolmak arzuvım bardı.

08/468 Siz meni bu arzuvlarıma yetmäge gaytararsıňız!

08/469 Maňa mektebime gitmek gerek.

08/470 Durdımırat bolsa, eger ol Durdımırat bolyan bolsa, onda ol hem öz garrılarını öňe salıp horlap yörmän, öz tanayan gızını, öz halayan gızına özüni tanadıp, özüni haladıp alsın.

08/471 Onuň meniň bilen işi bolmasın…

08/472 Dım-dırslık boldı.

08/473 Diňe bir iç işikde bir agızda geplemäge gep tapman, gara der bolup oturan Durdımıradıň daşarık çıkıp gitcek bolanındakı gabsanı makırdatmagı içeriň dımışlıgını bozdı.

08/474 Şiriniň gayını bolcak bolup can çeken, emma Şirin yaňı geplemäge başlanından soň, Şirin gelnim bolar diyen umıdı düyn-geykarından üzülen, şonuň üçinde häzir bedeninden bar güyci gaçıp, ähli agramını yere atıp, aşak oturan Durdımıradıň kakası hasasına dayanıp, yerinden turdı.

08/475 Munuň ızı bilen onuň garrı ayalı hem turdı.

08/476 Ol äriniň sakgalını edil ütübercek yalı, elini uzadıp:

08/477 -Kakası. Gördüňmi?

08/478 Meň diyenimi etmäniň üçin gözün nämäni gördi?

08/479 Sen dünyäniň yörelgelerine düşünmeyärsiň ahırı! -diyip cibrindi.

08/480 Onda yigidiň kakası uludan demini aldı-da, hasasına bar agramını atıp, şeyle diydi.

08/481 -Heley, indi seniňkem dogrı boldı.

08/482 Men beyle bolar diyip, ozal düşünmedik bolsam-da, indi düşündim.

08/483 Bu eyyamın maşgalasına düşündim.

08/484 Bizi görüp, bu durmuşa illerem düşünse gerek.

3.9. UMIDI ÜZÜLENSOŇ

09/01 Ol gatnaşık edyän adamlarını täzeledi.

09/02 Bu yönekey täzelik däldi.

09/03 Ol özünin tüys diyen adamlarını tapdı ve olar bilen sulhı alışdı.

09/04 Täze tanışları onuň garrılıga yüz beren bedenini enletdiler ve dünyäden nägile gövnüni göterdiler.

09/05 Bu nähili boluş?

09/06 Onuň täze dostları cadıgöy bolmasınlar?

09/07 Belki, olar Polla doga içirendirler?

09/08 Pollınıň bolşunı görüp, şeyle çen edyän adamlar hem bar.

09/09 Nähili yol bilen bolsa-da, onuň täze dostları özlerini Polla haladıp bilipdirler.

09/10 Oları görüp durmasa, Pollınıň yüreği bıcıklap, üzülip baryar…

09/11 Olar kimler ve nä kärde gezyän adamlar?

09/12 Pollı öten agşam hem olarıň yanına gün yaşıp, garaňkı düşüp bildiği gitdi ve gicäni yarım edip, öyüne geldi.

09/13 Onuň nirä baryanlıgından, näme işläp yörenliginden ayalının habarı yokdı.

09/14 Yöne ärinin gün-günden yüzüniň açılıp ve gepi-sözüniň süycäp baryanlıgını aňladyardı.

09/15 Onsoň hem ol öňräk bir yaglıgı doldurıp, gıranlık getiripdi.

09/16 Ayalı:

09/17 “Bu pul seniň eliňe nireden düşdi?” diyip soranında ol aytmandı.

09/18 Şuların sebäbini sorap bilmek häzir onuň yüreğine düşdi.

09/19 Pollı gelip içerik giren dessine, ayalı onı şeyle soragları bilen garşıladı:

09/20 -Ayu, kakası, seň dünyä çıkman, pikir edip oturman bardı-la, sen şu günlerde nähili bolaydın?

09/21 Gün yaşıp bildiği, nirädir gidyärsiň, daňı atırıp hem gelyärsiň.

09/22 Şu bolşuňa men daşından yadayarın, neneň sen özüň yadaňok?

09/23 Sen tirekhana barıp, tirek çekyärmin ya-da kart oynayarmıň?

09/24 Näme-de bolsa, sen bir zadıň ışkına-ha düşüpsiň.

09/25 Hanı ayt, sen häzir nireden geldin?

09/26 Nämäň bolsa, maňa aytmalısıň -diyip, ondan pugta soradı.

09/27 Pollı sesini-yününi çıkarman, bövrüne doňuz diyini salıp durdı.

09/28 Ol özüniň nirede näme işläp yörenini hiç kime aytmalı däl.

09/29 Oňa şeyle tabşırık berlipdi.

09/30 Dogrı, ol aygman hem gelyärdi.

09/31 Yöne ayalı cogap alman, el çekçek däl.

09/32 Ol yene-de:

09/33 -Seň nähili bolsa-da, menden yaşıryan sırın bar! -diyip, gatı siltenmek bilen düşegini ayrı yazmaga durdı.

09/34 -Her kim gizlin yörmeli bolsa bolyar…

09/35 Pollı yaş ayalınıň soňkı aydanını halamadı.

09/36 Şonuň üçin onuň yüzüne gözüni alardıp seretdi-de, pikir etdi.

09/37 “Meniň ayalımdan yakın kimim bar!

09/38 Men näme üçin sırım yaşırayın!

09/39 Bu başıma düşen horlukları meniň bilen den çekişip gelyär ahırı.

09/40 Meniň etcek bolup yören işini bu bilse, başı göge yeter.

09/41 Begenip aytmalı halıma näme üçin ondan gizläp yörün?”

09/42 Ol içinden şeyle diydi-de, özüniň nireden gelenini ve näme iş bilen meşgul bolup yörenini aytmaga başladı.

09/43 -Heley, sen hiçbir yerde sesini çıkarıcı bolmagın!

09/44 Meniň näme işläp yörenimi bilcek bolmasana -bu iň govusı.

09/45 Yöne ayt diyeňsoň aydayın.

09/46 Sen begenciňi içinde saklap bilmän, gören yerinde aydıp yörmegin.

09/47 Şu tabşırdıgım bolsun!

09/48 -Inanmazlıgıň näme!

09/49 -Inanyan, yöne iş gatı pugta.

09/50 Ol yüň ve deri satın alıp yörenleri bilyärmiň?

09/51 Men şolarıň…

09/52 -Bilyän näm bolupdır bilmän?

09/53 Ol günki şu taydan çay içip gidenler dälmi näme?...

09/54 -Hava, şolar!

09/55 Men şolarıň yanından geldim.

09/56 Sen…

09/57 -Olarıň yanında seniň näme işin bar?

09/58 -Yuvaş.

09/59 "Dur" diydim men saňa!

09/60 Olar seniň daşından göryän adamların däl.

09/61 -Ayt onda?

09/62 Men olarıň uzın boylusınıň özüme seredişini halamandım.

09/63 Şol govı adam däl bolsa gerek, men saňa:

09/64 "İndi onı öyüňe çagırmagın" diycek bolup yördüm, onuň yüreği sap däldir…

09/65 -Ay, akmak heley, goy, olardan beyle zatlar gövnüne getirmegin, olar, bilyärmin, biziň dileglerimizi, okan dogalarımızı eşidip ve göz yaşımızı görüp, allatagalanıň iberen adamları-la.

09/66 Sen bil, olar seni yurduna eltip, öňkin yalı oturtcak hem elinden talanıp alnan zatlarını gaytarıp alıp bercek adamlar.

09/67 Gördüňmi, olar kimler eken!

09/68 Seniň gövnüňe gelmesin: olar yüň, deri satın alıp yören sövdegärler diyip, olar germanlı.

09/69 Bolşeviklerin kastında gezip yörenler.

09/70 Olarıň ikisi hem bolköynek.

09/71 Häzir yurt çalyarlar.

09/72 Bu yerler bilen yagşı tanış bolansonlar, Eyranıň içini bir gicede gaşundan doldurcaklar.

09/73 Onsoň göni Bolşevik hökümetiniň üstüne sürcekler.

09/74 Sen huday diy-de otur.

09/75 Biz aňırsı birnäçe günden obamıza barrarıs.

09/76 Men olar bilen Gutlımıradı, Berdi gırık dagını tapışdırıp goyberdim.

09/77 Olar eyyäm Berdi gırıga birnäçe tabşırık berip, onı dagdan aňrık aşırıp goyberdiler.

09/78 Oňa menem köp zatları tabşırıp goyberdim.

09/79 Sen, hey, huday bize bakandır…

09/80 Ayalı aňk bolup galdı.

09/81 Onuň giňden açılan gözi äriniň dürüşdä dönen sakgalına, tovsuz murtuna, hamları yıgırt atan boynuna garap duran bolsa-da, "G" obasını, onuň gara üzümli hayatlarını, ozal özleriniňki bolan eyvanlı ak tamlarını, ulı-ulı erik ağaçlarını… göryärdi.

09/82 Ol birazdan soň özüne geldi.

09/83 İçinde oturmaga bir daban yer berilmedik, özleriniň mundan on bäş yıl ozal zordan gaçıp çıkan obaları örän uzakda.

09/84 Ol yere gelip, öňki derecelerini gurama hakında äri yöne dilde sözläp bilyär.

09/85 Ol äriniň şunuň yalı sözlerini eşidip-eşidip, eşitmez bolupdı.

09/86 Şeyle bolsa hem, ol yene bir ınandı.

09/87 Şoňa görä "G" obasına derrev göçüp barayarsı geldi, yüreği çatladı.

09/88 -Çınıňmı şu aydanlarıň?

09/89 Çınıň bolsadı…

09/90 Bahımrak bolsadı.

09/91 Haçan obamıza göçüp bararıs?

09/92 Yene näçe günden?

09/93 Hanı yene-de aytsana?

09/94 Bir aydan diydiňmi?

09/95 Bir ay -otuz gün.

09/96 Ne kän!

09/97 -Sen hudayıňı çagırıber!

09/98 -Onda men şayımı tutubereyin?

09/99 -Şayın hemişe tutuk bolsun!

09/100 Bu iş önünden aydılıp edilcek iş däldir.

09/101 Hemmesi bir günüň içinde bolup gutarcakdır.

09/102 Bolköynekler: "Şeyle bolar" diyyärler.

09/103 Onsoňam biz indi hor bolmarıs.

09/104 Ol yaglıgı doldurıp getiren pulumı şolar beripdiler.

09/105 Yene hem diysem…

09/106 -Beyle bir işiň uğruna gezip yören bolsaň, sen näme üçin maňa öňräk aytmadıň?

09/107 Men beğenip öläyer öytdüňmi! -diyip, ayalı begencinden aglamcıradı.

09/108 Yatcak düşeklerini bile yazmaga durdı.

09/109 -Vay yüreğim gısyar!

09/110 Men ertire neneň edip çıkıp bilerkäm?

09/111 Sen bir ay diydiňmi?

09/112 Ah…

09/113 Olar "G" obasına gelip, öňküleri yalı bay bolup oturcaklarına ınanıp yatdılar.

09/114 Yöne ukuları tutmayardı.

09/115 -Ayu, kakası, indi Amangeldini (Amangeldi "G" obasındakı kolhozıň başlıgı, ordenli) batrak edip, gapında saklaycı bolmagın!

09/116 "Bay-bay" diyip, başına yeten şoldur -diyip, ayalı yorganın aşagında yatan yerinde ärine tabşıryar.

09/117 -Amangeldi elime düşse, onı etcegimi özüm bilyändirin -diyip, Pollı onı köşeşdircek bolyar.

09/118 Daň agdı, hovanıň yüzi birgeňsi bolup yagtıldı.

09/119 Kulak henizem köne yorganın gırasından sakgalını çıkarıp yatır.

09/120 Ol entekler yatakçıdı.

09/121 Öten agşam özüniň gizlin sırını ayalınıň öňünde açanı üçin, bu gün özüni üstüne gün dogrup yatmaga haklı diyip bilyärdi.

09/122 Ayalı hem bayakıları yalı:

09/123 “Tur, iş tap, işle! diyip, onuň üstüne çövcäp durmadı, gayta, bimaza etmecek bolup, ayagını sessiz basyardı.

09/124 Birdenkä motor sesi eşidilip başladı.

09/125 Ol ses örän gatı, edil gulagıňı yarıp baryar.

09/126 Samolyot bulut yalı asmanı tutup, tanklar yer bilen süyşüp gelyärler.

09/127 İň ilki bir özi gelen samolyot listovka taşladı.

09/128 Obanıň ilatı oları yeten-yeten yerden kakıp aldı.

09/129 Onsoň oları okap gördi-de, tank bilen, avtomaşın bilen gelyän gızıl esgerleriň önünden şat bolup çıkdılar.

09/130 -Geldiňiz, yagşı etdiňiz, öz vagtında geldiniz, yogsam biz nemisleriň zulumı aşagında galyardık -diyen sesler eşidilyär.

09/131 Bu bolşı Kulagıň ayalı gördi-de, zähresi yarılan yalı içerik urukdırıp girdi.

09/132 -Vay, turaveri -diyip, ol äriniň özyakasından sakgalı zadı bilen tovlap tutdı-da silterledi.

09/133 -Tur-da, bir yokarıňa seret, Bolşevikleriň ayrapalanları gögüň yüzüni tutup gelyär.

09/134 Vay, tursana!

09/135 Oların bolup gelişlerini bir görsene!...

09/136 Bay sañsıraklap turdı, agaç krovatıň üstünden edil el bilen tutulıp oklanan yalı bolup düşdi, gapıdan ılgap çıkdı.

09/137 Ol samolyotları, gankları, olarıň önünden çıkıp baryan halkı gözi bilen gördi.

09/138 Onsoň şol bir duran yerinden gozganmaga-da gurbı yetmän, daş yalı bolup durdı.

09/139 -Vay, men indi nalaç edeyin!

09/140 Meni huday tutupdır.

09/141 İndi men bulardan gaçıp nirä gideyin!

09/142 Gutulara yerim yok.

09/143 Heley, yet bolköynekleriň üstüne, olar menem özleri bilen…

09/144 Özleri bilen…

09/145 Özleri nirä gitseler…

09/146 Ol şeyle diydi-de, yüzinligine yıkıldı.

09/147 Agzı gum gapdı, dişleri daşa değdi.

3.10. MERGEN

10/01 Ol öten agşam öylerine aysız garaňkı gicäniň sagat birlerinde geldi ve özüniň şeyle giç gelmeginden bircik-de yıgrıkman, gapılarını gatı-gatı kakdı.

10/02 -Açıň!

10/03 Bu yaňı yigdekçe çıkan, uzın boylı, gırmızı donuň üstünden palto, akgayma tahyanıň üstünden papak geynän, klubıň oyun krucogına gatnaşyan, yoldaşları bilen oturılmagı, şonda içmegi halayan kolhozçı Nurıdı.

10/04 Ol gapılarını yene-de kakdı.

10/05 Bu vagt onuň giden yerini, gezip gelen yerini idemeyän "ir gitdiň ya-da giç geldin" diymeyän garrı atası hor çekip, uklap yatan bolsa-da, gaygıçıl garrı enesiniň gözlerine ukı gelmeyärdi.

10/06 Oglunıň şu vagt bolup gelmezligi onı ıncalıksızlandırıpdı.

10/07 Ol oyalı-ukulı yatan yerde, oglunıň tirkeşyän yigitlerini, baryan yerlerini birin-birin gözleriniň önünden geçirdi.

10/08 Önräk gicäniň şu vagtları oglunıň serhoş bolup geleni onuň yadına düşdi.

10/09 Yene-de serhoş bolup geler gorkusını edyärdi.

10/10 Gep gelşirici ve gep gezdirici ayallarıň:

10/11 "Ogluň Annalara köp baryar, onuň ärinden ayrılıp gelen gızına yüpek gınaçlık alıp berenmişin"

10/12 Meretliniň doganları:

10/13 "Biziň öyümiziň yanından geçme" diyip, Nura aydıpmışların" diyip, aydanlarını ol şu vagt öz dilinde özi hem tekrarladı.

10/14 Şonda garrı enäniň yüregine hovsala, süňňüne galpıldı düşdi.

10/15 "Ol bir zadıň üstünden baraymasa bolyar, maňa il yalı arkayınlık yok diyyär.

10/16 "Munı öyersek, hakından çıkdıgımız bolar.

10/17 Nürberdi can hem şunuň yalı bolup yetişipdi.

10/18 Ol kart oynuna hem baş urupdı.

10/19 Onı öyerdik, öyli-işikli etdik.

10/20 Oňa şondan soň akıl geldi.

10/21 Ol indi gelninden bidin bäş köpügi hem sovanok.

10/22 Munam indi hökman öyermegimiz gerek" diyip, garrı ene gahar bilen yorganı başına çekdi.

10/23 Ol indi oglı gelende, oňa aytcak zatlarını pikir edyärdi, gapı şol vagt kakılıpdı.

10/24 Gapı birinci gezek kakılanda, ogludıgını bildi.

10/25 Onsoň özüniň yılcak, emma uklap bilmän yatan yerinden ogluna diymekçi bolup yaňkı pikirlenen zatlarını hem unudıp, turdı-da gapa tarap şu sözleri bilen ugradı.

10/26 -Ogullarımıň iň govısı bu bolar diyip tamam bardı veli, bu bolmacak yalı.

10/27 Bu pyançılık eder-de, calaylık eder-de bizi käyindirer öytmeyärdim.

10/28 Ay, bolyar-da, haysı bolanda näme vepa biyr öydyärsiň…

10/29 Garrı ene şu sözleri bilen gapını siltenciräp açdı-da oglınıň yüzine oyurgap duran yerde çiňerilip seretdi.

10/30 "Hernä bu ol günkisi yalı pyan-a bolup gelmändir" diyip, öz-özine aytdı.

10/31 Nurı ecesine esevan etmän, paltosınıň yakasını yatırdı-da içerik girdi.

10/32 Ene oglınıň yanından gitmeyärdi ve onıň üstinden gözlerini ayırmayardı.

10/33 Onıň oglına käyyäsi, akıl beresi gelyär, onıň hakında ayallardan eşiden sözleri yüregine sıgmayan yalı, şu vagt aydası gelyär.

10/34 Eline çay gaynadılyan çäynegi aldı ve:

10/35 -Nurı can, oglım, hey, şu vagta çenlem gapıňızdan kövlenmän gezip yörmek bolarmı?

10/36 Sen giden yerinden vagtı bilen gelmeseň, meniň ukım tutanok, -diyip, ene sözini mılayımlık bilen başladı-da soňını gataltdı:

10/37 -Sen şu gelişiňe nirden geldiň?

10/38 Sen barması yerlere barıcı bolma hem-de geçme diyilen yerden geçici bolma.

10/39 Abrayıňı yaşlıkda aya!

10/40 Nurı ecesiniň beyle diymek bilen nämeler aydası gelyänini bilen bolsa-da, ol hakda häzir gürrüň açmazlık isläp yöne:

10/41 -Yıgnakdan geldim, yıgnak uzaga çekdi, -diyip, paltosını çıkardı ve gırmızı donınıň üstinden guşanan guşagını çözdi.

10/42 Ene oglınıň pyan bolup gelmänligine gözi yetip arkayınlaşıpdı.

10/43 Emma veli oglınıň yıgnagı orta atmagı onıň gaharını getirdi ve başga bir yerden gelendir diyen gümanı artdırdı.

10/44 Ol içinden "yıgnak hem yagşı bahana" diyenden soň, şeyle diydi:

10/45 -Nurı can, yıgnakdan bolsa-da, başga bir yerden bolsa-da, sen şu yarı giceler gelmegi goymasan, baryan yerleriňi ve tirkeşyän yigitleriňi selcermeseň, seň bilen bizinki ugra barmaz.

10/46 Sen özüniň näme işläp yöreniňi ataň bilmän yöryändir-ä öytme.

10/47 Seň hakında edilyän gürrüňleri ol eşidyär.

10/48 Ol bilip aňırsına-da geçyär.

10/49 Sen ataň häsiyetlerini bilmän duran dälsiň.

10/50 Onıň sesini çıkarman yörenligine bakma, onıň gaharı gelse birden geler.

10/51 Seniň Meretliniň doganları bilen näme oňuşmayan zadıň bar.

10/52 Olar näme üçin saňa "öyimiziň yanından geçme" diyipdirler?

10/53 Olarıň yanından geçeniň soňı bolsın.

10/54 Sen mazalıca bol-da geziber, biz sana öz diyen gızımızı alıp bercek.

10/55 Nurı ecesiniň yüzine gıňarılıp seretdi.

10/56 Ol ecesiniň geplemänini govı göryär.

10/57 Ecesiniň gaharını şundan artık getirse, kakasını oyarayar öydüp çekinyär.

10/58 Onsoň ol enesiniň gözine görünip durmazlık isläp:

10/59 -Ece, şunıň yalı boluşlarını goy-la, -diyip, öz bolyan otagına girip gitdi.

10/60 Ol öz tamına girmegi bilen, daşkı eşiklerini çıkarman, krovadınıň üstinde gışarıp yatdı.

10/61 Eliniň barmaklarını birbirinin içinden geçirip, ayasını yeňsesinde goydı.

10/62 Ol şu yatışına sarsman, kirpiklerini hem çalşırman, ep-esli salım yatdı.

10/63 Häzir onıň yadına öziniň ıssılık bilen seredişyäni, daşında gice-gündiz dervaz uryanı, özinin govı görkezcek bolup, bar bolıbilişini bolyanı, emma veli heniz öz yüregine düven zatlarını aydıp bilmeyäni -Meretliniň ayal doganı Şeker düşyärdi…

10/64 "Ertir yarışda birinciligi almalıdırıs" diyip, ol yaňı aytdı.

10/65 Şol sözläp duran vagtında, maňa-da seretdi.

10/66 Ona yıgnakda ertirki yarışıň hemlerini cemläp, divari gazeti çıkarmak tabşırıldı.

10/67 Eger men ertir birinciligi alıp biläysem, onda men onıň elleri bilen gazete yazıların.

10/68 Onıň meni gazete yazası gelyändir.

10/69 Maňa "birinciligi alar" diyip ınanyandır.

10/70 Men birinciligi alıp bilmesem, onda näderin?

10/71 Men onıň gözlerine nähili görünip bilerin?

10/72 Onıň menden gövni geçer.

10/73 Onıň yanında ve oglanlarıň yanında dilim gısga bolar, -diyip, ol bir salım şular yalı zatları yadına saldı-da gaygılanıp yatdı.

10/74 Ondan soň öz gözini degşirip gördi.

10/75 "Men mektebimizi otliçno gutardım, kolhozmızda stahanovçı bolup işleyärin.

10/76 Dört yüz zahmet günim bar.

10/77 Dutar çalıp bilyärin.

10/78 Meniň bilmeyänim näme bar?

10/79 Öňiräk Annasähet aga bilen ava gidenimde, ol meniň tüpen atışımı, üçüp baryan bezbeltegi dik duran yerimden atıp uruşımı görüp:

10/80 -Sen Mergen bolupsıň, nazar alışını, tüpeňi tutuşını haladım -diydi ahırı.

10/81 Ol şonda Annamırat dayımın öňinden av gutulmayanını hem aytdı.

10/82 Tüpen atmagı övredyän krucogımızda maňa tay gelyän yok.

10/83 Emma veli "bereket" kolhozında ve "Azatlık" kolhozındakı komsomollardan öňe geçip bolarmıka?

10/84 Olar öten yılkı yarışda birinci ornı aldılar…"

10/85 Şuları yadına salıp, içini gürledip yatırka, divarıň yüzünde asılgı duran kiçi kalibrili tüpeňine gözi düşdi.

10/86 Bu vagt tamlarınıň içinde ses-üyn yokdı.

10/87 Ecesi irkilipdi, kakasının şol uklap yatışdı.

10/88 Ol şu dımdırslıkda diňe bir öz yüreginiň gürsüldäp uryanlıgını eşidyärdi.

10/89 Ol yüregine nämedir düşüp, birdenkä yerinden turdı.

10/90 Köreksi yanıp duran on bäşlik çıranın peltesini galdırdı.

10/91 Onsoň tüpeňini eline alıp, onuň o tayına bu tayılarına seredişdirip çıkdı.

10/92 “Tüpencigim, atgırca tüpencigim” diyip, onı elinde oynakladyar.

10/93 “Sen dogrı atyan bolsan-da, arman, sen çepiksizce bolyan-da, şu yılın ayagı geläyse bolyar, ve yennä alıncakdırın, seni şonda bäşatara çalşarın” diydi-de, onı krovatına söyäp goydı.

10/94 Ondan soň divarın yüzüne gara gülli kagız nışanı kakdı.

10/95 Şona tarap bolsa tüpeňini çenäp,maşk etmäge durdı.

10/96 Ol kagızıň gara gülüni nazar alıp, tüpeňiniň çakmagını birnäçe övran urdurdı.

10/97 Çakmagı carkıldısı içerde höküm süryän dım-dırslıgı bozyardı.

10/98 Onuň sesine oyalı-ukulı yatan garrı enesi turdı.

10/99 İlkibada çakmagıň sesinin nämänin sesidigini ve onuň nireden çıkanlıgını aňşırman, tirsegiňe galdıplar diň saldı.

10/100 Turup, oglunıň bolyan tamının gapısından bardı ve onuň tüpeňiniň çakmagını urduryandıgını bildi.

10/101 Oglunıň bu vagt tüpeňi bilen meşgul bolup yörmegi garrı enänin yüregine yene-de hovsala saldı.

10/102 Ol: “Vay, tanrım, özüň beterinden saklaberi, munuň gicäniň içinde näme edip yördügikä?

10/103 Bu bir erbetciligin üstünden barıp geläymedik bolsa yagşı.

10/104 Men munuň yaňı bolup gelşini halamandım” diyägede, elini yakasını yetirip, onuň kakasının başucunda ayak üstünde oturdı ve yarımçık ses bilen:

10/105 -Kakası, ay, kakası!

10/106 Eşidyärmiň?

10/107 Hanı, başını galdır? -diydi.

10/108 -Him -edip, Nurının kakası ukı aralaşan yaltalık bilen beyleki kebzesinin üstüne agdarılıp yatdı.

10/109 -Ukından açıl diyyän men saňa -diyip, ol onuň başını yene-de ıraladı.

10/110 Nurınıň kakası başına yorganı çekip gepledi.

10/111 -Yatasana-ayt, heley, sen bu gicänin bir vagtları nähili bolaydın?

10/112 Yat-da, yene bir gün!..

10/113 -Bu niyetikazanıň gavnüne gelyän zada seret!

10/114 Haçan men seniň üstüne sürüńdim?

10/115 -Yat-la-ayt, heley!

10/116 -Ogul diyende, indi oyanay-da!

10/117 Nurınıň kakası yene-de yaňkısı yalı:

10/118 -Him -edip beylesine agdarıldı.

10/119 Enäniň bolsa indi gaharı geldi, ol:

10/120 -Turma, turmasaň saňa zat diyseň, diye-diye hökman dilin sırılmalıdır -diyip, edil aglamcırayan yalı gepläp, yerinden turdı.

10/121 Nurının kakası şundan soň birden başını galdırıp:

10/122 -İne turdum, yeri, näme sen bu gün nähili bolaydın?

10/123 Nurı henizem gelmedimi? -diyenson, yarım garankı içerik gözlerini ayladı.

10/124 -Ol geldi, niredendir yaňı geldi -diyip, Sona çavuş çakyan yalı gepledi.

10/125 -İndi bolsa ol tüpeňini şakırdadıp yör.

10/126 Bu bir zadın üstünden barıp geläydimikä diyip, men gorkyarın.

10/127 Ol yönelige şeydip yören däldir.

10/128 Onuň bolşunı halamok.

10/129 Tamıň gapısından bar-da, gulak salıp gör.

10/130 Ol yaňı geleninden hem, menin bilen gepleşmän, iycek-içcek diymän, dogrı öz tamına girip gitdi…

10/131 Ol geleninde yüzi salıkdı.

10/132 Mele birsalım oturandan soň, ogluna eşitdircek bolyan bolsa gerek, bagazına sıgdıgından gatı ardıncıradı-da, yorganıň içinden çıkdı…

10/133 Deşli çal pıyada içmegini yası egnine atıp, Nurınıň bolyan tamının gapısından bardı-da, gapını emay bilen yarımçık açdı.

10/134 -Nurı, sen heniz yataňokmı?

10/135 Sen gicäni yarım edip, näme üçin yatman yörsüň?

10/136 Hanım, il deninde gelerler, il deňinde yatarlar, şonuň yalı hem il deňinde turarlar…

10/137 Nurı ertiriň aladasını edip, öz işi bilen gümra bolup yöreni üçin, olarıň daşında hovsala düşüp yörmeklerinden düybünden habarı yokdı.

10/138 Ol moňa görä:

10/139 -Yatasım gelmeyär, kaka -diyip, kakasının soragına pervaysızlık bilen cogap berdi.

10/140 Ondan soň bolsa hiňlenciräp yaydandı-da, eline “Yaş kommunist” gazetini aldı.

10/141 Stolun başına geçip, onı sesli okamaga oturdı.

10/142 Kakası iç işige girip, gabarılıp durdı.

10/143 Onuň ızı bilen Sona-da girdi.

10/144 Nurı gazetiň yüzünden finliyandiya meselelerini okayardı.

10/145 Kakası bu mesele bilen näçe gızıgyan bolsa-da, ozallar oglı şunuň yalı gazet okanda, oňa gulak salyan ve soraglar beryän bolsa-da, häzir onuň gazet bilen işi bolman:

10/146 -Oglum, yaňı tüpeňiňi näme carkıldadıp yördüň?

10/147 Onuň gicäniň içinde nämä geregi boldı? -diyip, oglunıň hälki “yatasım gelmeyär” diyip, beren cogabına kanagatlanman, duran yerden soradı.

10/148 -Kakaň soranında beri, dogrusını ayt, canım.

10/149 Biz seniň bolup yörşüň hakında, her hili zatlar eşidyäris! -diyip, ecesi hem özüniň ıncalıksızlıgını ogluna bildircek boldı.

10/150 Nurı ata-enesiniň aydanlarına şähdaçıklık bilen gülüp, yerinden turdı.

10/151 -Kaka, men tüpeni göni atmaga türgenleşcek bolyarın.

10/152 Mele öz ıgtıyarından daşgarı:

10/153 -Näme üçin? -diyip, ondan üzül-kesillik bilen yene-de soradı: -Göni atmagı?

10/154 Ecesi hem äriniň soragını has güyçlendircek bolyan yalı:

10/155 -Näme üçin?

10/156 Sen göni atmagı şu gicänin yarımında övrenmeli bolduňmı?

10/157 Bize şonı ayt? -diyip gepledi.

10/158 -Kaka, sen näme bilmän durmuň? -diyip, Nurı kakası yüzüni agraslandırıp, sesini hem kesip durandan soň, özüniň bu vagt tüpeňi bilen meşgul bolmagınıň sebäbini aytdı.

10/159 -Biz komsomollar yurtdumızıň goranmak işine hemişe tayyar bolup durmaga borçludırıs.

10/160 Şunuň üçin biz uruş işlerini övrenyäris.

10/161 Ertir rayonımızıň kolhozlarındakı osaviahimçi yaşlarıň yarışı bolcak.

10/162 Şol yarışda biziň goranma işinde bolan tayyarlıklarımız selcerilcek.

10/163 Men yanı özümiziň şu hakda bolan yıgnagımızdan geldim.

10/164 Yaňı eceme: “Yıgnakdan geldim” diysem, ol ınanman, gaytam menin üstüme gıgıryar, yıgnakda maňa agır iş tabşırıldı.

10/165 Ertirki atışık yarışında men birinciligi almalı.

10/166 İne, şonuň üçin alada edyärin…

10/167 -Ah, şeyle diydin veli bolaydı!

10/168 İne, oglum, munın hakı boldı.

10/169 İndi huş galmayandır, yogsam şeyle bir zat bolcakmışın diyip, düyn meninem gulagıma degipdi -diyip, Mele uludan demini aldı-da, bilini yazdı.

10/170 Ondan soň bolsa ol näme diycegini bilmän, yüzi gızıp duran Sonanıň yüzüne yılgırıp seretdi.

10/171 -Yeri, enesi, oglun näme diyenini senem eşitdiňmi?

10/172 Eşiden bolsaň bolyar.

10/173 Yöne seň özüňiň hovsalaçlıgıň bilen meniň hem ganımı tas gızdırıpdıň.

10/174 İndi boldı.

10/175 Sen yatıp bilmedik bolsaň, barıp yat-da, arkayın ukını al.

10/176 -Meniň yatanım-yatamanım bilen seniň işiň bolmasın, kakası -diyip, Sona elini yorgandan ayırdıda, oglunıň yanına dıkılıp bardı.

10/177 -Nurı can, ozalından şeyle diyip aydaysan bolmadımı?

10/178 Sen meni gorkuzdıň.

10/179 Men asıl sen biri bilen tersleşip-beyleki edip geläydiňmikän diyip, garacanım galmadı.

10/180 Sen hanı öyümiziň yanından geçme” diydilermi?

10/181 Şu çınmı?

10/182 Näme üçin?

10/183 Gülme, oglum, men çınım bilen sorayarın.

10/184 Şeyle gürrüň gulagıma degdi.

10/185 Kakası, sen näme yılgıryarsıň?

10/186 Bu çın, obanın içine şeyle gürrüň yayrapdır.

10/187 İndi bar halap tutanın Meretliniň doganı Şeker boldumı?

10/188 Oglanlık etmegin.

10/189 Annalınıň yedi gapıda yerlemedik gızına-ha gabagıňı galdırıbam seredici bolmagın, oglum.

10/190 Biz seni şeyle bolsaň halamarıs.

10/191 Men Annagül dayzanıň gızı Yazcemalı gelin edincekdirin.

10/192 Oňa söz hem aydıp goyandırın.

10/193 Mele sesini çıkarman, sakgalını sıpalap durdı.

10/194 Ol ayalınıň yüzüne seredyär.

10/195 Onuň oglundan sorayan ve düşündircek bolyan zatlarına gövnüyetmezlik bilen yılgıryar.

10/196 Sona ogluna: "Sen, Nurı can, ümsümce geziber" diyeninden soň, Mele ayalına:

10/197 -Ay, heley, dogrusını aytsam, seniň düşünyän zadıň yok -diyip, onuň käbir boluşlarından, ayratında häzir onuň ogluna aydyan zatlarından käyindi.

10/198 -Seniň bu hovsala düşüp yörmegin näme?

10/199 Hanı, onda bolsa ayt, oglun kim bilen sögüşsin, kim bilen uruşsın?

10/200 Näme üçin?

10/201 Meselem?

10/202 Enesi, indiki-de sen şeyle boluşlarıňı düybünden goy!

10/203 Oglun indi oglan-oglancık däl ahırı.

10/204 Ol yene-de birnäçe aydan soň, Gızıl Goşun gullugına gitcek; "Gelin edincek" diyenine hem men goşulmayarın.

10/205 Seniň bar bilyän zadın ogluňı öyermek…

10/206 Oglun Gızıl Goşuna bu boylugı bilen gider.

10/207 -Garrı ata ogluna yüzlenip hem şeyle diydi.

10/208 -Oglum, müzzerip, durayıcı bolmagın; mergençilik bolsa-da, iliň öňine çıkıp geplemeli bolsa-da, yene nämeler bolsa-da, gayra durman, barına goşlıbergin.

10/209 Yigrendigim enesiniň külbesine bukup yatan oguldır.

10/210 Yöne veli ile yigrenici bolmalı däldir.

10/211 Ertirki yarışınız Gonur obasınıň öň yanındakı ak meydanda bolcak diydiňmi?

10/212 Ol yere ertir menem sakgallaşım bilen bararın.

10/213 Ol daş çıkmakçı bolanında, Sona onın içmeginiň yeňinden asıldı-da sakladı.

10/214 Oňa indi oglının nireden gelenligi belli bolupdı ve başında gorkı-ürki yokdı.

10/215 Ol ärinin daşarık goybermän saklap duran yerde oglına:

10/216 -Nurı can, onda ertir tüpeni govı atgın, seniň dayılarıň hemmesi atlı meregendiler.

10/217 Sen bolsaň dayılarıňa meňzemelisiň.

10/218 Olar biziň iymitimizi keyik eti edyärdiler.

10/219 İçerin diysen, derrev çayam gaynadıp bereyin.

10/220 Yatcak diyyärmiň?

10/221 Yat onda, can oglım, ertir irden turanında, çay-çeregi tayyar ederin -diyensoň, ärine yüzlendi:

10/222 -Kakası, sen näme üçin yaňı maňa hiçbir zada düşünmeyärsiň diydiň?

10/223 Men düşünmeli zat bolsa gatı düşünyärin.

10/224 Garaz, düşündir diyip senden soramayarın -diyip, Melänin hälki özine aydanlarını inkär etdi.

10/225 -Köp yagşı -diyäge-de Mele daşkı tama çıkdı.

10/226 -Körpe ogulda seniň ilteşigiň yokdır.

10/227 Munda men özimin yaş yigitligimi göryärin.

10/228 Sona hem Meläniň ızı bilen barışına:

10/229 -Nurı canımıň kime meňzänligini onıň mergenligi aygıt eder -diyyär.

10/230 Garrılar çıkanından soň, Nurı hem kän oturman yatdı.

10/231 Onıň yadına yene-de Şeker ve onıň ertirki çıkarcak divarı gazeti düşyär.

10/232 Ol ertir ir bilen Şekeri görcek.

10/233 Onıň bilen kolhozlarının maşınına minip, goranmak işinde bolan tayyarlıklarınıň gözden geçirilcek yarış meydanına gitcek.

10/234 Ol ertir Şekere diycek zatlarını pikir etdi.

3.11. SADAP

11/01 Olarıň körpe gızı paytagtda teatr mekdebinde okayar.

11/02 Ol öten tomuskı rugsadında Soçä kurorda gidip, öylerine görme-görşe gelip bilmändi.

11/03 Yöne ara uzak vagt salman, hat yazıp duryardı.

11/04 Olarıň gızı Altın hatı her kimin okası gelip duran edip yazyar.

11/05 Şoňa görä ondan gelen hat elden-ele geçip okalyar.

11/06 Doganı Nurı okayar, onsoň onuň boydaş gızları okayarlar.

11/07 Altınıň hatları bilen ayratın-da elli yaşlı kakası gızıyardı.

11/08 Ol gızından gelen hatı başga okacaklar okap gutarandan soň, öz eline alyar.

11/09 Onsoň telärin kölegesine düşek yazyar-da, önüne bir çäynek gök çayı alıp, äynegini dakınyar-da, ine-gana okamaga oturyar.

11/10 Meret köpeden sovatlıdı.

11/11 Hat okamanı köne mekdepde öbrenipdi, yazmanı bolsa Gutlı bayın dükanını yöreden yıllarında övrenipdi.

11/12 Ol yıllar dogadan başga zadı yazıp bilmeyän obanın mollası Mele işanı hasap etmesen obada hat okap bilyän ve yazıp bilyän yeke Meretdi.

11/13 Bu kän adamlara köp salam hatı yazıp bererdi ve köp yerlerden gelen hatları okap bererdi.

11/14 Emma gızından gelyän hat yalı hatı özi hem yazıp bilmändi ve başganıň yazanına hem duş gelmändi.

11/15 Özüniň yazam hatları-da ve başga yerden gelen hatlar-da bir meňzemdi: “Köpden-köp dogay salamdan ve menden salam bolgay” diylip, birnäçe at salanıp düzülen spisokdan ıbaratdı.

11/16 Gızınıň yazan hatları ol hatlara meňzeş däl.

11/17 Ol hatı şeyle yazyar.

11/18 Birinde: “Men häzir Volganıň kenarında.

11/19 Gözümiň önünden gök çüyşe yalı suvuň yüzünden yüzüp baryan parohodlar geçip durlar.

11/20 Men olara tomaşa edip duran yerimde size şu okap oturan hatıňızı yazmaga durdum…” diyip, özüniň Volga boyunda ekskursiyada gezip yörenini ve şondan alan täsirini, gören ve eşidenlerini suratlandırıp yazyar.

11/21 Başga bir hatında bolsa: “Şu gün harbı okuv dersinden “otliçno” zaçyot berdim…” diyip, özüniň vatanı goramak işlerini nähili okap övrenyänligini yazyar.

11/22 Onuň her bir hatı govı hekaya okan yalı, yadında belli bir zat galdıryar.

11/23 Onsoň hem sözlerinden, cümle düşümlerinden özi göz öňüne gelip duryar…

11/24 İne şunuň üçin garrı özüniň könelişen gözüniň köküni gırara getirip, gızınıň hatını bäş-altı gezek okayardı ve ondan lezzet tapyardı…

11/25 Altınıň yazyan hatları bilen gızıklanmayan diňe bir ecesidi.

11/26 Ol sovatsızdı.

11/27 Sovatsızıňam sorancaňı ve gızınıň hatlarında nämeler yazyanlıgını bileri gelip, gulagını tutup oturanı däldi.

11/28 Onuň adı obanın sovatsızlarının spisogından birnäçe yıllardan bäri düşmän gelyärdi, yöne bir düşmän gelmegem däl, soňkı yılda ol spisogıň yüzüne onuň yeke özi bolup hem galıpdı.

11/29 Bu sovatsızlıgı yok edyän mektebe il deninde gatnamazlıgından däldi.

11/30 Her yılda azda-köpde, garaz, sovaglı bolarça gatnayardı.

11/31 Emma özünin hat övrenip bilcegine ınamsız, şunuň üçin-de ıhlassız ve “Kırkdan soň pırk” diyip, “Şükür, hat bilyäne bir zat berilcek bolsa, öyümizde hat bilyän gıt däl” diyip, özüniň şeyle sözleri bilen oňyardı.

11/32 Şonuň üçin onuň yılboyı okap övrenenini cemläninde, bir “A” -dan, bir “T” -dan, yene-de bir “H” -dan ıbarat bolyardı.

11/33 Ol şu harpları cemläp: “Ata”, ya-da “Ath”digyerdi.

11/34 Şulardan artık övrenenlerini bolsa günübirin ya-da günaşa bada-bat yadından çıkaryardı.

11/35 Şeyle bolanından soň, ol gızınıň yazyan hatları bilen nähili gızıklanıp biler!

11/36 Şoňa görä gızından arası üzülmän hat gelip dursa ve onı okanlar: “Altın sag-aman okap yör” diyse, oňa bolyardı.

11/37 “Gızım hatlarında näme yazyar, okap, nämeler övrenyär ve ol mekdebini gutarıp, kim bolup çıkcak?

11/38 Şuları bilmek onuň azarına däl yalıdı.

11/39 Onuň gızı hakında eşidip, bek bellän zadı: -Altın yene-de bir yıl okaysa, onsoň mekdebi gutarcakdı.

11/40 Şol bir yılın tizräk geçip, gızı tarapından gelen hatları okacaklar okap gutarandan soň, olarıň hemmesini bir düvünçege düvüp, özüniň köne bukcasına salıp goyyardı.

11/41 Sadabıň gızı hakında edyän pikiri ve planı başladı.

11/42 Altın mekdebini gutarıp geläyse, onı öz eli bilen nirä-de bolsa bir yere yerleşdirmekçidi.

11/43 Şeyle edip bolsa, gızı taranından öz canını arkayınlaşdırmaçıdı…

11/44 Onuň başındakı bu pikir soňkı iki yılın içinde döräp, onı arkayın oturıp-turmaga goyman, ıncalıkdan gaçırıpdı.

11/45 Gızı on dört yaşlı çagaka, onuň mekdebi gutaryança, ulı gız bolcagını oylanıp görmän, onuň uzak bir şähere, birnäçe yıllık mektebe gitmegine özüniň razılık berenine indi ökünip, aňırsına yetip bilmeyärdi.

11/46 Yöne ol bu hakda özüni günäkär etmen, Altınıň kakasını günäkär edyärdi.

11/47 Onuň bilen ikiçäk oturan vagtlarında, “Altın can ulı gız bolandır.

11/48 Onuň öz gözümiziň önünden gidip, alış bir yurtda yörmegi meni rahatdan ayırdı.

11/49 Onuň yerine Nurı okap yören bolsadı, onda meniň parhımada bolmazdı.

11/50 Ayal maşgala…

11/51 Yene bir yıl…

11/52 Munuň hemmesi soňunı oylap görmez senden boldı, yogsam on dört yaşan gızı okuva ibermek gerekmidi?

11/53 Meniň başımı aylan hem seniň….

11/54 Sözlerin boldı!! Diyip, soňkı günlerde igenmegini has köpeldipdi.

11/55 Sadap şeyle diyip başlanında, Meret özüniň giň gövrümligi bilen oňa “Puşmanıň näme!

11/56 Gızıň okuva gidipdir, govı edipdir, saglık bolsa, yene-de bir yıldan okuvlı gız bolup geler” diyerdi.

11/57 “Maňa onuň okuvlı bolmagı gerek däl, maňa…” diyip, Sadap gızarıp, äriniň üstüne gıgırmaga otırdı.

11/58 “Saňa gerek bolmasa -gızıňa gerek” diyip, Meret ayalınıň bolşuna gülerdi.

11/59 Olar her dayım şeyle gıgırışıp goyardılar.

11/60 Ahırında Sadap basılyardı.

11/61 “Hamana, gızım iki bolan eken-dä” (Olarıň Altından başga iki sanı çıkaran gızı bardı) diyip, çay içip oturan bolsa-da, nahar iyip oturan bolsa-da, taşlap, äriniň yanından turup giderdi.

11/62 Onsoň olarıň arasında Altın hakında bir aylap, iki aylap hiç hili gep-gürrüň bolmazdı…

11/63 Olar güyzüň bir mayılcak güni ikiçäk çay içmäge oturdı.

11/64 Hiçbir aladaları yokdı.

11/65 Pagta yıgımını düyn üstünlik bilen gutarıpdılar.

11/66 Gök çayın başında takmınan hasaplap gördüler.

11/67 Sadap ertir kooperative govı matalarıň gelcegini eşidenini aytdı, Meret özüniň Annasähet bilen birki günlük ava gitmegi maslahat edenlerini gürrüň berdi.

11/68 Olarıň gürrüňi bayaklıyardı yalı yene-de aylanıp-dolanıp, Altınıň üstünden bardı.

11/69 “Annacemal dövtalap ayal, gızını mazalı öz diyen yerine gepsiz-gürrüňsiz yerleşdirdi-de oturıberdi…” diyip, Sadap uludan demini alandan soň, agzını eli bilen tutup, özüniň beren gürrüňiniň ärine nähili täsir edenini bilcek bolyan yalı, onuň yüzüne seretdi-de:

11/70 “A biz bolsak, kakası!” diydi.

11/71 Meret: “Annacemal oňaraydı ya-da oňarmadı” diyip, onuň gızını çıkarışı hakında özüniň pikirini aytmanka, gapıdan kolhozıň poçtalonı velosipedini indi geldi.

11/72 -Hatıňızı alıň! -diyip, ol sumkasından gök bukcanı çıkardı.

11/73 -Altındandır! -diyip, garrılar oturan yerlerinden yeňillik bilen turdular.

11/74 Meret bukca ulı hormat goyup, onı ocagıň başına geçip oturandan soň açdı.

11/75 Bu gezek bukcanıň içinden iki tagtalap, üç tagtalap yazılan ulı hat çıkmadı.

11/76 Yekece tagta kagız.

11/77 Ol bolşuna ulı hem däl -sıgrıň dili yalı.

11/78 Onuň yüzüne bolsa bar yazılanı iki agız söz.

11/79 Onı hem gızıň diňe ecesine yazıpdır.

11/80 Meret ol kagızıň yüzünde yazılanları içinden okap çıkdı-da, yüzüni agras yokarık galdırdı:

11/81 -Ey, me hatıňı!

11/82 Gızıň saňa yazıpdır!...

11/83 -Maňa yazıpdır!

11/84 Näme yazıpdır?

11/85 Goy-a!

11/86 -Al, özüň oka-da görüber.

11/87 -Meni oynacak bolmasana.

11/88 Näme “Eceme salam bolsun! Diyipdirmi?

11/89 -Al, özüň okap gör, näme diyen bolsa.

11/90 -Okaber-dä, indi, bir zat diylende.

11/91 Men onuň haysı bir hatını okap görüpdirin!

11/92 Hanı oka, men ınha eşidip durun.

11/93 -Inanmarsın, men okarın veli!...

11/94 -Oka, hanı ınanmaz yalı bolsa, onsoň ınanman.

11/95 Oka-da indi!...

11/96 Meret yüzüni çınlakay tutup, okamaga oturdı.

11/97 “Ece, salam!

11/98 Seniň hat bilmezligiň meni yakyar!...

11/99 Eger hat bilyän bolsandıň, ece ondan men saňa…

11/100 Sen maňa öz enelik mähiriňi bererdiň…

11/101 Gayrat edip, hat övreyänseň bolmadımı!

11/102 Onda men senden maslahatsız…

11/103 Sır gizlin…

11/104 ÖZ KÖRPE GIZIŇ ALTINCEMAL

11/105 Sadap başam barmagını dişläp, ahırına çenli diňläp, ine şu yerde birinci gezek dillendi.

11/106 -Näme diyipdir!

11/107 Sır gizlin!

11/108 Senden maslahatsız…

11/109 Hanı, al bärik.

11/110 Özünden toslan bolsaň!...

11/111 -Meret onuň eline hatı gövünceň tutdurdı.

11/112 -Yok, eyle diyip yazma, men hatı nähili övreneyin! -diyip, ör-gökden geldi.

11/113 -Oka! -diyip, Meret oňa aytdı.

11/114 -Kırk yaşımdan soň menden okap, hat bilen bolarmı?

11/115 Köpüm geçip saçımdan ak göründi.

11/116 -Indi men haçan hat övrenerin ve haçan Altın bilen hat yazışıp bilerin?!

11/117 -Okasaň, aňırsı bir aydan hat övredeyin -diyip, Meret Sadabıň yüzüne gülmän seredip durdı.

11/118 -Senden hat övrenip bilmerin!...

11/119 -Onda, ece, seni men okadayayın? Diyip, Nurı özüni görkezdi.

11/120 -Pikir berip okasan, edil 15 günüň içinde Altınıň hatını okap ve oňa cogap yazıp oturan edeyin.

11/121 -Dogrım, ece, gel, men saňa hat övredeyin, obada hat bilmeyän diňe bir sen bolduň…

11/122 -Düynki ocagıň başında taşlap gidenim, senden-ä hat övrenmerin -diyip, Sadap ogluna aytdı.

11/123 -Bu gün senden hat övrenip oturmanı özüme kiçilik bilerin.

11/124 -Nurı, hanı sen maňa ayt.

11/125 Altın canıň tomus rugsat alıp gelmegine yene-de näçe vagt bar?

11/126 -Tomuskı rugsadında ekskursiya diyip, bir yere gitmese…

11/127 -Hiçbir yere gitmändäkini ayt, oglan, sen mana?

11/128 -Onda bäş-altı ayda geler.

11/129 -Bäş-altı aydan diydiňmi?

11/130 -Hava.

11/131 -Vagt köp.

11/132 Aydıň onda siz maňa.

11/133 Häzir menin başım çaşıpdır.

11/134 -Maňa onuň yanına gitmek gerekmi, barıp, onun bilen mazalı gepleşmegim gerekmi?

11/135 -Onuň bizden gizlin sırı bolmalı däldir.

11/136 -Eger men onuň yanına barıp bilsem, onda maslahatını bererdim.

11/137 -Onun dört yıldan bäri gapılarını tanaman okap yöreni hem az däl.

11/138 Ol yene… hanı nämäni maslahat bilyän bolsanız aydıň? -diyip, Sadap olarıň ikisinden-de soradı.

11/139 -Maslahatımız hat övrenmegiň ve Altına "Näme maslahatıň bar?" diyip, öz eliň bilen hat yazıp soramagıň.

11/140-Vagtıň bar.

11/141 Sovadıňı çık-da, "sovatlı"diyen şahadatnamanı al-da, gızıňa iber ve ondan "İndi maslahatıň näme bolsa soraber" diyip yaz! -diyip, atalı-ogul Sadaba şeyle maslahat berdi.

11/142 -Men hatı nenen övrenip bilerin?

11/143 -Sadap gaygılanmaga durdı.

11/144 -Aňsatmışınmı?

11/145 -Ozalam az-ovlak bilyärsiň, yene-de oka! -diyip, olar oňa yaňadan şol övütlerini berdiler.

11/146 Sadap ör turup, yene-de lapba aşak oturdı.

11/147 -Okasammıkam, okap, hat övrenip bilermikäm?

11/148 İller nenen bilyärkä?

11/149 Men näme edeyin?

11/150 -Altın can: "Ece, gayrat edip, hat övrenseň bolmayarmı?" Diyipdir.

11/151 -Gel, men gayrat edeyin, şonda bilip bilyän bolsam.

11/152 -Men sovadımı çıkıp bilerin, men kimden pes?

11/153-Sonanıň övrenip bilen hatını näme üçin men övrenip bilmerin?

11/154 Sadap yüzüni aşak salıp, bir ovrut suv içesi salım şeyle pikir edip durandan soň, birdenkä başını silkip, yüzüni galdırdı-da:

11/155 -Men onda gicämi gündiz edip övreneyin -diyip, sözlemäge başladı.

11/156 -Altıncemala öz elim bilen hat yazmasam, asıl siziň yazanlarınız gövnüme cay bolman geldi.

11/157 -Men bir aydan-da bolsa, iki aydan-da bolsa, üç aydan-da bolsa, indi hat övrenmesem bolmadı.

11/158 -Yöne sizden däl, iň govı okadyar diyilyän mugallım Amandurdıdan övrenerin.

11/159 -Ol maňa ozalam hat övretcek bolup geldi.

11/160 -Hat bilerin, onsoň bolsa Altıncemala hatı özüm yazarın.

11/161 -Sen Nurı Altıncemala yaz!

11/162 “Ecen hatını alıp, hat övrenmäge gara çını bilen başladı” diyip.

11/163 -Men hat övreçyänçäm, ol özüniň gizlin sırını saklabersin.

11/164 Sadap ece şeyle diyip, belli bir karara geldi-de yerinden yeňillik bilen turdı.

11/165 -Meň Amandurdı mugallımıň yanına gitdim.

11/166 -Hanı indi hem bir göreyin, Sonanıň bilen hatını meniň bilip bilmeşimi.

11/167 -Men övrenerin.

11/168 -Onsoň Altına özüm elim bilen hat yazarın ve oňa özümiň bercek enelik maslahatımı bererin…

11/169 Sadaba hat-sovat övretmegi obadakı onyıllık mekdebiň mugallımı Amandurdı öz üstüne aldı.

11/170 -Ol indi umıtsızlık etmän, özünin sovatlı bolcagına ınamlı ve ıhlaslı başladı.

11/171 -Onuň sovatlı bolmagına öňeten kömek beryär, her kim bilenini aydyar.

11/172 Aradan ay geçip-geçmänkä, ol hat övrendi.

11/173 -Gızınıň dört yıldan bäri yazan hatlarını özüniň tertip bilen yıgnap goyan bucasından çıkardı ve oları biryan ucundan okap başladı.

11/174 -Ol indi gazetleri hem okap bilyär.

11/175 -Özüniň kırk yaşamagı onuň hat bilmegine zıyan bermeyär.

11/176 -Gayta, gepiň-sözüň manısına tizden düşünip, gün-günden sovadını artdırıp baryar.

11/177 Dünyäde tay bolmadık çeper halını dokayan hünärli elleri hat yazmanı hem oňaryar.

11/178 Ol ıhlas bilen üç ay… gün okandan soň gızı Altına öz sözi bilen ve öz eli bilen şeyle hat yazyar: “Gızım Altıncemal can, köp salam bolsun meniň tarapımdan.

11/179 Men hat-sovat övrendim, Altıncemal can, Amandurdı mugallımdan, kakandan, Nurıdan, Amandursundan şol seniň yazan hatından soň, sovatlı bolsaň bolmayarmı diyip.

11/180 İne şu hatı özüm yazdım, meniň sovatsızlıgıma seniň gınanyandıgıňı bilip, kakaňıň ve Nurınıň gıcaltına çıdaman Gızım, indi näme maslahatıň bar bolsa yazıber.

11/181 Men okap-da bilcek, cogap yazıp-da bilcek!

11/182 Eceň Sadap”

11/183 Sadap özüniň sovadınıň çıkanı hakında berlen şahadatnamanı hem iberdi.

11/184 Ol öz gızı Altına birinci gezek yazan hatına tizden şeyle cogap aldı:

11/185 “Ece, salam!

11/186 Birinci gezek yazan ve enelik mähriň dökülip duran hatıňı 3/3-1941-nci yılda aldım.

11/187 Özümi göterip ulaldan çeper elleriň bilen yazan hatıňı gözlerime sürtüp, ulı begenç bilen okadım.

11/188 Ece, hatından seni yanımda yalı gördüm ve sözlerini eşidip durdum.

11/189 Bu nähili bagtlılık!

11/190 Ece, sen “İndi nähili maslahatıň bolsa sora” diyip, özlenip yazıpsın.

11/191 Seni alada düşürer yalı etcek bolyan zadım yok.

11/192 Gizlin sır diyenimin indi üstüni açsam bolcak.

11/193 Saňa şeyle diyip hat yazmagı maňa kakam maslahat berdi.

11/194 Ol eceň hat bilmeyär ve seniň yazan hatların bilen gızıkmayar diydi.

11/195 Menin bu “etmişimi” bagışlamagıňı sorayarın.

11/196 Yagşı hoş.

11/197 Öz gızıň Altıncemal”

11/198 Altınıň hatını häzir Sadabıň özi okayardı.

11/199 Sadap hatı dabaralı okap gutarandan soň, äri Merediň yüzüne gözüni güldürip seretdi:

11/200 -Ah, sen aksakgal, seniň bir ävmezligiň bardı-la.

11/201 Sen asıl meni oynap yören bolsaň nätcek?

11/202 İndi düşündim, barına düşündim.

11/203 Yöne öz peydama aldanıňızı bagışlayarın.

11/204 İndi aldanman!

11/205 Sadap şeyle diyip, özüniň çına berimsiz aldananına özi hem güldi.

3.12. KİTAP

12/01 -Siz onı aydyarsıňız…

12/02 Men size şu ugurdan başga bir gürrüň bereyin.

12/03 Meniň işim oba gezmek boldı.

12/04 Garagumuň içleri bilen gezdim.

12/05 Halk çeper edebiyatını yıgnayardım.

12/06 Gezip yörkäm, gumuň bir golunı doldurıp oturan obanın üstünden bardım.

12/07 Özüňiz bilyäňiz -oba adamları sorancaň bolyar.

12/08 Men özümiň nä kär bilen meşgul bolup yörenimi mıhman yerime aytdım.

12/09 Onda öy eyesi maňa:

12/10 -İlerki hatarda, bir garrı adamda, siziň sorayanıňızdan bolup çıkaysa gerek, bir kitap bar.

12/11 Belki, ol size yararlı bolup çıksa-da çıkar.

12/12 Onı görenler "govı" diyyärler.

12/13 Meniň özüm hem diňläp gördüm.

12/14 -Kitap dagı däl, durşuna altına gaplaymalı -diyip aytdı-da:

12/15 -Yöne veli, onı ol garrıdan aňsatlar alıp bor öydemok.

12/16 "Kitap -şu kitaptır" diyip, ol ıranıp oturandır… -diydi.

12/17 Men munuň beyle diymeginden garrınıň kitabı bilen gatı ıhlaslıdıgına, ondan onı almagıň işi barlıgına düşündim.

12/18 Dogrı, kitabın gadırını hemme kişi bilyär.

12/19 Men munı göre-göre gelyärin.

12/20 Hatda, hat bilmeyänler-de, kitabın içinde näme barlıgını aňmayanlar-da:

12/21 "Özüm okap bilmesem-de, pılanı can ulanıp, hat övrenenden soň okap berer "diyip ve yene şunuň yalı dürli bahanalar tapıp oturyarlar.

12/22 Munı iş salıp göreninden soň, has yagşı bilyärsiň.

12/23 Men özümiň bu ugurdakı kän tecribäme dayanıp, şol salgı berlen garrınıň yanına ugradım.

12/24 Onı öyünden tapdım.

12/25 Dayav hem sakgalı döşüni yapıp duran adam.

12/26 Ol meni gadırlılık bilen garşıladı.

12/27 Gatı sorancaň hem-de gelşinden, oturışından, gep urşundan tanacak bolup dırşıp yatan adam.

12/28 -Gel, otur, yagşı yigit -diyip, ol meni düşek üstüne geçirip oturdıp bildigi, ızlı-ızından soramaga başladı.

12/29 -Geliş niredendir, yagşı yigit?

12/30 Nireli borsuň?

12/31 Haysından bolarsın?

12/32 Nä kär bilen yöryärsiň?..

12/33 Men oňa öz sorag berşi tertibine cogap berip, iň sonundan bolsa şeyle diydim.

12/34 -Kitap bilen iş salışyarın!

12/35 -Örän govı, yagşı yigit -diyip, ol sakgalını sıpalaşdırdı-da, yüzüme seretdi.

12/36 Häzir onuň gözleri hem yigitlenipdi.

12/37 Seredişi edil yüzümden hat okayan yalıdı.

12/38 Onsoň bir daş çıkıp, bir iç girip yören ayalına:

12/39 -Ey, hanı kitabı munda al! -diydi.

12/40 Ayalı sesini-üynüni çıkarman, tärimiň yüzünde gerilgi duran köne halı çuvalın içine elini boydan-başa sokdı-da, bir köne bukcanı alıp çıkdı, onuň içinden bolsa kitap çıkarıp, onı ulı hormat bilen garrınıň eline berdi.

12/41 Yaşulı kitabı elinde tutup duran yerde, yene-de yüzüme gözlerini cerreldip seredip, kitabını övmäge oturdı.

12/42 – “Kitap bilen iş salışyandırın” diydiňmi, yagşı yigit?

12/43 Onda ikimiz kärdeş ekenik-dä.

12/44 Şunı dogrıňdan gelip aydyan bolsañ, onda sen munuň nähili kitapdıgını bilersiň.

12/45 Men seni şuna beren bahandan tanap bilerin.

12/46 Al, ınha, seredip gör!

12/47 Hiy, gezip yören yerlerinde şuna tay gelcek kitaba duş gelen yerin boldumı?

12/48 Bu örän govudır.

12/49 Munuň her bir sözi köşekli düyä degyändir!

12/50 Daşına solak, gızıl gülli çit çekilen galıň kitap ellerine sallam berip dur.

12/51 Onuň içi goyı gızıl sıya bile cezverlenipdir.

12/52 El yazuvı hem örän düşnükli -kim-de bolsa biri bir vagt onuň ışkına düşüp, ıhlas bilen däne-däne edip yazıpdır.

12/53 Seretseň bes, öz-özünden okalıp baryar.

12/54 Okalıpdır.

12/55 Kagızlarınıň gırası galdırıp gidipdir.

12/56 Kän yıllar elden-ele geçip, okalan bolara çemeli…

12/57 Men derrev onuň sahıpalarını varaklap çıkdım.

12/58 İne, bu meniň gice-gündiz yatman, ızında ser-sepil bolup yören eserim.

12/59 Oba-oba söküp, müň gapıdan barıp tapıp bilmedigim, yene-de müñgapıdan barsam-da, tapıp bilcegim gümana bolan eserlerimi munuň içinden tapsa bolcak.

12/60 Muňa gözüm yetdi.

12/61 İndi bu eser-de ve onuň eyesi garrı-da gözlerime govı görnüp başladı.

12/62 O soň özümiň häzirki düşüp oturan begencimi gizläp bildigimçe garrıdan gizlecek boldum.

12/63 Yöne veli, garrı, kitabınıň tapılgısız govudıgını mensiz hem bilyän yalı.

12/64 “Munuň her bir sözi bir düyä degyändir” diyip, onuň aydıp oturmagı biderek yerden däl bolsa gerek.

12/65 Ol zadınıň govudugına buysanyar.

12/66 Belki, munuň üçündir, gelen dessime, kitabını elime tutdurdı.

12/67 Men onuň bilyänligini ya-da bilmeyänligini sınap görmek üçin eserin käbir yerinden okap berdim, ol maňa öz okap berenimden iki esse köp yerini yatdan aydıp berdi ve:

12/68 -Eşitdiňmi, yagşı yigit, munuň her bir sözüniň bir düyä degip duranlıgını! -diyägede, yüzüme seretdi.

12/69 Ol gızıp barşına yene-de bir gazalı aydıp berdi.

12/70 Bu onuň yüregini coşduryan yeri ekeni.

12/71 -Gördüňmi, bu eser dagı däldir? -diydi.

12/72 -Munı okadıgıňça, okaslarıň geler -diydi.

12/73 -Her bir sözüniň bir düyä degip duryanlıgı hakdır -diydi.

12/74 “Eser govı, garrınıň aydıp duryanları hak.

12/75 Men muňa hırıdar boldum, elimden düşüresim gelenok.

12/76 Munı, nähili-de bolsa garrınıň elinden almak gerek.

12/77 Emma velin onuň her bir sözüne bir düyäni nireden tapıp alıp bilersin.

12/78 Hamala, düye-de tapılan eken:

12/79 “Munı maňa ber” diyip, garrıdan neneň yüzün çıdap sorarsın?

12/80 “Kitabımı bahası yetse satarın” diyen sözün üstünden onı nähili edip getirip bilersiň, ya indi onuň yanında oturıp sıyasat okamalımı, oňa ahırında kitabını ber diycek bolsaň, eden sıyasatıňa düşündirip bilermikäň? “diyip pikirlenyärin.

12/81 Ol onı övüp arşa çıkardı, özüniň hem-de bütin obasının onı govı göryänligini ve onı hiçbir vagt-da elinden çıkarmacagını ızını kesmän aydıp otır.

12/82 Şeyle diyip, sorara-da yer goyanok.

12/83 Men onuň ıhlasına hayranlar galdım.

12/84 Pikir edyärin.

12/85 Başga adamlardan şunuň yalı oňat eserler alşımı yadıma düşüryärin.

12/86 Olar, her halda, beyle däldiler.

12/87 Bu garrını…

12/88 Aytma sen munı, şu kitabı bilen eňek bermän övnüp otır.

12/89 Men özüm onçaklı gızıklanmayan görnüşde tutup oturan yerimden onuň gürrüňini başga yana sovcak bolup sınanışyarın.

12/90 Emma veli, ol öz maldarçılık fermalarının ösüşi, özleriniň indi Amıderya boyuna göçüp, dayhançılık etcekleri hakında gısgacık aydyar-da, gürrüňini yene-de eseriň üstünden getiryär.

12/91 Gürrüň hem tapyar.

12/92 Oba adamlarının kitabını alıp gidip okayandıklarını, olarıň nähili baha beryändiklerini aydyar.

12/93 Ol munı dünyäde birden-bir eserdir öydyär.

12/94 “Bu birdir, ol-da şu özimdäkidir” diyip bilyär.

12/95 Ol muňa şeyle bir ınanıpdır, hiy diyip -aydar yalı däl.

12/96 Belki, onıň kitabını elinden çıkarası gelmeyänligi-de şunıň üçindir?

12/97 Men oňa habarımı aydıp bilmän, ahırı yanından turdım.

12/98 Yöne veli entek obadan çıkıp gitcek däldigimi aytdım.

12/99 “Mıhman yerime barayın da maslahat salayın, belki, onı almaga olarıň kömegi yeter” diyip pikir etdim.

12/100 Mıhman yerime bardım-da iş oňarmayanlıgımı aytdım:

12/101 -Ol garrınıň ugrını nähili tapmak bolar?

12/102 Maňa-ha başardan däldir.

12/103 Ondan kitabı satın hem, yöne göçürip hem alıp bor öyden däldirin…

12/104 -Onda olar maňa:

12/105 -Biz-ä, yagşı yigit, oňa “kitabıňı sat” diyip aydıp bilmeris.

12/106 Eger geregiňiz bolsa, onda özüňiz ugrını tapcak bolaveriň…

12/107 Ondan onı almagıň kındıgını size ozalam aydıpdık.

12/108 Ol şeyle adamdır… -diydiler.

12/109 Men, nähili bolsa-da, ol yaşulıdan el çekçek däldim.

12/110 Şol güniň agşamı yene-de onıň yanına bardım.

12/111 Ol yene-de, hälkisi yalı, şähti açıklıgı bilen meni garşıladı:

12/112 -Gel, geç otur, yagşı yigit, düşek üstinden.

12/113 Bu kitabı göreninden soň, sen menden ayrılışıp bilmersiň, yeke sen däl, başgalar hem şeyledir… -diydi-de şol çuvalın düybinden, şol bukcanıň içinden eseri çıkarıp, elime berdi.

12/114 Oka, höves edyän bolsaň, yagşı yigit!

12/115 Munıň her bir sözi bir düyä degyändir.

12/116 -Dogrı -diydim.

12/117 Onsoň men yene-de onıň sahıpalarını gövünsizlik bilen agdarışdırmaga oturdım hem-densıpayçılık bilen kitaba özimiň hırıdarlıgımı bildirmäge başladım.

12/118 -Velmırat aga, bu sizin elinizde näçe yıldan bäri var?

12/119 -Kırk yıldan bäri bardır, yagşı yigit! -diyip, ol cogap berdi.

12/120 -Dogrı, siz şonça vagta munıň içinde bolanlarıň hemmesini yatdan bilipsiňiz…

12/121 -Bilyärin, bilyändirin, onda-da yöne-de bir bilmegem däldir, hemmesini gürrüňi bilen bir oturşıma aydıp berip-de bilerin.

12/122 Munıň içindäkileriň ählisi meniň yüregime yazılandır… -diydi.

12/123 -Diymek, munıň indi size geregem yokdır?

12/124 Garrı yüzime:

12/125 “Sen sırlı…

12/126 Sen maňa näme diymekçi?

12/127 Sen şu yerik nâme niyet bilen geldiň? Diyip sorayan yalı seretdi.

12/128 Onsoň men alcırap, öz dilime getirip oturanımı diyip goyberdim: Siz munı näçe diyseňiz diyin-de maňa satın?

12/129 Yaşulı gökden goyberilen yalı boldı, gözleri petiräp hanasından çıkara geldi, sakgalı öňkisinden-de beter gabarıldı.

12/1230 Ayalı hem din gökden geldi, onsoň yakasına iki elini yetirip, doňan yalı bolup oturdı.

12/131 Men öz soragımdan içinde oturan gara öyimiziň süňňi-de gagşayandır öytdim.

12/132 Tärimiň başlarında asılışıp duran yüp yolukları-da, torbalarıň seçekleri-de, yel berilip goyulan yanlıklar-da duran-duran yerde gımıldaşan yalı boldı.

12/133 Bu boluşa özimde geň galıp durupdırın.

12/134 Bir hayukdan soň garrı özine geldi.

12/135 Onsoň kitabı elimden gaňırıp aldı-da ayalına uzatdı:

12/136 -Me, munı öňki yerinde yıgna-da goy!

12/137 -Şu iki arada ol ösgün gaşları bir-biri bilen tapışan yüzini maňa tarap övrüp, şeyle diydi:

12/138 -“Munı elden çıkarmarıs” diyip, yagşı yigit, yaňınıň özinde saňa aydıpdık.

12/139 Satılmaz zat bolmaz diyilyändir veli…

12/140 Şunı bizden dilemesen, akıl etdigiň!

12/141 Munı alçak bolsaň, iň ilki razı etmeli borsın, men bolsa razı bolcak gümanım yokdır, eger bolaysam-da, oglım bilen ayalım razı bolmaz.

12/142 Munıň üstine hem bütin obam razı bolmaz.

12/143 Biz munı elimizden çıkarmarıs.

12/144 Bir harpını-da okap bilmeyän vagtlarımız-da, munı satmagı gövnimize getiren däldiris.

12/145 İndi-hä asıl…

12/146 Yaňı öziň okap gördin ahırı, munıň her bir sözinň bir düyä degip duranlıgını.

12/147 Munıň biziň elimize nähili düşüşini aytsam, onda diläp durarsın-da öydemok.

12/148 Bolmasa, gürrüň edeyin, yogsam-a şu güne çenli dulgerşip oturan goňşılarımıza-da aydan däldiris veli.

12/149 Munı bilyän diňe şu garrı heley ikimizdiris veli.

12/150 Aytman yörmekligimiziň yeterlik sebäbi bardı:

12/151 İller meniň bu kıtabı näme berip alanımı eşiden bolsalar, onda "Velmıradıň kitap sövdası yalı" diyip, alıp götercekdiler.

12/152 Şol aytman gelişim, yogsam indi "Velmırat aganıň kitabı dünyä malına degyär" diyyärlerem veli…

12/153 -Ayt -diyip, men özümiň gızıgyanlıgımı bildirdim.

12/154 -Ayt, meni eşitmän oturmaga çıdamaz hala getirdiň!

12/155 Garrı meni şeyle hala salanına begenen bolsa gerek, ulumsılanıp yılgırdı.

12/156 Onsoň bolsa:

12/157 -Aytsam, -diyägede, döşüni gayşardıp, yüzüni yokarı tutdı.

12/158 Ol şeyle edip, uzak bir geçmişi yadına düşürcek bolyan yalı, biraz pikirlenip duranson, şeyle gürrüň berdi.

12/159 -Men häzir dogrı altmış bäşimde, eşidip oturıp bilsen, yagşı yigit, gürrüňi kirk yıl ozaldan başlacak.

12/160 Yaňkı kitabın elime düşenine şu yıl dogrı kırk yıl bolyar, sovuklık gış diyilyän yıldadı.

12/161 Ol yıllar çopançılık edyärdim.

12/162 Sen meniň häzir içmegiň içine sıgman, gabarılıp oturanıma garama, men ömrümiň köpüsini çölde -goyun ızında geçirdim.

12/163 Kitap diyen zadı görmândim, eşidem bolsam-da, onı beyledir ol etmeyärdim.

12/164 Şeyle boldı.

12/165 Men öy-işikli bolup, iki sanı burunlıklı edinip, ile goşulanımdan son, gış azıgını edineyim diyip, birki ganar yün, birki ganar kömür bilen Arkaca argışa gitdim.

12/166 Tanış yerim bolmanı üçin kämrümi, yüňümi alanıňka mıhman düşdüm.

12/167 Desgalı gurulan yer eken.

12/168 Şol yerde bolan bir gicämiň nähili geçenini bilmedim, şatlık-şagalanlıkda geçdi.

12/169 Agşamıň garaňkısı gatlışıberende, mıhman yerimin altı ganatlı öyüne oba adamları üyşüp başladı.

12/170 Olarıň arasında gara kepcesakgal, yüzi cozzuk yalı gızıl, sıpayı geynen adam ayratın bolup göze ilyärdi.

12/171 Ol öyüň törüne geçip oturdı.

12/172 -Molla aga, okap berip otur -diyip, onuň öňüne yaňkı kitabı okladılar.

12/173 Molla govnemedi.

12/174 -Bu dinem äsgermeyän, “degene gözüm menden däl” edip yazan calay şahırıň kitabıdır.

12/175 Siz munuň bilen artık gızıklanmaň.

12/176 Bu ayda-yılda bir okalsa-da bolar.

12/177 Men bu gün size özümiňkini okap bereyin -diyip, ol goltugından başga bir kitap çıkardı.

12/178 Köpçülik öz diyenini etdirdi, molla olarınka geldi.

12/179 Onsoň ol sesine bat berip, okamaga başladı.

12/180 Okadı.

12/181 Dili yetişdiginden yarı gicä çenli okadı.

12/182 Menem eşitdim…

12/183 Kitap, onuň okalışı, onuň içindäki sözlerin meniň yüregimiň üstünden turşı meni hayran etdi.

12/184 “Bu nähili bolup bilyärkä? Ol yüzüne seredyär-de, hemme zatları, öz durmuşından, gündelik eşidip yören zatlarından, yöne veli, dilde diyip bolmacak, aytmagı hıyalına-da getirmedik zatlarıňı diyişdirip baryar” diyip pikir edyärin.

12/185 Men kitap şeyle gızıklı zatdır, sözleyän zatdır öytmeyärdim ahırı.

12/186 İne bu şu vagt saňa nähili govı bolup göryen bolsa, maňa-da şonda şeyle bolup göründi.

12/187 “Munuň belli bahası yokdur.

12/188 Bu, belki, satılyan zat hem däldir. “ diyip pikir etdim.

12/189 Onsoň, seniň şu vagtkı bolup oturışıň yalı, menem şonda: “Bu eger öz gürbüm yeter yerine satılyan zat bolsa alayın” diyen hıyala mündüm.

12/190 Yöne veli, öz yanımdan, bahasına san yeter öytmeyärdim.

12/191 Şol gice şu hıyal bilen gözüme ukı gelmedi.

12/192 Yatan yerimde:

12/193 “Bu satılyan zatmıka, munuň aydyan zatlarını kim oylap tapdıka, sözleri nähili beyle düzülip bilindikä, asmandan gaçayana bolmasın?” diyip oylanyarın.

12/194 Ertir turlandan soň, mıhman yerimden:

12/195 -Agşamkı okalan kitabınız näçä duryan zat? -diyip soradım.

12/196 -Onuň belli bahası bolmaz! -diyip, olar meniň soragıma gülüşdiler.

12/197 -Yok, maňa dogrusını aydıň?

12/198 Olar yene-de bir-birleriniň yüzüne seredişip gülüşdiler.

12/199 -Onuň bahası bir düyä-hä duryandır!

12/200 Olar munı oyun edip düyse-de diyendirler.

12/201 Men velin ınandım.

12/202 Şu ınanışım yalı hem begendim.

12/203 “Bir düyä duryan bolyar”.

12/204 Emma düyämiň birini gövnümden çıkardım.

12/205 -Şeyle bolsa, şu iki düyäniň haysı birini halasaňız alıň-da, maňa onı beriň? -diyip soradım.

12/206 Olar meniň çınımdır öytmän:

12/207 -Guba düyäňi goy-da, ınha, al-da gidiber! -diydiler.

12/208 Şeyle boldı.

12/209 Men guba düyäni berdim-de, kitabı alıp gaytdım.

12/210 Olarıň ızımdan näme diyenini bilemok, yöne veli, gürrüň sonunda bar.

12/211 Öyüme gaydım geldim.

12/212 Öyümden garrı keyvanı (özi ayalından on bäş yaş ulı bolsa-da, oňa garrı diyyär) çıkdı.

12/213 -Hanı guba düyämiz?

12/214 Vay, sen onu nätdiň?

12/215 Yitirdiňmi, ogurlatdıňmı, nätdiň? -diyip, yakasını tutup gıgırdı.

12/216 -Guba düye gögerdi -diydim.

12/217 -Onuň her bir sözüniň özi bir düyä degip duran bir zat bilen başa-baş çalışdım -diydim.

12/218 Onsoň kitabı torbanın içinden çıkaragada görkezdim.

12/219 -Gürrüň munuň içinde bardır -diydim.

12/220 Keyvanı seretdi.

12/221 Geň galınlar seretdi.

12/222 İçini açışdırıp gördi, yüzüne sıldı.

12/223 Uludan demini alıp, menaň bu sözdada utanımı ya utulanımı ve şuna begencegini ya gınancagını bilmän durdı.

12/224 Guba düyäniň veli, onuň gözleriniň önünden gitmeyänligini duyyarın.

12/225 Ol yıllar guba düye biziň gün-güzeranımızıň diregidi ahırı…

12/226 Men sövdanı oňaranlıgımı aydyarın, keyvanını begendircek bolyarın.

12/227 Şol gicäni -kepcesakgal mollanın okan gicesini gürrüň berdim.

12/228 Şondan adamların üns berip diňlänlerini, özümiň hem eşidip oturıp bilmänimi hem-de şında yadıma çüy yalı batan yerlerini aytdım.

12/229 “Şu diyip duranlarım şu kitabın içinde bar zatlar” diydi.

12/230 “Men bärsinden gaydyarın, bir agız sözüni hem dogrı aydıp bilmeyärin” diydim.

12/231 Keyvanınıň yadına guba düye düşyändir.

12/232 Gözlerinde yaş görnüp başladı.

12/233 -Munuň her bir sözi, bir guba düyä degyär -diyip aydyarın.

12/234 Canımdan sızdırıplar, yer depipler…

12/235 Aydyarın.

12/236 Yene-de bolanok.

12/237 Onuň gözlerinden yaş akyar.

12/238 Düvmeläp-düvmeläp akyar.

12/239 -”Guba düye biderecik -bozlap gitdi” diy!

12/240 “Üyşüp yatan bir petde kagıza gitdi” diy!

12/241 Yüreginiň gınancını daşına çıkarıp başladı.

12/242 “Şu vagt okalıbersedi” diyip, onuň kagızlarını agdarışdıryarın.

12/243 “Kepcesakgal molla bolsadı, munuň yadına köp kitap veli, sesini-yününi çıkarman dur.

12/244 Edil keyvanını agladası gelyän yalı.

12/245 Gaharımı getirdi, şonda munı yeriň yüzüne bulap urayasım geldi.

12/246 Şeydip, onuň geplemän durmagından içimi sovadayasım geldi.

12/247 Yazıksız kitap dur -muňa kepcesakgal molla gerek.

12/248 Onı men nireden tapayın?

12/249 Onsoň eden sövdamdan ökünçli çıkdım, obamızda akıllı, hemme zadım yagdayını bilyär diyilyän adamın yanına bardım.

12/250 Özümde bir kitap barlıgını oňa aytdım ve “Onı obamıza kim okap biler?” diyip, ondan soradım.

12/251 Ol geňirgenip menden soradı.

12/252 -Seniň eliňe kitap nähili düşyär?

12/253 -Arzancak satın aldım -diydim.

12/254 Ol yüzüme seredip, ökünçli yılgırdı-da, şeyle diydi.

12/255 -Ay, akmak, kitap diylen zat saňa yöne berlende-de nämäňe gerek?

12/256 Hey, onuň derdine yaracak yeri barmı?

12/257 Onı okamaga hat bilyän gerekdir.

12/258 Mugt iyen alaca göz molla gerekdir.

12/259 Hanı, hat bilyän, sen onı obandan, hey, tapcak yerin barmı?

12/260 Goňşı obalarından hem tapmarsıň?

12/261 Kim bar onı okap bilsin?

12/262 Sen bu tarapını oylanmadıňmı?..

12/263 Men onuň aydanlarına ınandım, yöne veli keyvanınıň iňirdisini eşidip oturmaga yüregim takat bermedi.

12/264 Yene-de birki adamdan soradım ve goňşı obalarımıza çıkıp soradım.

12/265 Hat bilyän yok.

12/266 Soranlarımıň hemmesi, edil dildüvşen yalı, oň diyenin diyyärler.

12/267 “Çopan halına, gün-güzeranıňı onarmayan halıňa aydıp duranıň näme?” diyip geň galdılar.

12/268 Badım yatdı.

12/269 Onsoň öyüme geldim.

12/270 “Seni gözümem görmesin, canımam yanmasın “diyip, onı çuvalın düybüne goyberdim.

12/271 Bir ay yatdı, bir yıl, ondan soň iki yatdı, şeydip, yedi yıl dagı yatdı.

12/272 Keyvanı iňirdeyär, “Guba diye bogazdı, bu vagta çenli iki-üç botlardı…” diyyär.

12/273 Bu kepcesakgal mollanın okanını eşitmändi ahırı, meniň aydyanlarım bolsa onı kanagatlandırıp bilmeyärdi ahırı.

12/274 Her hal-da, olam onı okap eşitmegiň arzuvını aşaklık bilen edyän ekeni.

12/275 “Näme edende kitabı okap bolar?” diyip, oturan-turan yerinde sorayar.

12/276 Bir gün iki çäk çay içip otırcak, ol maňa şeyle diydi.

12/277 -Ay, oglan, hatı mollalar-işanlar okap bilyärmişin.

12/278 Okamanı övredyänlerem şolarmış.

12/279 Gel, Mırat canı Akca işanlara bereli.

12/280 Onuň işinden bäş-altı yıllık geçcek, ol hat övrencekmişin.

12/281 Ol işanların hızmatını edip berer, onuň övezine işanlar oňa hat övreder.

12/282 Kimden sorasan, “şeyle etmelidir” diyyär.

12/283 Maňa kitap okalıp eşidilce bolyar, şonuň üçin men hemme zada tayyar.

12/284 Maslahatı birikdirdik.

12/285 Birküç günläp yol yöräp, Mırat canı Akca işanıňka alıp bardım.

12/286 -Men asıl yerden geldim, ogulcıgımız hat övredip berseňiz diyip geldim.

12/287 Muňa işiniz bolsa-ha etdiriň.

12/288 Bize ahırı hat övredip berseňiz bolyar -diyip, işandan soradım.

12/289 Akca işan agzında aş gatıklap:

12/290 -Ogluňızı getiren bolsaňız, govı edipsiniz, bizin duzumızı iyen, biziň terbiyämizi alan bihal bolup çıkyan däldir.

12/291 Ogluň hat hem övrener, edep hem övrener.

12/292 Siz aradan dört sanıcak yılı geçirin-de geläyiň -diydi.

12/293 İşanıň yanından uçup diyen yalı gaytdım.

12/294 Öye geldimde keyvana:

12/295 -Yene üç-dört yıl gayrat et, ondan soňam bir meniň sövdama gövnüyetmezçilik edişini göreyin! -diydim.

12/296 Kitap bukcanıň içinde, çuvalın düybünden çıkman, yene-de üç yıl yatdı.

12/297 “İndi Mırat can hat övrenendir” diyip, men işanıňka ugradım.

12/298 Barıp görsem, Mırat can işanıň ovnuk-uşak işine ılgamak bilen garabaşına gay bolup yör.

12/299 Onuň hat övrenmegi nirede -gayta iş bilen aňkası aşıp gidipdir.

12/300 Ol meni görenden, gözlerine yaş aylap, şeyle diydi.

12/301 -Kaka, meni hem özünden galdırman alıp gidersin.

12/302 Meniň bu yerde hat övrencek gümanım yok.

12/303 Hat diyilyän zadı işanıň özi hem bilenok!..

12/304 -Goy, oglum, beyle diymek günä bolar!

12/305 Öz işanıňa “Hat bilenok” diymek saňa ayıpdır.

12/306 İşana dil yetirmek bolmaz.

12/307 Sen oglanlık edyäň -diydim.

12/308 Ol yene-de canından sızdırıp aytdı.

12/309 -Hocam aga doga-da yazıp bilenok.

12/310 Ol doga diyip gelenlere, edil ecemin duz torbasındakı yalı duzı berip goyberyär.

12/311 Meniň bulardan hat övrencek gümanım yok, kaka!

12/312 Men onı yene-de yazgardım.

12/313 -Oglum, sen kem akıllılık edyäň.

12/314 Ulı iliň ınanyan hocasına beyle diymek bolmaz.

12/315 Sen bolsaň onuň duzunı iyip yörsüň!..

12/316 Ol eňek bermedi.

12/317 -Kaka, özüň bilen alıp gitmesen, onda gaçıp giderin velin, şu tayda durman giderin.

12/318 Onuň ayagını depip durmagı meni oylanıp görmeli etdi.

12/319 Men işanı derňecek hıyalına düşdüm.

12/320 “Gel, diydim.

12/321 İşanıň öz obasında bir adamdan sorap göreyin, oglum şu işandan hat övrenip bilermi ya-da yok” diyip, şu soragım bilen tötänden biregiň yanına bardım.

12/322 Oňa oglımı näme üçin işana getirip berenimi gürrüň berdim.

12/323 Ol bir pahır adam eken, öz bilyänini bilşi yalı edip, maňa aytdı.

12/324 -Ogluň dogrı aydıpdır, işan agamız hat bilyän däldir.

12/325 Onuň okan yeri yokdur.

12/326 Yöne velin ulı-ulı medreseleri gutarıp çıkan mollalardan zordur.

12/327 Munuň aňırsı -ata-babası zor eken.

12/328 Obamız onuň aňırsından gorkyar.

12/329 İşanımızıň atasına dil yetiren, malına el batıran bolup bilmeyär.

12/330 Ol derrev göz görkezer eken.

12/331 Heniz hiç kimiň yadından çıkmadık şeyle bir iş bolupdır:

12/332 “Obamızdan biri (onuň kimligini hiç aytmalı däl diyip, işanıň özi tabşırıpmışın) onuň yoruncalı hayadında üyşürilgi duran bedesinden ogurlamakçı bolupmışın.

12/333 Gurı bededen bir arka çıkap, arkasına alıp gaydıpmışın.

12/334 Öyüne alıp gelse, bede arkasından düşmänmişin, ılla yelimlenen yalı, ayalı sınanıpmışın, düşürip bilmänmişin, oglı sınanıpmışın, düşürip bilmänmişin.

12/335 Onsoň ol bedäni ızına äkidip, alan yerinde öňküsi yalı edip goyňmışın, bede onda-da arkasından düşmänmişin.

12/336 Garaz nätcek, ol adam uzın gicesi agır bede yükli görgüsini görüp gezenmişin.

12/337 Ahırı bolmandır.

12/338 İşanıň yanına yüki bilen barıp, ondan ötünç soranmışın.

12/339 “İşan aga, men bir etmäsi iş etdim.

12/340 Onuň üçin öten agşamdan bäri arkam yükli öz cezamı çekdim.

12/341 Siz meniň şu günämi ötüň.

12/342 Men indi siziň keramatıňızıň zorlugını iki gözüm bilen gördüm.

12/343 Şu arkamdakı bede siziň bedäňiz.

12/344 Şunı arkamdan ayrış” diyipdir.

12/345 İşan onuň günäsini geçipmişin…

12/346 Barıň-da bedäni alan yerinizde goyuň onsoň arkanızdan düşer diyipmişin”.

12/347 Bu şeyle bolupmışın, gepe çeperin aydan zadı däl, obamızın yaşulı adamları gürrün beryärler.

12/348 Eşitdiň gerek, nähili göz görkezip bilipdir?

12/349 Biziň işanımızıň aňırsı ine şeylemiş -gatı zormuş.

12/350 Munuň özi hem zor.

12/351 Duza demi yöreyär.

12/352 Dem salıp berse, ogulsızıň oglı bolyar, gızsızıň gızı, kakıplılar-silkinliler gutulıp bardır.

12/353 Yöne işanıň hat bilyän oğulları bardır, olar seň ogluňa hat övredermi-övretmezmi, men onçasını bilmeyärin.

12/354 Olar ulı sövdagärlerdir…

12/355 Men ol adamın aydanlarını eşidenimden soň oylandım.

12/356 Mırat canıň diyeleri dogrı bolup çıkıp biler.

12/357 Ogluma duza dem salmagıň övredilmegi maňa gerekmi?

12/358 Maňa o gerek däl ahırın.

12/359 Maňa diňe bir oglumıň şu kitabı okap bilmegi gerek.

12/360 Mundan-da zat çıkmadı.

12/361 Onsoň oglumı hocanın elinden alıp gaytdım-da, bir baya çoluklıga berdim.

12/362 Mırat can yetişip baryan yigit, çolukçılık etse, hakı bolcak.

12/363 Bu-da bize kitap okap bileniçe gerekdi, yagşı yigit, ol yıllar.

12/364 Gün geçyär, günden soň ay geçyär, onsoň yıl geçyär.

12/365 Gum tozayar, oba yazlaga göçyär, yene-de şu gola göçüp gelyär.

12/366 İne bu kitap-da keyvanınıň bukcasından çıkman yatır.

12/367 Men takat tapman, käbir vagtlar onuň yüzüni açıp, kagızlarını agdarışdırıp göryärin.

12/368 Şol kepcesakgal mollanın oturışını edip, onı önüme alıp oturyarın.

12/369 Meniň bolşuma keyvanıň gaharı gelyär, derdi täzelenyär.

12/370 Onuň yadına şu kitabı görüp bildigi guba düye düşyär.

12/371 Ondan soň:

12/372 “Şu vagta çenli guba düyämiz elimizden çıkmadık bolsa, sen şeyle akmaklık etmedik bolsan, bäş-altı botlap, süri düye bolup giderdi…” diyip igenmäge oturyar, igenyär.

***

12/373 Günlerde bir gün Sovet hökümeti obamıza geldi.

12/374 Yanınıň mugallımı bilen geldi; mugallım kitabı bilen geldi.

12/375 Ol gelibildigi, ine, şu içinde oturanımız yalıcak garaca öyde obanın oglanlarını, ulularını okatmaga başladı.

12/376 Mugallımın gelenine men edil özüm üçin gelen yalı begendim.

12/377 İlki batlarda oba adamları ondan özlerini gaçarak saklan bolsalar-da, men onuň bilen ısnışdım, oňa özümiň, kitaplı tarıhımı sözläp berdim.

12/378 Ol aydanlarımı pikir berip eşideninden soň:

12/379 -Getir, okap göreyin -diydi.

12/380 Eltip berdim.

12/381 -Bir-iki gün meniň yanımda dursun -diydi.

12/382 Goyup gaytdım.

12/383Soň gaytarıp bereninde, ol şeyle diydi.

12/384 -Velmırat aga, sen sövdanda utulmansın, yöne velin munı men okap bermäyin, ya özüňiz okaň, ya-da size ogluňız okap bersin.

12/385 Siz munuň içinde yazılan zatları ogluňıza okatdırıp eşitcek bolup, onuň görgüsini ayalıňız ikiniz yagşıca çekipsiňiz.

12/386 Şunuň üçin ogluňızı “hat övrensin” diyip, özleri zat bilmeyän, yöne halkı aldap yören işan-mollara beripsiňiz.

12/387 Olar bolsa hat övretcek diyip, sizi aldap, ogluňızı mugt işledip yörüpdirler.

12/388 Şeyle boldı diyip, özüňiz gürrüň berdiňiz gerek?

12/389 İndi ikimiz bir maslahat edeli.

12/390 Siz şol işanıň gapısında gezip hat övredilmedik, soň özüňiziň çolukçılıga berip goyberen ogluňızı getirinde, şu mektebe salın!

12/391 Men oňa sanı günde hat övredip, edil kitabınızı okap berin oturan edeyin.

12/392 Maňa, Akca işanıňkı yalı, talaban gerek däl, siziň oglanlarıňızıň ve özüňiziň hat bilmegiňiz gerek.

12/393 Şonuň üçin hökümet meni şu yere -siziň obanıza iberdi.

12/394 Mugallım meni ınandırdı.

12/395 Çöle -Mırat canıň yanına haydadım.

12/396 Barıp oňa:

12/397 -Oglum, seniň hat övrenip, eneň ikimize şol kitabımızı okap bereriň yalak, men seni yene-de molla bermekçi bolup geldim.

12/398 Sen maşıňı tut, gideli -diydim.

12/399 Onda Mırat can:

12/400 -Kaka, gitmerin -diydi-de, aytdı.

12/401 -Şeyle hat övrencek bolanımdan -şu çöl-sähra goyun bakıp yörenim on esse yagşıdır.

12/402 Akca işanıň ayalı indi maňa suvunı getirdip, odunını çekirer öydemok…

12/403 Men oňa indi Akca işanda okatcak bolmayandıgımı aytdım.

12/404 -Oglum, bilen bolsan, obamıza mugallım diyen bir molla geldi.

12/405 Ol eyyäm obamızın özüň oglanlarını hem ululary okadıp başladı.

12/406 Ol maňa-da, "ogluňı getir, derrev hat övredeyin, kitabını okap berip oturan edeyin" diyip aytdı.

12/407 Ol hökümetden yörite obanı okatmakçı bolup gelen molla.

12/408 Onuň saňa övretcegi çın.

12/409 Özüne ınamı köp.

12/410 "Getirip bildigiň bolyar diydi" -diydi.

12/411 Onı yene-de razı etdim.

***

12/412 Mugallımıň beren sözi, Akca işanıňkı yalı, soňı görünmez uzaga-da çekmedi, ahırsıňı yalana-da çıkmadı, Mırat can öz enesinin göz önünden hiçbir yaňa gitmän, kişinin keşigini çekmän, hat övrendi.

12/413 (Ol häzir maldarçılık fermasının müdiri bolup işleyär.)

12/414 Ol kitabı enesiniň bukcasından çıkardı-da, bize okap berdi.

12/415 Kitap asmandan-da gaçman ekeni, ol bize näbelli-de däl ekeni, ol bizden uzakda-da yörmeyän ekeni.

12/416 Munuň içindäki goşgularıň birnäçesi biziň obada-da, çöllerde-de aydım edinip aydıp yören goşgularımız ekeni.

12/417 Bu durşuna gahrımançılık, adamkärçilik nesihatları ekeni.

12/418 Şol kepcesakgal molla dilini aynıdıp, seniň labzını arapçamı ya-da başga bir zatçamı üytgedip okanında men aşakda -külüň üstünde oturan yerimde barına düşünmän ekenim.

12/419 İne, şu ocaggıň başında -öyümiziň içinde öz oglumız, öz dilimizde okap bereninde, bu bize başdan-ayak düşnükli boldı.

12/420 (Yok, munuň aydyan zatlarının köpüsine men henizem düşünmeyärdi.

12/421 Bu örän çuň manılı sözleyär.

12/422 Ondan soň bu sövdada utulmanlıgım keyvana-da, bütin obamada, belli boldı.

12/423 Men keyvanınıň "Guva düyämiz…" diymegi bir oňmadık sövdada "Velmırat aganıň sövdası yalı" diyip, üstümden gülüp gelmeklerinden gutuldım.

12/424 Onda-da üstün çıkıp gutuldım.

12/425 İne, yagşı yigit, sen bu kitabın tarıhını eşiderin diyseň.

12/426 Şulardan soň Velmırat kitabını elinden çıkarar, birege satıp goyberer diyip, kim aydıp biler?

12/427 Men munı satıp goybersem, onda meni bütin oba pislär.

12/428 Yöne sen munı govı gören bolsan gör, oka, ınha hezil et, elimden alıp gitmekligi niyetini velin, düyn-teykardan yadından çıkar.

12/429 Garrı sözüni şeyle tamamlap, maňa ahırkı aytcagını pugta aytdı.

12/430 -Kitap elden çıkmaz!

12/432 Ondan eseri diläp alıp bilmecegine takık gözüm yetdi.

12/433 Satcag-a däl, onuň içinde edil canı bar yalı.

12/434 Onı elinden çıkarmak, gözüniň önünden salmak niyeti yok.

12/435 "Täze edip, ähli obada yetip durar yalı edip, bu hemmesi däl, goşgudan yetmez yerlerini doldurıp, şu durşuna, iki esse ulı edip, getirip bereyin" diyende-de, onı ınandırıp bolmayar.

12/436 Garrını razı etmegiň hıllallasından, eger razı bolsa, oturaga-da göçürip alaymagıň işi on esse aňsat düşcek.

12/437 Men şuna düşündim.

12/438 Belki, ol bu möhümi hem bitirmez:

12/439 "Sat diyenimdäki yalı bolar, "yene-de bir tükenmezine tutar" -diyyärin-de gaygılanyarın.

12/440 “Näme etmeli, munı alman ötägitmelä-hä däl?”

12/441 Şeyle oylana-oylana, bir yol tapdım.

12/442 “Gel, bu gatı görse-de, “dileme” diyip tabşırıklar berse-de, “sat” diyip irginsizlige tutayın-da oturayın.

12/443 Şonda onı ahırı göçürip almaga razı edip bilerin.

12/444 “Şu karara geldim.

12/445 Men indi onun bilen bolsa övrenişipdim ahırı.

12/446 -Velmırat aga, siz meniň birden-bir möhümini bitirmediniz -diydim.

12/447 -Nämäni, şu kitaplı möhümiňizmi?

12/448 -Hava-la, siz maňa şu kitabınızı satın?

12/449 Bu gezek garrı gökden goyberilen yalı bolmadı, öyüň süňňi hem gagşamadık yalı boldı.

12/450 Ol öz kitabını satmacagından, meniň-de elinden basıp almacagımdan arkayın hem-de eseri bilen meniň gızıklanyanlıgımdan şat bolup, şeyle cogap berdi.

12/451 -Satmarın, satsam utuların -diyip-de güldi.

12/452 -Satıň, size-de il satıpdır ahırı!..

12/453 -Satanlar utulıpdırlar -diyip, ol yene-de güldi.

12/454 Şähdi açıklık bilen, kitabından gövni hoşal bolmaklık bilen lah-lah edip güldi.

12/455 Men dagı diyere söz tapman:

12/456 -Satmasaňız, onda yöne beräyiň -diyip, özümin el çekmecegimi bildirdim.

12/457 Birdenkä, garrınıň maňa rehimi inen yalı boldı.

12/458 Onson çını bilen:

12/459 -Yagşı yigit, beyle geregiň bolsa, onda şu ocagıň başında otur-da, göçürdecik alay! -diydi.

12/460 Men yöne almak pikirine düşdüm.

12/461 Onuň beyle diymeginden “garrı govşandır” diyip düşündim.

12/462 -Göçürip alsam, onda bir özüm üçin bolar, maňa bolsa siziň kitabınız hemme üçin gerek!

12/463 Ol cogap bermedi-de, daşarık çıkdı.

12/464 Onuň ızı bilen ayalı hem ılgap diyen yalı daşarık çıkdı.

12/465 “Bularıň bir gizlin maslahatı bardır” diyip, men öz yanımdan çak etdim.

12/466 -Yagşı yigit, otırmıň? -diyip, ol manısız söz aytdı-da, ara salım bermän, dolanıp içerik girdi.

12/467 Men ondan indi üzül-kesil cogap almaga garaşdım.

12/468 “Näme diyerkä, näme diyse-de, ayalı bilen maslahatlaşıklı bir zat diyer.

12/469 “Şeyle hem bolan bolsa gerek, ol:

12/470 -Gerekli bolsa, yagşı yigit, olar-da senden göçürip alıbersinler! -diydi.

12/471 Garrı dımdı.

12/472 Gürrüň gutardı.

12/473 Öyüň içi dım-dırslık boldı.

12/474 Daşardan-da ses-üyn gelmeyär.

12/475 Garrı ayal yorgana girdi, bir gısım bolup, düyrlenip yatdı.

12/476 Velmırat aga bolsa geplesem, bir zat diycek yalı, direnip dur.

12/477 Men onı şundan artık ırıp bilmecegimi bilip, neresse çaga yalı, boynumı burdum-da:

12/478 -Bolyar, ertirden göçürmäge oturayın -diydim.

12/479 İne, şeyle edip, zadınıň gadırını bilyän garrı meni horladı, kitabının üstünde yarım ay turman oturtdı.

12/480 Onuň özi hem galapın vagt yanımda boldı.

12/481 Yatdan aydıp beryär, hat yazışıma sın edyär.

12/482 “Okamanı birazacık bilyärin, yöne yazmak elimden gelmeyär” diyyär.

12/483 Ayalı bolsa çaldan, çaydan, çörekden kemimi goymayar.

12/484 İlki mıhman düşen yerim bolsa yadımdan çıkıp gitdi.

12/485 Ol kitabın üstüne şonı düzen şahırıň başga yerlerden tapılan zahmetleri-de goşulıp, çapa berildi.

12/486 Tiz vagtda ullakan kitap bolup çıkcak.

12/487 Men onuň çıkarına hovlugyarın -yüregim çatlap baryar.

12/488 Çıkıp bildigi, ondan on sanısını alçak-da, garrınıň üstüne ılgacak.

12/489 Barsam, onuň:

12/490 “Sen indi menden ayrılışıp bilmersiň!” diymecek gumanı yok.

12/491 “…Her bir sözi bir düyä degyän kitabımı senden hem göçürip alanlar boldumı?

12/492 Oňa nähili baha berenler boldı?” diyip, soramacak gumanı yokdur.

12/493 Ol şeyle diyer velin, menem:

12/494 -Aldılar, onda-da bir-iki adam-da däl, ähli Türkmen halkı göçürip aldı.

12/495 -Olarıň govı görşi hem edil sizinki yalı -diyerin-de, kitabı eline tutdurarın.

12/496 Onsoň ol garrı Sovet hökümetini, halkımızın altın hazınasını, edebi mirasını -halkıň batırlıgından, azatlıgı söyüciliginden, çeken ahı-zarlıgından dörän gözel eserlerini gumuň çölünde bolsa-da, çuvalın düybünde, bukcaň içinde bolsa-da, gayrı bir yerde bolsa-da, tapışdırıp, yıgnaşdırıp, oları hemmä yetirmek aladasını edyänligine hem yetiryänligine düşüner ve öz kitabını gaytadan täze höves bilen okar…

12/497 Onsoň onuň şol köne kitabını maňa yüregi bilen bercegine ınanyarın.

12/498 Bu kitap -Türkmen poeziyasınıň esasını goyan Magtımgulınıň kitabıdı.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

AYDINLIĞA ÇIKANLAR KİTABINDAN SEÇİLEN HİKÂYELER (TÜRKİYE TÜRKÇESİNE AKTARMA)

4.1. AV

01/01 Gökbil'in öte tarafında Karaca Dağ diye küçücük bir dağ vardı.

01/02 Bu dağın eteğine, birkaç köylü yazlamak için göçüp gelmişti.

01/03 Köyün doğu tarafında cılız görünümlü, on iple desteklenen yoksul bir çadır vardı.

01/04 Rüzgâr evi geriye doğru eğmişti.

01/05 Yıkılmasın diye içine beş tane direk dikilmişti.

01/06 Evin içinde üç kişi ocağın önünde oturuyordu.

01/07 Biri yaşı altmıştan fazla, sakalı kuşağına kadar uzanan bir ihtiyardı.

01/08 Öteki yaşı elliden geçkin, köse sakallı, zinde bir adamdı.

01/09Diğeri de olsa olsa yirmi beş, yirmi sekiz yaşlarında cahil bir delikanlıydı.

01/10 Adamlar şekersiz yeşil çayı içerken, muhabbet edip oturuyorlardı.

01/11 Avluda birkaç çocuk oynuyorlardı.

01/12 Onlardan biri ya da başka birisi mi, iyi giyimli, gencecik bir kız kapının önündeki kilimi kaldırarak içeri girip, ardından adamların yüzüne bakarak:

01/13 -Atamurat Baba biraz önce… biraz önce… köyün doğu tarafında oynuyorduk…

01/14 -Ay, eksik etek, kadın milleti konuşkan olmaz, adamların yanında ne işin var, evinde işini yapıp otursan olmuyor mu? -diyerek, Atamurat Ağa kızcağıza kızdı.

01/15 Bunun üzerine kızcağız evden çıkmadan, korkusundan birkaç defa kekeleyerek şöyle dedi.

01/16 -Atamurat baba, k-k-köyün do-do-doğu ta-ta-rafındaki akının arasında bir doru tay ö-ö-ölmüş yatıyormuş.

01/17 "Zavallı kimin tayı deyip, yanına vardık, s-si-sizin tayınızmış."

01/18 Adamların üçü de işittiklerini duymamış gibi, düşündüklerini, düşünemiyormuş gibi: “Ne? Ne?” diyerek birden kıza sordular.

01/19 Kız geldiğine pişman olup, nar gibi kızarıp, korkusundan öncekinden de beter kekeleyerek, gördüğü şeyleri anlattı.

01/20 Sonra da evden çıktı.

01/21 Atamurat Ağa yanında çay içip oturan oğlana dönerek:

01/22 -Oğul, böyle olmaz sen git, bak, zavallıya ne olmuş?

01/23Neden ölmüş?

01/24 Çayını gelince içersin -diyerek, oğlanı tayın yanına yolladı.

01/25 Aşır vardığında, bir zamanlar sel akan kuru çayın içinde, tay arka ayağını yukarı kaldırmış, ölüye de benzemeyen vaziyette yatıyordu.

01/26 Boğazı deşilmiş, kanı içilmişti.

01/27 Zavallıyı ne öldürmüşse, kendini öldürtmek istememiş, çok zayıf düşmüştü.

01/28 On, yirmi adım ileride etrafı kürekle kazılmıştı.

01/29 Aşır bunu görünce evlerine dönerek, gördüklerini olduğu gibi anlattı.

01/30 Atamurat Ağa:

01/31 -Tamam, tamam her şeyi anladım, onu kaplan oraya atmıştır.

01/32 Bu her zaman kaplanın bir özelliği olmuştur, birkaç güne tayın eti çürümeye başladıktan sonra gelip etini de yer -dedi.

01/33 Sonra elindeki çay içtiği fincanı yere bırakıp, yanındaki köse sakallıya:

01/34 -Vay seni Atakulu, bu olmadı, Narakızın dölü, ince bel, uzun ayak, beyaz leke, ayakları şekilli, “Atamurat Ağa’nın iyi bir tayı var” denilip, elin ağzı kapanacaktı.

01/35 Biriciğimdi.

01/36 Ne kadar ulu bir büyük baş oldu deyip gururlanıyorduk.

01/37 Akşam zavallı yatağına gelmemişti, tarla otluk olduğundan hiç böyle şeyler aklıma gelmedi, “otluyordur” dedim.

01/38 Eskilerimiz: “Tayı at edinceye kadar, sahibi it olur” demişler, doğru söylemişler.

01/39 Olmayınca olmuyormuş, geçen yıl önceki tayımızı kurt yemişti.

01/40 Kaplan bile güçsüzü, zayıfı bulur!

01/41 Gidip, zenginlerin malına da dokunmuyor.

01/42 Sözün doğrusu, biz atı büyütüp, onu düğünde yarıştırıp, ödül alacaktık ya da “Filan ağa, atın çıktı, gözün aydın” denilecekti şüphemiz yok -deyip, sözünü tamamlayamadan, yanında çay içip oturan adam:

01/43 -Atamurat Ağa, sen lafı ağzından sıcak süt gelen oğlanınki gibi yapıp, kendini dağa taşa vuruyorsun.

01/44 Oturup konuşalım da kaplanı yakalamanın yolunu bulalım.

01/45 Yoksa o malı yemeye alışırsa, köyde hiç mal bırakmaz.

01/46 Onu öldürüp, derisine saman tıkamalıyız -dedi.

01/47 Atamurat Ağa, Atakulu’na doğru:

01/48 -Beni bilirsin Atakulu, yaşım ortadan geçkin.

01/49 Belimde dermanım yok, yerimden kalkamam, kemiklerim desen, şakırdıyor.

01/50 Gözüm desen, hiçbir şey göremiyorum, ellerim ayaklarım desen, zangırdıyor.

01/51Aşırcığım, genç ve tek başına ne yapacağını bilemez -dedi.

01/52 Atakulu:

01/53 -Vay seni, Atamurat, sen hiçbir şeyi dert etme, kaplanı yakalamak sadece senin veya benim yararıma değil, onu tutarsak tüm milletin faydasına, onu tutmaya köylülerin hepsi yardım eder.

01/54 Şimdi ben köyde işi olmayan herkese haber vereyim, Aşırcığım ile köydeki kapanları toparlayıp, tayın yanında bir yere kuralım -diyerek, Atakulu Aşır’la birlikte evden çıktı.

01/55 Civardaki evlere olayı haber verdiler, köyde işi olmayanların hepsi “yardımcı oluruz” dedi.

01/56 Atakulu ve Aşır birkaç kapan bulup, yanlarına da iki kişi alıp, Atamurat Ağa’nın evine geldiler.

01/57 Atakulu eski oturduğu yerine geçti.

01/58 -Atamurat, köyden eli boş dört kişi buldum, ben ve Aşır ile birlikte altı kişiyiz.

01/59 Bir kaplanı tutmaya altı adam yeter.

01/60 Aşırcığım ile on, yirmi tane kadar kapan bulduk, kaplan eti yemek için gelirse, düşeceği şekilde kurarız -diyerek, yanındaki adamlarla evden çıkıp, tayın yanına gittiler.

01/61 Gidip, tayın etrafına kapanları kurdular.

01/62 Kapanlar kurulduktan sonra, orada olmayan birisi, burada kapan kurulu olduğunu anlayamazdı.

01/63 Gözlük taksa bile kapanları göremezdi.

01/64 Kurduktan sonra, yanındakilerden birine:

01/65"Sen burada bekçi ol, bir şey düşerse haber verirsin" diyerek, onu tayın berisine koyup, karanlık çökerken, köye döndüler.

01/66 Atamurat Ağaların evinde çay içip, gece yarısı olunca, evli evine yatmaya döndü.

01/67 Adamlar işlerini tamamlayıp, tayın izinden döndükten sonra, gün batıp, dağın arasına karanlık çökmeye başlamıştı.

01/68 İlk gece değişiklik olmadan, şafak söktü.

01/69 Gün doğup hava ışıyınca, tayın eti baykuşunki gibi, hemen çürümeye başladı.

01/70 Karakuşlar çürüyen etin kokusunu alıp, tayın üstüne üşüştüler.

01/71 Gün batıp, karanlık düştü.

01/72 Gece yarımı geçerken, kaplan çok dikkat etmeden, etin çürüdüğünü anlayıp, yavaşça yürüyerek, hiçbir şeyden korkmadan, yüzünü aydınlık göğe kaldırıp, kendisinden başka canlı vardır diye düşünmeden, saldırıp, ağzını hatap[1] gibi açarak, parmak büyüklüğündeki dişlerini bileyip, kükreyerek, tayın yanına geldi.

01/73 Kaplanın kükreyişiyle yerler, yurtlar titriyordu.

01/74 Kaplanı gören adamın vücudu titrer, saçları diken diken olurdu.

01/75 O tayın yanına gelmeden atlayarak, atlamasıyla da dört ayağının üzerinde düştü.

01/76 Sonra yerleşip, etten yemeye koyuldu.

01/77 Etten yiyip, karnını doyurup, yürüsem mi yürümesem mi diyerek, yavaşça tayın üzerinden kalktı.

[1] Devenin hamutunun ön tarafının üstünden geçirilen dört parçalı tahta.

01/78 Ön ayaklarını kapana kıstırmamıştı ancak, arka ayağının birini kapana kıstırmıştı.

01/79 Kaplanın canı acıyınca, tayın dışında bekçinin olduğunu anlayıp, kapandan boşanır gibi olup, intikam hırsıyla saldırdı.

01/80 Kükremesiyle dağlar taşlar titredi.

01/81 Kapan çok büyük olmadığından, karşı koyamayıp, hemen yerinden koptu.

01/82 Ancak kapanın kendisi her ne kadar küçük olsa da kaplanın yaralı ayağından boşanmamış, gittikçe saplanmıştı.

01/83 Kaplan mecbur kapanla ilerlemek zorunda kaldı.

01/84 Kapan şangırdayarak onun peşinden gitti.

01/85 Annamurat Ağa'nın yaptığı cam gibi beş parmaklı pencereli bu kapanın ağzı zincirine kilitlenmişti.

01/86 Dağa taşa, çer çöpe dolaşıp, kaplanın yürümesini fazlasıyla engelliyordu.

01/87 O geçirip, ağzına alayım dese, usturadan keskin parmakları kaplanın ağzını burnunu parça pinçik ediyordu.

01/88 Kaplan peşinden kovalanıyormuş gibi hissedip acele etse de karşılık veremiyordu.

01/89 Mesafeye aldırmadan beş adımda geriye dönüp, sinirle, güneş yavaşça güneye inerken, zar zor dağın başına çıktı.

01/90 Sonra dağdan inmek üzereyken, uzun büyük bir ağaca dolanıp, bağlandı.

01/91 Şimdi kapandan ve büyüklüğünden dolayı olmasa da ardından aceleyle takip ederek gelenin açıkça eline düşeceğini anladı.

01/92 Canını acıtan kapandaki parmağını, ayağını kurtarmak için dişiyle çiğnemeye koyuldu.

01/93 Kırılmamış kemiklerini çiğneyip, yerinden sıçrayarak kalktı.

01/94 Sıçrayınca kapana kıstırılan ayağının yarısı orada kaldı, yarım ayak kapandan kurtuldu.

01/95 Sonra kaplan üç parmağının kanını akıtarak dağdan indi.

01/96 Vadide dağın büyük bir mağarasına girip, ayağı kanamaya devam etse de çok ağrısa da avcıların eline düşmediği için mutlu bir şekilde uzandı.

01/97 Kaplanın kapana düştüğü gecenin ertesi Atamurat Ağa “belki de gelmedi” deyip, içi rahat etmeyerek, oğlunu kapanlara bakmaya yolladı.

01/98 Aşır gittiğinde, bekçi bıraktığı adam, otlardan yastık yapıp, cüppesini üstüne örtüp, yumuşak bir döşeğin üstündeymiş gibi horlayarak yatıyordu.

01/99 Kapanlardan biri yok, tayın eti desen yenmiş.

01/100 Bunu gören Aşır sinirlenerek, yatan adamın böğrüne bir tekme attı.

01/101 -Hadi, Durdu, ölü gibi yatma da olanlardan haber ver -dedi.

01/102 Bunun üzerine Durdu, yerinden kalkıp, gözünü ovalayarak:

01/103 -Aşır, bilemedim ne olduğunu, uykum mu geldi ya da başka bir şey mi oldu, köye gitmeye de üşendim, kapana bir şey düşerse, uyanırım diye düşünüp yatıverdim -dedi.

01/104 Bunun üzerine Aşır sinirlenip, olanları Durdu’ya anlattı.

01/105 Düşünüp, izin büyüklüğüne bakıp, ne olduğunu öğrenmek zorunda olduklarını düşünerek, ilerlediler.

01/106 Oğlu da vaktinde gelmeyince, Atamurat Ağa’nın yüreğine korku düştü ve başka bir adamını da kapana bakmaya gönderdi.

01/107 Bu adam olanları görüp, koşarak ardına dönüp, gördüklerini Atamurat Ağa’ya haber verdi.

01/108 Atamurat Ağa, Atakulu’yu çağırıp danıştı.

01/109 Vakit kaybetmeden, köydeki diğer insanlara da haber verdiler.

01/110 Köyün eli sopa tutanı, ihtiyarı, genci ellerine geçen ne varsa hiç düşünmeden, bıçak demeden alıp, izleri takip ederek yola koyuldular.

01/111 Köyden çıkıp daha dağın tepesine varamadan adamların çoğu bitkin düşerek, gerisin geri döndü.

01/112 Geri kalan dört adam Atakulu Ağa’nın önderliğinde izleri takip etmeye devam ettiler.

01/113 Vardıklarında, dağın tepesine çıkmışlardı.

01/114 Aşır, Durdu ile dağın tepesine varınca, birden öç alacakları kaplanın izini yitirip, bir o yana, bir bu yana “ne oldu” diye bakarlarken, kanları gördüler.

01/115 Kan izlerini takip ederek, kapanı buldular

01/116 Kaplanın kapandaki ayağını gördüler.

01/117 Kapanı ellerine alıp, kan izlerini takip ederek telaşla indiler.

01/118 Kan izi onları büyük bir mağaraya getirdi.

01/119 Oyukta kaplanın varlığını görünce ne yapacaklarını bilemeden duraksadılar, dağın başından gelen dört adama gözleri ilişip, onlara el salladılar.

01/120 Adamlar bunları görüp, yarım saat geçmeden yanlarına vardılar.

01/121 Gelir gelmez kuru çalı çırpı yığıp, kovuğun ağzında ateş yaktılar.

01/122 Ateş yakılınca, kaplan dumana dayanamayarak, kovuktan hırlayarak çıkıp, Atakulu Ağa'ya saldırdı.

01/123 Kükreyişi ile dağlardan belli bir süre ses yankılandı.

01/124 Dağların yardımı ile kaplan daha çok kızıştı.

01/125 Bu hırıltı adamların tüylerini diken diken etmiş, tepelerindeki saçları bile dikleştirmişti.

01/126 Adamların bir araya toplanışına kaplanın gözü ilişince, eskisinden beter kükreyerek, Atakulu Ağa'nın kellesine dişlerini geçirdi.

01/127 Bunu gören adamlardan biri parmak büyüklüğündeki kurşunlarla doldurulan tüfeği sıktı.

01/128 Kaplan yaralandı.

01/129 Bu kez yaralandığı gibi, Atakulu'nun kellesini bırakıp, tüfeği ateşleyen adama saldırdı.

01/130 Adam kaplanın saldıracağını fark edip, gövdesini geriye çekip, sol kolunu ağzına geçirtti.

01/131 Kaplan kolunu çiğnerken, sağ elindeki hançeri kaplanın koltuğuna soktu.

01/132 Hançer onun aşağısından çıkmış olsa da hiçbir şey olmamış gibi avcının kolunu dişlemeye devam etti.

01/133 Adamlar bunun karşısında şaşkınlığa uğrayıp, içlerinden biri tek dolumluk tüfekle olduğu yerde ateş etti.

01/134 Mermi kaplanın hassas noktasına değince kaplan cansız vaziyette yere yığıldı.

01/135 Atakulu Ağa kellesini kaplanın ağzından kurtarıp, kendinden geçip yığıldıktan sonra, kendisine gelip, olduğu yerde doğruldu.

01/136 Kafasından kanlar akıyordu.

01/137 Yoldaşlarından biri gömleğini yırtıp, onun başına sardı.

01/138 Diğer avcının kolunun etlerini de zevkle çiğnemişti.

01/139 Ondan da kanlar akıyordu.

01/140 O da yoldaşlarından birine elini sardırdı.

01/141 Bu halde, ikisi yaralı, dört adam, karanlık çökerken kaplanın derisini de alıp Atamurat Ağa'nın kapısına geldiler.

01/142 -Av canlı mı? diye soranlara, -av kanlı! -diyerek, avcılar hep bir ağızdan cevap verdiler.

4.2. SEVGİ

02/01 Bu Kömekler ilçeye göçtükten sonra, ayaz bir gece yaşandı.

02/02 Geçen akşam Kömek, ailesiyle birlikte tiyatro izlemeye salona gitti.

02/03 Salona onlardan önce gelen seyirciler, kalabalık, neşeli ve eğlenceliydi.

02/04 Kömek, seyircilerin arasında akranı olan ve konuşup kaynaştığı kişilerle karşılaşıp, onlarla selamlaşarak, hâl hatır sorduktan sonra Oğulgerek ile biletlerinin yerlerine, ikinci sıraya geçip oturdular.

02/05 Kolhoz kent tiyatrosunun sergilediği oyunu izlediler; perde her kapandığında, karısıyla birlikte gururla alkışladılar.

02/06 Oyun uzun sürmeden bitti ve bu iki ihtiyar bir sürü hatıra ile evlerine döndüler.

02/07 Biz bu iki ihtiyarın oğlu ve kızıyla geldiklerini görmüştük.

02/08 Lakin onlar salona geldikten sonra ayrıldılar.

02/09 İhtiyarların oğlu ve kızı kendi yaşıtlarına katılıp gittiler.

02/10 Anne ve babalarının yanına oyunu seyretme vaktinde de gelmediler.

02/11 Onların kızları bir tarafta, oğulları ise diğer tarafta biriyle oturup oyunu seyretti.

02/12 Dönüşleri de şu şekilde oldu; ihtiyarlar onlarsız geri döndüler ve evlerine vardılar.

02/13 Sonra oğullarını ve kızlarını beklerken çay demlediler.

02/14 Kapıdan ayak sesi gelirse diye oturup kulak kesilerek, çaylarını bitirdiler.

02/15 Kızları ve oğulları gelmiyorlardı.

02/16 Oğulgerek sandığın ağzını açtı ve içinden bugün kooperatiften aldıkları kumaşları çıkartıp, Kömek'e gösterdi.

02/17 İhtiyarlar kumaşın kalitesi hakkında tartıştılar.

02/18 Onlar henüz gelmemişlerdi.

02/19 Oğulgerek kara çadırda oturup, üstündeki delikten gökyüzüne bakınca gecenin hangi vakti olduğunu tahmin edebilirdi.

02/20 O, şu an bunu yaptı.

02/21 Oturduğu yerden yukarıya baktı.

02/22 Gözlerine, griye çalan gökyüzünde, dağınık duran yıldızlar görünmedi.

02/23 Nasıl olduysa:

02/24 -Onlar bu saat oldu gelmediler, dedi ve biraz önce ortaya konulan kumaşları toparlamaya başladı.

02/25 Kömek, sakin bir tavırla bulunduğu yerden:

02/26 -Henüz erken, biz salonun eğlencesi bitmeden döndük, deyip, karısına cevap vererek, sakince gidip, divanın üstüne uzandı.

02/27 -Gençler geziversinler…

02/28 Oğulgerek fincan ve kâseleri de masanın üzerinden kaldırıp dolaba yerleştirdikten sonra, dışarı koşar gibi çıkıp gitti.

02/29 O, dışarda en fazla iki dakika civarında kalmıştır.

02/30 -Eğlence bitmek üzeredir -diyerek, içeri girdi.

02/31 Takımyıldızı arka tarafa ilerlemiş…

02/32 Gösteri salonun kapısında parlayan lambanın ışığı hariç diğerleri sönmüştü…

02/33 Kömek, onun söylediklerini işitmek istemiyor gibi, divanın üstünde sesini çıkartmadan yatıyordu.

02/34 İçinden: “Bunun telaşa kapılma nedeni ne?” diyordu.

02/35 Oğulgerek Anne, evin ortasında bir süre kulak kabartıp dinledikten sonra:

02/36 -Duyuyor musun, uyudun mu? “Uyudum” deme!

02/37 Böyle yatarsan uyuya kalırsın!

02/38 Sana söylediğim bir şeyi yaptıramadım.

02/39 Ben sana henüz salonun içinden çıkmadan, “Dursuncemal’i bul” dedim.

02/40 Sen yalnızca “gençler, geziversinler” demeyi biliyorsun.

02/41 Gezmek için bu saatlerde ya salona ya da Annabikelere gitmiştir.

02/42 Onlara gittiyse vakitlice kalkmaz, dedikodu yapar, oturur kitap okur.

02/43 Sen kalk da salona git, orada değilse Annabikelere git.

02/44 Birimizin peşinden gideceğini, tek dönmeyeceğini düşünerek, rahatça oturuyordur.

02/45 Muhammed'in onu ardına düşürecek hali yok diyerek, Kömek'in baş ucuna varıp konuştu.

02/46 Kömek uyandı ama kalkmadı ayrıca "kalkacağım veya kalkmayacağım" demedi.

02/47 Yattığı yerde sertçe kıpırdanarak diğer tarafa dönüp yattı.

02/48 Bu iki ihtiyarın büyüttüğü ve elleriyle terbiye vererek yetiştirdiği evlatlarına ikisinin de bakış açısı farklıydı.

02/49 Bu da her birinin kendi huyuna göreydi.

02/50 Oğulgerek oğluna: "çocukluktan çıktın" demiyor, "parayı çok savuruyorsun" demiyor, "evlenmelisin" demiyor, gidip, "oğlum sana iyi bir kız alıverelim" diyordu.

02/51 Kömek ise oğluna: "yüzsüz" diyor, "parayı tutumsuz harcıyorsun, evin gelir giderini umursamıyorsun" diyordu.

02/52 Oğulgerek, Dursuncemal gözünün önünden ayrıldığı zaman ne yapacağını bilemiyordu.

02/53 Dursuncemal işten gelene dek, onun yolunu gözlüyordu.

02/54 Eğer o akşamları toplantıya kalıp, geldiği vakitten geçe kalırsa, o daha beter endişeye kapılıyordu.

02/55 Sonra, kızını tek döndürmemek için ya kendisi kızının yanına eşlik etmeye gidiyor, ya da Kömek'i gönderiyordu.

02/56 Onun kızını böyle göz hapsine alması yakın zamandan beri, yani Topal Poltı'nın kızı Sultan'ın köyün delikanlısı Alta ile evlenişinden sonra, daha da artmaya başlamıştı.

02/57 Kızı görmese, Oğulgerek'in endişeye düştüğünü bilen kadınlar bu konuda kendi aralarında dedikodu ederlerken "onunki bir hastalık" diyorlardı.

02/58 Kömek ise öyle değildi.

02/59 Gözünün önünde yirmi üç yaşına giren oğlunun ardından büyüttüğü kızı Dursuncemal'in çoktan on sekiz yaşına bastığının farkında değildi.

02/60 Onun uzun boyuna, göğsünü geçen gür siyah saçlarına, dışardan bakan gözlerin değdiğini fark etmiyordu.

02/61 Bu ihtiyarın sadeliğinin, yüreğinin aklığının suçu değildi, belki, bu kızının mülayimliğindendir.

02/62 Dursuncemal, insanların önüne çıkıp bildiri sunsa da okumaya gelen çiftçilere mektup yazıverse de onlara gazete okuyup anlatsa da kendisi babasının yanında eski küçüklüğüne dönüyor, onun buyurduğu işleri koşup yerine getiriyor, söylediği sözlerine kulak verip, ara sıra babasının anlattığı hikâyeyi dikkatle dinliyordu.

02/63 Hikâyenin kimi epizotlarında hayrete düşüyor ve babasına:

02/64 -Muhtarı köylüler mi seçti?

02/65 Muhtarın sırtında apolet olur muydu?

02/66 O zamanlar "Zühre-Tahir'i" Türkmen şairi Mollanepes'in yazdığını biliyor muydunuz?

02/67 Neden şair Mahtumkulu'yu mollalar sevmezlerdi dedin?

02/68 Benzeri sorular soruyordu.

02/69 İhtiyar kendi hayatından yaşadıklarını, içinde kaynayan, şimdi kendisi için basit bir masal gibi olan, ancak gençlere ilgiyle anlattığı hikâyelerini, kızının hayrete düşmüş gibi dinlemesinden ve sorularından dolayı onun hâlâ çocuk olduğunu düşünüyordu.

02/70 Daha da beter, Dursuncemal'in her şeyi bilmek istemesi onu babasının gözünde iyice küçültüyordu.

02/71 Bunların üzerine henüz onun yanına söz söylemeye gelebilecek biri yoktu.

02/72 Bu gibi şeylerden anlam çıkartıp, kızının hayatının takdirinin nasıl olacağını, tıpkı oğlununki gibi, düşünüp kaygılanmıyordu.

02/73 Karısının, kızı hakkında yaptıklarına da çok kızıyordu.

02/74 Lakin son aylarda, daha da beter ilçeye göçtüklerinden beri, Kömek'in kulağına "genç kızı itibarıyla yerini bulup yerleştirmek talihliliktir", "genç kız bembeyaz iken ona kara çabuk bulaşır" "genç kız aile kurmaktan sorumludur", tarzı sözler dışardan kulaklarına gelip duruyordu.

02/75 Bu sözler, belki de altmış yaşına basmış ihtiyarın rüzgâr gibi yanından geçip gitmiyordu.

02/76 Onu düşündürüyordu.

02/77 Köyde kendisine ters bir göz ile bakan, rezilliği için fırsat arayan birinin olmadığına ne kadar inansa ve buna güveniyor olsa da yüreği bu konuda şu an da çok huzurla çarpıyor olsa da kızının yanlış hareketini ve düşüncesizliğini henüz görmemiş de olsa, karısının neden telaşa kapıldığı, onu huzursuz ediyordu.

02/78 Bu onun sık sık uyandırıp uyutmamasından tahmin edilebiliyordu.

02/79 O an da Kömek'in bundan bir süre önce, evlerine hayırlı olsuna gelen kadınlardan birinin, karısına, onun yanındayken: "Kız dediğin başka birinin ailesidir, o ne olursa olsun, bir gün elinizden çıkar ama sen çabucak gelin edinmiş ol" dediği sözler aklına geldi.

02/80 Böyle diyen kadına sert bir cevap vermeyi üslubuna yakıştıramamıştı.

02/81 Ancak onun böyle demesiyle "arkasında yatan bir şeyler olmasın", diyerek şüpheci davranmıştı.

02/82 O şimdi kadınlardan yakınıyordu.

02/83 -Kadın kısmı tuhaf oluyor.

02/84 Sözleri üstü kapalı, kinayeli, yüreğine şüphe düşürüyor."

02/85 "Bir gün elinden çıkar gider" hangi sebeple yanımızda böyle sözler söylemeye gerek duydu?

02/86 Bu sözlerin altında yatan bir şey yoksa, boş yere söylenmişse ne güzel…

02/87 Kadınlar akıllı olur, yerin altında yılan geviş getirse bile bilirler.

02/88 Fakat onlar bildiklerini bizim gibi açık açık söylemiyorlar, aynı zamanda da susmuyorlar…

02/89 "Başkasının ailesinden olur" deyip, kendi kendine konuşarak kafası düşünceli vaziyette divanın üstünden kalktı.

02/90 Lamba yanıyordu.

02/91 Oğulgerek dış kapıya çıkmıştı.

02/92 Kömek tüm bu düşüncelerle evin içerisinde dolandı.

02/93 Lambanın ışığının yansıdığı aynanın yanına gitti.

02/94 Kendisinin endişeli yüzünü gördü.

02/95 Orada sakalını ve bıyığını sıvazladı.

02/96 Durduğu yerde: “Oğlunu evlendir, kızını ver” diyorlar.

02/97 Her defasında bunu diyenlerin kendilerine versen, onlarla ne yapacaklar?

02/98 Bilemiyorum.

02/99 Ay, ben bu gibi şeyler hakkında dertlenecek değilim.

02/100 Fakat “bir gün çıkar gider” sözü yaşlı kadını rahatsız ediyordu.

02/101 Kız da oğul da kendi alın yazılarını kendileri belirlerler.

02/102 Onlar yalnızca bu konuda yapacakları şeyler hakkında bizden nasihat alsalar, bizim dediğimiz insanlarla baş göz olsalar yeterli.

02/103 Bu işlere artık bizim gibi ihtiyarların karışması gerekli değil.

02/104 Eğer karışırsak o zaman kendimizden nefret ettiririz.

02/105 Biz nasıl olması gerektiğini uzun zaman önce görüp geçirdik…

02/106 Oğulgerek içeri girdi.

02/107 Karasızlıkla Kömek’in yanında sitemle sızlanarak:

02/108 -Git, salonda da olsa, Annabikelerde de olsa yanında arkadaş ol, alıp gel!

02/109 Sen peşinden gidersin diye düşünüp oturuyordur.

02/110 Biraz önce Şekerlere gittim.

02/111 Keyik çoktan gelmiş.

02/112 Hepsi senin yüzünden.

02/113 Okudu, çalıştı da ne oldu?

02/114 Hey, genç kızı böyle bir başına koyuvermek olur mu?

02/115 El şöyle yapıyor, görüp gösterdikleri böyle oluyor.

02/116 Elin yattığı vakitte, genç kızın gezmesi olmaz.

02/117 Senin yüzünden, sen teşvik ediyorsun! -diyerek, son sözlerini bastıra bastıra söyledi.

02/118 -Hani oğlun? -deyip, Kömek, karısına sordu.

02/119 -Oğlum? O, kendi başının çaresine bakar! …

02/120 -Yok, ben sana oğlunun nerede olduğunu soruyorum!

02/121 -Onu sorma, gezer gelir…

02/122 -Ay, kadın, dedi.

02/123 Kömek dudağını ısırıp, kafasını iki yana salladı.

02/124 -Modernlik geliyor, eskiler gidiyor.

02/125 Köylülerin özellikleri, örf adetleri değişiyor ama seni bilemedim.

02/126 Senin bu yaptığın ne?

02/127 Söyle, olmazsa, kızının bir deliliğini gördün mü, bana homurdanma da işte, kızına gelince bir bir anlat!

02/128 -Şimdi beni karıştırma, bana şu an hiçbir şeyi düşündürme!

02/129 -Ben sana düşündürtmüyorum.

02/130 Ancak sen kendin düşünecek de değilsin.

02/131 Hayatın bizimle hesaplaşacağını hesaba katmıyorsun.

02/132 -Benim bu kadar düşündüğüm yeter!

02/133 -Kızın kendini koruyamaz mı?

02/134 -Oğulgerek anne sustu.

02/135 -Sonra bir şeyi düşün, diyerek, Kömek sözüne devam etti.

02/136 -Hey, senin ayağının altında gezen mi var?

02/137 Eh, senin terbiyesizliğin için gezinen mi var?

02/138 Kendi köyünün içerisinde gece gündüz korkulur mu?

02/139 Kızının oğlundan eksik yanı mı var?

02/140 Hatta, onun tahsili Muhammed'inkinden üstün.

02/141 Yine de kendi gözlerinle görmedin mi, köyün bütün kızlarının salonda olduğunu, onların oğlanlarla oturup, oyunu izlediklerini!

02/142 Oğulgerek susup oturdu, kızı gözünün önüne geliyor, Beşim Ağa'nın: "Dursuncemal'in yazıverdiği dilekçeye baktılar da işimi o dakika bitiriverdiler! -deyip, söyledikleri ve diğer insanların da bu gibi övgüleri aklına geliyordu.

02/143 Lakin onun bu hatırladıkları kızını dert etmesine engel olamıyordu.

02/144 Oğulgerek'in böyle olmasının, kızı gelmediği için telaşa kapılmasının başka bir sebebi daha vardı.

02/145 Kızının oturup oyunu seyretmesi değil, başkaydı.

02/146 Bunu Kömek'e de söylemeden saklıyordu.

02/147 O yüzden de:

02/148 -Sana laf söyleyip de dinletemeyiz, seni lafta yenemeyiz. -deyip kendini acındırarak, içerideki odaya girdi.

02/149 Kömek ona acır gibi, ardından baktı.

02/150 -Kısaca, kadın, gidilmesi gerekiyorsa gideyim.

02/151 Sen o zaman rahatlayacaksan, gittiğim gibi kızını derhal alıp gelirim.

02/152 Paltosunu sırtına attı da emin bir tavırla dışarı çıkıp gitti.

02/153 Ancak dışarı çıktıktan sonra, aradan çok zaman geçmeden, hatta Oğulgerek oğlunun yattığı divanın üstüne döşeği sermeyi bitirmeden, tıpkı evde bir şeyi unutmuş gibi, içeri girdi.

02/154 Bu adamın gönlünün naifliği; onun demin çıkıp gittiği hali yoktu.

02/155 Sakin değil, suratı öfkeli ve asıktı.

02/156 Oğulgerek onun yüzündeki ani değişime şaşkınlıkla, anlamlandıramadan, sorgulayarak bakıyordu.

02/157 Fakat o, geldiğinde yüz ifadesini değiştirmeden, odaya girip, ayağının tozuyla dışarıda giydiği kıyafetlerini aceleyle çıkartmaya koyuldu.

02/158 Böyle konuşmadan durmasından, döşeği serilen yatağın üstüne geçip yatacağı belliydi.

02/159 Oğulgerek bunu anladı ve “ne oldu”, “gidip ne oldu da döndün”, “ha, ne gördün, ne işittin” gibi sorularıyla onun üstüne geldi.

02/160 Karısının sorularından hiçbirine cevap vermeden, apar topar yattı, yorganı tepesine kadar çekti.

02/161 Yorganı başına kadar çekişini gördüğünde tekrardan neden döndüğünü düşünmeden edemiyordu.

02/162 Yaşlı anne hiçbir şey düşünmeden öylece bakarak onu yatırdıktan sonra:

02/163 -Neden susuyorsun, sana bir şey mi oldu?

02/164 Eğer sen benim dediğimi yapmak istemiyorsan, böyleyse, o zaman ben kendim salona giderim, onu alıp gelirim, dedi ve eski çaputunu kafasına attı.

02/165 -Gitmeyeceksin! Dışarı da çıkmayacaksın! Hadi birazcık otur!

02/166 -Neden?

02/167 -Hiç…

02/168 - “Hiç” ne?

02/169 -Kızın geliyor.

02/170 -Nerede?

02/171 -Dışarda, eve gelir şimdi.

02/172 Oğulgerek’in yüreğine eskisinden de beter korku düştü ve:

02/173 -Hâlâ anlamıyorum -demesiyle onun arkasından bağırmasına aldırmadan, bir an da dışarıya çıkıp gitti.

02/174 Şöyle olmuştu; Kömek kızının peşinden gitmeye niyetlenip dışarı çıktığında, saat bire geliyordu; salonun kapısındaki büyük lambanın hâlâ yandığını gördükten sonra: "Dursuncemal muhtemelen hâlâ salonda, Muhammed de oradadır, her neyse, gidip geleyim diyerek, o kapıdan çıktıktan sonra bahçenin içinden salona doğru sakince, adımlayarak ilerledi.

02/175 Giderken: "İşte, gece, karanlık gece, sakin ve huzurlu gece! -diyerek, sakince etrafını seyrediyordu.

02/176 "Eskiden böyle karanlık gecelerde köy halkı korkup rahatsız olur, el kadar kuzusu olan bir köylü hırsızdan korktuğu için geceleri yatıp kana kana uykusunu alamaz, atların ve develerin ayaklarına zincir vurulup saklanırdı.

02/177 Sonra gece yarısı olur olmaz köylünün malını hırsız çalıp kaçardı.

02/178 Köyün yiğitleri ertesi gün hırsızın ardından sersefil olurlardı.

02/179 "İhtiyar adam bu olanları aklına getirince, şu günlerdeki huzurun, rahatlığın kıymetini daha iyi bildi ve yüreğini bir huzur kapladı.

02/180 Henüz kendi tarlalarının içinden çıkmadan, önünde iki kişinin fısıldaştığını gördü.

02/181 Bir çifte benzeyen bu kişiler, ihtiyarın aklına gece yarısı sularında şehir köşelerinde pamuk fabrikasından pamuk aldıkları zamanları getirmişti.

02/182 Yol kenarlarında kızların ve delikanlıların çift çift yürüdüklerini ve konuştuklarını görürdü.

02/183 Lakin ihtiyar adam köyde büyüyüp yetişmesine rağmen, şehirlilerin düzeninden hiç de rahatsız olmuyor, hatta: "Niçin bizim köyümüzün delikanlıları, kızları da böyle gezmiyorlar?" -deyip, bunu arzuluyordu.

02/184 O, kendisinin yetiştirdiği bir kızı olmasına aldırmadan, bu arzudaydı.

02/185 Bundan iki saat önce de salonda delikanlılar ile kızların birada oturup oyunu seyrettiklerini gözleriyle görmüş ve evine büyük bir mutlulukla dönmüştü.

02/186 Bu saate kadar kızının evlerine gelmemesine onun gönlünün rahatlığı da bu sebeptendi.

02/187 Ancak, ihtiyar onlara doğru ilerleyen yoldan ayrılmadı, hatta geçebilse, yanlarından geçecekti.

02/188 Onların yakınına varınca: “Bunlar kim?” -diyerek, aşağı doğru baktı.

02/189 Orada duranlardan biri Dursuncemal’di.

02/190 O, yakınlaşanın babası olduğunu ancak yakınlarına gelince anlayıp, yanındaki delikanlının yanına kısılmıştı.

02/191 İhtiyar onun kendi kızı olduğunu gözleriyle gördü.

02/192 Sonrasında yüzüne çubukla vurulmuş gibi olup, aniden arkasına döndü.

02/193 Bu hoş olmayan vaziyete düşmek ihtiyarı üzdü.

02/194 Doğruca evine döndü.

02/195 Bu nedenle kızının yanındaki delikanlının kim olduğunu da anlayamamıştı.

02/196 Onun bu gidişi kızının gözlerinin önünden çabucak kaybolmak istediğini belli ediyordu.

02/197 O:

02/198 -Bu iyi olmadı, neden onları geçip gitmedim?

02/199 Neden onların genç olduğunu önceden düşünemedim ve “utandırmayayım” demedim.

02/200 “Uzunun aklı geç gelir” derler misali, bu aklı başına geç gelmek hakikaten benden hiç ayrılmayacak.

02/201 Ben şimdi gidince kadına ne söyleyeceğim, o sorar, -deyip, kendi kendine sızlandı.

02/202 Ondan sonra kızının kendisini tanımamış olmasını istedi; “dolaşıp geleyim” diyerek, evinin karşısına geçti.

02/203 “Evden çıkmadan, bir süre otursam olmaz mıydı, o zaman mahcup olmazdım.

02/204 Kadın evvelden bir şeyi anlamış olmalı.

02/205 O, bugün öncekilerden beter olmuştu.

02/206 “İt kara görmese ürümez” dedikleri gibi, yaşlı kadın, bir şey bilmese öyle yapıp durmazdı.

02/207 Bir şey görmüş ya da birinden işitmişti.

02/208 Fakat ben ona bu konuda hiçbir şey anlatmayayım.

02/209 Şehrin yaşlıları böyle olunca ne yapıyorlar?

02/210 Kızlarının delikanlılarla kapılarında durduğunu, her akşam dışarı çıktıklarını görüyorlar.

02/211 Bende onlardan biriyim.

02/212 En iyisi benim görmemiş olmam, deyip, aklında böyle düşüncelerle evinin kapısına vardı.

02/213 İhtiyar, kızıyla ilgili böyle şeylere karışmıyordu.

02/214 Lakin o bu meselede sadece kendisine kızmıştı.

02/215 O yüzden kızına bu konuda tek kelime etmeyeceğine, bu olayı karısına ve oğluna anlatmayacağına net bir şekilde karar verip evine girdi.

02/216 Oğulgerek'in, kocasının dediklerini dinlemeden, dışarı çıkıp gittiğini de biliyoruz.

02/217 Oğulgerek gidip evlerinin etrafına bakınıp, aşağı taraflara bakıp, kazık gibi dikilerek kulak kesildi.

02/218 Ancak gözleri hiçbir şeyi görmedi ve kulakları da yakındaki hiçbir şeyi işitmedi.

02/219 İhtiyar anne kendi içinde:

02/220 -Kız yok, Tuvak'ın dedikleri doğru olabilir mi?

02/221 "Kızın, Meretdurdu ile birlikte, akşamları kızını Meretdurdu evine getirip bırakıyor, o bir gün onunla çıkıp gider!" -diyordu.

02/222 Böyle olabilir mi? -diyerek, endişesini artırıyor ve: -Başıboş koyuverilen genç kızdan hepsi beklenir -diyerek, kocasına öfkeleniyordu.

02/223 Kız burada yoktu.

02/224 Yaşlı annenin bu arayışıyla kızını bulacak hali de yoktu.

02/225 O gitmişti.

02/226 Kardeşi Muhammed'in evlenmesine ve babasının rızasına da aldırmadan gitmişti.

02/227 Bunu yaşlı anne bilmiyor olsa da şu an yatağın yaylarını gıcırdatıp yatan ve köyün delikanlılarını birbirinin ardı sıra gözünün önünden geçiren, ancak içlerinden kızına uygun birini de bulamayan, bu yüzden de titreyen Kömek, varsayımlarda bulunuyordu.

02/228 Kızlarının evlerine dönüp dönmeyeceğini bekliyordu.

02/229 Böyle de oldu.

02/230 Kömek'in biraz önce yanlarından geçmesi, bunun üzerine de onlara dikkatle bakması, böylece kızını tanıması ve tanıyınca da doğruca arkasına öfkelenmiş gibi dönmesi, orada oturan kız ile delikanlının arasındaki altı aydır çözülmeden devam eden ve aslında bir süre daha çözülmesi mümkün olmayacak meselenin, çok kolay halledilmesine sebep olmuştu.

02/231 Dursuncemal utancından dolayı babasının ardından yüzünü kaldırıp da bakamamış, kızarmış vaziyette, yanındaki delikanlıya:

02/232 -Dilin olsa, yine de söyle, sözün olsa, yine de anlat!

02/233 Şimdi ben sana "hadi git" -diye yalvaracak değilim.

02/234 Olan oldu -onun burada ta üstlerine babası gelene kadar kızı bırakmadığı için sinirlendi.

02/235 Delikanlı da ihtiyarın kendisini tanıdığını zannederek utanmıştı.

02/236 "Sabah ihtiyarla denk gelsem, onun karşısında kendimi nasıl saklayabilirim?" diyordu.

02/237 Sonra derince bir nefes aldı.

02/238 -Ben demin söylediklerimi unuttum.

02/239 -Konuşma bitti mi?

02/240 -Hayır, diyerek, delikanlı kafasını salladı.

02/241 -Anlatacağım, deyip, sohbeti ciddileştirerek:

02/242 -Sen önce "ilçeye beyaz evimize taşınacağız" dedin, sonra "babamı razı edeyim" dedin, babana bak!

02/243 O artık seni kapıdan içeri almaz…

02/244 Babasının bu konuda kendisine ağzını açmayacağından, bu olayı karısına ve oğluna anlatmayacağından, hatta bu konuyu konuşmayacağına yemin ettiğinden Dursuncemal'in haberi yoktu.

02/245 Bu böyle olur deyip, gönlünü rahatlatamıyordu.

02/246 Bu yüzden her şeyi düşünmesi ve her türlü hayale kapılması mümkündü.

02/247 "Şu an babam öfkelidir, bana sitemlidir, benim yüzümden anneme sövüyordur, Muhammed'de işitmiştir.

02/248 Babam sinirlidir, sinirinden lambaları söndürüp, kapıyı içerden kilitlemesi de mümkün…

02/249 Ben şimdi evimize nasıl gideyim?

02/250 Babamın yüzüne nasıl bakayım? -diyerek, içten içe kaygılanıyordu.

02/251 Annesinin biraz önce kapıyı elinin tersiyle sertçe çarpıp, dışarı çıktığını da gördüğü için onun kaygısı daha da beter arttı ve düşünceleri de ciddileşti.

02/252 -İşte, annem çıktı.

02/253 Onu içerden babam çıkartıp doğruca üstüme yollamıştır!

02/254 Vay, ne yapalım?

02/255 -İhtiyar annenin onlara doğru gelmesi, Dursuncemal'in uzayıp giden, dışarda kalmaya alıştığı vaktini kısalttı.

02/256 İşte, esasen en son dakikasına getirip koydu.

02/257 -Vay, şimdi biz ne yapalım? -diye, Dursuncemal tekrarladı.

02/258 Delikanlı:

02/259 -Evet, şimdi bu olmadı -diyerek, Dursuncemal'in elini ilk kez burada tuttu.

02/260 Böylece, onların nereye gittiğinden haberi olmayan ihtiyar anne, kızını bulamadığı için sinirlenerek, evlerine döndü ve kapıdan çıkarken olduğu gibi, çarparak içeri girdi.

***

02/261 Oğulgerek şafak söktüğünde kalktı.

02/262 O geçen gece uyumadığı gibi kendisiyle aynı odada yatan Kömek işitse de işitmese de:

02/263 -Hepsi senin yüzünden, "gençler geziversinler" diyen sendin gördün mü, şimdi gözlerin ne gördü? -diye homurdanarak, her saati laf söylemekle geçiriyordu.

02/264 Uyandıktan sonra da bundan geri kalmadı.

02/265 "Dediğime gelmedin, ona sen sebep oldun.

02/266 Yat işte böyle" diyerek, ardı arkası kesilmeyen homurdanmalarıyla önce Kömek'i, sonra oğlu Muhammed'i kaldırdı.

02/267 Kömek'in kafası şu an doluydu.

02/268 O, konuşmak ve tartışmak istemiyordu.

02/269 Akşam yatıp rahat rahat uykusunu alamamıştı.

02/270 Kızının neden gelmediğini ve kiminle gittiğini düşünüp durmuştu.

02/271 Bunun üzerine karısının gece boyu ve hâlâ bir taraftan homurdanmaya devam etmesi de onu bitkin düşürmüş, gittikçe de sinirlendirmekteydi.

02/272 Asık suratıyla kalktı, karısına baktı.

02/273 Karısının halinin perişanlığını, içerinin tenhalaştığını, kızının boş yatağına ağlamaklı baktığını gördü.

02/274 Sonra onu susturmayı düşündü.

02/275 Fakat nasıl susturacağını bilemeden, bir süre kararsız kaldıktan sonra, kendisinin gördüğü ve artık emin olduğu, hatta karısına daha önce defalarca söylenmesine rağmen inandırılamayan gerçeği anlattı.

02/276 -Ey kadın, geçen akşam tüm gece yatırmadın, şimdi de böyle yapıyorsun.

02/277 Seni de düşünmek lazım.

02/278 -O söze başladığında, karısı ayağını ortada serili duran küçük halının üstüne şiddetle vurup:

02/279 -Hayır! Senin beni şimdi düşünmene gerek yok, diyerek, öncekinden beter söylendi.

02/280 -Dur, bir şey denildiğinde, -deyip, Kömek sözüne devam etti.

02/281 -Kadın ben senin dediğine mi gelirim yoksa benimkine mi gelirsin, bunu hayat gösterir.

02/282 Hayat her şeyden üstündür, bizden de üstün, devam ediyor.

02/283 O bizi de beraberinde alıp sürüklüyor.

02/284 Sen, işte bunu düşün.

02/285 Bunu düşünmüyorsun da söyleyeceğini söyleyip oturuyorsun.

02/286 Anlat bana, sen koca mamutsun, şimdi ne yapacaksın?

02/287 Kızın memur, kızın tahsilli, kızın dünyayı senden de iyi biliyor.

02/288 O, seni beni on sene okutabilir.

02/289 Böyle olduktan sonra, bizim onun ardından koşuşturmamız gerekir mi?

02/290 -Bana böyle sözler söyleme diyerek, Oğulgerek tekrar mırıldandı.

02/291 -Ben düşündüm.

02/292 Ben daha evvel düşündüm.

02/293 Bu yüzden de önden feryat edip kızıyordum.

02/294 Fakat sen bana kulak asmadın, hatta sen bana sızlandın.

02/295 Ben bunların hepsini biliyorum.

02/296 Kıza "heyt" demedin, onu oğlan gibi bir başına koyuveren sen, gece de olsa, gündüz de olsa "gezsin" diyen sen, senden başkası değil…

02/297 Sonra oğlunu suçladı:

02/298 -Senden de çekinmedi.

02/299 Onun yanında senin ağzın dilin yok gibiydi!

02/300 Muhammed onların kavgasına katılmıyordu.

02/301 Önceki akşam geç geldiğinde, annesi olan hadiseyi olduğu gibi anlatıverdiğinde, o: "Öyle mi?", "ben böyle yapmam" demekten başka bir şey söylememişti.

02/302 Çünkü, Dursuncemal'in giderse kiminle gideceğini biliyor, ancak bu konuda tek kelime etmiyordu.

02/303 Bunun için de akşam yatıp rahatça uykusunu almıştı.

02/304 Şu an da annesine tek kelime bile etmedi.

02/305 -Banane, dedi.

02/306 Annesi "banane" sözünü o zamandan beri düşünüyordu, şimdi daha da iyi düşündü.

02/307 -Senin için her şey "banane".

02/308 Sen erkek olamadın! -diyerek, annesi sesini yükselterek oğluna bağırdı.

02/309 Kömek karısının sesini çok fazla yükselttiğini duydu.

02/310 Onun bu konuda oğluna bağırmasına gerek olmadığını biliyordu.

02/311 Bu sebeple de kendisi oğluna tek kelime etmiyordu.

02/312 Oğlunun da tıpkı kendisi gibi, bu konuda hiçbir şey demeyeceğini biliyordu.

02/313 İhtiyar, karısının da bu meselede söylediği sözlerin boşuna olduğunu düşünüyordu.

02/314 Bu sebeple karısına:

02/315 -Hadi, dur artık, dedi.

02/316 -Ben sana bu konuda önce bir şey anlatacağım.

02/317 Ben bir diyeyim, dinlemezsen kendin bilirsin.

02/318 Sen neden suçun hepsini bizim üstümüze atıyorsun?

02/319 Konuşsak “babasından gerekti ve oğlundan seyrekti” diyorsun!

02/320 Neden annesinden de gerekli değilmiş?

02/321 Hey, senin kızına “bu yaptığın olmuyor” deyip, doğrudan yüzüne söylediğin oldu mu?

02/322 Neden konuşmuyorsun?

02/323 Susma!

02/324 -Konuşup, seni lafta yeneceğim yok.

02/325 Senin dilin çözülmüş, -deyip, Oğulgerek, öncekinden de beter ağzını sıkıca yumup oturdu.

02/326 Sonra, Kömek sakince, kızın her şeye hakkı olduğunu, Niyaz’ın kızını sattığı gibi hiçbir zaman satmayı düşünmediğini, öz kızının Niyaz’ın kızı gibi olmadığını, kızının tahsilli ve ne yapacağını kendisinin de bilebildiğini, onun kendisinin sevip, kime varacağım derse varabileceği hakkında konuştu.

02/327 Bununla birlikte kızının yalnızca bir şeyini onaylamıyordu, bu da kızının bu konuda kendilerinden rıza almamış olmasıydı.

02/328 Kömek, kızından bu konuda çok rahatsızdı.

02/329 Bunun içinde o gece akşamdan beri fazlaca tasalanıp, çok vesveseye kapılmıştı.

02/330 Şimdi de kızının kiminle gittiğini bilmiyordu.

02/331 Bu konuda konuştuğunda Oğulgerek “onay” vermiyor olsa bile o, susup oturduğu yerden kıpırdamadı.

02/332 O esnada onların yanına iki kişi gelerek içeri girdi ve saygıyla selamlaştılar.

02/333 Bunlar kendi köylüleri, Kömek’e sözleri geçen Atalık ile Şıhı idi.

02/334 Gelenler, ihtiyarları sözleriyle tatmin ettikten sonra hadlerini aşmadan, muhabbeti ağırdan, en baştan alıp konuşmaya başladılar.

02/335 İhtiyarlar, özellikle de Kömek, misafirlerin doğruca söyleyecekleri şeye geçmelerini istiyordu.

02/336 Karısıyla birlikte titreyerek oturmaktaydı.

02/337 Onların içlerinden kara sakallı olanı:

02/338 -Evet, Kömek Ağa, her şey vaktinde, yol yordamına göre olur.

02/339 Belki, siz bunları bizden de fazla düşünüyorsunuz.

02/340 Genç kızın kendi yaşıtına, tanıyıp bildiğine, şanıyla yerleşmesi iyi şey -dedikten sonra, Kömek:

02/341 -Sizi kim yolladı? -diye henüz soramadan, diğeri:

02/342 -Sizin yanınıza sözümüzün geçeceğine olan inancımızla geldik.

02/343 Hayırlı bir iş için geldik.

02/344 Bizi, Berdi Ağa yolladı, onunla akraba oldunuz! -dedi.

02/345 Onların ağzından: "Berdi Ağa gönderdi, onunla akraba oldunuz! -sözünü işitince o an Kömek'in yüzü kıpkırmızı oldu ve sandalyeyi tıkırdatarak kımıldadı.

02/346 Sonrasında onların diğer sözlerinin hiçbirine kulak asmadan, düşünceleri arasında kayboldu.

02/347 O, "elektirikçi Meretdurdu damadım olacak" deyip, aklından geçirmiyordu.

02/348 Geçen akşam, hatta bugün sabah bile karısı: "Kız Berdi'nin oğlu Meretdurdu ile gitti." -deyip, dürüstçe açıklayıp, Tuvak denen kadının bu konuda anlattıklarını da örneklendirerek söylediğinde, Kömek ona: "Bırak otur, böyle bir şey olamaz, başkasını düşün" demişti.

02/349 Fakat geçen akşamki delikanlıların arasında tahminen Meretdurdu da vardı.

02/350 O, kendi köyünün delikanlılarının her birini kusurlu, onları kızına eş ve kendine damat olmaya münasip bulmuyordu.

02/351 Bu yüzden: "Meretdurdu köle soyundan, atasının atası bile İran'dan getirilmiş" dedi.

02/352 "Onun mesleği elektrikçilik. Elektrik tesisatı döşüyor."

02/353 "Elektrik santralinin arabalarını kullanmayı bile yeni öğreniyor" dedi.

02/354 Bu gibi şeyler sebebiyle kendisine damat olmaya layık görmüyordu.

02/355 Şu dakika bu düşüncedeydi ve damadın kim olduğunu işitince, tepesinde asılı duran lambayı, onun tellerini kıvırıp, alıp, sobanın içine tıkayası ve yakıp kül edesi geldi.

02/356 "Mühendis değil de neden elektrikçi" diyerek, düşüncelere daldı.

02/357 Oğulgerek ise: “Sonunda benim dediğim çıktı” diyerek, yüzü ağlamaklı olup, dışarı çıkıp gitti.

02/358 O belki de şu an da dışarıda ağlıyordu.

02/359 Kömek kendisinin yanında cesurca duran adamlara son sözünü söyledi.

02/360 -He, olan olmuş, anlaşıp anlaşamamak gibi, aramızda hiçbir şey yok.

02/361 Su tepeden akar.

02/362 Ben bu işe karşı tek kelime edecek değilim.

02/363 Kızın kendisi razı olup varmış, işte olan bu.

02/364 Fakat siz gidip söyleyin: “Kızım bu kapıdan bundan böyle girmesin.

02/365 Benim gözüme görünmesin, yolu düşerse de dönüp geçsin.”

02/366 İşte hepsi bu kadar!

02/367 Evvelden onayı olmayan babanın şimdi rızasının hiçbir önemi yok! - böyle diyerek yerinden yavaşça kalktı.

02/368 Sonra, adamların dediklerine tek kelime cevap vermeden, onları uğurladı.

02/369 Yaşananların üzerinden ortalama bir ay geçti.

02/370 Kömek’in öfkesi azalmaya başlamıştı.

02/371 Oğulgerek ise Meretdurdu’nun annesinin, kendisine ilgi gösterip göstermemesine bakmadan, üçüncü seferki gelişinde, onu saygıyla karşıladı.

02/372 Son günlerin birinde onun kendisi de dünürlerine gidip kızını gördü ve kızının kıyafetlerini de götürüverdi.

02/373 Bir süredir kızının evine gelip gitmesini de istiyordu.

02/374 Ancak buna Kömek’in rızası gerekiyordu.

02/375 Şimdi ihtiyar anne Kömek’i ikna etmeye çalışıyordu.

02/376 Günlerden bir gün Kömek’le başbaşa otururken, ona:

02/377 -Sende artık böyle yapma.

02/378 Senin bu saatten sonra kızına küsmenin ne gereği var?

02/379 “El ile gelen toyda bayram” demişler.

02/380 Şimdi Teke’yi, kulu, iğiyi ayırt eden yok.

02/381 Dünürlerimiz evvelden beri bizim tanıdığımız insanlar, dedi.

02/382 Kömek karısının bu gibi sözleri kendisine söylemesine tek kelime karşılık vermiyor, hatta karısının dünürleri ile ahbaplık etmesine içten içe memnun oluyordu.

02/383 Bu ilişkinin daha da artıp, kendisinin de dahil edilmesini arzuluyordu.

02/384 Onun da biricik kızını göresi geliyor, kızının hayatıyla gururlanası geliyordu!

02/385 Meretdurdu, son günlerde onun gözüne tekrardan önceki gibi iyi görünmeye başlamıştı.

02/386 Dargınlık onun sevmediği şeylerden biriydi.

02/387 Böyle düşünse de öfkesinden dolayı ağzından çıkan sözler başkaydı: "Kızım bu kapıdan bundan böyle gelmesin, benim gözüme görünmesin, benim onlarla alakam yok."-demişti.

02/388 Bu sözünü tutup, bir seneden beri sevgili kızını görmüyordu.

02/389 Karısına: "Sen kadınsın, ilgileniver" diyordu.

02/390 İhtiyar bu sözünde hâlâ diretiyordu.

02/391 Onun sözünden dönmesi, karısı gibi, dünürleriyle çabucak şen şakrak olması için biraz daha zaman gerekiyordu.

02/392 Başka babaların bunun gibi süregelen dargınlıkları uzatmadıkları gibi, Kömek de sözünde inat etmedi.

02/393 Günlerden bir gün eşinin dediği gibi sözlerini tümüyle aklından çıkartıp dünürleri ile saygılı ilişki kurmasına bir bahane bulundu.

02/394 Böyle olur deyip, ihtiyarlar yatıp kalktıklarında akıllarına da gelmiyordu.

02/395 İhtiyarların oğlu Muhammed'e kız kardeşi elektrikçi Meretdurdu ile gittiği akşam: "Dursuncemal gelmedi.

02/396 Onu şu tarafta biriyle dururken, baban görmüş.

02/397 Sonra o yanındakiyle çıkıp gitmiş" deyip, annesi ağlamaklı haberi verdiğinde, "ben böyle yapmam" demişti.

02/398 Yaşlı anne o vakit oğlunun neden böyle cevap verdiğini düşünmemişti.

02/399 O esnada düşünmeye fırsatı yoktu.

02/400 Muhammed bir ay sonra, işte bugün sabah erkenden annesine söylediği o sözünü açıklayıp, nasıl evleneceğini, anne ve babasına baştan aşağı anlattı ve onların rızalarını istedi.

02/401 Haluk'un kızı Ceren'i sevdiğini ve onunla evleneceğini, Ceren'in de daha önce ana babasını, kardeşlerini ikna ettiğini, şimdi onlarda razı olursa, düğün telaşına düşeceklerini söyledi, bunun için de onların rızasını sordu.

02/402 Ceren, ihtiyarların sevmeyeceği, rıza vermeyecekleri bir kız değildi.

02/403 Kızlarının bir elektrikçi ile çıkıp gittiğinin gecesi, köyün delikanlılarının arasında kızlarına eş ve kendilerine damat olmaya layık delikanlı bulamadan, kendilerini üzen ihtiyarlar, oğullarının ilk kez gösterdiği köylerinin kızlarından Ceren'i beğendiler.

02/404 En başta, kızlarının sırdaşı olduğu için, bu arkadaşlıktan dolayı onun bütün huylarını bildikleri, tahsilli oldukları için, Ceren'i zekâsı ve güzelliği sebebiyle beğendiler.

02/405 Onların ikisi birden oğullarına:

02/406 -Ceren gelinimiz olsa, Haluk, Annabike dünürümüz olsa, dünyada başka ne dileyebiliriz.

02/407 Oğul, yapacağın düğün olsun, biz senin düğününe neyimiz varsa dökeriz, diyerek beğendiklerini bildirdiler.

02/408 İhtiyarlar böyle de yaptılar.

02/409 Onlar ertesi akşam düğün yemeği hazırlamaya koyuldular.

02/410 Çok para harcayıp, yiyip içmek için erzak aldılar.

02/411 Dursuncemal gittikten sonra, darmadağın olan ev eşyalarını düzenlediler.

02/412 İçerdeki odaya da yemek masası koyuldu.

02/413 Oda kadınlar ve kızlar için hazırlandı.

02/414 Gün battı, karanlık çöktü, düğüne davet edilenler gelmeye başladılar.

02/415 Ceren de geldi.

02/416 Ceren, Muhammed, köy Sovyet'inin üyesi Cahap ve öz kız kardeşi Aysultan ile geldi.

02/417 O dış kapıda yemek pişirenlerin arasında duran Kömek'in yanından eliyle yüzünü kapatarak geçip gitti.

02/418 Odaların ikisi kadın ve erkeklerle doldu.

02/419 Yemek hazırlandı ve masaların üzerine konulmaya başlandı.

02/420 Masaların üstüne kızıllı beyazlı cam eşyalar da dizildi.

02/421 Kömek, kendisinin çoğu vaktini yemek pişirenlerin yanında geçirmişti.

02/422 İçeri girdi ve önce delikanlıların, sonra içerideki odaya geçip, kadın ve kızların arasında gözlerini gezdirip Ceren'in kardeşi Beşim'i ve kuzeni Annaberdi'yi gördü.

02/423 Fakat onun asıl görmek istediği onlar değildi.

02/424 Onun misafirlerin arasına bakmasının sebebi hemen belli oldu.

02/425 Düğüne Dursuncemal ile Meretdurdu'nun gelip gelmediğini bilmek istiyordu.

02/426 Kendi kendine: "Bana söylemeseler de karım ve oğlum Dursuncemal'i çağırmışlardır", diye tahmin ediyordu.

02/427 Yemeğin başına toplanan, şu an Kömek'in düğününü kutlayan delikanlılar onu yanlarına çağırdılar, kendileri ile oturmasını istediler.

02/428 Kömek delikanlıların yanına oturmadan, "yiyiverin" dese de yanlarına gitmeden durdu.

02/429 Delikanlılar ona tekrar:

02/430 -Geç, bizim yanımıza, Kömek Ağa, diyerek, telaş ettiler.

02/431 -Bekleyin, delikanlılar.

02/432 Ben şimdi sizin yanınıza geleceğim, diyerek, Kömek, oğlu Muhammed'in yüzüne baktı.

02/433 İşaret parmağını oynatıp:

02/434 -Buraya gel, dedi.

02/435 Muhammed hızlıca babasının yanına gidip, suçlu bir çocuk gibi, onun suratına baktı.

02/436 Kömek Ağa, oğlunun yüzüne bakarak:

02/437 -Git, kardeşini çağır… Sonra o elektrikçi… -dedi.

02/438 İşte, olması gereken, ihtiyar! Tuhaf ihtiyar!

02/439 Oturanlar şaşkına döndüler.

02/440 Dursuncemal ile Meretdurdu düğüne çağırılmamıştı.

02/441 Bunu oturanların hepsi biliyor, aynı zaman da onun neden çağırılmadığını da tahmin ediyorlardı.

02/442 Bu sebeple de sormamışlardı.

02/443 Anne ile oğul Dursuncemal'i çağıracaklardı.

02/444 Onlar bu konuda kendi aralarında fikirleştiler.

02/445 Ancak yaşlı babaya akıl danışmaya çekindiler, kendi kendilerine de davet edemediler.

02/446 Kendi aralarında: "Dursuncemal'i çağıralım desek ya da çağırsak, onu sinirlendiririz ve düğünü bozdururuz" diye düşündüler.

02/447 Misafirler onlar gelene kadar, yemeğe el sürmeden yollarını gözleyerek el çırptılar.

02/448 Ancak bekleyiş uzun sürmedi.

02/449 Muhammed ihtiyarın kızını ve onun damadını hemen alıp geldi.

02/450 Yaşlı adam sevgi dolu gözleriyle onlara bakarak, sadece "geliverin, geçiverin" demekten başka bir şey söylemedi.

02/451 Dursuncemal kapıda duraksadı ve bir şey diyecek gibi, babasının yüzüne baktı ve hiçbir şey diyemeden, odaya, Ceren'in yanına gitti.

02/452 Meretdurdu sıkılarak girip, delikanlıların yanına oturdu.

02/453 Sonra Kömek de kendisini yanına çağıran delikanlıların yanına geçti.

02/454 Onu yanına çağıran delikanlılardan biri, önüne şarap dolu kadehi koydu ve eline de bir kadehi alıp:

02/455 -Kömek Ağa'nın düğününü kutlamama müsaade edin! -diyerek, yerinden kalktı.

02/456 Kömek onun omzundan bastırarak:

02/457 -Kurban, sen otur, bu toyu, sizin mutluluğunuzu ben kutlayayım, diyerek, şarap dolu kadehi eline alıp, yerinden kalktı ve toyu şu sözleriyle kutladı.

02/458 -Delikanlılar, ben bu kadehteki şarabı sakalım kunduz gibi ağarmış olsa da özgür aşka, sevginin özgür olduğunu söyleyen delikanlılara, sağlığınıza içeceğim!

02/459 Sevgiye denk bir şey olamaz.

02/460 Bu insanın gününü, ömrünü güzelleştirendir ve onun yaşamını hareketlendirendir.

02/461 Sevgi vardır, sevgi ölmez, yitmez.

02/462 Aşk kendisinin boğulmasına, atılıp kesilmesine bakmadan, bundan kırk yıl evvel de vardı.

02/463 Sevip, beğenip evlenen adamın en heyecan veren sohbeti evliliği hakkında olduğundan dolayı, ben burada size, kendi evlenişim hakkında iki çift edeceğim.

02/464 Bundan kırk sene önce, biz çocuklarımın annesi ile ölüm korkusuna aldırmadan, birbirimizi beğenip sevdik, sonra bu sevgili köyümüzü bırakıp kaçtık.

02/465 Eskiden böyleydi.

02/466 Övünerek anlattığımdan değil, o senelerde de sevmeyi, beğenmeyi başaranlar severek beraber oluyorlardı.

02/467 Kızları mal gibi satın alıp kadın edinmeye, sevilmeye ve kendisini sevdirmeye meziyeti olmayan, elinden bir şey gelmeyen, işsiz ama parası olan aptallar başladılar ve onlar aşka karşı çıktılar.

02/468 Sevip beğenip evlenenleri ve onların güzel yaşayışlarını kıskandılar.

02/469 Sevgi ancak şimdi özgür, kadınlar ancak şimdi içerden dışarı çıkma hakkı buldular.

02/470 Bana "oğlunu ever" diyenler oldu, "evlendirmeyeceğim" dedim.

02/471 "Kızını evlendir" diyenler oldu, "evlendirmeyeceğim" dedim.

02/472 Neden oğlumu ben evlendirmeliymişim?

02/473 O, kendi sevdiğiyle evlenmemeli mi?

02/474 Eğer oğluma gelini Kurbandurdu'nun oğluna gelin alıp verdiği gibi, ben de alıp vereceksem, kızımı Annamemmet gibi birine satacaksam, hani orada sevgi?

02/475 İşte, soruyorum!

02/476 Eğer sevgi izin verilmeyen bir şey olsaydı, eğer kızlar evden çıkartılmadan saklansaydı, kızların ana babaları kızlarını satıp, onun başlık parasına göz dikselerdi, o zaman bizim gibi ihtiyarların aralarına girerlerdi.

02/477 Şimdi böyle şeyler yok, tek tük olanlar da yarın öbür gün yok olup gidecek.

02/478 Sevip beğenip evlenmeliler.

02/479 Örneğin kendi ailemle gurur duyuyorum.

02/480 Kaldırın, delikanlılar, aşkın özgürlüğüne:

02/481 Delikanlılar önce alkışlayıp, sonra kadehlerini kaldırdılar.

02/482 Kömek Ağa da kaldırdı.

4.3. BEYİN ÖFKESİ

03/01 Avlunun ortasında yayılıp duran gür yapraklı dut ağacının büyük gölgesinde, sabah erkenden, yaylı yatağın üstünde Hümmet Bey gözlerini kapatıp, yarı uykulu vaziyette yatıyordu.

03/02 Geçen akşamki düşüncesine göre, kalkınca, mahsulünün yalnızca kırk tonunu oluşturan siyah üzümlü avlusuna bakacak, ondan sonra yeni dostu Nuri Bey'in yanına gidecekti.

03/03 Nuri Bey'in görüp geçirmişliği onunkinden daha fazlaydı.

03/04 Onunla sohbet edip oturduğu zaman, Hümmet Bey'in yüreği biraz da olsa ferahlıyor, yaşadığı tasa ondan uzaklaşıyor gibi hissediyordu.

03/05 Ancak vaktinde uyanamadı.

03/06 Şu an onun kafasından gelip geçen olur olmaz fikirler, adeta karabasan gibi, kalkmasına müsaade etmiyordu.

03/07 "Zamanla işler daha da kötüleşir mi?" diyerek günlük hayattaki korkutan kötü şeyleri gözünün önüne getirip, kendi kendine soruyordu.

03/08 "Allah var.

03/09 Her şeyi yaratan Allah'tır.

03/10 Benim her şeyde onun emrettiği gibi yaratan Allah'a sığınmam gerek" deyip, kendi kendine cevap veriyordu.

03/11 Sırtına yatağın yayı batar gibi oluyor, bir o yana bir bu yana dönüyordu.

03/12 "Allah'ım ahirete layık olduk mu?"

03/13 "Yecüc mecüc diyorlar, birbirlerini yiyorlar, nice yüzyıl evvel söylenmiş sözler, şimdi mi gerçekleşecek?" -deyip, "yeri olanın yeri, suyu olanın suyu, malı olanın malı alınacaksa bu birbirinin etini yemekten başka bir şey değil" dedi.

03/14 Gözleri birden açıldı ve iri yarı erik, elma, iğde ağaçlarına, kazığın dışında dönüp duran soylu atına heyecanla baktı.

03/15 "Her şey yerinde duruyor.

03/16 Ben neden huzursuzum.

03/17 Gölgede yatıyorum.

03/18 Kadınlarım etrafımda pervane oluyorlar, çiftçilerim ırgatlığımı yapıyorlar, çobanlarım koyunlarıma bakıyorlar.

03/19 Annadurdu alışverişimi yapıyor.

03/20 Bana yaranmaya çalışıyorlar.

03/21 Hive'ye gönderdiğim mallar için rahatım, onları gören duyan yok.

03/22 Hepsi el altından gitti.

03/23 Çoktan varacakları yere varmışlardır.

03/24 "Toprak, su paylaşımı bitmez" deyip, "buna karşılık hükümetin kendi içindekiler de az değil" diye, kölelik yapan Aşır bana dün anlattı…"

03/25 Şu an karmaşık uykusundan uyanmış ve kendisini rahatlamış hissediyordu.

03/26 Biraz önceki korkunç şeylerin düşünde olduğunu, rahatça yatıp aklından gelip geçen tüm evhamlı düşünceler yüzünden uykusunu alamadığını fark etti.

03/27 O şimdi ölçüp biçip şu karara vardı.

03/28 "Ben köyümün insanlarının helali, haramı hesapladığı gibi, tanrının yaptıklarından memnun oldukları gibi, köye şanlı bir molla getirebilseydim.

03/29 Beğenç Molla'yı getirsem iyi olurdu.

03/30 Bende her zaman bir mollaya inanma isteği olmuştu.

03/31 Beğenç Molla iyi bir adam.

03/32 Evlerimden birini camiye bağışlayayım.

03/33 Kendim de namazımı duamı okuyayım, sözümü dinleyenlere de okutturayım.

03/34 Ömründe bir kere bile eğilip kalkmamış Hankulu'ya da "namaz kıl ve oruç tut" diyeyim.

03/35 Bu isteğini makul bulup acele etti.

03/36 "Geceye kalmadan, Beğenç Molla'yı köyüme getirmek için yola çıkayım."

03/37 O, bu düşünceyle ayağa kalkacaktı.

03/38 Bu esnada üstü eski kıyafetli, vücudu, kolları yırtık pırtık, başı eski kalpaklı bir yaya, avlu kapısından koşarak girdi.

03/39 Onun üstüne başına bakınca, beyden bir şey istemeye gelen birine benziyor olsa da yürüyüşü daha çok cesur, emrini gerçekleştirmek için rahatça gelen genç bir oğlana benziyordu.

03/40 Bu her zaman Hümmet Bey'i görünce kaçan, ona borçlu olan keş Gulca'ydı.

03/41 Köpeklere fark ettirmeden geldiği için memnun vaziyette ve beyin ipek yorganının kenarından çıkan dik gri sakalına bakarak, onun tepesine dikilip, sonrasında:

03/42 -Bey ağa, Hümmet Bey Ağa, diyerek, onun kafasının üstünde kanat çırpar gibi bir ses çıkartarak kafasındaki düşünceleri dağıttı.

03/43 Bey, değişik çıkan bu sesi işitip, gözlerini birden açarak gri kafasını kaldırdı.

03/44 O, beyin şimşek çakan gözlerinin içine ilk kez o an bakıp, nasıl bir haberle geldiğini anlatmaya koyuldu.

03/45 -Ben, Orazmuratlardan geliyorum!

03/46 -Sonra? diyerek, bey onun yüzüne eskisinden daha dikkatli baktı.

03/47 -Senin çobanın Hankulu'da onlarda dedi ve birbiri ardına hızlı hızlı konuşmaya devam etti.

03/48 Ben orada senin hakkında konuşulanları işitince duramadım, senin yanına geldim, işte, buradayım.

03/49 Geçen akşam Hankulu kayınlarına gidip, gelin alıp Orazlara geldi.

03/50 Gelinle Orazlarda oturuyor.

03/51 Şaşılacak şey, kayınları gelini ona bedavaya verdiler.

03/52 Bey, yatağın üstünde yatarken uykusu açılır gibi olup, yattığı yerden adeta el ile itilmiş gibi, yere paldır küldür düştü.

03/53 -Gelinini mi alıp geldi?

03/54 Benim hakkımda kimler konuşuyor?

03/55 Ne diyorlar? diyerek, onun önünde dikildi.

03/56 -Kimi ararsan var, köydekilerin hepsi var!

03/57 -Durdulu da var mı? -Bey özellikle sesini bastırarak sordu.

03/58 -Var var, va-ar, Melece, Kerim bile var.

03/59 Gulca şimdi öncekinden de beter ağlamaklı bir sesle cevap verip, sözüne devam etti.

03/60 Hankulu: “Bana Hümmet Bey lazım değil, iş onsuz da devam eder.

03/61 Durdulu Pehlivan, sen şimdi benim Hümmet Bey ile alacağımı vereceğimi nasıl hesaplıyorsan ödeştiriver.

03/62 Yedi yılın hakkı!

03/63 Her ay için ondan bir koyun alsam, koyun sürüsü olan bir adam olurdum.

03/64 Lakin beyim beni çalıştırıyordu.

03/65 Onun koyununu çoğaltıveren, valla bendim” diyerek, senin kulluğundan şikâyet ediyordu.

03/66 “Yer-su paylaşımında, bana Hümmet Bey’inkinden verin diyor.

03/67 Ben onların sohbetini bir bardak çay içip bitene dek oturup dinledim.

03/68 Oraz, Hankulu adına senin hakkında nereye olduğu belli olmayan bir dilekçe yazmaya başladı.

03/69 Hankulu’yla ikisi içeri girdikten sonra, ben buraya koştum.

03/70 Senin hakkındakileri araştırıp yazacak, bey ağa, ben onun “Hümmet Bey benim gözümün önünde Cüneyt’e mermi ve silah gönderdi” dediğini işittim.

03/71 -Dur!

03/72 Oldu!

03/73 Duydum -diyerek, bey onun ağzını kapatıp, sözünü kestikten sonra, kendisini pat diye yatağın üstüne attırıverdi.

03/74 -Silah, toprak, su?

03/75 Benim aklım durdu.

03/76 Ben en büyük düşmanımı içimde saklıyormuşum, onun karnını ekmekle doyuruyormuşum.

03/77 Ah, ben onu önceden kovsam olmaz mıydı?

03/78 Kendi kendine sızlandı ve kafasına vurmaya başladı.

03/79 Onun yanına sevdiği karısı Oğulsultan geldi ve kocasının perişan halini görünce ne diyeceğini bilemeden kalakaldı.

03/80 Hümmet başını kaldırmadan, içinden konuşarak oturduğu yerden, içeriden kalpağını, cüppesini ve ak saplı bıçağını getirmesini buyurdu.

03/81 Şu an onun dünyası yıkılmıştı, kafasını nereye olsa vurabilirdi.

03/82 Az önce refah içinde yattığı avlusu şimdi onun içini yiyip kemiriyordu.

03/83 Şu dakika nereye olursa olsun çıkıp gidecekti.

03/84 Gönlü Hankulu'nun üzerine gitmeyi, gidip ona "düş önüme" demeyi istiyordu.

03/85 Ancak şimdi onun önüne düşüp gitmeyeceğini düşündü.

03/86 "O kudurtulmuştur" dedi.

03/87 Sonra kafasını öncekinden de beter aşağı eğdi.

03/88 Bu oturuşu sırasında, hükümete karşı çıkan kendisinin tanıdığı birkaç yüzü gözünün önüne getirdi ve onlarla nasıl hesaplaşıldığı tek tek hatırına geldi.

03/89 Bu hatırladıkları onun yüreğindeki korkuyu daha da güçlendirdi.

03/90 Telaşla, "samanlığa girip, orada yatıversem ne olur ki?" diye düşünmeye başladı.

03/91 Kazığın dışında dönüp duran atına baktı.

03/92 Ata binip köyden gitmeye karar verdi.

03/93 Oğulsultan, getirmesini istediği şeyleri getirip:

03/94 -Sen nereye gideceksin?

03/95 Nereye olursa olsun!

03/96 Sen o eşkıyaların yanına kesinlikle gitmeyeceksin! dedikten sonra, kumalarından her zamanki gibi şikâyet etti.

03/97 -Sen eğer emir veriyorsan, o halde kendi içinde de düşmanın az değil.

03/98 Satın aldığın kadınların hepsi senin günün iyi geçmezse seviniyor.

03/99 Onun evine git de gör.

03/100 Senin oraya gitmene sevinecekler ve hoşnut olacaklar.

03/101 Sadap daha da kötü.

03/102 O benim gözümde yaş görünce: "Sen ağla" dedi.

03/103 Sen onların çaresine nasıl bakacaksan bak.

03/104 Bey yüzünü buruşturarak, sinirle baktı.

03/105 Sonra satın aldığı karısının kapısına gözlerini belerterek baktı.

03/106 Yapacak işini, gidecek yerini bilmeyen, ancak öfkesi de içine sığmayan bey için Oğulsultan'ın şikâyeti iyi bir bahane oldu.

03/107 Ne zaman bir şeye sinirlense, o iki karısını sopayla dövmek, bildiği tek şeydi.

03/108 O yine bunu yaptı.

03/109 Eline bir kamçı alıp, ilk kadının sonra da Sadap'ın odasına koşarak girip çıktı.

03/110 Onlara vurulan dayağın sesi kocası tarafından çok sevilen Oğulsultan'ı gülümsetti.

03/111 Bundan özellikle zevk alıyor olsa gerekti…

03/112 Bey dışarı çıktıktan sonra, onların ikisine birden:

03/113 -Sizin derinizi tabanınızdan soyarım!

03/114 Size suyu itin arka ayağından içiririm! -deyip, oflayarak elindeki sopayı yere fırlattı.

03/115 Belki de Hankulu'ya duyduğu öfkesi yatışmıştı.

***

03/116 Hümmet Bey, avlusuna karanlık çöktüğünde ayaklandı.

03/117 Avlu kapısından çıkınca direkt daracık ve eğri büğrü patika yola girdi.

03/118 Derhal bir yere yetişecekmiş gibi, çok acele yürüyordu.

03/119 Elbette şu an da üzümlü avlulara, işçilerin çalışmalarına bakmaya gitmiyordu.

03/120 Çok acelesi vardı; önüne çıkıp selam verenlerle bile eskisi gibi bir saat muhabbet etmiyordu.

03/121 Onların selamlarını da gönüllü almıyordu.

03/122 O, bu kez önüne çıkan avlulardan birine sokularak girdi.

03/123 Girdiği avlu Nuri Bey'indi.

03/124 Nuri Bey evinde kalpaklı, beli ipek kuşaklı, ayağı kara çizmeli bir yiğit ile oturup konuşurken, Hümmet muhabbetin üstüne giriverdi.

03/125 Nuri Bey'in oturup konuştuğu yiğidi ne kadar baksa da tanıyamadı.

03/126 Nuri Bey misafirini tanıttıktan sonra, o:

03/127 -Berdi misin? -diyerek, ona elini ikinci kez uzattı.

03/128 -Seni Eğrilerin düğününde, Beynazar'ın atının üstünde görmüştüm.

03/129 Baban Annalı iyi mi, görüşmeyeli çok uzun zaman oldu.

03/130 Artık yaşlanmıştır.

03/131 -Hümmet, Annalı'nın yaşlandığını, son günlerde onun yatalak kaldığını bildiği için, kendi kendine hayattan sızlanmaya başladı.

03/132 Hankulu'ndan bahsetti, onun "ödeşiriz" dediğini, hakkında dilekçe yazdıracağını duyup, bugün sabahtan beri yüreğinin daraldığını, her türlü öfkeli düşüncelere kapıldığını söyledi.

03/133 Sonra ne yapacağı hakkında onlardan nasihat isteyerek sözünü bitirdi.

03/134 İkisinin de ona tavsiyeleri:

03/135 -Sen bir süre dikkatli ol.

03/136 Hadi, neden ne için olur görelim, diye nasihat verdiler.

03/137 Sonra kalpaklı misafir yiğit ona Hankulu'nun dilekçesinin en son varacak yerini bildiğini ve kendisinin bu dilekçeye kimin destek olduğunu bulacaklarına güvenmesini söyledi.

03/138 -Ancak bu işi bitirebileceğine inanman gerek, deyip sözünü tamamladı.

03/139 -"İstersen göğe yol bile yaparsın" diyerek Nuri Bey misafirinin söylediklerini kuvvetlendirdi.

03/140 -Kendisi hakkı olanı alsın, deyip, Hümmet gözünü kırpıp, bu sözünün arkasında durmayı düşündü.

03/141 Hümmet Bey onların verdikleri öğütleri dinledi.

03/142 O vakit onun öfkesi de yatıştı.

03/143 Sonra içinden: "Sakinleşince kalkıp evime gideyim" diye düşünerek kalktı.

03/144 Bey böyle bir talihsizlik sebebiyle saatlerce bekleyip, bir günü, sonra bir ayı geçirdi.

03/145 Bu şekilde tekrar altı gün daha geçti.

03/146 Bu süre zarfında hiçbir kötü haber işitmedi.

03/147 Onu hiç kimse bir yere çağırmadı, hiç kimse evine gelip huzursuz etmedi.

03/148 Hatta Hankulu bile gözüne görünüp, sinirlendirip durmadı.

03/149 Hal böyle olmuş olsa da zayıfladı, cılızlaştı, uykusu kaçtı…

03/150 Bu günlerde hayatına baktığında, her şeyin eskisi gibi olduğunu gördü.

03/151 Gün eskisi gibi hep doğduğu taraftan doğuyor, önceden battığı yerden batıyordu.

03/152 Böyle olur gider diye düşündü.

03/153 “Hümmet Bey” adı eskisi gibi yürüyordu.

03/154 Vergi verecekler getirip ödüyorlardı.

03/155 Sığırlarından biri buzağıladı, memnun oldu ve “Zenni babanın öptüğü yer” diyerek, buzağının burnundan okşadı.

03/156 Onun evine her zamanki gibi, İran’dan uyuşturucu yüklü kaçakçılar geldi.

03/157 Onların mallarını yerleştirdi ve arkasından sağ salim geri gönderdi.

03/158 Malum günden, Gulca’nın Hankulu’nun haberini getirdiği günden bir ay, altı gün geçtikten sonra şehre gitti.

03/159 Akşamüstü bohçasını doldurup geldi.

03/160 Daha güzel olan karısı onun pazardan getirdiği şeyleri diğer karılarına göstermeden, kendisi toparladı ve dut ağacının altına döşek serdi.

03/161 Bir fincan yeşil çay getirdi.

03/162 Bey, keyifle kuş tüyü yastığa dirseğiyle dayandı.

03/163 Şehirdeki güncellemeleri duymak için uğrayan, oturup kendisini bekleyenlere anlattı.

03/164 -Şehir iyi, insanın insanla işi yok, alan alıyor, satan satıyor.

03/165 Hangi kötülük varsa köyde var.

03/166 Köyü karıştıranlar köyün içerisinden, beş tane fitneci adam.

03/167 -Öyle öyle, deyip, Pıgım onun sözünü onayladı.

03/168 Bizim köyümüzden fenası yok.

03/169 Ben dün Babalıların köyüne gidip geldim.

03/170 Orada böyle kargaşa yok.

03/171 Köyü karıştıran yok, yer-su paylaşımı yapmak isteyen Kör Serdar köyü it pislemiş gibi pisliyor.

03/172 Bizim de dağıtmamız gerek, çarıksızların toplanışını, nasıl yapacaksak, dağıtmamız gerek, diyerek, bey dile getirdi.

03/173 Sonra Gulca’nın, Hankulu’ndan kötü haber getirdiği gün, atına binip, köyü terk edip gitmediğine memnun:

03/174 “Eğer gitmiş olsaydım, köyünden kaçan kişi adını alırdım, benden geriye kalanları da fakirler çoktan yağmalarlardı”, dedi.

03/175 -Hümmet Ağa, a, Hümmet Ağa!

03/176 Seni hemen köy şurasının binasına çağırıyorlar!

03/177 Çabucak git! -diyen habercinin köpekten korktuğu için avlu kapısından boynunu uzatıp bağırması beyin keyfini bozdu ve onun dünyasını tekrar o günkü gibi karıştırdı.

03/178 Bey uzanıp yattığı yerden aniden fırladı.

03/179 -Ben gitmeli miyim?

03/180 -Derhal gitmelisin!

03/181 -İşte gidiyorum, deyip, bey yanında süzülüp oturan Oğulsultan'a:

03/182 -Git, o gün Murat'a yazdırdığım yeşil defterimi alıp gel.

03/183 Sandığın içindedir.

03/184 Ben ne için çağırıldığımı biliyorum.

03/185 Her şey Hankulu ile ilgili.

03/186 Benle "ödeşecekmiş".

03/187 "Yetim oğlanı beslersen, ağzın burnun kan olur!"

03/188 Aynen böyle oldu.

03/189 Şimdi benim hakkımda bir de dilekçe veriyor.

03/190 Onun aldıklarının hepsi bende yazılı.

03/191 Ben onunla defterdekilerle hesaplaşacağım.

03/192 Hadi görelim, kim borçlu, kim alacaklı çıkacak?

03/193 Babasının bugüne kadarki borcunu da ödemedi.

03/194 Babasının borcu defterin tam tamına yarısını kaplıyor.

03/195 Yanında oturanlara bunları söyledikten sonra, içinden şöyle düşündü.

03/196 -"Kuzey doğuya silah göndermemiz hakkındaysa ne yaparım?

03/197 Onun anlattıklarına inanırlar mı?

03/198 Hankulu bana düşmanlığından her türlü suçu üstüme yüklüyor derim.

03/199 Hümmet Bey eski yeşil defteri kolunun altına alıp, kendisinin çağırıldığı yere doğru yola koyuldu.

03/200 Gidince kim "Hankulu'nun yedi yıllık emeğinin hakkını ver" derse, bu defteri önce onun eline tutuşturacaktı.

03/201 Ardından "ben onu el kadarken, yetim kaldıktan sonra, bütün derdini çekip, kendim adam ettim" diyecekti.

03/202 “Bu defterin tam tamına yarısını onun babasının borcu dolduruyor.

03/203 Onun henüz bir kuruşunu bile ödemedi” diyecekti.

03/204 Sonra: “Hankulu’nun benden yiyip içtiği ve giyip eskittiği şeylerin haddi hesabı yok.

03/205 Temiz parayı alıp, kart oynayıp kaybettiklerinin sayısı da az değil.

03/206 Bunların hepsi bu defterin içinde yazılıdır” diyerek, şikâyet edecekti.

03/207 Böyle düşünüp ilerlerken, Hankulu hakkında bir şey daha buldu.

03/208 “Onun eli uzun derim.

03/209 Geçen seneki hırsızlığı söyler, genç kısrağımı elleriyle bir Kürde satıp verdi derim.”

03/210 Bunları kararlaştırıp giderken, çoktan köyün diğer ucuna çıktığının, köy muhtarlık binasına vardığının farkına varmamıştı.

03/211 Burada kendinden geçer gibi oldu.

03/212 O, öncesinde birkaç şeyi tekrardan düşünecekti.

03/213 Düşünemediği için içi sıkıldı.

03/214 Yakındaki büronun kapısına gelmişti.

03/215 Orada durup, biraz soluklanmak istedi.

03/216 Ancak içerde konuşulanları işitmesi onu öncekinden de beter şaşırttı.

03/217 Yine de içeri girdi, köşeye sindi ve oturdu.

03/218 Büroda beş altı kişi vardı.

03/219 Bey, Hankulu’nun yüzüne bir kere gözlerini belerterek baktı.

03/220 Durdulu Pehlivan’a da aynı şekilde baktı.

03/221 İlçeden gelen delikanlı, kendisini yoksul bir adam gibi gösterip, iki büklüm duruyordu.

03/222 Sorular uzun sürmedi.

03/223 Ancak sorular onun beklemediği şeylerden soruldu.

03/224 Hankulu ile hesaplaştırmak hakkında tek kelime edilmedi.

03/225 Ona “artık gidebilirsin” dediler.

03/226 Yanında getirdiği yeşil defterini ortaya çıkartmaya sebep bulamadan, kolunun altına sıkıca kıstırıp kalktı.

03/227 Kendisinin terlemiş olduğunu ise dışarı çıkıp rüzgâr esince fark etti.

03/228 Kendisine: “Hankulu’nun hakkını ver” denilip, üstüne ağır bir yük yüklenilmediğine memnun, bunun yanı sıra kendisinin gizli, insan oğlunun bilmediğini zannettiği sırlarından birkaçını apaçık surette yüzüne vurulmasına ve onların hepsinin ayrıntılarıyla sorulmasına, sorulan bazı şeyleri inkâr edemediğine üzülüp, ardına döndü.

03/229 Böyle gizli sırlarının buraya kadar gelmesine şaşırıp kaldı.

03/230 Kimin başının altından çıktığını tahmin etmek için yol boyu düşünüp kafasını yordu.

03/231 “Hankulu desem, meydandan beriye geçmeyen çoban, o yalnızca kendi bildiğini söylemiştir.

03/232 Karılarımdan biri desem, onları hiçbir şeyin kenarına bile yaklaştırmıyorum”.

03/233 Böyle deyip, evine varana dek düşüne düşüne en sonunda daha önce köyünde toprak su paylaşımıyla ilgili düzenlenen toplantıyı kimin söylediğini buldum diye sevindi.

03/234 “Bu Övez’in işi.

03/235 Ben o lazım değil diye çok söyledim.

03/236 Odur, ondan başkası değildir.

03/237 Şimdi kapıma bir gelse, yüzüne tükürürüm.

03/238 Borcunu bugün öde derim.”

03/239 Bey, böyle düşüncelerle avluya girdi.

03/240 Henüz karanlık çökmemişti.

03/241 Deminki adamlar kalkmamış, onun ne söyleyeceğini bekliyorlardı.

03/242 Bey, kendisine sorulanların birkaçını “onlara anlatmayayım, gizleyeyim”, dedi.

03/243 Öyle de yaptı.

03/244 Hankulu hakkında konuştu.

03/245 Onunla hesaplaşamadığını, anlattığı şeylerle kendisine iftira attığını söyledi.

***

03/246 -İyi niyetli olun, molla ağa…

03/247 Hümmet Bey böyle deyip, kendisinin halini durumunu sormaya komşu köylerden gelen Suhan Molla'yı gönderdi.

03/248 Öğle saatlerini geçmişti.

03/249 Daracık sokağa vuran, yazın ateş gibi sıcağı beyin nazik yüzünü yakıyordu.

03/250 Molla ona: "Ne vakit ne zaman, seni bir görüp dönmeye geldim" diyerek, kendisinin onun hakkında içerden dışardan işittiklerini anlattı.

03/251 Sonra oturduğu köyde kendisine hürmet edilmediğinden, ailesinin yemesi için bir parça üzüm verilmediğinden, mescide gidip, namaz kılan adamların bir iki kişi kaldığından dert yandı.

03/252 Bey, mollanın anlattıklarını tekrardan düşünüp, avlusuna girdi.

03/253 İçi daralmaya başladı.

03/254 Onun içinin daralmasının sebebi yalnızca mollanın anlattıklarından dolayı değil, başka bir sebebi daha vardı.

03/255 Bu da şu vakit avlusunun içinde kendisinin lafına sözüne alıştığı kişinin yokluğuydu.

03/256 Bir iş edinip, kendisinin beğendiğini beğenen, kınadığını kınayan karısı Oğulsultan'ı, sabahtan beri kafasını yorganın altından çıkartmadan, dönüp yatıyordu.

03/257 Fakat hasta olduğu içinde olabilirdi.

03/258 Kalbi birazcık kırılsa bile böyle olurdu.

03/259 Bunu yaparsa üste çıkardı.

03/260 Ancak bu defa onun gönlü kocasına fena kırılmıştı.

03/261 Eğer bey onun dediğini yapmazsa, o da bu şekilde yatmaya birkaç gün, belki, haftalarca devam edecekti.

03/262 Şöyle olmuştu: Oğulsultan'ın bugün öğleye doğru, kimden duyduğu bilinmese de; Maral'ın dün Atalılara gitme bahanesiyle gidip, Hankulu'nun gelinini kutladığını hem de onun gelinine keten bir elbise götürüp verdiğini biliyordu.

03/263 Maral'ın böyle bir şey "yaptığını" ayrıntılarıyla bildiği için mutluydu.

03/264 Sonra Maral'ı korkutmak isteyerek:

03/265 "Cariye, dün nereye gittin? Ne gördün?" diyerek, onun yanından umursamazca gülümseyerek geçip gitti.

03/266 Maral bu sorudan kendisinin dün gittiği yerin çoktan buna yetiştirildiğini, şimdi beye gidip yetiştireceğini anladı.

03/267 Bunun için ne olacaksa olsun diyerek, o:

03/268 -Dün senin babanın mezarına gittim, orada annenin yığılıp oturduğunu gördüm, diyerek, öfkeyle cevap verdi.

03/269 Oğulsultan ona cevap vermek yerine sinirlendi ve beyin yanına gitti.

03/270 Bildiği her şeyi ona anlattı ve sözünün üstünde durulacağını hesaba katarak:

03/271 “Bu dini başka cariyeyi kovuver!

03/272 Senin tüm sırrını ortaya döken bu”, dedi.

03/273 Garip bir şey, bey Oğulsultan’ın anlattıklarını kulak verip dinledi ancak Maral’ı bu defa sopanın altına alıvermedi.

03/274 Maral’ı yanına çağırdı ve Oğulsultan’ın söylediklerinin doğru olup olmadığını sordu.

03/275 Maral’ın öfkesi geçmemişti.

03/276 Beyin suratına doğru bakarak:

03/277 “Senin bu sorularına cevap verecek değilim!

03/278 Bana zor kullanırsan gideceğim kapıyı biliyorum” diyerek, mertçe konuştu.

03/279 Bey onun şu an söylediklerinin kendisini korkutmak için olmadığını düşündü.

03/280 Eğer o gidecek olsa, ona engel olamayacağını da anladı.

03/281 Ayrıca onun da dilekçe verip çoğaltmasından çekindi.

03/282 Sonra ona ne diyeceğini ne söyleyeceğini bilemeden, canı sıkılıp evine girdi.

03/283 Oğulsultan kendisinin sırdaşı kocasına işte bu sebeple öfkelenmişti.

03/284 Bey yüreğinin daralmasına dayanamıyor, içeri giriyor, dışarı çıkıyordu.

03/285 Cariye eşini dövmediğine, bu yüzden sevdiği karısının gönlünü alamadığına da üzülüyordu…

03/286 “Ben neden bu cariyenin Hankulu ile arasının olduğunu ve onun gelinine gidip vakit geçirdiğini dikkate almadım, onun kafasını ezivermedim?

03/287 Biraz evvel nasıl böyle bir akılsızlık yapabildim?

03/288 Bu ben değilim.

03/289 Karımı dövüp sövmemle elin ne işi olur?

03/290 Kendi işine baksın.

03/291 Eğer bakmazsa, benim onu öldürmeye bile hakkım var.

03/292 Onun kanının hesabını sorabilecek var mı?

03/293 Benim sırrımı Hankulu'ya götürüp verecek, o kim oluyor?

03/294 Hankulu'nun önceden benden aldıkları az mı?

03/295 Bu cariye ona sadece keteni götürüp vermemiştir, birkaç dedikodu da iletmiştir.

03/296 Ben onu cezalandırırım.

03/297 Oturduğu odasından çıkartıp, onu sığırın pisliğine atarım.

03/298 Yemeye ise sert bir kötekten başka tek zıkkım vermem.

03/299 Ben Hankulu'ya iyilik yapıp ne gördüm?"

03/300 Bu düşünceler onun öfkesini arttırıyordu.

03/301 Sinirle gidip, tekrar önceki sorularını soracaktı.

03/302 Eğer Maral önceki gibi cevap verirse, onu sopayla dövebildiği kadar dövecekti.

03/303 Beyin öfkeli gözleri, Maral'dan önce avlu kapısından girip gelen köy muhtarlık azası Kara ve onun yanında gelen iki polise ilişti.

03/304 Olduğu yerde kendisini kaybetti, eli ayağı boşaldı.

03/305 Onların üzerine doğru gelişlerini görünce:

03/306 "Ne demeye geliyorlar?

03/307 Hayır olsun!

03/308 Eh, ben biliyorum, hepsini biliyorum.

03/309 Hankulu için geliyorlar.

03/310 Bunları kışkırtıp yollayan odur.

03/311 Ondan başka hiç kimse olamaz.

03/312 Gelirlerse gelsinler, ne olacakmış görelim.

03/313 İçini Hankulu'nun babasının borçlarının doldurduğu defterimi işte şimdi bunların önüne atıveririm.

03/314 O defterin içindekilerle mahkemeye gitsem bile kurtulurum.

03/315 "Geliversinler" diyerek onların üçüne birden baktı.

03/316 -Gelin, döşeğin üstüne geçin, çay için! -diyerek, onlar yanına geldikten sonra, sesi tamamen değişerek, mülayim bir ses ile dut ağacının altında yazılı vaziyetteki keçeyi gösterdi.

03/317 Kara, kendisinin geçip oturmayacağını söyledikten sonra:

03/318 -Hümmet! -diyerek, kendilerinin ne için geldiklerini ona anlattı.

03/319 -Bu adamlar senin için geldiler.

03/320 Bey, Kara'nın yüzüne gözlerini kırpıştırmadan bakakaldı ve kendi adına "Hümmet" denmesine açıkçası şaşırdı.

03/321 Adına "Hümmet Bey" ya da "Hümmet Ağa" eklenmeden söylenmesini son kırk senedir burada ilk kez işitti.

03/322 Ağzını "Hümmet Ağa" diyerek açan, bugüne kadar henüz benimle yüz yüze konuşamayan, ağzından sütün sıcağı gitmeyen köyün oğlanından daha önce böyle bir şey çıkmamıştı.

03/323 Bunun bir sebebi olmalıydı.

03/324 İsmi şimdi neden dikkate alınmıyordu?

03/325 Bey göz açıp kapayana dek böyle düşündükten sonra:

03/326 -Kardeşim Kara, az önce ne için geldik dedin? -diye sorduktan sonra, diğer yiğitlerin de neden geldiklerini öğrenmek istedi.

03/327 O sırada Kara, bir şeye sinirlenmiş gibi, beye şöyle dedi.

03/328 -Sen rahat durmadın!

03/329 Senin evin toprak su paylaşımına karşı çıkanların ve kaçakçıların yuvası olup çıktı.

03/330 Böyle olduğunu bütün köy biliyor.

03/331 Ben de biliyorum!

03/332 Sen kendin de biliyorsun!

03/333 O yüzden bunlar seni yakalamaya geldiler.

03/334 Beni de köyün muhtarı gönderdi.

03/335 Şu an araba da geliyor.

03/336 Onun böyle demesinin ardından beyin şimşek çakan gözleri iri iri açılıp yerinden çıkacak gibi oldu.

03/337 Öylece durup Kara'ya bağırdı.

03/338 -Sen bana ne diyorsun?

03/339 Sana mı kaldı bana bunları söylemek?

03/340 Sen kimsin?

03/341 Sen kimin oğlusun?

03/342 Beyin boğazı düğümlenip mosmor olup biraz durduktan sonra, tekrar bir şeyler diyecek olunca, Kara'nın yoldaşlarından biri ona:

03/343 -Siz şimdi bu tarafa geçin!

03/344 Konuşmadan durun!

03/345 Siz artık mahkumsunuz, dedi.

03/346 Bey, onun gidip bekle dediği yere geçip durdu ve kafese konulan kurt gibi korktu.

03/347 Bundan böyle kendisinin bunlarla gücünün denk olmadığını, birlikte hareket ettiği adamların gelip kendisini artık kurtaramayacaklarını düşündü.

03/348 Yalnızca sevdiği karısı Oğulsultan'ın haline ağlayıp durduğunu, Maral ile Sadap'ın sevinçlerini ve gelenlerin önlerine düşüp, döşek altında, at ahırında gömülü olan şeyleri bulup verdiklerini gördü.

03/349 Bunların üzerine, Hankulu ile Durdulu Pehlivan da geldiler.

03/350 Kel Aman, semiz atın çektiği arabayı şakırdatıp geliyordu.

03/351 Bey arabaya, Kel Aman'ın yanına bindirildi.

03/352 Onun yanına sevdiği karısını da oturttular.

03/353 Bey arabaya bindirilince sesini çıkartmadan, dilsiz ağızsız gibi kalakaldı.

03/354 Avlunun içindeki şeylerin hepsine gözlerini belertip bakıyordu lakin böyle olduğuna inanamıyordu.

03/355 Arabaya bindirildikten sonra kendisini hapsolmuş gibi hissetti.

03/356 Şimdi Kel Aman hızlı davranıp, atın sırtına bir kamçı çalarsa, kendisinin bütün zenginliğinin içinden sökülüp gideceğini anladı.

03/357 Kel, şu an böyle yapsa yapabilirdi.

03/358 Kamçısını oynatıp duruyordu.

03/359 Bey, kendisinin bu talihsiz hale düşmesini Hankulu'ndan, Sadap'tan ve Maral'dan bilip, onlara gözlerini belerterek bakıyordu.

03/360 Onun yanına kendisini mahkûm eden yiğitlerden biri bindi.

03/361 Ondan sonra Kel Aman atının arkasına kamçıyı vurdu.

03/362 Arabanın tekerleğinin dönmeye başlaması ile bey parmağıyla işaret edip, düşmanlarına şöyle dedi.

03/363 -Ben şimdilik dünyanın öbür ucuna gidecek de olabilirim.

03/364 Ancak er ya da geç dönüp geleceğim.

03/365 Beni ondan sonra bir görün!

03/366 Sizin gözünüzde ateş yakacağım!

03/367 Hankulu, ben senin bu yaptığını yanına bırakmayacağım!

03/368 Cariye, sana eziyet edeceğim!

03/369 Sadap, seni yok edeceğim!

03/370 Bu böyle kalacak sanmayın!

03/371 Devran döner!

03/372 Dolanır!

03/373 Bunun böyle olacağından şüphe yok!

03/374 Bey, kızarak başkalarına da bağırdı.

03/375 -Beni suçsuz yere tutmak hükümetin işi değil.

03/376 Bu sizin işiniz.

03/377 Yapın, beterin beteri vardır.

03/378 Söyleyin benim bu mallarım gelene kadar kimde kalacak?

03/379 Kim bakar?

03/380 Hankulu benim mallarımın kenarından bile geçmesin!

03/381 -Senin eşyan yok, mal bizimdir -diyerek, Hankulu cevapladı.

03/382 Sonra onlar beyin haline gülüştüler.

03/383 Bey çoktan kapıdan çıkmıştı.

03/384 Ardında kalan karılarına baktı.

03/385 Onların peşinden savrulduklarını görüp:

03/386 -Siz benden boş olun!

03/387 Boş ol!

03/388 Siz benden boş olun! -diyerek, üç kere bağırıp söylene söylene gitti.

4.4. TALİH

04/01 Bozguna uğrayan General Şvarts, ordusu ile geldiği tarafa doğru geri kaçıyordu.

04/02 Onun kaçıp gerisin geri dönmesi muhtemelen gördüğü zulümdendi: uzun zamandır kafesteki bir kuş gibi zayıflamış, bıyığının burgusu sökülmüş aşağı sallanmış, gözleri ise içine çöküp çapaklanmıştı.

04/03 General, mağlubiyeti kendisine yediremiyordu, tabanlarının altı soyulmuş vaziyette, onun var gücüyle kaçtığı ne zaman ve nerede görülmüştü.

04/04 Ordusu ile Paris şehrine gittiğinde, önünde kendisi için sabah özel hazırlanmış yemeğin buharı tütüyordu.

04/05 Konaklayacakları evi Fransız generalleri önlerine ak kumaş serip bezemişlerdi…

04/06 Böyle hürmetler, böyle saygılar onun düşüncelerini azdırıyor aynı zamanda gözlerini kızartıyordu.

04/07 Bu tarz bir saygıyı vardığı her yerde göreceğine kendince çok inanıyordu.

04/08 Doğu Cephesi'ne de bu yüzden çok istekli gitmişti.

04/09 Hitler'in buyruklarını yerine getirip, ondan bir demir madalya almayı umut ediyordu.

04/10 Lakin her yer her yurt benzer değildi.

04/11 Her yurdun kendisine has bir örf adeti vardı…

04/12 General Şvarts düşünmüş ve umutlarından bin defa pişman olmuştu.

04/13 Uykusu gelmişti.

04/14 Gözleri gece, gündüz kapandığı için, nerede olursa olsun, bir yerde tek gececik yatıp uykusunu alabilse, başka bir hayali yoktu.

04/15 Fakat nerede yatardı?

04/16 Ona nerede rahat vardı?

04/17 Ordusunun arasında yatayım dese, sürekli ateş altında, sonrasında kovulup, bir yerde mesken de tutturulmuyordu.

04/18 -Ne yapsam? -diye düşünüyordu.

04/19 -Arabamı hızlıca sürüp, bir menzil öteye gitsem, bir köye varsam, ondan sonra ordum bana ulaşana kadar o köyde yatıp uykumu alsam olmaz mı?

04/20 İşte bu olur.

04/21 Yok, bu da olmaz.

04/22 Birden partizan takımıyla karşılaşırsam ne yaparım?

04/23 O halde ne yapmalı?

04/24 Bu yorgunluk ve uykusuzlukla en sonunda bir yerde uyur kalırım, vakitlice uyanamam, Bolşevikler de tepeme dikilir ve beni karşılayıp ayaklarının ucuyla teperler…

04/25 Ben ondan sonra ne yaparım?

04/26 Generel böyle düşünüp, uykusuzluğunu geçirecekmiş gibi gözlerini iki eliyle ovalayıp duruyordu.

04/27 Uykusu biraz açılıp, yorgunluğu geçer gibi oluyor ve elinde tuttuklarını sırtında taşımaya razı gelecek gibi oluyordu.

04/28 Ancak onun canına acımaması uzun sürmüyordu.

04/29 Yine uykusu geliyor, ayakları üşüyor ve tekrar kaygısı kederi artmaya başlıyordu.

04/30 Sonra yine içi buz gibi ahırın içinde iki yana dolanıp düşünmeye başlıyordu.

04/31 Sonunda bir karara varıp; yanına birini alıp, arabasını sertçe sürüp, ordusuyla arasını bir menzil açtı ve "N" köyüne vardı.

04/32 O bu köye ne sebeple geldi?

04/33 Bilmiyoruz, iyilik görmek için gelecek değildi.

04/34 Onun bu köyü tamamen viran edip gitmesinin üzerinden henüz dört ay bile geçmemişti.

04/35 Köyün yaşlılarından ve zavallı çocuklarından akan kanlar bile henüz kurumamıştı.

04/36 Bu yüzden general kaçarken şu vaziyette bu köye gelmemeliydi.

04/37 Yoksa o eceline mi susamıştı?

04/38 Generalin "N" köyüne gelmesinin kendince başka bir nedeni vardı.

04/39 Onun bu köyde güvendiği biri vardı.

04/40 Bu kişi basit bir adam değildi.

04/41 Başlarda onun kulağıydı, general bu köyü basıp işgal ettiği günün sabahı, onu köyün muhtarı belleyip gitmişti.

04/42 Muhtar Kotlyarov, efendisini saygıyla karşıladı.

04/43 Onun önünde saygıyla iki büklüm oldu.

04/44 Köy halkı ise generale uzaktan evlerinin kapı önlerinden baktılar.

04/45 Onların bakışlarından içlerinin kavrulup yandığı, general bu gece köyde kalırsa, hiç de memnun olmayacakları anlaşılıyordu.

04/46 Kabahatinin yanı sıra kaçıp geldiği için rezil olmuş olan general kafasını bile kaldırmadan muhtarın evine girdi.

04/47 Onun suratından, büzülen omuzlarından halinin haraplığı apaçık belli oluyordu.

04/48 General ona köyün vaziyetini sordu.

04/49 Muhtar halkı henüz Almanlaştırmayı başaramadıklarını ancak birkaç kişiyi polisin eline teslim ettiğini söyledi.

04/50 General kendisinin bu köye yerleşip, oturduğu yerden buradan ordusuna emir vereceğini söyledi.

04/51 "Generale layık, köyde kimin güzel evi var?" deyip, muhtar içinden düşündü ve eski Stahanovçı Savçenko'nun evini buldu.

04/52 Savçenko'nun evi boşaltıldı; Alman askerleri tarafından onun küçük çocukları ve eski eşyaları dışarı, karın üstüne fırlatıldı.

04/53 Sonra ev düzenlendi, içinde ateş yakıldı.

04/54 Muhtar o eve generali alıp geldi:

04/55 -İşte, beyefendi, bu ev sizin karargâhınız olur -dedi.

04/56 General bu evde bir gün kalabileceğini farkında olsa da içerdeki ve dışardaki odalara bakıp çıktı.

04/57 Sonrasında evin içine sinmediğini söyleyip divanın üstüne bitkin düşmüş gövdesini atıverdi.

04/58 Sıcaklık onu delip geçti, gözleri öncekinden de beter kapanıyordu.

04/59 Muhtarın söylediklerine sadece "evet" diyebildi.

04/60 Horlamaya başladı.

04/61 Kotlyarov onun uykusunu bölmeden, konuşmayı kesip, adımlarını sessizce atarak, dışarı çıkıp gitti.

04/62 Gün batıyor, karanlık çöküyordu.

04/63 Kotlyarov kıymetli misafirini uyutup geri dönüp evine geldi.

04/64 Karısına generalin keyifsizliğini, kendisinin de onunla arasını düzelttiğini anlatacaktı.

04/65 Düşündüğü gibi olmadı, karısı onu geri planda bıraktı.

04/66 “İşittin mi?

04/67 Kononenko, generalin geldiğini görüp bu gece burada kalacağını işitince köyden hızlıca koşup gitmiş.

04/68 O nereye gidiyor biliyor musun, doğruca partizanlara haber vermeye” deyip, karısı ona anlattı.

04/69 Muhtar biraz düşündükten sonra bu haberin peşine düştü.

04/70 Kononenko köyde yoktu.

04/71 Doğru, o nereye gittiyse çıkıp gitmiş.

04/72 Doğu tarafına doğru gittiğini görenler var, lakin onun nereye, ne için gittiğini bilen yok.

04/73 Muhtar tehdit edip, meseleyi birkaç kişiye sorduktan sonra şöyle düşündü:

04/74“O kesin partizanlara haber vermeye gitti.

04/75 Dışarı çıkmış mıdır?

04/76 Peşinden gitsem yetişebilir miyim?

04/77 Vah, o köyden çoktan gitmiştir.

04/78 Geri gelir mi acaba.”

04/79 Kotlyarov böyle deyip, kendi kendine sızlandı ve onun peşinden koşup gidesi geldi.

04/80 Ancak duraksadı.

04/81 “Bu meseleyle ilgili önce generali haberdar edeyim, belki peşinden gitmek için arabasını verir” deyip, efendisinin yanına çabucak gitti.

04/82 General ağzından salya akıtıp, dünyadan bihaber, horlayarak yatıyordu.

04/83 “Bunu uyandırana kadar çok iş var.”

04/84 Muhtar böyle söyleyip, onun başucunda bir süre dikilip kaldı.

04/85 General yatıyordu.

04/86 Onun yatışına bakınca, üstünden deve basıp geçse muhtemelen uyanmazdı.

04/87 Kotlyarov onun gri kellesine elini usulca değdirip, dürtmeye başladı.

04/88 General ne kadar ağır uyuyor olsa da muhtarın sandığından daha erken uyandı.

04/89 -Hımm-m -diyerek, gözlerini fal taşı gibi açıp kafasını kaldırdı.

04/90 -Ben neredeyim, sen kimsin? -diyerek, Kotlyarov'un yüzüne korkuyla baktı.

04/91 Kotlyarov ona:

04/92 -Sayın general, hadi uyanın.

04/93 Benim, Kotlyarov -dedi.

04/94 General çabucak kendine gelemedi.

04/95 Kotlyarov'a tekrar gözlerini dikerek baktı.

04/96 -"Kotlyarov" mu dedin?

04/97 Senin adın ne, kıyafetlerinde Rus kıyafeti!

04/98 Sen benim yanımda ne yapıyorsun?

04/99 Sen partizan mısın?

04/100 Beni esir mi aldın?

04/101 Öyle mi, ben kendimi…

04/102 General böyle deyip, gözlerini açarak yerinden aniden fırladı.

04/103 Onun haline muhtar acıdı da:

04/104 -Beyefendi, uykunuz iyice açılsın.

04/105 Bizim değerli misafirimizsiniz.

04/106 Hadi, kendinize gelin.

04/107 Generalin bakışları düzeldi, belki de aklı başına geliyordu.

04/108 -Off, fena uyumuşum, bir ay -otuz günün uykusu… -dedi.

04/109 -Doğrudur, deyip, muhtar cevap verdi.

04/110 -Vaziyet kötü, beyefendi sizin.

04/111 Yani…

04/112 -Doğru mesele iyi değil, general muhtarı hiç düşünmeden onayladı.

04/113 -Evet, köy halkının büyük Alman sömürgesine boyun eğmek istemediğini geldiğinizde söylemiştim.

04/114 "Hitler'e Selam" sözünü ben onların hiçbirinin ağzından çıkartamadım.

04/115 Benimle bile şapkalarını çıkartmadan selamlaşıyorlar.

04/116 Yani onlardan biri sizin geldiğinizi görüp, köyden alıp başını gitmiş.

04/117 Söylenenlere göre muhtemelen sizin köye geldiğinizi partizan gruplarına haber vermeye gitmiş.

04/118 Kesin böyledir, ben bu köyü biliyorum…

04/119 -“Partizanlara haber vermeye mi dedin?” -deyip, general divanın üstünden elle itilmiş gibi, aşağı paldır küldür düştü.

04/120 -O giden kim?

04/121 Yok, ben bu köyden gitmezsem olmaz.

04/122 Git şoför çağır -dedi ve aceleyle yakasını iliklemeye başladı.

04/123 Şoför, generalin yanına korka korka geldi.

04/124 Şvarts onu görür görmez:

04/125 -Çabuk ol!

04/126 Arabayı çalıştır.

04/127 Çabuk ol, hemen gitmeliyiz! -dedi.

04/128 Lakin şoför olduğu yerde adeta donup kalmış gibi duruyordu.

04/129 -Hâlâ ne duruyorsun, piç? -deyip, general onun üstüne yürüyerek bağırdı.

04/130 Şoför güçlükle yutkundu ve:

04/131 -Aracın anahtarını çalmışlar… dedi.

04/132 -Kim çalmış?

04/133 -Köyün oğlanları olabilir…

04/134 -Gönüllüler desene.

04/135 Onlar çalmıştır.

04/136 Bu köyde hâlâ gönüllü var mı? -deyip general muhtarın yüzüne gözlerini belerterek baktı.

04/137 -Onları kökten yok etmedin mi?

04/138 Ah, senden isteklerim hiç yerine getirilmemiş.

04/139 Muhtar da kendisini kabahatli görüp, aynı şoför gibi, generalin önünde kalakaldı.

04/140 Dışarıda olsa kesinlikle donmuştu.

04/141 General kendisini çoktan partizanların elinde varsayıyordu.

04/142 Paldır küldür karın üstüne sürüklenip, tüfekle vurulduğunu düşününce elini başına götürüp, gözlerinden ateş fışkırdı.

04/143 Sorumlu tutuluyordu.

04/144 Cinayetler yüzüne vuruluyor, cevap vermeye mecbur bırakılıyor…

04/145 General kendisini bu vaziyette hayal ettikten sonra kendi kendine konuşmaya başladı.

04/146 -Benim talihim tersine döndü.

04/147 Ben Berlin'de doğup, Fransa'ya diz çöktürüp, Çekoslovakya, Polonya ve Norveç halklarını köle edip, en sonunda da Rusya'nın bu küçücük köyünde ölüp, soğuk karın altında çürüyeceğim:

04/148 Muhtar, sen neden şaşkın şaşkın bakıyorsun?

04/149 Ben sana geldim.

04/150 Sana güvenip geldim.

04/151 Hadi, bir çare bulsana.

04/152 Fıçı yok mu, içine gizlensem?

04/153 Konuşsana, dilini hatırlasana.

04/154 Ya da yaşlı bir kadının elbiselerini getirip bana giydir.

04/155 Git dediğimi yap, bıyığımı da gel kökünden kes!

04/156 Muhtar Kotlyarov, generalin bulduğu çözümü düşünüp razı oldu.

04/157 Yaşlı bir kadını soymaya koşarken, iç kapının oraya vardığı sırada, pencerenin camı parçalanıp içeri granat parçaları gibi yayıldı.

04/158 Ev yıkıldı ve Alman generalle birlikte tutuşup alevler içinde yandı.

04/159 Lakin, Savçenko evinin yanmasına o kadar da üzülmedi.

04/160 Ailesi ve komşularıyla dışarı çıkmış, yangını seyrediyordu.

04/161 Dede, ay, dede, evimiz yandı, şimdi biz ne yapacağız? -diyerek, torunu ağlayarak karın üstünde titredi.

04/162 Savçenko ona:

04/163 -Boşver yansın, oğlum, evimizin aynısından yaptırmaya bu faşist piçleri mecbur bırakırız, deyip, gurur dolu konuşmasıyla torununu sakinleştirdi.

4.5. ARZU

05/01 Aman ile Cemal akşamüstü evlerine dönüp geldiler.

05/02 Kapılarının önündeki yeni yaptırdıkları evlerine girmeden, geldikleri gibi, çürüyüp gitmiş kararmış evlerine girdiler.

05/03 Aman evinin eşiğinden atlayarak, ayağını atıp içeri girdikten sonra, elini kabarık vaziyetteki koltuğa atıp, şöyle dedi:

05/04 -Annesi, ey, annesi, hadi önce sandığın sandıcağın ağzını aç, ondan sonra da zahmet olmazsa çay kaynatıver!

05/05 Yeşil bir çay içip rahatlayalım.

05/06 -Elini koltuğunun altından çıkartmadan, böyle dedikten sonra, evin ortasına, keçenin üstüne geçti.

05/07 -Sandığın ağzı açılmasına açılır… -diyerek, Cemal, üstündeki büyük yün baş örtüsünün ucundaki anahtarı bulmak için, etrafına bakınarak sandığa doğru ilerledi.

05/08 -Çayı kimin yapması gerektiğini bilmiyorum.

05/09 Bugün sabah, bu ocağın başında değil miydi:

05/10 “Kimin maaşı az ise o çayı kaynatıp, yemeği pişirsin” demiştik.

05/11 Benim aklımdan çıktığını sanma, sözlerini hatırlatırım!

05/12 Aman, koltuk altından yepyeni mavi yirmilikleri art arda deste deste çıkartıp döşeğin üstünde toparladıktan sonra:

05/13 -Hadi, hadi, annesi, oyun oynamayı, hikâye anlatmayı bırak!

05/14 Biliyor musun “ihtiyar dans ederse kaybolur” -diye bir laf var, diyerek gülümsedi.

05/15 -Bu bir oyun değil, babası!

05/16 Ben ne söylersem, yürekten dosdoğru söylüyorum; çayı şimdi sen kaynatmalısın.

05/17 Kızsan da ben senin demlediğin çayı bir içeyim bakalım.

05/18 Sonra senin bana ihtiyar demeye nasıl dilin varıyor?

05/19 Hey, ihtiyar dediğin senden küçük olmasın sakın?

05/20 Gel hesaplaşıp görelim, ben senden tam on beş yaş küçük değilsem ne olayım.

05/21 Bundan otuz sene evvel, benim şu kapıdan girdiğim gün de sen aynı böyleydin; sakalın böyle ak, dişin böyle seyrekti…

05/22 -Hey, doğru değil diyebilir misin?

05/23 Bu yüzden ben kendime asla ihtiyar dedirtmem, diyerek, Cemal birbiri ardına tek nefeste söylediği bu sözlerden sonra sandığın üstüne kaldırılmış yükleri düşürdü.

05/24 Sonra sandığın ağzını gıcırdatarak açıp, kapağını yavaşça yukarı kaldırdı.

05/25 Aman, keçenin üstüne koyduğu paralardan bir kısmını alıp, bir kısmını elinde tuttuktan sonra, onları sandığın dibine titizlikle yerleştirdi.

05/26 Cemal gülümseyerek bakarken, şöyle dedi.

05/27 -Gel, babası, paralarımızı Mehmetciğim gelene kadar ayrı ayrı saklayalım.

05/28 Cemal'in böyle demesine ihtiyar kederlendi.

05/29 -Annesi, sen kendi emeğinle kazandığının benimkinden on kat daha az olduğunu hesaba katmıyorsun, ben kendi başıma övünüp duruyorum!

05/30 Benle oyun oynama!

05/31 Sen emeğini domuz bakarak alıyorsun, ben ise bel yaparak alıyorum!

05/32 Gör aramızda ne kadar fark var.

05/33 Eğer doğrusunu söylemek gerekirse, ben senin gibi domuz bakıyor olsam, abarttığımdan değil, senden on kat daha fazla para artırıp getirirdim.

05/34 -Benim başıma her şeyi didik didik eden biri oldun çıktın, diyerek Cemal homurdandı.

05/35 -Ben kendi başıma daha iyiyim.

05/36 Bana domuz bakıyorum deyip durma, domuz bakıyorsam, kendi domuzuma mı, kolhozun domuzuna bakıyorum.

05/37 Domuz kolhoza faydalı.

05/38 Parayı ben kendi çektiğim zahmetime göre alıyorum.

05/39 -Kolhoz iyi; şu dört duvarın içinde rahat rahat oturup, bulamaç pişirmekten başka bir işi olmayan seni bile benle rekabete soktu.

05/40 -Para da biriktirtti de istersen!

05/41 -Hadi, şimdi oldu, oldu!

05/42 Dışarı gidiverme de hadi sandığın ağzını sağlam kapat, şimdi gevezeliği bırak da çayı çabucak kaynatıver!

05/43 Hadi artık acı yeşil çayı demleyip içelim, dedi ve Aman içerde gezerken, siyah paltosunu çıkartıp duvara astı.

05/44 Cemal anne ise, başındaki eşarbı başka eşarp ile değiştirip, çabucak ocakta ateş yakmaya girişti.

05/45 İçerisi hemen ısındı.

05/46 Aradan yarım saat geçtikten sonra, ateşin üzerine konulmuş kara güğüm fokurdayarak kaynadı.

05/47 İhtiyarlar ocağın başında, keçenin üstüne yan yana, rahat rahat oturdular.

05/48 Onların, o an da oturuşlarını gören, hiçbir uğraşları yok zannederdi.

05/49 Ocağın başı sıcacık ve içerisi sessizdi.

05/50 Dışarda soğuk bir ocak akşamı vardı.

***

05/51 Köy halkı kolhoz yönetiminin orada Aman ile saygıyla selamlaşarak onunla içtenlikle sohbet etti.

05/52 İnsanların bu iyi münasebetleri ona günün yalnızca güzel bir başlangıcıymış gibi göründü.

05/53 Bu yüzden olsa gerek, eve geldiğinde karısına bu meseleden, insanların birbirleriyle çok iyi anlaşmalarıyla ilgili gördüklerinden bahsetti.

05/54 O sırada sıcacık ocağın başında otururken, köy içerisinde kavga dövüşlerin, birbirlerini kötülemelerin, dedikoduların günden güne yok olduğunu ve insanların birbirleriyle barış içerisinde iyi geçindiklerini aklından geçirdi.

05/55 Daha sonra Nuri ile Polat'ın yıllardır ters düştükleri, kendisinin de dost olduğu insanlardan birkaçından zamanında çok kötülük gördüğü aklına geldi.

05/56 Yeşil çay ihtiyarların düşüncelerini berraklaştırdı ve onların kendi aralarındaki sohbetlerini koyulaştırdı.

05/57 Onların bitmek bilmeyen bir arzuları vardı.

05/58 Son yıllarda kendilerinin büyük arzuları hakkında çok konuşmaya, emek vermeye başlamışlardı.

05/59 Bunun kendilerince bir sebebi vardı.

05/60 Onlar önceden kendilerinin bu büyük arzuları hakkında ekim başlangıcından hasat toplama zamanına kadar, yılın başından sonuna kadar düşünürlerdi.

05/61 Bazen de ikisi şu an olduğu gibi çayın başında oturur, bu mesele hakkında fikir alışverişi yaparlardı.

05/62 Kısacası, yaşlandıktan sonra başlayan bu arzularını gerçekleştiremeden, bir yıldan yeni bir yıla geçip giderlerdi.

05/63 Onlar yılın başında, şu ocağın önünde, yeşil çay içip oturdukları yerde yitip gitmeyen büyük arzuları hakkında yine konuşmuşlardı.

05/64 Öncekilere göre, şu an ki konuşmaları çok emin ve cesurcaydı.

05/65 Cemal her zaman kendisinin çay içtiği kırmızı çaydanlığının yarısı bittikten sonra kırışmış alnından terler döküldü.

05/66 O, bu şekilde otururken, Aman'ın paralarını sandığa emaneten koyması hakkında dediklerini onaylar gibi davranmasına rağmen ansızın karşı çıktı.

05/67 -Babası duyuyor musun?

05/68 Para artık sandığın içinden çıkmayacak, diyerek, yüzünü sıvazladı ve biraz sessizce durduktan sonra, sözüne devam etti.

05/69 -Babası, her sene bana yeni yıl deyip, tekrardan yeni yılı bekletiyorsun.

05/70 İşte sana yine yeni bir yıl!

05/71 Beni artık yeni bir seneye kadar bekletme.

05/72 Haydi, bu dediklerime ne diyeceksen söyleyiver.

05/73 Kasadaki paran artık az değil, evimizin önüne yeni ev de yaptık.

05/74 Bakımını yapıp, döşüyoruz.

05/75 Aman, sessizce oturuyor, onun dediklerine iyi veya kötü bir cevap vermiyordu.

05/76 Karısı, onun sessizce oturmasını seyredip, yine konuşmaya devam etti.

05/77 -Evin içine ihtiyacımız olan her şeyi alıp koyduk.

05/78 Sadece bir büyük dolap alıp, kapının karşısına koyarsak, başka eksiğimiz kalmayacak.

05/79 Hani, sadece beni konuşturup, kendin susup oturma, sende konuş.

05/80 Ne düşünüyorsun, bana ne diyeceksin, söyle?

05/81 Aman, ağzına kadar çayla dolu fincanı eline alıp, evin baş köşesine gözlerini dikti.

05/82 O köşede belli bir noktaya bakmadan, fincanı elinde bir süre tuttuktan sonra, çayını ağzına sürmeden, eski yerine koydu.

05/83 Karısının suratına bakarak şöyle dedi:

05/84 -Senin dediklerin doğru, yeni yıl geldi.

05/85 Benim artık kaçacak yerim kalmadı.

05/86 Sağlık olsun, sen ne diyorsan onu yapalım.

05/87 -Öyleyse, babası, gel ikimiz bir karar verelim.

05/88 Sen Mehmetciğime alacak olsan, köyden kimin kızını isterdin?

05/89 Dilersen, biz gidip kızlarını istersek, Annakululardа, Atalılarda buyrun gelin derler, deyip, Cemal kocasının fikrini sordu.

05/90 Aman, karısının yüzüne bakıp kafasında bir şeyleri evirip çeviriyordu.

05/91 Aklına bir şey gelmiş gibi:

05/92 -Hımm, sen ne diyorsan, onu yaparız, diyerek, ilgileniyormuş gibi yapıp tekrar sustu.

05/93 -Eğer bu dediğim olacaksa babası, bu işte sen ben diye bir şey yok, Aysultan, kızı Oğulhallı'yı hemen gelin ediverecek.

05/94 Babası, onun kızı zeki, lafı sözü, oturuşu duruşu yerli yerinde.

05/95 Benim onu gözüm tuttu.

05/96 "Kenarını gör de kumaşını al, anasına bak da kızını al" demişler.

05/97 Aysultan'ın kendisi çok büyük bir aileden.

05/98 Mehmetciğime iyi bir kız alacaksak, onun kızından iyisi kolay bulunmaz…

05/99 -E oğlun? -diyerek, Aman Ağa karısının söylediklerine yükseldi.

05/100 -Ne olmuş oğluna?

05/101 -Dur şimdi dedim ben sana, zamanı var! -diyerek, sertçe konuştu.

05/102 -Oğlun Mehmet kundakta, senin eteğinde oturuyormuş gibi, sen ona neyi alıp vereyim diyorsun, alıp verelim demekle, oluyormuş gibi.

05/103 Senin kafanda gördüğüm kadarıyla kasırgalar dönüyor.

05/104 Oğlunun bu adı geçen kızların birine bile bakmayacağını, mutlu olmayacağını sende düşünüp konuşsan çok iyi olurdu.

05/105 Kibir dediğin şey her genç delikanlıda olduğu gibi, senin oğlunda da var.

05/106 Belki de onda fazlası bile var.

05/107 Oğlun tahsilli, o Kızıl Ordu'da çalışıyor.

05/108 Kızıl askerleri okutuyor…

05/109 Bak, onun kibirli olacağı apaçık belli.

05/110 Aman, karısına söylendikten sonra, suratını ciddileştirdi.

05/111 Sonra bir şey düşündü.

05/112 Bu düşünceyle otururken, Cemal'in arkasında asılı duran şeylere, kalpağına, biraz evvelki paralara baktı.

05/113 Bu sırada Cemal oğlunu düşünerek, fikirlerini değiştirmiyordu.

05/114 -Elde kız çok, diyerek, Aman sözüne devam etti.

05/115 -Ben Mehmet'e iyi bir kız alalım istiyorum.

05/116 Ancak, önce onun kendisini çağırırsak, çok iyi olur.

05/117 Kendisi gelsin, köyleri gezip baksın.

05/118 Beğendiği kızı bulup "bunu alalım" desin.

05/119 Sonra çaresine bakarız.

05/120 Bir süre sözünü kesip, az önceki soğumuş fincandaki çayını tek seferde kafasına dikti.

05/121 Ardından kaldığı yerden sözüne devam etti.

05/122 -Benim gücüm her şeye yeter, dedi.

05/123 Teke'yim diyenin haberini almadan geri çeviren olmaz.

05/124 Eğer gelin alacak olsam, hangi kapıya varsam kabul edilirim.

05/125 Köylülerin benle konuşmalarına şahit oldun mu?

05/126 Neden dersen, benim elim her yere uzanır…

05/127 Fakat önce kendisini çağırıp buraya getirmeliyiz.

05/128 Sonra, kadın, senin dediğin gibi olur….

05/129 -Katılıyorum, Mehmet'imi çağırırım diyorsan, diyerek, Cemal memnun oldu.

05/130 -Eğer onu sen çağırırsan, annesinin özlediğini düşünerek, dönüp geliverir.

05/131 Ne güzel olur!

05/132 Ben ona -biricik oğluma kendi sevdiği kızı alıveririm.

05/133 Lakin söyle, sen onu nasıl çağıracaksın?

05/134 -Mektup yazarım.

05/135 -Mektup mu yazarım dedin?

05/136 O, senin yazdığın mektupla gelmez.

05/137 Mektubu daha önce de çok yazdın.

05/138 Gönderdiğin mektuplarla çıkıp gelecek olsa, çoktan gelirdi.

05/139 O, senin mektubuna karşılık, evvelkiler gibi bizim kendi yanına gelmemizi söyler.

05/140 Bunu o da biliyor.

05/141 Yoksa neden mektup yazıp bizi yanına çağırıp dursun?

05/142 Aman bir şey demeden, dışarı çıkıp geldikten sonra, şöyle dedi.

05/143 -Ay, annesi, sen her zaman kötüyü çağırıyorsun!

05/144 Sen "oğlum mektup yazmayla gelmez" diyorsun.

05/145 Bu sefer yazacağımız mektup öncekiler gibi olmayacak.

05/146 Bu mektubu çok büyük bir çabayla yazacağız.

05/147 Ancak sen yarın sabah erkenden uyunmaya bak.

05/148 Ben iyi mektup yazan muallimlerimizden birinin yanına gidip, olur olmadık her şeyi yazdırayım.

05/149 Olur mu?

05/150 Bundan sonra da oğlun gelmesin de görelim.

05/151 Hadi, yeni bir çay demle, çayın demini çok at!

05/152 -Mektup yazsan da yazmasan da ne olursa olsun, o senin mektubuna kulak asmaz.

05/153 Ben onu aynadaki yansımam kadar iyi tanıyorum.

05/154 Onu getirmekle iyi bir şey yapacak olsak da üşenmemem en iyisi.

05/155 Benim trene binip, onun yanına günübirlik gidip dönmem gerek.

05/156 Benim bu fikrim hakkında ne düşünüyorsun?

05/157 Oğlumun yanına gidersem ve olduğu gibi her şeyi anlatırsam, benim dediğim gibi olur, diyerek, Cemal kendisinin bir aydır düşündüğü, ancak Mehmet'in babasına söylemeye bir türlü fırsat bulamadığı düşüncelerini nihayet dile getirmişti.

05/158 -Gitmeyle olur mu? -deyip, Aman karısının sözlerine katılmayarak:

05/159 -Biz oğlumuza "çok selamlar" diye mektup yazacak değiliz.

05/160 Ona evlenmesinin, aile kurmasının artık vakti geldiğini, bizim bunun bir yolunu aradığımızı bilmesi için bir mektup yazacağız.

05/161 Ay, benim boşa gitmiş gençliğim.

05/162 Benim gençliğim pişman olduğum şeylerin peşinde yitip gitti.

05/163 Kadın, biliyorsun.

05/164 Hatırlasana; ben seni nasıl bir yangına düşüp almıştım.

05/165 Seni alacağım vakit, borç batağından çıkamadan gençliğim, sağlığım bu uğurda geçti.

05/166 Şimdi o günleri aklıma getirmek çok korkunç, diyerek, geçmişteki kara günlerini hatırladı.

05/167 Cemal'in şimdi eski günleri aklına getiresi bile gelmiyordu.

05/168 Bu sebeple kocasının bu konularda konuşmasını istemiyordu.

05/169 Başka mevzular hakkında sohbet etmesini istese de kocası geçmişinde görüp katlandığı zorlukları karısının dinleyip dinlemediğine aldırmadan anlatıyordu.

05/170 -Babası, ay, babası, gel bizi ilgilendiren şeyler hakkında konuşalım!

05/171 Ben bu meseleyle ilgili senden daha heyecanlıyım.

05/172 Oğlanı artık evlendirmek gerek.

05/173 -O halde Mehmetciğimi çağırmaya ben gideyim hem onu görür hem de onu da alır gelirim.

05/174 Olur mu?

05/175 -Sen bugün "gideyim gitmeyeyim" derken beni usandırdın.

05/176 Bir şeyi söyleyince, dediğini yaptırana kadar at gibi koşturuyorsun.

05/177 Aynı Kemine'nin karısına benziyorsun.

05/178 Evvelden beri oraya buraya gideyim derken, evine daha yeni döndün.

05/179 Yine de tek başıma gideceğim diyorsun.

05/180 Kadının çok gezeni makbul değil.

05/181 -Cemal onun söylediklerinden ne kastettiğini anlayamadı.

05/182 Son sözünü bekliyordu.

05/183 Ancak, o huzursuz bir şekilde konuşuyordu.

05/184 Karısını sözleriyle susturup, mektuba yazdıracağı şeylerin hepsini anlatmak aklından geçiyordu.

05/185 O da aynısını yaptı.

05/186 Ertesi gün ne yazdıracağını, kâğıttan okuyormuş gibi karısına ayrıntılarıyla anlatıverdi.

05/187 İhtiyarladıkça ikisinin de iyice artmaya başlayan arzularını; gelin, torun sahibi olma isteklerini, bu konuda sarfettikleri çabaları yazdıracaktı.

05/188 Bizim mürüvvetini görme vaktimiz geldi diyecekti.

05/189 Oğlunun Kızıl Ordu'da komutan olması ve asker olarak görev yapması, hayatını iyi şartlarda sürdürmesinin kendilerini gururlandırdığını söyleyecekti.

05/190 Efendi bir ihtiyar olan kolhoz görevlisi Aman Ağa, oğlu Mehmet'in Kızıl Ordu'da görev yapmasının vatana faydalı olduğunu düşünüyordu.

05/191 Gerçekten de bu sebeple oğlunun Kızıl Ordu'dan ayrılması taraftarı değildi.

05/192 Oğlunu çağırıyor olsa da ona Kızıl Ordu'yu bırak demiyor, sadece bir süreliğine izin alıp gelmesini, iyi bir kıza gönül verip, sonra da gelinini de yanına alıp gitmesini, onunla aile kurup yaşamasını istiyordu.

05/193 İhtiyar baba böylece, Kızıl Ordu komutanı Mehmet'in hayatının da yoluna gireceğini düşünüyordu.

05/194 Mektuba yazdıracaklarını detaylarıyla anlattıktan sonra kafasını kaldırınca, karısı aklına geldi.

05/195 -Haydi, annesi, mektuba sen ne ekletmek istiyorsun? -diyerek, sordu.

05/196 Aman, mektuba neler yazdıracağını anlatırken, Cemal karşısında hayrete düşmüş vaziyette cevap verdi:

05/197 -Benim ağzımdan şunları yazdır:

05/198 "Kıymetli oğlum, annenin seni göresi geldi.

05/199 İki gözüm seni gözleyerek, halı serip, tertemiz, hiçbir şeyini eksik koymadan, evini tastamam düzenleyip hazırladık, bu yüzden o eve adım atmıyoruz, gelip evine girmeni istiyoruz, gelmek zorundasın, gelin alacağız" deyip, böyle dedikten sonra birden duraksayarak bir şeyi aklından geçirdi.

05/200 Sonra başını iki yana sallayarak, büsbütün başka konuşmaya başladı.

05/201 Saçmalıyorsun -diyerek, biraz önce söylenen şeyler sanki kâğıdın üstüne yazılıp gönderilmiş gibi, kocasına bakarak, panikle ve sertçe söylendi.

05/202 -Benim ağzımdan ona hiçbir şey yazdırmayacaksın!

05/203 İşte benim mektuba ekleyeceğim şey budur.

05/204 Senin yazdıracakların benim hoşuma gitmiyor.

05/205 Hiçbir şeyi öncesinde düşünüp görmüyorsun, ihtiyar, sen kendi sırlarımızı öğretmene anlatıp, üstelik bir de benim yuvamı yakma, iki parmak kâğıda mı ikna olacak sanıyorsun?

05/206 Vay, tanrım, ben ne yapayım?

05/207 Oğlumu -Kızıl Ordu'nun komutanını "başlık parasıyla" evlendireceğimizi de mi yazdırayım!

05/208 Başlık parası hakkında yazmak Aman'ın aklına gelmemişti.

05/209 Öyle de olsa, karısının son sözü mektup yazdırma meselesini düşündürdü.

05/210 Şimdi kendisi de mektubun işe yarayıp yaramayacağından şüpheliydi, keyfi kaçmıştı.

05/211 Bu yüzden kendinden emin ve sinirli bir şekilde karısına susup oturmasını emretti.

05/212 -Bizim yetiştirdiğimiz biricik oğlumuz var -deyip, ilk başta sakince konuştuktan sonra birdenbire yumruğunu keçenin üstüne pat diye vurarak:

05/213 -Eğer öyle olacaksa, onun yanına da ben kendim gideceğim! -dedi.

05/214 -Ee ben? -diyerek, ihtiyar onun suratına çekinerek bakarak sordu.

05/215 -Seni de götürürüm!

***

05/216 … Şehrin şafağın söktüğü tarafına çıkılan yerinde sıra sıra dizilmiş kızıl çatılı kışlalar görünüyordu.

05/217 Onların önünde dümdüz topraklı meydan uzanıyordu.

05/218 Bu meydanda kızıl askerler binicilik öğrenerek, askeri hazırlık okullarını tamamlıyorlardı…

05/219 Karı, koca yol tarifi alarak, ağır bir heybeyi yüklenip evlerinden çıktıktan sonra, yolda bir gece, bir gündüz geçirip, meydanın karşı tarafına geldiler.

05/220 Geçen geceki hiddetli patırtı gürültüyü yorgunluktan unuttular.

05/221 Sabah saat sekiz civarıydı.

05/222 Masmavi, duru gökyüzü şehri bürümüştü.

05/223 Yeni doğan gün güneş ışınlarını dört bir yana saçarak, kışlaların çatılarının tepesinden yukarı doğru çıkıyordu.

05/224 Ancak günün sıcağı henüz sabahın sert ayazını kovamamıştı.

05/225 Bu yüzden kuzey tarafından esen şiddetli rüzgâr ihtiyarların yüzlerini yalayıp geçiyordu.

05/226 Fakat ihtiyar çiftçilerin şansına çıplak arazide üşüyüp, sıkılmaları çok uzun sürmedi.

05/227 Ne kadar beklemiş olsalar da bekledikleri süre çok heyecanlı geçti.

05/228 Onlar atlı albayın kızıl askerlerinin bu meydanda süvari takımları şeklinde, tertipli biçimde kışlaların arasından geldiklerini gördüler.

05/229 Kızıl askerler meydanı doldurdular, biraz önce ihtiyarların gözlerinde kocaman gözüken meydan dakikalar içerisinde daralmaya başladı.

05/230 Takımlar kendi yerlerini aldılar ve atlarını bariyerlerden atlatmaya hem de odun kesmeye giriştiler…

05/231 Bir süre izledikten sonra, Aman karısını beklemeden, önünden büyük adımlarla, meydanın ortasına, atlıların yanına çabucak vardı.

05/232 Kumlu meydana varan ihtiyarın, içi hediyelerle dolu heybesinin ağırlığından sırtı terlemişti.

05/233 Üşüyen nasırlı ellerini ovuşturuyordu.

05/234 Onları seyrederken aynı zamanda savaşçılardan birinin babası olmanın gururu, belki de ihtiyara güç veriyordu.

05/235 Gençliğinden beri atlıları görmek isteyen Aman'ın, atlıların yanına hemencecik çıkıp gitmesi, oğlunu bu atlıların arasında görecek olmasından, çevik atlara ve onların büyük büyük bariyerlerden atlayışlarına olan merakındandı, şayet değilse bile heybetli yiğitlerin atlarını sürüp iki tarafa dikilen çubukları kılıçlarıyla parçalarlarken, saldırıp koştururlarken aralarından birini seçmek çok zordu.

05/236 Evet, görmek için uzak yerlerden geldiği oğlu Mehmet, bu atlıların arasındaydı.

05/237 Ancak henüz gruplar halindeki atlıların içinden onu seçememişti.

05/238 İhtiyar, eğitim arenasının dışına çekilen çitin kenarından, diğer ucuna kadar gidip geldi.

05/239 Öte tarafa gittikten sonra aniden durdu.

05/240 Cemal de onun gibi daha önce hiç karşılaşmadığı için geliyordu.

05/241 Kocasının peşinden ayrılmıyordu.

05/242 Oğlunu bu atlıların arasında görmeyi umarak o da aynı yöne doğru bakıyordu.

05/243 Yere bile gözünü değdirmeden ilerliyordu.

05/244 Ne zaman Aman duraksadıysa, o da askerlerin olduğu tarafa gelip, o vakit onun ayakkabısının arkasına bastı.

05/245 “Görmedim” demek yerine tekrardan kocasına:

05/246 -Babası, neden durdun?

05/247 Anlayamadım, Mehmetciğimi mi gördün?

05/248 Öyle mi?

05/249 Hani bana da göstersene? -diyerek sordu.

05/250 -Göremedim henüz, diyerek, karısının sanki kendi gözü görmüyormuş gibi sadece süzülerek gelmesine bozulup, aradan biraz zaman geçtikten sonra, şöyle dedi.

05/251 -Ben tam zamanında buraya geldiğimizi söylemedim mi, bak, işte.

05/252 -Neden orada dikiliyorsun?

05/253 Yanlarına gidiverelim! -deyip, karısı başındaki örtünün yere değen ucunu eliyle toparlayarak, onun önüne düşüp gidecek oldu.

05/254 -Hadi, daha çabuk bu taraftan.

05/255 -Acele etme!

05/256 Ey, annesi, sen nereye gidiyorsun?

05/257 Dur bir söylesene!

05/258 -Anne duraksadı.

05/259 -Hadi, burada birazcık duralımda soluklanalım, diyerek, Aman sözüne devam etti.

05/260 -Görüyor musun, izleyelim, belki Mehmet’i de buradan görebiliriz.

05/261 Bak, şu kışlaların arasından yine grup grup atlılar geliyorlar.

05/262 Bir süre ses çıkartmadan durdular.

05/263 Kızıl askerlere baktıktan sonra, anne seyretmekten yorulan gözlerini baş örtüsünün ucuyla sildikten sonra dikkatle bakmaya devam etti.

05/264 O, askerlerden birinin oğlu olduğunu zannederek, eşinin böğrünü eliyle dürterek:

05/265 -Babası, bak, babası -dedi.

05/266 Aman ona:

05/267 -Bana eziyet edip durma, dedi.

05/268 O an buraya ne için geldiklerini unutmuş, Kızıl askerleri izliyordu.

05/269 Savaşçıların at üstünde rahatça durabilmelerine hayran kalmış, özellikle de çevik atların kişneyerek, büyük büyük bariyerlerden sıçrayarak geçişleri Aman'ın dikkatini onu çekip neşelendirmişti.

05/270 Cemal sakince:

05/271 -Baksana, hadi!

05/272 Sana bir şey diyorum, çabuk!

05/273 İşte, şu alnı beyaz doru ata bak.

05/274 Gördün mü?

05/275 O atı az önce dörtnala süren bizim Mehmet'imizden başkası değildi, dedi.

05/276 Annenin gösterdiği asker, doru atı az önce büyük büyük bariyerlerden atlatmıştı.

05/277 Aman, karısının söylediği yere bakarak:

05/278 "Bu süvari alayının en iyilerini kendi öz oğlu zannediyor" diyerek, kendi kendine söylendi.

05/279 Hazırlık eğitimi yoğun bir şekilde sürüyordu.

05/280 İhtiyarların gözlerinin önünden kızıl askerler süratle geçtiler.

05/281 Hızlı koşturdukları atlar, bariyerlerden atlarken istemsizce kükrüyorlardı.

05/282 İhtiyarlar ise, oğullarını kalabalık askerlerin arasında görüp seçebilmek için, toprak sahanın yanında çanları izliyorlardı.

05/283 Yanlarına bir komutan geldi.

05/284 Bu ihtiyar çiftçileri bir süredir uzaktan yürürken gözetliyordu.

05/285 Onların yanına:

05/286 -Selamünaleyküm! -diyerek geldi.

05/287 -Aleykümselam, güzel yiğit, diyerek, Aman olduğu yerden yarım adım geri gitti.

05/288 Nöbetçi komutana dikkatle baktı ve oğlunu sormak için, bir adım öne çıktı.

05/289 Ancak karısı ona fırsat vermeden:

05/290 -Beyim, biz buraya oğlumuzu ziyarete geldik, diyerek, onun yanına geliverdi.

05/291 O burada görev yapıyor.

05/292 Oğlumuz tıpkı sana benzeyen bir yiğit.

05/293 Biz onu üç senedir, bu süvarilerin yanına gönderdiğimizden beri görmedik.

05/294 Son zamanlarda yazdığı mektuplarda, nedendir bilmiyoruz “gelin” deyip, bizi buraya çağırıp duruyordu.

05/295 İşte biz de bu sebeple geldik.

05/296 Söyle, güzel yiğit, bizim oğlumuz burada mı?

05/297 Söyledikleri doğruysa, o kızıl askerlere bir şeyler öğretiyor olmalı.

05/298 Komutan olmalı…

05/299 Komutan, annenin söylediklerini ilgiyle dinledi.

05/300 -Oğlunuzun soyadı nedir, anacım?

05/301 -Cemal, sıkılarak ona cevap verdi.

05/302 -Mehmet… Sizin gibi bir yiğittir kendisi…

05/303 -Mehmet? -diyerek, komutan onayladı.

05/304 -Evet evet, Mehmet Amanoğlu, canım.

05/305 -Ah, baştan Amanov Mehmet deseniz olmaz mıydı?

05/306 Oldu.

05/307 O burada.

05/308 İşte onların arasında…

05/309 Onlar konuşurlarken, Aman kendisinin feri kaçmış gözleriyle sitemle ve oğlunu göstermek için hazırda bekleyen komutanın önüne düşüp, kızıl askerlere dikkatle baktı.

05/310 Anne emin olmak için:

05/311 -Sizin, Aman oğlu Mehmet dediğiniz kişi nereli? -diye sorgularcasına, komutana sordu.

05/312 Komutan kurnazca gülümseyerek:

05/313 -O benim yoldaşım, kendisi “Sosyalizm” kolhozundan geldi diyerek, kendi sözlerini tasdikledi.

05/314 Sonra Mehmet’in eğitim verdiği tarafa, kızıl askerlerin arasına baktı.

05/315 Anne, bu yiğidin bakışlarını takip ederek, ona sitem etti:

05/316 -İşte bekliyoruz beyim, sabahtan beri bu atları izleyip duruyoruz.

05/317 Ancak anası olduğum halde oğlumu tanımadım.

05/318 Onu biz büyüttük.

05/319 Yetiştirip, olgunlaştırdık.

05/320 Kendi elimizle bu süvarilerin arasına -Kızıl Ordu'ya gönderdik.

05/321 Bak, şimdi onu tanıyamıyoruz.

05/322 Rezillik canım.

05/323 O an da:

05/324 -Aha, o Mehmet -diyerek, babası adeta bir şenlik havasıyla bağırdı.

05/325 -"Annesi izle" elini oğlunu göstermek için uzatırken neredeyse ihtiyar karısını itekliyordu.

05/326 -İftihar et, annesi bak, nasıl bir yiğit olmuş!

05/327 Ay, seninle benden olmuş, yine de küsüyorsun:

05/328 -"İhtiyar gözün de görmüyor" deyip, hey, şuna bak, benim şu elimin uğruna iyi baksana, diyerek eliyle iyice gösterdikten sonra, annesi oğlunu gördü ve:

05/329 -Oğlum, mükemmel oğlum, hiç kimseden eksiği olmayan oğlum.

05/330 Benim tek evladım, canım oğlum, diyerek, kendi kendine konuşuyordu.

05/331 Ardından kocasına yavaşça:

05/332 -Babası, anasının gözü dokunmazmış ama sen hemen maşallah de, tükür! -dedi.

05/333 Yaşlı baba oralı olmadı.

05/334 Esmer atın üstünde oturan yeşil pantolonlu, geniş bir kuşakla sağlam şekilde kuşanmış takım komutanı -ihtiyarların oğlu, gerçekten de Mehmet'in ta kendisiydi.

05/335 Yanlarında duran komutan da bunu onayladı.

05/336 "Kendisine seslenip çağırılsa, belki de o değildir, eğitimleri çabuk bitirilebilir mi? -diyerek, yaşlı anne sorarken, koşanları seyredip, dersin birazdan biteceğini ve oğullarının da buraya yanına geleceğini düşündü.

05/337 -Onun görevi ne?

05/338 O daha genç bir oğlan, diyerek ihtiyar baba komutana yöneldi.

05/339 Komutan, Mehmet'in hazırlık eğitimlerinde önde gelen bir albay olduğunu söyledi.

05/340 O an da ihtiyar çiftin oğulları iki uçlu dikilen tahtaların arasından atını ustalıkla atlattı ve parıldayan kılıcıyla çubukları parça parça edip geçti.

05/341 İhtiyarlar hayranlıklarını dile getirmeden, sadece “vay vay” dediler.

***

05/342 Nöbetçi komutan, ihtiyarlara oğullarını çağırıp geleceğini söyleyerek, Mehmet’in komutanlık yaptığı takıma doğru hızlı hızlı gitti.

05/343 Nöbetçi komutanın dediklerini duyar duymaz oğullarının onlara doğru aniden baktığını, ihtiyarlar gözleriyle gördüler.

05/344 Mehmet atının dizginlerini çekerek, onlara doğru gelecek oldu.

05/345 Fakat nedense orada oyalandı.

05/346 O an da meydanda bir hareketlilik oldu.

05/347 İhtiyarlar kışlalarda çalınan zilin hazırlık eğitimini tamamlamak için çalındığını düşündüler.

05/348 Bir an da askerlerin hepsi birbirine karışır gibi oldu.

05/349 İhtiyarlar oğullarını -Mehmet’i bir anlığına gözlerinin önünden kaybettiler.

05/350 Atlılar toplu ve sıralı şekilde giderek sahayı kuşattılar.

05/351 Mehmet de önlerinden çıktı.

05/352 Onlar Mehmet’i kendi yanlarına gelince gördüler.

05/353 Sıkıca aletlerini kuşanmış, bir tarafında asılı kılıcı kınında, babası şaşırıp, gözlerinden akan yaşları avucuyla silerek, oğlunun önünde durdu.

05/354 Annesi dikili kızıl damgayı görünce dokunarak, olduğu yerde:

05/355 -Mehmetciğim, biz seni az önce gördük, şu atlı süvarilerin arasında.

05/356 Baban senin hızını ve atın üstünde ihtişamlı oturuşunu görüp övündü dedikten sonra, baba oğul selamlaşmalarını bitirmeden sözüne devam etti.

05/357 Oğlunun köydeki dostlarından bahsetti, köyden gittikten sonra olanlardan birkaçını anlatıp, birkaç isimden bahsedip, onlardan çok selamlar iletti.

05/358 Aman, oğluna dikkatle bakıyordu.

05/359 Orada durup karısını dinliyor, dediği şeyleri düşünüyordu.

05/360 Birden onun aklında yeni düşünceler belirdi.

05/361 Önlerinde kuvvetli, mert oğulları vardı.

05/362 Aman Ağa'nın bir zamanlar oğula ihtiyacı vardı, sonra oğlu Mehmet dünyaya geldi, köyde babasıyla birlikte şehre üzüm taşırdı.

05/363 Ne yazık ki, onun küçüklüğü çalışarak geçmişti.

05/364 Bugün ise Kızıl Ordu'nun komutanıydı.

05/365 Onun rütbesi sağlamdı…

05/366 Oğlu emin bir tavırla babasının yüzüne doğru baktı.

05/367 Bundan yarım saat önce Aman kendisine "kulak asmayan" oğlunu azarlayarak akıl vermeyi düşünüyordu.

05/368 Bu sebeple de buraya gelmişti.

05/369 Azarlamak için bahanesi varsa da hatırlamıyormuş gibi yaparak oğluna kızıp, akıl vermekten vazgeçmiş olsa gerek…

05/370 -Vay tanrım, aklımdan tamamen çıkmış, ihtiyar heybeni indir, diyerek, Cemal kocasına söylendikten sonra, oğluna bakarak:

05/371 -Oğlum bahçemizdeki üzümleri hatırlıyor musun?

05/372 İşte bu heybede kuru üzümler var.

05/373 Bizim üzümlerden kuruttuklarımız…

05/374 -Hımm, diyerek, Aman oğlunun suratına bakarak düşüncelere daldı.

05/375 Karısıyla oğlu bu ne diyecek diye, ona baktılar.

05/376 -Üzüm hasat verdi, oğlum.

05/377 Biz seninle olsak… -diyerek, sözünü yarıda kesti.

05/378 Oğul, babasının ne demek istediğini anladı.

05/379 Tam o esnada Mehmet'in yanına bir kızıl asker geldi ve önünde şapkasını eliyle aşağı indirip, ona nereye gitmesi gerektiğini söyledi.

05/380 Mehmet askere:

05/381 -Evet evet, diyerek aceleci davrandı.

05/382 Sonra biraz düşünüp az önceki gibi gülümseyerek:

05/383 -Anne, baba, ben bu atlarla biraz ilgilenmeliyim.

05/384 Siz şu tarafa doğru gidiverin.

05/385 Bak, baba, şu beyaz duvara doğru.

05/386 Görüyor musun?

05/387 İşte şu aralıktan görünüyor.

05/388 Kızıl kapılı büyük yeri görürsün.

05/389 Siz yavaştan oraya doğru gidin.

05/390 İşte, ben peşinizden gelirim.

05/391 -Görmesine gördüm ama… -deyip, babası gönülsüzce cevap verdi:

05/392 -Mehmet biraz dur.

05/393 Biz burada sen bekle dersen bekleriz.

05/394 Sen nereye gideceksen, git de çabucak gel.

05/395 Sonra şehre gidelim.

05/396 Şehirde güzel bir kahvehaneye oturalım.

05/397 Biz çabuk döneceğiz, sonra da…

05/398 -Oğlum, çok iyi olur, diyerek, anne de babasının söylediklerine katıldı.

05/399 -Biz senin yanına çabucak gelebilme hevesiyle geçen geceyi uyumadan, yiyip içmeden geçirdik.

05/400 -Tam o sırada ne diyeceğini unutup:

05/401 -Oğlum, nereye çağırıldıysan sen git, senin gösterdiğin şu beyaz evlerin arasından görünen kızıl kapı mı?

05/402 Ben görüyorum.

05/403 Gideriz, dedi.

05/404 -Evet anne, ta kendisi.

05/405 Şu evlere doğru gidiverin!

05/406 Ben peşinizden gelirim, dedi ve yanlarından ayrıldı.

05/407 Aman Ağa, içi hediyelerle dolu heybesini yine omzuna attı.

05/408 İhtiyarlar ağır adımlarla yavaş yavaş meydandan çıktılar.

05/409 Hiç konuşmadan yürüdüler.

05/410 Sokağa çıktıklarında, Cemal:

05/411 -Babası, bizi nereye gönderdi? -diyerek Mehmet'in babasının suratına baktı.

05/412 O:

05/413 -Ben ne bileyim nereye? -diyerek, tekrardan sustu.

05/414 -Fark etmez babası, eğer nereye bilmesem de oğlumuz nereye dediyse bizim de o tarafa gitmemiz gerekiyor.

05/415 Eskilerin söylediği gibi “deve yaşlanınca, yavrusunu izler” demişler, dedi.

05/416 Bu söz ihtiyar babanın yüreğine dokundu.

05/417 Ancak o, bu cümlenin kendisinde yarattığı tesiri karısından gizleyebilmek için yüzünü yere eğip, ona cevap vermedi.

***

05/418 Mehmet onların ardından tarif ettiği yöne varmalarına otuz, otuz beş adım kala yetişti.

05/419 Delikanlı panik içerisindeydi, yanındaki yoldaşı ise konuşması ve yürüyüşüyle Rus’a benziyordu.

05/420 Yoldaşı, çiftçiler ile kendi dillerinde saygıyla selamlaştı ve evin eşiğine önden çıktı.

05/421 Kapıyı beyaz yüzlü, gülümseyerek duran, sarı saçları arkasına doğru toplanmış bir gelin açtı.

05/422 İhtiyarlara nazikçe, kısık sesle selam vererek, saygılı bir şekilde onların içeri geçmeleri için kapının bir tarafına çekildi.

05/423 Bakışları nazik ve hoşnuttu.

05/424 Onun güzel yüzüne bakarak, önce Mehmet’in babası, ardından da annesi gösterilen kapıdan içeri girdiler.

05/425 Aman, eşikten girer girmez karısının ve diğerlerinin de içeriye gireceklerini düşünemeyip, kapının girişini kaplayarak durdu, evin dekoru onun gördüğü evlerin hepsinden çok farklıydı.

05/426 İhtiyar henüz Ruslara misafir olunduğunda nasıl davranılması gerektiğini bilmediği için, tereddüt etti.

05/427 Mehmet’in yoldaşı, ona odanın köşesindeki divanı göstererek oraya oturttu.

05/428 Cemal ihtiyarın peşinden gidip, onun yanına oturdu.

05/429 Mehmet üniformasını çıkartmadan, biraz durduktan sonra, çıkıp gitti.

05/430 Babası, onun dönmesini beklerken odanın duvarlarına göz gezdiriyordu.

05/431 Divanın arkasına koyulan halıya birkaç dakika gözlerini dikti, o tarafa dönüp, dokunarak inceledi.

05/432 Halının nasıl dokunduğunu gözden geçirdi.

05/433 Oğlunun yoldaşı ona:

05/434 -Babam, halı güzel dokunmuş mu? -diye sordu.

05/435 -Güzel, çok güzel!

05/436 Sanatçı aileler var.

05/437 Türkmen kadınları senelerdir halı dokuma konusunda fark yaratırlar.

05/438 Karısı da halı hakkında bir şeyler söylemek istiyordu.

05/439 Ancak kendilerini misafir eden beyaz yüzlü gelinden gözlerini ayıramıyordu.

05/440 Gelin yemek hazırlıyor, masanın üstüne tabak vb. şeyleri koyuyordu.

05/441 Diğer odada, kapının arkasında bir oğlan ağlayarak, varlığını belli etti.

05/442 Gelin, oğlanı susturmak için diğer odaya gitti.

05/443 Aman, divanda otururken karısına eğilerek:

05/444 -Bu oturduğumuz şey ne güzelmiş!

05/445 Sanki yaşlıların oturması için yapılmış gibi.

05/446 Eve gidince, böyle bir şey aldığımı düşünsene! -dedi.

05/447 Cemal iç çekerek, divan satın almaya karar verip, odadaki aynalı dolaba doğru baktı.

05/448 -Babası, ona bakarsak bizim almamız gereken çok şey var.

05/449 En başta, işte, bunun gibi aynalı bir dolap almalıyız.

05/450 Misafirler masanın başına geçtiler.

05/451 İhtiyarların yanına komutanlar -Mehmet ve yoldaşı oturdu.

05/452 Saygılı gelin misafirlere hizmet ediyordu.

05/453 Cemal ise evin güzel düzenini ve misafir ağırlamayı başaran gelinini seyrediyordu.

05/454 Köydeki kızların hiçbirinin evinin böyle görünmediğini o anlarda aklından geçiriyordu.

05/455 Mehmet önündeki üç adet bardağa konyak koydu.

05/456 Bu garip görünüşlü bardaklar ihtiyar çiftçinin gözüne gülünç gelmişti.

05/457 Gerçekten de bu küçücük bardakların masanın başında oturana yüksük kadar görünmesi mümkündü.

05/458 Müslümanlık adetleri içerisinde büyüyen yaşlı çiftçi alkolü ömrü boyunca ağzına sürmemişti.

05/459 Oğlu bunu biliyordu.

05/460 O: "Komutanlar içsinler" diyerek, cılız suratını asıp, sofranın başına oturup, karısıyla üzüldüğü ve geceleri yatmadan oğullarına söyledikleri nasihatleri hatırladı.

05/461 Mehmet, babasına bardaklardan birini içmek isteyip istemediğini sordu.

05/462 Bakışlarıyla içmeyi reddetti.

05/463 Ömründe içkiyi ağzına sürmediğini söyledi.

05/464 Ancak içmesi için Cemal de ısrarcı oldu:

05/465 "Votka içmek damarlarına faydalıymış" diyerek, onun bir ara söylediği sözü hatırlattı.

05/466 -Birazcık iç, babası -diyerek, komutanlara destek oldu.

05/467 Aman, karısına öfkelenmiş gibi:

05/468-İçerim! -diyerek, ikna oldu ve bardağı uzun parmaklarının arasında gizledi.

05/469 Komutanlara bakarak:

05/470 -Size saygısızlık etmek olmaz.

05/471 Ben yaşlanmışta olsam, ruhum ihtiyar değil, diyerek gülümsedi ve kalpağını yere attı.

05/472 Masanın başında sohbet koyulaşmıştı.

05/473 Mehmet'in yoldaşının, geçen sonbahardaki pamuğun türü ve miktarını sormasıyla, ihtiyar adam oğlunun Kızıl Ordu'ya gelmesinden evvel, Volga civarlarında dokumacılık yaptıklarını anlatmaya başlamıştı.

05/474 Aman, komutanla kendi kolhozları ve komşu kolhozlar hakkında sohbet ettikten sonra, oğluna bakarak, son yıllarda köylerinde olan her türlü yenilikten bahsetti.

05/475 Kalpağının içinden çıkarttığı kızıl mendil ile yüzünü silip tekrar konuşmaya devam ediyordu.

05/476 Doğruca, sadeleştirerek muhabbetin esas yerine konuyu getirmeye çalışıyordu.

05/477 Ancak Mehmet onun anlattıklarından sadece beraber büyüyüp oyunlar oynadıkları Ceren'in; iki çocuğunun olduğunu, gençlik parti sekreteri olan dostu Durdu'nun, Recep Ağa'nın kızı Amansultan'la evlendiğini anlamıştı.

05/478 Babası çok fazla şeyden bahsetmişti.

05/479 Mehmet'in yoldaşı, tanımadığı bu insanlar hakkındaki muhabbete dahil olamayarak, dışarı çıktı.

05/480 Gelin de ikinci odaya girip, çocuğuna bakmak için ayrıldı.

05/481 Aman, delikanlının çıktığı kapıyı işaret ederek:

05/482 -Bu ev sahibi mi?

05/483 İyi bir delikanlıymış, çok şey görüp geçirmiş.

05/484 Sohbeti muhabbeti biliyor, dedi.

05/485 Annesi, Mehmet'in cevap vermesini beklemeden:

05/486 -Onun gelini de tertemiz, diyerek, kocasının suratına baktı.

05/487 -Doğru, oğul, üç senedir dünyada çok şey gelip geçti, diyerek, karısının sözlerine kulak asmadan, önüne bakarak konuşmaya devam etti.

05/488 -Oturup konuşacak olsak sana çok şey anlatırım oğul ama bizim vaktimiz az.

05/489 Kolhoz bize sadece üç gün izin verdi.

05/490 Sen bugün akşam ana babanı uğurlamak zorundasın.

05/491 Annenin sana söyleyeceği birkaç şey var.

05/492 Biz artık yaşlandık, hanım, dinliyor musun? -diyerek, sakalını sıvazlayıp, biraz durduktan sonra muhabbeti koyulaştırarak konuşmaya devam etti.

05/493 -Yaşlı halimizle kolhoz da çalışıyoruz.

05/494 Abartmıyorum.

05/495 Kolhoz biz ihtiyarları refaha çıkarttı.

05/496 Neden anlatıyorsun derken, evimden, çevremden, -ihtiyar sesini kısarak:

05/497 -Sana da iyi bir gelin alıversem, sonra benim başka bir arzum kalmayacak, rahatlayacağım.

05/498 Köyde hangi kapıya varsam, karşılık istemeden akraba olmayı kabul ederler, biliyorum.

05/499 Ben geçen yıl sonbaharda sana bu meseleden bahsetmiştim.

05/500 Cevabını da…

05/501 Oğul, beni biraz kızdırıyorsun.

05/502 Düşün, ben sana ordudaki görevini bırak demiyorum, bahsettiğim bu değil, şu an ben senin adına gururlanıyorum.

05/503 Bugün her şeyi kendi gözlerimle de gördüm.

05/504 Sana son sözüm şu:

05/505 Köye gel, evlen, sonra yine bu atlara, görevine gelininle dön.

05/506 -İhtiyar bu kısma gelince, biraz duraksadı ve oğlunun yüzüne baktı.

05/507 -Beni düşün, biz artık kocadık.

05/508 Bak sakalımın çoğuna ak düştü.

05/509 Kocadık artık, torun görme zamanı.

05/510 Sağlıklıyken insanın bir meyvesi olmalı, neşesi olmalı.

05/511 Sen doğduğun zaman ben ne yapacağımı bilememiştim, dediği an da oğlunun yoldaşı -komutan içeri girdi.

05/512 Sonra Aman kafasını kaldırıp, masadan biraz geri çekildi ve başka birinin gelmesi üzerine cümlesini toparlayarak:

05/513 -İşte, oğul, annenin sana söylemek istedikleri, diyerek, sözünü tamamladı.

05/514 Mehmet'in yoldaşı içeri girince üniformasını kuşanmaya başladı.

05/515 İçerisi dakikalarca sessiz sedasız kaldı.

05/516 Bu durgunluk, yine komutanın kılıcının ucu yere değince çıkan ses ile bozuldu.

05/517 -Nereye gitmek için acele ediyorsun? -diyerek, Mehmet yoldaşına sordu, o da:

05/518 -Gitme vakti geldi.

05/519 Benim evde de işlerim var.

05/520 Oradan da alaya uğrarım, diye cevap verdi.

05/521 Mehmet masadan kalkıp, yoldaşına elini uzattı.

05/522 Komutanlar birbirlerinin yüzüne bakarak gülüştüler.

05/523 Mehmet'in yoldaşı, ihtiyarlara hoşça kal demek için yanlarına gitti.

05/524 Ancak o an da düşündükleri her şey yerle bir olmuştu.

05/525 Yaşlılar için artık her şey, bu eve gelip oturuşları, görüp işittikleri, fikirleri, söylenen sözleri -bir hayalmiş gibi göründü.

05/526 Ev sahibinin kim olduğunu anlamadılar.

05/527 Komutanların yüzüne bakınca, olayı anlar gibi oldular.

05/528 -Aman Ağa, Cemal Ana, elini ver -diyerek, Mehmet'in yoldaşı gelip, Aman'a elini uzattı.

05/529 Şimdi tüm sırların açığa çıkma zamanıydı.

05/530 Öncesinde de ihtiyarlar, kendi dillerinde konuşuyordu.

05/531 Onun sözleri net ve açıktı.

05/532 -Ben gitmeden evvel, gelininiz ve torununuz Karlen için tebrik ederim, dedi.

05/533 Aman Ağa beklemediği bir an da ortaya çıkan bu olay karşısında şaşkına dönüp, birdenbire yerinden kalkıp komutanın dediklerine cevap vermeden, elini avcunun içine alıp bir an da duraksadı.

05/534 O sırada Mehmet:

05/535 -Sonya, senin buraya gelmen isteniyor! -diyerek, içerideki odanın perdesini açtı.

05/536 -Karlen'i de alıp gel.

05/537 Dur şimdi, onu ben alıp geleyim, diyerek, Mehmet, oğlu Karlen'i alıp geldi.

05/538 Torun hasreti çeken Cemal, oğlunun elinden çocuğu çekip alarak, yüzünü açıp, önce sağ yanağını, sonra sol, tekrar sağ yanağını öptü.

05/539 Hemen torununun adını sorup, onun ak pak oluşunu övdü.

05/540 Sonra Mehmet'in babasının önünde:

05/541 -Karlenciğim, canımın canı… -diyerek, hoplatmaya başladı.

05/542 O an yaşlı çiftçi masanın başında taş gibi donup kalmıştı.

05/543 Otururken başını eline yaslayıp, yüzünü yere eğmişti.

05/544 Anne onun ne için hüzünlü olduğunu biliyordu.

05/545 Bu sebeple o:

05/546 -Babası, ay, babası, senin bu duruşun ne?

05/547 Dök eteğindeki taşları da bak gülüp duran Karlenciği izle! -diyerek, onun kulağına eğilerek sertçe konuştu.

05/548 -Mehmet'im eski mektuplarında belli etmişti aslında.

05/549 Bizi bir yıldır "gelin" diye çağırıp durmuyor muydu?

05/550 Ah, senin düşünecek şeyin yoktur da…

05/551 Aman bir şey aklına şüphe düşürmüş gibi, başını kaldırarak karısına:

05/552 -Ben tek bir şey düşünmüyorum, on katı fazla şey düşünüyorum.

05/553 Torunumu buraya getir, diyerek, Karlen'i eline aldı ve:

05/554 -Oyy, gözleri de kapkara, bize benziyor.

05/555 Adına Karlen mi dediniz?

05/556 Torun oldu, olması gereken de böyleymiş galiba! -diyerek, gülümseyen oğlunun, gelininin yüzüne baktı.

05/557 -Biz artık sabah gideriz.

05/558 Ben sabah pazardan gelinime en kıymetli pahalı ipek elbiselerden alıvereyim.

05/559 Sonra hepimiz köye gideriz.

05/560 Ben de köyde büyük bir düğün kurarım, diyerek, sevecen bir hareketle uzun gri bıyığını torununun nazik yanağına batırdı.

4.6. KAHRAMAN

06/01 Size bir fotoğraf göstereceğim, hanginiz tanıyabilirse tanısın! -diyerek, İlyas, kahraman Kutlumurat'ın evinde oturan kendi akranı delikanlıların yanına geldi.

06/02 -Göster hadi, buluruz, tanımazsak ne olacak?

06/03 Kız fotoğrafı mı? -diyerek, delikanlılar onun dışarıda koltuğunun altına bir şeyler yerleştirdiği, hâlâ da koltuğunun altından çıkartmadığı, koluna baktılar.

06/04 -İlyas onların "kız fotoğrafı mı?" demelerine güldü ve eliyle koltuğunun altından büyük bir gazete çıkarttı.

06/05 Üçüncü sayfasını genişçe açarak, dostlarının yüzüne çevirdi:

06/06 -İşte bu fotoğraf -komutanın fotoğrafını hanginiz tanıyabilecekse tanısın!

06/07 Bu fotoğraf gençlerin dikkatini çekti.

06/08 Baktılar.

06/ 09 Onun esas duruşuna, yassı sırtının üzerinden geçen askeriye gereçlerine, yakasındaki küçük komutan nişanına, göğsündeki kızıl madalyaya bakarak incelediler.

06/10 Ancak İlyas'ın fotoğrafı tutup, kendileri için kolaylaştırmadan sorup durmasının sebebini ve fotoğraftakinin kim olduğunu anlayamadılar.

06/11 Sonu gelmedi.

06/12 -Kim söyle? -diyerek, İlyas'a sordular.

06/13 O:

06/14 -Söylemem, kendiniz tanıyın! -dedi.

06/15 -Tanıtacaksan, kolaylaştır o halde!

06/16 -Şımarma.

06/17 -Ver onu -deyip, sonra İlyas'ın yakasına sertçe yapıştılar.

06/18 O, kaçamayacağını anladıktan sonra:

06/19 -Tanıyamadıysanız, bende söylemeyeceğim -diyerek, gazeteyi şart koşarak elinden bırakıverdi.

06/20 -Alıp, inceleyip bakın, fakat onun hakkında yazılanları okumam için gazeteyi bana verin.

06/21 Sizden rica ediyorum.

06/22 Hepsini su içer gibi bir solukta okuyuvereyim.

06/23 Ben, bugün sabahtan beri beş, altı defa okudum.

06/24 İlk annesiyle babasına okuyuverdim.

06/25 Onları memnun ettim.

06/26 Sonra da önüme gelen herkese okuyuverdim…

06/27 Bunu okudukça okuyasın geliyor.

06/28 Bu günlerde benim işim kahramanların savaş yöntemlerini okuyup öğrenmek.

06/29 Yaşasın, ben de bu yıl Kızıl Ordu'da yer alacağım.

06/30 Benim atlı orduda hizmet edesim geliyor.

06/31 Vay be, bu gazetenin bugün benim elime nasıl geçtiğini soracak olursanız:

06/32 Bugün sabah erkenden ilçeye gitmiştim.

06/33 Kıraathaneye vardım, orada oturanların hepsinin elinde bu gazete, kafalarını kaldırmadan okuyorlar.

06/34 Bana onların gözü ilişince, oturdukları yerden; “gözümüz aydın, gözünüz aydın” dediler.

06/35 Onların neden böyle dediklerini anlamadan, hayretler içerisinde kalakaldım.

06/36 İşte o an da onlar bana bu fotoğrafı gösterdiler.

06/37 Ben o vakit kendisini tanıdım.

06/38 Sonra bu gazeteyi aldım, atımı geri teptim.

06/39 Çarşıda ne işim olduğu o kıraathanede aklımdan çıktı.

06/40 Bakın, ben nasıl bahtlıyım, bu gazete önce benim elime geçti.

06/41 Postacımız gazete almaya giderken, yolun ortasında benim önüme çıktı…

06/42 O an İlyas’ın anlattıklarına kulak asan yoktu.

06/43 Akranları gazeteyi onun elinden aldıklarında, komutanın kim olduğunu anladılar.

06/44 Kendi köylerinin yiğidi, kendileri ile ufacık çocukluktan beri oynayıp sevdikleri, mektepte bile beraber okudukları, geçen yıl birlikte Kızıl Ordu’nun karargahına uğurladıkları, sonra da mektuplaşıp durdukları -Amandurdu.

06/45 Fakat onlar onu ilk gördüklerinde tanıyamadıkları için birazcık kendilerine teessüf ettiler.

06/46 Amandurdu, köyden gittiğinden beri değişmişti.

06/47 Kızıl Ordu’nun kapısı onu güzelleştirmiş, cüsseli sırtına insanın oturuveresi geliyordu.

06/48 Yüzü gözünün siması, oğlanlıktan çıkıp gittiğini gösteriyordu.

06/49 -Amandurdu!

06/50 Kahramanlık madalyası almıştı!

06/51 Altı Ağa ile Çeper Ananın yanına gidelim!

06/52 Varıp, onları kutlayalım!

06/53 Onlar, Amandurdu’yu tanıdıkları an, böyle diyerek, hepsi bir ağızdan yüreklerindeki coşkuyu dile getirdiler.

06/54 Sonra gazetede Amandurdu hakkında yazılanları İlyas’a fırsat vermeden, kendileri okumaya başladılar.

06/55 Okudular.

06/56 İlgiyle dilleri vardığınca okudular.

06/57 Sonra Amandurdu'nun köydeki günlerini anımsamaya başladılar.

06/58 İçlerinden biri:

06/59 -Amandurdu bizden güçlü çıktı, yoksa mücadele de bana yenilirdi -dedi.

06/60 -Fakat senin hesabını kesen kimdi? -diyerek, diğerleri ona karşı çıktılar.

06/61 -Osoaviakhim üyelerinin arasından en iyi keskin nişancı olup çıkan kimdi?

06/62 Gece, Artıkların ilerisindeki kara üzümlü avluya girip gizlenen iki kaçakçıyı yakalayıp, önüne geçirip, köydeki Sovyet bürosuna getirip gelen kimdi?

06/63 Amandurdu değil miydi? -dediler…

06/64 O an da köyün seksen yaşındaki ihtiyarı Kutlumurat Yiğit içerideki odada, demir sobanın yanında bir yer bulup, büzülmüş oturuyordu.

06/65 Gençlerin sohbetlerine kulak asmayarak, kendisinin kahramanlık bilgisini saklayıp, kendi kendine konuşuyordu.

06/66 Belki, o şu an kendisinin geçmişteki uzak yollarını, dünyada tattığı acı ve tatlı anları aklına getirmişti.

06/67 Onun bu oturuşuna bakınca, dünyayı yakınından, peşinden seyredip görüyor ve düşünüyor gibiydi.

06/68 Kendisinin akranı, gün aşırı çıkıp, ta sabahtan akşama kadar satranç oynadığı -Torum Yiğit öldüğünden beri, evden çıkmadan, böyle içine atıp oturuyordu.

06/69 Delikanlıların, gazete okuyan sesleri, kendi aralarındaki sohbetleri ona gelip duruyordu.

06/70 Ancak kendisinin fikri olmadığı için ne hakkında muhabbet ettiklerini bilmiyordu.

06/71 Gençlerin birinin ayağa kalkarak:

06/72 -Amandurdu bizden güçlü çıktı -dediği, sert söylemini ihtiyar kulağıyla apaçık işitmişti.

06/73 İhtiyar dikkatini gençlerin oturdukları tarafa vererek, sohbete kulak misafiri oldu.

06/74 Muhabbetin konusu Amandurdu hakkındaydı.

06/75 Gençlerin dilinden Amandurdu'nun adını art arda işitti.

06/76 Sonra kendisi de Amandurdu'yu aklına getirdi ve onun hakkında yeni bir havadis olduğunu tahmin etti.

06/77 Ahbabının oğlu -Amandurdu'yu göresi ve onun hakkındakileri işitesi gelmişti.

06/78 Sonrasında:

06/79 -Kurban, ne, Amandurdu mu geliyormuş?

06/80 Ondan yeni gelişme mi var? -diyerek, oturduğu yerden bağırarak torununu sordu.

06/81 -Vah, Kahraman Ağa, ben en önce size müjde vermeye gelmiştim ama -diyerek İlyas, oturduğu yerden sıçrayarak kalkıp, Amandurdu'nun kahramanlığı hakkında okunup bitirilmiş gazeteyi alarak, Kutlumurat Yiğit'in yanına gitti.

06/82 -Kahraman Ağa, Amandurdu bizden çetin çıktı, hepimizden güçlü çıktı, hem de öyle böyle çetin çıkmadı, çok güçlü çıktı.

06/83 İşte, bak, onun fotoğrafı gazetede çıkmış, onun yaptığı kahramanlıklar hakkında yazılanlar, gazetenin bütün yüzünü doldurmuş.

06/84 Ona madalya da verilmiş, işte bak gör, kızıl madalya -kahramanlık madalyası, onun göğsünde parlıyor.

06/85 Bu madalya Amandurdu'nun göğsüne Kali'nin kendi elleriyle takıldı.

06/86 -Ona, madalyayı Kali'nin kendisi mi taktı dedin? -diyerek, Kahraman Kutlumurat, kendisinin yaşlanmış gözlerini komutanın kızıl madalyasının üstünde sevecenlikle gezdirdi.

06/87 -Ben yoldaş Kali'yi görmüştüm.

06/88 Bundan on beş sene evvel görüp, onunla tokalaşıp selamlaşmıştım.

06/89 Aşkabat şehrinde, çiftçilerin binasında…

06/90 O çok alçak gönüllü bir insandı, biz ona orada Türkmenlerin yatarken giydiği kırmızı donunu, astragan[2] kalpağını giydirdik, saçaklı ipek kuşağı kuşattık.

06/91 O zaman:

06/92 "Beni neden böyle süslüyorsunuz?

06/93 Benim karım var" diyerek, bizimle eğlenip gülüştü.

06/94 Bize şunları anlattı:

[2] Bir tür kürk çeşidi (kuzu veya koyun derisinden yapılan).

06/95 “Türkmen halkını gözlemliyorum, Türkmen, özgürlüğüne düşkün kahraman bir halktır” dedi.

06/96 Daha sonra yoldaş Kali, orada Türkmen yiğitlerinin kahramanlıklarından ve başarılarından gözünü ayırmayacağını söyledi…

06/97 İlyas, ihtiyarı sevindirdiği için memnun, Amandurdu hakkında konuşmaya devam etti.

06/98-Yiğit Ağa, Amandurdu’nun göğsüne kahramanlık madalyasını ne için takmışlar sorsana?

06/99 İşte gazetenin şu kısmında; “Leningrad şehrimize korku salıp, şehrimizde yeterli top mesafesinde bulunan ve sınırı aşan düşmanları -Faşistleri, Kızıl Ordumuzun bozguna uğratmak için girdikleri savaşta, Kızıl Ordu’nun küçük komutanı Amandurdu, korku ürkü bilmeden, kendi canını düşünmeden, kahramanlığını gösterdi, çelikle güçlendirilmiş füze atıp, karın üstünde yavaşça hareket ederek, birkaç kez top mermisi attı.

06/100 O her defasında top mermisi attığında, siperde yatan düşmanların külünü göğe savurdu…” diye yazılmış.

06/101 İlyas, bu şekilde saygıyla, büyüklerine bugün Amandurdu hakkında okuduklarının hepsini tek tek anlatıverdi.

06/102 İhtiyar dinledi.

06/103 Seksen yaşındaki ihtiyar, Ak Padişah’ın eskiden kendi halkına verdiği emri, o zamanlar kendisinin tiksindiği Petersburg şehri -şu an ki Leningrad şehrini bugün kendi gençlerinin ellerine silah alıp, yüce bir sevgiyle korumalarını şaşkınlıkla, tek tek dinledi.

06/104 Ak Padişah’ın külünü göğe savuranlar, o şehrin işçileriydi; şimdi şehir kendilerinindi, eski adına son verilip, Leningrad şehri olan, köylerindeki kolhoz meydanlarını süren traktörleri ve köylülerini yok eden elektrikli arabaların olduğu şehirden -Leningrad şehrinden çıkıp geldiklerini, çiftçilerin sorumlusu, İvan’ın ve onun karısı köylerinin doktoru Galina’nın Leningrad’lı olduğunu, yakın komşuları Durdu’nun oğlu Aman’ın o şehirde enstitüde okuduğunu ihtiyar biliyordu.

06/105 -Amandurdu, gerçekten kahraman olmalı.

06/106 Aslı var -yiğidin parçası yiğit olmalıdır -diyerek, ihtiyar doğruldu.

06/107 Onun şu an yaşlılığa yenilmeye başlamış gövdesine, Amandurdu'nun kahramanlığını işitmesi kuvvet verir gibi oldu.

06/108 Belki de böyle olabilir, o yayılıp otururken kendine gelip toparlandı.

06/109 Sonra gözünü tekrardan komutanın fotoğrafında gezdirip, fotoğrafa bakarken bile, hoşnut olup, derisi kırış kırış olmuş, yıpranmış parmaklarıyla sevgiyle bakarak okşadı.

06/110 Sonrasında:

06/111 -Delikanlının esası var -diyerek, anlatılanları tekrarladı.

06/112 Böyle derken onun bir şeyi söyleyesi geliyordu.

06/113 Belki, o burada kendisinin kahraman ünvanını nasıl aldığını anlatıverirdi.

06/114 Yalan bir konu hakkında muhabbet etmeyecekti.

06/115 Kendi başından geçenler ve görüp işittikleri hakkında yapacağı sohbet çok yerinde ve hesaplıydı.

06/116 "Ak Padişah yıkıldı, onun adaletsizliğine dayanamayan kendi halkı yıktı, artık padişah değil" diye, önü alınmayan haber köyün içine düşüp, dilden dile dolaşarak halk arasında yayıldı.

06/117 Köy ahalisi sırtından ağır bir yük indirmiş gibi taze bir nefes alıyordu.

06/118 İşte, o gün Kahraman Kutlumurat'ın da keyfi yerine geldi, gözleri güldü, dili bülbül gibi şakıdı.

06/119 Komşu evlerden mutluluklarını paylaşmak için toplananlara Göktepe Savaşı'nı anlatıyordu.

06/120 Bundan dört beş yıl önce "Sovyet hükümeti zenginlerin toprağını, suyunu ele geçirip, onları toprağı suyu olmayan yoksul işçilere verecek" haberi köye yayıldığı gün, "Türkmen halkının tarihi, toprak su için savaştan ibarettir" deyip, yoksul işçilerin topraksız susuz nasıl zorluklar çektiklerini anlatıverdi.

06/121 "Türkmen yiğitleri Aşkabat-Moskova atlı seferine gidecekler" dediklerinde Ahal-Teke atlarının başka atlardan farklı olduğunu söyledi ve yine bunun gibi…

06/122 Şimdi neyi anlatıverecek ki?

06/123 Belki, o şimdi kendisinin kahramanlığını, ünvanını nasıl aldığını anlatıverirdi.

06/124 Delikanlılar, onun kendisi hakkında konuşmak istemediğini, övünüp durmayı sevmediğini bilseler de şimdi kendi kahramanlığını ve ünvanını nasıl aldığını anlatacağını düşündüler.

06/125 Bir süre konuşmadan, delikanlıların yüzüne, sonra da kapıya baktı.

06/126 Onun bu oturuşundan eski seneleri gözünün önüne getirip, vatanın özgürlüğü uğruna verdiği mücadeleleri, on beş yaşındayken at üstüne çıktığı, beline kılıç kuşandığı, Köpetdağ'ın dar derelerinin içinde, uçurum kayalıklarında, atın üstünde adeta bir kurt gibi gezdiği anılarının birbiri ardına aklına geldiği fark ediliyordu.

06/127 İhtiyar sohbete başladı, ancak yine de kahramanlığından bahsetmeden, kendisinin kahramanlık talimi aldığı başka bir yiğit hakkında, o yiğidin hangi soydan geldiğini, bugün gururlandığı kahramanı hakkında anlatmaya koyuldu.

06/128 -Biz Kılıç Kahraman'ın geride kalanlarıyız.

06/129 Kılıç kahramandı.

06/130 Onun korkup ürktüğünü gören yoktu.

06/131 O seneler Almanların yağmacılık seneleriydi.

06/132 O yıllarda bir gün, köyün ileri kıyısından tepenin altından bir kadın:
06/133 "Kılıç kahraman gibi kahramanı varsa, elin oğlu zindanda eli ayağı bağlı oturmaz, hiç kimse onu zindanda oturtamaz" diyerek, büyüklük taslayıp bağırarak girdi.

06/134 Onun önüne ilk çıkan Kılıç Kahraman'ın kendisi oldu.

06/135 Kadın, Kılıç Kahraman'ı daha önce hiç görmemiş, onun hakkındakileri de iyi işitmemiş, sadece adını duyup gelmişti.

06/136 Kılıç Kahraman, kendini tanıtmadan durdu ve onun anlattıklarını dinledi.

06/137 Kılıç Kahraman o kadının:

06/138 "Ben Kılıç kahraman için, uzak yerden geldim.

06/139 Siz, güzel yiğit, ömrünüz uzun olsun, bana Kılıç kahramanı gösteriverin.

06/140 Dün benim biricik oğlumun, dağdaki çapulcular gelip, meydanda odun yığarken yanındaki eşyalarını ve devesini alıp gitmişler.

06/141 Ben Kılıç Kahraman'dan oğlumu, biricik evladımı alıp gelmesini isteyeceğim.

06/142 Ben gariban dul bir kadınım.

06/143 Oğlumu para verip alabilecek durumum yok" dediği sözlerini işitti.

06/144 Sonra, kahraman ona şöyle dedi:

06/145 "Yenge, Kılıç Kahraman şu an köyde değil.

06/146 O, biraz sonra gelir, biz ona sizin geldiğinizi, durumunuzu ve isteğinizi anlatırız.

06/147 Siz Kılıç Kahraman deyip geliyorsanız, o da oldurur.

06/148 Siz endişe etmeyin.

06/149 Ondan tarafı düşünmeyin, evinize gidip, arkanıza yaslanıp oturuverin.

06/150 Oğlunuz hemen evinize gelecek, sakin olun, geri dönün.

06/151 Sonrasında köyün seçkin delikanlılarını toparlayıp, o kadının oğlunu alıp gelmenin yolunu düşündü.

06/152 Köyün delikanlıları, kahramanın fikrini makul buldular.

06/153 "Ne dersen, biz varız" dediler.

06/154 On at ile kahramanın kendisi de atlıların önünde.

06/155 Yiğitler, henüz yirmisine basmamış sizin gibi bir oğlandım.

06/156 Kahraman bana da atla, dedi.

06/157 "Kahraman göre göre olunur" dedi.

06/158 Gittik.

06/159 Kahraman çok akıllıydı.

06/160 Kadının anlattıklarından, onun verdiği tariften oğlunu hangi civardaki çapulcuların kaçırdığını biliyordu.

06/161 Atının başını belli bir yöne doğrultup, doğruca o tarafa sürdü.

06/162 Korku ürkü bilmeden, önden atını dizginleyip gidiyordu.

06/163 Onun ardından gitmek de bir kahramanlıktı.

06/164 Köpetdağ'ın içine girip, dar derelerin içinden geçip gittik.

06/165 Onun önüne çıkan, yolunu kesebilen olmadı.

06/166 Atının başını B… Han'ın küçücük, iki dağın arasına kısılıp kalmış kalesine çekti.

06/167 Bizi hanın birkaç muhafızı karşıladı.

06/168 “Gelin, düşün ardıma, misafirler “diye hürmetle karşıladılar.

06/169 Kahraman atından aşağı atladı ve onlardan kendisini hanlarının yanına götürmelerini istedi.

06/170 Muhafızlardan biri hana haber vermek için kalenin içine girdi.

06/171 Bizim sonradan işittiğimize göre, kadınlarının arasında zevk ve sefa içinde oturuyormuş, kahramanın gelişinden de hoşlanmamış.

06/172 Ancak, herhalde kendisini muhafızlarının arasında, kalesinin içinde korkusuz hissediyordu.

06/173 Onun fikri zikri başka tarafa gitmişti.

06/174 O, bizim gelişimizle ilgili:

06/175 “Esirlerini para verip almaya gelmişlerdir” diyerek, kendi kendine tahminde bulunmuş.

06/176 Bu sebeple de kahramanın yanına gelmesini muhafızlara buyurmuştu.

06/177 Kahraman, hanın yanına vardı.

06/178 Meret’in babasıyla ikimizde onun ardından gittik.

06/179 Han, vaktini sefa içerisinde geçirirken odasında bıyık altından çalım satarak, mavi çuha giysisinin içinde yayılmış vaziyette oturuyordu.

06/180 Kahraman, mertçe selam verip, yanına girdi.

06/181 Han, ciddiyetle kaşını gözünü kaldırarak, kahramanın selamını aldı.

06/182 O, kibirlenebileceği kadar kibirleniyordu.

06/183 Yanına gelindiği için, kibirlenmeyi kendisine hak görüyordu.

06/184 “Başını eğip” gelen bu misafir onun dengi değildi.

06/185 Hanın bu “yapay” hareketleri kahramanı çekindirebilir miydi?

06/186 Birisi kahramanı sinirlendirmese bari”, diye düşünüyorduk.

06/187 Kılıç Kahraman, onun kibirlenmesine aldırmadan, doğruca karşısına geçip, bağdaş kurup oturdu.

06/188 Kahramanın orada otururken, hanın yüzüne bakışıyla, alay edip gülesi gelmiş gibiydi.

06/189 Hana cüretkâr bir tavırla şöyle dedi:

06/190 -Han ağa, bizim selamımızı almasan da haberimizi al!

06/191 Biz misafir de değiliz, şikayetçi de değiliz!

06/192 Kılıç Kahraman'ın böyle demesi, direkt yüzüne aptalca konuşmasıyla denkti.

06/193 Han tiksintiyle, ciddiyetle yüzünü kaldırıp, gözünü belertip, kocaman açtı.

06/194 Gözü, kahramanın kırışmış yüzüne, öfkeli gözlerine ilişti.

06/195 Sonrasında kalkıp, dışarı sıvışıverecek gibi olup:

06/196 "Bunu benim yanıma niye getirdiniz?" diyerek, birine bağırıverecek gibi olup, korkuya kapılıverdi.

06/197 O, arsızlık yapıp bağırmadı, dışarıya da sıvışıp kaçıp gitmedi.

06/198 O an da belleri kılıçlı, bıyıkları bükülmüş, iki adet muhafız içeri girdi.

06/199 Han, onların gelmesiyle değişti.

06/200 Tekrar önceki cesaretine kavuştu.

06/201 Kahramanın haberini almadan evvelki, kendisini büyük gördüğü halini aldı.

06/202 Onun böyle olması, zaten sinirli olan kahramanın öfkesini iyice arttırdı.

06/203 -O zaman haberimi kendim vereyim, diyerek, kahraman kılıcının sapına sertçe yapışıp, bir dizinin üzerine çökerek, şöyle dedi:

06/204 -Dün senin muhafızların meydanda odun yığan birini, bizden birini alıp götürmüş.

06/205 Han tekrar kahramana bakarak, eski halini aldı.

06/206 Sonra gözlerini belerterek:

06/207 -Yanındaki devesiyle mi? -diyerek, kendisi kahramanın önüne düşüp, hatta, onu verip, kellesini kurtarmaya binde bir razı oldu.

06/208 Sonra, biraz önce yanına gelen muhafızlardan birine öfkeyle bağırarak, şöyle buyruk verdi:

06/209 -Dün getirilen esiri hemen bunların önüne salın!

06/210 Yanındaki devesi ve eşyalarıyla!

06/211 Çabuk olun!

06/212 Sonra, kahramana bakarak:

06/213 -Biz misafir severiz.

06/214 Misafiri öz atamızdan bile ulu görürüz… -dedi.

06/215 Kahraman yüzünü çatarak, hanın yanından kalktı.

06/216 Han ile konuşacak başka bir sözü yoktu.

06/217 Ancak tam dışarı çıkmak üzereyken, hana:

06/218 -Bugünden itibaren atlıların bizim yöremize gelirse, şunu bil, kaleni başına yıkarım.

06/219 Sen bunu her daim böyle bil! -diyerek, söyleyeceğini söyleyip çıktı.

06/220 Han yine de:

06/221 -Gönderin çabucak! -diye bağırdı.

06/222 Kahraman gitse de ben delikanlılık yapıp, hanın yanından ayrılmadan onun hareketlerini izledim.

06/223 Hanın muhafızlarından esirleri getirmeye gidenlerden bazıları hanlarının yüzüne doğru bakarak:

06/224 -Han Ağa, neden böyle yaptınız?

06/225 Onlar bizden alıp götürdükleri adamları ve malları, bizim yaptığımız gibi, bedavaya getirip veriyor mu? -diyerek, ellerine geçen ganimetleri bedavaya vermeye razı olmadıklarını dile getirdiler.

06/226 Han, bu şamataya bağırarak:

06/227 -Ahmaklar, ay, ahmaklar, düşünmeden konuşan ahmaklar!

06/228 Düşünün, siz ürkek adamlar olmasanız, o benim üzerime böyle gelebilir miydi?

06/229 Düşman sizin ayağınıza yapışan balçıkta görmüyor musunuz, benim üstüme gelip, başımda kılıcını oynatıyor.

06/230 Düşünün, ben onun istediği adamı vermesem, şimdi iki omzumun üzerinden kellem yere uçacaktı.

06/231 Benim bunu gözüm yemedi.

06/232 Koyuverin dedim siz haramzadelere!

06/233 Ben onlardan bir şey almayı geçtim.

06/234 Kellem kurtulsa yeterli!

06/235 Han böyle diyerek, bağırdı, uğurlamaya kendisi çıktı.

06/236 Böylece kahraman, o yaşlı kadının biricik oğlanını, devesi ve yanındaki eşyalarını alıp, hanın kalesinden çıktı.

06/237 Yukarıya baktığında yalnızca gökyüzü görünen, iki tarafı büyük dağlık dar derelerden geçip, dönüp geldik.

06/238 Kahramanın buraya gelip, sadece esirini alıp dönmeye yüreği el vermediği için, gözünü aç kurt gibi etrafında gezdiriyordu.

06/239 Bu esnada etrafımızda; kara taşların arasından, başı kara çarşaflı bir kadın çıktı.

06/240 Onu görmeye göz gerekiyordu.

06/241 Gözleri sürmeli, uzun boyluydu.

06/242 Biz onu görünce tanıdık.

06/243 Hanın yanında görmüştük.

06/244 O, Kılıç Kahraman'ın, hanın yanına gelişini ve hana yaptıklarını kenarda durup izliyordu.

06/245 Uzaktan gelerek doğruca kahramanın yanına varıp, şöyle dedi.

06/246 -Ben sizin için geldim.

06/247 Beni de yanınıza alıp götürün.

06/248 Ben sizin gibi bir kahraman görmedim.

06/249 Sadece kahramanlığınız için, önünüze çıktım.

06/250 Beni bu korkak hanın zulmünden kurtarın!

06/251 O böyle dedikten sonra, yalvar yakar, kara gözlerinden yaşlar süzülüp akmaya başladı.

06/252 Kendisinin hanın beşinci kadını olduğunu, yetim kalıp hanın eline düştüğünü anlattı.

06/253 -Bizimle gitmeye razıysan, o halde bin atın sırtına -deyip, Kahraman, onun suratına baktı.

06/254 Yaşlı sohbetin bu kısmına geldiğinde, bir oğlan kapıya doğru koşarak geldi.

06/255 -Amandurdu geldi! -deyip, geldiği gibi koşarak gitti.

06/256 Bundan sonra delikanlılar, ihtiyarın anlattıklarıyla ilgilenmediler.

06/257 Bunu kendisi de fark etti.

06/258 Fakat o, delikanlılara "durun" deyip, anlattıklarını da yaşayacakmış gibi, lafın iki ucunu bir yere bağlayarak şöyle dedi:

06/259 -Bizim soyumuz böyledir, delikanlılar.

06/260 Amandurdu'nun kahramanlığı ne şöhretli ne ulu kahramanlık.

06/261 O Kılıç Kahraman gibi sadece bir köyün ya da ilin kahramanı değil, daha büyüklerin kahramanı.

06/262 Onun kahramanlık şöhreti de böyle ulu…

06/263 Delikanlılar, hepiniz yurdumuz için, bizim özgürlüğümüz için, geleceğimiz için kahraman olmalısınız.

06/264 Hadi o zaman, delikanlılar beni de beraberiniz de Amandurducuğumun yanına götürün, onun yüzüne yıpranmış gözlerimle bakıp, kalbimi ısıtamadım.

06/265 Yürüyün, hadi, muhabbeti onun kendisinden işitelim.

06/266 -Biz Amandurdu'ya gidiyoruz, kahraman ağa, deyip, gençler, yaşlılarından izin isteyip kalktılar.

06/267 Kahraman Kutlumurat da kalktı.

06/268 Onlar, Amandurdu'nun yanına gidecekler ve kahramanlık madalyasını kutlayacaklardı.

06/269 Huzurlu bir kış günü sabahtan beri devam eden sıcaklığını geride bırakıp ortadan kayboluyordu.

06/270 Dışarı çıkınca fark ettiler ve kendilerinin ne kadar uzun zamandır burada oturup kaldıklarına hayret ettiler.

4.7. ANNE

07/01 Bu olay Almanları T… köyünden kovup yollamamızın ardından, girilen avlunun içinde, yıkılan evin yanında durduğumuzda, şafak söküp, gökyüzünü kızıla bürüdüğünde yaşandı.

07/02 Biz, sıvasız, üst üste koyulan taş duvara yüzümüzü verip, arkalarına bakmadan süratle kaçan faşistlerin ardından bir silahın şarjörünü boşalttık.

07/03 Sonra İvan'la beraber ölen faşistin arkasında bıraktığı torbasını, içindeki eşyalarına bakmak için ortaya döktük.

07/04 -Vay! -deyip, İvan önce iç çekip, ardından bağırarak:

07/05 -Bunun içinde yalnızca canavarın kendisi yok.

07/06 Eşyalarından başka ne ararsan var! -diyerek, eşyaları aceleyle karıştırıp:

07/07 -Büyük iğne kime lazım, ayna tarak kime gerekli! -dedi.

07/08 Doğrusu, İvan böyle deyince, benim aklıma kaftan giyinen, sakalını kınayla boyayan Seyit Ağa denilen çerçi düştü.

07/09 Bogdanov ise:

07/10 -Faşist öldü, tarağı bana kaldı! -deyip, İvan'ın elinden tarağı kapıp aldı.

07/11 İvan, önündeki yığılmış eşyaları tekrar karıştırdı.

07/12 Bu kez Faşist'e yemek nasip olmadı diyerek, eliyle koymuş gibi domuz yağını buldu.

07/13 İvan, onu parmaklarının ucuyla tutup, yukarı kaldırarak:

07/14 -Almanların yağı, bunu kimin midesi alır? -dedi.

07/15 Biz konuşurken yakınımızda, üstü yerle bir olan kulübenin içinden yaşlı bir kadın iki elinden tutup çekmemizi ister gibi kollarını yukarı kaldırdı.

07/16 İhtiyar, kulübenin merdiveninin son basamağında bastonuna dayanıp, kulak kesildi.

07/17 Onun bu duruşu bizim aklımıza masallardaki "anneyi" getirmişti.

07/18 Sonbahar gecesi otların üzerine çiğ düştüğü için, onun mısırlarını kopartıp, üstlerine oturmuştuk.

07/19 Bundan dolayı ona mahcup olduğumuz için sessizce yerli yerimize geçtik.

07/20 İhtiyar, herhalde bizim sesimizi, konuşmalarımızı ayrıca faşist ordusuna gülmemizi fark ederek emin olamamış fakat tiksindiği korkunç Almanların sesi, kahkahası ve konuşmaları olmadığını da tahmin etmiş olmalıydı.

07/21 Olduğu yerde hareketsiz, yüzünü yukarı kaldırıp sonrasında doğrularak:

07/22 -Oğullarım, evlatlarım, siz misiniz? -deyip, etrafına bakınarak seslendi.

07/23 Biz ses vermedik.

07/24 O tekrar sevecen sesiyle:

07/25 -Oğullarım, benim imdadıma koşan kızıl askerlerim… dedi.

07/26 -Bu ihtiyar bizden, bize sesleniyor -diyerek, Bogdanov aniden yerinden kalktı.

07/27 -Evet, anne, biz senin askerleriniz.

07/28 İşte geldik…

07/29 İhtiyar, Bogdanov'un sesini takip ederek, mısırların arasından sivrilip çıkan boynunu gördü.

07/30 Sonra durduğu yerde iki kolunu açıp, bize doğru süratle koştu.

07/31 O gelirken:

07/32 -Geldiniz mi, oğullarım, gelişiniz olsun, oğullarım, gidişiniz olmasın, oğullarım! -diyerek, önce Bogdanov'u, sonra Aman'ı, en son da İvan'ı okşadı.

07/33 -Ben sizin geldiğinizi görmeden ölürüm diye korkuyordum, sefa getirdiniz, artık ölsem de gam yemem, ah, oğullarım, ölenlerim az olmadı…

07/34 İhtiyar bunları söyleyip, köyünün son iki yıldır çektiği gamı kederi anlatmaya niyetlenince boğazı düğümlendi, gözleri yaşlarla doldu.

07/35 Ardından:

07/36 -Gelmenizi bekledik! -diyerek hıçkırdı.

07/37 Bogdanov ona:

07/38 -Geldik anne hem de düşmandan intikamımızı alıp geldik, dedi.

07/39 -Öç alınmalıdır oğullarım, diyerek, ihtiyar gözünün yaşını eliyle silip:

07/40 -Aranızda Saşa diye biri var mı?

07/41 Onun soyadı Şapovalov olmalı, kendisi de sizin gibi bir yiğittir.

07/42 Ayrıca Lyuba adlı doktor bir karısı da olmalı -diye sordu.

07/43 O esnada onun harabeye dönmüş evinin yakınına üniformalı iki kişi geldi.

07/44 İhtiyar onları görünce:

07/45 -Onlar da sizin yoldaşlarınız mı? -diye sorup, lakin cevabını beklemeden, sevinçle karşılamak, kucaklamak için, onlara doğru bastonuna ağırlığını vererek ilerledi.

07/46 İhtiyar yanlarına varmadan, içlerinden biri ayakta durmaya mecali yokmuş gibi, kendisini yere atıp, arkasını duvara yaslayıp oturdu.

07/47 Ne de olsa sırtında ağır bir şey taşıyordu.

07/48 İhtiyar onun oturuşunu görünce ona acıyıp yüreği sızladı.

07/49 -Vah, yavrum, yoruldun mu?

07/50 Yaralandın mı?

07/51 Almanlar kurusun, evladım, onların acıdığı insan kaldı mı?

07/52 Ben seni şimdi evime alırım, yaralandıysan yaranı sararım, ekmek, çay veririm.

07/53 Böyle diyerek ilerlerken, oturan, gözüne çarpan kişinin yanına vararak, kucağını açtı, iki elini uzattı, ancak elini uzatırken, gördüğü yeşilimsi kaputa, yerde

oturan kişinin içinde kaybolduğu kaputuna, iğrenç şapkasına, paçasından dizine kadar gelen çirkin çizmesine gözü çarptı.

07/54 Sonra: “Vay!” diyerek elini vücudunun arkasına çekerek oracıkta taş kesilmiş gibi donup kaldı.

07/55 İhtiyar iyi yaptı, ona elini sürmedi, eğer onu İvan’ı kucakladığı gibi “yavrum” deyip okşasaydı, gözlerinden yaş akarken sevişi gibi sevseydi, o vakit kalan ömrü boyunca hatasına sızlanırdı.

07/56 Herhalde kimin yanına geldiğini anladı, kucaklamak üzere olduğunun kendi kızıl askerimiz olmadığını, acımasız düşman olduğunu, köyündeki domuz sürüsü gibi olan Almanlardan biri olduğunu fark etti.

07/57 Geriye çekildi, biraz duraksadıktan sonra, faşist deyip, net bir şekilde onaylayarak, yüzünü çevirip, onun yanındakine baktı.

07/58 İhtiyarın “yavrum, oğlum” dediği askerlerden biriydi.

07/59 Eli silahlı yiğit, ihtiyara bakıp gülümsedi.

07/60 İhtiyar onun bizden olduğunu görünce ona güvenerek, oturan kişiye tekrar rahatça bakmaya başladı.

07/61 “Yüzünü kaldır” deyip, onun böğrüne bastonuyla vurarak konuştu.

07/62 Alman yüzünü iki dizinin arasından çıkartıp, kara gözlerini belerterek, eskisi gibi oturdu.

07/63 İki büklüm oldu.

07/64 Kendisinin Alman olduğunu değiştiremeyeceğinin farkındaydı.

07/65 İhtiyar onu biraz anımsar gibi, burgusu çözülmüş bıyığından dolayı sürekli gördüğü birine benzetir gibi oldu.

07/66 O, evini dağıtıp, işine yarayan eşyaları alıp gidene de sonra bir gün sığırını alıp gidene de benziyor, komşusu Bondarenko’nun kızına tecavüz edene, bundan beş altı gün önce köydeki tavukları tüfekle vurana da benziyordu…

07/67 İhtiyar onu kırk elli tane suçlu Alman’a benzetti, fakat belli birinde fikir kılamadı.

07/68 Bu yüzden:

07/69 -Ben bunların iyi olanını görmedim, hepsi bir, hepsi suçlu, hepsi azmış, hepsi yağmacı, zorba! -diyerek, onun üzerine beddualar yağdırmaya başladı.

07/70 -Hay, suçlu domuz!

07/71 Yakalanmayacaksın zannettin ha!

07/72 Seni ellerinle yaptıkların yakalattı!

07/73 Benim gözyaşım, bütün köyümün gözyaşı tutmuştur.

07/74 Yok, seni benim bedduam, onca insanın gözyaşı tutmuştur, yok, seni benim Kızıl askerlerim yakaladı.

07/75 Benim askerlerim!

07/76 Benim oğullarım!

07/77 İhtiyar bu sözleri söylerken, elindeki bastonu ve bedeni titremiş, alnındaki damarları ise adeta kamçı vurulmuş gibi morarmıştı.

07/78 Bu halde silahlı askere tekrar baktı ve:

07/79 -Sık, canım, buna ölsün! -dedi.

07/80 Asker ihtiyara bakıp, ona engel olmadan, gülümsedi.

07/81 "Kederli ihtiyar, söver, içini soğutur, gider" diye düşünüyordu.

07/82 Bu yüzden de:

07/83 -Ana, bu bize lazım, deyip, gülümseyerek cevap verdi.

07/84 İhtiyar ona:

07/85 -Bunun ne faydası var?

07/86 Bunun neye gereği olacak?

07/87 Vur da öldür bunu, benim gözümün önünde öldür!

07/88 Oğlum, faşisti öldürmek eşi benzeri olmayan bir şey.

07/89 Faşisti öldürenin ömrü uzar, kuruyan sopa bile yeşerir -deyip, bastonuyla saldırınca:

07/90 -Ana! -diyerek, silahlı asker ihtiyarı engelledi.

07/91 -Gebersin! -diyerek, ihtiyar atıldı.

07/92 -Bunun için ben cezalandırılırım.

07/93 -Yok, cezalandırılmazsın, sen bunun için söylüyorsun!

07/94 Bu olayın üzerine yüzbaşı geldi.

07/95 Silahlı asker ona bu meseleyi anlattıktan sonra, Alman'a dönerek:

07/96 "Bu bize lazım" dedi ve ihtiyara baktı.

07/97 O an faşistten dolayı içini soğutamayan, kaçan Alman'lar tarafından gördüğü bütün zulümleri; Alman mayınına basıp ölen sekiz yaşındaki torunu,

kendisinden ayrı düşen oğlu ve gelini aklına gelen ihtiyar, Alman top mermisi değdiği için yamulan üç odalı evine yüreği sızlayarak bakıp ağlamaklı oldu.

07/98 Şu an onu sakinleştirmenin mümkün olmadığını yüzbaşı da biliyordu, saatine bakıp, ihtiyarın derdine ortak olmaya vakti kalmadığını fark etti.

07/99 Bu yüzden, ihtiyarın ardından biraz bakıp, sonra bir askerini de yanına alarak ayağının tozuyla koşar adım gitti.

07/100 İhtiyar kulübesine girip, yüzüstü yatıp ağlarken, birden aklına bir şey gelmiş gibi susup, kafasını kaldırıp, sonra sobanın başına geçip ateş yakarak büyük sepeti yanına çekiştirdi.

07/101 "Askerlerim, yemek yesin" diyerek, onun içinden patates alıp arkasına yaslanarak bir yandan da sözsüz bir şarkı mırıldanmaya başladı.

07/102 Aradan biraz zaman geçtikten sonra yüzbaşı arabayla gelip, askerlerin yanında durdu…

07/103 O an da yerin altından geldiğini zannettiği bir ses işitti.

07/104 -Bu nasıl ses?

07/105 Nereden geliyor? -deyip, etrafına bakındı.

07/106 Askerler ona:

07/107 -Arka taraftan geliyor yüzbaşı, herhalde ihtiyarın sesi, dediler

07/108 -Şu ihtiyar desenize, deyip, yüzbaşı sessizce kulübenin önüne ilerleyerek, sese kulak verip biraz dinledikten sonra:

07/109 -Anne, merhaba, sen bu karanlık kulübenin içinde oturup ne yapıyorsun?

07/110 Dışarı çık, askerlerin geldi, hava aydınlandı.

07/111 Bu ağlaman neden, çık -dedi.

07/112 -Benim ağlamamı dindirmek için bu kadarcık aydınlık yeterli değil, tüm köyün aydınlanması gerek.

07/113 Yüzbaşı, ihtiyarın bu dediğine vereceği cevabını biraz durup düşündükten sonra, şoförüne:

07/114 -Arabayı hazırlayıver, anne, hadi dışarı çık, gönlün açılır, seni arabayla gezdireyim, -dedi

07/115 İhtiyar sadece "dışarı çık" denildiğini işitti.

07/116 Bu yüzden aceleyle, patates soyduğu bıçakla dışarı çıktı.

07/117 -İşte çıktım, oğlum.

07/118 Ben şimdi oğullarıma… -diyerek, kendisini bekleyen arabanın yanına geldi.

07/119 Yüzbaşı:

07/120 -Gel, anne, işte buraya, benim yanıma bin -dedi ve yanını işaret etti.

07/121 İhtiyar arabaya bindikten sonra:

07/122 "Saşa, Saşa'cım" deyip, kendi kendine konuşurken, yüzbaşı ona:

07/123 -Saşa Şapovalov mu?

07/124 Sen Saşa'nın annesisin desene, oldu, ver elini anne, yeniden selamlaşalım.

07/125 Nasıl tanımam?

07/126 Biz beraber okuduk.

07/127 O bana "Almanların elinde annem kaldı" deyip, senden endişeyle bahsediyordu.

07/128 Oğlun teğmen oldu, kendisi şu anda Ukrayna'da olmalı…

07/129 -Teğmen olduğunda, komutan oluyor mu?

07/130 Yoksa Lyuba'yı da gördünüz mü?

07/131 Benim gelinimi gördünüz mü?

07/132 Yüzbaşı:

07/133 -Gelininizi görmedim, o bir hastanede doktor olarak görev yapıyormuş -diye cevap verirken, araba onları köyün dışına çıkartmıştı.

07/134 O günün sabahı, Almanların siper hatlarını yıktıkları yere getirmişti.

07/135 Yüzbaşı, ihtiyarın önüne düşüp, içi ölü faşistlerle dolu çukurları, gittikleri yol boyunca gezdirdi.

07/136 -Bak, anne, intikamın alındı! -dedi.

07/137 İhtiyar, ağlamaktan şişmiş gözlerini başındaki eşarbın ucuyla silip:

07/138 -Görüyorum, deyip, sanki her şeyi görüp bilesi gelmiş oğlan gibi, yüzbaşının önüne geçti.

07/139 O esnada onun önüne iki dizinin üstüne çökmüş, silahını kızıl askerlerin saldırdığı tarafa doğrultmuş vaziyette, felaket esnasında donmuş olan bir Alman çıktı.

07/140 Gözünün feri gitmiş ihtiyar onu görünce, birden duraksayıp, yüzbaşının yüzüne dönüp baktı.

07/141 Yüzbaşı:

07/142 -Huzurla ölmesine fırsat verilmemiş -dedi.

07/143 -Huzurla ölmeye de fırsat verilmemiş, deyip, ihtiyar anne, yüzbaşının sözünü tekrarladı ve öne hareket ederken birden elindeki bıçağa gözü ilişti.

07/144 Sonra: "Vay, aklımdan çıkıp gitti" -diyerek, aniden ardına dönerek, yüzbaşıya baktı.

07/145 -Ben kızıl asker oğullarıma yemek yedirecektim.

07/146 Ateşi yakıp, kazanı da patatesle doldurup, sobanın üstüne koymuştum.

07/147 Dönelim… -dedi.

07/148 Yüzbaşı ihtiyarın söylediklerine razı oldu.

4.8. ŞİRİN

08/01 Bugün sınıfta Şirin'in yeri boş kaldı.

08/02 Son on gün içerisinde Şirin üçüncü kez okula gelmiyordu.

08/03 Bu sebepten olsa gerek, öğrencilerden hiçbiri Şirin'i fark etmedi fakat onun bugün de okula gelmemesi müdürü ve ana dili öğretmeni Mehri'yi sinirlendirdi.

08/04 O, Şirin'in oturduğu tarafa gözlerini belerterek baktı, belki, onun aklına Şirin'in okuldaki eski anıları gelmişti.

08/05 Sonrasında yoklama defterine okula gelmeyenlerin işaretlendiği yere kalemini bastırarak sertçe yatay bir çizik attı.

08/06 "Şirin iyi kız, akıllı kız, öğretmeninden bir şeyler kapıp öğrenen biri, her konuda zeki bir kız, son günlerde okula neden gelmemeye başladı bilemezsin.

08/07 Ona sebebini sorup da konuşturamıyorsun ki!

08/08 Ne diyecek ne anlatacak?

08/09 Onun annesi tam dediğim dedik biri.

08/10 "Bugün onun yanına gitmezsem olmaz."

08/11 Öğretmen kendi kendine söylenerek, keyifsizce derse başladı.

08/12 Sabah okulun ilk saatlerini büyük bir keyifsizlikle geçirdi.

08/13 Her teneffüste hava almak için dış kapıya çıkıp durdu.

08/14 O sırada okul işlerinin tamamlanmasını, tertip düzenin sağlanışını aynı zamanda okul yılının hangi neticeleri olacağını düşünüyordu.

08/15 Tam o esnada önünden Şirin'in küçük kardeşi Sultancık kendisiyle akran kızlar ile koşarak geçip gitti.

08/16 Öğretmen, Sultancığı gördü ve ona Şirin'i sormak aklına geldi.

08/17 Sonra onu yanına çağırarak, Şirin'i sormaya koyuldu.

08/18 -Sultancığım, Şirin bugün okula neden gelmedi?

08/19 -Şirin mi? -diyerek, Sultancık kafasını eğerek yere baktı.

08/20 O an onun incecik boynunu aşağı eğip duruşundan kendisine sorulan soruya net bir cevap vermekte zorluk çektiği anlaşılıyordu.

08/21 Mektepte verilen terbiyeye göre, yalan söylememeliydi.

08/22 O da bunu biliyordu.

08/23 Eğer bilmiyor olsaydı, sabah okula geldiğinde "Şirin dün gece biriyle kaçıp gitti" diyerek, öğrencilerden başlayarak, öğretmenlere kadar herkese anlatarak, sırrı açığa çıkartırdı.

08/24 Bunu yapmadı, defalarca kendisine Şirin hakkında soru yöneltilmesine rağmen, cevap vermemekte kararlıydı.

08/25 Şu an ona Şirin'i soran, kendisinden bir cevap bekleyen, geçen yıl kendisine alfabeyi öğreten, elini kalem tutmaya alıştıran, birçok önemli şiiri ezberinde tutan, kendisinin bir numaralı öğretmeniydi.

08/26 Onun içinde bulunduğu bu durum gözlerinin önüne Şirin'i getirdi, annesinin bir gün önce tembihlediklerini aklından geçirdi.

08/27 Başını yine yere eğdi.

08/28 -Sultan kız, ne için sesini çıkarmıyorsun? -diyerek, öğretmeni ona yine sordu.

08/29 Sultancık bir süre derin düşüncelere dalıp, belli bir karar vermiş gibi, yüzünü yukarı kaldırarak:

08/30 -Şirin?

08/31 O evimizde değil.

08/32 O… diyerek, sözünü yarıda keserek sustu.

08/33 -Ne, ne?

08/34 "Şirin evimizde yok mu" dedin?

08/35 Eğer o evinizde değilse, okula da gelmedi, o zaman nereye gitti?

08/36 -Şirin'i verdik!

08/37 -Vay, Şirin'i verdiniz mi?

08/38 O nasıl veriş, okuldan mı aldınız?

08/39 -Yok, mektepten değil, onu geçen akşam evlendirdik!

08/40 -Ah, Şirin'i evlendirdik desene!

08/41 Şimdi oldu!

08/42 Ne zaman evlendirdik dedin?

08/43 Sebebi buysa eğer, onu nasıl evlendirdiğinizi doğru düzgün gel de bana anlatıver.

08/44 Dün, tatil günü mü evlendirdiniz?

08/45 Nereye verdiniz?

08/46 Neden bana anlatmadınız?

08/47 -Geçen akşam verdik dedim ya…

08/48 -Neden verdik deyip duruyorsun?

08/49 Sen bana Şirin'i nasıl verdiğinizi anlat…

08/50 Peki, sen anlatmazsan anlatma, Velce anlatır, diyerek, öğretmen yüzünü asıp arkasını döndü.

08/51 Öğretmeninin böyle yapması Sultancığı doğruları anlatmaya mecbur bıraktı.

08/52 Az önceki gibi yüzünü yerden kaldırarak, öğretmeninin yüzüne kara gözlerini dikip gözlerini tekrar tekrar kırpıştırarak baktı.

08/53 Annesinin bu sabah tembihlediği sözler aklına geldi.

08/54 Bir şekilde, doğruyu söylediği ve Şirin'in verilişi hakkında bildiklerinin tümünü anlattığı için kendisini rahatlatacak sebepler üretiyordu.

08/55 "Ben anlatsam da anlatmasam da öğretmenim Şirin'in evlendirildiğini öğrenir.

08/56 Bunu anlatmadığım için öğretmenime her zaman mahcup olacağım.

08/57 "Annem ne derse desin" diye kendi kendine söylendikten sonra adeta bu düşüncelerinden güç bulmuş gibi, Şirin'in evlendirilişi hakkında bildiklerini tek nefeste anlatıp öğretmeninin yanından hemen uzaklaşası geldi.

08/58 -Geçen akşam annemler beni yatmam için azarlasa da Şirin ve ben uyumamıştık, diyerek, çatallaşan sesi ile dili vardığınca anlatmaya başladı.

08/59 Gece yarısı bizim eve bir araba geldi.

08/60 İçinde iki kadınla yaşlı bir adam vardı.

08/61 Düğün alayıyla gelen arabanın bir tarafında büyük harflerle "Yalkım" kolhozu yazılıydı.

08/62 Yazıyı gözüm kestiğince okuyabildim.

08/63 Gelenler aynı zamanda Şirin'i de alıp gittiler.

08/64 Ben, Şirin gittikten sonra tan yeri ağarınca anca yatabildim.

08/65 -Arabaya Şirin'in kendisi mi bindi?

08/66 -Yok, yok, yengemler bindirdi.

08/67 Şirin, Nurcemal Yengemlerde oturuyordu, bende onun yanına gittim.

08/68 Yengemlerde oturmuş ağlıyordu.

08/69 Arabaya bindirilirken de ağlayacak gibi oldu.

08/70 Şirin gidince benim de ağlayasım geldi…

08/71 -Şirin evlendirilip okulu bırakmak zorunda kalacağı için üzülüyordu öyle mi?

08/72 -Ben ne bileyim!

08/73 -Şirin'i kime verdiniz?

08/74 -Bilmiyorum, düğün alayının arasından ben bir tek yaşlı bir adamı tanıdım.

08/75 Siz geçen gün bizim yanımıza uğradığınızda, o ihtiyar bizim evimizde oturuyordu.

08/76 Sultancığın anlattıklarından, Şirin'in başına gelen olaylar öğretmenin gözünün önüne geldi.

08/77 Şirin'in okulu yarıda bıraktığını anlayarak; onun son günlerde okula gelmeme sebebi öğretmeninin gözünün önünden geniş bir perdede geçti.

08/78 Sultancığı konuşturduktan sonra "çocuklu evde yalan olmaz" derler, "Şirin ekimin on yedisinde satılmış" diye içinden geçirerek sınıfa girdi.

08/79 O vakit sınıfta Şirin'in sınıftaki kız arkadaşları gülüştüler, kahkahaları sınıfın içinde büyük bir gürültü yarattı.

08/80 Öğretmen, kızların sınıfına girince yeni işittiği bu haberi onlara memnuniyetsiz bir surat ifadesiyle anlattı.

08/81 -Kızlar, duyduğuma göre Şirin'i vermişler.

08/82 Kızlar, kahkahaların ardından başlarından aşağı kovayla su dökülmüş gibi oldular.

08/83 Onlar göz açıp kapayana kadar duraksadılar, birdenbire bağrışmaya başladılar.

08/84 -Vermişler mi?

08/85 -Şirin'i mi?

08/86 -Kime?

08/87 -Ne zaman?

08/88 Farklı farklı sorular öğretmenin üzerine yağmaya başladı.

08/89 Ancak kızlar öğretmenlerinin cevabını beklemeden, Şirin'in verilişi hakkında fikir yürütmeye başladılar.

08/90 -O bir delikanlıyı sevip gitmemiştir.

08/91 Ben onu aynada gördüğüm kişi kadar iyi tanırım! -diyerek, Annagül, öğretmenin de kendisiyle aynı fikirde olduğunu düşünüyordu.

08/92 Dursuncemal ona sert bir şekilde karşılık verdi.

08/93 -Şirin'in birini sevip, kendi rızasıyla gitmeden, kimin hakkı varmış, onu birine verip göndermeye?

08/94 - Oturun!

08/95 -Çok biliyorsun.

08/96 Diyelim ki senin dediğin gibi.

08/97 Öyle olduğunu varsayalım, Şirin biriyle kendi isteğiyle gitmiş.

08/98 Eğer öyleyse, o vakit biz onun kiminle gittiğini bilmez miydik?

08/99 -Sen o yüzden mi öyle dedin?

08/100 -Elbette, onun için, daha ne için olsun?

08/101 -Yok kız, sen bilmiyorsun!

08/102 "Ben filan kişi ile gideceğim" diye, hiçbir kızın sana hesap vermesi gerekmiyor.

08/103 Giderse gider, kalırsa kalır…

08/104 Onunla kimin işi var…

08/105 -Göreceksin, benim dediğim çıkacak.

08/106 Onun annesi sanki okumasını istiyordu, ayrıca…

08/107 -Yok, sen göreceksin, benim dediğim çıkacak.

08/108 Doğru, annesinin isteğine kalırsa onu okula da yollayacak değildi.

08/109 Bunu ben de biliyorum.

08/110 Lakin Şirin…

08/111 Bunların tartışmasına Şeker, Dursuncemal'in tarafını tutarak dahil oldu.

08/112 Annagüle:

08/113 -A, kız, Annagül, madem sen kendin söyle.

08/114 Şimdi baban seni okuldan alıp, birisine verse gider misin?

08/115 Okulunu bırakır mısın? -diyerek, sinirle sordu.

08/116 -Al işte, sana soru, diyerek, kızlar gülüştüler…

08/117 Sınıftaki kızların birbirleriyle keyifli atışmalarını ses çıkartmadan oturup izleyen öğretmen bu soruya gülümsedi.

08/118 Annagül'ün yüzü tokat yemiş gibi kızardı, kendisine böyle denilmesine alınmıştı.

08/119 Yüzünü buruşturarak:

08/120 -Beni anam babam satmaz, kız Şeker, sen bu soruyu kendine sor! -dedi.

08/121 -O halde kendin neden böyle diyorsun? -diyerek, Dursuncemal yerinden fırladı.

08/122 -Derim, hakkım var demeye!

08/123 Biliyorum, o sebeple konuşuyorum.

08/124 Anlatayım, köy okulunu bitirip, Doyduk gibi Aşgabat'ta, enstitüde okuyacaktı, bu yüzden Kümşin'in, Sultan'ı sattıktan sonra "birini sevip kaçıp gitti" deyip, köyü doldurduğunu bir tek ben değil, hepimiz biliyoruz.

08/125 Şirin de aynı şeyin yapılacağı kızlardan biriydi.

08/126 -Sen madem bunları biliyorsun.

08/127 Bizde, Güzel'in Ata'yı, Bibinur'un Kömek'i, Oğultecin Artık'ı beğenip sevdiğini, insanların gözü önünde evlendiklerini biliyoruz.

08/128 Düğünlerinde, kız, kendin de oradaydın, diyerek, Dursuncemal, Annagül'ün dediklerinin üzerine, söyledikleriyle daha da bastırdı.

08/129 Şirin'den bihaber kızlar iki gruba ayrılıp, Şirin'in verilişi hakkında aralarında çekişirlerken, öğretmenleri kendisinin Sultan'dan işittiklerini onlara anlatmaya fırsat bulamadı.

08/130 O an da kızların söylediklerine müdahale etmeden, yanaklarını ellerinin arasına alıp, ses çıkartmadan oturuyordu.

08/131 Tartışmanın sonu sövmeye dönünce:

08/132 -Kızlar, artık bitirin!

08/133 Derse başlama vakti!

08/134 Şirin hakkında bir şeyler bilseydim saatlerdir size söylerdim, diyerek, derse başladı.

***

08/135 Şirinlerin avlusu köyün yukarı başında, kuytu bir yerdeydi.

08/136 Dışardan baktığında, büyük büyük erik ve iğde ağaçlarının arasından biraz görünebiliyordu.

08/137 Avlunun kapısından çıkınca iki tarafı gür dutlu, çoğunlukla hareketlilik olmayan bir sokaktan geçiliyordu.

08/138 Şirin geçen gece yine bu sokağın başında, kim olduğunu bilmediği geveze kadınlar tarafından, bürümcük örtünerek, sabahın erken saatlerinde arabaya bindirilip gönderilmişti.

08/139 Bike Yenge, kızını verdiği gecenin ertesi sabahı işe gitmemişti.

08/140 Ev işlerini hevesle eline alıp; erkenden içerdeki eşyalarını düzenleyip, köşedeki büyük sandığın ağzını (üstündeki üst üste konmuş yorgan ve döşekleri yere yıkıp, kaldırmaya yeltenmeden) iki üç kere açtı.

08/141 Sonrasında "kız kaçtı" haberini tüm köye yaymak için aceleyle komşularının avlularına gitti.

08/142 Avluya varınca, birkaç kadına "kardeşler, şimdi ben evdekilere ne diyeceğim ne anlatacağım, benim insan içine çıkacak yüzüm suratım kalmadı.

08/143 Geçen akşam o yüzü kara Şirin bizim yüzümüzü yere eğip, çıkıp gitmiş.

08/144 Yüreğim daralıyor, evde oturamadım, çıktım.

08/145 Biz şimdi ne yapalım? -diyerek, kızından dert yandı.

08/146 Kızından yakındıktan sonra, aceleyle kendi avlusuna, evine geldiği sırada, öğretmen Mehri ile gençlik partinin sekreteri Aşır'ın avlunun ağzından girip ona doğru geldiklerini gördü.

08/147 Öğretmenin Şirin'i sormaya geleceğini tahmin ediyordu.

08/148 Şirin'in nereye, nasıl gittiğini öğrenmeye çalışacağını da biliyordu.

08/149 Bu sebeple, sabah Sultancık okula giderken, ona Şirin hakkında emirler vermişti.

08/150 "Şirin nerde diye sorulsa da sorulmasa da Şirin akşam biriyle kaçıp gitti" diyeceksin.

08/151 "Annem ağlayıp duruyor" demesini tembihlemişti.

08/152 Yine de sakinleşemiyordu.

08/153 Eğer öğretmen biraz daha gelmeseydi, o zaman Bike Yenge onun yanına giderek "Şirin gitti, he, siz görüp işittiniz mi?" diye sorup ayrıca kızından, onun adet gördüğünden bahsedecekti.

08/154 Bu söyleyeceklerini Şirin'in babası Poltı ve Şirin'in görücüleriyle de konuşmuştu.

08/155 Ancak, iş son noktaya gelince, ne yapacağını bilemeyerek, karmakarışık bir hal almıştı.

08/156 "Bunlar Şirin için geliyorlar.

08/157 Babasının da evde olmadığı zamana denk getirdiler.

08/158 Şirini soracaklar.

08/159 Ben onlara ne cevap vereceğim?

08/160 Bunlar sorar dururlar, ardı ardına soru yağmuruna tutarlar.

08/161 Sorsunlar, ben diyeceğimi derim.

08/162 "Şirin'i siz bilmiyorsanız ben nereden bileyim" derim.

08/163 "O nerede, geri döner mi, dönmez" derim.

08/164 Bike Yenge içinden bu şekilde söylendikten sonra, kendi kendine:

08/165 "Ailemin sorumlusu ben miyim?

08/166 Bu yüzden yalan mı söylemeliyim?

08/167 Beni ilgilendirmez.

08/168 Ne olursa olsun, ben haklıyım ve bu benim doğrum" diyerek, kendisine doğru yaklaşarak gelenlere baktı.

08/169 Ancak yine de yanına gelmeleri onu panikletti.

08/170 Kendisine soru sormaya gelenlere çıkışarak, sinirle konuşmaya başladı.

08/171 -O doğurduğum utanmaz bize çekmemiş.

08/172 O bahsettiğiniz bizim içimizden, tohumumuzdan değil, bizimle asla bağı olamaz.

08/173 Ne dersin ne söylersin?

08/174 Bizim rızamız olana değil, kendi layığına gitti.

08/175 Bu benim doğurduğum kız değil -deyip, yatıp kalkıp, yüreğime zerre kadar ihtimal getirmezdim.

08/176 Ellerin kızını yadırgamamalıydım!

08/177 Dış kapıda başını kaldırmadan kapının önünü süpürmeye devam ederken bu sözlerine de öğretmen yanına gelinceye kadar mahsustan devam etti.

08/178 -Ne diyorsun, yenge, ne oldu, neden böyle yakınıyorsun? -diyerek, Aşır onun yanına gelip sordu.

08/179 -Bana mı soruyorsun, canım -diyerek, kafasını kaldırdı.

08/180 Bana soracağın bir şey yok, benim bildiğim bir şey de yok.

08/181 O utanmaz Şirin geçen akşam gecenin bir vakti kaçıp, kimle nereye gittiyse, çıkıp gitmiş.

08/182 Bizi bu yaptığıyla el gün içine çıkartmadı, hani.

08/183 Ben onun yüzünden sabahtan beri kızıp oturuyorum…

08/184 -Kimle gitti? -diyerek, öğretmen de Aşır'ın ardından sordu.

08/185 -Kimle olduğunu biz nereden bilelim, arayıp soran mı var?

08/186 Onun nereye ve kimle gittiğini bilecek biri varsa o da sizsiniz.

08/187 Artık ana, babanın sözüne bakan mı var?

08/188 Ben de bu meseleyi size sormaya gelecektim.

08/189 Kendiniz geldiniz.

08/190 O kiminle gitti?

08/191 Bana her şeyden evvel onun kimle gittiği gerek -dedi.

08/192 -Bike Anne, Şirin kendi rızasıyla birine âşık olup gitmiş olsaydı eğer, doğru biz bunu bilirdik.

08/193 Bu yüzden bizim haberimiz yok.

08/194 Bu sebeple onun bu gidişinin bir "aması" olsa gerek…

08/195 Bike'nin yüzü kızardı…

08/196 Öğretmenin yüzüne bir şey biliyor mu diye tiksintiyle baktı.

08/197 -Mehri kız, "aması olmalı" ne demek?

08/198 Nasıl bir aması olabilir?

08/199 Gitmiş bitmiş işte.

08/200 Ah, benim bahtım kara, utanmazın bu yaptığı eksik akıllığından, “anama babama söz gider, elin diline düşerler” diye düşünmemiştir…

08/201 -Şirin’in anası, sen bana desende demesen de ben duydum, her şeyi işittim, diyerek, öğretmen yavaşça gülümsedi.

08/202 -Neyi işittiniz, neyi biliyorsunuz?

08/203 Doğru, kız Mehri, siz elbette işitirsiniz, bilirsiniz.

08/204 Bugün olmasa da sabaha bizde işitir öğreniriz.

08/205 Ah, onu görüp duyanlar Bibinur, Güzel gibileri ve yine onlar sebep oldu…

08/206 Bütün bu olanlardan sonra aması olabilir mi?

08/207 Gitti işte.

08/208 Ona ne biz bir şey diyebiliriz ne de başka biri…

08/209 Öyle değil mi?

08/210 Her şey onun kendisindendir.

08/211 Bike yalan söylemeyi bilmediği için güçlük çekse de artık yalan söylüyordu.

08/212 Ancak öz kızı hakkında yalan söylemenin ayıp olduğunu söyleyemiyordu.

08/213 Onun sözlerine Aşır inanamamıştı.

08/214 Yalancı bir kadın olmadığını biliyordu.

08/215 Öğretmen, Bike Yenge’nin dediklerinin hiçbirini tasvip etmedi.

08/216 Böyle bir meselede daha evvel aldanmıştı.

08/217 “Kız kaçtı” bahanesiyle iki öğrencisi elinden kayıp gitmişti.

08/218 Artık buna inanacak değildi.

08/219 Üstelik bunların üzerine Sultancığın anlattıkları da iyi olmuştu.

08/220 Bu yüzden de o Bike Yenge’nin yanına gitdiğinde:

08/221 -Benim duyduğuma göre, Şirin’in nereye ve kime gittiğini yalnızca siz biliyorsunuz!

08/222 Kendisinin nereye ve nasıl gideceğini bilmeyen biri varsa o da Şirin’dir.

08/223 Siz onu kendi elinizle, rızasına ve okulunu bırakmasına aldırmadan, kendi istediğiniz adama veriverdiniz.

08/224 Biz haberi Şirin'in kendisinden elbet alırız.

08/225 Siz analar… -diyerek, peşinden sinirle ardına döndü.

08/226 -Şimdi kendi doğurduğuna da sözün geçmeyecekse… -diyerek, Şirin'in annesi öğretmenin peşinden kaşını çatıp, bakıp kalarak, kendi kendine söylendi.

08/227 -Teke'de kız satan az mı, hani onların hangi birini ardından arayıp soruyorlar?

08/228 Biz bir şey yapınca onun ardından konuşulur, bu bizim bahtımızdan.

08/229 Aslında, kızlık çağı, okula versen oğlanların arasında gezdirip dolaştırsan bir laf, evden çıkartsan iki laf, sorumsuz davranıp çıkarıp başıboş koyuversen, işte bu üçüncü laf.

08/230 Ne yapabilirsin?

08/231 Varsın bu kadar olsun, Şirin'in yanına giderse eğer ona ne diyeceği ne anlatacağı belli değil.

08/232 Ne olursa olsun, ana babasından geçecekse o zaman o artık bizim ailemizden değildir…

08/233 Onlar muhtarın evine doğru yola koyuldular.

08/234 Vardıklarında üzüm yığan kadınların olduğu bir yere geldiler.

08/235 Orada biraz mola verdiler.

08/236 Mehri kız, geçen akşam kız mı verilmiş?

08/237 Biz "Şirin verilmiş" diye işittik, ya siz? -diyerek, Şirin'in yakın akrabalarından Arzıgül, cevap alma arzusuyla Mehri'ye laf attı.

08/238 -Elbette, kız verildi, e siz düğüne gitmediniz mi?

08/239 -Kimim olursa olsun, çağırılmadığım yere gitmem.

08/240 Bike her şeyi bildiği için ürküyor.

08/241 Sanki, ben gidersem, hepsinin gizli sırlarını öğrenecek, sabah elin içinde herkese açıklayacağım.

08/242 O kendisinin kızı verdiğini bana anlatmadı…

08/243 Anlatmasın.

08/244 -Vay, sana da mı anlatmadı kız? -diyerek, yanında üzüm toplayan ihtiyar kadın şaşırdı.

08/245 -Anlatmazsa anlatmasın, Menli Ana.

08/246 O kendisinin yakın gördüğünü çağırsın.

08/247 Bizi çağırmasa da onun kızını sattığını herkes biliyor, şimdi onun "akşam kızım kaçıp gitmiş" diye dolaştığına herkes gülüyor… -diyerek Arzıgül kızıp söylendi.

08/248 O, Bike'nin uzaktan eltisiydi.

08/249 Onlar ters düşmüş olmasalar da birbirlerinin iyi günlerinden haset ediyorlardı.

08/250 Bunun üstüne Bike'nin kızını verdiğinde diğer eltilerini çağırıp, kendisini davet etmemesine çok gücenmişti.

08/251 Bu yüzden de Bike'nin kızını verişi hakkında konuşuyordu.

08/252 Onun kızını sattığı ortalığa dökülünce, Arzıgül memnun olacaktı.

08/253 Şirin'in verilişi hakkında kendi bildiklerinin üzerine bir de işittiklerini de ekleyerek, öğretmene anlatıverdi.

08/254 Onun anlattıkları çok inandırıcıydı.

08/255 Öğretmen onun yanından canı sıkılmış vaziyette ayrıldı.

08/256 Köyün muhtarının yanına Aşır ile beraber varır varmaz şöyle dedi:

08/257 -Sayın başkan, sizin yanınıza bu tarz bir mesele için üçüncü kez gelişim.

08/258 Bir çare bulmak gerek.

08/259 Bugün Bike'nin kızı Şirin okula gelmedi.

08/260 Sizin ondan haberiniz var mı?

08/261 -Evet, var.

08/262 -Haberiniz varsa çok iyi.

08/263 Onu vermişler.

08/264 Nerede olduğu belli -geçen gece "Yalkım" kolhozunun aracına bindirilerek alıp götürülmüş.

08/265 Ağlayarak gitmiş.

08/266 Ben annesinin yanından geliyorum.

08/267 Annesi bana "kızım kaçmış" dedi.

08/268 "Onun kimle, nereye gittiğini siz bilirsiniz" dedi.

08/269 Ben ondan yakamı zor kurtardım.

08/270 Ancak Şirin’in nasıl verildiği hakkında bana hakikati anlatanlar oldu.

08/271 O, satılıp gönderilmiş.

08/272 Bunu araştırmamıza gerek yok.

08/273 Kendisi hiç görmediği birine verilmiş.

08/274 Ağlayıp sızlayarak gitmiş.

08/275 Bunu bana onun yakın akrabalarından biri sohbet ederken söyledi.

08/276 Olan bu işte.

08/277 Köy muhtarı masanın başında ayağa kalkarak camdan bakınca dibindeymiş gibi görünen Köpet Dağ’ın tepesine baktı.

08/278 Artık kırışmış suratında merhamet duygusundan eser yoktu.

08/279 O:

08/280 -Mehri kız, doğru söylüyorsunuz, satılmış.

08/281 Bana bu mevzuyu gelip anlatanlar oldu.

08/282 Fakat bu meselede kızların kendileri de hatalı, ne için kendilerinin satılmasına rıza gösteriyorlar?

08/283 Ne için onlar bu konuyu sana anlatmıyorlar?

08/284 Böyle olmamalı, dedi.

08/285 -Şu an bunları sormanın vakti değil.

08/286 Muhtarın dediklerine karşı parti sekreteri olan Aşır hemen lafa atıldı.

08/287 O öğretmene:

08/288 -Er geç cevap vermeliyiz.

08/289 Onları bu konularda disipline etmeliyiz.

08/290 Başkan doğru söylüyor.

08/291 Fakat Şirin’in satılışının nedenini öğrenmemiz gerek, dedi.

08/292 -Ne yapmak gerekiyor?

08/293 Fikrinizi söyleyin, diyerek, başkan onlara tekrar soru yöneltti.

08/294 Mehri öfkelenerek konuşmaya başladı.

08/295 -Bizim Şirin’i hemen görmemiz gerek.

08/296 Ben onu görmek istiyorum.

08/297 Onunla iki kelâm edesim var.

08/298 Sonra ben sizin tüm sorularınıza cevap verebilirim.

08/299 “Yalkım” kolhozu Keriz köyünde uzak değil, biz Şirin’in yanına gidelim.

08/300 Ondan sonra meselenin üstü ay gibi açılır.

08/301 Benim ona soracak sorularım var.

08/302 Üçümüz birlikte gidelim.

08/303 İşte, bana sorarsanız diyeceğim bu!

08/304 -“Yalkım” kolhozuna gidip, kızı görüp kendisiyle konuşalım, eğer Poltı kızını satıp yolladıysa, onun kalbini kırarım.

08/305 Ben, siz ne yapalım derseniz varım.

08/306 Eğer gidelim derseniz, gidelim ve konuşalım.

08/307 -Başkan böyle diyerek, onların dediklerine kendisinin de katıldığını söyledi ve:

08/308 -O zaman şimdi gidelim, dedi.

***

08/309 Keriz Köy Meclisi’nin başkanı orta yaşlı, sevecen ve kibirli bir adamdı.

08/310 O günün sabahı biri ona “geçen akşam Durdumurat “Bereket” kolhozundan iyi bir kızı alıp gelmiş” diye anlattığında, o kendisinin hemen memnuniyetini belirtti.

08/311 “Yiğitler böyle edivermeli işte” diyerek, Durdumurat’ın yaptığı şeyden gönlünün hoşnut olduğunu belirtti.

08/312 Sonra birkaç yeri dolaşıp, iş yerine geldiği sırada, Mehriler oraya vardılar.

08/313 “Bereket” kolhozundan gelen muhtar kendilerinin ne için geldiklerini acele ve kibarca anlattıktan sonra:

08/314 -Böyle olmuş.

08/315 İnsan insanın gönlünü kırmamalı, bunun bilincine varmak gerek.

08/316 Komşuluk da böyle bir meselenin olması iyi değil, dedi.

08/317 -Onun kendisi iyi okumuş bir kızdı.

08/318 Kendi isteği ile gitmediğini ben apaçık biliyorum, diyerek, Mehri de muhtarın söylediklerinin üzerine ekledi.

08/319 Keriz köyünün muhtarı, onların dediklerini şaşkınlıkla dinledikten sonra:

08/320 “Bu nasıl iş” diyerek, bu konuda kendi işittiklerini anlatmaya koyuldu.

08/321 -Bu meseleyi bana da anlattılar.

08/322 Ancak sizin biraz önce söylediklerinizle benim duyduklarım arasında yerle gök kadar fark var.

08/323 Mesela, siz dediniz ki “kız satılmış, yabancı birine satılmış”, “kızın rızası yok”.

08/324 Ben ise tümüyle başka bir şey işittim.

08/325 “Sizin Bereket kolhozunuzun kızı, bizim Yalkım kolhozumuzun efendi yiğidi Durdumurat’ı sevip, kendi rızasıyla gelmiş.

08/326 Böyle olmuş diye işittim.

08/327 Kız ile delikanlı evvelden tanışırlarmış.

08/328 Onların önceden beri ilişkileri varmış.

08/329 Görüşüp anlaşmışlar.

08/330 Doğru, Durdumurat o kızı geçen gece alıp geldi, kolhoz da ona arabasını verdi.”

08/331 Başkan bunları söyledikten sonra, Durdumurat’ın iyi bir delikanlı, onun babasının şanlı bir adam olduğunu da ekledi.

08/332 Mehriler, muhtarın anlattıklarından yola çıkarak, onun işten tamamen habersiz olduğunu ve kendi köyünün delikanlılarının tarafını tutuğunu düşündüler.

08/333 -Bana söyledikleri şöyle, hakikatten öyle olmuş.

08/334 Eğer benim dediklerim içinize sinmediyse, o zaman kendilerini çağırıp sorabilirsiniz, arkadaşlar -diyerek, sözlerini tamamladı.

08/335 -Doğru, size bu şekilde anlatılmış.

08/336 Ancak lafta her şey söylenebilir, diyerek, diğer köyün muhtarı anlatmaya koyuldu.

08/337 -Kızlar satılıyor.

08/338 Şaşırılacak yollar bulunup satılıyor.

08/339 Ben bu mesele ile ilgili çok benzer olaylara şahidim.

08/340 Şimdi kız satanlar, “kızım sevdi”, “kızım kaçtı”, diyerek ört bas edip satıyorlar.

08/341 Biz bugün kızımızın nasıl kaçtığını, nasıl sevdiğini öğreneceğiz…

08/342 İkisinin arasına Mehri de dahil olup:

08/343 -Bizim Şirin'in kendisiyle konuşmamız gerekiyor.

08/344 Nasıl evlendiğini, onun kendisi anlatsın, diyerek, Şirin'in oraya çağırılmasını istedi.

08/345 Şirin'e haber verildi.

08/346 Gelininiz muhtarlık binasına çağırılıyor -deyip, köyün habercisinin gelip söyledikleri, Şirin'in kayınpederi ve kayınvalidesi olacak ihtiyarları büyük kedere boğdu.

08/347 -Çağırılıyorsak gideriz, diyerek Şirin'in kaynı olan yaşlı anne habercinin yanına kamburlaşarak geldi.

08/348 -Kurbancığım, sen onun ne için çağırıldığını biliyor musun, Durdumurat da gelmeli mi?

08/349 O şu an evde yok, onu ne yapacağız?

08/350 Öyle mi, gelin mi?

08/351 Onu derhal alıp geliriz.

08/352 "İlçeden birileri geldi" demiştin değil mi?

08/353 Kurbancığım, onlar kim?

08/354 Canım, onları siz sakinleştirebilir misiniz?

08/355 Biz geliveririz.

08/356 İşte, senin ardından geliriz.

08/357 Yaşlı anne böyle diyerek, haberciyi yollayarak, Şirin'in oturduğu odaya aniden vurup girdi.

08/358 -Gelin'im, diyerek, o sözüne devam etti.

08/359 -Sen şanlı, soylu yerin ailesindensin, sen bu saygın yerin eşiğinden girensin.

08/360 Yavrum, seni muhtarlık binasına çağırıyorlar.

08/361 Oraya ilçeden birileri gelmiş.

08/362 Onlardan biri kadınmış.

08/363 Anne babanı ve bizi, lafını bilmeden rezil etme, yavrum!

08/364 Sana sorulan soruların cevabını bir bir ver.

08/365 Hayırlısı olsun; Tanrım!

08/366 Hadi yürüyün, Annaceren, sen gelinle git.

08/367 Ben babası ile geleceğim.

08/368 Ah, şu an Berdi olmalıydı.

08/369 O, iyi, daha iyisini bilirdi.

08/370 Gelinin yanına sokulup, şöyle dedi.

08/371 -Gelinim şimdi muhtarın yanına varınca, “kendi isteğimle geldim” deyip başka bir şey demeyeceksin, bunu söyle dur!

08/372 Söylediklerini söylemeye devam edersen onları ikna edersin.

08/373“Razıyım” diyeceksin, “kendi öz irademle geldim” diyeceksin.

08/374 “Bu işten anamın babamın haberi yok” diyeceksin.

08/375 Ah, “insanın olduğu yerde düşmanda vardır” derlerdi.

08/376 Ara bozmaya çalışanlar az değil…

08/377 Gelinim, biz söyleyeceklerimizi söyleyelim, sen güçlü ol!

08/378 İhtiyar söylediklerini Şirin’in kabul ettiğini bildiğinden, onun arkasından eğilip bükülerek içeriden çıkıp gitti.

08/379 İhtiyarın dedikleri, geldiğinden beri evin baş köşesinde bir yerde oturmaktan ayakları uyuşan, örtüsünü kulaklarına kadar çeken ve kendisinin nerede olduğunu, nasıl bir adama denk geldiğini bilmeden, belirsizlikler içerisindeki Şirin’i derinden etkiledi.

08/380 Burada yengesinin ve annesinin “sen artık kendini Dursuncuğun yerine koyma!

08/381 Sen artık koca kız oldun.

08/382 Biz, sen dışarda elin diline düşersin korkusuyla, yemeğimizi rahatlıkla oturup yiyip içemiyoruz.

08/383 Seni bir yere şanınla yerleştirmeden bize huzur yok.

08/384 Bize biriyle el ele tutuşup giden kız lazım değil.

08/385 Senin şimdi “okulumu heba etmeyin, Aşgabat’a okula giderim” demen cahillik, iyi bir davranış değil.

08/386 Böyle konuştuğunu baban işitse, hiç iyi olmaz.

08/387 O seninle konuşacak. Sonrası iyi olmaz, baban birilerine “gelin” dedi.

08/388 Babanın ve ananın isteğine hayır demek olmaz, onlar senin kötülüğünü istemezler.

08/389 Eğer buna razı gelmeyip, bana ana baba gerekli değil dersen, o yola düştün demektir" demeleri, her gün özellikle de son günlerde hep aynı anlama gelen sözleri aklına getiriyordu.

08/390 Onu buraya kadar getiren de bu sözlerdi.

08/391 Muhtarın binasına varınca, ne sorulacağını bilmese de "ne olursa olsun anamın babamın yüzünü kara çıkarmamalıyım" diyerek, kesin bir karar verdi.

08/392 O, yalnızca "kendi isteğimle geldim" diyecekti.

08/393 Çağırıldıkları yere Şirin'le beraber, onun kayınları olan iki ihtiyar ve oğullarından birinin karısı da geliyordu.

08/394 Şirin örtüsünü büründükten sonra, uzunca bir yol gitti.

08/395 Eğilerek yürüyor, yüzünü sıkıca bastırıyordu.

08/396 Muhtarın binasına varana kadar ihtiyarlar Şirin'i öğütlediler.

08/397 Onların gelip odaya girmeleri Mehri ile Keriz köyü muhtarından başkasının dikkatini çekmedi.

08/398 Aşır kendi köyünün muhtarı ile yüzünü gazetenin kaplayacağı şekilde oturmuş gazete okuyordu.

08/399 Şirin örtüsünün içinden yüzünü göstermeden, içeri girdi ve iç kapının eşiğinde kafasını eğip durdu.

08/400 Onun şu an "kendi isteğimle geldim" ve "kendi rızamla geldiğim yiğidimin adına Durdumurat derler" demekten başka bir düşüncesi yoktu.

08/401 Keriz köyü başkanının dediği gibi, yengesine eşlik ederek, divanın üzerine geçip oturdu.

08/402 İhtiyarlar, gelinleri geçip oturduktan sonra, büyük bir endişeye kapıldılar.

08/403 Onlar gelinlerine sorulacak soruların karşısında kendilerini tutamayarak, titreyerek, kâh muhtarın, kâh Mehri'nin yüzüne endişeli bakışlarla bakıyorlardı.

08/404 Özellikle, Sultancığın gördüğü o adam titriyordu.

08/405 Sakalı dahi titriyordu.

08/406 Kendisinin sakinliği suratına yansıyan "Bereket" kolhozunun başkanı, oturduğu yerden okuduğu gazeteden kafasını kaldırarak, Şirin'e baktı.

08/407 Sonra:

08/408 -Hımm, Şirin, sen bu köylü mü oldun?

08/409 Nereye gelin geldin? -diye sordu.

08/410 Şirin örtünmüş vaziyette oturduğu yerde yüzünü bir tarafa çevirerek, bir şey söyledi.

08/411 Fakat onun ne dediğini orada oturanların hiçbiri anlamadı.

08/412 Başkan ona tekrar sordu.

08/413 -Sizin bu köye gelişiniz hakkında çok sert dedikodular var.

08/414 Doğrusunu bize anlatın; bu köyde kime, nasıl tanışıp geldiniz?

08/415 Şirin yavaşça:

08/416 -Durdumurat'a kendi rızam ile geldim, dedi.

08/417 -Hee, kendi rızamla dediniz değil mi? -diyerek, başkan sigarasından kuvvetli bir duman alıp, biraz durduktan sonra:

08/418 -Çok iyi, Durdumurat'ın kendisi biliyor mu?

08/419 -Evet.

08/420 -Siz onu tanıyor musunuz?

08/421 Şirin cevap vermedi.

08/422 Başkanın bu sorusu ihtiyarları huzursuz etti, Durdumurat'ın babası gelininin bunalıp, sorulara cevap vermemesinden korkarak, kendisi fikir vermeye başladı.

08/423 -Tanıyor, neden tanımasın?

08/424 Onun ana babası bizim eskiden beri tanıdığımız insanlardır.

08/425 Çekinme, olduğu gibi olan biteni anlatıver, gelin! -dedi.

08/426 -Şirin, öyle mi?

08/427 Şirin güçlükle:

08/428 -Tanıyorum, dedi ve kafasını daha fazla eğdi.

08/429 -Nerede gördün?

08/430 Şirin cevap vermedi.

08/431 -O nasıl bir yiğit?

08/432 Şirin cevap vermedi.

08/433 Başkan, Şirin'e soru sormayı bırakıp, biraz sessizce oturdu.

08/434 Keriz köyünün başkanının yüzüne bakıyordu.

08/435 Belki de Şirin'in "evet" demekten başka bir şey söylemeyeceğini biliyor ve buna bir çare düşüyordu.

08/436 Keriz köyünün başkanı dışarı çıktı.

08/437 Nerede olursa olsun, Durdumurat'ı bulup getirmeliyiz.

08/438 Kendisinden kuşkulanmalarından dolayı Durdumurat'ın rengi bembeyaz oldu.

08/439 Başkanlar onun yanına kendisi gibi birkaç delikanlı yollayıp, alıp getirttiler.

08/440 Delikanlılar iç kapının orada, Şirin'in karşısında durdular.

08/441 Ofiste başta büyük bir sessizlik oldu.

08/442 Şirin yüzünü açmadan, içeride kimin olduğunu bilmeden oturuyordu.

08/443 "Bereket" kolhozundan gelen başkan Şirin'e tekrardan:

08/444 -İşte Durdumurat geldi.

08/445 Hadi, bana kendi rızanızla severek geldim dediğiniz Durdumurat'ınızı gösteriverin? -dedi.

08/446 Şirin henüz Durdumurat'ı görmemişti.

08/447 Geçen gece kendisini buraya alıp getiren arabanın içinde, şoförün yanında oturan Durdumurat'ın varlığından kendisinin haberi yoktu.

08/448 Ayrıca o gün tan yeri ağarıp şafak söktükten sonra getirilmişti.

08/449 Bu yüzden nikah bu akşama ertelenmişti.

08/450 Burada Durdumurat'ı nasıl bulabilirim diye bir umut düşünen Şirin yüzünün yarısını bir kerecik açtı.

08/451 O esnada gözleri karşısında duran öğretmenine ilişti.

08/452 Büsbütün şaşırdı.

08/453 O vakit kendisinin nerede olduğunu, başı örtülü bir gelin olduğunu bile umursamadan, yerinden fırladı.

08/454 -Öğretmenim Mehri! -diyerek, Mehri'nin boynuna atladı.

08/455 Gözlerinden akan yaşlar Mehri'nin yakasına dökülüyordu.

08/456 Onun, bu şekilde üstüne atılmasından öğretmen utanıp kızardı.

08/457 -Şirin, sana Durdumurat'ı soruyorlar! -diyerek, onun elinden tuttu.

08/458 -Bana soruyorsanız, ben Durdumurat'ı tanımıyorum, kendisi de beni tanımıyor.

08/459 Biz onunla hiçbir zaman bir yerde tanışıp görüşmedik.

08/460 Onun benimle hiçbir bağlantısı yok.

08/461 İşte ben burada kadınların yüzüne gözüne bağlanan bu örtüyü başımdan sıyırıp, yere çalıyorum, diyerek, başından yeşil örtüyü sıyırıp eline aldı ve onu yere fırlattı.

08/462 Böylece onun görülmeye münasip ama örtünün içinde deminden beri görünmeyen buğday rengi yüzü kıyılıp giden kara yay gibi kaşları, kısa fakat gür siyah saçları, bembeyaz çenesi ve incecik uzun boynu göründü.

08/463 Suratını kırıştırarak sözüne devam etti.

08/464 -Ben bu paçavrayı başıma takacak değildim.

08/465 Bunu benim başıma takabilmek için anam babam rahat vermediler.

08/466 Ben okuyacaktım.

08/467 Gelecek yıl okulumu bitirip, enstitüye gidecek, öğretmen olup, sonrasında pilot olma hayalim vardı.

08/468 Siz beni bu hayallerimden vazgeçirmeye çalışıyorsunuz!

08/469 Benim okuluma gitmem lazım.

08/470 Durdumurat ise mümkünse kendi büyüklerini önüne geçirip zorla değil, tanıdığı sevdiği kızı, kendisini tanıtıp, sevdirip alsın.

08/471 Onun benle işi olmasın…

08/472 Sessizlik oldu.

08/473 Yine iç kapının ağzında konuşmadan karanlıkta oturan Durdumurat'ın dışarı çıkarken kapıyı gıcırdatması içerideki sessizliği bozdu.

08/474 Şirin'in kayını olan can çekişen fakat Şirin konuşmaya başladıktan sonra hayal kırıklığına uğrayan, bu sebeple de var gücü ile kaçmak için bütün ağırlığını vererek bastonuna dayanan, Durdumurat'ın babası yerinden kalktı.

08/475 Ardından onun ihtiyar karısı da kalktı.

08/476 O erinin sakalını yoluverecekmiş gibi, elini uzatarak:

08/477 -Babası gördün mü?

08/478 Benim dediğimi yapmadın olanları gördün mü?

08/479 Sen dünyada olan bitenden habersizsin! -diyerek sızlandı.

08/480 Yiğidin babası derin bir nefes alarak, bastonuna ağırlığını verip, şöyle dedi.

08/481 -Kadın, sen haklısın.

08/482 Ben böyle olacağını önceden hesap etmesem de şimdi anladım.

08/483 Bu zamane ailelerini düşündüm.

08/484 Bizi görüp, bu olanları ellerde düşünsünler.

4.9. ÜMİDİ BİTTİKTEN SONRA

09/01 O, ilişki içerisinde olduğu insanları yenilemişti.

09/02 Bu basit bir yenilik değildi.

09/03 Kendisine içten davranan insanları buldu ve onlarla fikirleri uyuştu.

09/04 Yeni tanıdığı bu insanlar, onun yaşlanmaya yüz tutan bedenini genişlettiler ve dünyaya dargın olan gönlünü uyandırdılar.

09/05 Bu nasıl oluyor?

09/06 Onun yeni dostları cadı olmasınlar?

09/07 Belki, onlar Pollı'ya muska yaptılar?

09/08 Pollı'yı görünce öyle zanneden insanlar da var.

09/09 Nasıl olduysa, onun yeni dostları kendilerini Pollı'ya sevdirmeyi başarmışlardı.

09/10 Onları görmese, Pollı'nın yüreği daralıyor, üzülüyordu…

09/11 Onlar kim ve ne işle meşgul insanlar?

09/12 Pollı, geçen akşam onların yanına güneş batıp, karanlık çöker çökmez gitti ve gece yarısı evine döndü.

09/13 Onun nereye gittiğinden, ne yaptığından karısının haberi yoktu.

09/14 Fakat kocasının günden güne yüzünün gülmesini ve sözünün muhabbetinin tatlılığını fark ediyordu.

09/15 Bir süre önce, tülbent dolusu para getirmişti.

09/16 Karısı:

09/17 "Bu para senin eline nereden geçti?" diye sorunca o cevaplamadı.

09/18 Bunların sebebinin sorulması artık onu usandırmıştı.

09/19 Pollı, içeri girer girmez karısı onu bu sorularıyla karşıladı:

09/20 -Ay, babası, sen hayatta dışarı çıkmaz, düşüncelere dalar otururdun, sana bu günlerde ne oluyor?

09/21 Gün batınca, nereye gidiyorsun, şafak sökünce dönüyorsun?

09/22 Ben bu hallerinden yoruluyorum, sen yorulmuyor musun?

09/23 Esrar içilen yere gidip, esrar mı içiyorsun ya da kâğıt mı oynuyorsun?

09/24 Her ne ise, sen bir şeyin aşkına düşmüşsün.

09/25 Söyle, sen şimdi nereden geldin?

09/26 Ne varsa bana anlatmalısın, diyerek ona sert bir şekilde sordu.

09/27 Pollı sesini soluğunu çıkartmadan, domuz gibi sessizce durdu.

09/28 Kendisinin nerede ne iş yaptığını hiç kimseye anlatmamalıydı.

09/29 Ona böyle öğütlenmişti.

09/30 Doğru, bu zamana kadar da söylememişti.

09/31 Ancak karısı cevabını almadan vazgeçecek değildi.

09/32 O tekrar:

09/33 -Her ne olursa olsun, benden sakladığın bir sırrın var! -diyerek, sertçe silkeleyerek döşeğini ayrı bir yere yazmaya başladı.

09/34 -Herkes gizli bir şeyler yapacaksa tamam…

09/35 Pollı, genç karısının söylediklerinden hoşlanmadı.

09/36 Bu yüzden onun suratına gözünü belerterek bakıp, düşündü.

09/37 “Benim karımdan daha yakın kimim var!

09/38 Ben ne için sır saklayayım.

09/39 Başıma gelen zorlukları benimle eşim çekti.

09/40 Başıma geleni bilse başı göğe erer.

09/41 Memnuniyetle anlatmalıyım durumu neden ondan gizliyorum?”

09/42 İçinden böyle diyerek, kendisinin nereden geldiğini ve ne işle meşgul olduğunu anlatmaya başladı.

09/43 -Kadın, sen hiçbir yerde bundan bahsetmeyeceksin!

09/44 Benim ne işle uğraştığımı bilme -bu en iyisi.

09/45 Ancak anlat diyorsan anlatayım.

09/46 Sevincini içinde saklaman, gördüğüne anlatmaman lazım.

09/47 Bu sana emrim olsun!

09/48 -İnançsızlığın neden!

09/49 -İnanıyorum, ancak iş çok ciddi.

09/50 O, yün ve deri satın alanları biliyor musun?

09/51 Ben bunların…

09/52 -Biliyorum, ne olmuş biliyorsam?

09/53 O geçen bu evde çay içip gidenler değil mi?

09/54 -Evet, onlar!

09/55 Ben onların yanından geldim.

09/56 Sen…

09/57 -Onların yanında senin ne işin var?

09/58 -Yavaş.

09/59 “Dur” dedim ben sana!

09/60 Onlar senin dışarda gördüğün insanlar değil.

09/61 -Anlat, daha sonra?

09/62 Ben onların uzun boylusunun bana bakışından hoşlanmadım.

09/63 O iyi bir insan olmasa gerek, ben sana:

09/64 “Artık onu evine çağırma” diyecektim, onun yüreği temiz değil…

09/65 -Ay, ahmak kadın, bırak, onlar için böyle şeyleri gönlünden geçirme, onlar, biliyor musun, bizim dileklerimizi, okuduğumuz duaları işitti ve gözyaşımızı görüp, Allah’ın gönderdiği insanlarıdır!

09/66 Sen şunu bil, onlar seni yurduna götürüp, eskisi gibi oturtacak ayrıca elinden yağmalanıp alınan şeyleri kurtarıp geri verecek insanlar.

09/67 Gördün mü, onlar kimmiş!

09/68 Senin gönlün rahat olsun; onlar yün, deri satın alan, Alman toptancılar, dedi.

09/69 Bolşeviklerin suikastının yürüyüşçüleri.

09/70 Onların ikisi de büyük adam.

09/71 Şimdi yurdu karıştırıyorlar.

09/72 Buraları iyice tanıdıktan sonra, İran’ın içini bir gecede askerle dolduracaklar.

09/73 Sonra doğrudan Bolşevik hükümetinin üstüne sürecekler.

09/74 Sen, Tanrı deyip otur.

09/75 Biz birkaç güne köyümüze gideriz.

09/76 Ben onlarla Kutlu Murat’ı, Kırık Berdi’yi dahi bulup yolladım.

09/77 Onlar önce Kırık Berdi’ye birkaç vazife verip onu dağdan öte tarafa aşırıp koyuverdiler.

09/78 Ona çok fazla iş verip yolladım.

09/79 Sen, hey, dur, tanrı bize bakandır…

09/80 Karısı hayran kaldı.

09/81 Kocaman açılan gözü, kocasının kır düşmüş sakalına, burgusuz bıyığına, derisi buruş buruş olan boynuna bakarak "G" köyünü, onun kara üzümlü avlusunu, önceden kendilerinin olan balkonlu beyaz evlerini, büyük büyük erik ağaçlarını… görüyordu.

09/82 Biraz sonra kendine geldi.

09/83 İçinde oturacak bir karış bile yer verilmeyen, kendilerinin on beş yıl evvel zor kaçtıkları köyleri çok uzaklardaydı.

09/84 Oraya varıp, eski ünvanlarını geri almaları hakkında kocası konuşmaya devam ediyordu.

09/85 Kocasının bunun gibi sözlerini işitiyor ancak duymuyordu.

09/86 Yine de inandı.

09/87 "G" köyüne hemen göçüp gidesi geldi, yüreği yerinden çıkacak gibi oldu.

09/88 -Doğru mu bu anlattıkların?

09/89 Doğruydu…

09/90 Hızlı olsaydı.

09/91 -Köyümüze ne zaman gideriz?

09/92 Hangi gün?

09/93 Tekrar anlatsana?

09/94 Bir ay dedin değil mi?

09/95 Bir ay -otuz gün.

09/96 Ne çok!

09/97 -Sen tanrına seslen!

09/98 -Ben eşyaları toparlayayım mı?

09/99 -Eşyaların her zaman hazır olsun!

09/100 Bu iş önden konuşulacak mesele değil.

09/101 Her şey bir gün içinde olup bitecek.

09/102 Büyük adamlar: "Böyle olur" diyorlar.

09/103 Sonrasında biz yokluk çekmeyiz.

09/104 O tülbenti doldurup getirenler, paramı onlar veriyorlar.

09/105 Tekrar söylüyorum…

09/106 -Böyle bir işin uğruna geziyorsan, sen neden bana daha önce anlatmadın?

09/107 Benim memnun olacağımı düşünmedin mi! -diyerek, karısı sevincinden ağlamaklı oldu.

09/108 Yatacakları döşeklerini bile yazmayı bıraktı.

09/109 -Vay yüreğim daralıyor!

09/110 Ben sabahı nasıl ederim!

09/111 Sen bir ay dedin değil mi?

09/112 Ah…

09/113 Onlar "G" köyüne dönüp, eskisi gibi zengin olup yaşayacaklarına inanıp yattılar.

09/114 Ancak uykuları tutmuyordu.

09/115 -Ay, babası, şimdi Amangeldi'yi (Amangeldi "G" köyündeki kolhozun başkanı, madalyalı) ırgat diye kapında bekletme sakın!

09/116 "Bay bay" deyip, senin sonunu getiren o, diyerek, karısı yorganın altından kocasını tembihledi.

09/117 -Amangeldi elime düşse, ona yapacağımı ben biliyorum, diyerek, Pollı onu sakinleştirdi.

09/118 Tan yeri ağardı, hava aydınlanmaya başladı.

09/119 Hâlâ eski yorganın altında yatıyor, sadece sakalı gözüküyordu.

09/120 Hâlâ uyuyordu.

09/121 Geçen akşam gizli sırrını karısına anlattığı için, bugün gün doğana kadar yatmayı kendisine hak görüyordu.

09/122 Karısı da eskisi gibi:

09/123 "Kalk, iş bul, çalış" diyerek, onun üstüne gitmiyor, aksine rahatsız etmemek için adımlarını bile sessiz atıyordu.

09/124 Birdenbire motor sesi işitilmeye başladı.

09/125 Ses çok güçlü, adeta kulağını delip geçiyordu.

09/126 Uçak, bulut misali gökyüzünü ele geçirmişti, tanklar yerden yavaş yavaş ilerliyorlardı.

09/127 Önce kendisi gelen uçak beyanname fırlattı.

09/128 Köy halkı yetişebildikleri kadarını yerden kapıp aldı.

09/129 Sonra bakıp okuyunca, tankla, arabayla gelen Kızıl Ordu'nun önünden memnuniyetle çekildiler.

09/130 -Geldiniz, iyi ettiniz, tam vaktinde geldiniz, yoksa biz namussuzların zulmü altında kalacaktık, diye sesler işitildi.

09/131 Bunları Pollı'nın karısı görüp, korkudan ödü patlamış vaziyette hızla içeri girdi.

09/132 -Vay, kalkıver diyerek, kocasının yakasından sakalından çekip tutarak silkeledi.

09/133 -Kalk da bir yukarıya bak, Bolşeviklerin uçakları, gökyüzünü ele geçirmiş geliyorlar.

09/134 Vay, kalksana!

09/135 Onların gelişlerine bir baksana! …

09/136 Adam sersemleyip kalktı, tahta yatağından üstünden elle tutulup fırlatılmış gibi düşüp, kapıdan koşarak çıktı.

09/137 Uçakları, tankları ve onların önünden çekilmiş halkı gördü.

09/138 Sonra olduğu yerde hareket etmeye güç bulamayarak, taş gibi dikildi.

09/139 -Vay, ben şimdi ne yapayım!

09/140 Tanrı beni korusun.

09/141 Şimdi ben bunlardan kaçıp nereye gideyim!

09/142 Saklanacak yerim yok.

09/143 Kadın, koş büyük adamların yanına, ben onların kendileriyle… 09/144 Kendileriyle…

09/145 Kendileri nereye gitseler…

09/146 O böyle derken, yüz üstü yere yıkıldı.

09/147 Ağzı kum doldu, dişleri taşa değdi.

4.10. KESKİN NİŞANCI

10/01 O, geçen akşam, karanlık, ayın gözükmediği gece, evlerine saat bir civarında geldi ve böyle geç gelmesine hiç de aldırmadan, kapılarına sertçe vurdu.

10/02 -Açın!

10/03 Bu toy genç, uzun boylu, kırmızı cüppesinin üzerine palto, beyaz nakışlı takkesinin üstüne de papak giyen, salonun tiyatro kursuna katılan, arkadaşlarıyla oturmayı, sonrasında da içmeyi seven kolhozcu Nuri idi.

10/04 Kapılarını tekrar çaldı.

10/05 Bu saatte, onun gittiği yeri, gezip geldiği yeri bilmeyen "erken gittin ya da geç geldin" demeyen ihtiyar babası horlayarak yatıp uyumuş olsa da hüzünlü yaşlı annesinin gözüne uyku girmiyordu.

10/06 Oğlunun bu saat olup hâlâ gelmemesi onu rahatsız ediyordu.

10/07 Yattığı yerde yarı uykulu vaziyette, oğlunun görüştüğü delikanlıları, gittiği yerleri teker teker gözlerinin önünden geçiriyordu.

10/08 Önceki gece bu vakitlerde oğlunun sarhoş olup geldiği onun aklına takıldı.

10/09 İçini yine sarhoş gelir korkusu sarmıştı.

10/10 Laf getiren ve laf götüren kadınların:

10/11 "Oğlun Annalara çok gidiyor, onun kocasından ayrılmış kızına ipek baş örtüsü alıp vermiş."

10/12 Meretli'nin kardeşleri de:

10/13 "Bizim evimizin yanından geçme" diyerek Nuri'yle konuşmuşlar" - deyip, anlatılanları kendisi de tekrarladı.

10/14 Sonrasında yaşlı annenin vücuduna titreme, yüreğine ise telaş düştü.

10/15 "Onun başına kötü bir şey gelmese bari, bana ellerinki gibi huzur yok" diyordu.

10/16 "Bunu evlendirsek, hakkından geliriz.

10/17 Nürberdiciğim de bunun gibiydi.

10/18 O kart oyununa bağımlı olmuştu.

10/19 Evlendirdik, aile kurdurduk.

10/20 Sonra aklı başına geldi.

10/21 Şimdi karısından izinsiz beş kuruş bile harcamıyor.

10/22 Bunu da artık muhakkak evlendirmemiz gerek" diyerek, yaşlı anne öfkeyle yorganı başına çekti.

10/23 Oğlu geldiğinde, ona söyleyeceği şeyleri düşünürken, kapı vuruldu.

10/24 Kapının ilk vuruluşunda, oğlu olduğunu tahmin etti.

10/25 Sonra kendisinin sıcacık, uyumadan yattığı yerden oğluna biraz önce söylemeyi düşündüğü şeyleri unutarak kalkıp kapıya doğru şu sözleriyle ilerledi.

10/26 -Oğullarım için en iyisi bu olacak, böyle olmuyor, diyerek karar verdi.

10/27 Sarhoşluk yapıp, hovardalık yapıp bizden azar yiyeceğini düşünmezdim.

10/28 Ne olursa olsun faydalı olacağını düşünürdüm…

10/29 Yaşlı anne bu sözlerle beraber kapıyı sitemle açarak, durduğu yerde oğlunun yüzüne düşünceli vaziyette sinirle baktı.

10/30 "Nasıl olduysa o gün ki gibi sarhoş gelmedi" diyerek, kendi kendine konuştu.

10/31 Nuri annesini umursamadan, paltosunun yakasını düzelterek içeri girdi.

10/32 Anne, oğlunun yanından gitmiyor ve üzerinden gözlerini ayırmıyordu.

10/33 Oğluna bağırası, akıl veresi geliyor, kadınlardan hakkında işittiği sözler yüreğine sığmadığı gibi, şu an da söyleyesi geliyordu.

10/34 Eline çaydanlığı aldı ve:

10/35 -Nuriciğim, oğlum, hey, bu zamana kadar eve uğramadan dışarda gezmek hiç olur mu?

10/36 Sen gittiğin yerden vaktiyle gelmediğinde beni uyku tutmuyor -diyerek, anne sözlerine mülayim bir tavırla başladı ama sonlara doğru sertleşti:

10/37 -Sen nereden geldin?

10/38 Gitmemen gereken yerlere gitme ya da geçme denilen yerden de geçme.

10/39 Gençliğinde şanını koru! ...

10/40 Nuri, annesinin böyle konuşmasından dolayı neler söyleyeceğini anlamış olsa da o konuda şu an konuşmak istemiyormuş gibi:

10/41 -Toplantıdan geldim, toplantı uzadı, diyerek, paltosunu çıkarttı ve kırmızı cüppesinin üzerine bağladığı kuşağını çözdü.

10/42 Anne, oğlunun sarhoş gelmediğini görünce rahatladı.

10/43 Ancak oğlunun toplantıyı ortaya atması onu sinirlendirdi ve başka bir yerden geldiği şüphesini de artırdı.

10/44 İçinden "toplantı da iyi bahane" dedikten sonra, şöyle dedi:

10/45 -Nuriciğim, toplantıdan da olsa, başka bir yerden de olsa, bu gece yarısı gelmeleri bıraksan, gittiğin yerleri ve gezdiğin gençleri seçsen, seninle ters düşmeyiz.

10/46 Sen, ne yaptığını babanın bilmediğini düşünme.

10/47 Hakkında edilen lafları o işitiyor.

10/48 Yaptığın her şeyi biliyor.

10/49 Babanın huyunu biliyorsun.

10/50 Onun sesini çıkartmadığına bakma, öfkesi bir an da gelir.

10/51 Sen, Meretli'nin kardeşleriyle neden geçinemiyorsun?

10/52 Onlar sana neden "evimizin yanından geçme" dediler?

10/53 Onların yanından son geçişin olsun.

10/54 Sen keyifle gez, biz sana kendi istediğimiz kızı alıvereceğiz.

10/55 Nuri, annesinin suratına sitemle baktı.

10/56 Sözlerini alttan alıyordu.

10/57 Annesini bu yüzden sinirlendirirse, babasını uyandıracağından çekiniyordu.

10/58 Daha sonra, annesinin gözüne daha fazla görünmek istemeyerek:

10/59 -Anne, bu gibi şeyleri bırak, diyerek, kendi odasına geçti.

10/60 Odasına girmesiyle, dışarıda giydiği kıyafetlerini çıkartmadan, yatağına yatıp uzandı.

10/61 Parmaklarını iç içe geçirerek, avcunu ensesine koydu.

10/62 O, bu yatış şeklini hiç bozmadan, gözlerini yummadan uzun bir süre yattı.

10/63 Şu an onun aklına, bakınca sımsıcak olduğu, dışarıdayken gece gündüz kapısını çaldığı, olabildiği kadar kendisini iyi göstermeye çalıştığı, ancak henüz yüreğinde düğümlenen şeyleri söyleyemediği -Meretli'nin kız kardeşi Şeker geliyordu.

10/64 O, demin "sabahki yarışta birinciliği almalıyız" demişti.

10/65 Bu sözleri söylerken, bana da baktı.

10/66 Ona toplantıda yarınki yarışın her şeyini derleyip, Duvar Gazetesi'ni çıkartma görevi verilmişti.

10/67 Eğer birinciliği alabilirsem, onun elleriyle gazeteye yazılırım.

10/68 O da beni gazetede yazmak istiyor.

10/69 Bana "birinciliği alır" deyip, inanıyordu.

10/70 Ben birinciliği alamazsam, ona ne derim?

10/71 Gözlerinde nasıl görünürüm?

10/72 Benden gönlü geçer.

10/73 Onun yanında ve oğlanların yanında başım öne eğilir -diyerek, bir süre aklına bu tarz şeyleri getirip kaygılanarak yattı.

10/74 Sonra aklından geçirdi:

10/75 “Ben mektebimizi çok iyi bitirdim, kolhozumuzda usta olarak çalıştım.

10/76 Emek verdiğim dört yüz günüm var.

10/77 Dutar çalabiliyorum.

10/78 Benim bilmediğim ne var?

10/79 Önceden Annasehet Ağa ile ava gittiğimde, o benim tüfek atışımı, uçan kuşu olduğum yerden vuruşumu görüp:

10/80 -Sen keskin nişancısın, nişan alışını, tüfeği tutuşunu beğendim -demişti.

10/81 Sonra Annamurat dayımın elinden de av kurtulmadığını söyledi.

10/82 “Tüfek atma öğreten kursta da benim dengim yok.

10/83 Ancak “Bereket” kolhozunda ve “Özgürlük” kolhozundaki gençlik partisinin üyelerinden öne geçebilir miyim?

10/84 Onlar geçen seneki yarışta birincilik ödülü aldılar…”

10/85 Aklına bunları getirip, içinden konuşup yatarken, duvarda asılı duran küçük kalibreli tüfeğine gözü ilişti.

10/86 Bu saatte evlerinin içinde ses seda yoktu.

10/87 Annesi uyuklamıştı, babası da yatıp uyumuştu.

10/88 Bu sessizlikte yalnızca kendi yüreğinin çarpıntısını işitiyordu.

10/89 Yüreğine o an ne düştüyse, birdenbire yerinden kalktı.

10/90 Alevi yanmakta olan gaz lambasının ışığını artırdı.

10/91 Sonra tüfeğini eline alıp, etrafına baktı.

10/92 “Tüfeğim, güzel tüfeğim” deyip, elinde oynuyordu.

10/93 “Sen doğru atsan da eskisin, cılızsın, bu sene sonuna kadar, askere alınacağım, seni o zaman beş mermili tüfekle değiştiririm” diyerek, onu okşayıp yatağın üzerine koydu.

10/94 Duvara siyah güllü kâğıdı yapıştırdı.

10/95 Ona doğru tüfeğini doğrultup, denemeye koyuldu.

10/96 O, kâğıdın siyah gülünü nişan alıp, tüfeğin çakmağını birkaç defa vurdurdu.

10/97 Çakmağın sesi içeride hüküm süren sessizliği bozdu.

10/98 Onun sesine yarı uyur vaziyette yatan yaşlı annesi kalktı.

10/99 İlk başta çakmağın sesinin ne sesi olduğunu ve nereden geldiğini anlayabilmek için dirseğinin üzerine doğrularak kulak kesildi.

10/100 Gidip, oğlunun odasının kapısına vardı ve onun tüfeğin çakmağını vurdurduğunu fark etti.

10/101 Oğlunun bu saatte tüfeğiyle oynaması, yaşlı annenin yüreğine yine telaş saldı.

10/102 "Vay, tanrım, sen beterinden sakla, bu gecenin köründe ne yapıyor?

10/103 Bir fenalık yapıp gelmemiş olsa.

10/104 Ben bunun deminki gelişini beğenmedim" diyerek, elini göğsüne koyup, babasının baş ucuna dikilip, kısık bir sesle:

10/105 -Babası, ay, babası!

10/106 Duyuyor musun?

10/107 Hadi, başını kaldır! -dedi.

10/108 -Hım, deyip, Nuri'nin babası uykusu açılır gibi olup tembellikle diğer tarafına dönüp yattı.

10/109 -Uykundan uyan diyorum ben sana -deyip, onun kafasını tekrar salladı.

10/110 Nuri'nin babası kafasına yorganı çekip konuştu:

10/111 -Yatsana kadın, sen bu gecenin bir vakti ne yapıyorsun?

10/112 Bir gün de yat!

10/113 -Bu düşüncesizin gönlünden geçen şeye bak!

10/114 Ne zaman ben senin üstüne geldim?

10/115 -Yatsana kadın!

10/116 -Oğul diyorum, uyan şimdi!

10/117 Nuri'nin babası yine eskisi gibi:

10/118 -Hımm -diyerek diğer tarafına döndü.

10/119 Anne, öfkelendi:

10/120 -Kalkma, sana bir şey söylersem, söyleye söyleye dilimde tüy bitti -deyip, tıpkı ağlıyormuş gibi konuşarak, yerinden kalktı.

10/121 Bunlardan sonra, Nuri'nin babası birden kafasını kaldırıp:

10/122 -İşte kalktım, haydi, sen bugün neden böyle oldun?

10/123 Nuri henüz gelmedi mi? -dedikten sonra, yarı aydınlık odada etrafına bakındı.

10/124 -O geldi, nereden geldiyse biraz önce geldi -diyerek, Sona fısıldar gibi konuştu…

10/125 Şimdi o tüfeğini şıngırdatıyor.

10/126 Bu bir fenalık mı yapıp geldi, ben korkuyorum, dedi.

10/127 O boş yere böyle yapmaz.

10/128 Bu halini beğenmiyorum.

10/129 Odanın kapısına git de dinle.

10/130 Geldiğinden beri, benimle konuşmadan, yiyip içmeden doğruca kendi odasına girdi…

10/131 Geldiğinde suratı asıktı.

10/132 Mele, bir süre oturduktan sonra, oğlunun işitmesi için olsa gerek, zar zor sallanarak yorganın içinden çıktı…

10/133 Kır saçlı, heybetli adam, içliğini geniş omzuna atıp, Nuri'nin odasının kapısına vardı ve kapıyı usulca yarıya kadar açtı.

10/134 -Nuri, henüz yatmadın mı sen?

10/135 Geceyi yarı edip, neden yatmıyorsun?

10/136 Canım, eller aynı an da gelirler, aynı an da yatarlar, aynı an da kalkarlar…

10/137 Nuri yarını dert edip kendi işiyle ilgilendiği için, onların dışarda telaşa kapıldıklarından, hiçbir şekilde haberi yoktu.

10/138 Bu yüzden:

10/139 -Yatasım gelmiyor baba diyerek, babasının sorusunu umursamazlıkla cevapladı.

10/140 Sonra mırıldanıp tereddüt ederek, eline "Genç Komünist" gazetesini aldı.

10/141 Masanın başına geçip, onu sesli okumaya başladı.

10/142 Babası kapıdan girip, kabararak durdu.

10/143 Ardından Sona da girdi.

10/144 Nuri gazeteden Finlandiya meselelerini okuyordu.

10/145 Babası bu meseleyle ne kadar ilgili olsa da önceden oğlu böyle gazete okuyunca, onu dinleyip sorular sorsa da şu an onun gazeteyle işi olmadığından:

10/146 -Oğlum, az önce tüfeğinden neden ses çıkartıyordun?

10/147 Gecenin bir vakti neden lazım oldu? -diyerek, oğlunun "uykum gelmedi", deyip, vereceği cevabını beklemeden, olduğu yerde sordu.

10/148 -Babanın sorusuna, doğru cevap ver, canım.

10/149 Biz senin yaptıkların hakkında, her türlü şeyi işitiyoruz! -diyerek, annesi de kendisinin rahatsızlığını oğluna bildirmeye çalıştı.

10/150 Nuri, anne babasının dediklerine keyifle gülüp, yerinden kalktı.

10/151-Baba, tüfeğimi isabetli atabilmek için çalışıyorum.

10/152 Mele, kendi düşüncesinin dışında:

10/153 -Ne için? -deyip, ona net bir tavırla tekrar sordu: -İsabetli atmak?

10/154 Annesi de kocasının sorusunu daha da kuvvetlendirmek için:

10/155 -Neden?

10/156 Sen isabetli atmayı gecenin bir yarısında mı öğrenmeye çalışıyorsun?

10/157 Bize onu söyle? -diyerek, konuştu.

10/158 -Baba, bilmiyor musun? -diyerek, Nuri, babası yüzünü ciddileştirip, sesini de kestikten sonra, tüfeğiyle bu saatte meşgul olmasının sebebini anlattı.

10/159 -Biz gençlik parti üyeleri yurdumuzu savunmaya hep hazır olmak zorundayız.

10/160 Bu yüzden savaş yöntemlerini öğreniyoruz.

10/161 Yarın bölgedeki kolhozlardaki gençlerin yarışı olacak.

10/162 Bu yarışta bizim savunma konusundaki hazırlıklarımıza bakılacak.

10/163 Ben bu konudaki toplantımızdan geliyorum.

10/164 Demin anneme: "Toplantıdan geldim" dedim, o inanmadı, hatta bana bağırdı, toplantıda bana ağır bir iş buyruldu.

10/165 Yarın silah atışı yarışında ben birinciliği almalıyım.

10/166 İşte, bunun için uğraşıyorum…

10/167 -Ah, böyle desene!

10/168 İşte, oğlum, bende akıl kalmamış.

10/169 Şimdi aklım kalmaz, böyle bir şey olacakmış diye dün benim kulağıma gelmişti, deyip, Mele büyük bir nefes alarak biraz rahatladı.

10/170 Sonra o ne diyeceğini bilemeden, mahcup duran Sona'nın yüzüne bakarak bağırdı.

10/171 -Evet, annesi, oğlunun ne dediğini sende duydun mu?

10/172 İşitsen iyi olur.

10/173 Lakin sen kendi telaşınla neredeyse beni de sinirlendirdin.

10/174 Şimdi oldu.

10/175 Uyuyamadıysan git yat da rahatça uykunu al.

10/176 -Benim yatıp yatmamamla senin işin olmasın, babası, diyerek, Sona elini yorgandan ayırıp oğlunun yanına gidip dikildi.

10/177 -Nuriciğim, baştan böyle anlatsan olmaz mıydı?

10/178 Sen beni korkuttun.

10/179 Biriyle tersleşip, başka bir şey yapıp geldin zannedip, ödüm koptu.

10/180 Sana "evimizin yanından geçme" dediler mi?

10/181 Bu doğru mu?

10/182 Neden?

10/183 Gülme, oğlum, ben doğrudan soruyorum.

10/184 Böyle bir dedikodu kulağıma geldi.

10/185 Babası, sen ne gülüyorsun?

10/186 Bu doğru, köyün içinde böyle dedikodu yayılmış.

10/187 Şimdi söyle, sevdiğin Meretli'nin kardeşi Şeker mi?

10/188 Delikanlılık yapma.

10/189 Annalı'nın yedi kapıya alışmayan kızına ha, gözünü kaldırıp da bakma, oğlum.

10/190 Biz seni onaylamayız.

10/191 Ben, Annagül teyzenin kızı Yazcemal'i gelin alacağım.

10/192 Ona söz verdim.

10/193 Mele, sesini çıkartmadan, sakalını sıvazlıyordu.

10/194 Karısının suratına bakıyordu.

10/195 Oğluna sorduğu ve düşündüğü şeyleri kınayıp gülümsüyordu.

10/196 Sona, oğluna: "Sen, Nuriciğim, sessiz sedasız dolaşıver" dedikten sonra karısına:

10/197 -Ay, kadın, doğrusunu söylemek gerekirse senin düşündüğün gibi bir şey yok, diyerek onun bazı davranışlarından, özellikle şu an oğluna söylediği şeylerden yakındı.

10/198 -Sen neden bu telaşa düştün?

10/199 Hadi, onu söyle, oğlun kimi sevsin, kimle tartışsın?

10/200 Neden?

10/201 Mesela?

10/202 Annesi, şimdi sen bu düşüncelerini tamamen bırak!

10/203 Oğlun artık küçük çocuk değil.

10/204 O, birkaç ay sonra Kızıl Ordu'ya göreve gidecek; "gelin alacağım" lafına da katılmıyorum.

10/205 Senin tek bildiğin şey oğlunu evlendirmek…

10/206 Oğlun Kızıl Ordu'ya bu boyu ile gidiyor.

10/207 -Yaşlı baba oğluna dönerek şöyle dedi:

10/208 -Oğlum içini sıkıp durma; keskin nişancılık da olsa, elin önüne çıkıp konuşmak da gerekse, başka şeyler de olsa, geri durma, hepsine koşuver.

10/209 Sevmediğim anasının kulübesinde saklanıp yatan oğuldur.

10/210 Lakin insanların da sevdiği biri değildir.

10/211 Yarınki yarışınız Gonur köyünün ön tarafındaki ak meydanda mı olacak dedin?

10/212 Oraya yarın benim akranımla geliriz.

10/213 O dışarı çıkmak üzereyken, Sona içliğinin kolundan asılıp durdurdu.

10/214 Şimdi oğlunun nereden geldiği belli olduğu için, başında korku ürkü yoktu.

10/215 Kocasının dışarı çıkmadan durduğu yerden oğluna:

10/216 -Nuriciğim, yarın tüfeğini iyi at, senin dayılarının hepsi atlı keskin nişancılar.

10/217 Sen de dayılarına çekmiş olmalısın.

10/218 Onlar bize geyik eti yedirirlerdi.

10/219 İçerim dersen, hemen çay kaynatıvereyim.

10/220 Yatacağım diyorsan?

10/221 Yat, can oğlum, yarın erkenden kalktığında, çayını çöreğini hazırlarım, dedikten sonra, kocasına baktı:

10/222 -Babası, az önce bana neden hiçbir şeyi düşünmüyorsun dedin?

10/223 Ben düşüneceğim şeyi fazlasıyla düşünüyorum.

10/224 Kısacası, düşün deyip sana sormuyorum, deyip, Mele'nin az evvel dediği şeyleri inkâr etti.

10/225 -Çok iyi, diyerek, Mele odadan dışarı çıktı.

10/226 Küçük oğulla senin alakan yok.

10/227 Onda kendi genç delikanlılığımı görüyorum.

10/228 Sona da Mele'nin peşinden giderken:

10/229 -Nuriciğimin kime benzediğine onun keskin nişancılığı kara verir, dedi.

10/230 İhtiyarlar çıktıktan sonra, Nuri de çok oturmadan yattı.

10/231 Onun aklına tekrardan Şeker ve yarın çıkaracağı Duvar Gazetesi geldi.

10/232 Sabah erkenden Şeker'i görecekti.

10/233 Kolhozlarının arabasına binip, savunma işi için hazırlıklarını gözden geçirecekler, yarış meydanına gideceklerdi.

10/234 Yarın Şeker'e diyeceği şeyleri düşündü.

4.11. SADAP

11/01 Onların küçük kızları başkentte tiyatro mektebinde okuyordu.

11/02 Geçen yaz izninde Soçi'de kaplıcalara gitmiş, evlerini ziyarete etmemişti.

11/03 Ancak arayı açmadan, mektup yazıp gönderiyordu.

11/04 Kızları Altın, mektubu her kim okumak isterse alıp okuyabileceği şekilde yazıyordu.

11/05 Bu sebeple ondan gelen mektup elden ele gezip okunuyordu.

11/06 Kardeşi Nuri okuduktan sonra, kız arkadaşları da okuyordu.

11/07 Altın'ın mektuplarını özellikle ellili yaşlarındaki babası merak ediyordu.

11/08 O kızından gelen mektubu diğerleri okuyup bitirdikten sonra, eline alıyordu.

11/09 Sonra hangarın gölgesine döşek yazıp, önüne bir çaydanlık yeşil çayını alıp, gözlüğünü de takarak, rahat rahat oturup okuyordu.

11/10 Meret, evvelden tahsilliydi.

11/11 Mektup okumayı mektepte, yazmayı ise varlıklı bir adam olan Kutlu'nun dükkanına gittiği senelerde öğrenmişti.

11/12 O zamanlarda duadan başka bir şey yazamayan köyün mollası Mele'yi hesaba katmazsak köyde mektup yazıp okuyabilen sadece Meret'ti.

11/13 Sık sık insanlara selam yollamak için mektup yazıverir ve farklı yerlerden gelen mektupları okuyuverirdi.

11/14 Ancak kızından gelenlere benzer bir mektup kendisi yazmamış ve başka yazan birine de denk gelmemişti.

11/15 Kendi yazdığı mektuplar ve başka yerlerden gelen mektupların hepsi birbirine benzerdi; "Birçok akrabadan selam ve benden de selamlar" deyip, birkaç ismin geçtiği bir listeden ibaret olurdu.

11/16 Kızının yazdığı mektuplar onlara benzemiyordu.

11/17 O mektubu şöyle yazıyordu.

11/18 Birinde; "Ben şu an Volga'nın kenarındayım.

11/19 Gözümün önünde masmavi cam gibi berrak suyun üzerinden vapurlar yüzerek geçiyorlar.

11/20 Ben onlara baktığım yerden size bu okuduğunuz mektubu yazmaya koyuldum…" diyerek, kendisinin Volga'da gezdiğini ve onda bıraktığı tesirleri, gördüklerini ve işittiklerini betimleyerek yazıyordu.

11/21 Başka bir mektubunda ise; "Bugün askeri eğitim dersi sınavını "başarılı" şekil de verdim…" deyip, kendisinin vatanı koruma meselesini nasıl okuyup öğrendiğini yazmıştı.

11/22 Onun her bir mektubu iyi bir hikâye okuyormuş gibi zihinde belirli bir şeyi canlandırıyordu.

11/23 Sözlerinden, cümlelerinden kızı gözünün önüne geliyordu…

11/24 İşte bu yüzden ihtiyar zayıflamış gözlerinin dibine kadar getirip, kızının mektubunu beş altı defa okuyor ve bundan haz alıyordu…

11/25 Altın'ın yazdığı mektuplarıyla ilgilenmeyen tek kişi annesiydi.

11/26 Onun okuma yazması yoktu.

11/27 Okuma yazma bilmemesinin yanı sıra, kızının yazmış olduğu mektubu okuyanlara da kulak asmıyordu.

11/28 Onun ismi köyün okuma yazma bilmeyenler listesinden birkaç seneden beri düşmüyor, sadece düşmemekle kalmayıp, son sene o listede sadece kendisi kalmıştı.

11/29 Okuma yazma bilmeme sebebi mektebe diğer insanlarla beraber gidememesi değildi.

11/30 Genelde, her sene az çok, okuma yazma öğrenmeye giderdi.

11/31 Ancak kendisinin yazmayı öğrenebileceğine inançsızdı, bu sebeple de gayretsiz ve "kırktan sonrası pert" diyerek, "şükür, yazı bilene ihtiyaç olsa, evimizde yazmayı bilen az değil" diyerek, kendisini böyle sözlerle avutuyordu.

11/32 Bu yüzden onun yıl boyunca okuyup öğrendiklerinin toplamı, bir "a", bir "t" ve bir "h" den ibaret oluyordu.

11/33 O bu harfleri birleştirip; "ata" ya da "ath" diyebiliyordu.

11/34 Bu öğrendikleri de o gün veya gün aşırı hemen aklından çıkmış oluyordu.

11/35 Böyle olduktan sonra, o kızının yazdığı mektuplarla nasıl ilgilenebilir!

11/36 Ona kızından devamlı mektup gelse ve okuyanlar; "Altın sağ salim okuyor" deseler ona yeterdi.

11/37 "Kızım mektuplarında ne yazıyor, okuyup neler öğreniyor ve o mektebini bitirince ne olacak?

11/38 Bunları bilmek onu alakadar etmiyor gibiydi.

11/39 Onun kızı hakkında işitip, bildiği şey; -Altın bir yıl daha okursa, mektebini bitirecekti.

11/40 O bir senenin hızlıca geçip, kızının mektebi bitirmesini sabırsızlıkla bekliyor ve kızından gelen mektubu okuyanlar, okuyup bitirdikten sonra, mektupların hepsini toplayıp düğümleyip, kendisinin eski bohçasına koyuyordu.

11/41 Sadap'ın kızı hakkındaki fikri ve planı hazırdı.

11/42 Altın mektebini bitirip gelince, onu kendi elleriyle neresi olursa bir yere yerleştirecekti.

11/43 Böylece kızından dolayı huzursuz olmayacaktı…

11/44 Onun aklındaki bu fikir son iki senedir kafasını kurcalıyor, arkasına yaslanıp oturmasına müsaade etmeyerek huzurunu kaçırıyordu.

11/45 Kızı ön dört yaşında bir çocukken, onun mektebi bitirinceye kadar büyük bir kız olacağını düşünmeden, uzak bir şehire, birkaç senelik mektebe gitmesine kendisinin razı olmasına şimdi pişman olmuş, önünü arkasını düşünmemişti.

11/46 Fakat bu konuda kendisini değil, Altın'ın babasını suçluyordu.

11/47 Onunla baş başa kaldıkları vakitlerde, "Altıncığım koca kız oldu.

11/48 Onun gözümüzün önünden uzak bir memlekete gitmesi beni huzurumdan etti.

11/49 Onun yerine Nuri okusaydı, benim için bir farkı olmazdı.

11/50 Genç kız…

11/51 Bir sene…

11/52 Bunların hepsi sonunu hesap etmediğin için senin yüzünden oldu, yoksa on dört yaşında kızı okula yollamak şart mıydı?

11/53 Beni şaşkına çeviren de senin…

11/54 Sözlerin oldu! -deyip, son günlerde sızlanmalarını da arttırmıştı.

11/55 Sadap, böyle konuşmaya başlayınca, Meret kendisinin tüm heybetiyle ona "pişmanlığın neden!

11/56 Kızın okula gitti, iyi yaptı, sağlık olursa, bir seneye de tahsilli kız olarak gelecek" diyordu.

11/57 "Bana onun okullu olması lazım değil, bana…" diyerek, Sadap kızarıp, kocasına bağırıp oturuyordu.

11/58 "Sana lazım değilse, kızına lazım" diyerek, Meret, karısının haline gülerdi.

11/59 Onlar daima böyle bağrışırlardı.

11/60 Sonunda Sadap bastırırdı.

11/61 "Sanki kızım iki taneymiş de" (Onların Altın harici iki tane evlenen kızı vardı.) diyerek, çay içip oturuyor da olsa, yemek yiyor da olsa yarıda kesip, kocasının yanından kalkıp giderdi.

11/62 Sonra aralarında Altın hakkında bir, iki ay boyunca benzer hiçbir muhabbet geçmezdi….

11/63 Güzün sıcacık bir günü baş başa çay içmeye oturdular.

11/64 Hiçbir tasaları yoktu.

11/65 Pamuk hasadını dün başarıyla tamamlamışlardı.

11/66 Yeşil çayın başında hasadın yıllık tahmini hesabını yaptılar.

11/67 Sadap, sabah kooperatife iyi kumaşlar geleceğini duyduğunu söyledi, Meret, Annasehet'e birkaç günlüğüne ava gitmesini önerdiğinden bahsetti.

11/68 Onların muhabbeti daha öncekiler gibi dönüp dolaşıp, Altın'a geldi.

11/69 "Annacemal dediğim dedik kadın, kızını sakince yerine lafsız sözsüz yerleştiriverdi de oturuverdi…" diyerek, Sadap derin bir nefes aldıktan sonra, ağzını eliyle kapatıp, kendisinin söylediklerinin kocasına nasıl tesir edeceğini biliyor gibi, onun yüzüne bakarak:

11/70 "E biz de olsak, babası!" … dedi.

11/71 Meret: "Annacemal iyi veya kötü" deyip, onun kızını verişi hakkında kendi fikrini söylerken, kapıdan kolhozun postacısı bisikletinden inip geldi.

11/72 -Mektubunuzu alın! -deyip, çantasından yeşil zarfı çıkarttı.

11/73 -Altın'dandır! -deyip, ihtiyarlar oturdukları yerden hızlıca kalktılar.

11/74 Meret, zarfa büyük bir saygı duyarcasına ocağın başına geçip oturduktan sonra açtı.

11/75 Bu kez zarfın içinden iki üç sayfa yazılan büyük bir mektup çıkmadı.

11/76 Tek bir sayfa kâğıt.

11/77 O da büyük değil; ineğin dili kadar.

11/78 Ona yazılan olsa olsa iki kelime söz.

11/79 Onu da kızı sadece annesine yazmıştı.

11/80 Meret, o kâğıdın üstünde yazılanları içinden okuyup, suratını sinirle yukarı kaldırarak:

11/81 -Ey, al mektubu!

11/82 Kızın sana yazmış!

11/83 -Bana yazmış!

11/84 Ne yazmış?

11/85 Söyle!

11/86 -Al, kendin bak da okuyuver.

11/87 -Benimle oyun oynamasana.

11/88 Ne, "anneme selam olsun mu demiş?"

11/89 -Al, kendin oku da gör, ne demişse.

11/90 -Konuşacağına okuyuver.

11/91 Beni onun hangi mektubunu okurken gördün?

11/92 Hadi, oku, ben dinliyorum.

11/93 -Ben okurum da inanmazsın!

11/94 -Oku, hadi inanmazsam da ondan sonra inanmam.

11/95 Oku şimdi!

11/96 Meret, suratını ciddileştirerek, okumaya başladı.

11/97 “Anne, merhaba!

11/98 Senin yazmayı bilmemen beni yaktı!

11/99 Eğer yazmayı biliyor olsaydın, anne ben sana…

11/100 Sen bana analık sevgisini verirdin…

11/101 Gayret edip, harf öğrensen olmaz mıydı?

11/102 Ben senden nasihatsiz…

11/103 Gizli sır…

11/104 Küçük Kızın Altıncemal

10.12.1940

11/105 Sadap baş parmağını ısırarak, sonuna kadar dinleyip, burada ilk defa konuştu.

11/106 -Ne demiş!

11/107 Gizli sır!

11/108 Senden nasihatsiz…

11/109 Hadi, ver şunu.

11/110 Sen uyduruyorsun!

11/111 Meret onun eline mektubu istekli bir şekilde tutuşturdu.

11/112 -Yok, öyle yazmıyordur, ben okuma yazma nasıl öğreneyim? -diyerek, hayretler içerisinde kaldı.

11/113 -Oku! -diyerek, Meret ona cevap verdi.

11/114 -Kırk yaşından sonra benden okur yazar olur mu?

11/115 Çoktan geçti, saçımda aklar göründü.

11/116 Şimdi ben nasıl okuma yazma öğrenirim, nasıl Altın ile mektuplaşırım?

11/117 -Okuyacaksan, sana bir ayda harf öğretirim -deyip, Meret, Sadap’ın yüzüne ciddiyetle baktı.

11/118 -Senden okuma yazma öğrenemem!

11/119 -O halde, anne, seni ben okutayım? -diyerek, Nuri kendisini işaret etti.

11/120 -Okumayı düşünürsen, on beş günde Altın'ın mektubunu okuyup, ona cevap yazabilecek hale getiririm.

11/121 Doğru, anne, gel, ben sana okuma yazma öğreteyim, köyde okuma yazma bilmeyen bir tek sen kaldın…

11/122 -Dünkü gibi ocağın başından giderim, senden okuma yazma öğrenmem -deyip, Sadap oğluna cevap verdi.

11/123 Senden okuma yazma öğrenmek beni küçük düşürür.

11/124 Nuri, sen bana söyle.

11/125 Altın'ın yazın izin alıp gelmesine ne kadar vakit var?

11/126 -Yazın izninde gezmeye bir yere gitmezse…

11/127 -Oğlum, sen bana hiçbir yere gitmediğini varsayıp söyle?

11/128 -Beş altı aya gelir.

11/129 -Beş altı ay mı dedin?

11/130 -Evet.

11/131 -Vakit çok.

11/132 Söyleyin o halde bana.

11/133 Şu an benim aklım yerinde değil.

11/134 Onun yanına mı gitmem gerekiyor, konuşup nasihat mı vermem gerekiyor?

11/135 Onun bizden gizli sırrı olacak iş değil.

11/136 Eğer ben onun yanına gidersem, ona öğüt veririm.

11/137 Onun dört seneden beri kapımızın yolunu bilmeden okuması hiç de az bir zaman değil.

11/138 O yine… Hadi ne tavsiye ediyorsunuz söyleyin? -deyip, Sadap, onların ikisine de sordu.

11/139 -Tavsiyemiz okuma yazma öğrenmen ve Altın'a "Hangi nasihate ihtiyacın var?" diyerek, ellerinle mektup yazıp sorman.

11/140 Vaktin var.

11/141 Eğitimini al da "tahsilli" diye tasdiknameni de al, kızına gönder ve ona "şimdi hangi konuda nasihate ihtiyacın varsa soruver" yaz! -deyip, baba oğul, Sadap'a böyle akıl verdi.

11/142 -Ben okuma yazmayı nasıl öğrenebilirim?

11/143 Sadap kaygılanmaya başladı.

11/144 -Kolay mı?

11/145 -Evvelden az çok biliyorsun, yine oku! -diyerek, onlar kendilerince bu öğütleri verdiler.

11/146 Sadap ayağa kalkıp, birden oturdu.

11/147 -Okuyabilir miyim, okuyup, harf öğrenebilir miyim?

11/148 Eller nasıl öğreniyor?

11/149 Ben ne yapayım?

11/150 Altıncığım: “Anne gayret edip, okuma yazma öğrensen olmaz mı?” diyor.

11/151 Gel, ben gayret edeyim, bilgili olayım.

11/152 Tahsilli olayım, benim kimden eksiğim var!

11/153 Sona’nın bile öğrenebildiği okuma yazmayı ben neden öğrenemeyeyim?

11/154 Sadap kafasını öne eğip, biraz su içip düşündükten sonra, bir daha başını iki yana sallayıp, yüzünü kaldırdı:

11/155 -O zaman ben gecemi gündüz edip öğreneyim -diyerek, konuşmaya başladı.

11/156 -Altıncemal’e kendi ellerimle mektup yazacağım, sizin dediğiniz içime sindi.

11/157 Ben bir ayda da olsa, iki ayda da olsa, üç ayda da olsa, artık okuma yazmayı öğrenmezsem olmaz.

11/158 Ancak sizden değil, en iyi okuttuğu söylenen muallim Amandurdu’dan öğreneceğim.

11/159 O bana önceden okuma yazma öğretecek olmuştu.

11/160 Okuma yazma öğrenirim, sonra da Altıncemal’e mektubu kendim yazarım.

11/161 Nuri, sen Altıncemal’e yaz!

11/162 “Annem mektubunu alıp, okuma yazma öğrenmeye var gücüyle başladı.” -de.

11/163 Ben okuma yazma öğrenene kadar o gizli sırrı saklayıversin.

11/164 Sadap Anne böyle deyip, belli bir karara varınca, sakince yerinden kalktı.

11/165 -Ben muallim Amandurdu'nun yanına gidiyorum.

11/166 Hadi şimdi görelim, Sona'nın bile bildiği okuma yazmayı benim öğrenip öğrenemeyeceğimi.

11/167 Ben öğrenirim.

11/168 Sonra Altın'a kendi ellerimle mektup yazarım, ona vereceğim analık nasihatimi de veririm…

11/169 Sadap'a okuma yazma öğretmeyi köydeki on senelik muallim Amandurdu'nun kendisi üstlendi.

11/170 Artık ümitsizliğe kapılmadan, kendisinin de tahsilli olacağına inançla ve hevesle işe koyuldu.

11/171 Onun okur yazar olmasına özellikle yardım edecekler, herkes bildiklerini anlatacaktı.

11/172 Bir ay kadar sonra, okuma yazma öğrendi.

11/173 Kızının dört seneden beri yazdığı mektupları kendisinin düzgünce sakladığı bohçasından çıkarttı ve onları teker teker okumaya başladı.

11/174 Artık gazeteleri de okuyabiliyordu.

11/175 Kendisinin kırk yaşında olması onun okuma yazma öğrenmesine engel değildi.

11/176 Hatta kelimenin, cümlenin manasını çabucak düşünüp, günden güne okuryazarlığını artırıyordu.

11/177 Ustalıkla dünyada benzeri olmayan halıları dokuyan hünerli elleri okuma yazmada da iyiydi.

11/178 O gayretle üç ay … gün eğitimden sonra kızı Altın'a kendi elleriyle ve kendi cümleleriyle şöyle bir mektup yazdı; "Kızım Altıncemalciğim, benden sana çok selam olsun.

11/179 Altıncemalciğim, okuma yazma bilsen olmaz mıydı dediğin mektubundan sonra, okuma yazma öğrendim, Amandurdu muallimden, babandan, Nuri'den, Amandursun'dan.

11/180 Bu mektubu şimdi kendim yazıyorum, benim cahilliğimden senin üzüldüğünü öğrenip, babanın ve Nuri'nin sitemine dayanamadım, şimdi ne nasihate ihtiyacın varsa yazıver.

11/181 Ben okuyabileceğim, yazabileceğim!

11/182 Annen Sadap."

11/183 Sadap kendisinin okur yazar olduğu için verilen tasdiknamesini de gönderdi.

11/184 Öz kızı Altın'a ilk kez yazdığı mektuba çabucak cevap aldı:

11/185 "Anne merhaba!

11/186 İlk kez yazdığın ve annelik şefkatinin saçıldığı mektubunu 03.03.1941'de aldım.

11/187 Beni büyüten maharetli ellerinle yazdığın mektubunu gözlerime sürüp, büyük bir beğeniyle okudum.

11/188 Anne, mektubundan seni yanımda gibi hissettim, sözlerini adeta işittim.

11/189 Bu nasıl mutluluk!

11/190 Anne, sen "şimdi hangi nasihate ihtiyacın varsa sor" deyip, özlemle yazmışsın.

11/191 Senin tasalanacağın bir şeyim yok.

11/192 Gizli sır dediğim şeyin artık üstünü açsam iyi olacak.

11/193 Sana böyle söyleyip mektup yazmamı bana babam tavsiye etti.

11/194 Annen okuma yazma bilmiyor ve senin mektuplarınla ilgilenmiyor dedi.

11/195 Benim bu "yaptığımı" bağışlamanı diliyorum.

11/196 Sağlıcakla.

11/197 Öz kızın Altıncemal."

11/198 Altın'ın mektubunu şu an Sadap'ın kendisi okuyordu.

11/199 Sadap mektubu ciddiyetle okuyup işittikten sonra, kocası Meret'in yüzüne gözlerinin içi gülerek baktı:

11/200 -Ah, sen aksakal, senin bir ağırlığın vardı.

11/201 Sen de benimle eğleniyorsan ne yapacağız?

11/202 Şimdi düşününce her şeyi anlıyorum.

11/203 Ancak kendi faydama aldandığım için bağışlıyorum.

11/204 Artık kanmam!

11/205 Sadap böyle diyerek, kendisinin bu yalana aldanışına kendisi de güldü.

4.12. KİTAP

12/01-Siz onu diyorsunuz…

12/02 Ben size bu tarzda başka bir hikâye anlatayım.

12/03 Benim işim köyleri ziyaret etmekti.

12/04 Karakum'un iç taraflarını bile gezdim.

12/05 Halk edebiyatının tanınmış eserlerini topluyordum.

12/06 Gezerken, çölün bir tarafını kaplayan güzergahın üzerindeki köye vardım.

12/07 Bilirsiniz, köy halkı soru sormaya çok meyillidir.

12/08 Ben kendi vazifemle meşgul olduğumu, misafir olarak geldiğimi söyledim.

12/09 O vakit ev sahibi bana:

12/10 -İleride sıralı evlerin birinde, yaşlı bir adam da bir kitap var, sizin sorduğunuz şey olsa gerek.

12/11 Belki onun size bir faydası olur.

12/12 Onu tanıyanlar "iyi huylu" biri derler.

12/13 Ben kendi kulaklarımla duydum.

12/14 "Kitap gibi değil, tümüyle altın kaplamalı" diyerek anlatmaya devam etti:

12/15 -Fakat onu ihtiyardan kolayca alamazsın.

12/16 "Kitap, şu kitap mı" diyerek, ırgalanıp oturur, dedi.

12/17 Ben onun bu anlattıklarından ihtiyarın kitaba özen gösterdiğini anlayarak ondan onu alabilmenin yollarını düşündüm.

12/18 Doğru, kitabın kıymetini herkes bilir.

12/19 Ben bunu bile bile gidiyorum.

12/20 Hatta okuma yazma bilmeyenler de kitabın içerisinde ne olduğunu anlamayanlar da:

12/21 “Kendim okuyamasam da filan kişiden faydalanırım, harf öğrenene kadar bana okuyuverir” diyerek ve yine bunun gibi türlü bahanelerle kendilerini avutuyorlar.

12/22 Bunu tecrübe edip gördükten sonra, daha iyi anlıyorsun.

12/23 Ben bu uğurdaki çoğu tecrübeme dayanarak, tarif edilen ihtiyarın yanına vardım.

12/24 Onu evinde buldum.

12/25 Heybetli ve sakalı göğsüne kadar uzanan bir adamdı.

12/26 Beni saygıyla karşıladı.

12/27 Sorularımı, gelişimin sebebini, anlattıklarımı dinledi.

12/28 -Gel otur, güzel delikanlı, diyerek, beni döşeğin üstüne oturtup, peş peşe sorular sormaya başladı.

12/29 -Nereden geldin, delikanlı?

12/30 Nerelisin?

12/31 Kimlerdensin?

12/32 Ne iş yapıyorsun?

12/33 Ben onun sorularına sırayla cevap verip, en sonunda şöyle ekledim:

12/34 -Kitap ile ilgili bir çalışma yapıyorum!

12/35 -Çok iyi, güzel delikanlı, diyerek, sakalını sıvazlayıp yüzüme baktı.

12/36 O an da gözleri ışıldamıştı.

12/37 Tıpkı suratımdan bir yazı okuyormuş gibi bakıyordu.

12/38 Sonra bir içeri girip, bir dışarı çıkan kadına:

12/39 -Hey, şu kitabı getir! -dedi.

12/40 Kadın sesini soluğunu çıkartmadan, terli yüzü gerilmiş vaziyette, eski çuvalın içine elini boydan boya sokarak, eski bir bohçayı çıkartıp, büyük bir hürmetle ihtiyara uzattı.

12/41 İhtiyar, olduğu yerde kitabı elinde tutup, gözlerini tekrar yüzüme dikerek, kitabını övmeye başladı.

12/42 “Kitap ile ilgili çalışma yapıyorum” demiştin değil mi, güzel delikanlı?

12/43 O vakit ikimiz de meslektaş sayılırız.

12/44 Söylediğin gibiyse, o halde bunun nasıl bir kitap olduğunu biliyorsun.

12/45 Ben seni şuna verdiğin değerden anladım.

12/46 Al, işte, bak bakalım!

12/47 E, seyahat ettiğin yerlerde hiç buna benzer bir kitaba rastladığın oldu mu?

12/48 Bu çok kıymetlidir.

12/49 Her cümlesi yavrulu dişi bir deveye eş değerdir.

12/50 Dışına solgun, kızıl güllü bir şerit çekilen kitap ellerinde sallanıyordu.

12/51 İçi koyu renkteki kızıl suyu bile baştan çıkarabilirdi.

12/52 El yazısı da çok netti -her kimse onun aşkına düşüp, hevesle tane tane yazmıştı.

12/53 Dikkatli bakarsanız, kolaylıkla okunuyordu.

12/54 Anlaşılırdı.

12/55 Kağıtların kenarı yırtık yırtık, sayfalara da el kiri bulaşıp iz bırakmıştı.

12/56 Uzun yıllardan beri elden ele geçerek, okunmuş olmalıydı…

12/57 Ben hızlıca sayfalara göz attım.

12/58 İşte, benim gece gündüz uyumadan, peşinde ser sefil olduğum eserim.

12/59 Köy köy dolaşıp, bin kapıya varıp bulamadığım, bin kapıya daha varsam da bulamayacağım eserleri şüphesiz bunun içinde bulacaktım.

12/60 Bunu anlamıştım.

12/61 Şimdi bu eser de onun sahibi ihtiyar da gözlerime daha iyi görünmeye başlamıştı.

12/62 O sırada otururken hayranlığımı gizleyebildiğim kadar ihtiyardan gizlemeye çalıştım.

12/63 Fakat ihtiyar, kitabının paha biçilemeyecek kadar iyi olduğunu benden önce de farkındaydı.

12/64 “Bunun her kelimesi bir deveye bedeldir” sözü boşuna olmasa gerek.

12/65 O, iyi niyetli ve akıllı biriydi.

12/66 Belki de gelir gelmez kitabı bu sebepten ötürü elime tutuşturmuştu.

12/67 Ben onun bilip bilmediğini test etmek için eserin kimi yerlerinden parçalar okumaya başladım, o bana okuduğum yerlerin iki mislini hafızasından söyleyiverdi ve:

12/68 -Güzel delikanlı, anladın mı şimdi bunun tek kelimesinin bile neden bir deveye denk olduğunu! -diyerek, yüzüme baktı.

12/69 Hiddetle bir gazeli daha okuyuverdi:

12/70 Bu onun yüreğindeki coşkuyu artırmıştı.

12/71 -Gördün mü, bu eser bir başkadır! -dedi.

12/72 -Bunu okudukça okuyasın gelir, dedi.

12/73 Her kelimesinin bir deveye denkliği doğrudur.

12/74 “Eser iyi, ihtiyarın söyleyip durdukları da doğruydu.

12/75 Ben bunu okumaya can atıyorum, elimden düşüresim gelmiyor.

12/76 Nasıl olacağını bilmiyorum ama bunu ihtiyarın elinden almak gerekiyor.

12/77 Fakat onun her kelimesine karşılık gelecek kadar deveyi nerden bulabilirim bilmiyorum.

12/78 Deveyi bulmuş gibi:

12/79 “Bunu bana ver” diye, yüzünü eğip ihtiyara nasıl söylersin?

12/80 “Kitabımın ederi olursa satarım” sözünün üzerine onu nasıl ikna edebilirim, şimdi onun yanında siyaset mi konuşmak gerek, sonrasında kitabını ver desem, yaptığım siyasetle alakalı onu kabullendirebilir miyim?” -diyerek, kendi kendime düşünüyordum.

12/81 Kitabını övüp arşa çıkarıyor, kendisinin ve aynı zamanda bütün köyün de bunu iyi bildiğini hiçbir zaman elinden çıkartmayacağını da durmadan tekrarlıyordu.

12/82 Böyle diyerek sormaya fırsat vermiyordu.

12/83 Ben onun azmine hayran kaldım.

12/84 Düşündüm.

12/85 Başka insanlardan bunun gibi iyi eserler alışımı aklımdan geçirdim.

12/86 Onlar, herhalde böyle değillerdi.

12/87 Bu ihtiyar…

12/88 Boşver onu, kitabı ile övünüp duruyor.

12/89 Onun kadar ilgili görünmemeye çalışarak oturduğum yerden sohbeti farklı bir yöne çevirmeye çabaladım.

12/90 Ancak, o hayvan çiftliklerinin geliştirilmesinden, kendilerinin şimdilerde Amuderya’ya göçüp çiftçilik yapacaklarından kısacık bahsettikten sonra, muhabbeti yine esere getirdi.

12/91 Bir şekilde konu buluyordu.

12/92 Köy insanlarının kitabı okuduklarından, onların değerlendirmelerinden bahsediyordu.

12/93 Bunun dünyada eşi benzeri olmayan bir eser olduğunu söylüyordu.

12/94 “Bu tek bir tane, o da bende, diyordu.

12/95 Buna öylesine inanmıştı ki, uydurarak söylüyor gibi değildi.

12/96 Belki de onun kitabı elinden çıkartmak istememesi bu yüzdendi.

12/97 Ben ona haberimden bahsedemeden yanından kalktım.

12/98 Yalnızca köyden ayrılmayacağımı söyledim.

12/99 “Misafir olduğum yere gideyim de tavsiye alayım, belki onların yardımı dokunur” diye düşündüm.

12/100 Misafir olduğum yere gittim ve başarılı olamadığımı söyledim.

12/101 O ihtiyarı nasıl razı edilebilir?

12/102 Ben de başaramadım.

12/103 Ondan kitabı ne satın alabildim ne yazıp kopyalayabildim ne de evden çıkartabildim.

12/104 Sonra onlar bana:

12/105 -Yağız yiğit, biz ona “kitabını sat” diyemeyiz.

12/106 Eğer istiyorsan, kendin bir yolunu bulmalısın.

12/107 Ondan kitabı almanın zor olacağını sana daha önce de söyledik.

12/108 O, böyle bir adamdır, dediler.

12/109 Ben ne olursa olsun, o tarihi eserden vazgeçecek değildim.

12/110 O günün akşamı onun yanına tekrar gittim.

12/111 Yine önceki gibi, beni keyifle karşıladı.

12/112 Gel, döşeğin üzerine geç otur, güzel yiğit.

12/113 Bu kitabı gördüğünden beri, benden ayrılamıyorsun, tek sen değil, diğerleri de böyleydi, dedi ve çuvalın dibinden, bohçanın içerisindeki eseri çıkartıp elime tutuşturdu.

12/114 Oku, heves ediyorsun, güzel yiğit!

12/115 Bunun her bir sözü deveye denktir.

12/116 -Doğru, dedim.

12/117 Sonra tedirginlikle sayfaları çevirmeye başladım ve kitabı almaya olan hevesimi de nazikçe dile getirdim.

12/118 -Velmurat Ağa, bu kaç seneden beri sizin elinizde?

12/119 -Kırk yıldır, güzel yiğit, diye cevap verdi.

12/120 -Doğru, siz onca zaman bunun içindekileri aklınıza kazımışsınız.

12/121 -Biliyorum, biliyorum, onun bilmediğim kısmı yok, hepsini bir oturuşta anlatabilirim.

12/122 Bunun içindekilerin hepsi benim yüreğime yazılı -dedi.

12/123 -Demek ki, bu size artık gerekli değil?

12/124 İhtiyar yüzüme:

12/125 “Sen gizli…

12/126 Sen bana ne demek istiyorsun?

12/127 Buraya ne niyetle geldin? -dermişçesine baktı.

12/128 Sonra ben şaşkınlıkla, dilimin ucuna kadar gelen şeyi söyleyiverdim: -Siz bunu ne kadar derseniz deyin de bana satın.

12/129 İhtiyar gökten yere çakılmış gibi oldu, gözleri alev saçarak sanki yerinden çıkacakmış büyüdü, sakalı eskisinden de beter kabardı.

12/130 Eşi de dikkatle dinleyerek geldi, sonra iki elini bağrına koyup, donmuş gibi kaldı.

12/131 Ben sorularımdan dolayı içinde oturduğumuz evin titrediğini düşündüm.

12/132 Asılı duran iplerdeki torbaların saçakları, şişirilip koyulan tulumlar oldukları yerde kımıldamaya başladı.

12/133 Bu duruma şaşıp kaldım.

12/134 Bir süre sonra ihtiyar kendine geldi.

12/135 Sonra kitabı elimden zorla alarak eşine uzattı.

12/136 -Al götür, bunu eski yerine koy!

12/137 -O esnada birbiriyle birleşen kalın kaşlı yüzünü bana doğru çevirip, şöyle dedi:

12/138- “Bunu veremeyiz” diye, güzel yiğit az önce sana söyledik.

12/139 Satılmayan şey yoktur derler ancak…

12/140 Bunu bizden istemesen iyi olur!

12/141 Bunu alacaksan, ilk önce razı etmelisin, razı olma ihtimalim yok, eğer ben olsam bile eşimle oğlum razı gelmez.

12/142 Üstelik tüm köy de razı olmaz.

12/143 Biz bunu elimizden çıkaramayız.

12/144 Tek bir harfini dahi okuyamadığımız zamanlarda bile biz bunu satmayı hiç düşünmedik.

12/145 Şimdi de asıl…

12/146 Yani sende okuyup gördün, bunun her sözü bir deveye eş değerdir.

12/147 Bu kitabın elimize nasıl geçtiğini anlatsam, onu da dinler durursun ama anlayamazsın.

12/148 Olmazsa, sohbet edelim, yoksa bugüne dek yan yana oturduğumuz komşularımıza bile anlatmadık.

12/149 Bunu bilen yalnızca bu yaşlı kadınla ikimiziz.

12/150 Anlatmamamızın geçerli bir sebebi vardı.

12/151 Eller benim bu kitabı nasıl aldığımı duysalar, o zaman "Kitap, Velmurat'ın sevdası gibi" deyip alıp götüreceklerdi.

12/152 Bunu söyleseydim şimdi "Velmurat Ağa'nın kitabı dünya malına denk" derler miydi…

12/153 -Anlat, diyerek, ilgilendiğimi belli ettim.

12/154 Anlat, beni dinlemeden duramaz hale getirdin!

12/155 İhtiyar benim öğütlerini beğendiğimi düşünmüş olsa gerek, kibirle gülümsedi.

12/156 Daha sonra:

12/157 -Anlatayım, diyerek, göğsünü gererek, yukarıya baktı.

12/158 O, geçmişten bir hatırayı anımsamaya çalışır gibi biraz düşündükten sonra, şöyle dedi:

12/159 -Şimdi altmış beşimdeyim, oturup dinleyeceksen güzel delikanlı, muhabbet kırk sene evvele dayanıyor.

12/160 Bu kitabın elime geçmesinden bu yana geçen tam kırk sene, kara kış denilebilecek bir yıldı.

12/161 O seneler çobanlık yapıyordum.

12/162 Sen, benim mantonun içine girdiğime, kabarıp oturduğuma bakma, ben ömrümün çoğunu bozkırda koyun peşinde geçirdim.

12/163 Kitap diye bir şey hiç görmedim, duymuş olsam da bu kadar alakadar değildim.

12/164 Sonra bir şey oldu.

12/165 Ben evlenip, iki tane hayvan edinip, çoluk çocuğa karıştıktan sonra, kışlık kumanya edineyim diye bir iki çuval yün, bir iki çuval kömür ile Karaca'ya ticaret için gittim.

12/166 Bildiğim bir yer olmadığı için yünümü ve kömürümü satana kadar bir yerde misafir oldum.

12/167 Tesise kurulan bir yermiş.

12/168 Orada gecenin nasıl geçtiğini anlamadım, keyif eğlence ile geçti.

12/169 Alacakaranlık düşerken, misafir olduğum altı odalı eve köy halkı toplanmaya başladı.

12/170 Onların arasında kara kepçe sakallı, yüzü etine dolgun, iyi giyimli bir adam gözüme ilişti.

12/171 Odanın bir köşesine geçip oturdu.

12/172 -Molla ağa, otur da okuyuver, diyerek, önüne kitabı koydular.

12/173 Molla razı olmadı.

12/174 -Bunu dikkate almayın "çalakalem" yazan başıboş şairin kitabıdır.

12/175 Bununla ilgilenmeyin.

12/176 Bu ayda yılda bir okunsa da olur.

12/177 Ben bugün size kendiminkini okuyuvereyim -diyerek, koltuğunun altından başka bir kitap çıkarttı.

12/178 İnsanlara kendi dediğini yaptırdı, hoca onların yanına geldi.

12/179 Ardından sesini yükseltip, okumaya başladı.

12/180 Okudu.

12/181 Dili döndüğünce gece yarısına kadar okudu.

12/182 Ben de dinledim.

12/183 Kitap, mollanın okuyuşu, içindeki kelimelerin benim yüreğimde hissettirdikleri beni hayran bıraktı.

12/184 "Bu nasıl olabilir? -diye yüzüne bakarak, her şey kendi hayatımdan, gündelik işittiklerimdendi fakat dile getirilmeyen, söylemeyi hayal bile edemediğim şeyleri anlatıvermişti." -diyerek düşündüm.

12/185 Ben kitapla ilgileniyordum, kimin okuduğuyla değil.

12/186 İşte şu an da sana nasıl hoş gözüktüyse, bana da öyle görünmüştü.

12/187 “Bu paha biçilemez bir şey.

12/188 Bu satılık değildir” diye düşündüm.

12/189 Sonrasında senin şu an yaptığın gibi, o an da bende “eğer satılıksa satın alayım” diyerek hayal kurdum.

12/190 Fakat, kendi kendime ederi için fiyat biçemiyordum.

12/191 O gece bunun arzusundan gözüme uyku girmedi.

12/192 Yattığım yerde:

12/193 “Bu satılan bir şey mi, bu kitaptan okunan şeyleri kim düşünüp buldu, sözleri nasıl böyle düzebildi, gökten gelmiş olmasın?” diye düşünüyordum.

12/194 Ertesi gün uyandıktan sonra, misafir olduğum mekânda:

12/195 -Akşam okunan kitabın değeri ne kadar? -diye sordum.

12/196 -Onun belli bir fiyatı olamaz! -diyerek, benim soruma güldüler.

12/197 -Yok, bana doğrusunu söyleyin!

12/198 Onlar yine birbirlerinin yüzüne bakarak gülüştüler.

12/199 -Onun ederi bir deveye bedeldir!

12/200 Bunun bir şaka olduğunu düşünerek böyle söylemişlerdi.

12/201 Fakat ben inandım.

12/202 Bu sözlere inandığım için de gayet hoşnuttum.

12/203 “Bir deve olur.”

12/204 Develerin birini gönlümden çıkarttım.

12/205 -Öyleyse, şu iki deveden birini alın, bana da onu verin! -dedim.

12/206 Onlar benim ciddi olduğumu anlamadılar:

12/207 -Ak deveyi ver, buradan al da gidiver! -dediler.

12/208 Öyle de oldu.

12/209 Ben ak deveyi verip kitabı alarak döndüm.

12/210 Ancak hikâyenin sonunda onların ardımdan ne dediklerini bilmiyorum.

12/211 Evime dönüp geldim.

12/212 İçerden bir ihtiyar (kendi karısından on beş yaş büyük olmasına rağmen ihtiyar diyor) çıktı.

12/213 -Hani ak devemiz?

12/214 Vay, sen onu ne yaptın?

12/215 Kayıp mı ettin, çaldırdın mı, ne yaptın? -diyerek, yakasından tutarak bağırdı.

12/216 -Ak deve göverdi, dedim.

12/217 Her sözü bir deveye denk olan şey ile takas ettim, dedim.

12/218 Sonrasında kitabı torbanın içerisinden çıkartarak gösterdim.

12/219 Muhabbet bunun içindedir, dedim.

12/220 Hanımı bakakaldı.

12/221 Şaşkınlıkla seyretti.

12/222 İçini açıp baktı, ellerini yüzüne sürdü.

12/223 Derin bir nefes alarak bu sözlerden utanıp sıkılsa mı, sevinse mi ya da üzülse mi bilemiyordu.

12/224 Ancak ak deve onun gözlerinin önünden gitmiyordu.

12/225 Yıllarca ak deve bizim yaşamımızın temeliydi ama…

12/226 Ben iyi bir takas olduğunu anlatarak, hanımı memnun etmeye çalışıyordum.

12/227 O geceden; kepçe sakallı hocanın okuma gecesinden bahsettim.

12/228 İnsanların dikkatle dinlediklerinden, kendimin de rastgele oturup dinlediğimden, aynı zamanda hatırladıkça çivi batmışa döndüğüm kısımlardan bahsettim.

12/229 “Bu anlattıklarım şu kitabın içinde yazan şeyler” dedim.

12/230 “Ben döndüğümden beri bir kelimeyi bile telaffuz edemiyorum” dedim.

12/231 Hanımın aklına ak deve gelip duruyordu.

12/232 Gözleri dolmaya başlamıştı.

12/233 -Bunun her kelimesi bir deveye denk -diyerek anlatmaya çalışıyordum.

12/234 İçtenlikle açıklamalar, ikna etmeye uğraşmalar…

12/235 Anlatıyorum.

12/236 Yine de nafile.

12/237 Onun gözlerinden yaşlar akıyor.

12/238 Boncuk boncuk yaşlar düşüyor.

12/239 -“Ak deve boşuna gitti” -diyerek sızlanıyordu!

12/240 “Bir araya toplanmış bir tomar kâğıt parçasına gitti” dedi.

12/241 Yüreğinin yangını dışarı taşmaya başlamıştı.

12/242 “Şu an da okunuverseydi” diyerek sayfaları çevirmeye başladım.

12/243 “Kepçe sakallı hoca olsaydı, bunun aklına ak devesi düşmezdi” diyordum.

12/244 Hanımın ağlayası gelmiş gibiydi.

12/245 Sinirlendirdi, yere çarpasım geldi.

12/246 Söylenip durduğu için bu şekilde hıncımı alasım geldi.

12/247 Kitabın suçu yoktu -kepçe sakallı hoca gerekiyordu.

12/248 Onu ben nereden bulayım?

12/249 Sonrasında bu alışverişten pişman olup, köyümüzdeki akıllı, bilge kişinin yanına vardım.

12/250 Kitabımdan ona bahsederek “köyümüzde onu kim okuyabilir” diyerek, ona danıştım.

12/251 O, şaşkınlıkla sordu:

12/252 -Senin eline kitap nasıl geçti?

12/253 -Ucuza satın aldım, dedim.

12/254 Suratıma bakıp, pişmanlıkla gülümseyerek, şöyle dedi.

12/255 -Ay, ahmak, kitap denilen şey sana verilse de neyine gerek?

12/256 Hey, onun zahmetine değecek yeri var mı?

12/257 Onu okumak için okuma yazma bilmek gerekir.

12/258 Bedavaya çalışacak alaca gözlü molla lazım.

12/259 Hani senin köyünde okuma yazma bilen, hey bulabilecek misin?

12/260 Komşu köylerden bulabilecek misin?

12/261 Kim var onu okuyabilecek?

12/262 Sen bu tarafını hiç düşünmedin mi?

12/263 Ben onun sözlerine hak verdim ancak hanımın feryadını işitip yerimde oturmaya da yüreğim el vermedi.

12/264 Bir iki kişiye sordum, komşu köylere gidip sordum.

12/265 Okuma yazma bilen yok.

12/266 Sorduklarımın hepsi, tıpkı anlaşmışlar gibi, iyi olmuş diyorlar.

12/267 “Çoban halinle, yaşamını geçimini sağlayamayan halinle senin okumak neyine?” -diyerek şaşkına döndüler.

12/268 Gücüm tükendi.

12/269 Evime geri döndüm.

12/270 “Seni gözüm görmesin, canım yanmasın” diyerek, onu çuvalın dibine koyuverdim.

12/271 Bir ay orada kaldı, bir yıl, sonra iki derken yedi sene yattı.

12/272 Karım feryat ediyor, deve diye söyleniyor, “bu zamana kadar iki üç tane doğururdu” diyordu.

12/273 Kepçe sakal hocanın okumasını işitmemişti, benim okuyabilenim olsa memnun olacağının farkında değildi.

12/274 Ona okuyup dinletme arzusunu aşmayı başaramıyordum.

12/275 “Kitabı okuyabilmek için ne yapmalı?” -diyerek, oturduğum yerde sorguluyordum.

12/276 Bir gün ikimiz kaçak çay içip otururken, o bana şöyle dedi.

12/277 -Ay, oğlan, yazıyı hocalardan mollalardan öğrenip okuyabilirmiş.

12/278 Okumayı öğretenler onlarmış.

12/279 Gel, Muratcığımı “Akca Molla’ya verelim.

12/280 Orada beş altı sene geçirince, okuma yazma öğrenirmiş.

12/281 O, mollaya hizmetini yapar, karşılığında da ona okuma yazma öğretir.

12/282 Kime sorsam “öyle yapmalı” diyorlar.

12/283 Kitap okutulup işitilecekse ben her şeye hazırım.

12/284 Yeterince tavsiye aldık.

12/285 Birkaç gün yol gidip Muratcığımı, Akca Molla’ya götürdüm.

12/286 -Ben köklü bir yerden geldim, oğlumuza okuma yazma öğretiverseniz, diye düşünüp geldim.

12/287 Buna ne işiniz varsa yaptırın.

12/288 Sonra da okuma yazma öğretiverin, diyerek, mollaya sordum.

12/289 Akca Molla ağzında yemeği çiğneyerek:

12/290 -Oğlunuzu getirmekle iyi yapmışsınız, bizim tuzumuzu yiyen, bizim terbiyemizi alan güçsüz düşmez.

12/291 Oğlun okuma yazma öğrenir, edep öğrenir.

12/292 Siz aradan dört sene geçtikten sonra gelin, dedi.

12/293 Mollanın yanından uçar gibi döndüm.

12/294 Eve gelince hanıma:

12/295 -Üç dört yıl sabret, ondan sonra benim alışverişime saygısızlık et de göreyim! -dedim.

12/296 Kitap bohçanın içinde, çuvalın dibinden çıkmadan tekrar üç sene kaldı.

12/297 "Muratcığım artık okuma yazma öğrenmiştir" diyerek, ben mollaya uğradım.

12/298 Gidip ne göreyim, Muratcığım mollanın ufak tefek işlerine koşturup, başıboş dolanıyor.

12/299 Onun okuma yazma öğrenmesi nerede -hatta işi başından aşkındı.

12/300 O beni görünce gözlerine yaşlar dolarak şöyle dedi:

12/301 -Baba, beni bırakma, beraberinde götür.

12/302 Benim burada okuma yazma öğreneceğim yok.

12/303 Okuma yazma denen şeyi mollanın kendisi de bilmiyor! …

12/304 -Kal oğlum, böyle demek günah!

12/305 Mollana "okuma yazma bilmiyor" demek sana yakışmaz.

12/306 Mollaya iftira atılmaz.

12/307 Sen çocukluk yapıyorsun -dedim.

12/308 O, tekrar içinden geldiği gibi konuştu.

12/309 -Hoca Efendi, muska yazmayı da bilmiyor.

12/310 Muska için gelenlere aynı annemin tuz torbasındaki gibi tuzu koyuveriyor.

12/311 Benim bunlardan okuma yazma öğreneceğim yok, baba!

12/312 Ben onu yine de suçladım.

12/313 Oğlum sen aptallık ediyorsun.

12/314 Tüm halkın inandığı bir hocaya böyle demek olmaz.

12/315 Sen onun tuzunu, ekmeğini yiyorsun.

12/316 Oğul susmadı.

12/317 -Baba, beraberinde götürmezsen buradan kaçıp giderim yine de durmam.

12/318 Onun ısrarla söylenmesi beni düşündürmeye yetti.

12/319 Ben mollayı soruşturma düşüncesine kapıldım.

12/320 -Gel, dedim.

12/321 Mollayı kendi köyünden bir adama soralım bakalım, oğlum bu molladan okuma yazma öğrenebilir mi öğrenemez mi diye sormaya herhangi bir kişinin yanına gittim.

12/322 Ona oğlumu ne için mollaya getirip verdiğimi anlattım.

12/323 O yoksul bir adammış, bildiklerini bana anlattı.

12/324 -Oğlun doğru söylüyor, molla efendi okuma yazma bilmiyor.

12/325 Onun tahsili yok.

12/326 Ancak büyük büyük medreseleri bitiren mollalardan daha iyidir.

12/327 Bunun arkası; büyükbabası güçlüymüş.

12/328 Köyümüz ondan korkuyor.

12/329 Mollamızın atasına kusur bulan, malına el değdiren olmuyor.

12/330 O hemen görür.

12/331 Hala hiç kimsenin unutamadığı bir şey olmuştu:

12/332 "Köyümüzden biri (onun kimliğini söylemeye gerek yok dedi, mollanın kendi buyruğuymuş) onun yoncalı avlusunda toparlanmış duran kuru otları çalmış.

12/333 Kuru otları arkasına alıp, sırtlayıp gitmiş.

12/334 Evine alıp geldiğinde otlar arkasından düşmezmiş elle tutuluyor gibi, karısı deniyor indiremiyormuş, oğlu deniyor düşüremiyormuş.

12/335 Sonra kuru otları götürüp, aldığı yere önceki gibi bırakacak olmuş kuru ot orada da arkasından düşmemiş.

12/336 Kısacası ne yapacak, o adam gece boyu sırtında ağır kuru otun acısıyla gezinmiş.

12/337 Ancak son bulmamış.

12/338 Mollanın yanına yüküyle gidip, ondan af dilemiş.

12/339 "Molla Efendi, ben bir hata yaptım.

12/340 Bu yüzden geçen akşamdan beri sırtıma yüklenmiş cezamı çektim.

12/341 Siz benim bu günahımı affedin.

12/342 Şu an sizin kerametinizin gücünü iki gözümle de gördüm.

12/343 Arkamdaki kuru ot sizin otunuz.

12/344 Bunu arkamdan ayırın" demiş.

12/345 Molla onun günahını görmezden gelmiş…

12/346 “Gidin de kuru otları aldığınız yere koyun sonra arkanızdan düşer” demiş.

12/347 Böyle de olmuş, bu ustaların anlattıkları değil, köyün yaşlılarının konuştukları.

12/348 Duydun mu, nasıl görüp biliyor?

12/349 Bizim mollamızın geçmişi işte böyleymiş -çok zormuş.

12/350 Bundan da zor.

12/351 Tuza nefesini üflüyor.

12/352 Nefes alıp verse, oğlu olmayanın oğlu olur, kızı olmayanın kızı, sara hastaları silkinip iyileşir.

12/353 Ancak mollanın okuma yazma bilen oğulları var, onlar senin oğluna okuma yazma öğretir mi öğretmez mi, ben orasını bilmiyorum.

12/354 Onlar büyük tüccarlardır…

12/355 Ben o adamın anlattıklarını işittikten sonra düşündüm.

12/356 Muracığımın dedikleri doğru çıktı.

12/357 Oğluma tuza üflemenin öğretilmesi bana lazım mı?

12/358 Bana gereken bu değil.

12/359 Bana yalnızca oğlumun bu kitabı okuyabilmesi gerekli.

12/360 Bundan da bir şey çıkmadı.

12/361 Sonra oğlumu hocanın elinden alıp döndüm de bir beye çobanlık yapsın diye verdim.

12/362 Muratcığım büyümekte olan bir delikanlı, çobanlık yaparsa para kazanacaktı.

12/363 Bu da bize o yıllarda kitap okuyup bilmesi kadar gerekliydi, güzel delikanlı, o yıllarda.

12/364 Gün geçiyor, günden sonra ay geçiyor, sonra yıl geçiyor.

12/365 Kum tozuyor, köy yazlığa göçüyor, tekrar bu tarafa geliyor.

12/366 İşte bu kitapta hanımın bohçasından çıkmadan yatıyor.

12/367 Ben takatim oldukça, kimi zaman onun içini açıp sayfalarını karıştırıp bakıyordum.

12/368 O kepçe sakal mollanın oturduğu gibi yapıp onu önüme alıp oturuyordum.

12/369 Benim böyle yapışıma karım öfkeleniyor, derdi tazeleniyordu.

12/370 Bu kitabı gördükçe aklına ak devesi düşüyordu.

12/371 Sonra:

12/372 “Şimdiye kadar ak devemiz elimizde olsaydı, sen böyle bir ahmaklık yapmamış olsaydın, beş altı tane doğurur, deve olur giderdi…” diyerek homurdanarak oturuyor, söyleniyordu.

***

12/373 Günlerden bir gün Sovyet hükümeti köyümüze geldi.

12/374 Yanında muallimiyle geldi; muallim kitabıyla geldi.

12/375 O gelişiyle, işte, bu içinde oturduğumuz gibi kara çadırda köyün oğlanlarını, büyüklerini okutmaya başladı.

12/376 Muallimin gelmesine tıpkı benim için gelmiş gibi memnun oldum.

12/377 İlk başlarda köylüler ondan kendilerini kaçarak saklamaya çalışmış olsalar da ben onunla ısınmış, ona kitabımın tarihinden bahsetmiştim.

12/378 Dediklerimi dinleyip biraz düşündükten sonra:

12/379 -Getir, bakıp okuyayım -dedi.

12/380 Götürüp verdim.

12/381 -Bir iki gün bende kalsın, dedi.

12/382 Bırakıp döndüm.

12/383 Sonra gittiğimde, bana şöyle dedi:

12/384 -Velmurat Ağa, sen bu alışverişinde kazançlısın, ancak bunu ben okumayayım da kendiniz okuyun ya da oğlunuz okuyuversin.

12/385 Siz bunun içinde yazılanları oğlunuzdan işitin, onun terbiyesini karınızla birlikte güzel vermişsiniz.

12/386 Bu yüzden oğlunuzu “okuma yazma öğrensin” diyerek, kendileri hiçbir şey bilmeyen fakat halkı aldatan mollalara vermişsiniz.

12/387 Onlar okuma yazma öğreteceğiz deyip, sizi aldatıp, oğlunuzu bedavaya çalıştırıyorlar.

12/388 Böyle oldu diye kendiniz anlatıverdiniz?

12/389 Şimdi ikimiz bir düşünelim.

12/390 Siz mollanın kapısında gezip okuma yazma öğretilmeyen, çobanlık yapsın diye bıraktığınız oğlunuzu getirinde bu mektebe yerleştirin!

12/391 Ben ona şu kadar günde okuma yazma öğretip kitabınızı okuyabilecek duruma getireyim.

12/392 Bana, Akca Molla'nınki gibi işçi değil, sizin oğlunuzun ve kendinizin okuma yazma öğrenmesi gerekli.

12/393 Bu yüzden hükümet beni buraya -sizin köyünüze yolladı.

12/394 Muallim beni ikna etti.

12/395 Bozkıra, Muratcığımın yanına aceleyle gittim.

12/396 Gidip ona:

12/397 -Oğlum, senin okuma yazma öğrenip, annenle ikimize o kitabımızı okuyuvermen gerek, ben seni tekrar mollaya vermek için geldim.

12/398 Sen arabayı hazırla, gidelim -dedim.

12/399 Muratcığım bana:

12/400 -Gitmiyorum -dedi ve söylendi.

12/401 -Öyle okuma yazma öğrenecek olmaktansa bu bozkırda koyun bakmak on kat daha iyidir.

12/402 Akca Molla'nın karısı artık bana suyunu getirtip, odununu taşıtamıyor.

12/403 Ben oğluma, artık Akca Molla'nın onu okutmayacağını söyledim.

12/404 -Oğlum bilmiyorsun, köyümüze muallim denilen bir molla geldi.

12/405 Çoktan köyümüzün oğlanlarını ve büyüklerini okutmaya başladı.

12/406 O bana da "oğlunu getir, hemen okuma yazma öğreteyim, kitabını okuyuveren biri yapayım" dedi.

12/407 Hükümetten özel olarak köye eğitim vermek için gelen bir molla.

12/408 O, sana öğretecek.

12/409 Kendisine çok inanıyorum.

12/410 "Getirebilirsen mümkün" -dedi.

12/411 Onu yine ikna ettim.

***

12/412 Muallim verdiği sözü, Akca Molla'nınki gibi, sonu görünmeyen bir uzaklığa taşımadı, sonrasında yalanda çıkmadı, Muratcığım annesinin gözünün önünden ayrılmadan, birinin işini de yapmadan, okuma yazma öğrendi.

12/413 (O, şu an hayvan çiftliğinin müdürü olarak çalışıyor.)

12/414 Kitabı annesinin bohçasından çıkarttı da bize okuyuverdi.

12/415 Kitap gökyüzünden düşmemiş, bize bilinmeyenden de yollanmamış, bizden uzakta da değilmiş.

12/416 Bunun içindeki şiirlerin birkaçı bizim köyümüzde de çöllerde de söylenip okunmuş şiirlerimizmiş.

12/417 Bu tümüyle kahramanlık, insanlık nasihatleriymiş.

12/418 O, kepçe sakal molla dilini aynı yapıp ses tonunu Arapça ya da başka bir dilde değiştirip okuduğunda ben yerde gübrenin üstünde oturduğum yerde hiçbir şey düşünmüyordum.

12/419 İşte, bu ocağın başında, evimin içinde öz oğlumuz, kendi dilimizde okuduğunda, bu bize apaçık göründü.

12/420 Yok, bunun anlattığı şeylerin çoğunu ben henüz düşünemiyorum.

12/421 Bu çok derin manalı söylüyor.

12/422 Sonra bu alışverişteki üstünlüğüm hanıma da tüm köyüme de aşikâr oldu.

12/423 Ben karımın "Ak devemiz…" deyip senelerdir kulağımı kurutmasından, köydeki adamların olur olmadık sevda için "Velmurat Ağa'nın sevdası gibi" sözünü kullanıp bana gülmelerinden kurtuldum.

12/424 Alışverişte "Velmurat Ağa'nın alışverişi gibi" deyip, üzerime gülüp gelmelerinden kurtuldum.

12/425 Bundan da galip geldim.

12/426 İşte, güzel delikanlı, sen bu kitabın tarihini işittim diyorsun.

12/427 Bunlardan sonra Velmurat kitabını elinden çıkarır, birine satıp verir diye, kim söyleyebilir?

12/428 Ben bunu satsam, beni tüm köy kötüler.

12/429 Ancak sen buna iyice bakabildiğin kadar bak, oku, işte zevkle, elimden alıp gitme niyetini, aklından çıkart.

12/430 İhtiyar sözünü böyle tamamlayıp, bana sonraki söyleyeceği şeyi sertçe söyledi.

12/431 -Kitap elden çıkmaz!

12/432 Ondan eseri rica ile alamayacağımı net bir şekilde anladım.

12/433 Satacak da değildi, onun içinde adeta canı var gibiydi.

12/434 Elinden çıkartmak, gözünün önünden ayırmak gibi bir niyeti yoktu.

12/435 “Yeniden, köyde kalır gibi yapıp, tümünü değil, şiirlerin eksik yerlerini doldurayım, başlayayım, iki kitap yapıp getirivereyim” desem de onu ikna edemem.

12/436 İhtiyarı razı etmenin zahmetinden, eğer razı olsa, kopyasını alma meselesi on kat daha kolay olacak.

12/437 Ben bunu düşündüm.

12/438 Belki, o bu önemini de yitirmez:

12/439 “Sat dediğimdeki gibi olursa sabrı tekrar tükenirse” -diyordum ve kaygılanıyordum.

12/440 “Ne yapmalı, bunu almadan gitmemeli değil mi?

12/441 Böyle düşüne düşüne bir yol buldum.

12/442 “Gel, bu sert baksa da “istemem” deyip, emirler verse de “sat” diye bıktırana kadar direteyim.

12/443 Böylece onu alıp götürmeye razı edebilirim.

12/444 “Bu karara vardım.

12/445 Ben şimdi bunu öğrenecektim.

12/446 -Velmurat Ağa, siz benim, birdenbire, önemli işimi bitirmediniz -dedim.

12/447 -Neyi, şu kitapla ilgili mühim mesele mi?

12/448 -Evet, siz bana bu kitabı satın?

12/449 Bu defa ihtiyar gökten düşmüş gibi olmadı, evin her tarafı korkudan titremedi.

12/450 Kitabını satmayacağından, benim de elinden çekip alamayacağımı bildiğinden sakin ve de benim eserine olan ilgimden memnun, şöyle cevap verdi.

12/451 -Satmıyorum, satsam kazançlı çıkarım -diyerek güldü.

12/452 -Satın, size de bir başkası satmış sonuçta!

12/453 -Satanlar kazançlıdırlar -diyerek, tekrar güldü.

12/454 Neşeyle, kitabından dolayı keyifle kahkaha atarak güldü.

12/455 Ben diyecek söz bulamadan:

12/456 -Satmazsanız, o zaman verin -diyerek, vazgeçmeyeceğimi bildirdim.

12/457 Birdenbire ihtiyar bana acır gibi oldu.

12/458 Sonra doğruca:

12/459 -Güzel delikanlı, böyle bir ihtiyacın varsa, o halde şu ocağın başında al götür -dedi.

12/460 Ben yine kitabı alma fikrine kapıldım.

12/461 Onun böyle demesinden "ihtiyar yumuşamış" diye düşündüm.

12/462 -Alıp götürsem, sadece benim için olur, bana kalırsa sizin kitabınız herkes için gerekli!

12/463 O, cevap vermeden dışarı çıktı.

12/464 Ardından karısı da koşar gibi dışarı çıktı.

12/465 "Onların bir gizli nasihati vardır" diyerek, ben kendi adıma tahminde bulundum.

12/466 -Güzel yiğit, otur -diyerek, alakasız bir söz söyledi ve çok geçmeden, dolanıp içeri girdi.

12/467 Ben ondan şimdi net bir cevap almayı bekliyordum.

12/468 "Ne diyecek, ne derse desin karısı ile ortak bir karar alır.

12/469 Böyle olsa gerek", o:

12/470 -Gerekliyse, güzel delikanlı hem onlar yazsın hem sen! -dedi.

12/471 İhtiyar sustu.

12/472 Sohbetini bitirdi.

12/473 Evin içi sus pus oldu.

12/474 Dışardan da ses seda gelmiyor.

12/475 Sanırım ihtiyar kadın yorganın içine girmiş, kıvrılıp uyumuştu.

12/476 Velmurat Ağa konuşacak, bir şey diyecek gibi direniyordu.

12/477 Ben onu bu konuda ikna edemeyeceğimi biliyor, küçük bir çocuk gibi, boynumu bükerek:

12/478 -Olur, yarından itibaren yazmaya başlarım, dedim.

12/479 İşte, böyle yapıp, malının kıymetini bilen ihtiyar beni horladı, kitabını almak için yarım ay boyunca uğraştırdı.

12/480 Onun kendisi de çoğu zaman yanımda oldu.

12/481 Aklından okuyor, yazı yazışıma bakıyordu.

12/482 “Okumayı birazcık biliyorum, ancak yazmak elimden gelmiyor” diyordu.

12/483 Karısı ise içecekten, çaydan, çörekten eksik koymuyordu.

12/484 Önce misafir olduğum aklımdan çıkıp gitti.

12/485 Kitabın üstüne onu düzenleyen şairin başka yerlerden bulunan şiirleri de eklenip, baskıya verildi.

12/486 Tez zamanda önemli bir kitap olarak basılacaktı.

12/487 Ben onun çıkması için acele ediyor, sabırsızlanıyordum.

12/488 Çıktığı gibi, on tanesini alacak, ihtiyarın yanına koşacaktım.

12/489 Gitsem, onun:

12/490 “Sen benden ayrılamıyorsun!” -diyeceğinden şüphe yoktu.

12/491 “Her bir sözü bir deveye denk kitabımı senden alanlar oldu mu?

12/492 Ona ne kadar paha biçtiler? diye soracağından emindim.

12/493 O böyle der ancak, ben de:

12/494 -Aldılar, bir iki kişi değil, bütün Türkmen halkı satın aldı.

12/495 -Onların güzel görüşleri de sizinki gibi -derim ve kitabı eline tutuştururum.

12/496 Sonra o ihtiyar Sovyet hükümetinin, halkımızın altın hazinesini, edebî mirasını – halkın cesurluğundan, özgürlüğünden, çekilen acıların sonunda oluşan güzel eserlerini, çölün kumunda da olsa çuvalın dibinde, bohçanın içinde de olsa, başka bir yerde de olsa, buluşturup, toparlayıp, hepsine dokunma zahmetine de giriştiğini düşünür ve kitabı öncekinden daha yeni bir hevesle okur…

12/497 Sonra onun bu eski kitabını tüm kalbiyle bana vereceğine inanıyorum.

12/498 Bu kitap -Türkmen şiirinin esasını oluşturan Mahtumkulu’nun kitabıdır.

SONUÇ

Nurmırat Sarıhanov 1933-1943 yılları arasında yazarlığa adım atmış, kısa süreli hayatına rağmen önemli eserler kaleme alarak Türkmen edebiyatında nesir alanında öne çıkmayı başarmış bir isimdir. Hikâye türünde verdiği ilk eserleri edebi açıdan güçlü olmamasına rağmen, ilerleyen süreçte kaleminin gücünü kanıtlamıştır. Savaşın başlamasıyla birçok Türkmen aydını gibi Sarıhanov da cephede yer almıştır. 15 Aralık 1943'te son eseri "Ene" hikâyesini kaleme almış, 1944 senesinde savaşta hayata veda etmiştir. Eserlerinde savaşın esintilerine ve rejimin dayattığı sipariş konuların yanı sıra, çoğunlukla halkın içerisinden kahramanların hayatlarına yer vermiştir.

Bu çalışmada Türkmen edebiyatı açısından önem arz eden, nesir türüne birçok önemli eser kazandırmış Nurmırat Sarıhanov'un hikâyeciliği kaleme aldığı *Yagtılıga Çıkanlar* adlı eserinden tarafımızca seçilen hikâyeleri Türkiye Türkçesine aktarılıp edebî yönden değerlendirilmiştir. Bu surette Türkmen edebiyatının yeterince araştırmaya konu olmayan II. Dünya Savaşı yıllarına ait bir yazarının hikâyelerinin Türkiye Türkçesine kazandırılması ve Türk dünyası edebiyatı sahasında yapılacak diğer araştırmalara kaynak sağlayacak bir çalışma ortaya konulması amaçlanmıştır.

Tez çalışmamızda Nurmırat Sarıhanov'un *Yagtılıga Çıkanlar* adlı kitabından seçtiğimiz "Av", "Sevgi", "Beyin Öfkesi", "Talih," "Arzu", "Kahraman", "Anne", "Şirin", "Ümidi Bittikten Sonra", "Keskin Nişancı", "Sadap" ve "Kitap" adlı on iki hikâyesi edebi tahlilleri olay örgüsü, şahıs kadrosu, zaman, mekân, bakış açısı ve anlatıcı, anlatım tarzları ve üslup özellikleri yönünden incelenmiş ve aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

Sarıhanov'un hikâyelerinde olay örgüsünde genellikle tek zincirli ve çok zincirli olay örgülerinin kullanıldığı fakat tek zincirli olay örgüsünün ağırlıklı olduğu tespit edilmiştir. Olay örgüsünü kolhozda yaşayan insanların hayatı, savaşın kişiler üzerindeki etkileri, kadınlar için eğitimin önemi, zengin ve fakir çatışması gibi çeşitli konular oluşturmaktadır.

İncelenen hikâyelerde ağırlıklı olarak kadınların eğitim hakkı, okur yazar olmaları vb. konular öne çıkmaktadır. Özellikle eğitim temasının hâkim olduğu eserlerde, kızların okuması için destek veren baba tipleri dikkat çeken bir detaydır. Sovyetler Birliği döneminde kadınlara sunulan eşitlik ilkesi toplumsal normlar

sebebiyle pratikte pek fazla uygulanmamaktadır. Bu sebeple de yazar eserlerinde özellikle bu detayı eleştirmektedir.

Sarıhanov'un hikâyelerinde özellikle göze çarpan unsur gündelik yaşamdan, halkın içinden kahramanlara yer vermesidir. Şahıs kadrosu ve konu bakımından incelendiğinde; yaşlı iki çiftin oğullarını evlendirme arzusu, bir annenin oğlunu koruma iç güdüsüyle yaşadığı endişeler, malına zarar gelen yoksul bir adam, erken yaşta zorla evlendirilmeye çalışılan bir kız çocuğunun başından geçen olaylar vb. birçok okuyucunun kendisinden veya çevresinden izlere rastlayabileceği konulara ve şahıslara rastlanmaktadır.

Şahıs kadrosunda kahramanların tanıtımında statik tanıtma yöntemi ve dinamik tanıtma yöntemi kullanılmıştır. Fakat incelediğimiz eserlerde dinamik tanıtma yönteminden ağırlıklı olarak faydalanılmış olduğunu tespit ettik. Eserlerde yer alan kahramanlar çoğunlukla günlük hayattan kişilerdir. Anne, baba, çocuk, asker vb. farklı kahramanlar, olay örgüsü içerisinde farklı karakteristik özelliklerle sunulmuştur. Özellikle "baba" tipiyle karşımıza çıkan kahramanların, kadın hakları konusunun işlenmesinde önem arz ettiklerini söyleyebiliriz. Kahramanlar, genellikle kızlarını eğitim konusunda destekleyen, erkek evlatlarından asla ayırmayan, onların hak ve özgürlükleri konusunda zaman zaman eşleriyle tartışmalara giren, eski örf ve adetleri kabul etmeyen, modernize edilmiş kişilerdir. Savaş izlerini barındıran eserlerde İkinci Dünya Savaşı esnasında cephe ve cephe gerisinde yer alan kahramanlara da yer verilmiştir. Bunların yanı sıra şahıs kadrolarını incelediğimizde özellikle dekoratif unsur durumundaki kahramanlardan metinlerin atmosferinin gerçekçilik kazanması açısından, yazar tarafından oldukça faydalanılmış olduğunu söylemek mümkündür.

Seçtiğimiz eserleri incelediğimizde zaman unsurunda net bir şekilde gün, ay, yıl vb. tarihlere pek fazla yer verilmediğini, daha çok günlük zaman dilimleri veya betimleyici ifadelerle zaman unsurunun okuyucuya sunulmuş olduğu tespit edilmektedir. Bazı hikâyelerde vaka zamanı ve anlatma zamanı arasındaki boşluğun net bir tanımlamasını yapmamız mümkün değildir. Olay örgüsü çoğunlukla kronolojik biçimde ilerlemektedir fakat zaman zaman atlamalar, hızlandırmalar, geriye dönüş tekniği vasıtasıyla eski anılara dönerek kronolojik ileri geri oynatmalar da söz konusudur. Geri dönüş tekniği yazar tarafından sıklıkla kullanılmaktadır. Bu sayede okuyucu kahramanın o an ki eyleminin veya düşüncesinin sebebini daha iyi bir şekilde

kavrayabilmektedir. Bunların yanı sıra zaman unsuru savaşın getirilerini konu edinen hikâyelerde dolaylı bir anlatım yolu ile sunulmaktadır.

Hacim bakımından az olan eserlerde bile oldukça fazla mekân unsuruna rastlamaktayız. Mekân unsurunda da genellikle şahıs kadrosu ile uyumlu olması açısından iç mekân olarak "ev" tercih edilmiştir. En sık kullanılan dış mekânın da bu durumla bağlantılı olarak "evlerin avlusu" olduğunu söylemek mümkündür. Kahramanların yaşadıkları evlerinden bahsedilirken kültürel ögelere de değinilmiştir. Örneğin, Türkmen kültüründe önemli bir yer arz eden "kara çadır" iç mekân unsuru olarak "Sevgi" ve "Kitap" adlı eserlerde yer almaktadır. Bunların yanı sıra "şehir", "başkent", "ilçe" vb. geniş mekân unsurlarına da sıkça yer verilmiştir.

Eserler bakış açısı ve anlatıcı yönünden incelendiğinde genellikle hâkim bakış açısına sahip anlatıcı tarzı öne çıkmaktadır. Anlatım tarzları ve üslup özellikleri incelendiğinde ise yazarın hemen hemen tüm hikâyelerinde tahkiye/anlatma, tasvir, konuşma gibi anlatım tarzlarından faydalanmış olduğu görülmektedir. Bunların yanı sıra zaman zaman iç çözümleme, şuur akımı, tekrarlama vb. anlatım tarzlarına da yer verilmiştir. Genellikle çoğu eserde sade bir üslup ve günlük konuşma dili hâkimdir. Anlamı güçleştirecek ifadelere pek fazla yer verilmemiştir. Fakat yazar milletinin dil hazinesine hâkim olduğunu gösterebilmek adına deyimlere ve atasözlerine zaman zaman yer vermiştir. Kahramanlar arasındaki diyaloglar, iç konuşma ve monolog tarzları da öne çıkmaktadır. Bu sayede kahramanların duygusal durumlarına da erişilerek, psikolojik tahlillerinin yapılabilmesi de kolaylaşmaktadır.

Nurmırat Sarıhanov'un *Yagtılıga Çıkanlar* kitabından seçtiğimiz hikâyelerinin edebî tahlili esnasında eserin türü, kaleme alındığı dönemin özellikleri ve yazarın hayatı gibi önemli hususlar göz önünde bulundurulmuştur. İkinci Dünya Savaşı yıllarına şahitlik etmiş olan yazarın eserlerinde o dönemin esintilerine rastlanmaktadır. Olay örgüsü, şahıs kadrosu, zaman, mekân, bakış açısı ve anlatıcı, anlatım tarzları ve üslup özellikleri açısından ele alınan eserlerin, dönemin sosyal yapısını ve kültürel dokusunu içerisinde barındırdığını söylemek mümkündür. Özellikle eser kahramanları günlük hayattan, toplumsal yapıyı ve zamanın ruhunu yansıtan karakterlerdir. Sarıhanov, yalın üslubu sayesinde gereksiz süslemelerden arınmış, ana fikrin net biçimde algılanabileceği eserler ortaya koymuştur.

KAYNAKÇA

Abdalov, O., Aşırov, N., Gurbansähedov, G., & Kekilov, A. (1950). *Hezirki Zaman Türkmen Edebiyatı.*

Ağca, F. (2014). *Çağdaş Türk Edebiyatlaru 1,* s.110-128. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını/ Açıköğretim Fakültesi Yayını.

Akatow, B. (2010). *Gadımı Türkmen Edebiyatı Orta Asırlar (X-XVII),* Türkmen Devlet Neşiriyatı.

Akpınar, Y. (1994). *Azeri Edebiyatı Araştırmaları,* Dergah Yayınları.

Aktaş, Ş. (1991). *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş* (2 b.). Akçağ yayınları.

Aktaş, Ş. (1993). *Edebiyatta Üslup ve Problemleri,* Akçağ Yayınları.

Aman, B. (2017). *Nurmırat Sarıhanov'un Şükür Bagşı Povesti Üzerine Dil ve Üslup İncelemesi* (Yüksek Lisans Tezi). Denizli: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Atayev, K. (2010). *XVIII Asır Türkmen Edebiyatı,* Türkmen Devlet Neşiriyatı.

Atik, Ş. (2011). *Latife Tekin'in Romanlarında Yapı, Tema ve Anlatım* (Doktora Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aytaş, G. (2006). Edebi Türlerden Yararlanma, Milli Eğitim Dergisi.

Begmekov, I., Rejebov, P., & Tuvakbayema, M. (2010). *Türkmen Edebiyatı,* Türkmen Devlet Neşiriyatı.

Beşen Delice, T. (2015). *Türkmen Kültüründe At*, s. 537-546.

Bolat, S. (2003). *Öykü Yazma Teknikleri,* Papirüs Yayınları.

Bozkurt, K., & Bozkurt, H. (2012). Sayıların Gizemli Dünyası. (1), s. 717-728.

Charyyeva, S. (2017). *Dünden Bugüne Türkmenistan Tarımı* (Yüksek Lisans Tezi). Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Cıkıyev, A. (1998). Türkmen Halkının Etnografyası XX. yüzyıl. *13*(1), s. 257-264.

Cumayev, K. (1998). *Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi* (1. b.). Kültür Bakanlığı Yayınları/Türk Edebiyatı Dizisi 32.

Çarı, O. (2013). *Çağdaş Türkmenistan Öyküsü,* Ankara: Hece Yayınları.

Çetin, A. Y. (2016). *Türk Halk Hikayelerinde Anlatıcı Tipolojisi* (1 b.). Kitabevi.

Çetin, N. (2021). *Roman Çözümleme Yöntemi* (17 b.). Akçağ Yayınları.

Çetişli, İ. (2021). *Metin Tahlillerine Giriş 2* (6 b.). Akçağ Yayınları.

Çınar, A. A. (1993). *Türklerde At ve Atçılık,* Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları.

Çonoğlu, S. (2011). *Türkmen Edebiyatı: Onsekizinci Yüzyıldan Bağımsızlık Dönemine*, s. 333-347.

Demir, Y. (1995). *İlk Dönem Hikayelerinde Anlatıcılar Tipolojisi,* Akçağ.

Eco, U. (1996). *Anlatı Ormanlarında Gezinti* (3. b.). Can Yayınları.

Efe, K. (2019). Dede Korkut Oğuznameleri Üzerine Yeni Araştırmalar s. 292-309.

Emek, M. L., Raslan Awad Bin, A., & Mishinadze, İ. (2015). Sovyetler Birliği'nin Arazi Yönetim Politikasında İki Enstrüman: Kolhozlar ve Sovhozlar (15), s. 419-426.

Erol Çalışkan, Ş. S., & Başaran, C. B. (2017). *Türkmen Efsanelerinde Vatana İhanet ve Cezası,* (34), s. 1715-1729.

Gökçimen, A. (2014). *Gurbandurdu Gurbansehedov'un "Çakılık" Adlı Uzun Hikayesinde Mahtumkulu Biyografisi,* Türk Dünyası.

Türkmen Dilinin Düşündirişli Sözlügi I. *A-Ž.*

Türkmen Dilinin Düşündirişli Sözlügi II. *K-Z.*

Gülada, M. O. (2019). İkinci Dünya Savaşı'nda Sovyetler Birliği'nin Casusluk Karşıtı Propagandasının Posterlerdeki Sunumu. (1), s. 49-68.

İlhan, A. (2018). Zülfü Livaneli'nin Romanlarında Bir Anlatım Unsuru Olarak Zaman (Yüksek Lisans Tezi).

Kakacan Durdıyev, M. K. (1993). *20. Yüzyıl Türkmen Edebiyatı.* Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi.

Kaplan, M. (2014). *Hikâye Tahlilleri* (19 b.). Dergah Yayınları.

Kara, M., & Karadoğan, A. (2004). *Türkmen Türkçesi-Türkiye Türkçesi Deyimler Sözlüğü,* Çağlar Yayınları.

Koç, S. (2007). *Şükür Bagşı Uzun Hikayesi* (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Küçükekşi, M. (2021). *Cunay Mavlyanov'un Hikayeciliği ve Avaz Kitabındaki Seçilmiş Hikayelerinin Edebi Tahlili* (Yüksek Lisans Tezi). Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Moran, B. (1991). *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri* (8 b.). Cem Yayınevi.

Moran, B. (1997). *Türk Romanına Eleştirisel Bir Bakış 2* (5 b.). İletişim Yayınları.

Morkoç, A. (2022). *Türkmenistan Edebiyatında Hikâye.* İstanbul: Dün Bugün Yarın Yayınları.

Narlı, M. (2002). Romanda zaman ve mekân kavramları. 91-106. Sosyal Bilimler Dergisi.

Nemutlu, Ö. (1997). *Cengiz Aytmatov'un Eserleri Üzerine Bir İnceleme* (Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi.

Oker, C. (2017). *Genç Yazarlar İçin Hikâye Anlatıcılığı Kılavuzu,* Altın Kitaplar Yayınevi.

Rahimguliyev, B. (2013). *Çağdaş Türkmenistan Öyküsü,* Hece Yayınları.

Sağlam, S. (2013). Mahtumkulu'nun Tenkit Şiirleri Üzerine Bir İnceleme. *(2/2)*, 161-178. Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi.

Sarıhanov, N. (1951). *Yagtılıga Çıkanlar.* Türkmendövletneşir.

Soofizadeh, A. (2019, Haziran). Selçuklu Devleti'nin Kurucusu Olan Türkmenler, s. 158-170.

Şıhnepesow, A. (2010). *XVIII Asır Türkmen Edebiyatı,* Aşgabat.

Tekin, M. (2019). *Roman Sanatı 1 Romanın Unsurları* (17 b.). Ötüken Yayınları.

Tekin, T., Ölmez, M., Ceylan, E., Ölmez, Z., & Eker, S. (1995). *Türkmence Türkçe Sözlük.* Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi.

Toz, H. (2012). *Çağdaş Türkmen Edebiyatı Şairi Kerim Gurbannepesov - Hayatı, Edebi Kişiliği ve Eserleri* (1 b.). Pegem Akademi.

Tuvakov, M. (2010). *Türkmen Edebiyatı Möhüm Meseleleri.*

Üstünova, K. (2005). Türkçede Zaman Kavramı ve İşlenişi. (9), s. 187-201